

VILNIAUS UNIVERSITETAS

Jonas Vilimas

GRIGALIŠKOJO CHORALO TRADICIJOS BRUOŽAI LIETUVOS
DIDŽIOJOJE KUNIGAIKŠTYSTĖJE.
XV-XVIII AMŽIŲ ATODANGOS IR REKONSTRUKCIJOS BANDYMAS

Daktaro disertacija
Humanitariniai mokslai, istorija (05 H)

Vilnius, 2012

Disertacija ginama eksternu.

Mokslinis konsultantas:

Doc. dr. Irena Vaišvilaitė (Vilniaus universitetas, humanitariniai mokslai,
istorija – 05 H)

TURINYS

ĮVADAS.	5
1. Tyrimo aktualumas.	5
2. Tyrimo problematika.	7
2.1. Tradicijos supratimas.	7
2.1.1. Tradicija liturgijoje ir grigališkajame chorale.	8
2.1.2. Grigališkojo choralo tradicijos sandai.	11
2.2. Tyrimo tikslas ir uždaviniai.	14
3. Tyrimo objektas, chronologinės ribos ir šaltiniai.	15
4. Istoriografijos apžvalga.	17
5. Tyrimo naujumas ir metodologiniai principai.	24
5.1. Grigališkojo choralo tradicijų tyrimo metodologiniai principai.	25
5.2. Lietuvos istuacija ir pagrindinės metodologinės darbo schemas.	26
6. Ginamieji teiginiai.	30
7. Darbo struktūra.	32
I. LIETUVIŠKOSIOS GRIGALISTIKOS APMATAI.	33
1.1. Pirmeiviai.	33
1.1.1. Juozas Naujalis.	35
1.1.2. Česlovas Sasnauskas.	38
1.2. Pirmosios Respublikos dvidešimtmečio akiračiai.	40
1.2.1. Prof. Česnys apie Č. Sasnauską.	41
1.2.2. „Braziana“.	44
1.2.2.1. Kun. T. Brazio <i>Muzikos aidų</i> publikacijos.	44
1.2.2.2. Pomirtinės T. Brazio publikacijos <i>Muzikos baruose</i> .	46
1.2.2.3. <i>Choralo mokykla</i> .	49
1.3. XX a. II pusė ir XXI a. I dešimtmetis.	56
1.3.1. Prakalbinant Žygimantą Liauksminą. V. P. Jurkštas.	57
1.3.2. Moksliniai LDK bažnytinės muzikos tyrimai. Jūratė Trilupaitienė.	61
1.3.2.1. Jėzuitų muzikinio įspaudo pėdsakais.	61
1.3.2.2. LDK bažnytinės muzikos ir grigališkojo choralo ypatybių paieškos.	65
II. GRIGALIŠKOJO CHORALO GYVAVIMO LDK NUORODOS.	77
2.1. Šaltinių problematika.	78
2.2. Netiesioginiai šaltiniai	79
2.2.1. Naratyviniai bei hagiografiniai šaltiniai.	79
2.2.2. Diplomatiniai šaltiniai.	84

2.2.3. Normatyviniai šaltiniai.	87
2.3. Tiesioginiai šaltiniai.	92
2.3.1. Normatyviniai–liturginiai ir liturginiai šaltiniai.	93
2.3.2. Normatyvinės–liturginės knygos.	94
2.3.3. Liturginiai šaltiniai.	100
2.3.3.1. Mišiolai.	100
2.3.3.2. Brevijoriai ir oficijai.	108
2.3.4. Liturginiai giesmynai ir kancionalai.	113
2.3.4.1. Liturginių valandų giesmynai ir jų fragmentai.	115
2.3.4.2. Mišių liturginiai giesmynai ir jų fragmentai.	129
2.3.4.3. Daugiafunkciniai giesmynai ir rinkiniai.	137
III. GRIGALIŠKOJO CHORALO TRADICIJOS LDK METMENYS.	146
3.1. Priešistorės etiudas.	146
3.1.1. Šv. Brunono misija.	147
3.2. Diplomatių šaltinių atodangos.	154
3.2.1. Vilniaus vyskupystės diplomatika.	154
3.2.2. Žemaičių vyskupystės diplomatika.	164
3.2.3. Vyskupų pranešimų informacija.	168
3.2.4. Vizitatorių pastebėjimai.	175
3.3. Normatyvinės gairės.	181
3.3.1. Šventieji ir šventės.	182
3.3.2. Muzikinės nuorodos.	184
3.4. Muzikinės grigališkojo choralo LDK ypatybės.	191
3.4.1. Liturginių valandų giesmės.	192
3.4.1.1. Švč. Trejybės oficijus.	193
3.4.1.2. Corpus Christi oficijus.	231
3.4.1.3. Kai kurie Švč. Mergelės Marijos oficijų bruožai.	247
3.4.1.4. Sancti cantant.	264
3.4.2. Kai kurios Mišių giedojimų ypatybės.	270
3.4.2.1. Kelios pastabos apie Šeštinių introitą.	270
3.4.2.2. Septuagezimos laikotarpio melizmatika.	274
3.4.2.3. <i>Mandatum</i> ciklas lietuviškuose šaltiniuose.	281
IŠVADOS	289
BIBLIOGRAFIJA	293
PRIEDAI	320

ĮVADAS

1. Tyrimo aktualumas.

Grigališkasis choralas yra daugiabriaunis reiškiny. Viena vertus, jis tyrinėtinas kaip muzikinis fenomenas, unikalus tuo, kad susiformavęs ansktyvųjų viduramžių Vakarų Europoje, savyje akumuliuavęs ir sintezavęs daugiakultūrinės senosios Romos civilizacijos bei įvairių Artimųjų Rytų kultūrų apraiškas, jis tebėra pilnai funkcionalus katalikiškos sakralinės muzikos reiškiny. Dar ankstyvaisiais viduramžiais kartu su Romos rito formavimusi ir plėtra, jis tapo svarbiausiu lotyniškosios krikščionybės liturginiu giedojimu¹. Nepaisant įvairių istorinių virsmų, grigališkasis choralas iki šiol yra išsaugojęs savo pirminę ir esminę funkciją būti Romos liturgijos sudėtine dalimi, o tiksliau jos pagrindine muzikine išraiška². Taigi jis prasme laikytinas ir muzikiniu–liturginiu fenomenu. Dar daugiau, iš esmės visos šio giedojimo formos ir žanrai yra ne tik glaudžiai susiję su Romos liturgija, bet ir tiesiogiai iš jos atsiradę bei su ja formavęsi, o kartu nemažai įtakos turėję ir pačiai šios liturgijos raidai³. Pagaliau, tai yra kompleksinis religinis, kultūrinis

---

¹ Istoriskai lotyniškoji krikščionybė apima ne vien tik Romos ritą, bet ir kitas lotyniškasias liturgines tradicijas (pvz., Milano, Galijos, sen. Ispanijos), kurios irgi turėjo savitus giedojimus. Jiems paprastai irgi taikomas *choralo* terminas, pvz., „ambraziejiškasis choralas“, „gališkasis choralas“, „mozarabiškasis choralas“, etc. Tačiau dar brandžiaisiais viduramžiais tiek Romos ritas, tiek ir muzikinė liturginė jo išraiška, vadinama „grigališkuoju choralo“, tapo vyraujančiu. Be to, būtent ši liturginė tradicija kartu su lotyniška krikščionybė buvo priimta LDK. Tad šiame darbe terminas „lotyniškoji krikščionybė“ siejamas su Romos liturgija, kuri apima ir potridentinę Romos katalikų (kaip oficialiai įvardijamos konfesijos) liturgiją. Sąvokos „Romos ritas“ ir „Romos liturgija“ vartojamos sinonimiškai.

² Plg.: „Cantus gregorianus est cantus sacer, Ecclesiae Romanae proprius et principalis“. (Instructio de musica sacra et sacra liturgia, Roma, 1958). Ta pati mintis, tik kiek nuosaikiau pakartota II Vatikano liturginėje konstitucijoje *Sacrosanctum Consilium*: „Ecclesia cantum gregorianum agnoscit ut liturgiae romanae proprium: qui ideo in actionibus liturgicis, ceteris paribus, principem locum obtineat.“ (SC, 116). O taip pat ir 1967 m. instrukcijoje dėl sakralinės muzikos *Musica sacram*: „Cantus gregorianus, utpote liturgiae romanae proprius, principem locum, ceteris paribus, obtineat.“ (Musicam sacram, 50, Roma 1967). Šių principinių pozicijų laikosi ir vėliau paskelbti Romos popiežių Pauliaus VI, Jono Pauliaus II ir Benedikto XVI dokumentai, skirti bažnytinei muzikai.

³ Plg. „Der Choral ist aus der Liturgie herausgewachsen und mit ihr zur Entwicklung gelangt. Aus ihr gewinnt er seine Lebeskräfte, seine Formen, seinen Ausdruck.“ Cit. iš: *Johner D. Grosse Choralschule*. Regensburg, 1937, p. 169. Dėl tikėtinai choralo įtakos katalikų liturgijos formavimuisi ir Romos popiežiškosios *Schola cantorum* narių tiesioginės veiklos, kuriant vad. *Proprium Missae* arba kintamąsias mišių giesmes, tapusias neatsiejama visos mišių liturgijos dalimi žr. išsamią James'o McKinnono studiją: *McKinnon J. The Advent Project: The Later-Seventh-Century Creation of the Roman Mass Proper*. Berkley–Los Angeles–London, 2000.

ir istorinis fenomenas, susiformavęs tam tikromis istorinėmis–kultūrinėmis sąlygomis apibrėžtoje geografinėje erdvėje, kurio galutinei išraiškai nemažai įtakos turėjo ir istorinės–politinės aplinkybės. Nors veikiausiai pradžioje plėtojęsis Romoje V–VII a., šis giedojimas galutinai susiformavo VIII–X a. Karolingų imperijos erdvėje. Būtent čia iš dalies dėl politinių, iš dalies dėl ideologinių priežasčių Karolingams perėmus Romos liturgiją kartu su giedojimu⁴, pastarasis po sudėtingo transmisijos, recepcijos, redagavimo ir perkūrimo proceso įgavo daugiau ar mažiau išbaigtą pavidalą⁵. Vėliau, per X–XV a. kartu su lotyniškąja krikščionybe (ar rekonkista Ispanijoje) ir Romos ritui jis plito po visą viduramžių Europą, galiausiai ir toliausiai į Rytus įžengęs bei išplitęs Lietuvos Didžiojoje kunigaikštystėje.

Jeigu grigališkojo choralo raidos ir susiformavimo klasikinis laikotarpis turi solidžią tyrinėjimo istoriją ir istoriografiją, skaičiuojančią virš pusantrų šimto metų⁶, jo vėlyvesnės sklaidos, recepcijos bei adaptacijos skirtinguose regionuose bei vietinių tradicijų, o tai pat ir choralo ypatumų Naujaisiais amžiais (renesanso ir baroko stilistinėse epochose) tyrimas yra gerokai mažiau tyrinėta sritis. Ypač tai pasakytina apie šio fenomeno atsiradimą, plėtotę bei ypatumus LDK — šioje vietoje choralo tyrinėjimai iš esmės tebėra pradinėje stadijoje. Veikiau galima kalbėti apie epizodinius žvilgtelėjimus iš istorinės, menotyrinės, muzikologinės perspektyvos į keletą su choralu susijusių artefaktų bei gana paviršutiniškus apibendrinimus, nei apie sistemingą, o sykiu ir daugiaplanį (kaip reikalauja pati kompleksinė šio fenomeno prigimtis) šio reiškinio tyrimą. Todėl tiek muzikologinis, tiek istorinis, tiek tarpdisciplininis grigališkojo choralo LDK tyrimas yra daugiau nei aktualus, siekiant nors kiek užpildyti mūsų žinijos spragą šioje srityje.

---

⁴ Apie kai kuriuos šio proceso aspektus žr.: *Vilimas J. Grigališkasis choralas Karolingų epochoje // Krantai. 1992, Nr. 2.*

⁵ Dėl to pastaraisiais dešimtmečiais mokslinėje literatūroje šalia įprastinės sąvokos „grigališkasis choralas“ (angl. *Gregorian chant*, pranc. *chant gregorien*, it. *canto gregoriano*), neretai naudojamas istorinę–geografinę kilmę nurodantis terminas „franko–romaniškasis choralas“ (angl. *Franco-Roman chant*, pranc. *chant franco-romain*, it. *canto franco-romano*, etc.). Šiame darbe naudosime įprastines ir labiausiai nusistovėjusias sąvokas „grigališkasis choralas“ ir/arba „grigališkasis giedojimas“.

⁶ Išsami bibliografija, apimanti XIX a. II p.–XX a. laikotarpį, pateikiama šiame leidinyje: *Hiley D. Western Plainchant: A Handbook. Oxford, 1995.*

2. Tyrimo problematika, teoriniai pagrindai, tikslas ir uždaviniai.

Grigališkojo choralo tyrimo ypatybes sąlygoja ir jo vidinė prigimtis (muzikinis-liturginis fenomenas), ir jo viduramžiška kilmė. Tiek viena, tiek kita turi ir tam tikrą bendrą vardiklį, kurį galima įvardinti tradicijos sąvoka. Viduramžių visuomenė bei jos kultūra neretai laikoma ir vadinama tradicine, t.y. tokia, kurioje tradicija, kaip tam tikras kodas bei per amžius nusistovėjusių pažiūrų, papročių, veikslių visuma, jos išsaugojimas, puoselėjimas bei perteikimas, vaidina svarbiausią vaidmenį, arba tiksliau — tvarko visą gyvenimą bei gyvenseną, formuoja kultūrą plačiaja prasme. Dėl įvairių priežasčių grigališkasis choralas irgi laikomas tradiciniu (plg. „tradicinis Bažnyčios giedojimas“, „tradicinis liturginis giedojimas“, etc.). Vis dėlto platesnė istorinė perspektyva reikalauja paaiškinti, kas iš tiesų turima omenyje. Kyla aibė klausimų: pirmiausia, kas duoda pagrindo teigti, kad choralas yra tradicinis giedojimas? Ar per visą viduramžių epochą ir vėliau buvo laikomasi tos pačios tradicijos, ar ji vis dėlto keitėsi? Kokią įtaką turėjo tam tikra istorinė erdvė bei joje egzistavusios sociokultūrinės sąlygos? Ar šio giedojimo sklaida geografinėje erdvėje bei jo recepcija naujoje vietoje koregavo ir pačią tradiciją? Kaip tai vyko? Kitaip tariant, ar grigališkasis choralas yra viena, vientisa, vieninga ir vienoda tradicija, ar tai visgi daugelio (o gal tik keleto), turinčių daug panašumų, tačiau nemaža kuo ir besiskiriančių, tradicijų visetas? Taigi tradicijos klausimas yra vienas iš centrinių. Todėl pradžia vertėtų aptarti, kaip suprantama pati tradicijos sąvoka, kitaip tariant, išdėstyti teorinius tyrimo pagrindus ir prielaidas.

2.1. Tradicijos supratimas. Pati tradicijos samprata yra nevienalytė. Jos aiškinimas nemaža dalimi priklauso nuo taikomos metodologijos. Pavyzdžiui, XX a. vokiečių filosofas Josefas Pieperis, apmąstydamas tradiciją filosofškai, ją laiko esmine viso žmogiško bendrabūvio sąlyga ir ją sieja su dieviškuoju apreiškimu⁷. Tai kas perduodama — *traditum* — ir yra šios sakraliosios tradicijos perdavimas iš kartos į kartą⁸. Šis aiškinimas artimas ir krikščionių teologiniam supratimui, pagal kurį ji reiškia papildomą Apreiškimo

⁷ žr. Pieper P. Überlieferung. Begriff und Anspruch. München, 1970 arba Pieper J. Tradition: Concept and Claim / Translated from the German by E. Ch. Kopff. South Bend, 2010, p. 61-68.

⁸ Pieper J. Tradition..., p. 68.

šaltinį. *Katalikų Bažnyčios katekizmas* ją apibrėžia kaip vieną iš dviejų krikščioniškojo tikėjimo sandų bei vieną iš jo kraičio (*depositum fidei*) perdavimo būdą, kitu laikant Šventąjį Raštą⁹. Antropologiškai ji suprastina kaip esminių tam tikros kultūros elementų perdavimas iš kartos į kartą, kurio metu paprastai integruojami ir nauji ar kitų kultūrų elementai, tačiau išsaugant esminius tos kultūros bruožus. Tai yra, ji gali vaidinti ir tam tikrą tarpininko tarp skirtingų kultūrų vaidmenį. Kita vertus, šie nauji elementai gali ir pakeisti senąją tradiciją bei duoti pradžią naujajai. Panašūs tradicijos bruožai bei mechanizmai veikia ir įvairiose meninėse bei estetinėse tradicijose. Čia svarbi dar ir atkuriamoji tradicijos funkcija, kadangi su vertybėmis bei formomis susipažįstama, jos priimamos, o vėliau perteikiamos nuolat atkuriant atmintyje ir naudojant tam tikrus nusistovėjusius modelius bei formules, o tuo būdu neišvengiamai kai kas ir prikuriama arba varijuojama¹⁰. Tradicijos veiksnys svarbus daugelio muzikinių žanrų kūryboje bei meninių formų plėtotėje¹¹. Taigi tradicija yra sudėtingas procesas, apimantis perdavimo, recepcijos ir atkūrimo, tarpininkavimo ir komunikacijos¹² funkcijas, savyje derinantis tam tikro nekintamo bei kažkuriuo aspektu atpažįstamo pagrindo ir jį praturtinančius bei kooreguojančius elementus. Šie jos bruožai (galbūt tik nevienodu laipsniu) daugiau ar mažiau atsispindi ir grigališkojo choralo raidoje.

2.1.1. Tradicija liturgijoje ir grigališkajame chorale. Kaip jau minėjome, pats grigališkasis choralas įvardijamas kaip tradicinis Bažnyčios ar Romos rito liturginis giedojimas. Kitaip tariant, jis suvokiamas neatsietai nuo

⁹ KBK, §80: „Šventoji Tradicija ir Šventasis Raštas glaudžiai siejasi tarpusavyje ir papildo vienas kitą. <...>“ KBK, §81: „Šventasis Raštas yra Dievo žodis, kadangi jis Šventosios Dvasios įkvėpimu yra užrašytas. Šventoji Tradicija Dievo žodį, Viešpaties Kristaus ir Šventosios Dvasios patikėtą apaštalams, perduoda pilnutinį įpėdinį, kad šie tiesos Dvasios apšviesti, jį skelbdami ištikimai saugotų, aiškintų ir skleistų.“ Cit. iš: *Katalikų Bažnyčios katekizmas*. Kaunas, 1996.

¹⁰ Šis perdavimo mechanizmas, iki šiol funkcionuojantis kai kurių kraštų folklore, ypač susijusiam su epu, bei jo pritaikumas choralo tyrinėjimams, neblogai išanalizuotas šiame straipsnyje: *Treitler L. Homer and Gregory: The Transmission of Epic Poetry and Plainchant // The Musical Quarterly*. 1974, Nr. 3 (60), p. 333-372.

¹¹ Plačiau apie tradicijos svarbą muzikoje žr.: *Lissa Z. Prologomena zur Theorie der Tradition in der Musik // Archiv für Musikwissenschaft*. 1970, Nr. 3.

¹² Pasak kito XIX–XX a. sandūroje gyvenusio vokiečių filosofo Maxo Schelerio, tradicija yra pusiaukelėje tarp paveldėjimo ir edukacijos, vedančios į savižiną, ir ji komunikuojama automatiškai su pačiu gyvenimu (cit. iš: *Congar I. The Meaning of Tradition*. San Francisco, 2004, p. 23).

tam tikros tradicijos. Kur jos ištakos? Neabejotina, kad pirmiausia — tai liturgija, nes grigališkasis choralas formavosi grynai kaip liturgijos giedojimas. Pati liturgija, kaip ypatingas ritualinis veikimas ir veiksmas, yra tas įrankis, kuris bene tobuliausiai išsaugo ir perteikia jau minėtą, pasak J. Pieperio, svarbiausią tradicijos funkciją — dievybės, šventumo patirtį. Be to, ji ne tik išsaugo bei perteikia, bet ir įtakoja bei tam tikra prasme formuoja pačią krikščionybės dvasią¹³. Taigi, ir grigališkasis choralas, kaip muzikinė katalikiškosios liturgijos išraiška *par excellence*¹⁴, laikytinas itin svarbiu šios tradicijos perteikimo instrumentu. Be to, lotyniškoje viduramžių krikščionybėje grigališkojo choralo tradicijos plėtotė buvo glaudžiai susijusi su Romos liturgijos formavimusi ir vystimusi.

Vis dėlto grigališkasis choralas neretai suvokiamas ir kaip savarankiškas muzikinis fenomenas, o kalbant apie jo tradiciją koncentruojamasi tik į tikėtiną ar spėjamą įvairių jo muzikinių ypatybių raidą, jį patį suvokiant kaip gana homogenišką reiškinį. Žvelgiant iš muzikologinio taško siaurąja prasme, tokia traktuotė visiškai galima ir teisėta. Tačiau drauge čia kyla nemažai sunkumų bei problemų. Pirmiausia, tai pasakytina apie dar XIX a. Solemo benediktinų (inicijavusių restauracinį liturginį sąjūdį) suformuluotą paradigmą (kuri tebėra gaji ir šiandien), kurios pagrindinė mintis yra ta, kad choralas viduramžių pabaigoje arba vėliausiai Renesanso epochoje patyrė nuosmukį ir dabar jį reikia ne tik atgaivinti, bet ir savotiškai atkurti primirštą bei sunykusį giedojimą. Kitaip tariant, tokia grigališkojo choralo istorinė paradigma suponuoja šią restauraciją sieti su pačios autentiškiausios choralo muzikinės tradicijos paieška. Tačiau kyla keletas klausimų, iš kurių svarbiausi būtų šiedu. Pirma, ar išties istoriškai korektiška traktuoti egzistavus kažkokią gryną giedojimo versiją, kuri ilgainiui išsikraipė? O antra, ar iš tiesų grigališkojo choralo tradicija buvo visiškai nutrūkusi? Juk įvairūs gradualai bei antifonalai

¹³ Congar I. The Meaning of Tradition, p. 32.

¹⁴ Šiuo atveju prisimintinas popiežiaus šv. Pijaus X motu proprio *Tra le solescitudini* (1903; žr. pvz., http://www.vatican.va/holy_father/pius_x/motu_proprio/documents/hf_p-x_motu_proprio_19031122_sollecitudini_it.html), kuriame buvo išdėstyti svarbiausi teologiniai argumentai dėl ypatingos grigališkojo choralo, kaip labiausiai atitinkančio visus iš pačios liturgijos kylančius reikalavimus sakralinei muzikai, vietos Romos katalikų bažnyčioje. Pastebėtina, kad šie argumentai tapo neatsiejama Bažnyčios Magisteriumo dalimi ir pakartoti visuose svarbiausiuose XX a. Bažnyčios dokumentuose, pradedant instrukcijomis ir baigiant II Vatikano susirinkimo nutarimais.

buvo spausdinami (taigi, ir naudojami) per visą visą laikotarpį po Tridento susirinkimo iki pat XIX a.¹⁵, kuomet prasidėjo pats restauracinis sąjūdis. Be to, ir XIX a. pab.–XX a. pr. būta ir vienuoliškųjų kongregacijų, kurios teigė išlaikiusios autentišką giedojimo tradiciją¹⁶, ir savitą giedojimo tradiciją išlaikiusių katedrų ir parapijinių bažnyčių¹⁷. Žvelgiant iš istorinės perspektyvos būtų galima kelti prielaidą, kad tokia atkūrimo paradigma bei autentiškiausios melodinės tradicijos siekis iš esmės sukūrė giedojimą, koks grynu pavidalu viduramžiais neegzistavo¹⁸. Todėl neatsitiktinai pastaruoju metu vis labiau įsitvirtina sąvoka *viduramžių choralas*¹⁹, o pats grigališkasis giedojimas mokslinėje literatūroje, kaip jau minėjome, neretai vadinamas frankų-romanų ar franko-romaniškuoju giedojimu²⁰. Žinoma, ir šio pavadinimo nederėtų absoliutinti, kadangi ansktyvaisiais bei brandžiaisiais viduramžiais susiformavęs bei plėtojęs choralas, neesmingai kisdamas, gyvavo ir vėlesnėse stilistinėse epochose, nors ir neišvengdamas kai kurių transformacijų ar net gana radikalių pasikeitimų. Bent jau iš dalies šios transformacijos buvo susijusios ir su įvairių regioninių bei lokalių choralo tradicijų atsiradimu ir plėtote. Šiame darbe laikysimės būtent šios, istoriniu požiūriu korektiškesnės paradigmos, choralą bei jo tradiciją traktuojančios kaip organišką istorinį

¹⁵ Lietuvos nacionalinėje M. Mažvydo bibliotekoje saugomi du XVIII a. Italijoje išleisti gradualai, kol kas dar neaprašyti, o VU bibliotekos retų spaudinių skyriuje yra net keli XVIII a. skirtingais metais Venecijoje išleisti antifonalai (žr. bibliografiją), kurie, kaip manoma, buvo naudojami LDK vienuolynuose. Be to, mūsų bibliotekose esama nemažai mažesnių ir didesnių giesmynų iš XIX a.

¹⁶ Pavyzdžiui, kai Č. Sasnauskas 1905 m. lankėsi Boirone, čia įsikūrusio vienuolyno vienuoliai teigė, kad iki pat XX a. pr. jie išsaugoję nepertraukiamą tradicinio choralinio giedojimo tradiciją (žr. *Landsbergis V. Česlovo Sasnausko gyvenimas ir darbai*. Vilnius, 1980, p.26). Gyvą nenutrūkstamą tradiciją išsaugojo ir kai kurie uždari kontempliatyvos vienuolijos, pvz., kartūzai.

¹⁷ Keletą tokių XIX a. šaltinių iš kaimyninės Lenkijos aptaria lenkų muzikologas Bartoszas Izbickis – žr.: *Izbicki B. Przejawy dekadencji, curiosa, czy świadectwa zapomnianej praktyki wykonawczej? — o niezwyčajnych polskich źródłach chorałowych z pierwszej połowy XIX wieku // Additamenta Musicologica Lublinensia*. 2010, Nr. 1 (6), p. 101-125.

¹⁸ Tai sąlygojo iš dalies pozityvistinė metodologija, o iš dalies ir tebegyvuojantis siekis atrasti autentiškiausią (= vienintelį tikrą) grigališkojo choralo pavidalą. Įtakos taip pat turėjo ir mokslinės edicijos metodais pagrįstos redakcijos (daugiausia paremtos tik Vakarų Europos šaltiniais) autoriteto suabsoliutinimas ir įtvirtinimas.

¹⁹ Medieval chant, medieval plainchant (plg. *Hiley D. Western Plainchant*. Oxford, 1993).

²⁰ Žr. 5 išnašą.

procesą, o patį giedojimą vadinsime grigališkuoju choralu, juolab, kad šis terminas buvo vartojamas ir pačioje LDK²¹.

2.1.2. Grigališkojo choralo tradicijos sandai. Grigališkojo choralo istorija didele dalimi yra susijusi su liturgijos istorija. Pokyčiai šioje srityje visuomet darydavo įtaką ir choralui. Bet šiuo atveju mums svarbi ne krikščioniškosios liturgijos raida apskritai arba skirtingi lotyniški ritai. Čia turime reikalo su tam tikromis vidinėmis Romos rito tradicijomis.

Jau vėlyvosios antikos laikais ėmė ryškėti takoskyra tarp vienuolių ir pasauliškojo ar katedrų klero. Dėl to viduramžiais susiformavo dvi svarbiausios lotyniškosios liturgijos atmainos — vienuoliškoji ir katedriškoji arba pasauliškoji²². Plačiąja prasme abi jos sudaro bendrą Romos liturgijos tradiciją. Tačiau skiriasi kai kurie jų aspektai, pavyzdžiui, liturginės maldos formulės, skaitiniai, giesmės ir/ar jų išdėstymas ir kt²³. Kalbant apie grigališkąjį choralą, svarbiausi būtų du faktoriai — tai giesmių visuma, arba *corpus*, ir jų vartoseną bei muzikinę išraišką, arba *usus*. Iš esmės, šios dvi kategorijos — *corpus* ir *usus* — ir nusako vieną arba kitą grigališkojo giedojimo tradiciją.

Savo ruožtu, abi tradicijas būtų galima skirstyti dar smulkiau. Kalbant apie katedriškąjį giedojimą, vienas svarbiausių dalykų yra geografinė erdvė, nors neretai vienos vyskupystės liturginės ypatybės įtakodavo kitos

²¹ Pvz., jis sutinkamas LDK bažnytiniuose diplomatinuose šaltiniuose, o Ž. Liaukšminas savo *Ars et praxis musica* šį terminą naudoja kaip apibrėžtinę sąvoką: *Agendum est primo de cantu plano, qui etiam Choralis & Gregorianus vocatur*. [„Pirmiausia reikia pakalbėti apie *cantus planus*, kuris vadinamas dar choraliniu arba grigaliniu.“ – L. Valkūno vertimas]. Cit. iš: *Liaukšminas Ž. Ars et Praxis Musica* / parengė V. Jurkštas. Vilnius, 1977, p. 49/65.

²² T.y., „pasaulyje“ veikiančios bažnyčios liturgija; šiuo atveju, katedros buvo svarbiausi centrai. Šios tradicijos laikėsi ir vienuoliniais pagrindais gyvenę kunigų (kanauninkų) ordinai. Plačiau apie skirtingas liturginių valandų tradicijas žr.: *Taft R. The Liturgy of the Hours in East and West: The Origins of the Divine Office and Its Meaning for Today*. Collegeville, 1993.

²³ Pvz, skiriasi kai kurių liturginių valandų (*officium divinum*) struktūra. Aušrinė (arba *Matutinum*) pagal abi tradicijas susideda iš trijų dalių, kurios vadinamos *nocturni* arba naktinėmis, tačiau giesmių skaičius kiekvienoje jų yra skirtingas. Antai, katedriškojoje tradicijoje, kiekviena naktinė susideda iš trijų antifonų su trimis psalmėmis, trijų skaitinių, kurių kiekvienas palydimas responsorijaus. Tuo tarpu pagal vienuoliškąją liturginę tradiciją, naktinės antifonų ir psalmių skaičius siekia keturis (o kartais ir šešis), visuomet skaitomi (ar recituojami) keturi skaitiniai ir juos lydi keturi responsorijai. Taigi šis struktūrinis skirtumas jau sąlygoja ir giesmių neatitikimus.

vyskupystės rito susidarymą²⁴. Apskritai geografinis faktorius vaidino nemažą vaidmenį formuojantis bendrai (bet nevienodai ir uniformuotai) grigališkojo choralo tradicijai, neretai sąlygojo išskylančius skirtumus. Jau nuo garsaus XX a. I p. vokiečių muzikologo Peterio Wagnerio kalbama apie du svarbiausius — romaniškąjį ir germaniškąjį — grigališkojo choralo dialektus, kurie susiformavimu, kaip manoma, dviejose skirtingose, nors ir kaimyninėse, geografinėse teritorijose, iš dalies apimančiose šių dienų Prancūziją ir Vokietiją²⁵. Kita vertus, tam tikroje šalyje arba vyskupystėje neretai nusistovėdavo saviti giedojimo variantai, kurių nebūtų galima lengvai įsprausti į dialektų ar kokias kitas žinomas schemas. Pavyzdžiui, viduramžių Vengrijos liturginiuose manuskriptuose neretai galima sutikti rubriką su priedu „consuetudo hujus regni“ arba „mos patriae“²⁶, t.y. akivaizdžias indikacijas apie tik konkrečioje geografinėje erdvėje gyvavusius giedojimo papročius arba konkrečias giesmes. Panašių rubrikų galima rasti ir kitų šalių rankraščiuose (tarp jų ir Lietuvoje²⁷).

Vienuoliškojo giedojimo tradicijai geografinis faktorius turėjo mažesnės reikšmės, nors jo ignoruoti irgi negalima. Čia daug svarbesnis būtų skirstymas pagal atskirus ordinus. Tiesa, ne taip jau retai vienų vienuolių redakcinį darbą vėliau panaudodavo kiti (pavyzdžiui, cistersų — dominikonai); kartais įtakos turėdavo ir tvirtai nusistovėjusi regiono tradicija (pavyzdžiui, vad. *Sarum* ritas, susiformavęs Anglijoje). Pati seniausia ir geriausiai žinoma, be abejonės, yra vienuoliškoji benediktiniškoji grigališkojo choralo tradicija. Tam tikra prasme pats grigališkasis choralas iš esmės galutinai susiformavo šv. Benedikto

²⁴ Pvz., Regensburgo katedros liturgija (šiuo metu jau atrasti jos ryšiai su šiaurės Prancūzijos liturgijos ir choralo bruožais) turėjo įtakos ir Vengrijos, ir Čekijos vietinių tradicijų formavimuisi ir pan.

²⁵ Iš tiesų, tie regionai apėmė Frankų imperiją, ar tiksliau tam tikrą jos dalį. Atsižvelgiant į tai, pastaruoju metu šiuos dialektus siūloma vadinti vakarų frankų bei rytų frankų grigališkojo choralo dialektais (žr.: *Heisler M.-E. Die Problematik des 'germanischen' oder 'deutschen' Choraldialekts. // Studia Musicologica Academiae Scientiarum Hungaricae. Nr. 27, 1985, p. 67-82.; Idem. Studien zum ostfrankischen Choraldialekt. / Diss. Frankfurt, 1987.*

²⁶ *Dobszay L. Plainchant in medieval Hungary // Journal of the Plainsong and Medieval Music Society. 1990, Nr. 13, p. 49.*

²⁷ Pavyzdžiui, XVI a. Vilniaus katedros kapitulos statute (*Statuta inclitae ecclesiae cathedralis...*, LMAVB/F43-155) minimas „vetus consuetudo“ ir pan.

regulos vienuolynuose²⁸ (pirmiausia frankų valdomose žemėse ypač Pepino ir Karolio Didžiojo karaliavimo laikais), o vėliau augant viduramžių Bažnyčiai jis įgavo įvairių naujų pavidalų bei žanrų. Iš tiesų, būtent benediktinų kultivuotas grigališkasis choralas daug kur paskatino ir lokalinių tradicijų radimąsi. Kaip žinoma, kaip tik Tynece įsikūrę benediktinai suvaidino vieną svarbiausių vaidmenų formuojantis grigališkojo choralo tradicijai kaimyninėje Lenkijoje, pirmiausia Krokuvoje²⁹. Tuo tarpu Lietuvoje šios regulos vienuoliai didesnės įtakos greičiausiai neturėjo; be to, jie ir įsikūrė vėliau, nei kai kurie kitos vienuolijos³⁰. Čia didesnė įtaka turėjo sklisti iš kitų ordinų, pirmiausia, pranciškonų, kurie Lietuvoje veikė seniausiai.

Brandžiaisiais ir vėlyvaisiais Viduramžiais tiek vienuoliškoji, tiek katedriškoji/pasauliškoji choralinės tradicijos praturtėjo naujomis išraiškomis. Pirmiausia, pagausėjo vienuoliškųjų tradicijų, kadangi atsirado naujų stiprių ordinų. Žymiausi iš jų būtų XII a. pr. Prancūzijoje susikūrę ir labai greitai po visą katalikišką to meto Europą pasklidę cistersai³¹. Iškelę vienuoliško gyvenimo tyrumo, naujojo asketiškumo bei paprastumo idėjas, cistersai ne tik atnaujino vienuolišką gyvenseną pagal šv. Benedikto regulą, bet ir sukūrė savitą meninę estetiką, pagrįstą formų aiškumu, griežtumu bei santūrumu (ne veltui jie laikomi vienais iš gotikinio stiliaus pradininkų). Jie neišvengiamai pakoregavo ir grigališkąjį choralą. Tiesa, cistersai rėmėsi ta pačia benediktiniškąja choralo tradicija, tačiau ją gerokai modifikavo siekdami, jų

²⁸ Čia dera patikslinti, kas turima omeny, kadangi šv. Benedikto regulos per visus viduramžius laikėsi įvairių atšakų vienuoliai, o taip pat ir XI-XII a. įsikūrę nauji ordinai, pvz. kamalduliai, cistersai, iš dalies kartūzai. Pats benediktinų ordinas kaip toks susiformuoja tik XIX a. (nors iki šiol nėra griežtai centralizuotas kaip kiti – tik XIX a. pab. įkurta *Confoederatio Benedictina Ordinis Sancti Benedicti*, kuri veikia daugiau kaip koordinacinis centras, bet ne kaip centrinė valdymo struktūra). Tačiau grigališkojo choralo ir ypač jo vienuoliškosios tradicijos susiformavimui svarbiausi buvo būtent pagrindinės srovės šv. Benedikto regulos vienuolynai bei jų šeimos (pvz., Cluny), kurie paprastai vadinami bendriniumi benediktinų vardu. Būtent tokia prasme šiame darbe vartojamos sąvokos *benediktinai*, *benediktiniškoji*, etc.

²⁹ *Morawski J.* Kultura choralowa w średniowiecznym Krakowie // *Muzyka*. 1982, Nr. 27/2, p. 37-42.

³⁰ Kaip žinoma, pirmuosius benediktinus LDK įkurdino dk Vytautas Senuosiuose Trakuose. Tai įvyko 1405 metais. Tuo tarpu dar prieš Krikštą, XIV a. Lietuvoje jau veikė pranciškonų, dominikonų bei šv. Augustino atgailos kanauninkų vienuolynai (apie tai išsamiau žr.: *Gidžiūnas V.* Vienuolijos Lietuvoje // *Lietuvių enciklopedija*. T. 15. II leidimas. Vilnius, 1991, p. 153-157).

³¹ Tai benediktinų atšaka, atsiradusi kaip reakcija į vėlyvaisiais viduramžiais benediktinų vienuolijose (pirmiausia Cluny kongregacijoje) suvešėjusius vienuoliško gyvenimo iškraipymus, nutolimus nuo šv. Benedikto skelbto idealo.

manymu, atkurti „grynąją“, „originalią“ šio giedojimo formą³². Itin reikšmingas posūkis įvyko XIII a. pr., kai susikūrė pranciškonų ir dominikonų ordinai. Būtent pranciškonai galutinai įtvirtino grigališkąjį choralą popiežiaus kurijoje ir visoje Romoje, kur iki tol daugiausia buvo giedamas senasis Romos choralas³³. Kaip rodo tyrimai, dominikonai, formuodami savo liturginio giedojimo tradiciją, rėmėsi cistersų modifikuotu choralu, kurį jie išplėtojo, sukurdami naują kokybę³⁴. Savo ruožtu, dominikonai turėjo didžiausios įtakos Skandinavijos katedriškosios liturgijos formavimuisi.

2.2. Tyrimo tikslas ir uždaviniai. Remiantis aukščiau iškeltais klausimais bei išdėstytomis teorinėmis prielaidomis, suformuluosime tokius šio tarpdisciplininio, t.y. istorinio–muzikologinio–liturginio tyrimo tikslus ir uždavinius.

Pirminis darbo tikslas yra sudėlioti kuo aiškesnį, istoriškai bei metodologiškai korektišką šio fenomeno visuminį vaizdą konkrečioje istorinėje–kultūrinėje bei geografinėje erdvėje chronologiškai apibrėžtu laikotarpiu. Kitaip tariant, tikslas yra išsiaiškinti kaip grigališkas choralas gyvavo Lietuvos Didžiojoje kunigaikštystėje pastarosios krikščioniškojo periodu, ką ir reikštų jo tradicijos Lietuvoje paieška bei rekonstrukcijos bandymas. Kaip papildomi šio tikslo uždaviniai yra išsiaiškinti:

- 1) kuo grigališkojo choralo praktikavimas buvo analogiškas kitiems kraštams, kuo jis skyrėsi;
- 2) ar susiformavo ir, jei taip, kokios susiformavo svarbesnės lokalinės šio giedojimo savybės, atskirų giesmių išskirtiniai bruožai, kurie tam tikru laispniu atspindi ir jų giedojimo ypatybes;
- 3) kokie giesmynai buvo naudojami, koks jų santykis su kitomis LDK naudotomis liturginėmis knygomis;

³² Hiley D. *The Western Plainchant...*, p. 609. Apskritai viduramžiams buvo gana būdingas siekis nuolat atnaujinti iškreiptą „tikrąją“ tradiciją.

³³ Plačiau apie tai žr.: *D'Anger*. *Le Chant liturgique dans l'Ordre de Saint-François aux origines // Études franciscaines*. 1975, Nr. 25, p. 157-306; *Van Dijk S. J. & Walker J. H.* *The Origins of the Modern Roman Liturgy: The Liturgy of the Papal Court and the Franciscan Order in the Thirteenth Century*. London, 1960.

³⁴ Hiley D. *The Western Plainchant...*, p. 608.

4) kokia notacija naudota, kuo ji skiriasi nuo aplinkinių kraštų giesmynuose naudotos notacijos, kiek ji atspindi patį grigališkojo choralo gyvavimo būdą šioje istorinėje–kultūrinėje erdvėje;

5) pagaliau, kiek ilgai ir kiek plačiai choralas buvo naudojamas, giedamas pačioje LDK, lotyniškųjų apeigų liturgijoje, kaip šios muzikinio išpildymo būdas ir norma.

Žinoma, klausimų bei uždavinių ratą būtų galima plėsti ir gilinti. Tačiau daktaro disertacijos apimtis neleis visų jų pilnutinai atsakyti, juolab, kad kai kurie iš jų yra gana specifiniai. Vis dėlto, kaip minėjome, šia studija siekiama sudėlioti visuminį reiškinių vaizdą, ką ir reikštų atskleisti svarbiausius grigališkojo choralo gyvavimo ir praktikavimo tradicijos bruožus. Nes tik juos nustačius, galima toliau gilintis į šio fenomeno detales bei aiškintis specifines, tik mūsų regionui būdingas savybes.

3. Tyrimo objektas, chronologinės ribos ir šaltiniai.

Mūsų tarpdisciplininio (istorinio, muzikologinio ir liturginio) tyrimo objektas yra grigališkojo choralo raiška ir raida, atsispindinti išlikusiuose įvairiuose šaltiniuose, konkrečioje istorinėje geografinėje erdvėje apibrėžtu istoriniu laikotarpiu. Kalbant apie istorinę geografinę erdvę turima omeny toji Lietuvos Didžiosios kunigaikštystės teritorija, kurioje veikė ir kurioje savo vyskupijas turėjo lotyniškoji Bažnyčia. Pagrindinėmis šiuo atveju laikomos seniausios — Vilniaus ir Žemaičių — vyskupystės, įsikūrusios iš esmės etninėse lietuvių genčių žemėse. Kita vertus, domėn imami duomenys ir iš kitų LDK veikusių vyskupijų, įkurtų XVII a., ypač jeigu turimi iš ten kilę šaltiniai.

Laiko rėmai, kuriais remsimės šioje studijoje, iš dalies sąlygoti valstybės istorinių aplinkybių, o iš dalies ir pačių išlikusių šaltinių. Nors galutinis Lietuvos Krikštas įvyko tik XIV a. pab.³⁵, kontaktai su lotyniškąja krikščionyste žinomi bent jau nuo XI a. pr. Vis dėlto, nepaisant kai kurių įdomių su šv. Brunono misija susijusių detalių, Mindaugo krikšto epizodų bei pranciškonų veiklos XIV a. I p., mūsų tyrimo chronologines ribas apribosime 1386-1795 m., t.y. nuo lotyniškojo LDK Krikšto iki Abiejų Tautų Respublikos

³⁵ Lietuvos lotyniškojo Krikšto klausimu čia laikomės Z. Ivinskio ir E. Gudavičiaus koncepcijos pirmąjį valstybės krikštą įvykus kartu su Mindaugo krikštu, nors tai ir neužtikrina krikščionybės sąsąs.

žlugimo. Tačiau ir šis laikotarpis yra iš dalies sąlyginis. Pagrindinis dėmesys bus teikiamas XV-XVII a. periodui ir štai dėl kokių priežasčių.

1) Kad lotyniškoji krikščionybė nors kiek stipriau įsitvirtų ir būtų matoma visame krašte, prireikė gerokai daugiau, nei keliolikos po Krikšto likusių XIV šimtmečio metų. Tad XV a. laikytinas tam tikra atskaitos riba, juo labiau, kad ir visų LDK žemių lotyniškasis krikštas buvo užbaigtas tik 1413 m., kuomet buvo oficialiai pakrikštyta Žemaitija, o po kelerių metų įsteiga ir Žemaičių vyskupija³⁶.

2) Per šį trijų šimtų metų periodą lotyniškoji krikščionybė ne tik išplinta abiejose minėtose vyskupijose, bet ir patiria rimtą, Reformacijos sąlygotą krizę, vėliau kartu su Kontrreformacija — naują pakilimą bei galutinai įsitvirtina, peržengdama senųjų etninių žemių teritorijos ribas. Tuo tarpu XVIII a. katalikybė LDK iš dalies tęsė ankstesnio šimtmečio tendencijas, o iš dalies (ypač antrojoje amžiaus pusėje) kartu su Apšvieta ir valstybės nykimu išgyveno tam tikrą atsitraukimo periodą.

3) Prioritetinį dėmesį būtent XV-XVII a. laikotarpiui lemia ir darbe naudojami šaltiniai, kurių daugiausia yra būtent iš šio periodo. Jų pasirinkimo kriterijai aptariami žemiau.

Seniausi su aptariamuoju reiškiniu susiję tiesioginiai šaltiniai siekia XIV amžių. Tiesa, nevisuomet galima užtikrintai pasakyti kuriai šimtmečio pusei jie priskirtini. Vėlyviausi šaltiniai, kuriais remiamasi darbe yra iš XVIII a. Ankstesnio laikotarpio, pavyzdžiui, iš XIII a., kurio viduryje įvyko Mindaugo krikštas ir karūnavimas, su grigališkuoju choralu ar Bažnyčios liturgijos ypatybėmis tuometinėje Lietuvoje susijusių šaltinių aptikti nepavyko. Vėlyvesni, kaip antai, XIX a. I pusės šaltiniai šiam tyrimui nėra aktualūs. Todėl pagrindinis dėmesys bus skiriamas mūsų įvardinto prioritetinio periodo šaltiniams.

³⁶ Čia vertėtų pastebėti, kad ir grupės autorių parašytoje *Krikščionybės Lietuvoje istorijoje*, antrojo skyriaus, pavadinto „Ankstyvuojų LDK krikščionėjimo laikotarpiu: XIV a. pabaiga – XVI a. vidurys“, pačioje pradžioje aptariamas laikotarpis nubrėžiamas taip: „Lyginant su vėlesniais laikotarpiais XV a.–XVI a. pr. istorija šaltiniuose atsispindi labai šykščiai.“ (žr.: *Ališauskas V., sud. Krikščionybės Lietuvoje istorija*. Vilnius, 2006, p. 59). Kitaip tariant reali su katalikyste susijusio LDK krikščionėjimo pradžia siejama su XV a.

Grigalistikos ir liturgikos požiūriu šis laikotarpis yra ypatingos svarbos. Viena vertus, XV–XVI a. vid. — tai metas, kuomet visoje Europoje, remiantis Romos pavyzdžiu, buvo kodifikuojamos ir sisteminamos vyskupysčių ir/ar bažnytinių provincijų liturginės tradicijos. Kita vertus, XVII a. itin svarbus tuo, kad jis neblogai atspindi besikeičiančią situaciją, kai po XVI a. II p. įvykdytos potridentinės liturginės reformos, galime atrasti vis dar nemažai senųjų specifinių regioninių ir lokalinių elementų, o sykiu stebėti kaip šie elementai palaipsniui užleidžia vietą universalesniems bruožams arba savotiškai užkonservuojami tik jau naujoje situacijoje. XVIII a. šaltiniai daugeliu atveju naudojami kaip papildoma priemonė, kuri leidžia, taikant restrospekcinį metodą, patikrinti šias XVI a. pab.–XVII a. atsiradusias ir per šimtmetį išryškėjusias tendencijas, o taip pat ir pamatyti daugeliu atvejų jau nusistovėjusią potridentinę situaciją. Dar viena priežastis, paskatinusi tyrimą iš dalies grįsti ne tik seniausiais, bet ir potridentiniais šaltiniais yra ta, kad pirmųjų išlikę labai nedaug. Neišvengiamai tenka taikyti istorinį retrospekcinį metodą ir iš vėlyvesnių šaltinių, ypač remiantis archaiškaisiais pastarųjų bruožais bei klodais, atkurti senesniąją padėtį ir nustatyti esmines pačios tradicijos savybes. Kadangi patys šaltiniai yra svarbūs tradicijos nustatymo sandai, detali jų analizė ir aprašymas yra sudėtinė šio tyrimo dalis ir ji sudaro antrąją pateikiamo darbo dalį.

4. Istoriografijos apžvalga.

Nors kaip minėjome pats grigalistikos mokslas, tyrinėjantis grigališkąjį choralą apskritai, jo žanrus, formas, muzikines, estetines bei interpretacines ypatybes gyvuoja nuo XIX a. vid., įvairių regioninių bei lokalinių tradicijų tyrimai iš esmės pradėti tik prieš keletą dešimtmečių³⁷. Kita vertus, maždaug nuo XX a. aštuntojo dešimtmečio pabaigos ypatingai sustiprėjo susidomėjimas grigališkuoju choralu, kaip istoriniu reiškiniu. To pasekoje buvo gerokai labiau išplėtotas būtent istorinis įvairių jo aspektų tyrimas.

---

³⁷ Šiuo atveju neimame domėn vadinamųjų lotyniškųjų giedojimų, kaip ambraziejiškojo, mozarabiškojo, gališkojo, senojo Romos, Benevento ir kitų, kurios susijusios su atitinkamomis liturginėmis tradicijomis.

Savotišku posūkiu tašku čia tapo 1980 metais paskelbtas vokiečių muzikologo Helmuto Huckes straipsnis "Toward a New Historical View of Gregorian Chant"³⁸. Jame jis reziumavo iki tol gyvavusią, maždaug per šimtą metų susiklosčiusią ir praktiškai visuotinai priimtą grigališkojo choralo kilmės ir raidos teoriją bei suformulavo pagrindinius naujos teorijos principus. Pasak H. Huckes, jos pagrindus padėjo nuo XIX a. vid. seniausius grigališkojo choralo giesmynus bei jų faksimiles kaupę ir sistemingai šį fenomeną tyrinėję (bei praktikavę) Solemo benediktinai ir moderniosios grigalistikos tėvu laikytinas minėtas vokiečių muzikologas Peteris Wagneris³⁹. Ši teorija pagrįsta prielaida, kad kone visos skirtingos giedojimo tradicijos (šiuo atveju kalbama ne tik apie lotyniškąsias, bet ir bizantiškąją bei kitas rytų krikščionybės tradicijas) išsiplėtojo iš vieno pirminio šaltinio, kuris matytas Jeruzalės (o taip pat, tikėtina, ir Antiochijos) bažnyčios liturgijoje⁴⁰. Pats H. Huckle, dar prieš analizuodamas šios teorijos plėtotę garsiausių XX a. muzikos medievistų, tokių kaip Bruno Stäbleino, Josef Smits van Waesberghe, Ewaldo Jammerso darbuose, daro nedviprasmišką, patristiniais šaltiniais pagrįstą išvadą, kad visos Vakarų choralo formos buvo išplėtos Vakaruose, nors kai kuriais atvejais Rytų įtaka neatmestina⁴¹. Vis dėlto svarbiausią proveržį ir istorinės traktuotės pokytį muzikologas įžvelgia vėlyvesnių autorių darbuose (kaip Solange Corbin, Keneth Levy, Leo Treitler ir kt.), kuriuose buvo nagrinėjami choralo perdavimo būdai, aiškinamasi jo užrašymo atsiradimo aplinkybės bei savybės, notacijos ypatybės. Be to, kaip kartinė iškeliamą žodinės ir rašytinės transmisijos dilema (čia itin reikšmingi amerikiečių muzikologo L. Treitlerio darbai, kuriuose jis atskleidė ypatingą šio proceso svarbą viso grigališkojo

---

³⁸ Huckle H. Toward a New Historical View of Gregorian Chant // Journal of American musicological Society. 1980, Nr. 3 (33), p. 437-467.

³⁹ Svarbiausias jo darbas – tai fundamentali ši tritomė studija: *Wagner P. Einführung in die gregorianischen Melodien: Ein Handbuch der Choralwissenschaft*. Leipzig, 1911-1921.

⁴⁰ Huckle H. Toward a New Historical View..., p. 437. Beje, ši teorinė prielaida susižaukia su panašia tuometinėje liturgijos istorijoje paplitusia nuostata, kad esą egzistavusi tam tikra liturgijos protoforma, iš kurios vėliau išsiplėtojo skirtingi ritai. (Pvz., žr.: *Fortescue A. The Mass: A Study of the Roman Liturgy*. New York, 2007, p. 107-108.)

⁴¹ Huckle H. Toward a New Historical View..., p. 439.

choralo galutiniam tapsmui bei tolimesnei sklaidai⁴²). Pagaliau, ypatingai sureikšminamas būtent Karolingų renesanso laikotarpio frankų indėlis bei įdirbis adaptuojant, plėtojant ir perduodant iš Romos perimtą liturgiją kartu su giedojimu⁴³. Tuo remdamasis H. Huckle suformulavo naująją istorinę grigališkojo choralo paradigmą, kuri į šį fenomeną žvelgia jau ne kaip per tam tikrą laikotarpį sukurtų melodijų rinkinį⁴⁴, bet kaip į sudėtingą, daugelį faktorių apimantį, bei įvairių įtakų veiktą bei sąlygotą istorinį procesą. Ši paradigma ne tik daug pagrįsčiau paaiškina choralo genezę bei susiformavimą, bet ir atveria perspektyvą būtent istoriniams įvairių grigališkojo giedojimo tradicijų tyrimams. Kaip pastebėjo pats Huckle, atkreipdamas dėmesį į muzikologams medievistams gerai žinomą faktą apie palyginti vieningą grigališkojo choralo rankraštinių giesmynų transmisiją, šis rankraštinis vieningumas dar nereiškė muzikinės praktikos vieningumo⁴⁵, t.y. ji galėjo reikštis gana skirtingais būdais. Ši koncepcija iš tiesų atvėrė kelią į geresnį supratimą, kaip ir kuomet galėjo susiformuoti įvairios vienuoliškos (pavyzdžiui, cistersų, kartūzų, dominikonų, etc.) ar regioninės to paties grigališkojo choralo tradicijos (tai yra, iš esmės priartėta prie *pluribus in unum* principo supratimo chorale), o taip pat ir įgalino nuoseklius bei kryptingus jų istorinius tyrimus.

Kita svarbi muzikinės medievistikos ir grigalistikos atšaka susiformavo pagrindinės srovės, susitelkusios ir plėtotos Vakarų universitetuose bei tyrimų centruose, periferijoje. Ši periferiškumą didžia dalimi sąlygojo istorinės–politinės aplinkybės, susiklosčiusios Europoje po II pasaulinio karo, kadangi minėtoji atšaka susiformavo Vidurio Europos šalyse, priklausiusioje vad.

⁴² Šiuo atveju kertinis jo straipsnis buvo dar iki aptariamojo H. Huckes straipsnio pasirodęs darbas: *Treitler L. Homer and Gregory: The Transmission of Epic Poetry and Plainchant // The Musical Quarterly*, 1974, Nr. 3 (60), p. 333-372; vėliau savo teorines prielaidas jis išplėtojo dar keliuose straipsniuose: *Idem. Oral, Written, and Literate Process in the Transmission of Medieval Music // Speculum*, 1981, Nr. 56, p. 471-491; *Idem. The Early History of Music Writing in the West // Journal of American Musicological Society*, 1982, Nr. 2 (35), p. 237-279; *Idem. The 'Unwritten' and 'Written' Transmission of Medieval Chant and the Start-up of Musical Notation // Journal of Musicology*, 1992, Nr. 2 (10), p. 131-191.

⁴³ Šią tematiką išsamiai nagrinėjo kitas amerikiečių muzikologas Kenneth Levy, kurio ilgamečiai tyrimai apibendrinti knygoje *Levy K. Gregorian Chant and the Carolingians*. Princeton, 1998.

⁴⁴ Plg.: “A fundamental change of conception was needed before what had been written down at the beginning of the written tradition was understood, as it is in current historical view of Gregorian chant, as a collection of melodies.” – *Huckle H. Toward a New Historical View...*, p. 466.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 466.

soclagerio blokui. Viena vertus, dėl egzistavusio „geležinio kordono“, šių šalių mokslininkai buvo jei ne atskirti, tai bent kurį laiką apriboti galimybėmis dalyvauti pagrindiniame Vakaruose generuotame moksliniam diskurse (nors juo ir rėmėsi). Kita vertus, tas pats atskirtumas skatino sutelkti dėmesį į savo nacionalinį palikimą ir pradėti rimtus mokslinius jo tyrinėjimus. Būtent tai paskatino kai kurių Vidurio Europos valstybių muzikologus išsamiai studijuoti savo šalių brandžiųjų ir vėlyvųjų viduramžių muzikinį palikimą, kurio svarbiausią dalį sudarė įvairūs grigališkojo choralo šaltiniai. Reikšmingiausių darbų šioje srityje nuveikė lenkų ir vengrų muzikologai.

Lenkijos muzikologinėje historiografijoje svarbūs darbai buvo pradėti publikuoti XX a. šeštojo dešimtmečio pabaigoje. O 1965 m. buvo pradėta leisti fundamentali muzikologinės medievistikos serija *Musica Medii Aevi*⁴⁶. Pirmajame jos tome buvo paskelbti keletas svarbių apžvalginių straipsnių, padėjusių pagrindą tolimesnei lenkų grigalistikos raidai, o kartu jie reikšmingi ir bendrajam choralo supratimui. Tam tikra prasme, tegul ir netiesiogiai, bet jie nurodė vienus iš būsimų šios mokslo srities gairių.

Pirmiausia, tai pasakytina apie 1965 metų Hieronimo Feichto tekstą „Liturginė muzika Lenkijoje viduramžiais“⁴⁷. Čia į grigališkąjį choralą žvelgiama per įvairių tradicijų prizmę (nors pats „tradicijos“ terminas naudojamas labiau epizodiškai⁴⁸), pradžioje aptariant pagrindinių viduramžių Lenkijoje veikusių vienuolių choralo bruožus. H. Feichtas pradeda nuo chronologiškai ankstyviausio benediktinų giedojimo nagrinėjimo, toliau apžvelgia cistersų bei pranciškonų choralo Lenkijoje savybes ir galiausiai aptaria lenkiškųjų vyskupysčių choralo tradicijų ypatybes. Kitas svarbus straipsnio bruožas, irgi išplaukiantis iš tuometinės istorinės grigališkojo

⁴⁶ Iš viso pasirodė 7 tomai. Žr.: *Morawski J., red. Musica Medii Aevi. t. 1-7. Kraków, 1965-1977.*

⁴⁷ *Feicht H. Muzyka liturgiczna w polskim średniowieczu. // Musica Medii Aevi. T. 1. Kraków, 1965. p. 9-52.*

⁴⁸ Dažniausiai vartojama tiesiog „choralo“ sąvoka, pvz., *choral benedyktyński, choral cysterski, choral franciszkańsko-rzymski*, etc. Kita vertus, kalbėdamas apie konkrečias kompozicijas H. Feichtas įvardina ir tradicijas, kuriomis jos grindžiamos. Pvz., Romos ir frankų tradicijos (jas jis traktuoja sinonimiškai) bruožus jis išvelgia Vincento iš Kelcų parašytame rimuotame oficijuje šv. Stanislovo garbei – „Po kanonizacji św. Stanisława w 1253 dominikanin Wincenty z Kielc skomponował na jego cześć oficjum rymowane, oparte na czysto rzymskiej, frankońskiej tradycji VIII-IX w.“ (*Feicht H. Muzyka liturgiczna...*, p. 22).

choralo koncepcijos, kad lenkišką indėlį į viduramžių choralą, H. Feichtas regi praktiškai tik naujų kūrinių sukūrimu — be lenkų dominikono Vincento iš Kelcų parašyto rimuoto oficijaus šv. Stanislovo garbei, prie lenkiškos kilmės giesmių jis priskiria kai kurias šv. Adalberto–Vaitiekaus garbei sukurto rimuoto oficijaus giesmes⁴⁹. Kitaip tariant, į choralą žvelgiama žvelgiama būtent taip, kaip tai įvardino H. Huckle, t.y. kaip į melodijų rinkinį.

Kitas reikšmingas pirmojo *Musica Medii Aevi* tekstas, skirtas svarbiausiems viduramžių Lenkijoje naudotos choralinės notacijos bruožams, kurį publikavo Adamas Sutkowski⁵⁰. Jame autorius aptarė svarbiausius žinomų lenkiškų rankraščių notacijos tipus, pastebėdamas, kad pilnos tokių manuskriptų, saugomų tiek valstybinėse, tiek universitetinėse, tiek ir bažnytinėse bibliotekose inventorizacijos nebuvimas bei menkai (tuo metu) išvystytas rankraščių mikrofilmavimas, neleidžia daryti nuodugnesnių išvadų⁵¹. Vis dėlto, jo iškeltos teorinės prielaidos, bei turėtais šaltiniais pagrįstos išvados dėl dviejų pagrindinių notacijos tipų — romaniškosios arba kvadratinės ir gotikinės — naudojimo bei jų tam tikro pasiskirstymo pagal vienuolijas ir vyskupijas, tebėra išlaikiusios savo aktualumą. Jos taip pat svarbios tyrinėjant ir lietuviškąjį rankraštinių grigališkojo choralo palikimą⁵².

Trečioji kryptis, atsispindėjusi, ne tik pirmajame aptariamąsios serijos numeryje, bet ir kiek ankstesniuose lenkų muzikologų straipsniuose yra susijusi su konkrečių šaltinių ar žanrų (pavyzdžiui, sekvencijų) tyrinėjimais. Ši kryptis iš esmės tapo vyraujanti lenkų muzikinės medievistikos istoriografijoje ir toliau sėkmingai plėtojama, kai kuriais atvejais užklystant ir į išlikusius lietuviškus artefaktus. Čia paminėtinas Jerzy'o Morawskio straipsnis, kuriame analizuojami keli nedideli iš Vilniaus vyskupystės kilę muzikos pagrindų vadovėliai, iš dalies susiję ir su choralo mokymu⁵³. Pastaraisiais metais

⁴⁹ Feicht H., ibidem, p. 32-37.

⁵⁰ Sutkowski A. Cechy paleograficzne notacje muzycznych w polskich rękopisach średniowiecznych // *Musica medii aevi*. T. 1. Kraków, 1965, p. 53-67.

⁵¹ Ibidem, p. 53.

⁵² Jomis remiamasi ir šiame darbe.

⁵³ Morawski J. Muzikos pagrindų vadovėliai Vilniuje XVIII a. pabaigoje // *Menotyra*. 1995, Nr. 1, p. 11-23. Pastebėtina, kad juos savo straipsniuose yra nagrinėjusi ir J. Trilupaitienė.

pasirodo ir darbų, kur remiantis pasirinktais šaltiniais ar žanrais, bandoma nagrinėti konkrečios tradicijos klausimą. Išskirtinas Jakubo Kubienieco straipsnis, kuriame analizuojant pasirinktų liturginių valandų (arba oficijaus) giesmes ir jas apžvelgiant bendraeuropiniame vėlyvųjų viduramžių kontekste, bandoma išryškinti Krokuvoje gyvavusias choralines tradicijas⁵⁴.

Vengrų grigalistikos darbai irgi pasirodė panašiu metu, kaip ir lenkų. Tačiau jų atvejų vienas svarbiausių faktorių buvo šaltinių publikacijos ir etnomuzikologinis įdirbis⁵⁵. Antai, 1956 m. garsus vengrų etnomuzikologas Benjamin Rajeczky publikavo svarbų himnų ir sekvenčių, surinktų iš Vengrijos viduramžių choralinių rankraščių, rinkinį⁵⁶. Iš dalies tai paskatino didesnę susidomėjimą savo šalies viduramžių monodija. Tačiau iš esmės tai daryta per nacionalinės etnomuzikologijos prizmę (t.y. tyrinėjant vengrų liaudies muziką bei jos kontekste analizuojant religines giesmes) ir naudojant etnomuzikologinius metodus. Antai, du svarbiausieji vengrų grigalistikos mokyklos pagrindėjai László Dobszay ir Janka Szendrei nemažą savo darbų, publikuotų per XX a. 7–9 dešimtmetį skyrė būtent įvairioms vengrų etnomuzikologinėms problemoms⁵⁷. Čia vertėtų pastebėti, kad paskutiniajame XX a. dešimtmetyje etnomuzikologinių metodų tinkamumas grigališkojo choralo tyrinėjimams pripažintas ir tarptautiniu mastu, o pati metodologija tapo viena iš plačiau taikomų pagrindinės grigalistikos srovės tyrinėjimuose⁵⁸. Be to, šie abu mokslininkai, įkurdami pasaulinio garso sulaukusį senosios muzikos kolektyvą *Schola Hungarica* (daugiausia besispecializuojantį būtent įvairių

⁵⁴ *Kubieniec J.* Krakowska tradycja czy tradycje? O krakowskim oficjum w średniowieczu // *Additamenta Musicologica Lublinensia*. 2010, Nr. 1 (6), p. 153-177.

⁵⁵ Prisimintina, kad etnomuzikologinius tyrinėjimus dar XX a. pr. pradėjo vėliau pasaulinio garso muzikais tapę kompozitoriai Bela Bartok ir Zoltan Kodaly.

⁵⁶ *Rajeczky B.* *Melodiarum Hungariae Medii Aevi I: Hymni et sequentiae*. Budapest, 1956.

⁵⁷ Svarbiausių L. Dobszay knygų ir straipsnių (dalis jų parašyti kartu su J. Szendrei) bibliografiją žr.: *Szendrei J. und Hiley D., hrsg.* *Laborare fratres in unum*. Festschrift László Dobszay zum 60. Geburtstag. Hildesheim und Zürich, 1995, p. IX-XV.

⁵⁸ Viena svarbiausių čia yra amerikiečių muzikologo medievisto Peterio Jeffery'o studija: *Jeffery P.* *Re-Envisioning Past Musical Cultures: Ethnomusicology in the Study of Gregorian Chant*. Chicago and London, 1992.

liturginių giedojimų atlikime), suformavo ir savitą vengrišką choralo interpretacijos mokyklą⁵⁹.

Vis dėlto, ypatingos svarbos ir tarptautinio pripažinimo susilaukė XX. a. devintojo dešimtmečio pradžioje pradėti vengrų projektai, ypač vadinamosios CAO-ECE (*Corpus Antiphonarium Officii Ecclesiarum Centralis Europae*) duomenų bazės ir tyrimo metodologijos sukūrimas. Tai jau minėto prof. L. Dobszay ir jo kolegų išplėtotas projektas, kurio tikslas yra sudaryti visos Vidurio Europos liturginių valandų antifonų duomenų bazę, kurios pagrindu būtų galima tirti įvairias regionines ir lokalias grigališkojo choralo tradicijas⁶⁰. Kadangi šios metodologijos principais nemaža dalimi pagrįstas ir šis darbas, išsamiau jie bus aptarti vėliau.

Kalbant apie bendrąsias pastarojo dešimtmečio grigalistikos tendencijas, tenka pastebėti, kad viena vertus, tęsiama iš dalies senąja istorine paradigma pagrįsta kryptis, kuri užsiima įvairių muzikinių, tekstinių, estetinių ir interpretacinių grigališkojo choralo savybių tyrimais⁶¹. Taip pat tebevystoma ir autentiškų choralo melodijų paieškos paradigma, kurią ypač išplėtojo vadinamoji semiologijos mokykla⁶², nors ji labiau tinkama, kaip interpretacijos teorija⁶³. O kita vertus, vis daugiau publikuojama darbų, skirtų įvairių Vakarų Europos vietų, buvusių ir esamų diecezijų bei miestų choralo šaltiniams ir

⁵⁹ *Schola Hungarica* diskografija apima kelias dešimtis pavadinimų. Šie albumai kotiruojami tarptautiniu mastu.

⁶⁰ Išsamiau apie projektą ir jo duomenų bazę žr.: <http://www.zti.hu/earlymusic/cao-ece/pr-10.asp>.

⁶¹ Bibliografinių pozicijų skaičius stipriai išėitų ne tik už šio skirsnio, bet ir viso darbo rėmų, todėl jų ir nepateikinėsime.

⁶² Šios mokyklos principus suformulavo Dom Eugene Cardine'as XX a. 7 dešimtmetyje. Pagrindinis jo veikalas yra *Cardine E. Semiologia gregoriana: Note raccolte dalle lezione tenute*. Roma, 1968 (pranc. leid.: *Semiologie grégorienne // Etudes gregoriennes*. 1970, Nr. 11; angl. leid.: *Cardine E. Gregorian Semiology*. Solesmes, 1982). Jos objektas yra seniausios neuminės Sankt Galeno bei Laono notacijos ir jų aiškinimas, iš esmės susikoncentruojant į choralo ritmo ir interpretacijos problematiką. Viena solidžiausių ir autoritetingiausių šios srities studijų yra *Agustoni L. & Göschl J. B. Einführung in die Interpretation des gregorianischen Chorals*. Vols. 1-2. Regensburg, 1987-1991.

⁶³ Šios metodologijos pagrindu 2011 m. buvo išleistas „pataisytas Romos gradualas“, kurie parengė ryškiausi šios mokyklos atstovai. Tai *Graduale Novum – Editio Magis Critica Iuxta SC 117*. / Tomus I: De Dominicis Et Festis. St. Otiellien, 2011.

tradicijoms aptarti⁶⁴. Vis didesnę reikšmę įgauna ir vėlyvojo laikotarpio, t.y. XVI–XVIII a., grigališkojo choralo šaltinių, stilistikos, savybių bei tradicijų tyrimas⁶⁵. Viena iš šios tendencijos apraiškų laikytinas ir pastarasis darbas.

Lietuvių grigalistika iš esmės tebėra pradinėje stadijoje. Tad iš dalies dėl šios priežasties, o iš dalies ir siekiant įvesti net ir rudimentines jos apraiškas į istorinį bei muzikologinį diskursą bei pateikti susistemintą vaizdą, svarbiausi su šia sritimi susiję lietuvių autorių darbai analizuojami disertacijos pirmojoje dalyje, pradedant XX a. pr. publikuotais tekštais ir baigiant XX a. pab.–XXI a. pr. pasirodžiusių tekstų analize bei kritika.

5. Tyrimo naujumas ir metodologiniai principai.

Šio tyrimo naujumą iš dalies pagrindžia jau pats objektas, kuris nuosekliai ir kryptingai Lietuvoje nėra tyrinėtas. Keli užsienio autorių straipsniai, susiję su LDK paveldu šioje srityje⁶⁶, veikiau tebuvo šaltinių pristatymas ir aptarimas, taip įvedant keletą senųjų su LDK susijusių manuskriptų į bendrąjį mokslinį diskursą. Lietuvos istoriniame ir muzikologiniame diskurse grigališkojo choralo fenomenas yra minėtas ne kartą, tačiau dažniausiai vengiant konkretesnių bruožų aptarimo bei rimtesnės kompleksinės analizės⁶⁷. Tad šis tyrimas daugeliu atžvilgiu yra pirmoji tokio masto studija, kuria siekiama pateikti kuo išsamesnį nagrinėjamo reiškinių vaizdą bei padėti pagrindus tolimesniems įvairių jo aspektų tyrimams.

Pagrindiniai tyrime naudojami metodai yra šaltinių analizė, ap-
rašomasis, retrospekcinis, lyginamasis, istorinis ir muzikologinis analitinis

⁶⁴ Išsami visos srities bibliografija reguliariai publikuojama moksliniame žurnale *Plainsong and Medieval Music* (Cambridge University Press), tad čia paminėsime tik keletą jame paskelbtų pozicijų: *Bernagiewicz R.* Recepcja tradycji neumatycznych w notacji Gradualu Wiślickiego w świetle neum liquescentes, Żąbki, 1999; *Weinert F.-R.* Mainzer Domliturgie zu Beginn des 16 Jahrhunderts. Tübingen & Basel, 2008; *Klugseder R.* Studien zur mittelalterlichen liturgischen Tradition der Klosterneuburger Augustinerklöster St. Maria und St. Magdalena // *Musicologica Austriaca*. 2008, Nr. 27, p. 11-43; *Musica e liturgia nel medioevo bresciano (secoli XI-XV)*. / Atti del'incontro nazionale di studio (Brescia, 3-4 aprile 2008). Brescia, 2009.

⁶⁵ Čia itin reikšminga ši praeitame dešimtmetyje pasirodžiusi pasirodžiusi knyga: *Karp Th.* An Introduction to the Post-Tridentine Mass Proper. Middleton, 2005.

⁶⁶ Be jau minėto J. Morawskio straipsnio, dar prisimintini du V. Gončarovos straipsniai apie seniausius pergamentinius grigališkojo choralo giesmynus, saugomus Vilniaus bibliotekose (žr. Bibliografiją).

⁶⁷ Kaip jau minėta, lietuviškoji grigalistika aptariama I dalyje.

metodai. Tačiau visa tai grindžiama ir koordinuojama, pagal prof. L. Dobszay ir jo mokyklos išplėtotą metodologiją, kurią pravartu aptarti kiek detaliau, juolab kad ji padeda daug geriau paaiškinti ir pačią grigališkojo choralo tradicijos/tradicijų problematiką.

5.1. Grigališkojo choralo tradicijų tyrimo metodologiniai principai.

Pagrindinis prof. L. Dobszay metodologinis principas — choralo šaltinius traktuoti griežtai kaip istorinės analizės šaltinius. Jis atmeta dar XIX a. Solemo restauratorių suformuotą metodologiją, taip pat ją praplėtusią bei ištobulinusią „semiologijos mokyklą“⁶⁸ ir pagrindinį šios srovės siekį — atrasti vienintelę autentišką choralo formą („Urform“), naudojant daugybę seniausių šaltinių. Profesorius L. Dobszay manymu, išlikę grigališkojo choralo šaltiniai pirmiausia yra savo epochos liudininkai, parodantys to meto situaciją, kuri nebūtinai laikytina nukrypimu nuo „originalo“ arba iškraipymu. „Šaltinių medžiaga visų pirma egzistuoja kaip savo amžiaus dokumentas, ir tas amžius turi būti priimamas su visa jo vidine vienybe ir įvairove, su visomis paprastėjimo ar sudėtingėjimo tendencijomis“⁶⁹.

L. Dobszay išskiria tris galimas grigališkojo choralo tradicijos/tradicijų formavimosi epochas. Pirmoji — formavimosi periodas. Tekstai ir melodijos dar nebuvo griežtai susieti, ir pagrindinės melodijos galėjo būti pritaikomos daugiau negu vienam tekstui; tam tikro teksto ir vienos iš pagrindinių melodijų kombinacija dar nėra galutinai apibrėžta⁷⁰. Iš esmės tai žodinės tradicijos laikotarpis, nepasižymintis šaltinių gausa. Antrojoje epochoje susiformuoja svarbiausi grigališkojo choralo tradicijos regionai (t.y. šiuo laikotarpiu atskiri centrai tampa savotiškomis „varomosiomis jėgomis“, ir didžia dalimi dėl jų

⁶⁸ Žr. 62 išnašą.

⁶⁹ *Dobszay L and Prószyky G. Corpus Antiphonarium Officii – Ecclesiarum Centralis Europae: A preliminary Report. Budapest, 1988, p. 8.*

⁷⁰ Beje, šioje vietoje pravartu prisiminti ir Dom Paolo Ferretti OSB choralinių melodijų klasifikaciją. Laikydamas Solemo metodologinių principų, remdamasis kūrinio estetika ir laikydamas choralo melodijas sukurtomis (pavyzdžiui, kalba apie muzikinę grigališkųjų melodijų kompoziciją, nors ir besiskiriančią nuo šių dienų principų, etc.), jis jas suskirsto į originalias melodijas, melodijas-tipus ir melodijas-centonus. Pirmajai grupei priklauso tik melodijos, sukurtos vienam tekstui; antrąją – sudaro būtent tos melodijos, kurios naudojamos daugiau nei vienam tekstui; trečios grupės melodijos sudarytos iš tam tikrų modalinių formulių – centonų. Kitaip tariant, Dom Ferretti neima domèn istorinio aspekto. Plačiau apie šią klasifikaciją žr.: *Ferretti, Dom P. Esthétique grégorienne ou traité des formes musicales du chant grégorien. Solesmes, 1938, p. 86-128.*

veiklos tradicija įgauna daugmaž apibrėžtą formą). Kaip tik šioje epochoje greičiausiai išsiskyrė ir abu minėti choraliniai dialektai. Iš šio laikotarpio jau yra išlikę nemažai šaltinių, pateikiančių daug konkretesnę informaciją ir jau įgalinančių nustatyti atskirus variantus ir pan. Trečioji epocha — tai laikotarpis, kai susiformuoja vietos (arba lokalinės) tradicijos, vyksta aktyvus vidinės grigališkojo choralo plėtros bei įvairiapusių įtakų procesas. Beje, daugiausia išlikusių šaltinių yra kaip tik iš šios epochos. Jais remiantis nagrinėjama ne tik trečioji, bet ir bandoma apibūdinti pirmąsias dvi choralinio giedojimo raidos epochas⁷¹. Drauge tai legitimuoja ir tyrinėjimą vėlyvųjų šaltinių, kuriuos minėtos mokyklos bei metodologijos laiko mažai reikšmingais arba vertina tik tiek, kiek jie patvirtina neiškraipytą „pirminę, autentišką“ grigališkojo choralo tradiciją. O juk gali būti, kad kaip tik vėlyvuosiuose šaltiniuose išsaugota ta tradicija, pagal kurią galima interpretuoti ir ankstesnias⁷².

Norint nustatyti kokią nors vietos tradiciją, būtina remtis visais įmanomais pirminiais šaltiniais (šiuo atveju turima omenyje liturgines knygas bei choralinius giesmynus), tos pačios arba artimos kilmės (*provenientia*), t.y. kilusiais iš to paties regiono. Žinoma, neišvengiamai tenka remtis ilgesnio istorinio laikotarpio (tarkim, kelių amžių) šaltiniais. Svarbiausia, kad iš pavienio šaltinio nustatyti tradicijos neįmanoma. Ją gali atskleisti tik iš vienos vietos (plačiąja prasme) kilusių šaltinių visuma. Tačiau, kaip pabrėžia prof. L. Dobszay, šaltiniai, netgi patys geriausieji, dar nėra tradicija.⁷³ Tik detali šitų šaltinių visumos analizė gali atskleisti „tipinę“ kokio nors regiono tradiciją.

5.2. Lietuvos situacija ir pagrindinės metodologinės darbo schemos.

Lietuva, galutinai priėmusi lotyniškąjį Krikštą pačioje viduramžių pabaigoje, krikščioniškos kultūros ir katalikiškosios religinės tradicijos prasme priklauso rytiniam Centrinės Europos paribiui. Dėl tokio vėlavimo, šiame paribyje naudota sakralinė muzika ir konkrečiai grigališkasis choralas priklauso išskirtinai trečiajai grigališkojo choralo raidos epochai. O dar tiksliau, šios

⁷¹ Dobszay L. and Prószéky G. CAO-ECE: A Preliminary Report..., p. 9.

⁷² Ibidem, p. 10.

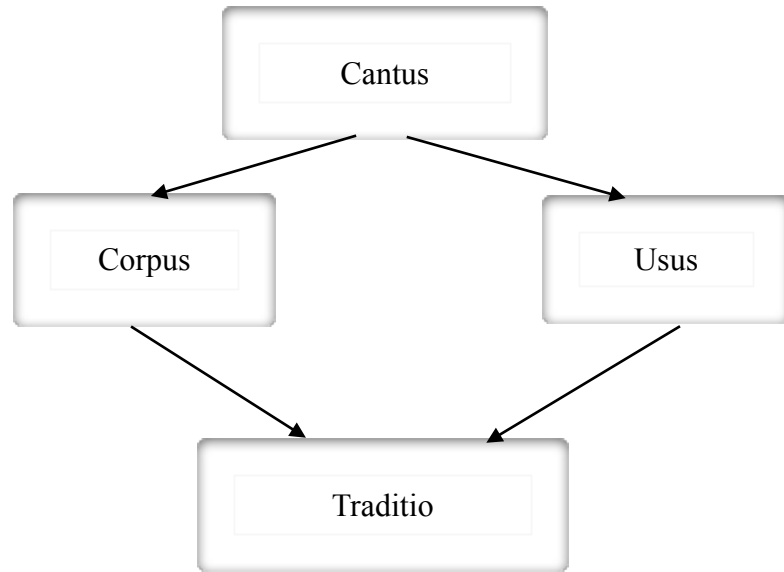
⁷³ Ibidem, p. 22.

epochos pabaigai, kuomet regioninės tradicijos daugiau iš esmės nebesiplėtojo ir ženkliai nebesikeitė. Kaip tik XV-XVI a. I p. buvo išleista nemažai įvairių vyskupysčių liturginių knygų, pirmiausia mišiolų ir brevijorių (nuo XV a. pab. jau ir spausdintų), o taip pat ir kiek mažiau gradualų bei antifonalų⁷⁴. Taigi, šis laikotarpis, kaip minėjome, pasižymi sąlygine šaltinių gausa ir įvairove. Jo tyrinėjimui bei įvairių regioninių tradicijų nustatymui geriausiai tinka būtent CAO-ECE suformuota metodologija, kuri pagrįsta dviejų pagrindinių sandų — *corpus* ir *usus* — analize bei jų sąveika. Šios metodologijos principas būtų toks: paėmus ir apžvelgus kuo didesnę (idealiu atveju — visą) įvairiuose giesmynuose esantį giesmių repertuarą (*corpus*), analizuojant jų naudojimo, klasifikacijos, funkcines bei kai kurias kitas specifines ypatybes (*usus*), atskleisti pasirinkto regiono vyraujančią choralinio giedojimo tradiciją (Schema 1).

Norint atskleisti *usus*, vienu tiesioginių pirminių šaltinių arba giesmynų nepakanka. Tiek švenčių klasifikacija, tiek kalendoriaus ypatybės, tiek vienu ar kitų giesmių naudojimas liturgijoje aiškėja ne tik ir ne tiek iš giesmynuose užrašytų pačių giesmių ir papildomų rubrikų, kurios dažniausiai būna labai neišsamios ir fragmentiškos, kiek iš netiesioginių arba papildomų pirminių šaltinių. Prie jų pirmiausia priskirtini įvairūs kiti liturginiai šaltiniai, tokie, kaip mišiolai, brevijoriai, sakramentarijai, lekcijonarijai ir pan. Juose paprastai surašomi visi reikalingi liturginiai tekstai (ypač mišioluose ir brevijoriuose), kurie naudojami mišių ir liturginių valandų celebracijoje. Tai yra, ne tik kunigo skaitomos maldos, bet ir visi skaitiniai bei visų giesmių tekstai. Be to, ten surašytos išsamios rubrikos, reglamentuojančios pačių giesmių ir kitų tekstų naudojimą liturgijoje, o taip pat ir visi su tuo susiję liturginiai veiksmai ir ženklai. Taip pat šiose knygose aiškiai sudėliojama ir liturginių švenčių hierarchija bei klasifikacija. Visa tai, kartu su juose surašytais kalendoriais įgalina susidaryti palyginti platų vaizdą apie bendrą liturginę situaciją bei liturginę vienos ar kitos diecezijos arba provincijos tradiciją.

⁷⁴ Nemažas, tačiau toli gražu nepilnas sąrašas iš Vengrijos, Rumunijos, Kroatijos, Austrijos bei Slovakijos kilusių tokių liturginių knygų pateikiamas šiame leidinyje: *Szendrei J. Graduale Strigoniense* (s. XV/XVI) / *Musicalia Danubiana*, 12. T. 1-2. Budapest, 1990-1993., T. 1, p. 186-189.

Schema 1

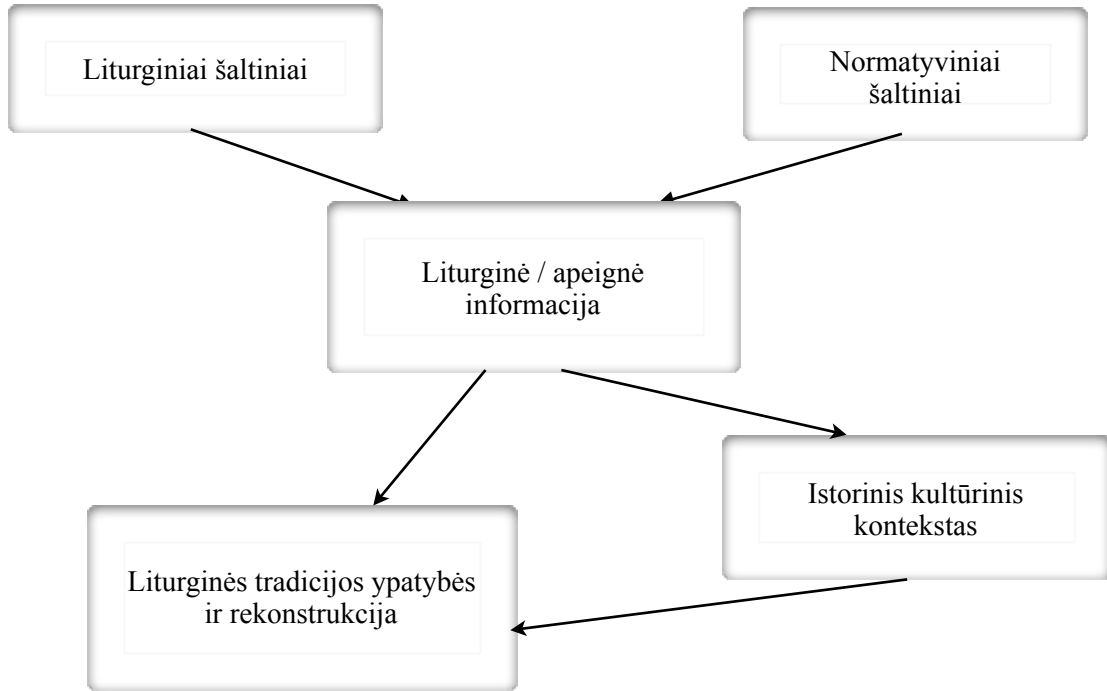
Šalia to, išsamesnei ir detalesnei informacijai būtini dar ir papildomi, vadinamieji normatyviniai šaltiniai. Tai įvairios regulos, statutai, agendos ir pan. Juose galima rasti informaciją ne tik apie tai, kas buvo naudojama, bet ir kaip viena ar kita apeiga vyksta, kas ir kaip turi būti daroma vienu ar kitu metu. Taigi, mūsų nurodyto *usus* nustatymo, o per tai ir svarbių liturginės tradicijos ypatybių atskleidimo schema atrodytų taip: liturginė informacija, esanti liturginiuose šaltiniuose, surenkama bei analizuojama, ir ją nagrinėjant konkrečiame istoriniame–kultūriniame kontekste, atskleidžiamos svarbios liturginės tradicijos, o sykiu ir giesmių *usus* savybės (Schema 2).

Vis dėlto, Lietuvos situacija pasižymi kai kuria specifika, kurios neturi kitos pagrindinės Vidurio Europos regiono šalys, kaip Vengrija, Čekija ar Lenkija. Lietuvos atveju tenka kalbėti apie turimų tiesioginių ir netiesioginių pirminių šaltinių nepakankamumą. Pavyzdžiui, darbo bibliografinėje dalyje pateikiamas gana ilgas šaltinių sąrašas, tačiau išsamiau jį patyrinėjus, matyti, kad juose nėra nė vieno Vilniaus ar Žemaičių vyskupysčių mišiolo ar brevijoriaus. Jei tokie ir buvo, tai kol kas jie dar nėra atrasti. Jų neteko aptikti ir šio darbo autoriui. Kita vertus ir patys tiesioginiai šaltiniai nėra itin skaitlingi. Tad siekiant išsiaiškinti pagrindinius liturginės terpės ir grigališkojo choralo LDK *usus* bruožus, tenka pasitelkti dar vieną šaltinių grupę. Tai įvairūs diplomatiniai senųjų Lietuvos vyskupysčių šaltiniai⁷⁵, vyskupysčių, dekanatų ir

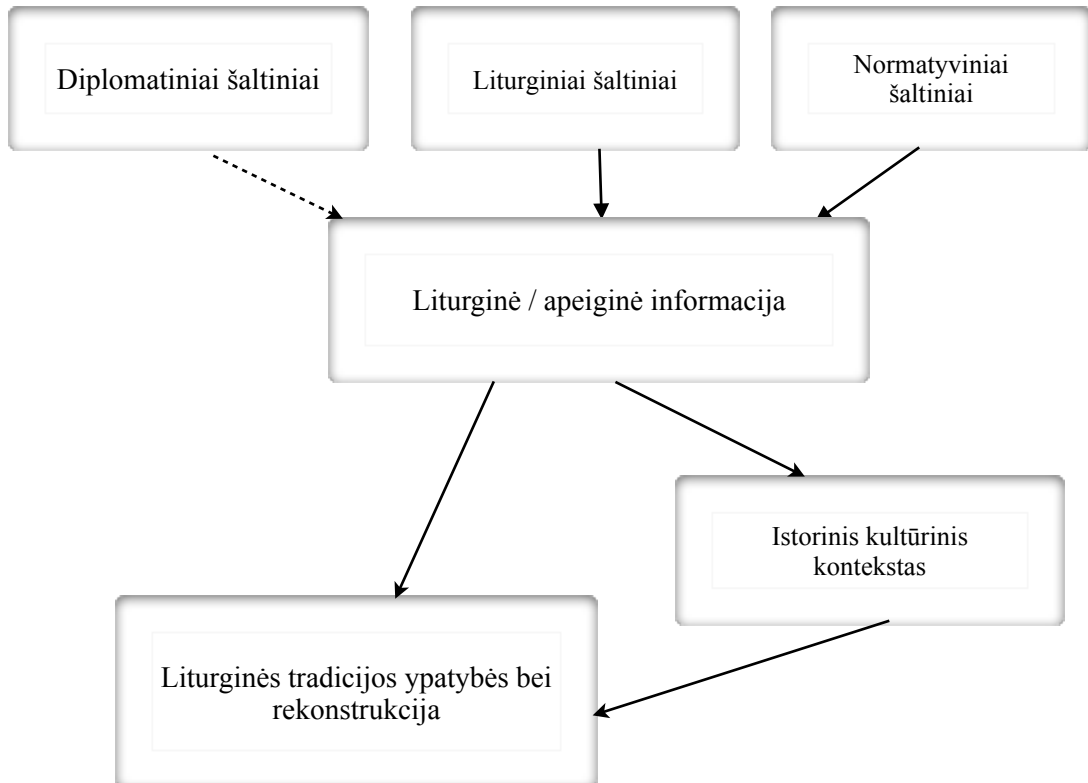
⁷⁵ Seniausi Vilniaus diecezijos diplomatiniai šaltinių leidiniai žr. bibliografijoje.

parapijų vizitacijų ataskaitos ir pan. Kaip matysime, juose, nors ir negausiai, tačiau pateikiama tam tikra liturginė informacija. Tad aukščiau pateiktą schemą būtina papildyti dar viena grafa, o būtent diplomatiniais šaltiniais (Schema 2a).

Schema 2

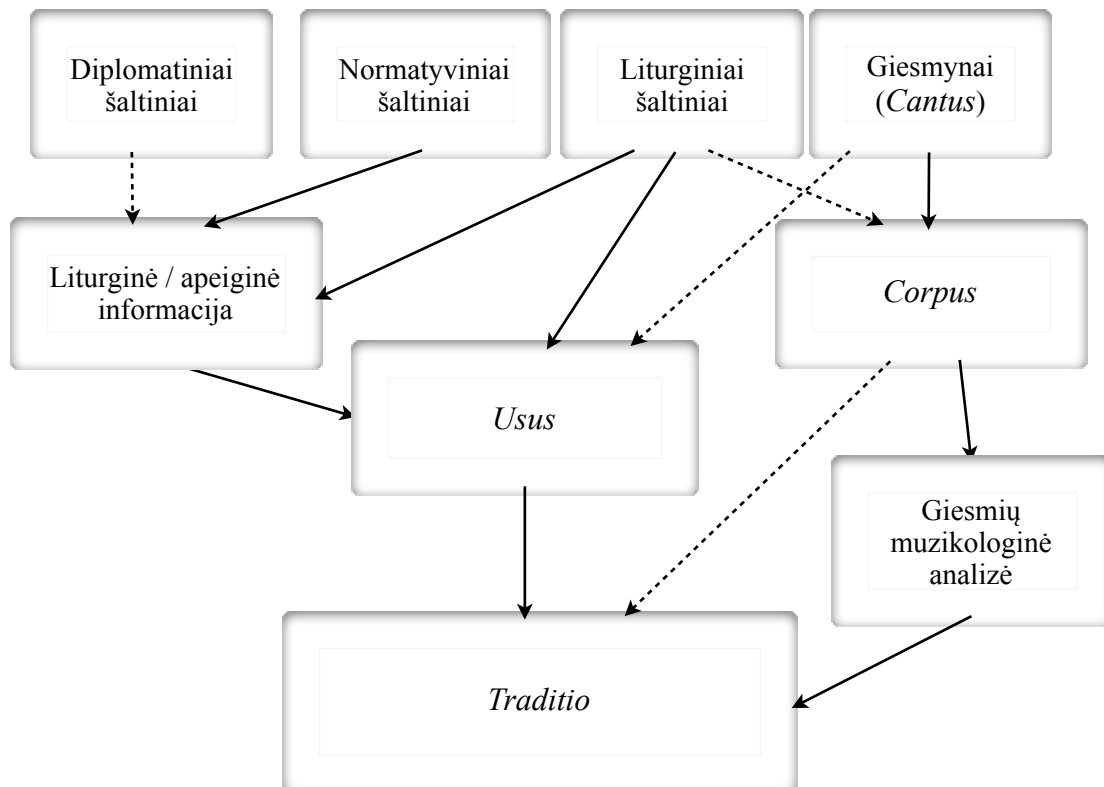

Schema 2a

Apibendrinant čia išdėstytas mintis bei pateiktas schemas, sudėliosime galutinę šiame darbe nagrinėjamo pagrindinio klausimo metodologinę schemą. Išlaikydami pagrindinį metodologinį CAO-ECE principą, pasitelkę pirminiuose tiesioginiuose šaltiniuose turimą giesmių sisteminę visumą⁷⁶ (*corpus cantus*), pagrįsdami jų tikėtiną naudojimą (*usus*) turimais netiesioginiais pirminiais liturginiais šaltiniais, o sykiu pasiremdami diplomatinuose bei normatyviniuose dokumentuose turima informacija bei pasitelkdami muzikologinę pačių giesmių analizę, pabandysime atskleisti kertinius grigališkojo choralo tradicijos Lietuvos Didžiojoje kunigaikštystėje bruožus (Schema 3).

Schema 3

6. Ginamieji teiginiai.

1) Grigališkasis choralas tam tikra prasme gali būti laikomas bendrojo valstybės ar krašto kultūros sukrikščionėjimo lygmens indikatoriumi. Savita

⁷⁶ Turima omeny ne absoliučiai visos išlikusiuose giesmynuose bei jų fragmentuose surašytos giesmės, o tam tikras jų pagrindas. Pvz., dėl pačios liturgijos ypatybių kai kurios giesmės visuose šaltiniuose gali būti tos pačios, t.y. su tais pačiais tekstais. Kitas dalykas, kad gali varijuoti melodika, kas jau būtų viena iš itin svarbių choralo tradicijos ypatybių.

šio giedojimo tradicija gali susiformuoti tik tam tikrą lotyniškosios krikščionybės recepcijos bei platesnį visuomenės sukrikščionėjimo lygį pasiekusiam krašte.

2) Grigališkasis choralas LDK pradėtas praktikuoti kartu su lotyniškąja krikščionyste. Yra pakankamai pagrindo manyti, kad jis buvo praktikuojamas dar iki oficialaus galutinio Lietuvos krikšto.

3) Grigališkojo choralo tradicijos LDK formavimuisi nemažai įtakos turėjo vėlyvas lotyniškosios krikščionybės priėmimo laikotarpis, kuomet buvo kodifikuojamos įvairios vietinės Romos rito liturginės ir choralinės tradicijos bei vis labiau įsigalėjo daugiabalsė bažnytinė muzika.

4) Grigališkojo choralo praktikavimui ir tradicijos formavimuisi didelės reikšmės turėjo vienuolijų liturginė praktika. Pradiniu laikotarpiu išskirtiniu laikytinas pranciškonų vaidmuo, ypač XIV a. II p.–XV a. Įvairiose LDK veikusiose vienuolijose grigališkojo choralo praktikavimas nenutrūko per visą valstybės gyvavimo laikotarpį.

5) Per XV–XVI a. susiformavo palyginti turtinga liturginė grigališkojo choralo kultūra, ypač Vilniuje bei kiek menkesniu mastu Vilniaus diecezijoje. Tikėtina, kad susiklostė ir savita tradicija bent jau kaip *consuetudo*. Žemaičių vyskupystėje padėtis buvo permaininga.

6) Po XVI a. II p. įvykdytos potridentinės Romos katalikų liturgijos reformos, grigališkasis choralas LDK per visą XVII ir iš dalies XVIII a. išlaikė nemažai savitų archainių bruožų, nepaisant to, kad jo praktikavimą tuo metu veikė nemažai unifikuojančių faktorių, kurių vienas svarbiausių buvo visai Gniezno metropolijai galioję Petrakavo sinodo nutarimai bei jų pagrindu parengti liturginiai giesmynai.

7) Muzikiniu požiūriu nesusiformuoja visiškai vieninga ir vienoda grigališkojo choralo tradicija visoje LDK, tačiau turimi šaltiniai duoda pagrindo teigti susiklosčius palyginti savarankišką choralo kultūrą (įgalinusių atsirasti ir originalios kūrybos giesmių bei savitų mokymo priemonių), gyvavusių pagal grigališkojo choralo tradicijai ir tradicijoms būdingą *pluribus in unum* principą.

7. Darbo struktūra.

Darbą sudaro trys dalys. Pirmojoje analizuojama lietuviškoji grigalistika bei aptariami svarbiausi autoriai bei jų darbai. Tiesa, dažnu atveju grigalistikos objektui galima priskirti ne visą vieno ar kito autoriaus straipsnį ar ilgesnę studiją, o tik jos dalį. Tačiau mūsų atveju net ir tokie fragmentiški pasvarstymai ar analizės yra reikšmingi, padedantys išgryninti ir šio tyrimo problematiką. Antroje dalyje, pasitelkus istorinį analitinį metodą, detaliau aptariami mūsų turimi tiesioginiai ir netiesioginiai šaltiniai, išdėstant svarbiausius jų atrankos kriterijus, o sykiu lukštentant juose esančią liturginę bei su grigališkuoju choralu (kartu su pasirinktomis giesmėmis⁷⁷) susijusią informaciją. Tuo pačiu formuluojamos kai kurios tikėtinos tradicijos prielaidos. Galiausiai trečiojoje dalyje, pasitelkus aukščiau išdėstytą metodologinę schemą bei istorinės lyginamosios analizės ir retrospekcinį metodą, nagrinėjami antriniai ir pirminiai šaltiniai, išgryninant su liturgija bei grigališkuoju choralu susijusią informaciją; taip pat analizuojamos muzikinės šio giedojimo LDK ypatybės, naudojant pasirinktas giesmes ir nagrinėjant jų liturginį bei istorinį kontekstą. Darbą užbaigia išvados ir išsami bibliografija. Prieduose pateikiamos įvairios lentelės, pilni liturginiai bei norminiai tekstai ir iš įvairių giesmynų iššifruotos giesmės bei jų palyginimo lentelės.

---

⁷⁷ Toks metodas, kai visumą siekama parodyti ne per visus įmanomus, o tik pasirinktus pavyzdžius yra plačiai žinomas bei taikomas tiek istoriografijoje, tiek ir muzikologijoje. Jį naudoja ir minėtas amerikiečių muzikologas Theodore'as Karpas savo fundamentalioje studijoje; žr.: *Karp Th. An Introduction to the Post-Tridentine Mass Proper. Part 2: Music Examples.* Middleton, 2005.

I DALIS

LIETUVIŠKOSIOS GRIGALISTIKOS APMATAI

Nepaisant pastaraisiais pora dešimtmečių įvairioje spaudoje pasirodančių publikacijų, grigališkojo choralo tyrinėjimo tradicija Lietuvoje iš esmės dar tik formuojasi. Nenuostabu, kad ir istoriografija apie šį fenomeną nėra itin gausi. Choralui skirtas ar iš dalies su juo susijusias knygas (įskaitant ir vadovėlius) turime tik kelias. Palyginti nedaug paskelbta ir straipsnių. Todėl šiame skyriuje panagrinėsime beveik visas svarbesnes prieinamas lietuvių autorių publikacijas susijusias su grigališkuoju choralu Lietuvos didžiojoje kunigaikštystėje ir Lietuvoje apskritai, nežiūrint kokių istoriniu laikotarpiu jos paskelbtos. Patogumo dėlei, medžiagą dėstysime chronologine tvarka, pradžioje pristatydami seniausius lietuvių autorių tekstus apie choralą ir bažnytinį giedojimą apskritai, vėliau — kitas mokslines ir kultūrinės publikacijas.

1.1. PIRMEIVIAI. Susidomėjimas grigališkuoju choralu Lietuvoje nebuvo visiškai nuslūgęs ir po Dviejų tautų respublikos žlugimo per visą XIX amžių. Dar daugiau, galima teigti, kad praktinėje plotmėje buvo tęsiamos senosios iš LDK perimtos tradicijos. Antai, 1856 metais Vilniuje Juozapo Zavadskio spaustuvėje buvo išleistas teologijos daktaro, Vilniaus katedros prelado Martino Herburto parengtas giesmynas, kurio didžiąją dalį sudarė lotyniškos choralinės giesmės¹. Šalia to, viename skyriuje surinktos lenkiškos giesmės pagrindinėms katalikiškoms šventėms, o paskutinis skyrius skirtas choralinio giedojimo instrukcijoms – tai savotiška vadovėlio santrauka. Tituliniame lape parašyta, kad leidinys parengtas pagal Krokuvos Procesionalo reikalavimus (*ad normam Processionalis Cracoviensis adornatum ac editum*). Tačiau įdomu tai, kad giesmyne naudojama notacija yra identiška tai, kuri panaudota ir Žygimanto Liauksmo traktate bei giesmynuose. Žinoma, šitai

---

¹ Cationale Ecclesiasticum, complectens ea, quae in ecclesiis per Poloniam ex praescripto synodorum provincialium decantari solent, cum instructione ad cantum choralem. / Cura et studio Praelati Scholastici Cathedralis Vlnensis S.Th. Doctoris M. Herburtt. Vilnae: Typis et impensis Josephi Zawadzki, 1856. (Giesmyno egzempliorius saugomas LNMMB lituanistikos skaitykloje.)

gali būti ir paprasčiausias sutapimas. Galbūt pasinaudota kažkokiomis senomis spaudos formomis. Tačiau labiau tikėtina, kad išlaikyta tam tikra, pirmiausia notacijos, tradicija². Tai liudytų ir išplėstiniame pavadinime esanti pastaba, kad šiame giesmyne išspausdintos giesmės, atrinktos sutinkamai su Provincijos (t.y. Gnezno metropolijos, kuriai priklausė ir visos LDK diecezijos, kurios nebuvo panaikintos bei juridiškai toliau egzistavo po abiejų tautų Respublikos padalijimų ir Lietuvą įjungus į Rusijos imperijos sudėtį) sinodų nutarimais³. Pastebėtina, kad šis giesmynas susilaukė keleto leidimų, tik jau neminint jo sudarytojo vardo. Du kartus pakartotinai jis buvo išleistas Vilniuje to paties Zavadskio spaustuvėje — 1871 ir 1878 metais⁴, o paskutinį kartą — 1891 metais — kiek papildytas šio kancionalo leidimas pasirodė Žitomire.

Vis dėlto, amžiaus pabaigoje į tautinio atgimimo kultūrinę terpę šį reiškinį reikėjo įvesdinti iš naujo, nes jis buvo kiek primirštas. Apie to meto bažnytinės muzikos situaciją (jau praėjus gerokam laiko tarpui) Juozas Žilevičius 1924 metais taip rašė:

Kai J. N. pradėjo Kauno Katedroje darbuotis tuomet veik visose mūsų bažnyčiose skambėjo lenkų kalba įvairios giesmės ir mišių dalys, k. a. Moniuškos, Frejero, Gomulkos, Žvierovičiaus, Millerio ir k. kūriniai. Galima sakyti, kad Lietuvos bažnyčia tuomet buvo tarytum lenkų giesmės meno vergas kalbos atžvilgiu ir muzikos atžvilgiu — operinės formos įtakoje. Jei kuri ir pasitaikindavo lotynų kalba mišios bei giesmės, jos buvo daugiau panašios operos arijoms negu bažnytiniam ūpui, pav.: Concono, Millerio, Bartholomejaus, Kozlovskio ir kitų

² Gnezno arkivyskupijoje nuo pat viduramžių buvo naudojama gotikinė notacija (jos nenaudojo pranciškonai ir domininkonai, kurie tradiciškai vartojo kvadritinę choralinę notaciją). Ž. Liauksmo vartotoji iš esmės yra vėlyva ir stipriai modifikuota šios notacijos atmaina.

³ Kad jų Lietuvoje laikytasi gana ilgai rodo ir tokia kunigo Adolfo Sabaliausko, 1932 m. išspausdinto ir Lietuvos bažnytinei provincijai skirto kancionalo leidėjo pastaba prakalboje. Kun. Sabaliauskas neslepia, kad jis rėmėsi Kun. Dr. Teodoro Brazio giesmyno rankraščiu, kuris spaudai buvo parengtas dar 1914 m., o po Pirmojo pasaulinio karo dar taisytas. Tarp kitų pataisymų minimas ir toks: „išbraukta daug kas, kas buvo mūsų daroma einant Petrakavo ritualu“. Žr.: *Cantionale pro tota Provincia ecclesiastica Lituana in Conferentia episcoporum die 8 Octobris 1931 anni habita, approbatum ea quae in ecclesiis praesertim Lituaniae in functionibus liturgici decantari solent completens, juxta editionem Vaticanam librorum Gradualis et Antiphonalis S.R.E. ... / a presbytero Adolpho Sabaliauskas, membro Commissionis ad ordinandum negotium musicae ecclesiasticae in Archidiecesi Kaunensi, audactum et editum. Kaunas, 1932, p. III.*

⁴ Beje, katalikišką leidimą spausdinti (šiuo atveju *Reimprimatur*) abu kartus davė Žemaičių vyskupai, 1871 m. Motiejus Valančius, o 1878-aisiais – Aleksandras Beresnevičius (visų šių kancionalų egzemplioriai saugomi LNMMB Lituaniistikos skyriuje).

kūriniai; apie bažnytinį choralą niekas nesvajojo ir supratimo neturėjo. Toksai tat buvo bažnytinės muzikos būvis Žemaičių diecezijoje pradedant J. N. darbuotis.⁵

Būtent Juozas Naujalis ir kai kurie kiti lietuvių nacionalinės muzikos pradininkai (pavyzdžiui, Česlovas Sasnauskas ir kun. Teodoras Brazys) daugiausia šiuo laikotarpiu ir pasidarbavo, iš naujo įvesdami choralinį giedojimą Lietuvos bažnyčiose. Pasak to paties Žilevičiaus, J. Naujalis „bažnytinį choralą išstudijavęs, bažnytinės muzikos dirvoje pradėjo darbuotis plačiau užsimodamas. Darbas buvo pradėtas nuo Dv. Seminarijos ir vargonininkų kursų“⁶. Šis mūsų muzikos klasikas ne tik aktyviai dirbo praktinį darbą su choralais ir pedagoginiais kursais, bet ir paskelbė pirmąsias lietuviškas publikacijas apie grigališkąjį choralą. Č. Sasnauskas irgi paskelbė keletą straipsnių apie bažnytinį giedojimą apskritai, tačiau į lietuviškąją muzikinį raštiją jo publikacijos buvo įvestos jau pirmosios Lietuvos Respublikos laikais, kadangi jam gyvenant jie buvo paskelbti lenkiškoje Peterburgo spaudoje. Vis dėlto, Č. Sasnausko mintis aptarsime šiame skirsnyje, kadangi pagal savo gyvenamą metą ir reiškiamas mintis jis atstovauja dar tautinio atgimimo laikotarpį. Tuo tarpu T. Brazys, savo veiklą pradėjęs irgi panašiu laiku, savo darbais ir raštais geriausiai atsiskleidė tarpukario Lietuvoje. Be to, būtent tuo metu jo darbai padarė didžiausią įtaką ir sulaukė sekėjų. Todėl jo publikacijos bus nagrinėjamos kitame skirsnyje.

1.1.1. Juozas Naujalis. Kompozitoriaus publikacijos grigališkojo choralo tema susijusios su jo leidybine veikla ir paskelbtos jo paties įkurtame, redaguotame ir 1909-1910 metais leistame žurnale *Vargonininkas*. Šio leidinio 1909 m. Nr. 2, 4, 5 ir 10-12 bei 1910 m. Nr. 1 išspausdintas straipsnelių ciklas, skirtas choralo istorinei raidai. Nors Naujalis panaudojo kelis skirtingus pavadinimus⁷, šį ciklą galima laikyti ir vienu didesniu straipsniu, išspausdintu keliuose numeriuose. Kita vertus, šią publikaciją galima laikyti ir vykusi

⁵ Žilevičius J. Juozas Naujalis 55 met. sukakus // Muzikos menas. 1924, Nr. 4, p. 4.

⁶ Ibidem.

⁷ Naujalis J. Choralas arba Gregorioniškasis giedojimas // Vargonininkas, 1909, Nr. 2, p. 2-3; Naujalis J. Gregorioniškasis giedojimas arba choralas. Iš choralo istorijos // Vargonininkas, 1909 Nr. 4, psl. 2-3; Naujalis J. Iš choralo istorijos // Vargonininkas, 1909, Nr. 5, p. 10-12; 1910, Nr. 1, p. 2-3.

choralo istorijos paskaitų konspektu, tačiau pastebėtina, kad tai pirmasis straipsnių ciklas apie grigališką chorą lietuvių kalba. Be to, keliose vietose autorius neabejotinai reiškia savo nuomonę, o ne perpasakoja veikiausiai Regensburge įgytas žinias.

J. Naujalis publikacija įdomi keliais aspektais. Pirmiausia, ji parodo nemenką paties autoriaus išmanymą ir pasiruošimą šioje specifinėje srityje. Antra, ji atspindi bent dalies Europos supratimą apie viduramžių liturginį giedojimą (t.y. Regensburgo mokyklos suformuotą šio fenomeno sampratą). Galiausiai ji bent iš dalies atskleidžia anuometinę bažnytinės muzikos padėtį Lietuvos bažnyčiose, kuri, regis, ne itin skyrėsi nuo J. Žilevičiaus nupiešto vaizdo.

Pirmajame straipsnyje jis teigia, kad šis grigališkasis giedojimas XX a. pradžioje Lietuvoje sutinkamas nevienareikšmiškai. Įdomiausia, kad kai kurių žmonių jis laikomas „negeistina naujiena“⁸. Tai išties nepaprastai įdomus dalykas, kadangi dar palyginti visai neseniai buvo išleistas paskutinis minėtas M. Herburto parengto *Kancionalo* leidimas. Be to, kaip pranešama tame pačiame numeryje spausdinamoje aktualiojoje apžvalgoje (rubrika „Korespondencija“, p. 6), „12 metai kaip Jurbarke gieda bažnytinis gregorianiškasis choras susidedas iš vyrų ir moterų. Choras per tiek metų yra gerai susigiedojęs — išpildo net sunkesnius kompozicijas, kaip antai: Vitto, Naujalis, Singenberger'io ir kitų; teipogi gražiai išpildo ir tautiškas dainas“. Pastebėtina, kad choras vadinamas „gregorianiškuoju“, t.y. tokiu, kuris nuolat per pamaldas turėtų giedoti choralines giesmes. Vis dėlto ši pavienė informacija nepaneigia pirmosios nuomonės apie chorą kaip keistą „naujovę“. Matyt, kaip tik todėl J. Naujalis pradžioje dėsto pačias pagrindines ir elementariausias istorines žinias apie šį giedojimą. Pastebėtina, kad į teoriją jis per daug nesigilina, atkreipdamas dėmesį į laisvą ritmą bei trumpai

---

⁸ „Kiek tas giedojimas sukelia kuo įvairiausių nuomonių ir paikiausios neapikantos sunku ir aprašyti. Vieni jį laiko už negeistiną „naujieną“ norinčią užimti tautiškujų Bažnytinių giesmių vietą, ir visai anas prašalint iš Bažnyčios. Kiti vėl neranda jame nei kokio gražumo; sako jį esant tikrai baisiai nuobodžiu ir prie jo priskaito visokius giedojimus (lotynų kalboje) kurie jiems nepatinka, nors tai būtų kompozicija ir ant kelių balsų, o ypatingai jei būtų išpildyta be vargonų pritarimo.“ (*Naujalis J. Choralas arba Gregorianiškasis giedojimas // Vargonininkas, 1909, Nr. 2, p. 2. — čia ir kitur straipsnių kalba netaisyta, JV*).

apibūdindamas melodijos ir teksto santykį⁹. Kituose straipsnio tęsinuose jis daugiausia dėmesio skiria choralo istorinės raidos aptarimui, neabejotinai remdamasis Regensburge įgytomis žiniomis ir, pagal to laikotarpio žinijos lygį, demonstruodamas neblogą dalyko supratimą.

Straipsnio pabaigoje J. Naujalis atsiskleidžia kaip ištikimas Regensburgo mokyklos idėjų pasekėjas. Jis aiškiai gina vadinamosios Medici redakcijos choralinius giesmynus, parengtus ir išleistus XVI a. pab.–XVII a. pr. O XIX a. pabaigoje Medici redakcijos „Gradualą“ išleido ir trisdešimčiai metų leidybos teises užsitikrino būtent Regensburgo spaustuvininkas F. Pustetas. Pats Regensburgas ir jo Bažnytinės muzikos mokykla buvo vienas pagrindinių forpostų, gynusių šį reformuotą grigališkąjį choralą ir besistengusių įtvirtinti jį būtent tokį, kaip svarbiausią Romos katalikų bažnyčios liturginio giedojimo formą. Devynioliktojo šimtmečio antrojoje pusėje ši pozicija sulaukė ir Šventojo sosto paramos. J. Naujalis nuosekliai visa tai perpasakoja. Daugiausia tam dėmesio jis skiria baigiamajame straipsnyje, išspausdintame 1910 metų pirmajame numeryje („Iš choralo istorijos“, p. 2-3). Jis kelis kartus pakartoja tiek šventosios Apeigų kongregacijos nutarimus, tiek įvairių popiežių dekretus, kuriais autentišku skelbiamas Medici redakcijos grigališkasis giedojimas¹⁰. Vėliau užsimena ir apie kitą nuomonę, paremtą, pasak Naujaliao, „moksliškais ir archeologiškais tyrinėjimais“. Būtent šią choralo versiją jis atmeta, remdamasis aukščiausiu bažnytiniu autoritetu, pareikšdamas, kad popiežiaus Leono XIII dekretas „Quod S. Augustinus, išleistas 7 Liepos 1894 ... dar kartą užgina ant pamato archeologiskų tirinėjimų taisyti choralą“. Iš tiesų, stebėtinai atkaklumas. Prisimintina, kad šie žodžiai išspausdinti 1910 metais, t.y. praėjus septyneriems metams po popiežiaus Pijaus X garsiojo motu proprio „Tra le sollicitudinibus“, kuris atvėrė kelią būtent „archeologiškais tyrinėjimais“, pasak

⁹ „... [choralo] rytmas (judėjimas) yra liuosas, be takto, ...; Svarbiausią rolę tame giedojime turi tekstas, jis tankiausiai nurodo mums rytmą ir budą išpildymo, tos ar kitos melodijos t.y. kuriuos tonus reikia smarkiau, ilgiau, greičiau ir t.t. giedoti.“ (Ibidem, p. 3.)

¹⁰ „M. 1884 jau buvo užbaigta spauda visų liturgiškų knygų su choralu, pagal autentiškas Grygališkai-Rymiškas melodijas.... Iš priežasties įvairių užpolimų ir abėjojimų, kokiais užkabindavo naują po priežiūra šv. Apeigų Kongr. Išleistąjį choralą, Ap. Kongr. 14.IV.1877 dar kartą priminė Popiežiaus Pijaus IX norą ir parėdimus tame dalyke... Tada Ap. K. nauju dekretu iš 26 IV 1883 galutinai įvairiems užpolimams ir ginčams galą padėjo ir ant išleistųjų: Antiphonaro ir Gradualo paliepė padėti parašą: *Cura et auctoritate S.R.E. editum Romae.*“ (Naujalis J. Iš choralo istorijos // Vargonininkas. 1910, Nr. 1, p. 2-3).

Naujalis, pagrįstam grigališkajam choralui. O prieš du metus iki tol, t.y. 1908-aisiais, buvo išspausdintas ir naujasis „Gradualas“, kuriame buvo sugrįžta prie viduramžiškųjų melodijų. Be to, kaip tik šis variantas tapo etaloniniu ir pagrindiniu Romos katalikų bažnyčios giedojimu. Tad Juozo Naujalis pozicija iškalbinga keletu aspektų. Viena vertus, ji liudija, kad gerai įsisavinęs senesnius Rėgensburgo mokyklos principus bent tuo metu jis liko jiems ištikimas ir nepasiruošęs priimti kito požiūrio. Kita vertus, panaši situacija turėjo būti ne tik Lietuvoje, bet ir kai kuriuose kituose Europos kraštuose¹¹, pirmiausia Vokietijoje. Taigi, šiuo atveju Juozo Naujalis straipsnis, nors ir rašytas grynai pažintiniais tikslais bei taikytas beveik jokių teorinių žinių apie šį giedojimą neturinčiam skaitytojui, leidžia susidaryti bent šiokią tokį vaizdą ir apie to meto padėtį Lietuvoje ir atspindi kai kurias tendencijas tuometinėje katalikybėje.

1.1.2. Česlovas Sasnauskas. Šis lietuvių tautinės muzikos klasikas grigališkojo choralo bare darbavosi panašiu metu kaip ir J. Naujalis. Tačiau skirtingai nuo pastarojo, nebaigė jokių specialių šio giedojimo mokslų. Be to, skirtingai nuo pastarojo šia veikla užsiminėjo toli nuo tėvynės — Sankt Peterburge. Čia jis vargonininkavo, iš čia jis vyko į savo grigališkųjų studijų kelionę¹², po to, čia kurį laiką dėstė grigališkąjį giedojimą Dvasinėje akademijoje, čia jis rašė straipsnius apie bažnytinį giedojimą į vietinę katalikišką spaudą, leistą lenkų kalba. Jo veikla pirmiausia turėjo įtakos Peterburge gyvenusiems lietuviams. Į Lietuvos kontekstą Č. Sasnausko straipsniai buvo įvesti praėjus nemažam laikui po autoriaus mirties — jau nepriklausomoje Lietuvoje. Viena vertus, tai buvo Č. Sasnausko originaliai lenkų kalba parašytos ir publikuotos straipsnių serijos apie bažnytinį giedojimą apskritai vertimų publikacija žurnale *Muzikos menas* (1924 m.), o kita vertus, 1926 metais T. Brazio leistame ir redaguotame žurnale *Muzikos aidai* buvo

---

¹¹ Savo straipsnyje J. Naujalis mini, kad „dauguma diecezijų Amerikos, Olandijos, Anglijos, Irlandijos ir beveik visos Vokietijos“ būtent Medici redakcija pagrįstą ir Regensburgo mokyklos propaguotą choralą įvedė (ibidem).

¹² Plačiau apie tai žr.: Česnyš B. Č. Sasnausko choralo studijų kelionė 1905 m. // *Muzikos aidai*. 1926, Nr. 2, p. 19-24; Landsbergis V. Česlovo Sasnausko gyvenimas ir darbai. Vilnius, 1980, p. 24-27.

paskelbta Prof. B. Česnio publikacija apie Č. Sasnausko grigališkojo choralo studijų kelionę Vakarų Europon. Čia trumpai aptarsime šiuos abu šaltinius.

Č. Sasnauskas savo straipsnių seriją apie bažnytinį ir liaudies giedojimą paskelbė panašiu metu, kaip ir J. Naujalis; tik tai jis padarė Sankt Peterburgo lenkiškame katalikiškame laikraštyje *Pod Znakiem Krzyża*. Panašiai kaip ir Naujaliao atveju, tai buvo pažintinio šviečiamojo pobūdžio tekstai. Tačiau tuo panašumai ir baigiasi. Pirmiausia, Sasnausko pasirinkta tema yra gerokai platesnė, nei Naujaliao istorinė grigališkojo choralo apžvalga. Antra, jis daug daugiau skiria estetinėms bažnytinio giedojimo apskritai ypatybėms bei teologinei ir liturginei jo svarbai. Jis nevengia gausių poetinių metaforų bei kitų vaizdingų giedojimo ir giesmės apibūdinimų:

„Giedojimo melodija kyla į dangaus mėlynę, tarsi paukštis lekia aukštai į saulę — kad ir akys jau nebegali jo pasiekti — ir aidėja danguje ir žemėje. Tai širdies kalba, taigi ir malda, nes, kaip mus moko katekizmas, malda yra minties ir širdies pakėlimas prie Dievo. <...>“¹³

<...> Giesmė malšina vargo pajautimą, suramina mūsų sielą, gaivina ir kelia aukštyn. Giesmė jungia žemę su Dangumi. Giesmės garsai minkština kiečiausias širdis, ir žmonės jų įtakoje darosi geresni¹⁴.“

Kita vertus, jis nevengia remtis kitais autoriais, ir tai daro labai išradingai ir skoningai. Pavyzdžiui, jis cituoja ne tik šv. Augustiną, bet ir tokį ankstyvojo Renesanso muzikos teoretiką, kaip Johannesas Tinctoris¹⁵, remiasi savo meto muzikos istorijos veikalais, mini kai kuriuos istorinių Lenkijos bažnyčių sinodų nutarimus ir pan. Vis dėlto grigališkajam choralui Sasnauskas skiria palyginti nedaug dėmesio — vos kelias eilutes. Pirmojoje tęstinio straipsnio dalyje jis pastebi: „kokia yra jėga ir galia šventojo giedojimo, dabar vadinam Gregorijonišku, iš kurio kilo ir mūsų gausios liaudies giesmės, ir kokią stebuklingą daro įtaką tasai angeliškas giedojimas, ..., liudija šv.

¹³ *Sasnauskas Č.* Apie bažnytinį ir liaudies giedojimą // Muzikos menas. 1924, Nr. 1, p. 5.

¹⁴ *Ibidem*, Nr. 2, p. 12.

¹⁵ „Paminėkime dar, ką yra sakęs apie bažnytinę muziką kitas senas rašytojas Tinctoris († 1511), šitaip entuziastingai išvardindamas jos pasekmes: Muzika yra maloni Dievui, puošia Dievo garbę; daugina šventųjų džiaugsmą; kovojančią Bažnyčią daro panašią triumfuojančiai; priruošia sielas Dievo dovanoms; širdis skatina prie pamaldumo; pašalina liūdesį; sukietėjimą dildo; šetoną šalin veja...“ — *Ibidem*, Nr. 1, p. 6.

Augustinas“¹⁶. O antrojoje jis išskiria dvi bažnytinio giedojimo rūšis, t.y. liturginį, kuris giedamas per liturgines valandas ir mišias lotyniškai, ir liaudies giedojimą, praktikuojamą, pasak Sasnausko, „pridedamose pamaldose“, t.y. neliturginių bendruomeninių pamaldų metu¹⁷. Dar vienoje vietoje, kalbėdamas apie kelis lotyniškus himnus, jis atsidūsta: „gaila, labai gaila, kad taip maža kas nežino, kiek dvasios turtų yra mišparų himnuose su jų itin dangiškėmis — gregorijoniškėmis — melodijomis“¹⁸. Vis dėlto detaliau jis nei šių melodijų, nei paties grigališkojo giedojimo neaptaria ir neanalizuoja. Sasnauskas aiškiai net nekėlė sau tokio uždavinio. Pagrindinis jo straipsnio tikslas — poetinis kalbėjimas apie bažnytinį giedojimą, pasitelkiant ne tik minėtas citatas, bet ir įvairias viduramžių legendas. Tai ne pažintinis straipsnis, kaip Naujajai atveju, o autoriaus impresijų ir refleksijų perpinta esė. Kita vertus, būtent dėl to šis Sasnausko rašinys vertingas, kaip savo epochos dokumentas, parodantis, kad jo mintys tebebuvo aktualios ir praėjus nemažam laiko tarpui. Tai rodo pats faktas, kad jos buvo paskelbtos jau pirmuosiuose pirmojo tarpukario Lietuvoje muzikinio žurnalo numeriuose. Reikšminga ir tai, kad jų „sulietuvinimo“ autorius prof. Blažiejus Česnys būtent nuo jų pradeda publikacijas, skirtas pačiam kompozitoriui ir tik po dviejų metų — 1926 m. pirmajame *Muzikos aidų* numeryje — paskelbia straipsnį apie Č. Sasnausko choralo studijų kelionę.

1.2. PIRMOSIOS RESPUBLIKOS DVIDEŠIMTMEČIO AKIRAČIAI.

Tarpukario Lietuvoje gerokai ūgtelėjo visa muzikinė raštija; ir kone visuose tuo laikotarpiuėjusiuose muzikiniuose žurnaluose būdavo spausdinamos ir su bažnytine muzika apskritai, ir su bažnytiniu bei konkrečiai grigališkuoju choralu susijusios publikacijos. Vienos jų buvo bendresnio, informatyvaus pobūdžio, kitos — istorinės publikacijos, trečios — probleminiai straipsniai, praskleidžiantys tų dienų bažnytinės muzikos aktualijų skraistę.

---

¹⁶ Ibidem, Nr. 1, p. 5.

¹⁷ Ibidem, Nr. 1, p. 6.

¹⁸ Ibidem, Nr. 2, p. 13.

1.2.1. Česnys apie Sasnauską. B. Česnys ruošėsi skelbti gana plačią ir dokumentuotą Č. Sasnausko biografiją¹⁹, o *Muzikos aiduose* turėjo būti publikuota tik viena dalis, skirta aptarti vienam svarbiam kompozitoriaus savišvietos tarpsniui. Vis dėlto, ši publikacija taip ir liko svarbiausia, o Sasnausko biografijos teko laukti gerokai ilgiau — iki Vytauto Landsbergio knygos.

Straipsnis minėtame žurnale buvo padalintas į dvi dalis ir išspausdintas antrajame ir trečiajame numeriuose. Nors pagrindinė tema yra studijų kelionė, tačiau autorius čia neapsiriboja vien tik Č. Sasnausko asmenybės bei jo gyvenimo ypatybių tyrimu minėtų laikotarpiu, bet ir pateikia gana plačią XX a. pr. Peterburgo ir Lietuvos bažnytinės muzikos situacijos panoramą. Tiesa, kai kas atskleidžiama ir per svarbius paties Sasnausko būdo bruožus. Pavyzdžiui, pateikiama tokia amžininkų recenzentų nuomonė: „toksai uolus šalininkas liturginės muzikos“²⁰. Be to, pasak Čėsno, jo išsilavinimas, ilgametė praktika bei pasiaukojamas požiūris į darbą, traukė visų Peterburgo katalikų dėmesį²¹. Kita vertus, nemažą vaidmenį Sasnausko išvykimui į studijų kelionę turėjo ir J. Naujalio veikla Kaune. Nes tuometinis Mohiliovo arkivyskupas (šiai metropolijai priklausė ir Rusijos imperijos sostinės) grafas Šembekas, buvo susipažinęs su palyginti gera Žemaičių vyskupijos ir ypač Kauno katedros choro veikla ir ten puikiai atliekamu grigališkuoju choralu. Galbūt tai ir nebuvo vienintelis ar pagrindinis veiksnys, tačiau neabejotinai svarbus papildomas akstinas, paskatinęs išleisti Sasnauską kelionėn²².

Pati kelionė detaliau aprašoma bei kai kurios Č. Sasnausko mintys apie šį giedojimą pateikiamos antrojoje straipsnio dalyje. Beje, ir čia esama vertingų pastebėjimų apie bažnytinės muzikos edukacinę situaciją. Pavyzdžiui, autorius pastebi, kad Lietuvos ir Lenkijos muzikai, norėdami specializuotis

¹⁹ *Landsbergis V.* Česlovo Sasnausko gyvenimas ir darbai. Vilnius, 1980, p. 6.

²⁰ *Česnys B.* Č. Sasnausko choralo studijų kelionė 1905 m. // *Muzikos aidai*. 1926, Nr. 2, p. 19.

²¹ *Ibidem*, p. 21.

²² Neabejotinai, įtakos turėjo ir popiežiaus Pijaus X prieš pora metų paskelbta brevė *Tra le solectitudini*, kuria grigališkasis choralas paskelbiamas pagrindiniu katalikų bažnyčios giedojimu ir atveriamas kelias Solemo benediktinų suformuotai choralo koncepcijai, pagrįsai pasak Naujalio „archeologiskais tyrinėjimais“. Tai pastebi ir Česnys, rašydamas, kad „galima įsivaizduoti, kokio didelio įspūdžio turėjo jam padaryti ... „pasirodžiusis garsusis Piaus X „Motu proprio“.“ (*Ibidem*, p. 20).

bažnytinės muzikos srityje, paprastai važiuodavo tobulintis į Rėgensburgą²³. Kita vertus, pabrėžiama, kad 1905 metais ten važiuoti Sasnauskas jau neketino. To priežasčių Česnys pažeria keletą. Pirmiausia, Sasnauskas buvo neblogai su šia mokykla susipažinęs dar 1900 metais, be to, tuo metu jis jau pats buvo geras savo dalyko žinovas. Antra, ji tuo metu jam buvusi jau nebereikalinga dar ir dėl to, kad jis siekė „įsigilinti į senobinio gregorijoniško choralo dvasią“²⁴. Kitaip tariant, jis siekė susipažinti su šiuo giedojimu natūralioje jo aplinkoje, t.y. veikiančiame benediktinų vienuolyne. Iš tiesų, kaip vėliau daro išvadą Česnys, susipažinti su benediktiniškojo gyvenimo praktika bei jų giedojimo tradicija²⁵, o drauge pastudijuoti jų sukauptas žinias, kuo išsamiau ir betarpiškai susipažinti su jų moksline teorija, muzikinės paleografijos pasiekimais (šiuos dalykus pirmiausia plėtojo Solemo benediktinai bei su jų kongregacija susiję kitų vienuolynų vienuoliai), matyt, ir buvo svarbiausi motyvai paskatinę Sasnauską 1905 metų choralo studijų kelionei ir lėmę būtent tokį maršrutą.

Šiuo atveju pastebėtinas skirtingas Sasnausko ir Naujalisio požiūris — pirmasis iš esmės atmeta ilgą laiką Rėgensburgo mokyklos propaguotą Medici redakcijos choralo versiją, kurią Naujalis, kaip pastebėjome, gina net ir 1910 metais, tarsi nebūtų girdėjęs apie dar 1904-aisiais Romoje vykusį tarptautinį kongresą, po kurio „Šventasis Sostas pirmenybės palmę pripažino benediktinams“²⁶. Tuo tarpu Sasnauskas neabejotinai priima „archeologinį“ grigališkojo giedojimo variantą ir net įvardija Dom Pothier — svarbiausią to meto šios srovės autoritetą — savo mokytoju²⁷. Dar daugiau, anot Česnio, jis buvęs ne paprastas mokinys bei uolus kantorius, su vienuoliais drauge pergiedojęs visą *Liber Usualis*, bet ir aktyvus mokslinių diskusijų dalyvis, su kuriuo įvairiomis choralo ir bažnytinės muzikos apskritai interpretacijos,

---

²³ Česnys B. Č. Sasnausko choralo studijų kelionė 1905 m. // Muzikos aidai. 1926, Nr. 3, p. 13.

²⁴ Ibidem.

²⁵ Viename savo laiškų savo bažnyčios Peterburge vadovybei, Sasnauskas taip ir rašo: „studijavau benediktinišką choralą“ (ibidem, p. 19).

²⁶ Ibidem, p. 14.

²⁷ Ibidem, p. 17.

traktavimo bei atlikimo temomis mielai diskutuodavę jo mokytojai²⁸. Tad nenuostabu, kad Č. Sasnauskui ši kelionė paliko neišdildomą įspūdį, drauge kompozitorių padariusi aistringą ir kompetentingą grigališkojo choralo propaguotoju. Tai liudija ir ilga Česnio pateikiama citata iš rankraštyje likusio Č. Sasnausko straipsnio, kur kompozitorius jam būdingu pakylėtu literatūriniu stiliumi perteikia savo išgyvenimus, jam kilusius dalyvaujant liturginėse valandose Prahos Emauso benediktinų vienuolyne²⁹. Be to, kaip prisimena pats Česnys, kelionės metu sukauptos žinios ir patirtis Sasnauskui padėjo tapti neeiliniu grigališkojo choralo dėstytoju, sugebėjusiu ne tik „parodyti gražiuosius ir brangiuosius to giedojimo privalumus“, bet ir patraukti Peterburgo akademijos auklėtinius, kurie į jo giedojimo lekcijos eidavo „ne tik su noru, bet pasigėrėdami“³⁰.

Šis prof. B. Česnio straipsnis svarbus ne tik kaip atsiminimų apie Sasnauską bei jo kelionę, o drauge ir gyvenamą laikotarpį šaltinis, ir ne tik kaip vienas pirmųjų mokslinių monografinių bandymų. Lietuviškosios grigalistikos požiūriu itin svarbūs ir kai kurie kiti straipsnio aspektai. Pirmiausia, Česnys supažindina su benediktinų apskritai ir su Solemo benediktinų konkrečiai nuopelnais tyrinėjant, atliekant ir propaguojant chorą, drauge pabrėždamas ypatingą jų svarbą šiame procese. Be to, jis pristatė ne tik svarbiausius XIX-XX a. pr. choralo atgaivinimo judėjimo veikėjus — Dom Guéranger (Solemo vienuolyno atkūrėją ir grigališko choralo restauracinio sąjūdžio įkvėpėją) ir jau minėtą Dom Pothier, kuris buvo popiežiškosios choralo komisijos pirmininkas, — bet ir įvardino vieną pagrindinių benediktiniškosios mokslinės teorijos metodų, kurį Česnys pavadino muzikografija³¹, bei paminėjo fundamentaliąją grigališkojo choralo publikuotą šaltinių seriją *Paleographie musicale*. Kitaip tariant, B. Česnys ne tik pademonstruoja, kad Č. Sasnauskas, nors ir būdamas savamokslis grigališkojo choralo srityje, sugebėjo žengti koja kojon su

---

²⁸ Ibidem, p. 18.

²⁹ Ibidem, p. 16-17.

³⁰ Ibidem, p. 21.

³¹ „Kaip tik jų [benediktinų] triūsų, šalip diplomatikos ir paleografijos, senai jau sukurta naujas mokslas – muzikografija, davusi galimybės iššifruoti daugybę folialų su senobine natų sistema ...“ (Ibidem, p. 14).

naujausiais grigalistikos pasiekimais, bet ir įveda juos į lietuvišką muzikinę vartoseną bei pasiūlo naują terminiją.

1.2.2. „Braziana“. Kunigas Teodoras Brazys buvo neeilinė asmenybė, nepaprastai daug nusipelnusi lietuviškai muzikinei kultūrai. Išskirtini jo nuopelnai ne tik kaip kompozitoriaus, bet ir kaip pedagogo bei muzikologo. Jis buvo didžiausias savo meto grigališkojo choralo žinovas. Taip pat jis buvo daugiausia publikacijų bažnytinės muzikos ir grigališkojo choralo temomis paskelbęs autorius. Dalis jų buvo išspausdinta jau po autoriaus mirties. Pirmieji svarbesni T. Brazio straipsniai buvo išspausdinti jo 1926 metais redaguotame žurnale *Muzikos aidai*³². Čia jis dėmesio skyrė ne tik choralui, bet ir bažnytinei muzikai apskritai. Taip pat itin reikšmingas buvo tais pačiais metais Kaune išleistas jo vadovėlis *Choralo mokykla*³³. O visa serija straipsnių, skirtų tik grigališkojo choralo raidai aptarti ir spaudai paruoštų Konrado Kavecko, buvo išspausdinta jau po autoriaus mirties 1938 metais žurnale *Muzikos barai*³⁴.

Beveik visi šie straipsniai yra daugiau šviečiamojo ar mokslinio populiarinimo pobūdžio, o ne moksliniai–tiriamieji ar probleminiai. *Muzikos baruose* išspausdinta istorinių straipsnių serija veikiausiai yra paskaitų konspektai, nei probleminius istorinius grigališkojo choralo aspektus keliančios studijos. Kita vertus, ir 1926-ųjų, ir 1938 metų publikacijos išsiskiria neabejotinu dalyko išmanymu ir preciziškumu.

1.2.2.1. *Muzikos aidų publikacijos.* Minėtas žurnalas ėjo labai trumpai — geriausiu atveju tik vieną 1926 metų pusmetį³⁵. T. Brazys buvo žurnalo vyr. redaktorius, o drauge ir bene pagrindinis autorius. Jame stengtąsi aprėpti kuo platesnę muzikos gyvenimo panoramą, tačiau didžiausias dėmesys skirtas

³² *Brazys T.* Gregorijoniško choralo rašyba ir jo ritmas; Dėliai instrumentalinės muzikos liturgijoje; Giedojimo ir bažnytinės muzikos reikalai // *Muzikos aidai*. 1926, Nr. 1-6.

³³ *Brazys T.* Choralo mokykla. Kaunas, 1926.

³⁴ *Brazys T.* Grigališkasis choralas / iš T. Brazio raštų paruošė K. Kaveckas // *Muzikos barai*. 1938, Nr. 1 (22), p. 12-13; Senovės muzika – choralo pirmtakė // *Muzikos barai*. 1938, Nr. 4 (25), p. 88-91; Krikščionių senovės ir viduramžių choralas // *Muzikos barai*. 1938, Nr. 5 (26), p.119-121; Senovės ir viduramžių krikščionių choralas, II // *Muzikos barai*. 1938, Nr. 9(30), p. 216-219; Senovės ir viduramžių krikščionių choralas, III // *Muzikos barai*. 1938, Nr. 10 (31), p.250-252.

³⁵ Išlikę pirmieji šeši numeriai, iš kurių paskutiniai keturi, t.y. Nr. 3, 4, 5, 6, yra sudėti į vieną bendrą žurnalą.

bažnytinės muzikos reikalams. Viena vertus, Brazys rašo aistringas publicistines žinutes (pavyzdžiui, Nr. 1 išspausdintas savotiškas atsišaukimas „Dėliai mūsų tautos meno“, kur „dvasiškiją, vargonininkus, chorvedžius, mokytojus ir visus kam tik mūsų tautos meno turtas rūpi“, autorius kviečia stengtis, kad jaunuomenė mokytųsi sutartinių ir kitų dar išlikusių archainių lietuvių liaudies dainų³⁶), o drauge publikuoja visą popiežiaus Pijaus X motu proprio *Tra le solectitudini*, skirtą bažnytinei muzikai, bei jau aptartą B. Česnio straipsnį apie Č. Sasnausko grigališko choralo studijų kelionę³⁷. Taip pat paminėtas didelis tęstinis straipsnis, skirtas grigališkojo choralo rašybai, kurį galima traktuoti ir kaip būsimojo vadovėlio *Choralo mokykla* kelių skyrių santrauką. Iš kitų publikacijų paminėtinas istorinio pobūdžio straipsnis, skirtas instrumentinei bažnytinei muzikai³⁸, bei kritinis apžvalginis straipsnis apie aktualią bažnytinės muzikos situaciją Lietuvoje, XX a. 3-jame dešimtmetyje³⁹.

Vis dėlto abiejuose straipsniuose T. Brazys neapseina be pastebėjimų apie grigališkąjį choralą. Antai pirmajame, nors pateikia daugiau istorinę instrumentinės muzikos bažnyčioje apžvalgą, jis akcentuoja choralo svarbą, remdamasis ir cituodamas to meto vokiečių autorių (P. Wagnerio, Fr. Wolbacho, L. Bebericho) mintis, skelbdamas grigališkojo choralo ir palestriniškos polifonijos primatą bažnytinėje muzikoje, tuo būdu išdėstydamas pagrindinius cecilianizmo principus⁴⁰. Šios mintys plėtojamos ir antrajame straipsnyje, kuriame atsispirdamas nuo šv. Cecilijos draugijos Lietuvoje reikalų, jis paliečia ir kai kurias aktualijas. Pabrėždamas grigališkojo choralo svarbą, autorius apgailestaudamas konstatuoja, kad „jis [choralas] dar

³⁶ Brazys T. Dėliai mūsų tautos meno // Muzikos aidai. 1926, Nr. 1, p. 16.

³⁷ Žr. 1.2.1.

³⁸ Brazys T. Dėliai instrumentinės muzikos liturgijoje // Muzikos aidai. 1926, Nr. 3, 4, 5, 6, p. 1-5.

³⁹ Brazys T. Giedojimo ir bažnytinės muzikos reikalai // ibidem, p. 28-37.

⁴⁰ Teigiama, kad „muzika verčia mus saviem, prievarta atitraukia nuo žodžio ir veiksmo. Tai trukdą melstis...“ O tuo tarpu „gregorijoniškasis choralas pats yra malda. Palestrinos menas taip pat melddamasi pasako tai, kas mūsų širdį sujudina. Juodu verčia mūsų žvilgsnį į altorių, iš kur šventasis menas į dangų žengdamas, mūsų maldas aukštyn neša. Instrumentinės mišios, gi ar tai būtų Beethoven'o ar Bruckner'io (*sic!*) stato priešais šio vienintelio galimo centralinio taško <...> antrą degamąjį tašką. Tačiau tai griežtai prieštarauja pagrindinėms liturgikos mintims.“ (Brazys T. Dėliai instrumentinės... , p. 4)

mažai pas mus vartojamas, ir, jeigu giedamas, tai dažniausiai prastai⁴¹. Tokios netikusios padėties taisymas būsiąs vienas svarbiausių šv. Cecilijos draugijos uždavinių — ji turinti ugdyti choralistus, rengdama specialius kursus, kurie be savo pagrindinės paskirties dar pasitarnautų ir tuo, kad lavintų „aistetišką skonį ir nuovoką aukštyn keltų bei tobulintų“⁴². Kita straipsnyje iškeliamą kaip itin opi ir aktuali problema – liaudiško bažnytinio giedojimo išsaugojimas ir gaivinimas. Vis dėlto, svarbiausias darbas būsiąs kovoti su tuo, kad šv. Mišių auka nebūtų „profanuojama“, bažnyčiose įsileidžiant ir naudojant teatrališką ar restoraninę muziką, netinkamus muzikos instrumentus (tarp kurių, kaip liturgijai visiškai netinkamų, autorius mini ir kankles) ir pan. Taigi, šiame straipsnyje aptardamas bendrą situaciją, iškeldamas choralo svarbą („šv. Cecilijos Draugijos brangiausias ir mieliausias kūdikis, užimsiąs josios širdyje pirmąją vietą“), sykiu autorius nurodo ir tolimesnes veiklos gaires bei savotiškai nužymi tuos darbus, kuriuos ir pats, ir vėliau kiti Lietuvoje gana aktyviai dirbo iki pat II pasaulinio karo.

1.2.2.2. Pomirtinės publikacijos *Muzikos baruose*. Atskirą T. Brazio palikimo dalį sudaro šešių straipsnių ciklas, paskelbtas jau po autoriaus mirties, kurį spaudai buvo parengęs Konradas Kaveckas. Savo esme — tai istorinė grigališkojo choralo apžvalga, pagrįsta to meto grigalistikoje nusistovėjusiomis nuomonėmis bei idėjomis.

Pirmiausia, sekdamas popiežiumi Pijumi X, jis dar karta konstatuoja, kad „choralas yra bažnytinės muzikos siela“ bei tai, kad jis visuomet buvo ir yra nepaprastai glaudžiai susijęs su pačia katalikų bažnyčios liturgija, sudarydamas „esminę jos dalį“ ir tuo būdu tapdamas jai ypatingai savu⁴³. Kituose ciklo straipsnio T. Brazys pateikia istorinę grigališkojo choralo ištakų apžvalgą. Trumpai užsiminęs apie indų bei Tolimųjų Rytų tautų muziką, kiek detaliau pristato žinias apie senovės graikų ir romėnų muziką; o kalbėdamas apie dermes bei melodiką, kaip pavyzdį pasitelkia lietuvių liaudies dainos „Motule mano“, užrašytos Varėnos apylinkėse, melodiją bei lygina ją su

⁴¹ Brazys T. Giedojimo... reikalai, p. 30.

⁴² Ibidem, p. 31.

⁴³ Brazys T. Grigališkasis choralas // Muzikos barai. 1938, Nr. 1 (22), p. 12-13.

choralinės antifonos „Magna opera Domini“ melodija⁴⁴. Šiuo pavyzdžiu autorius norėjo pailustruoti ir choralo archaiškumą, ir pagoniškos graikų muzikos įtaką jo formavimuisi, sykiu pabrėždamas, kad Bažnyčia, nors ir neatsisakė pagoniškos melodijų tradicijos, tačiau „į pagonišką formą įdėjo krikščionišką turinį“⁴⁵.

Toliau T. Brazys išdėsto bendrąsias savo laikmečio žinias apie choralo ankstyvąją raidą, centrine figūra čia laikydamas popiežių šv. Grigalių Didįjį (590-604)⁴⁶. Taip pat laikydamasis to metu vyraujančių istoriografijos žinių, aptaria šio giedojimo sklaidą Europos žemyne, sykiu nurodydamas didesnę vad. choralo „aukso amžiaus“ (pasak T. Brazio, tai iki 950 m sukurtų) melodijų estetinę vertę⁴⁷. Kita vertus, dėl tos vyraujančios istoriografijos, kai kuriuos dalykus perteikia kiek supaprastintai. Antai, konkrečius asmenis nurodo buvus tropų ir sekvenčių „išradėjais“⁴⁸ ar gana schematiškai išdėsto notacijos raidą, tiesa remdamasis pakankamai autoritetingomis XX a. pradžios studijomis (pvz., jis mini tuo metu klasikinį J. Thibaut veikalą *Origine bizantine de la notation neumatique de l'Eglise latine*)⁴⁹. Apžvelgdamas grigališkojo choralo raidą vėlyvaisiais viduramžiais, kun. Brazys irgi laikosi nuo XIX a. vid.

---

⁴⁴ Brazys T. Senovės muzika — choralo pirmtakė // Muzikos barai. 1938, Nr. 4 (25), p. 90.

⁴⁵ Ibidem, p. 91. Pastebėtina, kad „sukrikščioninimo“ koncepcija buvo paplitusi to meto humanistikoje – šiuo atveju, pvz., prisimintina penkiamė Levo Karsavino studija *Europos kultūra*, kur senosios antikinės–pagoniškosios kultūros perkeitimas nauju krikščionišku turiniu ir samprata yra iškeliamas kaip pagrindinė paradigma.

⁴⁶ pastebėtina, kad šios koncepcijos, nors ir modifikuotos, iš esmės dar laikomasi ir tokiaame išsamiaame daugiatomiam muzikos istorijos veikale, kaip *The New Oxford History of Music*, t.y. viduramžių muzikai skirtame pirmojo leidimo II tome *Early Medieval Music up to 1300* (pirmą kartą išleista 1954 m.), kur atskiras skyrius, skirtas įvairioms lotyniškojo liturginio giedojimo atmainoms ir rūšims, pavadintas „Latin chant before St. Gregory“, o grigališkojo giedojimo išstobulinimas („Perfection of Gregorian Chant), siejamas būtent su popiežiaus šv. Grigaliaus Didžiojo pontifikatu. Pastebėtina, kad šios koncepcijos atsisakyta naujajame šio tomo leidime *The Early Middle Ages to 1300* (1990).

⁴⁷ „Grigališkojo choralo melodijos, sudėstytos lig 950 metų, dar visai apsiaustos senovės dvasia: paprastumu, natūralumu bei giliu jausmingumu jos stovi iš dalies aukščiau, nekaip laikotarpio nuo 950 iki 1400 metų kūriniai.“ (Brazys, T. Krikščionių senovės ir viduramžių choralas // Muzikos barai. 1938, Nr. 5 (26), p. 131.)

⁴⁸ pvz., Sankt Galeno vienuolyno vienuolis Tuotilo esą išrado tropus, o kitas to paties vienuolyno vienuolis — Notker Balbulus — sugalvojęs sekvenciją (Brazys, T. Senovės ir viduramžių krikščionių choralas II // Muzikos barai. 1938, Nr. 9 (30), p. 216). Dabartinėje grigalistikoje ir muzikinėje medievistikoje ši koncepcija nelaikoma pakankamai pagrįsta.

⁴⁹ Ibidem, p. 217.

įsigalėjusio ir iki XX a II p. iš esmės vyravusio požiūrio apie šio liturginio giedojimo nuosmukį tuo laikotarpiu, teigdamas, kad „dėliai kopijuotojų neišmanymo, nerangumo arba ir nesąžiningumo jau nuo XIV amžiaus tūlose choralo knygoje buvo įsiskverbę nemažai perkeitimų, barbarizmų, neaiškumų, prieštaravimų ir nereikalingų pridėjimų“⁵⁰. Sykiu, jis nemato ypatingų prieštaravimų kiek toliau kartu su Ambrosu teigdamas, kad „nors [ir] buvo pavienių iškrypimų, tai ką mes dabar savo bažnyčiose girdime, yra iš esmės vis tik senosios garbingosios šv. Grigaliaus melodijos...“⁵¹. Ar, kai pasitelkęs Guido Arciečio pavyzdį arba konkrečią giesmę (šiuo atveju gradualą „Justus ut palma florebit“, pasklebtą tęstiniame Solemo benediktinų leidinyje *Paleographie musicale*), įrodinėja, kad iš esmės tradicijos visą laiką buvo gana kruopščiai laikomasi, ir kad perėjimas iš adiestematinės į diastematinę notaciją esminių permainų neįnešė. Tiesa, T. Brazys kalba apie vieną tradiciją („vakaruose tradicija buvo ištikimesnė ir vienodesnė, nekaip rytuose“⁵²), visiškai neužsimindamas nei apie regionines, nei apie atskiras vienuoliškias choralo tradicijas. Iš principo jis laikosi savo metui būdingos, pagrindinės — choralo kaip kūrinio — koncepcijos. Neatsitiktinai jis vardija ir garsių viduramžių muzikos teoretikų vardus, vadindamas juos „muzikos rašytojais ir teoretikais“, bei įvairius tikėtinus ir tik spėjamus atskirų giesmių autorius⁵³.

Iš savo laiko mokslinės perspektyvos jis dėsto ir tolimesnę grigališkojo choralo raidą, laikydamasis gajos choralo nuosmukio koncepcijos⁵⁴, teigdamas, kad „augančioji polifonija ima jau nuo XIII amžiaus šalia choralo vis labiau

---

⁵⁰ Brazys T. Senovės ir viduramžių krikščionių choralas III // Muzikos barai. 1938, Nr. 10 (31), p. 251.

⁵¹ Ibidem.

⁵² Ibidem.

⁵³ Ibidem, p. 252. Tiesą pasakius, naujoji paradigma, imanti domėn tiek regioninių plėtočių ir tradicijų svarbą, tiek choralo vystimosi panašumus su folkloro fenomenų raida, medievistikoje ir grigalistikoje, kaip jau minėjome įvade, įsistvirtina tik paskutiniaisiais XX a. dešimtmečiais. Čia itin reikšmingi H. Huckle's, L. Treitlerio, K. Levy, P. Jeffery'io ir kt. autorių darbai.

⁵⁴ nors ši koncepcija turi pagrindo, tačiau ji neima domėn tų šio giedojimo tradicijų, kurios buvo praktikuojamos iš esmės nepertraukiamai – pvz., kai kurių vienuoliškųjų kongregacijų liturginio giedojimo tradicijos iš esmės nesikeitė iki pat II Vatikano susirinkimo (pvz., dominikonų ritas, kartūzų giedojimo tradicija, etc.)

įsigalėti ir palengvėle jį antron vieton stumti“⁵⁵. Dar vieną smūgį šiam iškiliam giedojimui sudavęs renesansas ir XVII a., kurio pradžioje buvo išleistas vad. „Medicea“ arba Medici redakcijos gradualas, kuriame melodijos buvo stipriai sutrumpintos ir perdarytos⁵⁶. Tad ilgainiui šie ir daugybė kitų faktorių atvedė prie praktikinio choralo nunykimo. O XIX a. kilo jo atgaivinimo judėjimai — vienas Vokietijoje, su centru Regensburge, kitas — Prancūzijoje. Įdomu tai, kad T. Brazys šiek tiek daugiau dėmesio skiria pirmajam, o prancūziškąjį judėjimą pirmiausia sieja su „senųjų melodijų mokslo tyrimu“⁵⁷. Savo trumpą istorinę apibrėžimą, T. Brazys užbaigia trumpai reziumuodamas popiežiaus Pijaus X nuopelnus ir konstatuodamas, kad „Pijus X grigališkąjį giedojimą atgaivino“⁵⁸. Pastebėtina, kad apskritai visoje savo su choralu susijusioje veikloje kun. Brazys šiuo popiežiumi nuolat rėmėsi.

1.2.2.3. Choralo mokykla. Neabejotinai pats svarbiausias kun. T. Brazio darbas buvo vadovėlis *Choralo mokykla*, kurį ji išleido 1926 metais. Tai jis padarė vedinas grynai praktinių paskatų⁵⁹, tačiau sykiu sugebėjo parašyti labai kokybišką vadovėlį. Žinoma, palyginti su užsienio autorių veikalais, kuriais, kaip prisipažįsta pats vadovėlio kūrėjas, jis remiasi⁶⁰, tai nedidelės apimties

---

⁵⁵ Brazys, T. Grigališkojo choralo likimas nuo XVI amžiaus lig mūsų laikų // Muzikos barai. 1938, Nr. 11-12 (32-33), p. 279.

⁵⁶Tai istorinis faktas — ši liturginė knyga išleista 1614-1615 m. Choralo nuosmukio koncepcijoje — tai vienas iš centrinių įrodymų. Tačiau šiuo atveju užmirštama, kad tai tebuvo viena iš knygų. Be jos buvo išleista ir per visą šimtmetį bei vėliau buvo leidžiami kiti pilnaverčiai liturginiai giesmynai. Jie gana išsamiai apžvelgiami amerikiečių muzikologo T. Karpo studijoje: *Karp T. An Introduction to the Post-Tridentine Mass Proper*. Middleton, 2005.

⁵⁷ Brazys T., Grigališkojo choralo likimas..., p. 280-281.

⁵⁸ Ibidem, p. 280.

⁵⁹ Kaip autorius pastebi „Įvade“, „Tradicinis gregorijoniškas choralas bažnytinio autoriteto griežtu įsakymu yra privalomas visai Romos katalikų Bažnyčiai. <...> Tačiau tuo tarpu ... mes nė rankvedėlio neturėjome. Šiam trūkumui prašalinti ir tradiciniam choralui mūsų tėvynėje praplatinti, sumaniau sustatyti šitą trumpą veikalėlį.“ (Brazys T. Choralo mokykla. Kaunas, 1926, p. III.)

⁶⁰ „Šiame darbe naudojaus garsių choralo mokslininkų veikalais, kurie mano praktikai nemaža metų choralo giedojimą mokinant, geriausiai yra patanavę, būtent: P. Dom Johner O.S.B. Neue Schule des Choralgesanges, Regensburg, Pustet, 1911; Dr. Fr. X. Haberl, Magister choralis, Regensburg, Pustet, 1900; P. Ambros Kiente, O.S.B. Freiburg, Herder, 1890; P. Lud. Becker, O.P.M. Kurzer Leitfadens für den Unterricht im gregorianischen Gesängen, Regensburg, Pustet, 1911; Dr. P. Wagner, Elemente des gregorianischen Gesanges, Regensburg, Pustet, 1909.“ (Ibidem, p. IV.)

veikalėlis, kuriame vis dėlto išdėstomi pagrindiniai su choralu susiję dalykai, įgalinantys ir mokyti, ir mokytis individualiai.

Vadovėlį sudaro palyginti išsami teorinė dalis, su gausiais pavyzdžiais, ir praktinė dalis, kurioje pateiktos ne svarbiausios giesmės, bet giedojimo pratimai, kuriuos autorius sudarė ir iš giesmių parinko taip, kad „mokinys išmoktų natas balsu skaityti, o negiedotų, kaip paprastai, iš ausies“⁶¹. Choralo teorija išdėstyta evoliuciniu metodu — nuo pagrindinių choralo elementų, pradedant notacijos, dermikos ir ritmikos pagrindais ir baigiant svarbiausių katalikų liturgijos dalykų pristatymu su pagrindiniais giedojimais. Mokslinių, poleminių svarstymų čia vengiama. Nepateikiami ir skirtingi įvairių grigališkojo choralo elementų vertinimai. Pavyzdžiui, nerasime jokių užuominų apie tai, kokios choralinės notacijos buvo vartojamos viduramžiais ir vėlesniais laikais nei Europoje, nei Lietuvoje. Choralinė kvadratinė notacija pateikiama kaip absoliuti norma ir supažindinama tik su pastarosios sandara ir struktūra⁶². Panašiai ir su ritmikos klausimais — laikomasi nuostatos, kad choralo ritmas, nors ir pagrįstas akcentais, kurie išdėstomi pagal klasikinį principą⁶³, yra laisvas⁶⁴ ir jį apsprendžia pirmiausia teksto ritmas⁶⁵. Toliau aptariamas ritmas, atsižvelgiant į silabiškumą, t.y. koks jis būna grynai silabinės melodikos ir labiau išplėtotos melodikos giesmėse. Tiesa, čia autorius išskiria tik dvi ritmo porūšius — skiemeninių ir melizminių giedojimų, atskirai neaptardamas grigališkajame chorale pripažįstamo trečiojo porūšio — neuminės ritmikos. Esminė taisyklė skiemeninio ritmo melodijose yra žodžio kirtis, kuris nereiškia kokios nors ypatingos akcentuoto skiemens išraiškos, kaip pavyzdžiui prailginimo, o tiesiog paprastą kirtį, lotyniškoje terminijoje atitinkantis sąvoką

---

⁶¹ Ibidem, p. IV.

⁶² Žr.: Ibidem, p. 1-5.

⁶³ „paskui vieną gerą akcentuotą laiką gali eiti vienas arba du, bet nedaugiau blogu neakcentuotu laiku“ (Ibidem, p. 8)

⁶⁴ „choralo ritmas yra laisvas, t.y. akcentuotas laikas neatsikartoja vienoduose laikotarpiuose, kaip takte sustatytose melodijose, bet dviejų ar trijų laikų grupės įvairiai pasikeisdamos eina po viena kitos“ (ten pat).

⁶⁵ „dėliai santykiavimo su lotyniškos kalbos akcentu, choralo ritmas kai kada vadinamas *oratorišku* arba *kalbos ritmu*“ (Ibidem).

„ictus“⁶⁶. Neuminės ir melizminės stilistikos giesmėse ritmą nulemia jau daugiau komponentų (Brazys mini tris pagrindinius — neumų sutvarkymą, pauzes bei kai kurias specifines neumas⁶⁷). Kita vertus, kiekviena tema nors ir ypatingai neplėtojama, tačiau išdėstoma gana išsamiai, pasitelkiant gausius pavyzdžius, kurie itin naudingi tiek besimokantiems, tiek ir jau prakutusiems giedotojams, kaip tam tikra atmintinė. Pavyzdžiui, minėtiems komponentų išaiškinimams autorius skiria po kelis puslapius, kuriuose muzikiniai pavyzdžiai pateikiami dvejopa rašyba — ir kvadratine choraline notacija, ir moderniąja įprastine notacija, vartojant ritmines aštuntinių ir ketvirtinių vertes⁶⁸.

Palyginti detaliai išdėstyti pagrindiniai grigališkojo choralo žanrai ir formos. Pirmiausia aptariamas viso choralo ir liturginių valandų (*Officium Divinum*) pagrindas — psalmodija. Būtent psalmių giedojimui skirtas penktasis skyrius (p. 20-33), vienas didžiausių visame vadovėlyje. Gana išsamiai išdėsčius psalmės struktūrą (pavyzdžiui, V sk. B. poskyryje — „Teksto padėstymas“ — atskirai pristatomas kiekvienam psalmės sandas — „Initium“, „Tenoras arba dominantė“, „Mediatio ir finalis“, pastarajam atseikėjant didžiausią dėmesį⁶⁹), vėliau didelė teksto ir pavyzdžių dalis skiriama visiems psalmių tonams (išskyrus vad. nereguliarųjį — „tonus irregularis“), pateikiant pagrindines visų jų kadencijas⁷⁰. Pastebėtina, kad visos šios kadencijos paimtos iš vad. Vatikano redakcijos susistemintų giesmynų, išleistų XX a. pr. ir I p., nepateikiant kokios nors istorinės apžvalgos ir galimų regioninių variacijų⁷¹. Paskutiniame poskyryje išdėstomi psalmių atlikimo atlikimo bei interpretacijos

---

⁶⁶ Ibidem, p. 9.

⁶⁷ Ibidem, p. 10.

⁶⁸ Žr. Ibidem, p. 10-18.

⁶⁹ Ibidem, p. 21-26.

⁷⁰ Ibidem, p. 27-31.

⁷¹ Šis faktas nestebina. Juk pirma, pagal autoriaus sumanymą tai buvo praktinis vadovėlis, kurio netinka apkrauti papildoma medžiaga; o antra, Lietuvoje tuo metu apskritai vietinės tradicijos apraiškų dar net nebuvo bandoma ieškoti, juolab, kad plačiojoje sąmonėje ir pats grigališkas choralas dar palyginti neseniai buvo suvokiamas kaip savotiškas naujadaras. Pagaliau, juk ir pati grigalistika tuo metu buvo pagrįsta vienintelio autentiško proto-archetipo paieška, regionines variacijas laikant greičiau nukrypimu nuo normos, nei natūraliai susiklosčiusia ir gerbtina bei puoselėtina tradicija.

pagrindai — „Psalmių giedojimo išpildymas“. Čia ypač pabrėžiama tolygaus ritmo, taisyklingo žodžių išgiedojimo, žodžio kirčio bei pauzės po vidurinės kadencijos svarba, visas šias technines priemones būtina apjungiant su būtina tinkama vidine atlikėjo nuostata, kuri įvardijama kaip malda⁷². Gerokai mažiau vietos ir dėmesio skirta kitiems su liturginėmis valandomis susijusiems choralo žanrams. Antai, antifonos aptariamos vos vieno puslapio apimties skyriuje, o himnams atseikėta kiek daugiau — pustrėčio puslapio⁷³. Jei skyriuje apie antifonas trumpai aptariamos jų melodinės ypatybės, tai himnai daugiausia nagrinėjami jų poetinės eilėdaros aspektu, o muzikiniai jų bruožai apskritai neanalizuojami.

Mišių giesmės, skaitiniai ir maldos pristatytos bene ilgiausiame aštuntajame knygos skyriuje (p. 37-63). Iš esmės, čia kalba eina tik apie iškilmingų mišių (*missa solemnis*), kur dalyvauja kunigas, diakonas ir subdiakonas, giedojimus⁷⁴. Pradžioje, remdamasis minėtu popiežiaus Pijaus X motu proprio, T. Brazys išvardija, kokius giedojimus turi atlikti choras, kokius kunigas, diakonas ir subdiakonas. Po to, jau pristatoma kiekviena giesmė, skaitinys ar malda atskirai, pagal mišių tvarką, t.y. pradedant introitu ir baigiant postkomunija. Vis dėlto, apibūdinant kiekvieną iš giedojimų, didesnis dėmesys skiriamas praktinei pusei, nesileidžiant į pagrindinių muzikinių savybių analizę. Pavyzdžiui, introitas apibūdinamas vienu sakiniu: „Introito teksto trumpai išreiškiama švenčių mintys; jo melodijose esti daug gyvumo bei nuoširdaus maldingumo“⁷⁵, o kitoje gerokai ilgesnėje pastraipoje jau kalbama apie tai, kaip praktiškai reikia šią giesmę atlikti, paminint net ir rečitavimo galimybę. Apie *Kyrie* muzikines ypatybes apskritai neužsimenama, tik dėstoma giedojimo tvarka. Vėlgi, viena trumpa pastraipėle aptariami *Gloria* muzikiniai

---

⁷² „kad šis bažnytinis dailės kūrinys pasirodytų savo pilname ideališkume, reikia, kad su anais grynai muzikiniais veiksniais jungtųsi ir žmogaus siela. Choralo tikrame supratime bei ideališkame išpildyme turi dalyvauti tikinti širdis, jausmingas linksmumas, maldinga dvasia, dievota siela ir tvirtas noras veikti didesnei Dievo garbei. <...> giedantysis Aukščiausiojo garbei psalmes privalo tą dalyką atlikti rimtai, atydziai ir dievotai. Psalmes giedant reikia daugiau melstis, negu giedoti.“ (Ibidem, p. 33.)

⁷³ Ibidem, atitinkamai p. 33-34 ir p. 34-36.

⁷⁴ „107§. Giedamųjų iškilmingųjų šv. mišių giedojimus atlieka kunigas, jam tarnaujantieji diakonas bei subdiakonas ir liaudę atstovaujantysis choras.“ (Ibidem, p. 37.)

⁷⁵ Ibid., p. 37.

bruožai, žymiai daugiau dėmesio skiriant pačiam jos giedojimo principui bei įžanginėms intonacijoms, kurias užgieda kunigas. Kitos giesmės taip pat pristatomos trumpai, kartais tik vienu sakiniu (pavyzdžiui, gradualas⁷⁶), o kai kurias giesmes iš išsamiau (pavyzdžiui, sekvencija⁷⁷), tačiau visur pagrindinis dėmesys sutelktas į praktinę atlikimo pusę. Kiek išsamiau pristatoma oracija ir prefacija, t.y. išskirtinai kunigo atliekami giedojimai — jiems skiriami atitinkamai keturi (p. 41-44) ir penki (50-54) puslapiai, t.y. žymiau daugiau, nei kitiems giedojimams. Taip pat išsamiai pristatytos mišių baigiamosios formulės („Ite missa est“)⁷⁸, kurias kunigai turėtų mokėti mintinai. Matyt, autorius, pats būdamas kunigas, pirmine šio vadovėlio skaitytojų grupe taip pat laikė kunigus ir klierikus, kurie iš jo turėjo mokytis, o vėliau tuo paskatinti domėtis savo bažnyčių vargoninkus ir choro vadovus. Tokias intencijas netiesiogiai liudytų ir paskutiniai mišių giedojimų skyriaus paragrafai. Antai, 151§ rašoma, kad „patiektieji pavyzdžiai ir paaiškinimai parodo, kaip reikia šv. Bažnyčios įsakymais giedotinės mišios laikyti“⁷⁹. O kiek toliau pastebima, kad “geras daugiabalsis choras dažnai esti sunku, labiausiai sodžių bažnytėlėse suorganizuoti, bet choralinis tai galima visur ir visuomet įsteigti. Vienabalsius choralo giedojimus nesunku išpildyti nei didžiam nei mažam chorui, juos pagiedos net ir vienas vargoninkas arba tam tikras giedorius”⁸⁰. Kitaip tariant, pateikęs visą giedotinių mišių tvarką bei trumpai apibūdinęs pačius giedojimus, kun. T. Brazys sykiu pateikia ir savotiškas gaires bei paraginimą, kaip šią programą būtų galima įgyvendinti, grįsdamas tai katalikiškais geros

---

⁷⁶ “125§. Kunigui arba subdiakonui epistolą pabaigus, choras gieda *graduale* tokiu būdu:” (Ibidem, p. 45.)

⁷⁷ Ibidem, p. 47.

⁷⁸ Ibidem, p. 59-61.

⁷⁹ Ibidem, p. 61.

⁸⁰ Ibidem.

valios bei paklusnumo principais⁸¹ ir skatindamas bent jau giedamas choralines *Ordinarium Missae* dalis visur įvesti⁸².

Devintajame ir dešimtajame skyriuose pristatomos trejos liturginės valandos iš septynių dieninių⁸³: devintajame mišparai ir kompleta, t.y. vakarinė ir baigiamoji naktinė, o dešimtajame — aštuntoji, naktinė valanda, žinoma kaip *Matutinum* arba aušrinė. Taip padaryta pirmiausia praktiniais sumetimais, nes kaip rašo autorius, „kadangi mūsų krašto parapijose bažnyčiose daugiausia giedama mišparai ir kompletai, rečiau aušrinė (*Matutinum*), o kitos valandos tik tai katedrose, tai pirmiausia čionai tiekiami mišparai ir kompletai“⁸⁴. Autorius nuodugniai išdėsto visą mišparų tvarką, pastebėdamas, kad „mišparai privaloma giedoti nieko nepraleidžiant taip, kaip kas juos randame brevijoriuje arba antifonalėje“ ir kartu orientuodamasis į paprastas parapijines bažnyčias⁸⁵. Čia aiškiai ir skrupulingai surašyta, kokius giedojimus turi užvesti kunigas, ką turi atsakyti ir giedoti choras, kaip turi būti giedami skaitiniai, himnai, etc. Trumpai pristatomos ir paaiškinamos ir svarbiausios rubrikos, jų visų neišrašant, tik nurodant, kokios paprastai būna surašytos brevijoriuje ar antifonale⁸⁶. Analogiškai išdėstyta ir kompletos tvarka (p. 67-71), kaip ir mišparų atveju su visais svarbiausių giedojimų natų pavyzdžiais.

Pagal dėstymo principą nesiskiria ir medžiaga apie aušrinę. Trumpai pristatęs šios liturginės valandos įžangą, toliau autorius apibūdina aušrinės

---

⁸¹ „Reikalinga tik tai mūsų geros valios, paklusnumo ir šalin mesti sauvališkumas.“ (Ibidem.)

⁸² „Kiekvienas, pažįstęs *Ordinarium Missae* gražias melodijas, turi nuliūsti atsiminęs tai, kas jų vietoje šiais laikais mūsų bažnyčiose dažnai vartojama, ir kaip niekingi esti giedojimai, kurie choralą iš ajm priderančios vietos išstūmė. Nerasime kitų kompozicijų, kurios viršytų šių senų seniausių melodijų liturginę bei muzikinę vertę. Be to, jos yra tiap prasto ir lengvos giedoti! Galėtume skayti, jog turtingos gradualo melodijos yra sunkios, bet niekuomet *Ordinarium Missae*.“ (Ibidem.)

⁸³ Pastebėtina, kad vardindamas valandas, kun. T. Brazys visiškai nemini rytmetinių šlovinimų valandos – *Laudes*. Vardijamos tik šios: „*Matutinum* (aušrinė), *Prima*, *Tertia*, *Sexta*, *Nona*, *Vesperae* (mišparai) ir *Completorium* (kompletai)“. (Ibidem, p. 63.) Neabejotina, kad tai išplaukia iš tuometinės praktikos, kuomet neretai *Matutinum* ir *Laudes* būdavo atliekamos kaip viena valanda, ką liudytų ir 10 skyriaus 190§ ir 191§ – „Jeigu *Laudes* po nokturnų tuoju negiedama, tai kunigas gieda *Dominus vobiscum...*“ ir „Jeigu po nokturnų be pertraukos giedama *Laudes*, tai *Te Deum* chorui pabaigus, kunigas tuoju intonuoja *Deus in adjutorium* ir t.t.“ (Ibidem, p. 75.)

⁸⁴ Ibidem.

⁸⁵ Ibidem.

⁸⁶ Ibidem, p. 64, 66.

naktinių principą⁸⁷ bei pristato jų skaitinius, paaiškindamas giedojimo reikalavimus bei detaliai išrašydamas visą skaitinio giedojimo pavyzdį, bei pateikdamas įvairias galimas pabaigas⁸⁸. Tuo tarpu po skaitinių einantys responsorijai pristatyti labai trumpai, nepateikiant nė vieno natų pavyzdžio bei neapibūdinant jų muzikinių savybių⁸⁹. Vėlgi pastebėtinas tas pats jau su mišių giedojimais susijęs dėsningumas — visi giedojimai, kuriuos pirmiausia turi atlikti kunigas išrašyti detaliai, o sudėtingesnės, stipresnio vokalinio pasiruošimo reikalaujančios giesmės pristatomos tik bendrais bruožais. Numanymą, kad dvasininkai laikyti pirminiais vadovėlio naudotojais netiesiogiai dar patvirtina ir skyriaus apie aušrinę pabaigoje pateikta nonos tvarka, pastebint, kad „mažesnės valandos: Prima, Tertia, Sexta ir Nona paprastai giedama tikta katedrose ir kolegijatoose. Kadangi dvasininkų seminarijų auklėtiniai neretai nonos giedojime dalyvauja, tai patiekama sekmadienio nonos tvarka, kuria ir kitos mažesnės valandos yra sutvarkytos, išimant dėliai kai kurių atmainų primą“⁹⁰. Vis dėlto, šie pastebėjimai jokiū būdu neapriboja vadovėlio naudojamumo bei pritaikumo kuo platesnei tikinčiųjų grupei. Veikia dvasininkai regimi kaip vadovai ar savotiški vedliai, kurie turėtų ugdyti savo parapijiečius ir kartu su savo pagalbininkais mokyti juos grigališkojo choralo pagrindų bei tuo būdu praturtinti jų dalyvavimą liturgijoje bei pačią liturginę malda.

Tam neabejotinai turėjo pasitarnauti ir gana didelis paskutinis, vienuoliktasis vadovėlio skyrius — „Choralinio giedojimo pratimai“⁹¹, kurio paskirtis, pasak paties autoriaus yra trejopa: „a) choraliniam giedojimui balsą tinkamai išlavinti, b) išmokyti natomis pažymėtas melodijas balsu skaityti, ir c) įprasti taisyklingą ritmiką“⁹². Jo pradžioje T. Brazys pateikia svarbiausių teorinių žinių apie žmogaus balso fiziologiją, kvėpavimo būdą, balsių

---

⁸⁷ Ibidem, p. 72.

⁸⁸ Ibidem, p. 74-75.

⁸⁹ Ibidem, p. 75.

⁹⁰ Ibidem, p. 76.

⁹¹ Ibidem, p. 79-94.

⁹² Ibidem, p. 79.

formavimo ypatybes. Vėliau dar kartą aptaria kai kuriuos ritmikos bei dinamikos dalykus, sykiu primindamas tai, kas išdėstyta vadovėlyje ankstesniuose paragrafuose⁹³. Galiausiai pateikia pačius pratimus, juos išdėstydamas intervaliniu principu, t.y. pratimai sudaryti taip, kad būtų įsisavinamos vis kitos intervalinės slinktytys — pradedama nuo sekundinių intervalų (207§ taip ir vadinamas — „Sekundės“) ir baigiama kvintomis, dar papildomai pridedant reperių įgūdžiams lavinti skirtus pratimus (213§ *Strophici*⁹⁴). Kiekvienos intervalų grupės pratimų pabaigoje pateikiami keli pilnų giesmių ar jų fragmentų pavyzdžiai, padedantys geriau suvokti intervaliką ir įsisavinti konkrečius intervalus bei kai kuriuos ritminius elementus.

Iš šios trumpos apžvalgos matyti, kad kun. T. Brazio vadovėlis *Choralo mokykla* yra gerai apgalvota ir puikiai metodiškai paruošta grigališkojo choralo mokymo ir mokymosi priemonė. Žinoma, nei savo apimtimi, nei medžiagos gausa ji neprilygsta kitiems pagrindinėms Europos kalbomis išleistiems XX a. I p. choralo vadovėliams. Tačiau jis neabejotinai atitiko visus pagrindinius ir bendraeuropinius to meto panašioms leidiniams keltus standartus. Dar daugiau, iki šiol, nepaisant kai kurių jau pasenusių ritmikos elementų aiškinimų, *Choralo mokykla* išlieka geriausia lietuvių kalba parašyta metodine priemone, skirta grigališkojo choralo mokymui.

1.3. XX A. II PUSĖ IR XXI A. I DEŠIMTMETIS. Sovietmetis nebuvo palankus metas nei Bažnyčiai, nei su ja susijusių meninių bei kultūrinių reiškinių tyrinėjimui, jau nekalbant apie jų plėtotę. Dėl įsigalėjusio ateizmo ir nepakantumo su Bažnyčia susijusiai veiklai, gana aukštą lygį nepriklausomoje Lietuvoje pasiekusi bažnytinė meninė bei muzikinė kultūra netruko sumenkinti ir marginalizuotis. Apie rimtesnius bažnytinės muzikos tyrinėjimus ilgą laiką apskritai negalėjo būti nė kalbos. Grigališkasis choralas šiuo atveju nebuvo jokia išimtis. Nei straipsniai, nei knygos šia tema keletą dešimtmečių nebuvo rašomos. Vienas ar kitas savilaidos leidinėlis toli gražu nebuvo pakankamai

---

⁹³ „Ritmikai pravers atsiminti tai, kas pasakyta 30-62 §§“. (Ibidem, p. 81.)

⁹⁴ Ibidem, p. 90-92.

išsamus ar tinkamas platesniam panaudojimui⁹⁵. Praktiškai iki XX a. septintojo-aštuntojo dešimtmečio (t.y. jau tik po stalinizmo epochos) svarbesnių darbų šiomis temomis nebuvo pasirodę. O ir tuo laikotarpiu publikuoti darbai pirmiausia buvo traktuojami kaip istorinės praeities ar istorinio kultūrinio palikimo tyrinėjimai, atskleidžiantys feodalinio laikotarpio Lietuvoje kultūrinių reiškinių ypatybes⁹⁶. Kita vertus, turint omeny tuo metu vyravusią bendrą ateistinę ir antibažnytinę atmosferą, toks pasirinkimas visiškai nestebina. Atvirkščiai, tai buvo kone vienintelis oficialus ir legalus būdas tyrinėti praeities bažnytinę muziką — būtent kaip svarbią bendro Lietuvos kultūrinio paveldo dalį. Būtent tokia kontekste pasirodė ir nepaprastai Lietuvos katalikų bažnyčios istorijai svarbus akad. Jurgio Lebedžio parengtas ir fotografuotiniu būdu išleistas S. M. Slavočinskio lietuviškas katalikiškas giesmynas, kuris pirmąkart buvo išspausdintas 1646 metais⁹⁷. Taip ir grigališkasis choralas vienu ar kitu aspektu tegalėjo būti svarstomas kaip Lietuvos muzikinės praeities fenomenas, nagrinėjamas su kartu su kitais reiškiniais. Būtent tokia kontekste choralas aptariamas Vytauto Povilo Jurkšto ir Jūratės Trilupaitienės darbuose, kurių keletą toliau panagrinėsime.

1.3.1. Prkalbinant Ž. Liauksminą. V. P. Jurkšto žvilgsnis į grigališkąjį choralą Lietuvoje. Vytautas Povilas Jurkštas kartu su Leonu Valkūnu 1977 m. išleido Lietuvos muzikinės istorinės ir teorinės minties raidai ypatingai svarbią Ž. Liauksmino knygelę *Ars et praxis musica*⁹⁸, kuri pristatyta kaip „pirmas kol kas žinomas muzikos teorijos veikalas, parengtas ir išleistas

---

⁹⁵ keliolikos mašinosraščio puslapių grigališkojo choralo pagrindų brošiūrėlę buvo parengęs prof. J. Kazlauskas. Tačiau šis savilaidos leidinys nėra iš tolo neprilygsta kun. T. Brazio vadovėliui. Tad jo atskirai čia ir neaprašysime.

⁹⁶ P.v.z., kaip teigiama 1977 m. išleistos knygos „Žygimantas Liauksminas. *Ars et praxis musica*“ Vytauto Povilo Jurkšto parašytoje pratarmėje, „rinkti faktologinę medžiagą apie muzikavimą feodalinėje Lietuvoje (*pabraukta mano - J. V.*), plačiau ją tyrinėti ir sisteminti tepradėta tarybiniais metais. Šios srities istoriografinių faktų kaupimą bei jų tyrinėjimą skatino lietuvių literatūros, architektūros, dailės istorijos pasiekimai, davę impulsą domėtis praeities muzikine kultūra ir pirmaisiais Lietuvos muzikos veikėjais — teoretikais, kompozitoriais, atlikėjais“. (*Liauksminas Ž. Ars et praxis musica* / Parengė V. Jurkštas, vertė L. Valkūnas. Vilnius, 1977, p. 5).

⁹⁷ *Slavočinskis S. M. Giesmės tikėjimui katolickam priderančios* / Fotografuotinis leidimas. Paruošė J. Lebedys. Vilnius, 1958.

⁹⁸ *Liauksminas Ž. Ars et praxis musica*. / Parengė V. Jurkštas. Vertė L. Valkūnas. Vilnius, 1977.

Lietuvoje⁹⁹. Viena vertus, tai buvo knygos parengėjo ilgo tyrinėjimo rezultatas¹⁰⁰, kita vertus, tai buvo apskritai pirmas tokio tipo muzikologinis leidinys Lietuvoje. Jame publikuojamas paties lotyniškojo traktato faksimilinis originalas bei dviejų Ž. Liauksmo parengtų giesmynų — *Graduale* ir *Antifonale*¹⁰¹ — faksimilinės lotyniškos pratarmės kartu su visų šių tekstų lietuviškais vertimais. Visa medžiaga pristatoma išsamiau ir argumentuotu V. P. Jurkšto straipsniu „Ž. Liauksmas ir jo „Ars et praxis musica““¹⁰². Knygos pabaigoje pateikiama Ž. Liauksmo gyvenimo chronologija, bibliografija, žodynėlis, koncertų, kuriuose nuskambėjo iš Liauksmo raštų paimtų giesmių, sąrašas (beje, pastarasis neblogai iliustruoja akivaizdžiai smukusi benrąjį supratimą apie bažnytinę muziką¹⁰³) bei reziume rusų ir anglų kalbomis. Kadangi būtent įžanginiame straipsnyje daugiausia ir kalbama apie grigališkąjį chorą, jį toliau ir aptarsime.

Nors straipsnyje esama tam tikrų sovietmečiui būdingų ideologinių klišių bei konjunktūrinių šampų, be kurių paprastai jokie straipsniai negalėjo išsiversti¹⁰⁴, vis dėlto jų nėra daug ir jie neiškraipo pagrindinės minties dėstymo, ką netiesiogiai liudija ir nauja to paties straipsnio redakcija, paskepta 2004 metų leidinyje¹⁰⁵. Pradžioje bendrais bruožais apibūdinęs to meto situaciją, daugiausia dėmesio skirdamas mokykliniam teatrui, vėliau straipsnio autorius apžvelgia Ž. Liauksmo biografijos faktus bei asmenybės bruožus,

⁹⁹ Ibidem, p. 5.

¹⁰⁰ V. P. Jurkšto straipsnių, skirtų Ž. Liauksmui ir jo vadovėliui sąrašas pateikiamas aptariamoms knygos bibliografijoje. (Ibidem, p. 94.)

¹⁰¹ Juos sudarytojas vadina „melodijų rinkiniais“ (ibidem, p. 7), tuo pailiustruodamas kai kuriuos tam metum būdingus ezopinės kalbos elementus.

¹⁰² Ibidem, p. 9-46.

¹⁰³ Pvz., dviejuose koncertuose atliktų antifonų, paimtų iš Ž. Liauksmo traktato, autoriumi programėlėse klaidingai įvardintas pats Liauksmas. Tiesa, bent vienu atveju klaida buvo atitaisyta koncerto recenzijoje (žr.: ibidem, p. 97).

¹⁰⁴ Pvz., jau pačioje straipsnio pradžioje, kaip ir įvade kalbama apie „feodalinę Lietuvą“ (ibidem, p. 9), o ne apie Lietuvos Didžiąją kunigaikštystę, kaip kad rašoma to paties straipsnio naujos redakcijos leidime (žr. *Jurkštas V. P. Ž. Liauksmas ir jo Ars et praxis musica. // Liauksmas Ž. Rinkiniai raštai. / sudarytojas Bronius Genzelis. Vilnius, 2004, p. 348*); arba minimi „reakcingi jėzuitų ordino tikslai“ (*Liauksmas Ž. Ars et praxis musica...*, p. 9 ir p. 13, etc.), o kalbant apie jėzuitų mokyklinį teatrą, minimas jo „ideologinis ir meninis ribotumas“ (ibidem, p. 12), ko irgi neberasime tame pačiame naujos redakcijos straipsnyje (*Liauksmas, Rinkiniai raštai*, p. 348 ir p. 352).

¹⁰⁵ žr. 104 išnašą.

galiausiai susitelkdamas į jo muzikinę veiklą bei paties vadovėlio *Ars et praxis musica* analizę. Apie grigališkąjį choralą to meto pedagoginiame kontekste trumpai užsimenama pradinėje padėties apžvalgoje¹⁰⁶; be to, jis atskirai aptariamas poskyryje, kuriame nagrinėjama Ž. Liauksmino muzikinė veikla¹⁰⁷. Sykiu, choralas vienokiu ar kitokiu aspektu neišvengiamai minimas, nagrinėjant patį muzikinį pedagoginį traktatą.

V. P. Jurkštas pateikia trumpą istorinę grigališkojo choralo apžvalgą, paremtą, matyt, enciklopediniais šaltiniais¹⁰⁸. Vis dėlto ne visi teiginiai atitinka dabartines istorines žinias. Viena vertus, jis pakankamai pagrįstai teigia, kad „grigalinis choralas <...> susiformavo iš esmės Rytų tautų religinių giesmių pagrindu“¹⁰⁹, kita vertus, per daug nesismulkindamas į krūvą suplaka Rytų ir Vakarų krikščionių tradicijas, ypač vėlyvosios Antikos laikotarpiu¹¹⁰. Dar daugiau abejonių šiuo metu sukeltų teiginys, kad „grigalinio choralo pagrindą sudaro liturginių melodijų (vadinamųjų antifonų) rinkinys „Liber antiphonarius“, griežtai susisteminta melodijų visuma“¹¹¹, nes itin griežto ir ypač melodijų susistemavimo tuo metu dar negalėjo būti, kadangi neegzistuojant notacijai ar kokiam kitam užrašymo būdui tos melodijos negalėjo būti netgi užfiksuotos. Nevisiškai aišku, pagal kokius kriterijus autorius muzikos istorikus choralo atžvilgiu skirsto į tradicionalistus ir kitus; taip pat, kuo pagrįsta informacija, kad „XVII amžiuje choralo reformos autoriumi imta

¹⁰⁶ „Vidurinėse mokyklose — kolegijose (*collegium*) — kartais buvo mokoma grigalinio giedojimo. Muzikos mokymas turėjo aiškų tikslą — mokiniai, atsidėkodami už mokslą, privalėjo giedoti per bažnytines apeigas.“ *Jurkštas V. Ž. Liauksminas ir jo Ars et praxis musica // Liauksminas Ž. Ars et praxis musica. / Parengė V. Jurkštas. Vertė L. Valkūnas. Vilnius, 1977, p. 10.*

¹⁰⁷ *Ibidem*, p. 31-33.

¹⁰⁸ šiame poskyryje autorius pateikia tik vieną išnašą, kuria jis pagrindžia informaciją apie seniausią 1921 m. surastą krikščionių himno „Oxyrhynchos“ papirusą, t.y. iš W. Apelio redaguoto „Harvard Dictionary of Music“ (Cambridge, 1972). Visa kita informacija jokiais šaltiniais nepagrindžiama.

¹⁰⁹ *Jurkštas V. Ž. Liauksminas ir jo Ars et praxis musica...*, p. 31.

¹¹⁰ Pvz., autorius teigia, kad „iš judaizmo kultinės muzikos į krikščionių liturgines apeigas atėjo psalmės (gr. *psalmos*) ir giesmės (lot. *canticum*)“, o „kiek vėliau Milano arkivyskupas Ambraziejus ... į liturgiją įvedė himnus (gr. *hymnos*)“ (*ibidem*), kai tuo tarpu apie Ambraziejų galima būtų kalbėti tik Vakarų lotyniškosios krikščionybės kontekste, kadangi bizantiškoji himnodija plėtojosi savarankiškai. Galima būtų prisiminti, kad jau I a. po Kr. krikščionys skyrė „himnus, psalmes ir dvasines giesmes“, kas minima apaštalo Pauliaus laiškuose Efeziečiams (Ef 5, 19) ir Kolosiečiams (Kol 3, 16).

¹¹¹ *Jurkštas V. Ž. Liauksminas ir jo Ars et praxis musica...*, p. 31.

laikyti Sabinijoną, Romos katalikų bažnyčią valdžiusį po Grigaliaus I¹¹². Taip pat netikslus yra ir teiginys, kad „Grigaliaus I iniciatyva Romoje įkurta giedotojų mokykla „Schola cantorum“¹¹³. Pirmosios scholos Romoje galėjo būti įkurtos dar iki šv. Grigaliaus Didžiojo, nors pastaruoju metu laikomasi nuomonės, kad kaip organizuotos struktūros jos egzistuoja tik nuo VII a. pab.¹¹⁴. Nėra visiškai teisinga ir F. Anerio bei A. Soriano parengtą Medici redakcijos gradualą laikyti buvus privalomu visai Romos katalikų bažnyčiai¹¹⁵, nes iš tikrųjų jis tokiu visuotinai privalomu taip ir netapo¹¹⁶; be to, ir jo įtaka XVII-XVIII a. tikrai nebuvo didelė¹¹⁷. Dar daugiau, tuometinėje Europoje gyvavo keletas ryškesnių choralo tradicijų, atsispindinčių išlikusiuose spaudintiniuose giesmynuose, kurios veikia išaugo iš buvusių viduramžių regioninių tradicijų, nei iš Medici redakcijos giesmyno¹¹⁸. Taip pat nėra korektiška teigti, kad *cantus fractus* buvęs grigališko choralo dalis¹¹⁹. Šio fenomeno, kaip ir paties termino, problematika yra kur kas sudėtingesnė, ir išeina už šio tyrinėjimo ribų. Tuo tarpu užtektų paminėti, kad tai išties katalikiško liturginio giedojimo rūšis, pasižyminti griežtai apibrėžtomis

¹¹² Ibidem, p. 31.

¹¹³ Ibidem, p. 32.

¹¹⁴ Žr., pvz.: Dyer J. Schola cantorum, I // Grove Music Online. 2009. Prieiga per internetą: http://www.oxfordmusiconline.com/subscriber/book/omo_gmo.

¹¹⁵ „Tiesa, 1614-1615 metais kardinolo Medičio (Medici) pastangomis Romoje išleistas naujai peržiūrėto grigalinio choralo melodijų rinkinys, kurio bažnytinė liturgija privalėjo laikytis išties keturis šimtmečius, tačiau įvestos pataisos nuskurdino choralo meninį išraiškumą.“ (Jurkštas V. Ž. Liauksminas ir jo *Ars et praxis musica...*, p. 32.)

¹¹⁶ Tai netiesiogiai byloja ir išlikę XVII-XVIII šaltiniai — itin išsamus jų sąrašas, liudijantis kad minėtas Medici redakcijos gradualas tėra tik vienas iš daugelio, pateikiamas šioje studijoje: Karp T. An Introduction to the Post-Tridentine Mass Proper. Part 1: Text. Middleton, 2005, p. 15-69.

¹¹⁷ Pavyzdžiui, T. Karpas minėtoje studijoje net išreiškia tam tikrą nusistebėjimą, kad turint omeny Medici gradualo, kurį redagavo Anerio ir Soriano, ankstesniuose potridentino choralo tyrinėjimuose jam teiktą svarbą, jis padarė palyginti menką įtaką tolimesnei repertuaro plėtotei [*Given the prominence of the Medicean Gradual edited by Anerio and Soriano in early studies of post-Tridentine chant, it is somewhat surprising to find that it exercises comparatively little influence on the later development of the repertoire*]. (Ibidem, p. 202.)

¹¹⁸ Ši problematika nuodugniai tyrinėjama minėtame T. Karpo veikale. Be to, kaip pastebi autorius, netgi Italijoje dominavusios Venecijos leidybinės firmos per XVII ir XVIII a. išleido ne vieną gradualą, besiskiriantį nuo Medici redakcijos gradualo, kuris tebuvo išleistas vieną kartą Romoje 1614/1615 m. (Ibidem, p. 252.)

¹¹⁹ „Tuo būdu grigaliniam chorale, šalia ramiojo, lygiojo *cantus planus*, *atsirado laužytas, taktuotas cantus fractus*.“ (Jurkštas V. Ž. Liauksminas ir jo *Ars et praxis musica...*, p. 32.)

ritminėmis vertėmis ir užrašoma menzūrine notacija arba bent jau tokia, kuri turi menzūrinės notacijos elementų¹²⁰. Be to, ir pats Ž. Liauksminas šį giedojimą suvokė jau nebe kaip vienbalsį, bet kaip daugiabalsį — antai savo trumpo traktato pabaigoje, trumpame skyrelyje, skirtame „cantus fractus“, jis pastebi, kad „*cantus fractus* raktai yra tie patys, kaip ir *cantus choralis*, bet kadangi *cantus fractus* priklauso keturi skirtingi balsai (*pabraukta mano*), kurie būtini, norint ką nors harmoningai sugiedoti, todėl jie turi ir savo atskirus žymėtus raktus, įvairiai išdėstytus“¹²¹. Vis dėlto šis ir kiti netikslumai nesumenkina šio aprašo vertės, ypač turint omeny tuometines sąlygas, nes po ilgo laiko tai buvo bene pirmasis viešas šio muzikinio ir kultūrinio fenomeno aprašymas, be to, iš esmės itin pozityvus aprašymas — grigališkasis choralas įvertinamas kaip „aukščiausia bažnytinės muzikinės kultūros apraiška ne tik viduramžiais, bet ir gerokai vėliau“¹²². Be kita ko, tai parašyti tuo metu reikėjo tam tikros drąsos.

1.3.2. Moksliniai LDK bažnytinės muzikos paveldo tyrimai. Jūratė Trilupaitienė. Kokybiškai naują lygmenį senojo Lietuvos bažnytinės muzikos paveldo tyrinėjimuose pasiekė hab. dr. Jūratė Trilupaitienė. Grigališkojo choralo Lietuvos Didžiojoje kunigaikštystėje problematiką ji aptaria keliuose savo straipsniuose, knygoje bei habilitacinėje disertacijoje¹²³.

1.3.2.1. Jėzuitų muzikinio įspaudo pėdsakais. Savo pirmojoje didelėje studijoje *Jėzuitų muzikinė veikla Lietuvoje* J. Trilupaitienė konkrečiai grigališkajam choralui vietos ir dėmesio skiria palyginti nedaug — tiesiogiai jis aptiriamas skyriuje „Lietuvos krikščioniškosios muzikos bruožai“ (p.

¹²⁰ plg.: „Il canto fratto è un tipo di canto cristiano liturgico eseguito con valori proporzionali: al contrario del cosiddetto gregoriano il cantus fractus possiede spesso una notazione con elementi mensurali, che indica con precisione il valore delle note.“ (Cit. iš <http://www.cantusfractus.org>)

¹²¹ *Liauksminas* Ž. *Ars et praxis musica*, p. 74. Lotyniškas originalas skamba taip: „Claves fracti cantus eadem sunt; quæ Choralis: sed quia quatuor diversæ voces pertinent ad fractum cantum, necessariæ ad aliquid harmonice decantandum, ideo singulæ suas claves signatas diverse dispositas habent“. (Ibidem, p. 62.) Tiesa, tą pačią citatą vėliau savo straipsnyje pakartoja ir V. P. Jurkštas; tik šįkart jau nekartoja teiginio apie *cantus fractus* kaip grigalinio giedojimo dalį, o tiesiog kaip daugiabalsę muziką (I *Jurkštas* V. Ž. *Liauksminas ir jo Ars et praxis musica...*, p. 42).

¹²² *Jurkštas* V. Ž. *Liauksminas ir jo Ars et praxis musica...*, p. 33.

¹²³ J. Trilupaitienės straipsnių ir knygų sąrašą žr. šio darbo bibliografijoje. Čia aptarsime didesnę dalį jos darbų, išskyrus du straipsnius šv. Brunono Kverfurtiečio tematika, kuriuos nagrinėsime trečioje šios studijos dalyje.

23-32), epizodiškai paminimas skyriuje „Visuotinis muzikinis švietimas“ (p. 42-50); be to, kai kurie specifiniai su giesmynais susiję klausimai aptariami skyriuje „Katalikiškų giesmynų rengimas“ (p. 51-67). Vis dėlto viena svarbiausių šios knygos ypatybių šiuo aspektu yra ta, kad grigališkas choralas čia aptariamas ne kaip tiesiog bažnytinės muzikos fenomenas (kaip iš esmės jis buvo aprašomas ne tik prieškariniuose kun. T. Brazio darbuose, bet ir V. P. Jurkšo straipsnyje, skirtame Ž. Liauksminui), bet siekiama jį pristatyti konkrečioje istorinėje geografinėje erdvėje, tai yra, apibūdinti bent keletą tikėtinų jo ypatybių Lietuvos Didžiojoje kunigaikštystėje. Antai, skyriuje „Lietuvos krikščioniškosios muzikos bruožai“ autorė pastebi, kad iki reformacijos Lietuvos katalikų bažnyčiose neabejotinai labiausiai buvo paplitęs grigališkasis choralas¹²⁴, kurį čia praktikavo pirmiausia įvairios vienuolijos, kurių ne vienas atsikeldamas iš Lenkijos atsivežė ir ten susiformavusias savo tradicijas¹²⁵; pavydžiui, kvadratinės notacijos, kurią Lenkijoje ir Lietuvoje daugiausia naudojo pranciškonai ir domininkonai¹²⁶, tradiciją. Be to, iš kaimyninės Lenkijos kartu su krikščionybe į Lietuvą atsikėlė ir daug kitų dvasininkų¹²⁷, kurie veikiausiai irgi tęsdavo savo krašto tradicijas. Vis dėlto, pasitaiko ir kai kurių netikslumų ar konkrečiais pavyzdžiais nepatvirtinamų faktų. Pavyzdžiui, skelbiama nepaprastai įdomi ir svarbi informacija, kad „bernardinai buvo ir pirmieji liturginių dramų statytojai Vilniuje“¹²⁸, tačiau kokiais šaltiniais ji pagrįsta, nėra nurodoma. Taip pat trumpai aptardama iš Vilniaus Bernardinų vienuolyno kilusius giesmynus autorė daro išvada, kad juose „kai kur yra įdomių grigališkojo choralo „variacijų“ ar net originalių darbų, kuriuos galima priskirti vietos autorių kūrybai, tradicijai ar interpretacijai“¹²⁹, tačiau vėlgi nepateikia jokie konkretaus pavyzdžio ar bent

---

¹²⁴ Trilupaitienė J. *Jėzuitų muzikinė veikla Lietuvoje*. Vilnius, 1995, p. 23.

¹²⁵ Ibidem.

¹²⁶ Plačiau apie notacijos ypatybes viduramžių Lenkijoje žr.: *Sutkowski A. Cechy paleograficzne notacji muzycznych w polskich rękopisach średniowiecznych // Musica medii aevi*. T. 1. Kraków, 1965, p. 53-67.

¹²⁷ Trilupaitienė J. *Jėzuitų muzikinė veikla Lietuvoje*., p. 27.

¹²⁸ Ibidem, p. 25.

¹²⁹ Ibidem, p. 24.

jau konkrečiau rankraščio signatūros, nors kalbėdama apie kai kuriuos kitus dalykus (pavyzdžiui, menzūrinės ritmikos lentelę), signatūrą nurodo¹³⁰. Nevisiškai tiksliai autorė įvardija kai kurias giesmes, esą aprobuotas tik po Tridento bažnytinio susirinkimo, pavyzdžiui, sekvenciją „Dies irae“¹³¹, kuri buvo tapusi gedulinių mišių neatsiejama dalimi dar kelis šimtmečius iki Tridento. Tai, kad ji užrašyta giesmyno pabaigoje¹³², ne paneigia, o veikiau patvirtina šį faktą, nes gedulinių mišių giesmės paprastai būdavo surašomos gradualų pabaigoje.

Svarbi istorinė informacija, susijusi su grigališkojo choralo praktikavimu tuometinėje Lietuvoje pateikiama skyriuose „Visuotinis muzikinis švietimas“ ir „Katalikiškų giesmynų rengimas“. Pasitelkusi išlikusius dokumentus, autorė akivaizdžiai parodo, kad bent jau XVI-XVII a. Lietuvoje gana rimtai rūpintasi bažnytinio giedojimo mokymu — ne viename fundaciniame rašte minima būtinybė rūpintis giedojimo mokytojais ir kantoriais bei mokinti vaikus bažnytinio giedojimo¹³³. Tiesa, kokių konkrečiai giesmių mokytasi, t.y. ar grigalinių, ar lietuviškų, ar lenkiškų, skyriuje apie muzikinį švietimą, nėra rašoma, veikiausiai dėl to, kad tokio konkretumo stokoja ir cituojami šaltiniai¹³⁴. Kita vertus, kai kurios pateikiamos citatos leidžia spėti, kad galėjo būti skatinamas visokių giesmių mokymasis, vis dėlto didesnę dėmesį skiriant giesmėms tautine kalba, kurios anuo metu galėjo būti praktikuojamos tik kaip paraliturginė praktika¹³⁵. Tačiau tikėtina, kad bažnyčiose liturginių apeigų metu vis tik daugiau praktikuotas choralas bei tuometinė vokalinė–instrumentinė bažnytinė muzika, nes, pavyzdžiui, Vilniaus

---

¹³⁰ Ibidem.

¹³¹ Ibidem.

¹³² Ibidem.

¹³³ Ibidem, p. 42.

¹³⁴ Pvz., pateikiama neviena citata, bylojanti apie rūpestį, kad mokymo įstaigose būtų mokytojai ir kantoriai (ibidem), o XVII a. Lietuvos jėzuitų dokumentuose ne vieną kartą nurodoma, kad studentai turi būti mokomi muzikos – ir vokalinės, ir instrumentinės (ibidem, p. 48).

¹³⁵ Antai, „dar prieš lietuviško spausdinto giesmyno pasirodymą Varnių sinodas 1636 m. nutarė, kad vaikai prieš sumą vietoj *Bogurodzicos* (...) giedos savo kalba“ (ibidem, p. 43); ar remiantis P. Rabikausku pastebima, kad 1655 m. Pašiaušėje „Dievo įsakymų paaaiškinimui vaikų atmintin įspaustos pamaldžios giesmės sklinda per kaimus, iš namų į namus, išstumdamos pasaulietiškas dainas, ypač tas, kurios buvo mažiau padorios“ (ibidem, p. 42).

kolegijos ir akademijos studentai „laisvomis priešpiečių ir popiečių valandėlėmis mokėsi grigališkojo choralo bei kitų vokalinių ir instrumentinių bažnytinės muzikos kūrinų, kuriuos vėliau atlikdavo Šv. Jonų bažnyčioje“¹³⁶. Tai liudija ir autorės minimas dar 1604 m. jėzuitų mokykloms sudarytas rekomenduojamų giesmių sąrašas, iš kurių dauguma buvo lotyniškos, t.y. tikėtina, pirmiausia grigališkojo choralo giesmės¹³⁷. Vis dėlto, kaip rodo citatos iš kitų tame pačiame skyriuje pateikiamų šaltinių, šis procesas nebuvo toks sklandus ir sistemingas, nes laikas nuo laiko vis būdavo parašomi Lietuvos jėzuitų vyresniųjų raginimai sugrąžinti paprotį po pamokų ar po mišių bent po pusvalandį mokyti giedojimo¹³⁸.

Iš skyriuje „Katalikiškų giesmynų rengimas“ autorės aptariamų giesmynų mūsų temai svarbiausi būtų Valentino Bartoševskio ir ypač Žygimanto Liauksmo sudaryti giesmynai, kadangi 1646 m. išleistame S. M. Slavočinskio giesmyne surašytos apie 190 iš kitų kalbų išverstų lietuviškų giesmių¹³⁹. Aptardama Bartoševskio giesmyną, autorė daro įdomią išvadą, kad iš jo struktūros ir turinio galima spręsti, kad XVII a. pr. bent jau Vilniuje „buvo susiformavusi vietinė apeigų tradicija, kai pakaitomis buvo giedamas grigališkasis choralas, atliekamas specialiai pasiruošusių giedotojų, ir giesmės, atliekamos visų tikinčiųjų“¹⁴⁰. Tačiau plačiau šio teiginio neplėtoja ir išsamiau galimos grigalinio giedojimo situacijos nenagrinėja. Kiek detaliau analizuojami Ž. Liauksmo giesmynai *Graduale pro exercitatione studentium* ir *Antiphonale ad psalmos*, kuriuos autorė pateikia kaip Liauksmo muzikinės trilogijos, į kurią be šių dar įeina ir žinomas muzikos teorijos pagrindų vadovėlis *Ars et praxis musica*, knygas.

Jau pačioje pradžioje J. Trilupaitienė pastebi, kad visa trilogija „buvo skirta grigališkojo choralo teorijai mokytis ir praktiniams įgūdžiams lavinti

---

¹³⁶ Ibidem, p. 49.

¹³⁷ Ibidem, p. 51.

¹³⁸ Ibidem, p. 49-50.

¹³⁹ Ibidem, p. 56.

¹⁴⁰ Ibidem, p. 53.

jėzuitų vadovaujamose mokyklose¹⁴¹. Taip pat atkreipia dėmesį, kad iš šių giesmynų galima susidaryti vaizdą apie tam tikrą muzikos mokymo bei choralinio giedojimo lygį jėzuitų mokyklose¹⁴². Tačiau toliau dėmesį sutelkia jau ne grigališkojo choralo giesmėms ar pačiai struktūrai, o originalioms, veikiausiai paties Ž. Liauksmo sukurtoms, ar Vilniaus akademijoje gimusioms daugiabalsėms giesmėms, kurios, pasak autorės, atspindi tuo metu Akademijoje ir visoje Lietuvos jėzuitų provincijoje vykusius kūrybinius ieškojimus¹⁴³. Būtent jas daugiau ir analizuoja¹⁴⁴. Kas dėl choralo, tai jis minimas tik kalbant apie notaciją, kurią autorė laiko menzūrine, bei tuo pagrindu kalba apie „ritmizuotą“ grigališką choralą¹⁴⁵. Vis dėlto ir ši analizė atveria kai kurias istorines perspektyvas. Pasak tyrėjos, šios daugiabalsės giesmės, skirtos giedoti Advento metu ir priskiriamos rarietinių giesmių ciklui, yra „kaip tik tas katalikiškųjų apeigų muzikinis aspektas, kuris įsiskverbė į grigališkąjį choralą ir pajvairino, nuspalvino bendraeuropietiškąją liturgiją vietos tradicijomis“¹⁴⁶. Kitaip tariant, J. Trilupaitienė vietinės tradicijos ypatybes regi ne paties grigališkojo choralo lokalinėse savybėse, bet būtent muzikiniuose fenomenuose, kurie, nors likdami bažnytinės (o šiuo atveju dar ir liturginės) muzikos rėmuose, išeina už paties grigalinio giedojimo ribų.

1.3.2.2. LDK bažnytinės muzikos ir grigališkojo choralo ypatybių paieškos. Platesnę istorinę analizę hab. dr. J. Trilupaitienė pateikė keliuose vėlyvesniuose savo straipsniuose bei habilitacinėje dicertacijoje *XVI-XVII a. Lietuvos bažnytinė muzika: konfesinių sąjūdžių poveikis jos raidai*.

Specialiai grigališkojo choralo specifikai Lietuvoje, kaip rodytų ir pats pavadinimas, skirtas jos straipsnis „Grigališkojo choralo raida Lietuvoje XVI-XVIII a. ir bažnytinės muzikos reformos“, išspausdintas tęstiniame leidinyje

¹⁴¹ Ibidem, p. 58. Išties, kaip rodo kai kurie įrašai, esantys ant leidinio kopijos, saugomos Vilniaus universiteto bibliotekoje, ir vadovėlis, ir giesmynėliai greičiausiai buvo paplitę gerokai plačiau, t.y. ir kitų ordinų mokyklose bei seminarijose.

¹⁴² Ibidem.

¹⁴³ Ibidem, p. 59.

¹⁴⁴ Ibidem, p. 61-63.

¹⁴⁵ Ibidem, p. 61.

¹⁴⁶ Ibidem, p. 60.

*Kultūros istorijos tyrinėjimai*¹⁴⁷. Vis dėlto didesnė straipsnio dalis skirta bendrajai kultūrinei ir bendrajai bažnytinės muzikos situacijai to meto LDK nusakyti. Kalbama apie potridentinę choralo reformą, kaip apie plačiai paplitusią ir kone visuotinai privalomą¹⁴⁸. Vertingos istorinės žinios pateikiamos iš Gniezno bažnytinės provincijos, kuriai priklausė ir LDK vyskupystės, sinodo, kuriame buvo nagrinėjama ir liturginė situacija arkivyskupijoje bei kai kuriuos žingsnius, kaip taisyti situacija, pirmiausia leidžiant trūkstamas liturgines knygas¹⁴⁹. Sykiu autorė pastebi tam tikrą Lietuvos specifiką, dėl kurios Gniezno provinciniame sinode priimti nutarimai buvo įdiegiami vangokai¹⁵⁰. Kita vertus, kaip ir studijoje apie jėzuitų muzikinę veiklą, choralas pristatomas bendrame kontekste, mažai nagrinėjant jo specifinius bruožus. Taip pat plėtojami ankstesniuose autorės darbuose išdėstyti teiginiai juos kiek patikslinant ir nežymiai praplečiant.

Kiek konkretesnis kitas J. Trilupaitienės straipsnis, skirtas Lietuvos bernardinų muzikiniam palikimui¹⁵¹. Čia koncentruojamasi į vieno vienuoliško ordino — pranciškonų observantų, kurie Lietuvoje ir Lenkijoje vadinti bernardinais — palikusio gilų įspaudą Lietuvos bažnytinėje kultūroje apskritai, muzikinio palikimo pristatymą. Tiesa, kiek abejonių kelia kai kurios istorinės prielaidos, šio ordino ištakas įžvelgiant XII a. cistersų vienuolijoje¹⁵², kadangi pranciškonai, įsikūrę XIII a., lyginant su pastaraisiais buvo jau naujo tipo vienuolija. Be to, skirtingai nuo cistersų, kurie laikėsi šv. Benedikto regulos, pranciškonai rėmėsi savo įkūrėjo šv. Pranciškaus Asyžiečio parašytais taisyklėmis. Apskritai šios pranciškonų atšakos pavadinimas, naudotas Lenkijoje ir Lietuvoje, siejamas su pirmojo observantų vadovo šv. Bernardino

---

¹⁴⁷ *Trilupaitienė T.* Grigališkojo choralo raida Lietuvoje XVI-XVII a. ir bažnytinės muzikos reformos // *Kultūros istorijos tyrinėjimai*. T. 4. Vilnius, 1998, p. 262-288.

¹⁴⁸ *Ibidem*, p. 265-266.

¹⁴⁹ *Ibidem*, p. 267-268.

¹⁵⁰ *Ibidem*, p. 269.

¹⁵¹ *Trilupaitienė J.* Iš Lietuvos bernardinų muzikinio gyvenimo istorijos // *Menotyra*. 2005, Nr. 1 (38).

¹⁵² *Ibidem*, p. 20.

Sieniečio vardu¹⁵³. Nepaisant šių tikslintinų dalykų, straipsnyje pristatomi svarbūs Lietuvos bažnytinės muzikos istorijai svarbūs faktai bei jų interpretacijos, dalis kurių susiję ir su grigališkuoju choralu. Antai, teisingai pastebima, kad bernardinų „vienuolynų bažnyčiose kasdien skambėjo grigališkasis choralas, aukojamos giedotinės mišios“¹⁵⁴. Kita vertus, ši informacija plačiau neišskleidžiama ir pats choralas bei jo galimos ypatybės smulkiau nedetalizuojami. Vietoj to, dėmesys sutelkiamas į originalias bernardinų sukurtas giesmes bei jų tikėtiną raidą Lietuvoje bei atgarsius M. Mažvydo giesmynuose¹⁵⁵.

Išlikusių pačių bernardinų giesmynų autorė taip pat išsamiau neanalizuoja, nurodydama kitų autorių straipsnius, kur šie giesmynai jau buvo pristatyti bei tyrinėti. Vietoj to, koncentruojamasi į pora giesmynų, saugomų Lietuvos mokslų akademijos centrinėje bibliotekoje, bei vieną giesmyną F45-55a, iš Vilniaus universiteto bibliotekos rankraštyno, bei jų išskirtinius kelius bruožus. Vienas jų — tai rankraštis F22-90, kuriame užrašytas „pats ankstyviausias žinomas daugiabalsės [choralinės] polifonijos pavyzdys Lietuvoje“¹⁵⁶; kitas — XIV-XV a. gradualas F22-103. Pirmasis pavyzdys, be paties istorinio fakto įdomus ir tuo, kad giesmė užrašyta choraline gotikine notacija, kuri Lenkijoje ir LDK vėlyvaisiais viduramžiais buvo gana plačiai paplitusi Bažnyčioje, nors būtent pranciškonai ir dominikonai, pasak A. Sutkowskio, naudojo choralinę romaninę arba kvadratinę notaciją¹⁵⁷. Kaip tik notacija sieja pirmąjį ir antrąjį pavyzdžius iš gradualo F22-103, kur, kaip pastebi autorė, taip pat panašia gotikine notacija (bet akivaizdžiai vėliau, negu visas manuskriptas) užrašyta *Kyrie* giesmė¹⁵⁸. Daroma visiškai pagrįsta prielaida, kad tuometinėje LDK ši notacijos atmaina greičiausiai buvo daug

---

¹⁵³ *Gidžiūnas V.* Pranciškonų observantų – bernardinų gyvenimas ir veikla Lietuvoje XV ir XVI amž. Roma, 1982, p. *2.

¹⁵⁴ *Trilupaitienė J.* Iš Lietuvos bernardinų..., p. 21.

¹⁵⁵ *Ibidem.*

¹⁵⁶ *Ibidem*, p. 22.

¹⁵⁷ *Sutkowski A.* Cechy paleograficzne notacji muzycznych ..., p. 53-67.

¹⁵⁸ *J. Trilupaitienė*, Iš Lietuvos bernardinų..., p. 24.

labiau priimtina ir paplitusi¹⁵⁹, netgi ir tarp pranciškonų, kurie bent jau teoriškai turėjo naudoti kvadratinę notaciją. Kita vertus, kaip rodo dar vienas pavyzdys iš vėlyviausio pristatomo liturginio giesmyno — F45-55a, kilusio iš Trakų bernardinų vienuolyno, kvadratinė notacija bent jau XVIII a. visiškai išstūmė gotikinę. Tačiau, akivaizdžiai laikytasi kitų archaiškumų, kurie trumpai ir nagrinėjami. Šiame rankraštyje surašytos heksakordų skalės, kurios XVIII a. pab.–XIX a. pr. muzikos teorijoje jau buvo atgyvena. Iš kitos pusės, kaip teisingai pastebi straipsnio autorė, tai liudija ir apie „ilgaamžę seną grigališkojo choralo teorijos sampratą“, juolab, kad pasak jos, „tokios heksakordų skalės ilgai buvo naudojamos ir kituose Lietuvos Didžiosios kunigaikštystės teritorijoje veikusiuose vienuolynuose“¹⁶⁰.

Reikšmingų įžvalgų J. Trilupaitienė pateikė straipsnyje „Keli XVIII a. LDK bažnytinės muzikos bruožai“. Nors čia irgi minimi Ž. Liauksmo darbai, tačiau svarbi nauja informacija pateikiama nagrinėjant kitus jau XVIII a. ir XIX a. pr. pasirodžiusius vadovėlius, skirtus mokyti(s) bažnytinio giedojimo, pirmiausia grigališkojo choralo pagrindų. Tai nežinomų autorių *Compendium regularum generalum cantus ecclesiastici regularis, seu plani* (1753) ir *Principia cantus* (b.d.) bei Arnulfo Woronco *Pochątki muzyki tak figuralnego iako i choralnego kantu* (1809).

Antai, aptardama pirmąjį iš išvardintų darbų, autorė pastebi „pakitusią choralinio giedojimo bendrą padėtį bei platesnį choralinių giesmių repertuarą“¹⁶¹. Tai esą liudija ne tik gerokai išsamesnė šiame vadovėlyje išdėstyta teorinė medžiaga (nors ir pagrįsta senaisiais teoriniais postulatais), lyginant su Ž. Liauksmo *Ars et praxis musica*, bet ir pats faktas, kad tuo metu atsiranda nemažai panašių anoniminių darbų, akivaizdžiai praktiniams ir didaktiniams tikslams skirtų ir vietinių autorių parašytų nedidelių traktatų. O taip pat ir tai, kad reikalingos teorinės žinios kaip tam tikri priedai ar

---

¹⁵⁹ Ibidem.

¹⁶⁰ Ibidem, p. 25.

¹⁶¹ *Trilupaitienė J. Keli XVIII a. LDK bažnytinės muzikos bruožai // Menotyra. 2009, T. 16, Nr. 1-2, p. 38.*

papildymai neretai buvo įrašomi ir liturginėse rankraščių knygos¹⁶². Visai pagrįstai daroma išvada, kad tuo metu choralas turėjęs būti gana plačiai paplitęs ir jį giedoti turėję dauguma Bažnyčios tarnų¹⁶³, o kai kurie iš jų, tinkamai pasirengę ar pasimokę pas grigališkojo giedojimo žinovus patys ir rašė tokius traktatėlius.

Būtent tokiai kategorijai priklauso antrasis J. Trilupaitienės aptariamasis vadovėlis *Principia cantus* arba „Giedojimo pagrindai“. Autorė jį apžvelgia gana išsamiai, perteikdama pagrindinius dėstomus principus, atkreipdama dėmesį į anoniminio autoriaus retorikos išmanymą, kadangi šis rašas apie būtinybę tarti žodžius aiškiai ir išraiškingai, idant tekstas būtų suprantamas¹⁶⁴. Daroma prielaida, kad jis galėjęs būti Ž. Liauksmo auklėtinis. Kita vertus, atida giedamam tekstui ir net savotiškas pastarojo pirmenybiškumas apskritai yra būdingas teisingam grigališkojo choralo supratimui ir interpretavimui, tad šiuo atveju išsakyta mintis galima, tačiau įmanomos ir kitos prielaidos, pavyzdžiui, kad autorius tiesiog perteikia svarbiausias tradicines žinias apie šį giedojimą bei žodžių svarbą.

Nors J. Trilupaitienė detaliau neaptaria pačių šiame „Giedojimo pagrindų“ traktatėlyje užrašytų giesmių (pagrindines jų tik išvardindama) bei jų ypatybių, tačiau iš kai kurių kitų nagrinėjamo vadovėlio išdėstytų taisyklių, autorė daro svarbias išvalgas apie galimą grigališkojo choralo giedotojų situaciją. Pavyzdžiui, pilnai tikėtinas ir pagrįstas teiginys, kad iš kai kurių teksto įžangoje „išsakytų minčių, darytina išvada, kad choralą ne visada giedojo muzikinį raštą išmanę giedotojai“¹⁶⁵. Kitaip tariant, manytina, kad Lietuvoje net ir XVIII a. II pusėje tebesitęsė iš dalies žodinis grigališkojo choralo perdavimas, bent jau tam tikru laipsniu. Tai yra, neabejotinai turėjo būti gerai pasiruošusių kantorių, tačiau kartu su jais galėjo giedoti ir menkesnį supratimą turintys žmonės, giedoję „iš klausos“. Apskritai tokiam savotiškam „archaiškumui“ prielaidų autorė straipsnyje pateikia ir daugiau, pavyzdžiui,

---

¹⁶² Ibidem, p. 39.

¹⁶³ Ibidem, p. 38.

¹⁶⁴ Ibidem, p. 40.

¹⁶⁵ Ibidem, p. 39.

aptardama dar vieną iš rankraštinių giesmynėlių su teorinėmis žiniomis, bei darydama išvadą, kad skirtingai nuo „Vakarų Europos, kur XVIII a. grigališkojo choralo giesmynus spausdino daugelyje vietų, Lietuvoje tokių knygų buvo išleista tik keli leidimai“, o akivaizdžiai vyravo įvairūs rankraštiniai, matyt, vietinių vargonininkų ar kantorių perrašyti giesmynėliai¹⁶⁶. Šios knygelės jau pagal formatą buvo tinkamos naudoti vienam žmogui, o ne grupei kantorių, giedančių iš vieno didelio giesmyno. Išmanantis kantorius iš tokių knygelių gali pamokyti ir giedojimo metu vesti kitus, net ir muzikinio rašto nemokančius, tačiau iš klausos ir atminties giedoti galinčius giedorius.

Savotišką atsilikimą nuo tos pačios Vakarų Europos muzikinės situacijos, bent jau bažnytinės muzikos srityje, rodo ir J. Trilupaitienės straipsnyje pristatomas minėtas Arnulfo Woronco darbas *Początki muzyki tak figuralnego iako i choralnego kantu*. Teorinė veikalo dalis grindžiama dar XVII a. autoritetų Athanasijaus Kircherio ir G Schotti veikalais, atitinkamai *Musurgia universalis* ir *Magia universalis naturæ et artis*¹⁶⁷. Pastaruosiuose veikaluose tęsiama ir plėtojama Antikos laikus siekianti tradicija, kurią galima įvardinti, kaip kosmologinę muzikos teoriją arba *musica speculativa*. Pastebėtina, kad Vakarų Europos praktinėje muzikos teorijoje šių nuostatų iš esmės atsisakyta dar XVIII a. I p. Pavyzdžiui, viename autoritetingiausių to šimtmečio teorinių traktatų — Johanno Josepho Fuxo *Gradus ad Parnassum*, kuris buvo traktuojamas ir kaip polifonijos, ir kaip kompozicijos, ir kaip bažnytinės muzikos komponavimo vadovėlis — plėtojama būtent praktine patirtimi pagrįsta muzikos teorija¹⁶⁸. Tad Woronco atvejis dar kartą patvirtintų,

---

¹⁶⁶ Ibidem, p. 41.

¹⁶⁷ Ibidem, p. 42.

¹⁶⁸ Jau pačiame pirmajame savo veikalo skyriuje Fuxas, išvardijęs įvairias muzikos rūšis, tarp jų ir čia minimą *musica speculativa*, iškart nurodo, kad apie pastarąją kalbės tik trumpai, t.y. tiek, kiek to reikia praktikai, o *musica practica* aptarinėsiąs gerokai detaliau, t.y. būtent iš praktikos išplaukiančiai teorijai čia teikiama akivaizdi pirmenybė: *Musica nomen genericum est, latissime patens, speciesque continens quamplurimas: ut Musicam cælestem, terrestrem naturalem, artificialem, historicam, &c. Ego brevitati utilitatique potius, quam curiositati inserviens, de artificiali tractare duntaxat propositum habeo. Ea duplex est: speculativa & practica: e prima, nempe speculativa hoc Libro nobis sermo eri, eaque solummodo, quæ ad plenioram Praxis adeptionem necessaria videbuntur, breviter attingam; secundam partem, nempe practicam diffusius tractandam ad Librum secundum remittam.* (cit. iš: Fux J. J. *Gradus ad Parnassum* / Text original integral. Wavre, 2000, p. 26).

kad Lietuvoje tradicinė muzikos teorija vyravo kiek ilgesnį laiką, ypač toji, kuri tiesiogiai siejosi su bažnytine muzika, o šiuo atveju ir su grigališkuoju choralu. Tiesa, straipsnio autorė tai pirmiausia sieja su jėzuitų ordino narių autoritetais ir Vilniaus jėzuitų akademijos, t.y. Vilniaus universiteto įtaka tuo metu rašytiems muzikos mokslo darbų autoriams¹⁶⁹.

Neabejotinai svarbus žingsnis tyrinėjant LDK bažnytinės muzikos palikimą buvo J. Trilupaitienės habilitacinė disertacija *XVI-XVII a. Lietuvos bažnytinė muzika: Konfesinių sąjūdžių poveikis jos raidai*, kurią trumpai aptarsime remdamiesi autorės parengtu disertacijos autoreferatu¹⁷⁰. Kadangi darbe siekta aprėpti visą to meto sakralinės muzikos panoramą, tai jame analizuotas ir protestantų, ir katalikų muzikinis palikimas, remiantis istoriniu lyginamuoju bei retrospekciniu metodais¹⁷¹.

Grigališkojo choralo ypatybės tuometinėje Lietuvoje aptariamoms skyriuje „Katalikų giesmynai ir muzikinis švietimas“. Nemaža šio skyriaus dalis skirta aptarti grigališkojo choralo ir bažnytinės muzikos gyvavimo sąlygoms. Remiamasi Gniezno sinodo nutarimais, Lietuvos vyskupijų vizitacijų dokumentais. Atkreipiamas dėmesys, kad „bažnyčia Lietuvoje išgyveno visus tuos ypatumus, kuriais skyrėsi nuo kitų kraštų Lenkijos bažnytinės provincija. Bažnytinėje muzikoje tai ryškiausiai pastebima grigališkojo choralo baruose“¹⁷². Taip pat pastebima, kad Lietuvoje, kaip ir Lenkijoje, dar ilgą laiką po Tridento reformos buvo naudojami net tik Romoje paruošti mišiolai ir brevijoriai, bet ir Lenkijoje išleisti liturginiai giesmynai. Tokie du pagrindiniai — gradualas ir antifonalias — buvo Gniezno sinodų patvirtinti 1621 ir 1628 metais¹⁷³. Šių leidinių išlikusių esama ir Lietuvoje¹⁷⁴.

---

¹⁶⁹ *Trilupaitienė J.* Keli XVIII a. LDK bažnytinės muzikos bruožai, p. 42.

¹⁷⁰ *Trilupaitienė J.* XVI-XVII a. Lietuvos bažnytinė muzika: Konfesinių sąjūdžių poveikis jos raidai. Vilnius, 1999.

¹⁷¹ *Ibidem*, p. 7.

¹⁷² *Ibidem*, p. 25.

¹⁷³ *Ibidem*, p. 26.

¹⁷⁴ Pvz., keli skirtingų metų leidimo Gniezno gradualų ir antifonalių egzemplioriai saugomi LNMMB Muzikos bei Rankraščių skyriuose; keli egzemplioriai saugomi VUB Retų spaudinių skyriuje. Plačiau apie tai žr. II dalyje.

Vis dėlto, nors jų būta ne vieno, tačiau pati giedojimo padėtis nebuvo itin stipri. Pavyzdžiui, 1608 m. įvykusi pirmoji Lietuvos jėzuitų provincijos kongregacija pastebėjo, kad ši padėtis Lietuvos bažnyčios yra išties prasta¹⁷⁵. Tad, pasak autorės, būtent jėzuitai ėmėsi darbo, vadovaudamiesi Tridento susirinkimo nuostatomis ir stengdamiesi įveikti grigališkojo choralo nuosmukį¹⁷⁶. Šiuo atveju, J. Trilupaitienė toliau plėtoja mintis, pristatytas aukščiau aptartoje studijoje *Jėzuitų muzikinė veikla Lietuvoje*. Tačiau pagrindinis dėmesys vis dėlto skiriamas ne pačiam choralui ir jo vietinėms ypatybėms, bet įvairiems giesmymams, Ž. Liauksmo, A. Woronco ir kitų nežinomų autorių vadovėliams ir pan. Tokią pasirinktą kryptį galėjo lemti ir pati nagrinėjama medžiaga, nes kaip pastebėjo autorė, „Ž. Liauksminas jau pačiame grigališkojo choralo giesmyne atvirai siekė derinti choralą su liaudies giedamomis giesmėmis“¹⁷⁷. Be to, jo sudarytame *Graduale* šalia grigališkųjų giesmių įtrauktos ir naujos, šio tipo liturginiam giesmynui nevisiškai būdingos giesmės, užrašytos dvibalse ir tribalse faktūra¹⁷⁸. Tai išties reikšmingas faktas, ne tik todėl, kad šios giesmės, pasak J. Trilupaitienės, yra „bene ankstyviausia chronologinė riba, kada bažnytinėse apeigose [Lietuvoje] buvo įtvirtintas dvibalsis bendruomeninis giedojimas“¹⁷⁹. Bet ir tuo, kad čia tarsi tolimu aidu ataidi tie fenomenai, kurie skleidėsi ir Vakarų Europoje, ypač Prancūzijoje, kur G. G. Nivers'as plėtojo vad. *plainchant musicale* ir kūrė savitas choralo versijas. Tad šiuo atveju autorės pasirinkimas susitelkti į galbūt iš choralo išsirutuliojusius, tačiau jau nebe choralinius fenomenus, buvo pakankamai pagrįstas, ypač turint omeny, kad pagrindinis jos habilitacinio darbo tikslas buvo išnagrinėti apskritai tuometinę bažnytinės muzikos situaciją Lietuvoje.

Bene vėliausias J. Trilupaitienės straipsnis, skirtas XVI-XVII a. LDK bažnytinei muzikai, paskelbtas rinkinyje *Trindento visuotinio Bažnyčios*

---

¹⁷⁵ *Trilupaitienė J. XVI-XVII a. Lietuvos bažnytinė muzika...*, p. 27.

¹⁷⁶ *Ibidem*.

¹⁷⁷ *Ibidem*, p. 30.

¹⁷⁸ *Ibidem*, p. 32.

¹⁷⁹ *Ibidem*, p. 33.

*susirinkimo (1545-1563) įtaka Lietuvos kultūrai*¹⁸⁰. Jame autorė nemažai dėmesio skiria bendrai tuometinei kultūrinei situacijai, žvelgiant visame Vakarų Europos bažnytinės kultūros ir muzikos kontekste, atkreipdama dėmesį į kai kurių popiežių pasisakymus bei kitų kraštų bažnytinių sinodų nutarimus¹⁸¹. Taip pat kiek išsamiau pristatoma vad. *Editio Medicaea*¹⁸², tik šįkart nedaroma nevisiškai tiksli prielaida, kad tai esą buvusi visuotinė grigališkojo choralo reforma, tik iš esmės teisingai pastebima, kad „šis leidinys atspindėjo [tuometinę] kasdienio gyvenimo praktiką ir tas paieškas, dėl kurių choraliniai giedojimai plačiai įsitvirtino visame katalikiškame pasaulyje“¹⁸³. Tačiau labiau pastarosios redakcijos reikšmė tuometinėje Katalikų bažnyčios praktikoje ir įtaka grigališkojo choralo raidai neplėtojama, apsiribojant konstatavimu apie dabarties moksliniuose darbuose pateikiamus nevienareikšmius vertinimus, kuriems pagrįsti pasitelkiami ne tik muzikologiniai, bet ir sociologiniai bei edukaciniai argumentai¹⁸⁴.

Kiek abejonių kelia pateikiami Tridento susirinkimo nutarimų vertinimai Gniezno arkivyskupijai, kai esą 1577 m. Gniezno kapitula svarsčiusi, ar privalu vykdyti Tridento visuotinio susirinkimo sprendimus, ar reikia atmesti senąsias tradicijas. Tuo remiantis iškeliamą mintį, kad tokios diskusijos esą liudijančios nepasitikėjimą priimtais nutarimais ir netgi savotišką priešinimąsi jiems¹⁸⁵. Tačiau daryti tokias išvada nėra itin korektiška. Kadangi tas pats Tridento susirinkimas priėmė nutarimą, kad ir toliau leidžiama naudoti visas senesnes nei 200 metų katalikų liturgines tradicijas bei naudotis jų knygomis (kitas klausimas, kad per pusę amžiaus ar kiek daugiau, kone visuotinai buvo pereita prie pop. šv. Pijaus V 1570 m. aprobuotų Romos

---

¹⁸⁰ *Trilupaitienė J.* Lietuvos bažnytinės muzikos pokyčiai Tridento visuotinio bažnyčios susirinkimo šviesoje // Tridento visuotinio Bažnyčios susirinkimo (1545-1563) įtaka Lietuvos kultūrai: Susirinkimo idėjų suvokimas ir sklaida Vidurio Europos rytuose / Kultūros, filosofijos ir meno institutas; sudarytoja A. Aleksandravičiūtė. Vilnius, 2009, p. 238-255.

¹⁸¹ Žr.: *ibidem*, p. 239-242.

¹⁸² *Ibidem*, p. 243.

¹⁸³ *Ibidem*.

¹⁸⁴ *Ibidem*.

¹⁸⁵ *Ibidem*, p. 245.

mišiolio ir brevijoriaus). Tad svarstymai Gniezno kapituloje buvo visiškai pagrįsti ir tikrai nerodė, sakytume, „protestantiško“ nepasitikėjimo visuotiniu Tridento bažnytiniu susitinkimu.

Svari straipsnio dalis, kurioje trumpai pristatoma tiek choralo, tiek ir bažnytinės muzikos situacija potridentinėje Lietuvoje apskritai. Nors ir pakartojamos mintys, išdėstytos kituose straipsniuose, tačiau kai kurie dalykai labiau sukonkretinami bei pateikiama naujų įžvalgų. Čia remiamasi ir diplomatiniais šaltiniais, ir kai kuriais išlikusiais giesmynais. Viena vertus, autorė konstatuoja sudėtingą ir net apverktiną padėtį, nes tuometinėje Lietuvoje net ir „pagrindinių liturgijoje naudojamų giesmynų būta neleistinai mažai“¹⁸⁶. Tačiau šio teiginio plačiau neišvysto ir nepagrindžia bent jau kataloginėmis nuorodomis. Kita vertus, pagal kai kurių rankraštinų giesmynų vėlyvesnius įrašus, kuriuos autorė pristato labai apibendrintai, ar įklijas pateikia nedrąšias įžvalgas apie tikėtiną situaciją LDK, kaip savotišką reakciją į Tridento susirinkimo nutarimus bei pokyčius grigališkajame chorale. Visiškai teisingai pastebimi tokie pokyčiai, kaip pažymėtos cezūros, sąlyginių takto brūkšnių atsiradimas, papildomi chromatiniai ženklai, naujo tipo notacija ir pan.¹⁸⁷ Tiesa, dėstydamą šiuos pastebėjimus autorė neišvengia netikslumų. Pavyzdžiui, neaišku kuo remdamasi, ji teigia, kad po Tridento susirinkimo įvykdytos Pijaus V liturginės reformos buvo paliktos šešios sekvencijos¹⁸⁸. Iš tiesų, Pijaus V mišiole buvo paliktos tik keturios sekvencijos – *Victimae paschali*, *Veni Sancte Spiritus*, *Lauda Sion*, ir *Dies irae*, o XVIII a. buvo gražinta ir penktoji — *Stabat Mater dolorosa*, sykiu, kaip visuotinę, įvedant Marijos Sopulingosios (arba Švč. M. Marijos Septynių skausmų) šventę¹⁸⁹. Viena iš tikėtinų to priežasčių buvo ne tik išskirtinė pastarųjų meninė vertė, bet ir tas faktas, kad šios penkios buvo ne tik plačiai paplitusios visoje lotyniškoje

---

¹⁸⁶ Ibidem, p. 244-245.

¹⁸⁷ Ibidem, p. 247-248.

¹⁸⁸ „Tridento susirinkimo nurodymu buvo eliminuota daug sekvencijų, paliekant tik šešias“ (ibidem, p. 244, *pabraukta mano J.V.*) ar „Visai nauja romaniška notacija lapuose įrašomi nauji giedojimai, pavyzdžiui, Tridento aprobuota viena iš šešių sekvencijų *Dies irae*“ (ibidem, p. 248, *pabraukta mano J.V.*)

¹⁸⁹ *Dobszay L. & Takáts J. A Sequentia=The Sequence. Budapest, 2006, p. 38.*

Bažnyčioje, bet ir naudojamos Romoje (ar Romos kurijoje) dar iki potridentinės reformos¹⁹⁰. Nepaisant šių netikslumų, tenka apgailestauti, kad autorė šių svarbių išvalgų apie galimus pokyčius LDK praktikuotame grigališkajame chorale toliau neplėtoja, nepateikia daugiau pavyzdžių ar bent jau nuodugniau neanalizuoja nors vieno iš jų. Straipsnyje apsiribojama tik apibendrintu, nors ir svarių konstatavimu, o toliau vėl dar kartą aptariami jėzuitų nuopelnai bei pasiekimai.

Trumpai apibendrinant hab. dr. J. Trilupaitės darbus LDK bažnytinės muzikos srityje reikia dar kartą pabrėžti, kad daugeliu atveju būtent jos darbai yra pirmieji, kuriuose nagrinėjamas senasis LDK sakraliosios muzikos paveldas. Sykiu būtent jos darbuose bandoma giliau pažvelgti ir į grigališkojo choralo ypatybes anuometinėje Lietuvoje. Tačiau kartu tenka konstatuoti, kad giliau šis fenomenas neanalizuojamas ir dažniausiai apsiribojama pradiniu konstatavimu. Kitaip tariant, žengiamas pirmas žingsnis, tačiau toliau ir giliau tyrimas neplėtojamas.

*

Ši nedidelė apžvalga ir analizė rodo, kad lietuviškoji grigalistika iš tikrųjų dar tik formuojasi. XX a. I pusėje, kuomet apskritai prasidėjo tautinės lietuvių profesionalios muzikos kūryba, sykiu kalėsi ir pirmieji lietuviškosios muzikinės publicistikos daigai. Tik nedidelė jos dalis buvo skirta grigališkajam choralui. Tarpukario Lietuvos Respublikos laikotarpiu buvo žengti reikšmingi žingsniai profesionalumo linkme, įskaitant ir žinių apie bažnytinę muziką apskritai, ir grigališkąjį choralą konkrečiai gausinimą bei gilinimą. Itin svarus buvo kun. dr. Teodoro Brazio indėlis grigališkojo choralo pedagogikos baruose. Iš esmės pirmiausia jo pastangomis buvo padėti šios srities pagrindai, dėl kurių choralas nors ir nedidele repertuaro apimtimi įvairiose Lietuvos parapijose išsilaikė beveik per visą sovietmetį. Kita vertus, nei T. Braziui, nei kitiems to laikotarpio muzikams ir istorijos tyrėjams dar nekilo mintis gilintis į senąjį Lietuvos palikimą. Tokia padėtis susiklostė dėl objektyvių priežasčių. Iš vienos pusės, ir pats tuometinis grigalistikos mokslas, iš esmės susitelkęs tik

¹⁹⁰ Pvz., tokią prielaidą, prieš tai įvertinęs būtent ypatingą šių penkių sekvencijų meniškumą, daro garsus XX a. pr. anglų liturgijos istorikas kun. Adrianas Fortescue (žr. *Fortesque A. The Mass. A Study of the Roman Liturgy.* / reprint edition. Boonville, New York, 2007. p. 276)

Vakarų Europoje (daugiausia Prancūzijoje ir Vokietijoje), plėtojosi dviem kryptimis. Viena iš jų, kuri buvo pagrįsta grigališkojo choralo nuosmukio paradigma, orientavosi į autentiško choralo paieškas, o kartu tyrė įvairius šio fenomeno interpretacijos ir estetikos aspektus. Kita, kurią galėtume pavadinti praktine, telkėsi į grigališkojo choralo tiesioginio taikymo bei gaivinimo liturgijoje bei jo mokymo problematiką. Galima drąsiai teigti, kad T. Brazys atstovavo pastarajai kryptčiai. Iš kitos pusės, pati lietuviškoji muzikologija bei muzikinė istoriografija dar tik žengė pirmuosius žingsnius, ir istoriniai senojo Lietuvos muzikinio palikimo tyrimai dar apskritai nebuvo pradėti. Čia taip pat pravartu paminėti, kad istorinė grigalistika, ypač užsiimanti vėlyvųjų viduramžių ir ankstyvųjų naujųjų amžių grigališkojo choralo tyrimais apskritai pasaulyje susiformavo ir išsiplėtojo tik per paskutinius kelis XX a. dešimtmečius¹⁹¹.

Tuo tarpu sovietmečiu, ypač vėlyvesniu, „švelnesniu“ jo periodu, tolydžio stiprėjantis domėjimasis senuoju LDK kultūriniu palikimu, sykiu skatino domėjimąsi ir senąja muzika bei jos paminklais. Tai neišvengiamai turėjo atvesti ir prie sąlyčio su bažnytine muzika bei grigališkuoju choralu, kaip įvyko studijuojant Ž. Liauksmo palikimą. Vis dėlto, tokie tyrimai buvo gana rudimentiški ir sistemiškai neplėtoti. Gerokai nuodugnesni senojo bažnytinės muzikos LDK palikimo tyrinėjimai pradėti jau Nepriklausomybės laikotarpiu, ir J. Trilupaitienės darbai čia yra išties vieni iš centrinių. Tačiau daugumos jos publikacijų negalima priskirti grynajai grigalistikai, tiesiogine šios sąvokos prasme. Grigališkasis choralas dažniausiai, kaip pastebėjome, apžvelgiamas daugiau iš bendrosios muzikos istorijos perspektyvos, nebandant leistis į konkretesnius jo tyrimus bei nevengiant kartoti ankstesnių savo įžvalgų. Vis dėlto galima konstatuoti, kad nemaža dalimi jos darbų dėka suformuotas reikiamas pagrindas tolimesnėms jau labiau specializuotoms ir detalesnėms šio fenomeno studijoms. Viena iš jų laikytinas ir šis darbas.

---

¹⁹¹ Nemažą vaidmenį čia suvaidino šio darbo įvade aptarti H. Huckle's ir L. Treitlerio darbai.

II DALIS

GRIGALIŠKOJO CHORALO LIETUVOS DIDŽIOJOJE KUNIGAİKŠTYSTĖJE GYVAVIMO NUORODOS

Nagrinėjant bet kurią istorinę temą, šaltinių klausimas yra pirmaeilės svarbos. Tik jais remiantis galima ne tik susidaryti pilnesnį vaizdą apie kokį nors istorinį, meninį ar religinį fenomeną, bet ir kelti vienas ar kitas prielaidas, hipotezes, plėtoti teorijas bei vykdyti vieno ar kito reiškinių rekonstrukciją. Grigališkojo choralo tradicija bei jos rekonstrukcija tam tikroje geografinėje–istorinėje erdvėje konkrečiu laikotarpiu yra ne tik muzikologinis, bet ir istorinis, o sykiu ir tarpdisciplininis klausimas, dar reikalaujantis liturgikos, tam tikru mastu teologijos, tekstologijos, notacijos, taip pat tokių svarbių šaltyniotyros disciplinų kaip teksto ir muzikinės paleografijos išmanymo bei atitinkamo šių disciplinų metodų ir principų taikymo tiriamajame darbe. Todėl turimų šaltinių aptarimas, tyrimas ir analizė yra būtina ir neatsiejama sudėtinė šio darbo dalis. Juolab, kad toks tyrimas ne tik praskaidrins pasirinkto laikotarpio situacijos suvokimą, bet ir įgalins kelti svarias prielaidas bei įžvalgas apie patį grigališkojo choralo fenomeną LDK. Be to, tik jo pagrindu įmanoma trečioji darbo dalis, kurioje bus analizuojamos jau konkrečios šio fenomeno ypatybės.

Laiko rėmai, kuriais remiamasi šiame tyrime, buvo aptarti studijos įvade, todėl čia tik priminsime, kad nors seniausi mūsų darbe naudojami šaltiniai siekia XIV amžių, o vėlyviausi yra iš XVIII a., tačiau pagrindinis laikotarpis, kurio šaltiniais remiamės yra XV–XVII a. Šios dalies pradžioje aptarsime bendrąją su grigališkuoju choralu bei liturgijos ypatybės susijusių šaltinių problematiką, vėliau pristatysime ir analizuosime pačius šaltinius, pradedant nuo papildomų netiesioginių (tai įvairūs naratyviniai, diplomatiniai bei normatyviniai šaltiniai) ir baigiant didele tiesioginių šaltinių grupe.

2.1. ŠALTINIŲ PROBLEMATIKA. Pagrindiniai tiesioginiai ir pirminiai grigališkojo choralo šaltiniai yra įvairūs rankraštiniai ir spausdintiniai liturginiai giesmynai: antifonarijai, himnarijai, troparijai, psalmynai, gradualai, kyrialai, notuoti mišiolai ir brevijoriai, tonarijai ir kt. Prie pastarųjų dar priskirtini ir įvairūs neretai gana laisvai turinio ir formos prasme sudėlioti kancionalai ar jų fragmentai. Juose paprastai būna surašomos skirtingos liturginės paskirties giesmės, visiškai nevengiant maišyti antifonalų (kuriuose surašomos liturginių valandų giesmės) ir gradualų (kur surašomos mišių giesmės) funkcijas, dar neretai jas papildant ir himnarijų, kyrialų ar dar kitų giesmynų bruožais, ir visa tai sudedant į vieną rinkinį.

Kadangi choralas yra esmingai liturgiškas giedojimas (iki pat XX a. už liturgijos ribų iš esmės nepraktikuotas), ypatingos reikšmės vienos ar kitos tradicijos nustatymui ir aprašymui turi ir grynai liturginiai šaltiniai, kuriuose fiksuota konkrečios vyskupijos, metropolijos ar vienuolijos liturginių apeigų turinys ir tvarka. Visų pirma, tai įvairūs mišiolai, brevijoriai, sakramentarijai, lekcionarijai, martyrologai ir kt. Prie jų dar priskiriami ir įvairūs liturginiai-normatyviniai šaltiniai, kuriuose paprastai surašoma sakramentų administravimo tvarka bei įvairių liturginių ir neliturginių apeigų atlikimo būdai ir eiga — tai ritualai, pontifikalai, agendos ir pan. Pastebėtina, kad istorijos bėgyje ne visi šių liturginių knygų tipai išliko, ne viena iš jų esmingai kokybiškai pakito¹. Šie grynai liturginiai šaltiniai dėl minėtų grigališkojo choralo neatsiejamų sąsajų su liturgija taip pat laikytini tiesioginiais, tačiau antriniais.

Ypatinga tokių knygų ir jų tipų gausa pasižymėjo Viduramžiai², t.y. ta epocha, kurioje dauguma jų ir susiformavo. Jų klasifikacijos klausimu pateiksime keletą variantų. Vieni tyrėjai jas skirsto į tris pagrindines grupes. Pirmiausia, tai būtų knygos, kuriose surašytos įvairios instrukcijos bei nuorodos, kaip švęsti apeigas. Kai kurios jų buvo gana detalios, nurodančios

¹ Šiuo metu Romos rite (čia pirmiausia kalbame apie ekstraordinarinę jo formą) naudojamos šešios pagrindinės liturginės knygos — mišiolas, breviorius, martyrologas, ritualas (*Rituale Romanum*), pontifikalas (*Pontificale Romanum*), ir vyskupų ceremonialas (*Caeremoniale Episcoporum*) bei keletas kitų. Plačiau žr. Fortescue A., O'Connell J. B. & Reid A. *The Ceremonies of the Roman Rite Described*. 15th edition. London-New York, 2009. p. 40-42.

² Plačiau žr.: Vogel C. *Medieval Liturgy: An Introduction to the Sources*. Washington, 1986.

kokie liturginiai veiksmai turi būti atlikti konkrečioje bažnyčios erdvėje. Kitaip tariant, tai yra minėti liturginiai–normatyviniai šaltiniai. Likusieji jau grynai liturginiai šaltiniai savo ruožtu skirstomi į dvi grupes — vienos knygos yra skirtos liturginių valandų liturgijai³, o kitos — Eucharistijos liturgijai arba mišioms⁴. Kiti autoriai, visus šiuos liturginius ir liturginius–normatyvinius šaltinius skiria į knygas, skirtas pavieniems liturgijos dalyviams (celebrantui, kantoriui, skaitovui, etc.), ir knygas skirtas chorui⁵ ar bendruomenei⁶. Šioje studijoje laikysimės pirmosios klasifikacijos principų.

2.2. NETIESIOGINIAI ŠALTINIAI. Vis dėlto, kadangi tradicijos problematika reikalauja platesnio istorinio, kultūrinio, o šiuo atveju ir liturginio bei religinio konteksto, būtina šaltinių sąrašą papildyti ir netiesioginiais istoriniais šaltiniais. Prie tokių priskirtini ir naratyviniai bei hagiografiniai aprašymai, ir bažnytiniai diplomatiniai šaltiniai, ir grynai normatyviniai įvairių Bažnyčios institucijų dokumentai. Toliau darbe atskirai aptarsime kiekvienos grupės turimus šaltinius bei patikslinsime jų atrankos kriterijus tolimesnei analizei. Pradėsime nuo seniausių, kurie šiuo atveju yra būtent netiesioginiai, pagalbiniai šaltiniai. Pirmiausia — tai naratyvinių ir hagiografinių šaltinių grupė. Vėliau pristatysime kitus pagalbinius šaltinius ir galiausiai aptarsime tiesioginius šaltinius.

2.2.1. Naratyviniai bei hagiografiniai šaltiniai. Tai šaltiniai susiję su istoriniais įvykiais ir šventųjų gyvenimo aprašymais. Suprantama, jie pirmiausia naudojami tyrinėjant viduramžių kultūros ir Bažnyčios istoriją

---

³ Toliau tekste liturginių valandų sąvoka sinonimiškai vartosime kartu su oficijaus terminu, pagal istorinį lotyniškąjį jų pavadinimą *Officium Divinum* (paž. “dieviškoji tarnystė”).

⁴ Tokį skirstymą siūlo Johnas Harperis. Plačiau žr.: *Harper J. The forms and Orders of Western Liturgy from the Tenth to the Eighteenth Century: A Historical Introduction and Guide for Students and Musicians.* Oxford, 1996, p. 59.

⁵ Šiuo atveju turime omeny pirmiausia liturginį chorą. Viduramžiais ir ankstyvaisiais naujaisiais amžiais jis paprastai ir giedodavo. Šiais laikais liturginis choras nevisuomet reiškia liturgijoje giedantį kolektyvą. Plačiau žr. *Fortescue A., O’Connell J. B. & Reid A. The Ceremonies of the Roman Rite Described,* p. 51-54.

⁶ Tai itin aktualu, kalbant apie viduramžių choralą, ir ypač ankstyvuojų periodu, kuomet dar nebuvo susiformavusios liturginės knygos, kuriose būtų surašytos visos oficijaus ar mišių liturginės apeigos su visomis rubrikomis ir tekstais, t.y. mišiolai bei brevijoriai. C. Vogelis šį faktorių laiko vienu svarbiausių, klasifikuojuant liturginius šaltinius.

apskritai. Vis dėl to, šie šaltiniai turi nemažos svarbos ir liturgijos, o per tai ir grigališkojo choralo studijoms, kaip papildomi šaltiniai. Ypač tai pasakytina apie brandžiuosius ir vėlyvuosius viduramžius, kuomet itin išpopuliarėjo įvairių šventųjų kultai. Neretai hagiografiniai šventųjų gyvenimo aprašymai tiesiogiai persipindavo su liturginių valandų giesmėmis, arba dar dažniau tapdavo pačia oficijaus dalimi. Iš dalies, tai rodo ir brevijoriaus formavimosi istorija. Kaip pastebi Robertas Taftas, pirmieji brevijoriai buvo ne tiek nešiojamos liturginių valandų knygos, skirtos privačiam dieviškojo oficijaus maldų, skaitinių ir giesmių skaitymui ar rečitavimui, kiek veikiau bandymai į vieną knygą surašyti iš skirtingų šaltinių paimtus šių valandų elementus. Tai yra, atitinkamos dalys paimtos iš psalmyno, antifonarijaus⁷, responsorialo, homiliarijaus, legendarijaus (šventųjų gyvenimai), librarijaus (Šventojo Rašto ištraukos)⁸ ir sudėtos draugėn. Tokie brevijoriai, kur medžiaga paprastai būdavo grupuojama ne pagal liturgiją, o pagal tai, iš kokio šaltinio ji paimta, buvo naudojami iki XIII a. pr. Romos kurijoje⁹. Kaip matome, konkretus hagiografinių šaltinių rinkinys, vadinamasis legendarijus, tiesiogiai vartotas ir pačioje liturgijoje, o vėliau ištraukos iš jo įtrauktos į popiežiaus Inocento III reformuotą klasikinės struktūros brevijorių, kur visa medžiaga jau dėstoma pagal liturgines valandas. Jo itin spartus išpopuliarėjimas nemaža dalimi buvo tuomet dar neseniai įsikūrusio pranciškonų ordino nuopelnas¹⁰.

Iš kitos pusės, hagiografiniai šaltiniai neabejotinai inspiruodavo ir naujų giesmių ar ištisų oficijų atsiradimą. Ypač tai pasakytina apie vadinamuosius rimuotus oficijus¹¹. Viena vertus, jau paprasčiausia šių giesmių tekstų analizė neišvengiamai demonstruoja tiesiogines ir netiesiogines sąsajas su atitinkamo

⁷ Darbe terminai antifonalias ir antifonarijus vartojami sinonimiškai, remiantis iš esmės jau nusistovėjusia lietuviškąja terminija, t.y. taip, kaip jie naudojami lietuviškuose enciklopediniuose leidiniuose. Pvz., žr.: *Vilimas J., sud. Bažnytinė muzika: enciklopedinis žinynas*. Vilnius, 2011.

⁸ *Taft R. The Liturgy of the Hours in East and West: The Origins of the Divine Office and Its Meaning for Today*. 2d rev. ed. Collegeville, 1993, p. 309-310.

⁹ *Ibidem*, p. 310.

¹⁰ *Ibidem*, p. 309.

¹¹ Plačiau apie šį fenomeną žr.: *Jocabsson R. M. & Haug A. Versified Office // Grove Music Online*. <http://www.oxfordmusiconline.com/subscriber/article/grove/music/43100>; *Hughes A. Late Medieval Plainchant for the Divine Office // Music as Concept and Practice in the Late Middle Ages*. Vol. 3.1. of *The New Oxford History of Music*. Oxford–New York, 2001, p. 31-96.

šventojo hagiografiniu gyvenimo aprašymu. Kaip pavyzdį būtų galima paimti nedidelį šešių antifonų, skirtų giedoti per šv. Pranciškaus stigmatizacijos šventę (rugsėjo 17 d.) — ir per rytmetinę (*Laudes*), ir per vakarinę arba mišparus (*Vesperes*) — ciklą¹². Kiekviena antifona poetiškai perteikia epizodą iš šv. Pranciškaus gyvenimo ir puikiai susišaukia su tokiu vėlyvųjų viduramžių hagiografiniu šedevru, kaip brolio Ugolino iš Monte Santa Maria „Šv. Pranciškaus žiedeliai“¹³. O pavyzdžiui, kai kurių šv. Benedikto oficijaus antifonų ir responsorijų tekstai tiesiogiai cituoja šv. Grigaliaus Didžiojo parašytą „Šventojo Benedikto gyvenimą“. Pavyzdžiui, pirmoji aušrinės (*Matutinum*) antifona *Fuit vir venerabilis* tiksliai cituoja pirmuosius minėto hagiografinio šaltinio žodžius: „Fuit vir vitae venerabilis, gratia Benedictus et nomine“¹⁴. O du pirmieji sakiniai iš šio aprašo panaudojami ir pirmajame aušrinės responsorijoje: „Fuit vir vitae venerabilis, gratia Benedictus et nomine, ab ipso pueritiae suae tempore cor gerens senile. Aetati quippe moribus transiens, nulli animum uoluptati dedit“¹⁵. Be to, kaip taisyklė ištraukos iš šių hagiografinių aprašymų būdavo skaitomos ar rečituojamos kaip liturginiai aušrinės (*Matutinum*) skaitiniai.

Kita vertus, nevienu atveju, tie patys autoriai, kurie parašydavo šventųjų gyvenimus, sukurdavo ir reikiamas liturginių valandų giesmes. Antai viename XIII a. šaltinyje, kilusiame, kaip manoma, iš Afligemo abatijos Belgijoje, rašoma, kad „vienuolis Gerardas iš San Kventino <...> aprašė daugybę palaimintosios Elžbietos Tiuringietės stebuklą, kuriuos ši, kaip sakoma, padariusi po mirties. Be to, jis sukūrė ir elegantiškai sukurptas antifonas bei

---

¹² Jis aptinkamas ir keliuose skirtingo laikotarpio iš LDK kilusiuose ar čia tiesiog naudotuose ir su pranciškonais susijusiuose antifonaluose. Giesmės iš jo analizuojamos III darbo dalyje.

¹³ Šventojo Pranciškaus žiedeliai / vertė R. Alminienė ir N. Norkūnienė. Vilnius, 1993.

¹⁴ Liet. vert.: „Buvo garbingo gyvenimo vyras, vardu ir malone Benediktas“. Cit. iš: *Grigalius Didysis. Šventojo Benedikto gyvenimas / Iš lotynų k. vertė J. Morkus*. Vilnius, 1996, p. 16-17.

¹⁵ Liet. vert.: „Buvo garbingo gyvenimo vyras, vardu ir malone Benediktas, nuo mažens turėjęs senio širdį. Iš tikro pranokdamas savo amžių, dvasios nedavė jokiai pasismaginimui.“ Ten pat. Minėtas giesmes bei jų naudojimą įvairiuose viduramžių šaltiniuose žr. internetinėje duomenų bazėje *Cantus*: <http://bach.music.uwo.ca/cantus/search.asp>.

responsorius, kurie giedami per šios šventosios šventę¹⁶. Galiausiai dar vienas hagiografinius aprašymus ir rimuotus oficijus siejantis bruožas yra tai, kad dažniausiai ir viena, ir kita būdavo vadinama tuo pačiu pavadinimu — „Historia“ arba „Hystoria“¹⁷.

Mūsų tyrime naratyviniai ir hagiografiniai šaltiniai iš vienos pusės yra pagalbiniai, o iš kitos, ypač kalbant apie seniausius laikus, kuomet vyko pirmieji Lietuvos kontaktai su lotyniškąja krikščionybe, jie vaidina kone svarbiausią vaidmenį. Kadangi, kaip minėjome, seniausi turimi tiesioginiai šaltiniai siekia tik XIV a. Be to, didesnė šių seniausiųjų šaltinių dalis yra išlikusi įvairių fragmentų pavidalu¹⁸. Todėl norint susidaryti vaizdą apie XI ar XIII amžiaus tikėtiną su Bažnyčia bei jos kultu Lietuvoje susijusią situaciją, neišvengiamai tenka remtis būtent jais bei tiesioginiais šaltiniais iš kitų, pirmiausia kaimyninių kraštų. Šiame darbe, dėl pasirinktų chronologinių rėmų, trumpai panagrinėsime su šv. Brunonu Kverfurtiečiu susijusius šaltinius bei iškelsime keletą galimų prielaidų. Pagrindiniai šios epochos naratyviniai ir hagiografiniai šaltiniai yra paskelbti Ingos Leonavičiūtės sudarytame leidinyje „1009 metai: Šv. Brunono Kverfurtiečio misija“¹⁹. Čia publikuojamos ištraukos iš įvairių analų, chronikų, o taip pat ir keli šv. Brunono hagiografiniai gyvenimo aprašymai bei Petro Damiano „Šv. Romualdo gyvenimas“. Visa medžiaga suskirstyta pagal saksų, bavarų, italų ir akvitanų versijas.

Kita, jau kaip pagalbinių naratyvinių ir hagiografinių šaltinių grupė yra susijusi su Lietuvos pranciškonais²⁰. Šio ordino veikla ir įspaudas Lietuvos

---

¹⁶ *Gerardus Monachus sancti Quintini in Insula scripsit <...> plurima miracula, quae Beata Elizabeth de Thuringia post mortem suam dicitur fuisse operata. Composuit etiam antiphonas, et responsoria eleganti dictamine in eiusdem sancte festivitatie cantanda.* Cit. iš: *Haggh B. Peter of Cambrai and the Cult of St. Elizabeth of Hungary // Cantus Planus: Papers Read at the 6th Meeting. Vol. 2. Budapest, 1995, p. 601.*

¹⁷ *Pikulik J. Święty Wojciech w polskiej muzyce średniowiecznej.* Warszawa, 1996, p. 11. Beje, šis terminas taikytas ir apskritai oficijui žymėti. Antai, VUB/F45-10 pergamentinio giesmyno fragmente, rubrikos, užrašytos po Švč. Trejybės oficijaus, pabaigoje skaitome „Sequitur hystoria de Corpore Christo“, kas šiuo atveju reiškia, kad „toliau seka Kristaus Kūno oficijus“.

¹⁸ Išsamiau žr. 2.5. skyrių.

¹⁹ *Leonavičiūtė I., sud. 1009 metai: Šv. Brunono Kverfurtiečio misija. Fontes ecclesiastici historiae Lituaniae, T. 5. Vilnius, 2006.*

²⁰ Šiuo atveju turime omeny abi vėlyvaisiais viduramžiais ir renesanso epochoje veikusias pranciškonų atšakas — konventualus ir observantus arba bernardinus. Juolab, kad pastarieji įskūrė tik XV a. pab.

istorijoje nekelia abejonių. Kaip matysime, vieni svarbiausių ir seniausių išlikusių tiesioginių grigališkojo choralo šaltinių taip pat yra susiję su įvairiais LDK pranciškonų vienuolynais. Šis ordinas Lietuvoje siekė įsitvirtinti nuo pat XIII a. Tad įvairūs šio ir vėlyvesnių šimtmečių naratyviniai šaltiniai yra svarbūs nustatant, nuo kurio momento mažesnieji broliai LDK jau buvo tiek įsitvirtinę, kad galėjo ne tik vykdyti pirminę misijinę veiklą, bet ir gyventi pilnavertį liturginį gyvenimą. Žinoma, čia svarbių žinių suteikia ir diplomatiniai šaltiniai, kuriuos aptarsime kitame skyriuje. Kita vertus, tik pagalbinę informaciją suteikia tiesiogiai su Lietuvos pranciškonais siejami hagio-grafiniai šaltiniai, pavyzdžiui, keturiolikos Vilniaus pranciškonų kankinių legenda, kurią išsamiai išanalizavo dr. Darius Baronas²¹. Kaip matysime, tiesioginiuose liturginiuose bei choraliniuose šaltiniuose ji atsispindi gana menkai. Sprendžiant pagal išlikusią medžiagą, svaresni turėjo būti bendrieji pranciškonų šventųjų gyvenimai ir jų hagiografija.

Galiausiai, dar viena svarbi hagiografinių šaltinių grupė yra susijusi su pagrindiniu LDK globėju karaliumi šv. Kazimieru. Jo tapsmas Bažnyčios pripažįstamu šventuoju ir oficialiu Lietuvos globėju buvo ilgas procesas, trukęs ilgiau kaip šimtą metų. Tiesa, šventojo vardas į Romos martyrologą popiežiaus Leono X buvo įtrauktas dar 1584 metais, t.y. praėjus šimtui metų po jo mirties²². Tačiau oficialiai jo kultas buvo patvirtintas tik 1602 m. popiežiaus Klemenso VIII breve „Quae ad sanctorum“²³. Tad viena vertus, šv. Kazimiero kultas kaip gana vėlyvas reiškinys ankstyvąją liturginę ir grigališkojo choralo tradiciją paveikti vargiai galėjo, bet kita vertus, jau ir ankstyvieji XVI a. bei XVII a. pr. šaltiniai rodo, kad buvo siekiama sukurti ne tik jo gyvenimo hagiografinius aprašymus, bet ir liturginius tekstus²⁴.

---

²¹ *Baronas D.* Vilniaus pranciškonų kankiniai ir jų kultas XIV-XX a. Vilnius, 2010.

²² *Rabikauskas P.* Lietuvos globėjas šv. Kazimieras. Vilnius–Kaunas, 1993, p. 80.

²³ *Ibidem*, p. 92-94.

²⁴ Seniausi iš tokių šaltinių publikuojami šiame Mindaugo Čiurinsko parengtame leidinyje: *Čiurinskas M.* Ankstyvieji šv. Kazimiero „Gyvenimai“. Vilnius, 2004. Naratyviniai su šv. Kazimieru susiję šaltiniai skelbiami kitame šio istoriko sudarytame leidinyje: *Čiurinskas M.* Šv. Kazimiero gyvenimo ir kulto istorijos šaltiniai. Vilnius, 2003.

2.2.2. Diplomatiniai šaltiniai. Kita svarbi pagalbinių šaltinių grupė yra vadinamieji diplomatiniai šaltiniai. Suprantama, juose tikrai nerasime grigališkojo choralo pavyzdžių, tačiau ne viename iš senųjų, XIV a. pab.–XVI a. pr. Bažnyčios Lietuvoje diplomatinių šaltinių minima ne tik liturgija, bet ir liturginis giedojimas bei liturginės knygos ir giesmynai. Šiuos šaltinius būtų galima suskirstyti į tokias grupes:

- 1) Politiniai Bažnyčios dignitorių laiškai,
- 2) Popiežių laiškai, bulės, instrukcijos etc.,
- 3) Vyskupų laiškai ir instrukcijos,
- 4) Paskyrimų arba nominacijų laiškai,
- 5) Bažnyčių bei altorių fundacijų bei statymo raštai ir laiškai,
- 6) Testamentai,
- 7) Vizitacijų ataskaitos ir vyskupijų pranešimai (*relationes*).

Išvardintų grupių šaltiniai suteikia reikalingą papildomą informaciją bei leidžia susidaryti aiškesnę istorinę bei kultūrinę to meto kontekstą ir Bažnyčios bei jos institucijų (bent kai kurių iš jų) situaciją. Svarbiausias čia aptinkamas ir mums reikalingas žinias galima suskirstyti taip:

- 1) Bendroji Bažnyčios padėtis,
- 2) Dažniausiai minimi šventųjų vardai ir su tuo susijusios kulto apraiškos,
- 3) Šaltiniuose minimos ir įvairių interesantų prašomos liturginės paslaugos (ypač testamentuose ir fundaciniuose raštuose),
- 4) Liturginių apeigų pobūdis ir tipai,
- 5) Naudojamos liturginės knygos.

Žinoma, toli gražu ne visi iš diplomatinių šaltinių yra vienodai reikšmingi. Tarkime, didžiojo kunigaikščio Gedimino vienas iš laiškų suteikia informacijos apie tai, kad jo viešpatavimo metais buvo pastatytos (ar kaip išsireikšta, jis pats pastatęs), dvi pranciškonų bažnyčios — viena Vilniuje, kita Naugarduke²⁵. Šis faktas reikšmingas tuo, kad jis suteikia pakankamą pagrindą kelti prielaidą, kad Gedimino laikais jau atsirados galimybės stabilesniam

---

²⁵ *Baronas D.* Pranciškonų misionieriai ir kankiniai Lietuvoje XIII-XIV a. // *Pirmieji pranciškonų žingsniai Lietuvoje XIII-XVII a.* / sudarytojas D. Baronas. Vilnius, 2006, p. 20.

pranciškonų misijos Lietuvoje darbui, ko nebuvo XIII amžiuje²⁶. Tačiau toliau, iš esmės, galime tik spekuliuoti, kaip ir iš ko jie atliko pamaldas, t.y. giedojo liturgines valandas bei aukojo Mišias, ar vykdavo ir jei taip, kokios ir kokia proga procesijos, bei kokie galėjo būti kiti išoriniai ir vidiniai kulto ženklai ir pan. Arba, pavyzdžiui, tokie svarbūs XIII a., kuomet įvyko ir Mindaugo krikštas, ir jo karūnacija, bažnytiniai diplomatiniai šaltiniai kaip popiežių bulės dėl kryžiaus žygių, nukreiptų prieš prūsus ir lietuvius²⁷. Viena vertus, tai vieni svarbiausių, su Bažnyčia ir tuometine Lietuva susijusių šaltinių. Kita vertus, mums svarbi informacija būtų nebent ta, kad kai kurios iš bulių yra skirtos tiesiogiai įvairių kraštų pranciškonams ir dominikonams (t.y. tiems dviem ordinams, kurie tuo metu daugiausia ir darbavosi mūsų kraštuose), raginant juos skelbti kryžiaus žygius prieš pagonis²⁸.

Tad šiame darbe svarbesni bus tiesiogiai su Bažnyčia Lietuvos didžiojoje kunigaikštystėje susiję diplomatiniai šaltiniai. Nemaža jų dalis saugoma Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekoje²⁹, o taip pat jie yra publikuoti keliuose reikšminguose leidiniuose. Vilniaus vyskupystės įvairūs dokumentai yra paskelbti Jano Fijałeko ir Władysława Semkowicziaus sudarytame Vilniaus diecezijos diplomatiname kodekse³⁰. Žemaičių vyskupystės diplomatinį kodeksą yra sudaręs ir paskelbęs Paulius Jatulis³¹. Dar vieną svarių diplomatinų šaltinių grupę sudaro įvairių vizitacijų ataskaitos bei vyskupijų pranešimai. Dalis pastarųjų, dar kitaip vadinamų relacijomis (iš lot. k. *relatio* – „pranešimas“), iš XVII-XIX a. yra publikuotos dviejų tomų leidinyje, iš kurių pirmajame sudėtos Vilniaus ir Žemaičių vyskupysčių

---

²⁶ Ibidem, p. 19.

²⁷ Pakarklis P., sud. Popiežių bulės dėl kryžiaus žygių prieš prūsus ir lietuvius XIII a. Vilnius, 1987.

²⁸ Ibidem, p. 117 ir p. 230.

²⁹ P.vz., fonde F6 surinkti Vilniaus kapitulos pergamentai, o F43 – vėlesnio laikotarpio Vilniaus kapitulos dokumentai.

³⁰ Fijałek J. & Semkowicz W., red. Codex diplomaticus ecclesiae cathedralis necnon dioeceseos Vilmensis = Kodeks dyplomaticzny katedry i Diecezji Wilenskiej. Kraków, 1932-1939.

³¹ Jatulis P., red. Codex Mednicensis seu Samogitiae Dioecesis, Pars I. Roma, 1984.

reliacijos³², o antrajame — pranešimai iš LDK žemėse gyvavusių ir iš čia valdytų ar istorinėse žemėse XIX a. įkurtų lotynų rito vyskupysčių, t. y. Lucko, Smolensko, Mohiliovo, Minsko, Vygrių, Seinų, Livonijos ir Kuršo (Piltėnės)³³.

Vidinių vizitacijų ataskaitų leidiniai iš esmės pradėti leisti tik po Nepriklausomybės atkūrimo. Vienas svarbiausių mūsų darbui leidinių yra 1579 metais vykusios Žemaičių vyskupystės vizitacija³⁴, kurią tuometinio Žemaičių vyskupo Merkelio Giedraičio prašymu vykdė Apaštališkojo sosto paskirtas vizitatorius Tarkvinijus Pekulas³⁵. Ši nepaprastai išsami ataskaita svarbi ne tik kaip diplomatinis, bet ir kaip savo laikmečio dokumentas, puikiai atskleidžiantis to meto bendrakultūrinį kontekstą ir puikiai iliustruojantis Žemaičių, o ir kitų gretimų vyskupijų (pirmiausia kitos LDK vyskupystės — Vilniaus diecezijos) religinę situaciją, bei, pasak sudarytojų, „teikia daug dėkingos medžiagos ir apie daugelį kitų krašto gyvenimo sanklodų“³⁶. Taigi, jis atveria gana plačią XVI a. Bažnyčios gyvenimo panoramą, iš kurios galima spręsti ir apie ankstesnių laikotarpių ypatumus. Pastaraisiais metais išleisti kelių Vilniaus vyskupystės dekanatų ir ir jų parapijų vizitacijų, vykdytų jau XVIII a. pab. ataskaitos — tai Kauno, Breslaujos, Pabaisko ir Ukmergės dekanatų vizitacijų, atliktų Vilniaus vyskupo I. J. Masalskio pavedimu dokumentų rinkiniai³⁷. Nors tai jau labai vėlyvo laikotarpio dokumentacija, tačiau ji suteikia svarbių žinių apie realią parapijų būklę bei leidžia susidaryti vaizdą apie jų pajėgumus tinkamai laikyti liturgines apeigas.

---

³² *Rabikauskas P., ed. Relationes Status Dioecesium in Magno Ducatu Lituaniae. Vol. 1. Dioeceses Vilmenseis et Samogitiae. Romae, 1971.*

³³ *Rabikauskas P., ed. Relationes Status Dioecesium in Magno Ducatu Lituaniae. Vol. 2. Romae, 1978.*

³⁴ *Jovaiša L., sud. Žemaičių vyskupijos vizitacija (1579). Vilnius, 1998.*

³⁵ *Ibidem*, p. xii-xv.

³⁶ *Ibidem*, p. xvi.

³⁷ *Jogėla V., sud. Vyskupo Ignoto Jokūbo Masalskio Kauno dekanato vizitacija 1782 m. Vilnius, 2001. Firkovičius R., sud. Breslaujos dekanato vizitacija 1782-1783 m. Vilnius, 2008. Jegelevičius S., sud. Ukmergės dekanato vizitacija 1784 m. Vilnius, 2009. Baliulis A., sud. Pabaisko dekanato vizitacija 1782-1784 m. Vilnius, 2010. Mindaugo Paknio parengta ir sudaryta Žemaičių vyskupo K. Paco 1675-1677 m. vizitacijos medžiaga šio darbo rašymo metu autoriui buvo nežinoma ir neprieinama, todėl ji darbe neapptariama ir joje esantys duomenys neimami domėn. Pati knyga išleista 2011 m. pabaigoje: *Paknys M., sud. Žemaičių vyskupijos vizitacija 1675-1677 m. Vilnius, 2011.**

2.2.3. Normatyviniai šaltiniai. Savotiška tarpinė grandis tarp iki šiol pristatytų pagalbinių ir toliau nagrinėsimų tiesioginių šaltinių, yra normatyviniai šaltiniai. Šiai grupei priklauso tokie dokumentai kaip katedrų statutai, vienuolinių ordinų regulos, Bažnytinių sinodų konstitucijos ir nutarimai bei pan. Tai yra dokumentai, reguliuojantys vidinį Bažnyčios gyvenimą, o per tai pateikiantys nuorodą ir apie liturginę situaciją. Juolab, kad ne tokia jau maža tų nutarimų dalis aptaria ir pateikia būtent liturginio gyvenimo normas.

Bažnytinių sinodų konstitucijos ir nutarimai yra svarbūs šaltiniai daugeliu atžvilgiu. Pirmiausia, jie reikšmingi kaip juridiniai bažnyčios dokumentai, daugiau ar mažiau atspindintys realią tiek bažnyčios, tiek bendrąją situaciją visuomenėje, gyvavusioje konkrečiu istoriniu laiku. Be to, jie rodo ir bažnytinės teisės plėtotę — čia paprastai surašomos bendrosios, paties gyvenimo padiktuotos elgesio ir buvimo normos, atsižvelgiant į kanonų ir aukščiausių autoritetų (popiežiaus, vyskupų ir kt.) reikalavimus, tačiau pritaikant visa tai konkrečiai situacijai ir laikui. Neretai pastararieji ilgainiui pripažįstami kaip papročiai ir pamaldumo normos³⁸. Drauge, šie dokumentai yra svarbūs ir kaip tradicijos plėtotės liudininkai, ir kaip kai kurių liturginių normų bei su jomis susijusių muzikos dalykų šaltiniai. Žinoma, daugeliu atveju, jie vaidina tik pagalbinių, antrinių šaltinių vaidmenį, tačiau jų svarba išauga, kai jaučiamas didelis pirminių šaltinių trūkumas. Kita vertus, šie istoriniai–juridiniai dokumentai bent iš dalies padeda susidaryti vaizdą apie liturginės muzikos padėtį bei leidžia kelti atskiras hipotezes bei prielaidas. Nors ir ne kiekviename sinode, tačiau būdavo kalbama apie bažnytinės muzikos bei jos mokymo padėtį ir priimami kokie nors nutarimai³⁹. Sykiu tokie nutarimai ne tik rodo buvus problemą bei jos sprendimo paieškos būdus, bet ir liudija egzistavus palyginti neblogai išplėtotą bažnytinę muzikinę kultūrą.

---

³⁸ Pavyzdžiui, 1515 m. surašytame Vilniaus katedros statute yra užrašytos iškilmingos vyskupo ir kapitulos kanauniniko priesaikos. Abiejose jų šalia įstatų, nuostatų, privilegijų minimi ir papročiai (*consuetudo*) ir maldinga praktika (*obseruatio*). Pavyzdžiui, vyskupo priesakoje skaitome: *...iura, priuilegia, statuta, consuetudines, et obseruantias, tam huius Ecclesiae Cathedralis meae, quam Capituli mei...*

³⁹ Plačiau apie tai žr. šio darbo III dalyje.

Kaip šaltiniai bažnytinės muzikos ir grigališkojo choralo istorijai tyrinėti, sinodai nėra palyginti plačiai naudojami. Tai lemia pirmiausia šių dokumentų pobūdis — tai yra juridiniai normatyviniai aktai, kuriuose muzikiniai reiškiniai paprastai paliečiami tik tiek, kiek jie susiję su vidinio bažnytinio gyvenimo normomis. Konkretybių juose rasime nedaug. Kita vertus, jie nėra ir visiškai apeinami. Minėtame J. Trilupaitienės straipsnyje „Grigališkojo choralo raida Lietuvoje XVI-XVII a. ir bažnytinės muzikos reformos“⁴⁰, esama kelių nuorodų į Gniezno metropolijos sinodų nutarimus. Čia daugiausiai apsiribojama 1621 ir 1628 metų Petrakavo sinodų aktais, iš kurių ir paimtos kelios citatos⁴¹. Dar užsimenama apie 1577 m. Gniezno sinodą bei jo siekį išvengti maldų ir bažnytinio giedojimo skirtumų, medžiaga apie kurį imama iš klasikinio A. Ulanowskio veikalų, skirtų Lenkijos bažnytinės ir sinodų teisės raidai⁴².

Gniezno arkivyskupijos arba provincijos sinodai, suprantama, vaidina labai svarbų vaidmenį. Juk iš vienos pusės abi LDK vyskupystės priklausė šiai metropolijai, o iš kitos pusės, pačios Lietuvos vyskupysčių sinodai yra palyginti vėlyvas reiškinys. Kaip pastebi Jakubas Sawickis, nors Vilniaus vyskupija buvo įkurta 1388 m., tačiau per visą XV a. nėra išlikusių jokių žinių apie nors vieną Vilniuje ar kitoje vietovėje vykusį diecezijės sinodą⁴³. Pirmasis įvyko tik 1502 metais. Jį sušaukė tuometinis Vilniaus vyskupas Albertas Taboras, tačiau apie patį sinodą nėra išlikę jokios apčiuopiamesnės informacijos, kaip ir konkrečių sinodo priimtų dokumentų nuorodų ar kopijų⁴⁴. Pasak Sawickio, pirmasis Vilniaus vyskupystės sinodas, apie kurį žinoma jau šiek tiek daugiau ir net išliko nuotrupos iš jo priimtų dokumentų, įvyko

---

⁴⁰ *Trilupaitienė J.* Grigališkojo choralo raida Lietuvoje XVI-XVII a. ir bažnytinės muzikos reformos // Kultūros istorijos tyrinėjimai, T. 4. Vilnius, 1998, p. 262-288.

⁴¹ *Ibidem*, p. 267-269.

⁴² *Ulanowski B.* Materiały do historii ustawodawstwa synodalnego w Polsce we w. XIV. Kraków, 1895.

⁴³ *Sawicki J.* Concilia Poloniae. Źródła i studia krytyczne. T. 2: Synody diecezji Wileńskiej i ich statuty. Warszawa, 1948, p. 2.

⁴⁴ *Ibidem*.

vyskupo Jono II iš Lietuvos kunigaikščių laikais (1519-1536)⁴⁵. Ir nors tiksliai jo data ir vieta nėra nustatyta, tačiau Sawickis, remdamasis turėtais dokumentais bei jų sąsajomis su 1527 metų liepą Lenčicoje vykusiu Gniezno provincijos sinodu, kuriame be kita ko dalyvavo ir Vilniaus kapitulos atstovas Stanislovas Dambrovka (Stanisław Dąbrówka), spėjo, kad jis turėjęs vykti 1527 m. antroje pusėje arba 1528 m. pradžioje⁴⁶.

Vis dėlto, teisėtas ir tinkamas būtų klausimas kiek provincijos sinodai ir jų nutarimai realiai turėjo įtakos ir poveikio Lietuvos didžiojoje kunigaikštystėje, ypač ankstyvuoju Lietuvos diecezijų gyvavimo laikotarpiu, t.y. XV-XVI a. pr. Toks klausimas kyla pažvelgus į dalyvių sąrašus. Tarkim, 1485 metų Petrakavo sinode tarp metropolijos subjektų minimi ir Vilniaus, ir Medininkų⁴⁷ vyskupai, tačiau dalyvių sąrašė nematyti nė vieno atstovo iš LDK. Natūralus klausimas: jeigu jų nebuvo, tai kaip abi lietuviškąsias vyskupystes pasiekdavo sinodų nutarimai? Kaip jau minėjome, publikuoti juos pradėta vėliau. Kita vertus, net ir pasiekę, matyt turėjo kiek mažesnės reikšmės, nei kad gyvu žodžiu perteikti. Vis dėlto nuo XVI a. pradžios provincijos sinoduose dalyvaudavo bent po vieną atstavą. Beje, ir vienoje iš konstitucijų buvo numatyta, kad LDK vyskupystės turi teisę atsiųsti tik vieną atstavą dalyvauti provincijos sinode, tai aiškinant dideliais atstumais ir kelionės sunkumais⁴⁸. Kad tokių atstavų dalyvavimas galėjo turėti ypatingos reikšmės rodo ir jau minėtas faktas, apie 1527 ar 1528 m. Vilniaus diecezijos sinodą, kuris įvyko tik po to, kai vienas iš Vilniaus kanauninkų arba, kaip jį įvardijęs J. Sawickis, laisvųjų menų magistras Stanislovas Dambrovka, dalyvavo prieš tai vykusiam Gniezno provincijos sinode Lenčicoje. Vėlesniuose metropolijos bažnytiniuose susirinkimuose, ypač nuo XVII a. Lietuvos atstovai dalyvauja jau gana gausiai ir jų svarba nebekvestijuojama, neretai dar atskirai pabrėžiama. Šie sinodai,

---

⁴⁵ Ibidem, p. 5.

⁴⁶ Ibidem.

⁴⁷ Medininkų vyskupai Gniezno provincijos sinodų konstitucijose imami vadinti Žemaitijos (Samogitiae) tik nuo XVI a. pab.-XVII a. pr.

⁴⁸ *Cæterum sacra hæc Synodus, attentis magnis locorum distantiiis, et pecuniarum dispendiis Dominorum Litvaniæ et Russiæ Episcoporum, indulisit, vt Reverendissimi Domini vna cum suis Capitulis possint et valeant per vnum nuncium, sua et Ecclesiarum suarum negocia, ex vna quaque Ecclesia in Synodo Prouinciali expedire et absoluere.* Synodi archidioecesis Gnesnensis, fol. 35 v.

kaip ir XVII a. Lietuvos diecezijų sinodai yra ir nepalyginamai geriau dokumentuoti.

Tad natūraliai šiame darbe ir remsimės daugiausia jau XVII a. publikuotais šaltiniais iš Gniezno arkivyskupijos, Vilniaus ir Žemaičių vyskupysčių sinodų. Gniezno bažnytinės provincijos sinodų istorija, kaip jau pastebėjome, yra gana neblogai išnagrinėta lenkų istoriografijoje. Tačiau mums svarbūs patys tekstai bei tikėtina jų įtaka tuometinėje Lietuvoje. Šioje studijoje remsimės Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekoje saugomu XVII a. pradžioje Krokuvoje išleistu Gniezno metrolopolijos sinodinių dekretų rinkiniu⁴⁹. Taip pat mūsų tyrimui svarbūs XVII a. Vilniuje išspausdinti kelių Lietuvos vyskupijų sinodų rinkiniai, pavyzdžiui, 1633 m. Vilniaus Akademijos spaustuvėje tuometinio Vilniaus vyskupo Abraomo Vainos rūpesčiu išleistas įvairių Vilniaus diecezijos sinodų statutų rinkinys⁵⁰ bei panašus rinkinys tik jau iš Žemaičių vyskupijos sinodų, taip pat išleistas ir išspausdintas Vilniuje, toje pačioje Akademijos spaustuvėje⁵¹. Tame pačiame šimtmečiu buvo išleisti ir atskirų lietuviškųjų sinodų nutarimai⁵².

Dar keli nepaprastai įdomūs ir šįsyk rankraštiniai normatyviniai šaltiniai mus pasiekė iš Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos Vilniaus katedros kapitulos fondo⁵³. Tai XVI ar XVII a. surašytas ir patvirtintas Vilniaus katedros statutas bei jo kopija ir tos pačios kapitulos trumpa instrukcija apie vyskupo vizitaciją katedroje ir kapituloje. Vilniaus katedros statutas akivaizdžiai laikytas itin svarbiu dokumentu. Seniausia turima versija, tikėtina, yra iš XVI a.⁵⁴, galbūt ir išties surašyta 1515 metais, t.y. data, kuri nurodyta

---

⁴⁹ Synodi archidioecesis Gnesnensis ordinationes quaedam omnibus curam animarum gerentibus utiles & necessariae... / per... Stanislaum Karnowski. Cracoviae, 1603.

⁵⁰ Constitutiones synodorum dioecesis Vilnensis diversis temporibus celebratarum iussu ... d. Abrahami Woyna, ... episcopi Vilnen[sis], editae. Vilnae, 1633.

⁵¹ Collectanea constitutionum synodaliū dioecesis Samogitiensis. Vilnae, 1690.

⁵² Pilnesnį sąrašą žr. Bibliografijoje.

⁵³ Fondo numeris F43.

⁵⁴ Statuta inclitae Ecclesiae Cathedralis ac Sacrae Diui Stanislai sedis tam a Venerabili Capitulo quam eius Pontificibus edita; tam & à Sanctissime sede Apostolica confirmata. Vilnae, M.D.XV. (toliau LMAVB/F43-155)

pratarmėje⁵⁵. Tiesa, pratarmėje, kuri skelbiama Vilniaus vyskupo Alberto Radvilos vardu, rašoma, kad čia į vieną knygą surašyti senieji ir naujieji katedros statuto straipsniai⁵⁶, kas leistų daryti prielaidą, kad bent dalis jų yra dar senesnė. Galbūt tai turėjo omeny XIX a. pr. perrašinėtojas, kruopščiai ir preciziškai perrašęs visą XVI a. statutą, imituodamas net ir patį daugiau XVI-XVII a. spaudiniams būdingą šriftą ir tituliniam lape nurodęs gerokai senesnę datą — 1394 metus⁵⁷, matyt pagal spėjamus pirmojo kapitulos statuto patvirtinimo metus. Tokia data greičiausiai turėjo itin paryškinti šio dokumento svarbą XIX a. pr. Deja, panašaus Medininkų arba Žemaičių vyskupystės kapitulos statuto kol kas neteko aptikti.

Tuo tarpu vyskupo vizitacijos katedroje ir kapituloje instrukcija yra greičiau darbinis dokumentas, nors ir gana kruopščiai bei detalai surašytas⁵⁸. Ši aštuonių lapų instrukcija susideda iš dviejų dalių ir turi iš viso 55 straipsnius. Pirmoji dalis tęsiasi nuo pirmo iki 28 straipsnio imtinai, o antroji — nuo 29 iki 55 straipsnio. Be to, pirmoji dalis dar papildomai skirstoma į keturis skyrius (*Punctum 1-4*), antrosios dalies pradžioje irgi pažymėtas pirmasis skyrius (*Punctum 1*), tačiau toliau papildomai tokie skyriai nenurodyti. Pirmoje dalyje *De ingressu Ecclesiae et eius visitatione*, surašyta visa ceremonija, nurodant ir kada turi būti tyła, ir kada turi skambėti varpai, ir kada bei kas giedama. Paraštėse pateikiamos išnašos. Pirmojoje dalyje daugiausia remiamasi *Pontificatle Romanum* ir *Caeremoniale Eppiscoporum*, o antroje dalyje *De visitatione Venerabilis Capituli* — Tridento susirinkimo, Gniezno sinodų nutarimais, Šv. Ritų kongregacijos instrukcijomis (1608, 1623 ir 1628 m.), taip pat citatomis iš NT (1 Cor 11.) bei popiežiaus Pijaus V bulės

---

⁵⁵ *Anno salutiferi natalis Saluatoris nostri MDXV* — „išganingojo mūsų Išganytojo gimimo metai 1515“. Ibidem, fol. 3r.

⁵⁶ *Nos Albertvs Radivilvs Palatinides Diuina et Apostolica sedis prouidentia Episcopus Vilnensis <...> Quae vetera, quaeque noua Ecclesiae Statuta a superioribus nostris in varias formas passim edita sunt, in vnum volumen componere cupientes.* Ibidem.

⁵⁷ *Statuta Inclytae Ecclesiae Cathedralis ac sacrae Divi Stanislai Martyris sedis tam a Venerabili Capitulo quam Eius Pontificibus Edita tum & sanctissima Sede Apostolica Confirmata.* 1394. (LMAVB/F43-19552)

⁵⁸ *Instructio Compendiaria de visitatione Ecclesiae Cathedralis et venerabilis Capituli.* Vilnae, s. XVII. (LMAVB/F43-158).

ar brevės. Ši instrukcija be kita ko, pateikia vertingos informacijos apie liturgines apeigas bei liturgines knygas.

2.3. TIESIOGINIAI ŠALTINIAI. Kaip minėjome šio skyriaus pradžioje, tiesioginius šaltinius skirsime į dvi pagrindines grupes. Vieną jų sudaro įvairūs liturginiai giesmynai bei atskiri kancionalai, kuriuose surašytos įvairios paskirties liturginės giesmės. Šią grupę mes įvardijome tiesioginiais pirminiais šaltiniais. Antrąją grupę, kuri itin reikšminga, nustatant giesmių *usus* bei patį liturginį kontekstą, ir kurią įvardijome tiesioginiais antriniais šaltiniais, sudaro normatyviniai–liturginiai ir liturginiai šaltiniai. Tiesioginių šaltinių nagrinėjimą pradėsime nuo pastarosios grupės. Tačiau prieš tai dar būtina trumpai užsiminti apie dar vieną svarbią temą. Tai rankraštinių ir spausdintinių šaltinių⁵⁹ klausimas.

Kalbant apie grigališkojo choralo, o taip pat ir liturgines tradicijas ir ypač stengiantis rekonstruoti senuosius sluoksnius bei išskirti specifines regionines ypatybes, pirmiausia imama domėn rankraštiniai šaltiniai. Pavyzdžiui, didžiausios viduramžių choralo duomenų bazės Cantus ar CAO-ECE yra pagrįstos kone išskirtinai manuskriptų ištekliais. Vis dėlto, praktiniame darbe nevengiama pasitelkti ir senųjų spaudinių. Ypač tai pasakytina apie tiesioginių antrinių šaltinių grupę. Dar daugiau, įvairūs spausdintiniai XV a. pab. ir XVI a. I pusės mišiolai, brevijoriai bei agendas dažnai pasitelkiami kaip tam tikras arbitras ar atspirties taškas, pagal kurį tikrinami įvairūs liturginės tradicijos parametrai ir elementai, pavyzdžiui, liturginio kalendoriaus ypatybės, švenčių klasifikacija ir chronologija, pagaliau vieno ar kito oficijaus ar mišių proprijaus turinys, nors pastarųjų skirtumai tarp regionų ir būdavo daug mažesni⁶⁰. Mūsų atveju, prie šios grupės tenka pridėti ir spausdintinius XVI–XVIII a. liturginius giesmynus bei juos traktuoti kaip tiesioginius pirminius šaltinius. Viena vertus, prieš išleidžiant visus šiuos

⁵⁹ Čia turime omeny senuosius spaudinius, o ne įvairių rankraščių faksimilinius ir transkripcinius leidinius ar XIX a. II p.–XXI a. pr. išleistus oficialiąsias liturgines knygas ir giesmynus.

⁶⁰ Kaip pastebi prof. L. Dobszay, lokaliųjų tradicijų išskyrimui ir palyginimui daug daugiau medžiagos teikia liturginių valandų, o ne Mišių šaltiniai (žr.: *Dobszay L. & Prószeky G. Corpus Antiphonalium Officii – Ecclesiarum Centralis Europae. A Preliminary Report. Budapest, 1988, p. 17.*)

senuosius liturginius spaudinius būdavo atliekamas redaktorinis darbas, t.y. susisteminama, išgryninama turima medžiaga ir padaroma savotiška susiklosčiusios tradicijos kvintesencija. Kita vertus, tokių giesmynų, juoba iš skirtingų kraštų bei gana skirtingų laikotarpių kilusių giesmynų buvimas ir naudojimas LDK galėjo būti savotiškas konsoliduojantis veiksnys ir dar vienas papildomas, vietinę tradiciją įtakojantis bei galimas daiktas toliau formuojantis šaltinis. Be to, iš skirtingų kraštų kilusių liturginių knygų ir giesmynų naudojimas leidžia bent jau kelti prielaidą apie tam tikrą LDK specifiką, kad nepaisant to fakto, jog Lietuvos vyskupystės priklausė Lenkijos Bažnytinei provincijai, pastarosios liturginė tradicija ir papročiai nebuvo vieninteliai vietinę tradiciją (ar tradicijas) formuojantys veiksniai. Todėl šioje studijoje ir rankraščiniai, ir spausdiniai abiejų grupių šaltiniai traktuojami kaip vienodai svarbūs ir būtini.

2.3.1. Normatyviniai–liturginiai ir liturginiai šaltiniai. Šiai grupei priklauso visi su liturgija, tačiau nebūtinai su giedojimu, susiję šaltiniai. Normatyviniais-liturginiais arba pirmojo pogrupio šaltiniais laikomi ritualų knygos, agendas, pontifikalai, ceremonialai, liturginių veiksnių komentarai ir aprašymai⁶¹. Vieni seniausių tokio tipo dokumentų, kurie yra itin svarbūs tiek liturgijos, tiek ir grigališkojo choralo tradicijos bei jo formavimosi tyrinėjimui yra vadinamieji *Ordines Romani*⁶². Iš turimų Lietuvoje pirmojo pogrupio šaltinių, kuriais remsimės šiame darbe, visi yra palyginti vėlyvi — seniausias siekia XVI a. pab., o kiti — XVII–XVIII a. Tiesa, Nojus Feigelmanas savo knygoje *Lietuvos inkunabulai*⁶³ pateikia sąrašą Lietuvoje buvusių inkunabulų, tarp kurių yra ir normatyviniai-liturginiai šaltiniai. Iš jų itin svarbus būtų Vilniaus kanauninko Martyno paruošta ir Gdanske išesta sakramentų išaiškinimo ir jų administravimo knyga, pavadinta įprastu tam laikotarpiui

---

⁶¹ Cyrille'as Vogelis pateikia išsamią tokių autoritetinių komentarų ir aprašymų bibliografiją nuo apaštalių laikų iki XVIII a. Žr.: *Vogel V. Medieval Liturgy: An Introduction to the Sources*. Washington, 1986, p. 10-20.

⁶² Plačiau žr. *Ibidem*, p.135-224.

⁶³ *Feigelmanas N. Lietuvos inkunabulai*. Vilnius, 1975.

pavadinimu „Agenda“⁶⁴. N. Feigelmano nuomone, knygos „tiražo didesnioji dalis tikriausiai buvo išplatinta Lietuvoje“⁶⁵, tačiau iki mūsų dienų ji mūsų šalyje neišliko. Vrublevskių bibliotekoje saugomas tik šios knygos mikrofilmas (Mf448). Neišliko ir dvi kitos Lietuvoje naudotos Psalmyno ir himnų komentarų knygos⁶⁶.

2.3.2. Normatyvinės–liturginės knygos. Be jau minėtos Vilniaus kanauninko Martyno Agendos, šio tipo knygų iš XVII-XVIII a. turime keletą. Seniausia jų — tai 1611 metais Antverpene išleistas rinknys be titulinio lapo, šiuo metu saugomas VUB retų spaudinių skyriuje, kuris kataloge įvardintas tiesiog kaip „Missalia, breviaria, diurna officia...“⁶⁷. Čia surašyti svarbiausių sakramentų aprašymai bei jų administ-ravimo būdai, pradedant Krikšto sakramentu ir baigiant egzorcizmo apeigomis⁶⁸. Be to, kai kuriose apeigų aprašymuose ne tik minimos konkrečios giesmės, bet ir kvadratine choraline notacija užrašytos pačios tokios giesmės. Pavyzdžiui, prie laidotuvių aprašymo užrašyti du responsorijai ir kelios antifonos⁶⁹, o po to surašytas visos didžiosios gedulinės liturginės valandos (Officium Defunctorum) — Mišparai (skyrius *Ad Vesperas*), Aušrinė (*Ad Matutinum*) ir Rytmetinė (*Laudes*) su visomis antifonomis, psalmėmis ir responsorijais⁷⁰. Ant vidinės pirmojo viršelio pusės yra įrašas „Comparatur bibliothecae (?) Conventus Ecclesiae (?) Zabialensis sub priv: Andreae Juskiewich S. T. M[a]g[ist]ro 1613 (?)“, kas rodytų knygos priklausymą Vilniaus vyskupijos Zabialų dominikonų

⁶⁴ Agenda sive Exsequiale Sacramentorum. Edidit Martinus canonicus Vilmensis. Gdansk, 1499. (LMAVB/Mf448_Ag1499)

⁶⁵ Feigelmanas N. Lietuvos inkunabulai, p. 420.

⁶⁶ Turime omeny šias N. Feigelmano sąraše minimas knygas: *Johannes de Turrecremata. Expositio in Psalterium*. Mainz: Peter Schöffer, 1474 (*Feigelmanas N. Lietuvos inkunabulai*, p. 472) ir *Exposition Hymnorum cum notabili commento*. Köln: Heinrich Quentell, 1496 (*Feigelmanas N. Lietuvos inkunabulai*, p. 441).

⁶⁷ Missalia, breviaria, diurna officia B. Mariae aut reliqua officia ad usum ecclesiae catholicae Romanae edita. Antverpiae, ex off. Plantinian, 1611. (VUB/III-19095_Ag1611). Šį leidinį ir kitas šio tipo knygas toliau tekste vadinsime agendomis.

⁶⁸ Visą knygos turinį žr. Priede 2.

⁶⁹ VUB/III-19095_Ag1611, p. 146-154.

⁷⁰ VUB/III-19095_Ag1611, p. 156-207.

konventui, kuris veikė tuometinėje Polocko vaivadijoje⁷¹. Vis dėlto pati agenda, nors ir skirta visai Romos katalikų bažnyčiai („ad usum Ecclesiae Catholicae Romanae edita“) matyt rėmėsi Belgijos tradicija, kas rodytų ir paskutiniame puslapyje išspausdinta Belgijos princų privilegijos santrauka — „Summa Privilegii Principum Belgarum“⁷².

Seniausia potridentinė lietuviška agenda yra 1630 metais Vilniaus akademijos spaustuvėje išspausdinta *Agenda parva* (lot. „Mažoji agenda“)⁷³. Vis dėlto ji yra kiek platesnės apimties negu pati seniausia kanauninko Martino agenda. Tai matyti jau peržvelgus abiejų knygų turinį. Martyno agendoje ir skyrių, ir pačių ritualų aprašoma daug mažiau, nei 1630-ųjų mažojoje agendoje. LMAVB/Mf448_Ag1499 iš esmės apsiribojama pagrindiniais neliturginiais ritualais, kaip ligonių lankymas (atskirai dar išskiriant sergančio kunigo lankymą), laidojimas, kūdikių krikštas, tuoktuvės bei keletas palaiminimo (*Benedictio*) formulių⁷⁴. Tuo tarpu LMAVB/LK-17/2-50_Ag1630 ritualų sąrašas yra gerokai didesnis, be to, ir pati knyga pradedama teologiniu sakramentų administravimo pagrindimu. Gerokai išsamiau pristatytos krikšto apeigos, apimančios jau ir suaugusiųjų krikštą. Kai kurios klausimų ir atsakymų formulės šalia lotynų, čia pateikiamos dar trimis kalbomis — lenkiškai, lietuviškai (rytų aukštaičių tarpe) ir vokiškai. Gerokai labiau išplėstas įvairių palaiminimų skyrius. Jeigu Martyno agendoje aprašyti aštuoni palaiminimai (*benedictiones*), tai mažojoje agendoje įvairių palaiminimų skaičius išauga iki 26. Be to, čia jau trumpai aprašomos ir dvejios procesijos — Šeštinių ir Sekminių proga, taip pat ir procesija, kokia turėtų vykti per Žolinę, nors turinyje nurodomas tik žolynų palaiminimo ritualas⁷⁵.

Palyginti nežymiai nuo 1630 m. *Agenda parva* skiriasi mūsų sąrašė esančios dar dvi agendas tipo knygos, abi beveik identiškais pavadinimais,

---

⁷¹ Už patikslintą informaciją dėkoju dr. Liudui Jovaišai.

⁷² VUB/III-19095_Ag1611, p. 354.

⁷³ *Agenda parva*. In commodiorem vsum Sacerdotum Prouinciæ Poloniæ conscripta. Superium permissu. Vilnæ, 1630. (LMAVB/LK-17/2-50_Ag1630)

⁷⁴ Agendos turinį žr. Priede 2.

⁷⁵ Žr. Priedą 2.

prasidedančiais žodžiais „Rituale sacramentorum“ (t.y. „Sakramentų ritualas“) abi išspausdintos Vilniaus akademijos spaustuvėje, abi grindžiamos visos Gniezno provincijos sinodo dekretais, ir abi skirtos tiek Lenkijos karalystei, tiek Lietuvos didžiąjai kunigaikštystei. Pirmoji jų išleista 1675 metais⁷⁶, antroji — 1719-aisiais⁷⁷. Abiejų turinys taip pat beveik vienodas (ir veikiausiai pagrįstas LMAVB/LK-17/2-50_Ag1630 struktūra), nors antroji ir nėra tiksli pirmosios replika. Antai, LMAVB/LK-18/19_RitS1719 skyriuje apie palaiminimus pabaigoje, po „Šv. Ignaco vandens palaiminimo“ (*Benedictio Aquae S. Ignatii*), seka „Kapinių palaiminimas“ (*Benedictio Caemeterii*), kurio nėra LMAVB/LK-17/1_RitS1675. Be to, 1719 metų „Ritualo“ pabaigoje dar lenkų kalba išspausdintas katalikiškojo tikėjimo tiesų kompendiumas arba katalikų tikėjimo išpažinimas (*Wyznanie wiary swiętey katolickiey Rzymckiey*), kurio taip pat nėra XVII a. „Ritualo“ versijoje. Galiausiai akivaizdu, kad abi knygos į Vilniaus viešąją biblioteką XIX a. pateko iš skirtingų vietų. Pagal ranka darytą įrašą LMAVB/LK-17/1_RitS1675 tituliniam puslapyje matyti, kad šis egzempliorius priklausė Pinsko jėzuitų kolegijai (*Collegij Pincensis*). Tuo tarpu LMAVB/LK-18/19_RitS1719 tikrai buvo naudojama Vilniuje, dar daugiau ji priklausiusi konkrečiai kunigui Atanazui Piotrovskiui, bazilijonų ordino vienuoliui. Vidinėje pirmojo viršelio pusėje yra įrašas „Bibliotheca Vilmensis Monasterij O. S.B.M. ad ...“, o pabaigoje ir vidinėje antrojo viršelio pusėje užrašyta: „Ex Libris P. Athanasij Piotrowski Ord. D. Basilij M. Sacerdotis“. Taigi, tikėtina, kad abiejų tiražas išplito gana plačiai po visą LDK ir buvo naudojamas ne tik lotynų, bet ir graikų apeigų katalikų. Kita vertus, XVIII a. „Ritualo“ tekstai akivaizdžiai imti iš ankstesniosios versijos, nors viskas perrinkta nauju šriftu⁷⁸. Pavyzdžiui, vaikų krikšto bei vedybų ritualo skyriuose visi pagrindiniai klausimai ir atsakymai pirmiausia surašyti

⁷⁶ Rituale sacramentorum ac aliarum ecclesiae ceremoniarum, ex rituali iuxta decretum Synodi provinc. Petricovien. edito, depromptum ad uniformem ecclesiarum Regni Polon. et Ducatus Lith. usum aliquibus auctum. Vilnae, 1675. (LMAVB/LK-17/1_RitS1675)

⁷⁷ Rituale sacramentorum ac ecclesiae ceremoniarum ex rituali juxta decretum Synodi provinc. Petricoviens. edito, depromptum ad uniformem ecclesiarum Regni Poloniae et M.D.L. usum insuper aliquibus auctum. Vilnae, 1719. (LMAVB/LK-18/19_RitS1719). Vėliau, jau 1742 ir 1755 metais Vilniuje leisti ritualai, saugomi VUB retų spaudinių skyriuje, į sąrašą neįtraukti.

⁷⁸ Kaip matysime, panašiai elgtasi ir su kai kuriais kitais leidiniais, pvz., Ž. Liauksmo parengtais giesmynais.

lotyniškai, o po to pateikiamos jų versijomis keturiomis kalbomis — lenkiškai, lietuviškai, vokiškai ir latviškai⁷⁹. Tarkime, pirmasis vaikų krikšto klausimas yra „Quid petis ab Ecclesia DEI?“, o jo lietuviškas vertimas yra „Ko geydi nuog Bažnícios Dievo?“, atsakymas „Fidem“ – „Tikieimo“⁸⁰. Tai reikėtų laikyti išskirtiniu šių knygų bruožu, akivaizdžiai parengtu, atsižvelgiant į vietinę specifiką. Tarkime minėtame VUB/III-19095_Ag1611 šaltinyje jokių kitų kalbų, išskyrus lotynų, nenaudojama, visi klausimai ir atsakymai pateikiami tik lotyniškai be jokių papildomų versijų.

Lyginant belgiškąją ir lietuviškąsias agendas, iš pirmo žvilgsnio atrodytų turinys panašus. Medžiaga iš pradžių dėstoma beveik ta pačia tvarka — pradžioje Krikšto sakramentas, o po to, Atgailos sakramentas. Tačiau toliau išryškėja aiškūs skirtumai. Medžiaga dėliojama skirtingai, tačiau, pavyzdžiui, beveik visi palaiminimai sudėti į vieną vietą. Tiesa, lietuviškuose „Ritualuose“ moters palaiminimas po gimdymo atskirtas nuo kitų, kadangi jis seka iškart po Vedybų sakramento, kuris čia surašytas iškart po Atgailos sakramento aprašymo, o likę palaiminimai jau po ligonių sakramento ritualo aprašymo, tuo tarpu belgiškoje VUB/III-19095_Ag1611 versijoje visas Vedybų sakramentas surašytas prieš visus palaiminimus. Žinoma, medžiagos belgiškoje agendoje yra tikrai gerokai daugiau. Jau ir minėtas Ligonų lankymo ir paskutinio patepimo aprašymas papildomas septyniomis Atgailos psalmėmis (Ps. 6, 31, 37, 50, 101, 129 ir 142) bei visų šventųjų litanija, ko nėra lietuviškuose „Ritualuose“. Be to, Lietuviškose versijose pateikiamas tik trumpas suaugusiųjų ir vaikų laidotuvių ritualo aprašymas (*Conductus funebris minor*⁸¹ ir *Conductus parvulorum baptizatorum ante usum rationis defunctorum*⁸²), o belgiškoje, kaip minėjome, visas gedulinis oficijus su pilnai užrašytais

---

⁷⁹ LMAVB/LK-17/2-50_Ag1630 latvių kalbos dar nebuvo, kas, matyt, atspindi ir istorines realijas, nes LDK Bažnyčios dignitorių veikla tuometinėje Livonijoje sustiprėjo XVII a. viduryje, kuomet po 1639 m. vizito Romoje žemaičių vyskupas Jurgis Tiškevičius tapo Piltenės vyskupijos administratoriumi, o sykiu ir gavo misijų Kuršo ir Žiemgalos provincijose įgaliojimus. Plačiau apie tai žr.: *Rabikauskas P., red. Relationes Status Dioecesium...* Vol. 2. Romae, 1978, p. 549-550.

⁸⁰ žr. LMAVB/LK-17/1_RitS1675, p. 5-21 ir p. 27-36.

⁸¹ LMAVB/LK-17/1_RitS1675, p. 119-123. Pastebėtina, kad LMAVB/LK-17/2-50_Ag1630 užrašytas ir *Conductus maior* (psl. 138-141).

⁸² Ibidem, p. 123-125.

giesmėmis. Be to, pastarojoje gerokai išsamesnis ir procesijoms skirtas skyrius, kuriose prie kai kurių procesijų surašyti ir jose giedotini himnai. Tuo tarpu lietuviškose versijose aprašomos tik dvi procesijos — Šeštinių (*Modus peragendi processionem in Festo Ascensionis Domini*⁸³) ir Sekminių (*Modus peragendi processionem in die S. Pentecostes*⁸⁴). Šiuose aprašymuose pateikiami reikalingų giesmių incipitai, tačiau be jokių natų. Tiesa, lietuviškuose „Ritualuose“ regime dar vieną svarbią regioninę specifiką. Čia išsamiai aprašytas Žolinės metu atliekamas žolynų pašventimo ritualas ir procesija (*In Festo Assumptionis B. Mariae Virginis. Benedictio herbarum et processio*⁸⁵), ko nėra belgiškajame šaltinyje. Be to, lietuviškose agendose gerokai daugiau įvairių palaiminimo formulių su gerokai daugiau išvardintų atvejų, prie kai kurių iš jų kaip pagrindinis šaltinis nurodomas *Rituale Romanum*⁸⁶, tačiau didesnė dalis tokių nuorodų neturi. Tai, matyt, irgi atspindi LDK specifiką — įvairių palaiminimų poreikis, tikėtina, buvęs nemažas. Kita iš šios trumpos analizės kylanti įžvalga būtų ta, kad rengiant XVII-XVIII a. lietuviškąsias agendas neabejotinai buvo naudojamos šaltiniai, panašiais į VUB/III-19095_Ag1611 (nors negalime tvirtinti, kad konkrečiai juo buvo naudotasi), tačiau kartu buvo siekiama jas pritaikyti vietinėms realijoms. Kas šiuo atveju yra itin reikšminga, turint omeny, kad tai jau potridentinis laikotarpis, kuomet tiek Romos katalikų lotynų apeigų liturgija, tiek ir kiti ritualai imta ryžtingai unifikuoti.

Pontifikalų LDK tikrai būta dar XIV a. Antai, pirmojo Vilniaus vyskupo Andriejaus testamente, surašytame 1398 m. spalio 27 d., minimi net trys įvairios būklės ir amžiaus pontifikalai⁸⁷. Jų dabartinė vieta nežinoma, ir

---

⁸³ Ibidem, p. 77.

⁸⁴ Ibidem, p. 78.

⁸⁵ Ibidem, p. 78-82.

⁸⁶ Pvz., *Benedictio olei simplicis ex Rituali Romano* (Ibidem, p. 93), *Benedictio domorum quovis tempore facienda ex Rituali* (p. 99), *Benedictio loci ex Rituali Romano* (p. 100), *Benedictio thalami ex Rituali Romano* (p. 100), *Benedictio novae navis ex Rituali Romano* (p. 101).

⁸⁷ *Inprimis igitur damus et legamus nostre ecclesie Wilnensi et ipsius capitulo perpetue possidenda duo pontificalia meliora in pergamento scripta, unum ex eis novum, secundum vetus eiusdem rubrice ut primum, tertium autem antiquum rubrice Romane curie.* (pabraukta mano — JV.) Cit. iš: *Fijałek J. & Semkiewicz W., red. Codex diplomaticus ecclesiae cathedralis necnon dioeceseos Vilnensis*, p. 56.

tikėtina, kad iki mūsų dienų jie veikiausiai neišliko. Tad mūsų bibliografijos sąrašė įtraukti du pontifikalai, abu saugomi Vilniaus universiteto bibliotekoje, Retų spaudinių skyriuje. Senesnis iš jų buvo išleistas 1582 metais Venecijoje⁸⁸. Kaip ir prieš tai aptarta belgiškoji agenda (VUB/III-19095_Ag1611), jis kilęs iš to paties Zabialų dominikonų konvento (tituliniame puslapyje ranka padarytas įrašas „Conventus Zabialensis“), iš kur XIX a. jis atsidūrė Vilniaus viešojoje bibliotekoje. Tai jau vyskupų ceremonijoms skirta knyga, kaip nurodyta tituliniame puslapyje susidedanti iš trijų dalių, kurių pirmoje surašytos tikinčiųjų sutvirtinimo ir įvairių išventinimų bei karūnavimų ceremonijos, antroje — bažnyčių, altorių, liturginių rakandų ir kiti pašventinimai, kuriuos teikia vyskupas; galiausiai trečiojoje įvairios kitos ceremonijos ir praktiniai dalykai. Kitaip tariant, tai tipiškas pontifikalas. Bene vienintelė įdomi ir išskirtinė jo ypatybė, kad ši knyga išleista popiežiaus Grigaliaus XIII pontifikato metais ir veikiausiai jo promulguota, nes titulinio puslapio viršuje užrašytas būtent šio pontifiko vardas⁸⁹. Veikiausiai ji buvo naudojama ir XVII a., o galbūt ir vėliau. Tai leistų svarstyti tam tikrą liturginių dalykų LDK specifiką, kadangi 1596 metai popiežius Klemensas VIII išleido pataisytą oficialų Romos pontifikalo leidimą, o savo konstitucija „Ex quo in Ecclesia Dei“ uždraudė naudoti bet kuriuos kitus pontifikalus⁹⁰. Pastebėtina, kad kitas sąrašė esantis pontifikalas, būtent jau popiežiaus Klemenso VIII promulguotas, buvo išleistas tik 1740 m.⁹¹, t.y. praėjus daugiau kaip 150 m. po ankstesniojo egzemplioriaus. Kitaip tariant, šie faktai sustiprina prielaidą, kad dar gana ilgą laiką tarpą po Tridento susirinkimo LDK bažnyčių liturgijoje dėl įvairių priežasčių buvo naudojama tai, kas turėta ar neseniai įsigyta, ne

⁸⁸ Pontificale Romanum. Ad Omnes Pontificias Cæremonias , quibus nunc vtitur sacrosancta R.E. accomodatum... Venetiis, Apud Iuntas, MDLXXXII (VUB/II/4452_PR1582).

⁸⁹ Visas titulinio puslapio tekstas yra toks: Gregorio XIII. Pont. Max. / **PONTIFICALE ROMANUM** / Ad Omnes Pontificias Cæremonias , quibus nunc vtitur sacrosancta R.E. accomodatum / **Nonnullis insuper, quæ in antea impressis non habentur accuratissime auctum.** / AC IN TRES PARTES DISTINCTOS / Quarum Prima personarum: Secunda rerum consecrationes, et benedictiones continet: Tertia vero quædam ecclesiastica officia, et alia multa comprehendit, quæ in sequenti Tabula versa pagina monstrantur. / Nuper summa diligentia reuisum, emendatum et impressum / Venetiis, Apud Iuntas, MDLXXXII.

⁹⁰ žr. str.: Pontificale // The Catholic Encyclopedia. <http://www.newadvent.org/cathen/12231a.htm>.

⁹¹ Pontificale Romanum Clementis VIII ac Urbani VIII: Et ad Plurium usum, in commodiorem formam redactum / Auctoritate recognitum. 1740. (VUB/IV-18341_PR1740)

visuomet iškart puolant vykdyti visus iš Romos gaunamus parėdymus bei atsisakyti, matyt, nepigiai atsėjusių knygų.

2.3.3. Liturginiai šaltiniai. Šiai šaltinių grupei priklauso pirmiausia įvairūs mišiolai bei brevijoriai. Taip pat prie jų priskirtini ir XVII a. palyginti gausiai leistos atskiros liturginės valandos ar svarbesniųjų valandų grupės, kurios įvardintos tiesiog kaip oficijai (*Officium, officia*). Pastebėtina, kad visi tyrimo eigoje surasti ir prienami liturginiai šaltiniai pagrindinėse Lietuvos bibliotekose yra spausdintiniai. Seniausi jų — XV a. pab.–XVI a. pr. Rankraštinių ir ypač senesnių aptikti nepavyko, nors nėra jokios abejonės, kad tokių būta. Pavyzdžiui, jau minėtame pirmojo Vilniaus vyskupo Andrejaus testamente minimas vienas kelioninis arba trumpasis Romos kurijos mišiolas, kokius labai dažnai turėdavo pranciškonų ordino vienuoliai–kunigai, o kitas didelis notuotas, kurį šis turintis Nemenčinėje⁹². Akivaizdu, kad tai galėjo būti tik rankraštinės knygos. Kur šiuo metu yra vienas ar kitas mišiolas ir ar apskritai jie yra išlikę — vėlgi nėra žinoma. Todėl tenka remtis turimomis knygomis. Kita vertus, kaip matysime, ir jos pateikia įdomios informacijos bei suteikia galimybę atkurti bent kai kurias lotyniškojo rito ypatybes senojoje Lietuvoje.

2.3.3.1. Mišiolai. Mišiolai yra svarbūs ne tik dėl to, kad tai yra viena iš centrinių katalikų liturgijos knygų, bet ir tuo, kad daugumoje iš šiame darbe naudotų mišiolų turi ir ištisas notuotas sekcijas, kuriose surašytos prefacijos, bei įvairios liturginės formulės, kurias privalo giedoti kunigas. Taigi, jie reikšmingi ir kaip grynai liturginiai, ir kaip choralo šaltiniai.

Pats seniausias Lietuvos bibliotekose esantis mišiolas yra 1485 m. išspausdintas Bazelio mišiolas, saugomas Lietuvos nacionalinėje M. Mažvydo bibliotekoje⁹³. Šis unikalus egzempliorius yra su Žemaičių seminarijos bibliotekos libde (*Ex Bibliotheca Seminarii Samogitiensis*). Žinoma, visiškai

---

⁹² ... *missale nostrum melius rubrice fratrum minorum seu Romane Curie ad modum viatici seu breviarii, et secundum missale magnum, notatum, quod habetur in Nyemenczany*. Cit. iš: *Fijałek J. & Semkowicz W., red. Codex diplomaticus ecclesiae cathedralis necnon dioeceseos Vilmensis*, p. 58.

⁹³ *Missale Basilense*. 258 lap. ; 2° (38 cm) [Basilea]: [Nicolaus Kessler], 1485. (LNMMB/R.XV:F.1//844938).

tikėtina, kad kažkuriuo metu ši knyga buvo naudojama pagal savo tiesioginę paskirtį kurioje nors Žemaičių vyskupijos bažnyčioje, tačiau vargubau ji galėjo turėti didesnės įtakos bendrajai liturgijos ir atitinkamai liturginio giedojimo raidai Žemaitijoje ar ir kitur Lietuvoje. Šio inkunabulo atsiradimas mūsų krašte ir galimos klajonės iki įkurdinimo Žemaičių seminarijos bibliotekoje vertas atskiro tyrimo, tačiau jis išeina už mūsų darbo rėmų. Tad Bazelio mišiolas mūsų studijoje tebus kaip istorinė įdomybė, o ne vienas iš centrinių liturginių duomenų šaltinių.

Gerokai svarbesni yra kiti senieji mišiolai, kurie saugomi Vilniaus universiteto bibliotekoje. Septyni mišiolai yra iš XVI a., vienas jų turi ir inkunabulams būdingų bruožų, kas leistų spėti, kad jis buvo išleistas pačioje XV a. pabaigoje arba XVI a. pradžioje⁹⁴. Kokiais keliais ir kada tiksliai jis atsidūrė Lietuvoje nėra žinoma, tačiau ant pirmojo tuščio, prieštitulinio lapo yra užrašas, rodantis, kad šis mišiolas priklausęs Dotnuvos vienuolynui⁹⁵, iš kur vėliau, greičiausiai jau XIX a. patekęs į Vilnių. Iš likusiųjų, tik du mišiolai išleisti jau po Tridento susirinkimo, vienas iš jų Antverpene, kitas Ingolštate (kitas šios knygos egzempliorius saugomas LNMMB⁹⁶). Du mišiolai yra vienuoliški, t.y. vienas iš jų yra parengtas pagal benediktiniškąją tradiciją (nurodant, kad parengtas pagal Monte Kasino kongregacijos ritą) ir vadinamas tiesiog „Vienuoliškuoju mišiolu“⁹⁷. Jo proveniencija nėra aiški, mat ranka rašytas įrašas tituliname lape yra defektuotas — įmanoma perskaityti tik žodžius teigiančius, kad priklauso „šventajam vienuolynui“ (*Est sacri monasterii Ca-?*) arba „vienuolyno ? zakristijai“, jeigu *sacri* suprastume kaip „zakristijos“ (lot. *sacristia*) trumpinį. Konkretus vienuolyno pavadinimas neaiškus, nes likusios tik pirmosios raidės, primenančios junginį „Ca“, o likusios raidės buvo nuplėštoje titulinio lapo dalyje. Kitas — jau dominikonų

⁹⁴ [Missale Romanum. Euangelia Dominicalia. De Sanctis.] s.l., s.a., XV a. pab. ar XVI a. pr. [36], 74-258; 64 l. Dalys knygų kartu surištos. Be leid. metų, be vietos, be antraščių. (VUB/II/1635_MCr-ssXV-XVI)

⁹⁵ Ranka darytas įrašas atrodo taip: *Ex Bibliotheca Dotnuvien[si] ord[ini]s minor. observ. N. 734.*

⁹⁶ Missale : hoc est præcationes catecheses contemplationes piæ, quibus catholici in Sacro Missæ salutariter uti ... Ingolstadii, 1578.

⁹⁷ Missale monasticu[m] s[ecundu]m morem et ritum Casinensis congregationis /... cum multis missis de novo additis.../. s.l., s.a. [Venetii?, 1511?]. [16] lap., 304 lap. (VUB/II/1711_MM1511)

rito (kuris kiek skiriasi nuo Romos rito siauriaja prasme) mišiolas⁹⁸. Galiausiai, trys mišiolai yra itin svarbūs mūsų tyrimui, kadangi visi jie yra iš Gniezno bažnytinės provincijos.

Pats seniausias iš jų yra minėtas mišiolas iš Dotnuvos bernardinų vienuolyno. Nors ši knyga yra be titulinio lapo, be to, trūksta mažiausiai septyniasdešimt trijų lapų⁹⁹, tačiau ir iš likusios dalies tampa akivaizdu, kad tai nėra grynai „Romos mišiolas“ (*Missale Romanum*)¹⁰⁰, kaip nurodyta VUB retų spaudinių kataloge. Tai rodo keletas faktorių. Pirmiausia, jo priklausomybę Gniezno metropolijai liudija knygoje surašytos mišios „lenkiškoms“ liturginėms šventėms, t.y. Lenkijos karalystės šventiesiems globėjams skirtos šventės, pavyzdžiui, *S. Hedvigis* (fol. ?), *S. Adalberti* (fol. 187v–188r), *In Translatio S. Adalberti* (fol. ?), *S. Stanislai* su oktava ir procesijos rubrikomis (fol. 193v–195v), *In Translatio S. Stanislai* (fol. ?), *In Translatio S. Venceslai* (fol. ?), *S. Floriani* su oktava ir procesijos rubrikomis (fol. 191v–192v, Krokuvos patronas). Kitas požymis rodantis šią priklausomybę yra tas, kad sekmadieniai po Sekminių (lot. *Dominicae post Pentecosten*) čia skaičiuojami kaip sekmadieniai po Švč. Trejybės šventės (*Dominicae post Trinitatem*), tai yra būtent taip, kaip buvo būdinga to laikotarpio Gniezno arkivyskupijos

---

⁹⁸ [Missale secundum ordinem fratrum predicatorum ordinis sancti Dominici... Missale de sanctis]. S.l., s.a. [XVI a.]. 175, 97, 56 p. (VUB/II/3407_MOP-sXVI)

⁹⁹ Po Mišių kanono įrišta numeruota knygos dalis prasideda nuo 74 lapo (fol. LXXIII). Tačiau lakūna gali būti ir gerokai didesnė. Knygos pradžioje yra įdėtas savotiškas teologinis mišių įvadas, parašytas ar greičiau sukompiliuotas iš, kaip teigiama šio įvado pabaigoje, keturių dominikonų teologijos magistrų (Petro iš Tarentezo, vėliau tapusio popiežiumi Inocentu V, Mo (Meaux) vyskupo Durando (dar žinomo Durandus de Alvernia vardu), Alberto Didžiojo ir šv. Tomo Akviniečio) darbų. Bet šis įvadas irgi nėra pilnas, pirmasis lapas jau bėra tik jo tęsinys, nuo skyrių „De defectu aque“ ir „De defectu forme“.

¹⁰⁰ Iš tiesų pats terminas atsiranda jau po minėtos reformos ir kaip toks vartojamas nuo XVI a. pab. XIII a. Romos kurijai buvo sudarytas *Missale secundum consuetudinem Romanae curiae*, kurį po visą Europą išplatino pranciškonai (žr. Harper J. *The Forms and Orders of Western Liturgy*. Oxford, 1991, p. 18). Sykiu daugelis vyskupijų pagal jo pavyzdį XV-XVI a. I p. išleido savus mišiolus.

liturginiams šaltiniams¹⁰¹. Lygiai toks pat skirstymas būdingas ir kitiems dviems iš šios bažnytinės provincijos kilusiems mūsų sąrašė esantiems mišiolams. Galiausiai šio inkunabulo ar paleotipo geografinę ir diecezinę priklausomybę išduota kai kurios rubrikos. Pavyzdžiui, fol. 124v-125r surašyta Devintinių (*In Festo Corporis Christi*) oktavos procesijos aprašymas, kuriame nurodoma, kad tą dieną po mišių vykdoma procesiją į Kristaus kūno bažnyčią, esančią Kazimiere (lenk. *Kazimierz*, lot. *Kazimiria*), už pilies ribų. Čia neabejotinai kalbama apie Krokuvos tuometinį priemiestį, iki pat XIX a. turėjusį atskiras savivaldos teises, Kazimiežą bei jame tebestovinčią Kristaus kūno bažnyčią¹⁰². Dar vienas, jau visiškai tiesioginis patvirtinimas, kad tai Krokuvos mišiolas yra užrašytas fol. CLXIIIr, *Proprium de Sanctis* dalies pradžioje, kur rubrikose aiškinama, kad kai kurių, kryžiumi pažymėtų šventųjų Krokuvos bažnyčia nemini, išskyrus kitas provincijas¹⁰³. Kaip ir iš kur šis įdomus egzempliorius pateko į 1701 m. įsteigtą Dotnuvos pranciškonų observantų vienuolyną, galima tik spėlioti.

Kitas jau tikrai XVI a. Krokuvos mišiolas išspausdintas 1545 m. Tai specialus kelioninis mišiolas¹⁰⁴, todėl jis yra kiek mažesnio formato už VUB/II/1635_MCr-ssXV-XVI. Tiesa jis irgi be titulinio lapo, tačiau apima visus liturginius metus, tik priekyje išspausdintas kalendorius yra ne visas, prasideda

¹⁰¹ Iki potridentinės liturginės reformos, kurią įvykdė popiežius Pijus V XVI a. pab. eilinio laiko po Sekminių skaičiavimas Romos rito liturginiuose šaltiniuose skirtinguose kraštuose ar net to paties krašto skirtingose diecezijose arba vienuolijose galėjo varijuoti. Buvo naudojamas tiek sekmadienių skaičiavimas po Sekminių, tiek ir po Švč. Trejybės. Pvz., Vengrijos Estergomo arkivyskupijos liturginiuose šaltiniuose naudotas skaičiavimas po Sekminių (*Dominicae post Pentecosten*, žr. *Missale notatum Strigoniense ante 1341 in Posonio*. Budapest, 1982, p. 25, 306.). Lygiai toks pat skaičiavimas taikytas ir Lvovo arkivyskupijoje, sprendžiant pagal XIV (?) a. Lvovo pontifikalą. Tuo tarpu Gniezno metropolijoje ši tvarka nebuvo visą laiką pastovi. Antai, XIV a. pab. rankraštiniame Gniezno mišiole (Bibl. Kapit. Gniezno 150; fol. 188r) ar XV a. pr. Krokuvos notuotame mišiole (Kap. Krak. 3; fol. 135v) po Švč. Trejybės šventės seka *Dominica I post oct[avam] pentec[osten]* ir t.t. Tačiau XVI a. spausdintuose tiek Gniezno, tiek ir Krokuvos mišioluose šie laiko po Sekminių sekmadieniai jau skaičiuojami kaip sekmadieniai po Švč. Trejybės.

¹⁰² *In octava autem corporis christi omnia vt in die sancto fiant. Processio eodem die peracta missa fit ad ecclesiam corporis christi in Kazimiriam processione itaque extra castrum ordinata: prelatu sacem(?) eleuando incipit R[esponsoriu]m Non quidam fecit choro ad finem prosequente.* (pabraukta mano — JV. VUB/II/1635_MCr-ssXV-XVI, fol. CXXIIIv-CXXVr).

¹⁰³ *De sanctis autem vbi crux notata est significat quod de talibus ecclesia Cracouiensis non tenet: exceptis alijs prouincijs.* (pabraukta mano – JV.)

¹⁰⁴ [Missale] pro itinerantibus secundum cursum Ecclesiae cathedrali Cracoviensis. Cracoviae, 1545. 313 l. Defektuota. Estr. 22 t., 432 p. (VUB/II/2197_MCr1545)

nuo kovo. Kad tai tikrai 1545 m. leidinys rodo pačioje knygos pabaigoje po žodžio „Finis“ esanti rubrika, kad šis mišiolas buvo išspausdinta Krokuvoje, Marko Scharffenbergo spaustuvėje¹⁰⁵. Rubrikų ir kitų neliturginių tekstų 1545 m. Krokuvos mišiole yra mažiau, negu ankstesniajame variante. Vis dėlto, šis mišiolas svarbus tuo, kad iš esmės patvirtina jau ankstesnioje versijoje susikloščiusią liturginę tvarką bei švenčių tipologiją. Dėl šios priežasties taip pat itin svarbus ir gal net centrinis yra kitas XVI a. mišiolas, o būtent Gniezno mišiolas, išleistas 1555 m. Maince¹⁰⁶. Tikėtina, kad jis galėjo būti laikomas Gniezno katedros ir vyskupijos siaurąja prasme mišiolu. Tačiau yra pagrindo manyti, kad pagal pagrindinį jo leidėjų sumanymą, jo pirminė paskirtis — būti savotišku visos bažnytinės provincijos mišiolu—etalonu. Bet kuriuo atveju, sprendžiant pagal sunkiai įskaitomą įrašą ranka knygos titulinio lapo viršutiniame dešiniajame kampe, šis egzempliorius į Vilnių galėjo patekti iš Plocko, kur matyt irgi buvo naudojamas pagal savo pirminę paskirtį¹⁰⁷. Apskritai tai pilniausiai išsilaikęs Gniezno arkivyskupijai skirtas mišiolas, pagal kurį galima spręsti apie susikloščusias liturgines mišių tradicijas ne tik pačiame Gniezne, bet ir kitose šios metropolijos vyskupijose iki potridentinės Romos rito liturginės reformos. Kaip matysime, kai kurios čia užfiksuotos ypatybės išsilaikė ir gyvavo gerokai ilgiau, nei teoriškai turėjo būti. Pavyzdžiui, kai kurios choralinės giesmės buvo naudojamos ir XVII a. vid., ir netgi XVIII a. bent jau I pusėje¹⁰⁸. Suprantama, šiuos spausdintus mišiolus toliau darbe lyginsime ir su minėtais dviem rankraštiniais XIV a. pab. ir XV a. atitinkamai Gniezno ir Krokuvos mišiolais¹⁰⁹. Tačiau tai bus daugiau konsultacinio pobūdžio palyginimai (t.y. grynai pasitikrinimui dėl pačios Gniezno ar Krokuvos tradicijos, o ne galimos šių senesniųjų šaltinių hipotetinės įtakos ar galbūt turėtų bendrumų su buvusiais liturginiais

---

¹⁰⁵ *Impressunt Cracouie per Marcum Scharffenbergium Bibliopolam Cracouien[sem], opera et impensis proprijs. Anno Dni 1545.*

¹⁰⁶ *Missale Ecclesie et provincie Gnesnens. Cum gratia et privilegio ad decennium. Moguntiae, 1555. 176, 260, 60; 42 l. 20 lap. su gaidomis. (VUB/II/2287_MGn1555)*

¹⁰⁷ *Deo omnipotenti & ... ac omnibus per ma... cavo: Ploc[ensi]: Vil[nensi]: ?... oratorii ...?*

¹⁰⁸ Žr. 3.5.–3.6. skyrius.

¹⁰⁹ Žr. 101 išnašą.

manuskriptais LDK), kadangi, kaip minėjome, atitinkamų rankraštinųjų mišiolų bei kitų liturginių šaltinių Lietuvoje aptikti nepavyko, o darbo prielaidas, įžvalgas bei teiginius pirmiausia turime grįsti tais šaltiniais, dėl kurių kilmės ir naudojimo anuometinėje LDK galime būti daugiau ar mažiau tikri.

Septynioliktojo ir aštuonioliktojo amžiaus liturginių šaltinių yra išlikę gerokai daugiau, ir šie šaltiniai prieinami visose trijose pagrindinėse Lietuvos bibliotekose. Dauguma jų yra tipiški potridentiniai *Missale Romanum*, atspindintys potridentinį Romos ritą. Yra keletas specialiai pagal skirtingoms vienuolijoms išleistų mišiolų — karmelitams, pranciškonams, dominikonams bei benediktinams¹¹⁰. Vis dėlto, visi šie mišiolai jau suderinti su pagrindiniu Romos mišiolu. Tad čia didelių liturginių įvairovių tikėtis neverta, išskyrus nebent dominikonų mišiolą, kadangi ši vienuolija turėjo savitą ritą ir jis išsilaikė bei sėkmingai gyvavo ir po Tridento susirinkimo reformų. Kita vertus, kaip tik dėlto, dominikonai kaip taisyklė stovi kiek nuošalėje nuo pagrindinių diecezinių liturginių ir giedojimo tradicijų ir nevisada juos tiesiogiai įtakoja. Be to, Lietuvos atveju, nors dominikonai kartu su pranciškonais kurį laiką veikė karaliaus Mindaugo dvare¹¹¹, (kaip žinome, ir vienas iš to meto Lietuvos vyskupų, kurį įšventino tuometinis Gniezno arkivyskupas Fulkonas, buvo dominikonas Vitas¹¹²), po to, praėjus daugiau kaip pusei amžiaus pora metų veikė valdant didžiajam kunigaikščiui Gediminui (1323–1325)¹¹³, tačiau po to jų Lietuvoje nebuvo beveik du šimtmečius, ir jie sugrįžo tik XVI a.¹¹⁴ Taigi, jie

---

¹¹⁰ Žr. pvz., mišiolus Lietuvos nacionalinėje M. Mažvydo bibliotekoje: *Missale abbreviatum ad usum fratrum, ac monialium Carmelitarum discalceatorum : missas sine notis decantantium. Varsaviae, 1685. (LNMMB/R.XVII:B:469) arba Missale fratrum ordinis Beatissimae Dei Genitricis, semperque Virginis Mariae de monte Carmeli ad praescriptum Breviarii ejusdem ordinis auctoritate Apostolica approbati, ... Romae, 1703. (LNMMB/R.XVIII:E:73. Abu mišiolai skirti karmelitams); Missale franciscanum ad usum fratrum minorum Sancti P. Francisci juxta Missale Romanum ex decreto Sacrosancti Concilii Tridentini restitutum, ... Venetiis, 1740. (LNMMB/R.XVIII:E:150(1); prancišikonams skirtas mišiolas). Missale Benedictino-monasticum ... Augustae Vindelicorum, 1742. (LNMMB/R.XVIII:E:3; benediktinams skirtas mišiolas). Missale Sacri Ordinis Praedicatorum auct. Apost. approbatum, ... Romae, 1726. (LNMMB/R.XVIII:F:194; dominikonams skirtas mišiolas).*

¹¹¹ *Gidžiūnas V.* Vienuolijos Lietuvoje // *Lietuvių enciklopedija*. 15 tomas. = Lietuva. Vilnius, 1991, p. 153.

¹¹² *Baronas D.* Nuo pirmų mišių iki Lietuvos krikšto (1009–1387) // *Krikščionybės Lietuvoje istorija*. / Sudarytojas V. Ališauskas. Vilnius, 2006, p. 31.

¹¹³ *Gidžiūnas V.* Vienuolijos Lietuvoje.

¹¹⁴ *Ibidem*.

nelabai ir galėjo įtakoti Lietuvos liturgijos ir liturginio giedojimo raidą ankstyvuojų lotyniškosios krikščionybės Lietuvoje laikotarpiu, kuomet išties buvo dedami tam tikri pagrindai. Tad dominikonų liturginiai šaltiniai šiame darbe atskirai nebus imami domėn.

Kalbant apie kitus mišiolas — ir jau paminėtus, ir tiesiog visuotinius *Missale Romanum* — reikia paminėti dar vieną beveik visiems jų būdingą bruožą. Beveik visi jie yra įrišti su vienu ar keliais priedais, kurie gali būti išspausdinti tais pačiais ar nebūtinai tais pačiais metais, kaip ir pagrindinis mišiolas (kai kuriais atvejais, šis skirtumas gali būti labai nedidelis, tik keleri metai, o kai kuriais ir keli dešimtmečiai). Beveik visi mišiolai turi priedus, su šventųjų globėjų ir specialių švenčių, būdingų tik Lenkijos karalystei priedus (*Missae propriae patronorum et festorum Regni Poloniae*)¹¹⁵. Be to, kai kuriuose iš jų įrištos dar papildomos mišios, pavyzdžiui, Rožyno Švč. Mergelės Marijos ar Angelo sargo¹¹⁶. Taip pat kai kuriuose iš šių liturginių knygų esama ir atskiro priedo, kur surašytos Švedijos karalystės šventųjų globėjų mišios¹¹⁷, o keliuose mišioluose papildomai įrištos ir pranciškonų ordino šventųjų mišios¹¹⁸.

Visos šios liturginės knygos neabejotinai naudotos LDK bažnyčiose, kai kuriose ranka įrašytos ir papildomos dedikacijos ar tiesiog trumpi įrašai, nurodantys kam knygos priklausė. Atskirais atvejais tokie visuotiniai, o ne specialūs mišiolai buvo dovanojami ir vienuoliams, netgi nebūtinai tų ordinų, kuriems, pagal įrištas mišiole dalis, būtų galima tikėtis. Toks, pavyzdžiui, yra

---

¹¹⁵ pvz., *Missae propriae patronorum et festorum Regni Poloniae : ad normam Missalis Romani accomodatae. Missale Romanum. 1611.* (VUB/III-20043, įrišta kartu su Romos mišiolu, išspausdintu 1626 m. Antverpene, VUB/III-20041) ar *Missae propriae patronorum et festorum Regni Poloniae : ad normam Missalis Romani accomodatae. Antverpiaie, 1631* (įrišta kartu su pilnu mišiolu, išspausdintu irgi Antverpene 1642 m., abiejų signatūra LMAVB yra tokia pati – LMAVB/V-17/2-288).

¹¹⁶ *Missa sacratissimi Rosarii beatissimae virginis Mariae : privilegata a Domino nostro Papa Paulo III. & Gregorio Decimotertio : cum Missis de S. Angelo Custode... Missale Romanum. 1619.* (VUB/III-20042)

¹¹⁷ *Missae propriae sanctorum Regni Sveciae patronorum: ad normam Missalis Romani accomodatae. Antverpiaie, 1680.* (LMAVB/V-17/2-288). Apskritai XVII a. šaltiniuose, kaip matysime, Švedijos karalystės šventųjų ir jiems skirtų maldų bei giesmių sutinkama nemažai. Be abejo, tai dinastinių pokyčių Lenkijos karalystės ir LDK soste, kuomet atėjo Vazos, pasekmė. Šie šventieji iš kalendorių bei Katalikų bažnyčios maldų neišnyko ir po vadinamojo „Tvano“.

¹¹⁸ *Missae propriae festorum ordinis Fratrum Minorum ... Antverpiaie, 1632.* (LMAVB/V-17/2-288).

1629 m. Kelne išleistas Romos mišiolas, puošniai įrištas sykiu su tais pačiais metais ir tų pačių leidėjų išleistu Lenkijos karalystės globėjų ir būdingų švenčių mišių priedu bei dar vienu, 1640 m. išleistu (t.p. Kelne) pranciškonų šventiesiems skirtų mišių priedu. Šiuo metu jis saugomas Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekoje¹¹⁹. Natūralu būtų tikėtis, kad knyga turėjusi priklausyti kuriam nors pranciškonų ar bernardinų vienuolynui, veikusiam LDK. Tačiau knygos tituliniam bei prieštituliniam tuščiam lape ranka padaryti įrašai byloja, kad šį mišiolą Žemaičių vyskupas Jurgis Tiškevičius 1647 (?) vasario 21 d. padovanojo Kražių benediktinių Šv. Mykolo Archangelo konventui¹²⁰. Kitaip tariant, pranciškoniškas priedas dar nereiškia, kad liturginė knyga būtent pranciškonų ir buvo naudojama. Iš kitos pusės, dėl to pernelyg stebėtis irgi neverta, kadangi po Tridento susirinkimo Romos ritas visame pasaulyje buvo esmingai suvienodintas ir išskyrus kai kurias vienuolijas, kaip domininkonai ar cistersai, iš esmės visuotinai buvo pereita prie vieningo rito. Tiesa, daugeliu atveju buvo paliekamos XVII-XVIII a. gyvavusioms valstybėms kai kurios joms būdingos šventės. Pavyzdžiui, 1680 m. Antverpene išleistame ir Lietuvos jėzuitų naudotame Romos mišiole (pagal įrašus, jis priklausė Daugpilio jėzuitų kolegijai), pačioje pabaigoje (prieš atskirą jau aptartą dalį su Lenkijos karalystės šventųjų globėjų ir kitų švenčių mišiomis) yra skyrius su mišių *ad libitum* tekstais, ir jų didžioji dalis yra skirta Ispanijos karaliaus pavaldiniams (*Pro omnibus Hispaniarum Regi subjectis celebrandum*), t.y. ne tik konkrečiai Ispanijos, bet ir jos kolonijų gyventojams¹²¹. Iš kitos pusės, būtent tokios specialios ar konkrečiam regionui būdingos šventės ar šventųjų minėjimai dažnu atveju liudija tęstinumą su

---

¹¹⁹ Missale Romanum ... Coloniae Agrippinae, 1629; Missae propriae Patronorum et festorum Regni Poloniae : ad normam Missalis Romani accommodatae. Coloniae Agrippinae, 1629; Missae propriae Festorum ordinis Fratrum minorum ... Coloniae Agrippinae, 1640. Visų jų signatūra yra ta pati – LMAVB/V-17/2-1.

¹²⁰ *Anno millesimo seintesimo septimo die vero vigesima prima mensis Februarij, Illustrissimus ac Reverendissimus in Christo Pater et Dominus D. Georgius Tyszkewicz Dei et Apostolicae sedis gratia Episcopus Samogitiensis Sanctissimi Domini divi Pontificis Maximi praelatus domesticus, ac eiusdem sanctitatis assistens praepositus Trocensis Hoc Missale Pro Conventu Crozensi Sti Michaelis Archangeli Monialium ordinis Sti patris Benedicti dedit et donavit presens pro semper.*

¹²¹ žr. Missale Romanum ... [Antverpia], [1680.]. (VUB/III-P-264_MR1680).

ankstesniąja, ikitridentine liturgine tradicija, kas vėlgi yra svarbu ir mūsų tyrimui.

2.3.3.2. Brevijoriai ir oficijai. Brevijorių bei oficijų turimas pasirinkimas yra kiek mažesnis. Tačiau ir čia esama įdomių egzempliorių. Du seniausi saugomi Lietuvos nacionalinėje M. Mažvydo bibliotekoje. Abu jie išspausdinti XVI a. pabaigoje, bet skirtingais metais ir skirtingose vietose. Vienas iš jų išleistas 1583 metais¹²², kitas — 1595-aisiais, bet pastarojo yra išlikusi tik viena dalis¹²³. Tačiau abu atspindi jau potridentinį Romos ritą. Vėlesniais šimtmečiais išspausdintų Romos brevijorių esama ir daugiau. Įvairūs jų egzemplioriai saugomi visose trijose pagrindinėse bibliotekose. Tarp jų esama ir labai įdomių egzempliorių. Vienas tokių — Trua (*pr.* Troyes) vyskupystės brevijorius, išleistas 1652 metais¹²⁴. Tačiau vargubau ši liturginė knyga buvo naudojama pagal paskirtį. Į VUB ją pateko iš buvusios Vilniaus viešosios bibliotekos, į kurią pateko iš I. A. Zaluski'o, kurio vardas yra užrašytas. Tačiau tai galėjo įvykti ne anksčiau, kaip XVIII a., mat įrašytasis I. A. Zaluski, greičiausiai buvo ne kas kitas, kaip Józefas Andrzejus arba Jędrzejus Załuskis (1702-1774), Lenkijos karalystės diplomatas, politikas, kuris 1734-1737 m. buvo Lenkijos pasiuntinys Prancūzijoje, o nuo 1758-ųjų ir Kijevo vyskupas. Jis surinko nemažą biblioteką, kurią 1771 m. dovanuoja Abiejų tautų Respublikai¹²⁵.

Vis dėlto mūsų tyrimui svarbesni yra vietinę ar mūsų regiono specifiką atspindintys šaltiniai. Pirmiausia, tai leidiniai skirti Lenkijos karalystei ir LDK. Dalis jų išleista ir Vilniuje. Vienas tokių yra vienuoliškas brevijorius pagal Šv. Išganytojo regulą, t.y. brigitiečių ordino brevijorius, išleistas 1684 metais Vilniaus pranciškonų spaustuvėje¹²⁶. Sprendžiant pagal titulinį puslapį, jis

---

¹²² Psalterium; Breviarium reformatum. [Venetiis], [1583]. (LNMMB/R.XVI:B.232)

¹²³ Breviarium Romanum : ex decreto sacrosancti Concilij Tridentini restitutum : ... Antverpiæ, 1595. P.1- : ilustr. ; Pars 1: Hyemalis [60] (LNMMB/R.XVI:A.6_BrR1595)

¹²⁴ Breviarium ecclesiae Trecensis illustrissimi ac reverdn. In Christo patris Domini D. Francisci Malier Trecensis Episcopi autoritate, ac eiusdem ecclesiae capituli consensu editum. Pars aestivalis. Trecis [va] 1652. (VUB/III/2432).

¹²⁵ Wielka ilustrowana Encycyklopedia Powszechna. Tom XVIII. Kraków, 1932, p. 253.

¹²⁶ Breviarium monialium juxta S. Salvatoris regulam. Vilnae, 1684. (VUB/III/17348_BrMon1684).

buvo skirtas konkrečiai Gardino brigitičių konventui. Iš vienos pusės, tai brevijorius, kuriame surašytos liturginės valandos su brigitetėms būdingomis antifonomis bei responsorijais¹²⁷. Tačiau sykiu jame esama kai kurių nuorodų apie LDK būdingas liturgijos ypatybes. Tai matyti jau kalendoriuje. Pavyzdžiui, šv. Kazimiero šventė kovo 4 d. čia nurodyta kaip *duplex cum octava*, tuo tarpu aukščiau minėtuose mišiolų prieduose su visai Lenkijos karalystei būdingomis šventųjų globėjų bei kai kurių kitų švenčių mišiomis, šv. Kazimiero šventė nurodyta kiek žemesnio rango — tiesiog *duplex* (pagrindinėje tuometinio Romos mišiolo dalyje ji klasifikuojama kaip *semiduplex*¹²⁸). Tai nėra klaida, nes toks itin aukštas šv. Kazimiero šventės rangas buvo suteiktas popiežiaus Urbono VIII 1636 m. bule, pagal kurią *duplex* su ištisu aštundieniu Lietuvos globėjo garbei galėjo būti švenčiamas pirmiausia Vilniaus vyskupijoje, o sykiu ir visoje Lietuvos didžiojoje kunigaikštystėje¹²⁹. Tuo tarpu balandžio 23-čioji, t.y. šv. Adalberto–Vaitiekaus, vieno iš Lenkijos karalystės patronų diena, kalendoriuje nurodyta kaip dviejų skirtingų švenčių Lenkijoje ir Lietuvoje diena. Pagal *Breviarium monialium* balandžio 23-čią Lietuvoje švenčiamas šv. Jurgis Kankinys, o Lenkijoje — šv. Adalbertas Vaitiekus¹³⁰. Abiejų švenčių rangas vienodai aukštas — *duplex*¹³¹. Suprantama, tai nedidelės detalės, tačiau jos byloja apie tam tikrus LDK vyskupystėse gyvavusių liturginių tradicijų skirtingumus, lyginant su Lenkijos karalyste

¹²⁷ Plačiau apie Vakarų Europos brigitetėms būdingo liturginio giedojimo ypatybes žr.: *Servatius V. Cantus sororum. Musik- und liturgiegeschichtliche Studien zu den Antiphonen des birgittinischen Eigenrepertoires*. Uppsala, 1990.

¹²⁸ žr. Priedą 1.

¹²⁹ *Urbanus P.P. VIII. Ad futurum rei memoriam. <...> De venerabilium Fratrum nostrorum, S. R. E. Cardinalium Sacris Ritibus praepositorum consilio, quod de coetero, si dictus Sanctus Casimirus est patronus principalis Ducatus Lithuaniae huiusmodi festum illius celebrari debeat sub ritu duplici, ac cum octava, per totum Ducatum praefatum.* (pabraukta mano – JV.) *iuxta Rubricas Breuiarij Romani de octavis, Apostolica auctoritate, tenore praesentium concedimus, & indulgemus. <...> Datum Romae apud Sanctum Petrum sub Annulo Piscatoris Die XIV. Februarij M.DC.XXXVI.* (visą bulės tekstą žr. Priede 3).

¹³⁰ *Georgii Mart[yr]is in Lith[uania]. Adalberti in Polonia.*

¹³¹ Tuo tarpu pagal 1702 m. Kelne išspausdintoje Lenkijos karalystei būdingų oficijų knygelės kalendorių nurodoma, kad balandžio 23 d. švenčiama šv. Adalberto–Vaitiekaus šventė (*duplex cum octava*), o šv. Jurgis Kankinys minimas balandžio 24-ąją, ir jo šventė klasifikuojama tik *semiduplex* rangų (žr.: *Officia propria ss. patronorum Regni Poloniae. Coloniae Agrippinae, 1702.* (LMAVB/L-18/1474) bei Priedą 1).

(pastebėtina, tokie nedideli nesutapimai, dažniausiai susiję su įvairių šventųjų kultais, buvo gana būdingi viduramžių liturgijai). Šv. Kazimiero šventės atveju, tas skirtingumas pripažintas ir popiežiaus ne tik atskiros vyskupystės, bet visos valstybės lygiu.

Kiti svarbūs liturginiai šaltiniai yra specialių oficijų knygos, skirtos vienam ar keliems šventiesiems, arba visiems šalies oficialiems šventiesiems globėjams bei ypatingoms šventėms. Savo esme, tai brevijoriaus dalys arba ištraukos, tačiau būtent tokios, kurių nėra arba kurios kiek skiriasi nuo pagrindinio potridentinio Romos brevijoriaus. Tie skirtumai paprastai būna sąlygoti anksčiau gyvavusių tradicijų, kas iš dalies, kaip jau pastebėjome, atsispindi ir kalendoriuose. Paprasčiau tariant, tai vienam ar kitam kraštui būdingos (*propria*) liturginės valandos, panašiai, kaip ir aukščiau aptartos būdingos mišios. Tokie rinkiniai, kuriame būtų surašytos visi tik Lenkijos karalystei būdingi oficijai, mūsų sąrašė yra du. Abu išleisti ne Lenkijoje ar Lietuvoje, bet vienas Kelne pačioje XVIII a. pradžioje, šiuo metu saugomas LMAVB¹³², o kitas — XVII a. viduryje Antverpene¹³³. Pastarasis egzempliorius, įrištas su dar dviem oficijais¹³⁴, saugomas Vilniaus universiteto bibliotekoje, kur taip pat yra ir kitas rinkinys, sudarytas greičiausiai iš kelių, Vilniuje spausdintų nedidelių leidinių, kuriame sutelkta įvairioms vienuolijoms svarbių šventųjų liturginės valandos¹³⁵. Vienas reikšmingesnių Lietuvos

¹³² Officia propria ss. patronorum Regni Poloniae / Per R. Stanislaum Socolovium , serenissimi olim Stephani Poloniae regis theologum, canonicum Cracoviensem ex mandato Synodi Petricoviensis conscripta. Coloniae Agrippinae, 1702. (LMAVB/L-18/1474_OffRP1702)

¹³³ Officia propria ss. patronorum Regni Poloniae / Per R. Stanislaum Socolovium , serenissimi olim Stephani Poloniae regis theologum, canonicum Cracoviensem ex mandato Synodi Petricoviensis conscripta. Antverpiae, 1643. (VUB/III-P/60a_OffRP1643)

¹³⁴ Kartu su lenkiškais oficijais tuo pačiu VUB šifru pažymėti ir šis leidinys: Officia Propria SS. Patronorum Regni Sveciae, ex vetustis Breuiarijs eiusdem Regni deprompta. Antverpiae, 1639 (VUB/III-P/60a_OffRS1639). Be to, toje pačioje knygoje įrišti dar du Prūsijoje (Braunsberg) išleisti leidiniai: Corollarium Breviarii Romani continens Officia Propria Sanctorum ... Brunbergae, 1676 (VUB/III-P/60b); Officium de B. Andrea apostolo, patrono ecclesiae ac episcopatus Varmiensis. Cum officio S. Brunonis Apostoli, episcopi ac martyris Prussiae. Brunbergae, 1676. (VUB/III-P/60c). Šis rinkinys priklausė Lietuvos jėzuitų provincijos Daugpilio kolegijai (*Coll. Düneburg. Societatis JESU*).

¹³⁵ Pagal bibliografinius duomenis, tai šv. Bonifacijaus ir šv. Romualdo oficijų knyga, tačiau iš tiesų joje surašyta gerokai daugiau oficijų — Officium S Bonifacii martyris. ordinis Eremitarum Camaldulensium, S. Romualdi episcopi Russiae semiduplex. Romae, Vilnae, 1673. (VUB/III-17250)

požiūriu tokių leidinių yra specialiai šv. Kazimierui skirtas oficijus, išleistas dar 1638 metais¹³⁶.

Visi šie ir kiti panašūs oficijai pasižymi ta ypatybe, kad jie yra pilnai suderinti su tuometiniu Romos brevijoriumi. Tai yra, daugelis jau nebeturi tų bruožų, kurie buvo būdingi vėlyvaisiais viduramžiais, kuomet dauguma svarbiausių vienos ar kitos vyskupystės arba ir viso krašto šventųjų turėjo vadinamuosius rimuotus oficijus (kelios nedidelės išimtys tik patvirtina šią taisyklę). Šiuose oficijuose dažniausiai, sekant pagrindinio brevijoriaus rubrikomis, būna nurodyta, kad viskas imama, kaip šventiesiems (pagal jų rangą ir kategoriją) skirtoje dalyje, išskyrus kurias nors maldas, skaitinius bei kai kurias giesmes¹³⁷. Iš pastarųjų paminėtinos *ad Magnificat* antifonos, skirtos giedoti per mišparus pagrindinių Lenkijos karalystės šventųjų globėjų — šv. Stanislovo, šv. Floriono, šv. Adalberto šventes. Tiesą pasakius, keliuose XVII-XVIII a. kancionaluose tokių specialių rimuotų antifonų su atitinkamomis nuorodomis, kurio šventojo garbei ji skirta, esama nemažai, o keliuose pranciškonų giesmynuose net ir XVIII a. II p. tebėra surašyti pagrindinių pranciškonų šventųjų — šv. Pranciškaus, šv. Antano Paduviečio ir šv. Klaros — rimuoti oficijai. Įdomu ir tai, kad tokios rašytinės tradicijos patvarumas atsispindi ir kai kuriuose iš aptariamųjų spaudinių. Antai jau minėtame oficijų rinkinyje VUB/III-17250, pačioje jo pabaigoje būtent ranka surašytas visas rimuotas šv. Klaros oficijus, kuris seka ne tiek nustatytomis potridentinio Romos brevijoriaus gairėmis dėl įvairių šventųjų, kiek senąja tradicija¹³⁸.

Dar vieną grupę sudaro asmeniniam pamaldumui skirtos oficijų knygos. Tokių mūsų sąrašė yra trys — viena iš LMAVB¹³⁹, kitos dvi — iš VUB retų

¹³⁶ Officium s. Casimiri confessoris M. D. Lithuaniae patroni ab Urbano VIII Pontifice maximo ad instantiam... D. Abrahami Woyna D.G. Episcopi Vilnensis in dioecesi Vilnensi per Octauam recitari, concessum. Vilnae, 1638. (VUB/III-14585)

¹³⁷ Pvz., minėtame leidinyje su oficijais vienuolijoms, prie šv. Bonifacijaus oficijaus skaitome rubriką: *Omnia de Communi Vnius Martyris Pontificis praeter Lectiones secundi Noct[urni]* („viskas iš bendrosios vieno kankinio dalies, išskyrus antrosios naktinės skaitinius“), o prie šv. Pranciškaus Saleziečio esanti rubrika skelbia, kad *Omnia de Communi Conf. Pont. praeter ea, quae sequuntur* („viskas iš bendrosios vyskupo išpažinėjo dalies, išskyrus tai, kas seka“). Panašios rubrikos sutinkamos beveik prie kiekvieno tokiuose oficijuose užrašyto šventojo.

¹³⁸ VUB/III-17250, paskutiniai 17 rankraštinų lapų.

¹³⁹ Rosarium et officium B.Mariae Virginis aliaeque variae devotiones combinatae in honorem Smae Trinitatis, augustissimae reginae caelorum cultum. [Vilnae, ca. 1680] (LMAVB/L-17/2-160)

spaudinių skyriaus¹⁴⁰. Visos jos yra XVII a. leidiniai, visos savo pavadinimuose (ar spėjamame pavadinime, kaip VUB/III-16251 atveju) siejamos su Švč. M. Marijos liturginėmis valandomis. Viena vertus, jos pagrįstos liturginių valandų praktika, ir visose yra vadinamasis „Mažasis Švč. Mergelės Marijos oficijus“, o dviejuose iš jų surašytos ir gedulinės valandos¹⁴¹. Kita vertus, ir turinys, ir šiuose leidiniuose surašyta medžiaga (o VUB/III-3102 atveju ir formatas, kuris yra viso labo 8°, t.y. lengvai telpantis net ir į nedidelę kišenę), rodo, kad šios knygos buvo skirtos daugiau asmeniniam skaitymui, mąstymui ir maldai, nei bendruomeniniam naudojimui¹⁴². Pavyzdžiui, LMAVB/L-17/2-160, kaip rodo titulinio puslapio informacija, yra tiesiog specialiai LDK didikams Polubinskiams sudarytas, išspausdintas ir jų, matyt, ir naudotas leidinys¹⁴³, savo esme artimas įvairioms dar viduramžiais aristokratų naudoms valandų knygoms. O minėtame itin mažo formato leidinyje VUB/III-3102, kuris buvo skirtas būtent jėzuitams, gausu įvairių maldų, dvasinių pratybų (*exercitia spiritualia*), pagal įvairius jėzuitų palaimintuosius ir šventuosius (be šv. Ignaco Lojolos, čia rasime ir šv. Pranciškaus Ksavero, Stanislovo Kostkos ir kt.). Vis dėlto, šios knygos yra gana vertingas informacijos šaltinis, ne tik todėl, kad jos padeda susidaryti tam tikrą vaizdą apie to meto dvasininkijos ir pasauliečių (bent jau aristokratijos sluoksniu) kai kuriuos dvasinio gyvenimo aspektus bei maldingas praktikas, bet ir dėl jose pateikiamos medžiagos. Be jau minėtų kelių oficijų bei įvairių maldų, visuose trijuose išspausdinta ir nemažai liturginių himnų bei kai kurių psalmių (vad. Atgailos bei Laiptų) tekstų. O tai,

¹⁴⁰ [Officium Beatae Mariae.] Venetiis, 1643 (VUB/III-16251) ir Officium Immaculatae Virginis Mariae Conceptionis ... . Lublini, 1696 (VUB/III-3102).

¹⁴¹ LMAVB/L-17/2-160 ir VUB/III-16251.

¹⁴² Tiesa, VUB/III-16251 pirmojo viršelio vidinėje pusėje esantis įrašas – *Ex [libris] R. Dni Pauli Capellani Czerweno Dwor. Applicatus ad Chorum p[ro]prium Bernardinorum Conven[tum] Caunen[sis] (?)* – rodantis, kad knyga priklausiusi Raudondvario kapelionui Pauliui bei priskirta (pridėta ar pritaikyta?) Kauno bernardinų konvento chorui, leidžia daryti prielaidą, kad mažąjį Marijos oficijų ar gedulines valandas iš jos galėjo rečituoti ir vienuoliai chore. Kas yra pilnai tikėtina, turint omeny, kad šio oficijaus rečitavimas ar giedojimas buvo gana plačiai paplitusi praktika.

¹⁴³ Tituliniame puslapyje išspausdinta tokia informacija: *Per Illvstribvs ac Magnificis Dominis D. Dominico et Christophoro de Lubno Polvbinsciis Volkovicensi & Bobroviscensi Capitaneis Alexandro Magno maioris Illvstrissimi Alexandri Hilarii Polvbinski. Supremi M. D. L. Marechalci Magnae spei ac expectationis Vnice dilecti Filijs In Exteris Nationibus, Bonitati, Disciplinae, & scientiae Sedulam operam dantibus Hae Orationes Sacrae & Devotae Ab ipsomet piae memoriae Marschalco compillatae, in unum congestae, & ad Typum datae, in Animae eius emolumentum, horum devotionis documentum omniumque ad illas excitamentum Sacrae Svnto.*

savo ruožtu, leidžia juos sulyginti su giesmynuose esančiais himnais bei turėti pilnesnį šių giesmių sąvadą.

2.3.4. Liturginiai giesmynai ir kancionalai. Kadangi grigališkasis choralas, kaip jau ne kartą minėjome, yra esmingai liturginis ir liturgiškas giedojimas, ne kartą Bažnyčios Magisteriumo patvirtintas kaip būdingas (*cantus proprius*) Romos katalikų bažnyčios giedojimas¹⁴⁴, paskutiniąją ir svarbiausią šiame darbe aptariamų šaltinių grupę irgi įvardijame kaip liturginius. Iš vienos pusės, didžioji choralinių giesmių dalis istoriškai surašoma liturginėse giedojimui skirtose knygose, ir Lietuva čia nėra kažkokia ypatinga išimtis. Iš kitos pusės, net ir tos grigališkojo choralo giesmės, kurios surašytos į aiškios ar konkrečiai apibrėžtos liturginės funkcijos neturinčius giesmynus, buvo skirtos giedoti kone išskirtinai liturgijoje¹⁴⁵. Kita vertus, šis liturginis faktorius bus pagrindinis, kuriuo remiantis skirstysime ir pristatysime turimus giesmynus bei jų fragmentus.

Vienai didelei grupei priklauso abiejų liturgijos sandų — liturginių valandų ir Eucharistijos — šventimui skirti giesmynai. Savo ruožtu, liturginė priklausomybė įgalina šiuos giesmynus skirti į dar du pogrupius, kurių viename bus aptariami antifonalai ir psalmynai bei jų fragmentai (tai yra, liturginėms valandoms skirti giesmynai), o kitame — gradualai ir jų fragmentai (tai yra, giesmynai, kuriuose surašomos visos mišių giesmės). Antrąją didelę grupę sudaro įvairūs didesni ir mažesni kancionalai, kurių vieni buvo akivaizdžiai skirti individualiam naudojimui (tai yra, iš jų giedoti galėjo tik vienas žmogus, kuris dažnu atveju, matyt, buvo ar galėjo būti kantorius), o kiti — kantorių grupei ar visam chorui skirti giesmynai. Tai labai aiškiai parodo toks paprastas jų požymis, kaip knygos dydis ir formatas, pavyzdžiui, 1700 m.

---

¹⁴⁴ Plg. „... canto gregoriano, che è ... il canto proprio della Chiesa Romana“ (pop. šv. Pijaus X motu proprio *Tra solectudini*, §3) ar „Ecclesia cantum gregorianum agnoscit ut liturgiae romanae proprium“ (II Vatikano susirinkimo liturginė konstitucija *Sacrosanctum Concilium*, §116; visi pabraukimai mano – JV).

¹⁴⁵ kaip liturgines traktuosime ir įvairias procesijų giesmes, nes dauguma mūsų šaltiniuose aprašomų procesijų buvo vienaip ar kitaip susijusios su liturgija. Be to, dauguma jų ir yra nurodomos kaip antifonos, responsorijai, himnai ar litanijos, t.y. visos priklauso liturginiams žanrams.

Gardine surašyto giesmynėlio, pavadinto *Cantionale ad usum fratrum*¹⁴⁶, dydis viso labo yra tik 10,5x14,5 cm, o kitas, maždaug XVIII a. II p. giesmynas, pavadintas *Hanaticum*¹⁴⁷, yra 27x44 cm dydžio. Vis dėlto šio knygų dydžio ar atlikėjiškos paskirties kriterijus mūsų tyrimui nėra ypatingai svarbus ir jo esminiu faktoriumi nelaikysime.

Pastebėtina, kad dalis žemiau pristatomų šaltinių yra aprašyti bei pristatyti ir lietuviškoje, ir užsienio mokslinėje literatūroje. Taip pat kai kurie VUB, LMAVB bei LMTAB saugomi rankraščiniai giesmynai buvo aprašyti ir iš dalies analizuoti šio darbo autoriaus diplominiame darbe¹⁴⁸. Be to, tarptautinis JAV, Kanadoje ir Šveicarijoje veikiantis Viduražių muzikos institutas neseniai išleido vieno iš LMAVB saugomų rankraščių giesmynų, o būtent iš Marienpolio moterų augustiniečių vienuolyno (prie Leiden, Olandijoje) kilusio ir veikiausiai kunigui skirto giesmyno (jame surašyta nemažai prefacijų, kurias galėjo giedoti tik kunigas) LMAVB/F22-95 faksimilinį leidinį¹⁴⁹. Daugiausia yra nagrinėti seniausi didieji giesmynai, kilę, kaip manoma iš Vilniaus bernardinų vienuolyno, ir šiuo metu saugomi LMAVB¹⁵⁰. Jų inicialus tyrinėjo T. Adomonis¹⁵¹, gana išsamią trijų manuskriptų menotyrinę studiją atliko Erikas Slavėnas¹⁵², apie VUB rankraštyne saugomus seniausius pergamentinius giesmynų fragmentus trumpai rašė ir Levas Vladimirovas¹⁵³. Tarptautinėje mokslinėje spaudoje šiuos

---

¹⁴⁶ *Cantionale ad usum Fr[atrum]*. Gardinas, 1700. (VUB/F45-38)

¹⁴⁷ *Hanaticum*. B.v. [XVIII]. (VUB/F45-61)

¹⁴⁸ *Vilimas J.* Seniausi grigališkojo choralo rankraščiai Vilniaus bibliotekose. Diplominis darbas. Vilnius, 1992.

¹⁴⁹ Vilnius, Academy of Sciences, Dept. of Manuscripts, F22-95 / Veröffentlichungen Mittelalterlicher Musikhandschriften– Publications of Mediæval Musical Manuscripts, vol. XXIX. Ottawa, ISBN 1-896926-50-9.

¹⁵⁰ Tai LMAVB/F22-101, LMAVB/F22-102, LMAVB/F22-103, LMAVB/F22-104, LMAVB/F22-105 ir LMAVB/F22-106.

¹⁵¹ *Adomonis T.* Lietuvos XIV–XVI amžių miniatiūros // Menotyra. 1967, Nr. 1, p. 203-242.

¹⁵² *Slavėnas E.* Trys manuskriptai iš Lietuvos Mokslų Akademijos bibliotekos // Menotyra. 1991, Nr. 18, p. 41-56.

¹⁵³ *Vladimirovas L.* Knygos istorija: Senovė. Viduramžiai. Renesansas. XVI-XVII amžius. Vilnius, 1979, p. 129-130.

giesmynus pristatė Viktorija Gončarova¹⁵⁴, sykiu iškeldama prielaidą, kad visi jie galėjo būti surašyti pačiame Vilniaus bernardinų konvente, o pagrindinis perrašinėtojas veikiausiai buvęs Ambraziejus iš Klodavos¹⁵⁵, kurio autografas veikiausiai ir yra užrašytas gradualo LMAVB/F22-106 paskutiniame puslapyje¹⁵⁶. Vis dėlto manome prasminga trumpai pristatyti ir šiuos manuskriptus, ypač į juos žvelgiant bendrame LDK, o tam tikru mastu ir Centrinės Europos regiono bei ilgesnio, mūsų pasirinkto laikotarpio kontekste. Tai juo labiau tampa aktualu, giliau pastudijavus juose užfiksuotą medžiagą bei palyginus su kitais, tegul ir vėlesniais rankraščiniais bei spausdintiniais giesmynais.

2.3.4.1. Liturginių valandų giesmynai ir jų fragmentai. Skirtingai nuo turimų liturginių šaltinių, kur vyrauja Eucharistijos liturgijai skirti mišiolai, tarp liturginių giesmynų bene didžiausią dalį sudaro būtent *Officium Divinum* arba liturginėms valandoms skirti antifonalai ir jų fragmentai, kiek mažiau yra išlikę psalmynų. Tiesa, imant domėn tik seniausius pilnus pergamentinius giesmynus, kurie visi saugomi LMAVB, du iš jų yra antifonalai¹⁵⁷, du psalmynai (iš kurių vienas yra su notuotomis antifonomis bei responsorijais¹⁵⁸, o kitame surašytos tik psalmės bei liturginėse valandose giedamų biblinių giesmių (*cantica*) tekstai, ir tik pabaigoje dviejų himnų melodijos — *Optatis votis* ir *O grande cunctis gaudium*) bei keturi gradualai¹⁵⁹. Panašus santykis ir su pilnų lapų, išimtų iš buvusių pergamentinių

---

¹⁵⁴ *Goncharova V. Latin Chant Manuscripts in Library Collections in the Baltic Countries and the Ukraine // Cantus Planus. Budapest, 1995. Taip pat žr.: Gonczarowa V. O manuskryptach klasztoru oo. bernardynów w Wilnie? // Nasza Przeszłość. 1994, T. 82, s. 299-321.*

¹⁵⁵ *Goncharova V. Latin Chant Manuscripts..., p. 327-328.*

¹⁵⁶ Tai visa frazė — *Laus tibi Christe qui liber explicit iste. Ambrosius Fr. Ją cituoja ir V. Gončarova (Ibidem, p. 328.)*

¹⁵⁷ LMAVB/F22-101 ir LMAVB/F22-102.

¹⁵⁸ Dovydo psalmių rinkinys su gaidomis. Lot k. XIV a. 130 lp. (LMAVB/F22-92)

¹⁵⁹ LMAVB/F22-103, LMAVB/F22-104, LMAVB/F22-105 ir LMAVB/F22-106.

giesmynų ir šiuo metu saugomų VUB, fragmentais¹⁶⁰. Tačiau žiūrint į vėlyvesnius šaltinius, ima vyrauti būtent antifonalai ar oficijams skirti giesmynai. Tuo tarpu rankraštiniai gradualai tampa retenybe. Pavyzdžiui, tarp XVII a. mūsų bibliografinio sąrašo šaltinių rankraščių gradualų mes apskritai neturime, o yra išlikę dviejų skirtingų metų spausdinti leidiniai, išleisti to paties Andrejaus Petrikovijaus (Andrzej Piotrkowczyk) spaustuvėje, Krokuvoje, ir skirti visai Gniezno bažnytinei provincijai¹⁶¹. Šis faktas laikytinas gana reikšmingu, kadangi sprendžiant pagal šaltinių gausumą, galima daryti prielaidą, kad laikui bėgant grigališkasis choralas LDK buvo daugiau praktikuojamas liturginėse valandose, negu mišiose. Kiek ji pagrįsta, parodys tolimesni tyrimai. Iš kitos pusės, šitai savotiškai, nors ir netiesiogiai, sutvirtina minėtą prof. L. Dobszay įžvalgą, kad šio liturginio giedojimo tradicijų tyrimui svarbesni yra būtent oficijaus šaltiniai¹⁶².

Seniausi liturginėms valandoms skirti giesmynai ar jų fragmentai yra pergamentiniai, ir patys seniausi iš jų greičiausiai siekia XIV a. Pagal VUB ir LMAVB bibliografinius aprašus, prie tokių manuskriptų priskirtini vienas iš minėtų psalmynų (LMAVB/F22-92) bei keli nežinomų antifonalų fragmentai iš VUB, pavyzdžiui, antifonalo fragmentas VUB/F45-10. Tiesa, pagal kai kurių rankraščių skaitytojų patikslinimus (konkrečiai J. Mokretsovos, kuri greičiausiai remėsi inicialų–miniatiūrų stilistika bei atlikimo technika), XIV a. ir greičiausiai šiaurės Italijoje turėjo būti surašyti gradualo fragmentas VUB/F45-13 ir antifonalo fragmentas VUB/F45-14 (atitinkamai buvo pakoreguoti ir bibliografiniai aprašai). Tačiau kuo konkrečiai remiantis šiems ir kitiems seniausiems rankraščiams nustatomas vienoks ar kitoks amžius, nėra išsamiau

¹⁶⁰ Antai VUB/F45-9, VUB/F45-10, VUB/F45-14, VUB/F45-16 ir VUB/F45-176 yra trijų skirtingų antifonalų fragmentai, tuo tarpu, VUB/F45-11, VUB/F45-12 ir VUB/F45-177 — gradualų. Prie pastarųjų, matyt, galima priskirti ir vėlyvesnį VUB/F45-15, kuriame surašytos tik *Sanctus* ir *Agnus Dei* giesmės, kurios paprastai būdavo surašomos arba atskiruose kyrialuose, arba atitinkamose gradualų sekcijose, kuriose paprastai būdavo surašomos nekintamosios mišių dalys, kaip pavyzdžiui, LMAVB gradualuose ar šiuolaikiniuose oficialiuose grigališkojo choralo giesmynuose.

¹⁶¹ Vienas iš jų yra *Graduale Romanum de tempore et sanctis ...*. Cracoviae, [inter 1600 et 1603], išleistas apie 1600 metuas (vieno iš jų šifras yra toks: LNMMB/R.XVII:F.297_GrRGn1600); o kitas – *Graduale Romanum de tempore et sanctis olim iussu sacrae recordationis Pii V. Pini. Max. ex decreto sacrosancti Concilii Tridentini ad ritum missalis editum...* Cracoviae, 1651. (pvz., VUB/III/6623_GrRGn1651). Ž. Liauksmo parengtas gradualas, kaip matysime, nėra pilnavertis gradualas, t.y. jis neapima visų – kintamųjų (*proprium*) ir nekintamųjų (*ordinarium*) – Mišių giesmių.

¹⁶² žr. 60 išnašą.

nurodyta. Bet kuriuo atveju, tikėtina, kad visi seniausi pergamentiniai liturginiai giesmynai ir jų fragmentai (šiuo atveju, tiek antifonalai, tiek ir gradualai) LDK teritorijoje, matyt, atsidūrė, o kai kurie, kaip jau minėta, gal ir buvo čia surašyti bei naudojami maždaug XV–XVI amžiais. Be to, kaip matysime, bent dalis jų tikrai buvo naudojami ir vėlesniais laikais, mažiausiai iki septynioliktojo ar net ir aštuonioliktojo šimtmečio imtinai. Bet kuriuo atveju, galima juos laikyti grigališkojo choralo Lietuvos didžiojoje kunigaikštystėje seniausio, nors veikiausiai ir skirtingos kilmės, paveldo likučiais. To paveldo, kurio pagrindu ir formavosi šio giedojimo tradicija ar tradicijos LDK.

Seniausi antifonų fragmentai saugomi Vilniaus universiteto bibliotekos rankraštyne. Tai VUB/F45-9, VUB/F45-10, VUB/F45-14, VUB/F45-16 ir VUB/F45-176. Pačiu ankstyviausiu, matyt, laikytinas jau minėtas VUB/F45-14, galintis siekti ir XIV a.¹⁶³, o vėlyviausiu — VUB/F45-176, kurio ir notacijos grafinė išraiška, ir teksto šriftas leistų spėti jį buvus užrašytą XVI a. II p. Likę trys greičiausiai yra iš XV a. giesmyno¹⁶⁴. VUB/F45-14, susidedantis iš vienintelio lapo, kurio *recto* pusė yra gausiai dekoruota, surašytos kelios apaštalo šv. Andrejaus oficijaus antifonos bei invitorijus „Regem apostolorum dominum venite adoremus“. Ir gausi ornamentika su puošniu inicialu, ir lapo turinys leidžia teigti, kad tai buvo arba antifonalo, kuriame surašytos tik šventųjų garbei skirtos liturginių valandų giesmės (*Proprium de Sanctis*, o galbūt kartu ir *Commune Sanctorum*, kitaip tariant viso sanktoralo ciklo giesmės), pradžia, arba atitinkamos viso pilno antifonalo (t.y. tokio, kuriame surašytos ir *Temporale*, ir *Sanctorale* ciklo) sekcijos pradžia. Kitame vienalapyje fragmente VUB/F45-176 išnaudota tik viena jo pusė ir čia užrašyta tik viena giesmė — Didžiojo Penktadienio rytmetinės (*Laudes*) antifona „Ait latro ad latronem“.

---

¹⁶³ Minėtoji J. Mokretsova spėja, kad šis pergamentas galėjo būti kilęs iš Sienos Italijoje. Pasak L. Vladimirovo, šio fragmento tekstas rašytas XIV a. būdinga gotikine itališkąja rotunda (*Vladimirovas L. Knygos istorija*, p. 130).

¹⁶⁴ Pagal bibliografinius VUM rankraščių katalogo įrašus, VUB/F45-10 yra XIV a., o VUB/F45-9 ir VUB/F45-16 priskiriami XVI a. Kaip matysime iš tolimesnės analizės, tai negali būti tiesa. Visi trys veikiausiai yra iš XV a. II p. ar XVI a. pr.

Nors tai penki fragmentai, tačiau jie paimti iš trijų antifonų. Ką tik aptarti du fragmentai greičiausiai yra iš skirtingų dviejų giesmynų, ką rodytų ne tik skirtingi braižai bei dekoravimo technika, bet ir jų formato dydis¹⁶⁵. Tuo tarpu VUB/F45-9, VUB/F45-10 ir VUB/F45-16 fragmentai, nors ir sukataloguoti atskirai, bet visi yra iš to paties vieno giesmyno. Dar daugiau, visi šie fragmentai yra iš tos pačios vieno antifonalo sekcijos, ir visi sudaro vieną didelį fragmentą, nes giesmės nuosekliai pereina iš vieno fragmento į kitą, išskyrus kelis VUB/F45-16 lapus, kur surašytos su prieš tai buvusiais lapais tiesiogiai nesusijusios, bet, kaip matysime, liturginiame laike toli nenutolusios giesmės¹⁶⁶. Kad tai vieno didelio antifonalo fragmentai, rodo ne tik visų jų panašus formatas¹⁶⁷, visur naudojama ta pati gotikinė notacija bei jos grafinė išraiška ir skriptoriaus braižas, bet ir kai kurie kiti faktoriai, išplaukiantys iš liturginės juose surašytų giesmių paskirties.

Antai, VUB/F45-9 aštuoniuose lapuose surašytas Švč. Trejybei skirtas nepilnas oficijus, pradedant nuo Aušrinės (*Matutinum*) pirmosios naktinės (*nocturnus*) pirmosios antifonos „Adesto unus Deus omnipotens“ antrosios pusės (likusi tik dalis nuo šių žodžių: „... pater et filius et spiritus sanctus“). Toliau čia surašytos visos likusios visų trijų naktinių antifonos ir responsorijai bei visos penkios Rytmetinės (*Laudes*) antifonos, o taip pat antifonos, skirtos giedoti su Zacharijo giesme (kitai tariant antifonos *ad Benedictus*) „Benedicta sit creatrix“ pradžia. Šios antifonos tęsinys jau užrašytas VUB/F45-10 fragmente, kurį sudaro tik vienas lapas. Šito lapo *recto* pusė yra būtent ta, kurioje ir įrašyta šios antifonos pabaiga su žodžiais „infinita seculorum secula“¹⁶⁸. Po jos seka ilga rubrika, kurioje surašyta tolimesnė likusio Švč. Trejybės oficijaus eiga bei su Marijos giesme skirta giedoti antifona (arba antifona *ad Magnificat*) „Te gloriosus apostolorum chorus“. Po jos seka dar viena rubrika su paaiškinimais, koku būdu šis oficijus giedamas per šventės

¹⁶⁵ VUB/F45-14 yra 40,5x61 cm, o VUB/F45-176 – 37x55 cm.

¹⁶⁶ Pilną seniausių fragmentų giesmių sąrašą žr. Priede 4.

¹⁶⁷ Tiesa, iš pirmo žvilgsnio dydžiai nežymiai, keliais milimetrais skiriasi. Pvz., VUB/F45-9 yra 37x54 cm dydžio, VUB/F45-10 – 37,5x55 cm, o F45-16 – jau 37,6x55,8 cm dydžio. Tačiau šiuo atveju tai laikytina veikia skirtingo susidėvėjimo pasekme, nei skirtingos proveniencijos įrodymu.

¹⁶⁸ pagal bibliografinį VUB aprašą atrodytų, kad pagrindinė yra kita lapo pusė, kurioje yra ir puošnus inicialas „S“, pradedantis antifoną „Sacerdos in eternum“.

aštundienį (arba oktavą) ir po to iškart, kaip liturgiškai ir priklauso, prasideda Devintinių (arba Kristaus Kūno, lot. *Corpus Christi*) oficijus su mišparų (arba vakarinės) antifona „Sacerdos in eternum“. Po jos užrašyta antroji antifona „Miserator dominus“, tačiau be pabaigos. Jos pabaiga su žodžiais „[su-]orum mirabilium“, užrašyta didžiausiam iš trijų, 18 lapų VUB/F45-16 fragmente. Po jos seka likusios mišparų antifonos, responsorijus „Homo quidam fecit cenam“, antifona *ad Magnificat* „O quam suavis“, visos visų trijų Aušrinės naktinių antifonos ir responsorijai, visos rytmetinės antifonos bei antifonos *ad Magnificat* „O sacrum convivium“ pati pradžia. Toliau jau eina lapai iš kitos to paties antifonalo sekcijos. Juose surašytos vadinamojo Karalių oficijaus (*Historia de Regum*) antifonos bei responsorijai, skirti giedoti per Aušrinę sykiu su skaitiniais iš biblinės Karalių knygos, kurie šioje valandoje skaitomi iki pirmojo rugpjūčio sekmadienio. Tokia tvarka, nors ir nebevertojant termino *historia*, išliko ir po Tridento susirinkimo reformos¹⁶⁹. Tiesa, tikrai ne visi, nes trūksta kelių lapų, kuriuose jie turėjo būti surašyti. Vis dėlto, neabejotina, kad visos šios giesmės antifonale buvo surašytos šalia Corpus Christi oficijaus. Pirmiausia, šio Karalių oficijaus giesmės ir būdavo giedamos laikotarpiu nuo Švč. Trejybės sekmadienio iki liepos pabaigos¹⁷⁰. Be to, šių lapų pabaigoje dar užrašyta ir rubrika su nuorodomis, kas giedama per pirmąjį sekmadienį po Švč. Trejybės šventės bei vėliau, iki pat „istorijos“ *Sapientia*¹⁷¹ (kuri būdavo gie-

¹⁶⁹ Pvz., 2002 m. leidimo Romos nokturnale, t.y. giesmyne, kuriame surašytos Aušrinės giesmės, (Nocturnale Romanum: Antiphonale sacrosanctae Romanae Ecclesiae pro nocturnis horis. Roma, 2002), pirmosios savaitės po Sekminių pirmadienio rubrikos (p. 521) aiškiai nurodo, kad nuo šios nakties iki šeštadienio prieš pirmąjį rugpjūčio sekmadienį skaitomi skaitiniai iš Karalių knygu — *Hac nocte ponuntur libri Regum, die quibus legitur usque ad Sabbatum ante Dominicam I Augusti inclusive: si quid vero de his libris supersit, adveniente dicta Dominica, omittitur.*

¹⁷⁰ Nors, pvz., CAO-ECE internetinės duomenų bazės praktinės informacijos skiltyje nurodomas laikotarpis nuo Švč. Trejybės iki birželio pabaigos: <http://www.zti.hu/earlymusic/cao-ece/general05.htm>. Tačiau šiuo atveju reikia vadovautis brevioriaus ir nokturnalo rubrikomis. Pvz., minėtame nokturnale, IV sekmadienio po Sekminių bei po jo einančios savaitės rubrikose, aiškiai nurodomi giedoti tie patys responsorijai iš pirmosios savaitės po Sekminių oktavos (žr. Nocturnale Romanum, p. 566, 569).

¹⁷¹ **Dominica prima post trinitatis ad vespas an[tiphona] Benedictus p[salmus] Ipius cum aliis iij, sequentibus R[esponsorius] Dominus qui rei. In alia dominica cante[tur] aliud R. sequens Et iterum, in alia aliud, et sic in ordine fiat. In penultima vero dominica cantetur Planxit, et in ultima R. Istum e[st], [h]y[mnus] O lux beata trinitas, V[ersus] Vespertina oratio as, a[ntiphona] Loquere domine, p. Magnificat, Deinde Te Deum, an. Gloriandum, an. Veniat dilectus, postea de prōnis, Et h[unc] omnia dicenda sunt usque ad Vidi dominum. Ad completorium y. Te lucis, V. Custodi nos, a. Te uire lau, p. Nunc dimittis. Sic dicantur completorium usque cantetur hystoria Sapi[entia] solum diebus sabbatis. Secuuntur antiphona ad Magt.**

dama rugpjūčio mėnesį¹⁷²), o po šios rubrikos užrašyta *ad Magnificat* antifona „Loquere Domine“, kuri yra pirmojo sekmadienio po Sekminių mišparų antifona. Kadangi nuo maždaug XI a. šis pirmasis sekmadienis imtas švęsti kaip Švč. Trejybės sekmadienis, tai ši antifona giedama kaip sekmadienio minėjimo (*commemoratio*) antifona. Taigi kelių lapų lakūna šiuo atveju neduoda pagrindo abejoti, ne tik tuo, kad likę lapai yra iš to paties giesmyno, bet ir tuo, kad jie būtų paimti iš labai tolimos jo dalies.

Šių argumentų pakanka nustatyti visų trijų fragmentų kilmę iš vieno šaltinio, tačiau neužtenka nustatyti paties antifonalo proveniencijos. Išties, ją galime tik spėlioti. Akivaizdu, kad tai Centrinės Europos regione surašytas giesmynas. Tikėtina, kad jis galėjo būti surašytas Krokuvoje, ką rodytų notacijos ir šrifto panašumas su kai kuriais Krokuvoje naudotais manuskriptais, įtrauktais į CAO-ECE duomenų bazę¹⁷³, nors tai įrodyti ir sunkoka. Taip pat visų šių argumentų neužtenka nustatyti, kur konkrečiai Lietuvoje šis manuskriptas galėjo būti naudojamas. Abejonių kelia bibliografinėje kortelėje vieno iš VUB/F45-16 skaitytojų užrašyta nuomonė su klausuku, kad jis galėtų būti kilęs iš Vilniaus bernardinų vienuolyno, ir štai dėl kokių priežasčių. Pirma, bent jau Lenkijos karalystėje, o su ja be abejo ir LDK, pranciškonai ir domininkonai naudojo choralinę kvadratinę, o ne gotiškąją notaciją¹⁷⁴. Tai ypač pasakytina apie pranciškonus observantus arba bernardinus, kurie į LDK atėjo būtent iš Lenkijos. Antra, kaip jau buvo pastebėta ir ką vėliau matysime, visi tie giesmynai, dėl kurių priklausymo pranciškonams neabejojama, yra surašyti kvadratine notacija. Tad nei Vilniaus, nei kitiems bernardinams šis antifonolas, iš kurio kilę mūsų aptariami fragmentai priklausyti negalėjo. Tad labiausiai tikėtina, kad jis galėjo priklausyti arba kitoms LDK veikusioms vienuolijoms (pavyzdžiui, benediktinams ar augustinijonams), arba pajėgioms tokį giesmyną įsigyti ir naudoti pagrindinėms bažnyčioms, kaip Vilniaus

¹⁷² Žr. CAO-ECE, op. cit.

¹⁷³ Žr., pvz., Krokuvos antifonolą (Z 56/B, *Antiphonarium Cracoviense*) CAO-ECE internetinėje duomenų bazėje, šiuo adresu: <http://www.zti.hu/earlymusic/cd-catalogue/Image.asp?PrevSection=Info&RecordId=985&Page=20&Sql1=>. (2011.03.29).

¹⁷⁴ Plačiau apie tai žr.: *Sutkowski A. Cechy paleograficzne notacje muzychnych...*, p. 53-67. Apskritai verta pastebėti, kad visoje Centrinėje Europoje vyravo būtent įvairios gotikinės notacijos atmainos, o paprastai pranciškonai su domininkonais laikydavosi savo ordinų rašto tradicijos.

katedra ar Vilniaus Šv. Jonų bažnyčia. Logiška manyti, kad jis priklausęs būtent katedrai.

Likę keturi daugiau ar mažiau pilni seniausieji liturginėms valandoms skirti giesmynai, kurie saugomi Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekoje, o būtent notuotas psalmynas LMAVB/F22-92, nenotuotas psalmynas LMAVB/F22-96 bei du antifonalai LMAVB/F22-101 ir LMAVB/F22-102, yra gana išsamiai aprašyti šio darbo autoriaus diplominiame darbe¹⁷⁵. Tad čia apsiribosime tik keliomis papildomomis pastabomis. Kas dėl abiejų psalmynų, tai jie veikiausiai abu buvo skirti naudoti liturgijoje. Tai ypač akivaizdu, kalbant apie, kaip manoma, senesnį LMAVB/F22-92, kuriame psalmės surašytos kartu su antifonomis. Jo struktūra ir pačios antifonos bei keli sponsoriai atitinka liturginių valandų savaitės ciklo, per kurį turėdavo būti sugiedama visos 150 psalmių, principą. Be to, abiejuose surašytos visos papildomos evangelinės giesmės (*cantica minora*), kurios giedamos dviejose didžiosiose (*Laudes & Vesperae*) bei baigiamojoje liturginėje valandoje (*Completorium*), bei tos biblinės giesmės (*cantica maiora*), kurios giedamos per Rytmetinę (*Laudes*); o taip pat Aušrinės pabaigoje daugeliu atveju giedamo himno „Te Deum“ tekstas. Žinoma, gerokai mažesnis LMAVB/F22-96 formatas perša mintį, kad tai buvo asmeninio naudojimo psalmynas. Iš dalies, matyt, taip ir yra, tačiau tai veikia vienuoliui chore rečituoti skirtas psalmynas (kuomet didžiuosiuose antifonaluose surašytas antifonas greičiausiai užgieda arba ir ištiesai gieda kantorių grupė, o visas vienuolių choras gieda psalmes), o ne asmeniniam pamaldumui ar vienuoliškajai *lectio divina* praktikai skirta knyga. Kita vertus, konkrečiai pastarasis manuskriptas, sprendžiant pagal kelis ranka darytus įrašus viršelio vidinėje pusėje bei pirmajame lape, į LDK pateko tik XVII a.¹⁷⁶, kuomet jis jau galėjo būti naudojamas (galbūt net naudotas) ir

¹⁷⁵ Žr.: Vilimas J. *Seniausi grigališkojo choralo rankraščiai Vilniaus bibliotekose*: psl. 60-73 LMAVB/F22-92 ir LMAVB/F22-96, o psl. 74-83 LMAVB/F22-101 ir LMAVB/F22-102.

¹⁷⁶ Sprendžiant pagal viršutiniame vidinės pirmojo viršelio pusės kampe užrašytą informaciją į Rygos jėzuitų kolegijos biblioteką (kad tai turėjusi būti šios kolegijos biblioteka rodo įrašas pirmojo lapo apačioje – *Collegij Riginsis Socie[tatis] Iesv*) ši knyga buvo atiduota 1653 m. liepos 11 d. (*A^o. 1653. Die 11 Julij Mistus (?) hic Liber in Bibliothecam Ex donatione Nob[ilissimi]mi, Consult[issii]mi, Prudent[issii]mi Viri D[omi]n[i] Caspari Drelingij Reip[ublicae] Rig[insis] Senatoris dignis[sii]mi translatus est & depositus in memoriam ejus honorificam ac munificentiam quidquid ad predicandam*). Vėlesnis, jau greičiausiai XVIII a. įrašas rodo, kad po to ji atsidūrė Gardino dominikonų bibliotekoje (*Bibl. Grodnensis O.P.*), iš kur XIX a. pateko į Vilniaus viešąją biblioteką.

asmeninio pamaldumo tikslais, nors liturginis jo funkcionalumas bei tinkamumas potridentinėje katalikų liturgijos situacijoje liko nepakitęs.

Tuo tarpu abu seniausieji beveik pilni antifonalai LMAVB/F22-101 ir LMAVB/F22-102 (abiems trūksta ne tik titulinių, bet ir kelių ar keliolikos pirmųjų lapų, taip pat LMAVB/F22-102 atveju yra lakūnos ir manuskripto viduryje), kaip jau minėjome, nuo pat pradžių greičiausiai buvo naudojami LDK teritorijoje ir tikėtina, kad čia buvo surašyti¹⁷⁷. Kitas klausimas, ar jie abu buvo naudojami viename ir tame pačiame Vilniaus bernardinų vienuolyne, ar tik vienas iš jų, o kitas, tarkime, kur nors Gardine ar Kaune¹⁷⁸. Šiuo atveju tiksliai pasakyti negalime, nes trūksta papildomos informacijos. Tačiau aišku viena, kad abu šie giesmynai tikrai yra kilę iš pranciškoniškos aplinkos ir buvo naudojami būtent pranciškonų. Dar daugiau, neabejotina, kad abu giesmynai aktyviai naudoti nuo pat parašymo dienos ir mažiausiai iki XVII a. imtinai, o gal ir per XVIII a. ar bent jau dalį to šimtmečio. Dėl priklausomybės pranciškonams vienareikšmišką patvirtinimą duoda pats giesmynų turinys, kurio sanktoralo dalyje surašyti visi svarbiausieji pranciškonų šventųjų — šv. Pranciškaus, šv. Antano Paduviečio ir šv. Klaros — rimuoti oficijai, ko tikrai nebūtų kitų ordinų ar katedrų kapitulų antifonaluose. O ilgaamžį jų naudojimą liudija XVII ir XVIII a. kai kurių dalių perrašinėjimai (LMAVB/F22-101 atveju) ar papildomos jau popierinių lapų įklijos (kaip LMAVB/F22-102). Pavyzdžiui, LMAVB/F22-101 antifonalo 137r-139v lapuose surašytas Marijos Nekaltojo prasidėjimo oficijus (*Officium Immaculatę Concept[ionis] sanctis[simae] V[irginis] Mariae*), kurio pabaigoje randame skriptoriaus parašą bei datą — „fr. Stephanus Suidnicz pro tunc Guardianus. AD scripsit 1607 20 Aug[usti]“. Tuo tarpu LMAVB/F22-102 viduryje 53v lapo apačioje

¹⁷⁷ V. Gončarova šią nuomonę grindžia ne tik minėtu įrašu LMAVB/F22-106 graduale bet ir vėlyvu 1774 metų įrašu Lietuvos pranciškonų observantų martyrologe, saugomame Lietuvos istorijos archyve (Catalogus Beatorum Martyrum & Confessorum Ordinijis S. P. Francisci de Observantia, Regni Poloniae, & M.D. Lituaniae cum aliis sanctis Patronorum, in Polonia & in Lituania, qui escentium, loco, Anno, Mense, die, cujus vis Beati notato. Nec non SS. & BB. Virginum & Viduarum Ejusdem Ordinis. F25). Jos cituojamas įrašas skamba taip: „B. Ambrosius de Clodava Confessor Callisii. Obiit Anno 1494 hic multos libros praescipue choralos cum magna diligentia scripsit.“ [Pal. Ambraziejus iš Klodavos, Kališo išpažinėjas. Mirė 1494 m. Čia daugelį knygų pirmiausia choralinių su dideliu kruopštumu parašė] (pabraukta mano – JV). Cit iš: *Goncharova V. Latin Chant Manuscripts...*, p. 328.

¹⁷⁸ Kelti tokį klausimą pagrindo duoda kai kurie kituose giesmynuose esantys įrašai, apie kuriuos kalbėsime kiek toliau.

greičiausiai XVIII a. užrašyta antifona *ad Magnificat* „Sancti Angeli Custodis nostri“, tarp 59 ir 69 originalios numeracijos lapų yra didelė lakūna, užpildyta 8 (nors jų turėjo būti mažiausiai 10) popierinių lapų įklija, su irgi pagal grafinį vaizdą XVIII a. surašytais įvairiais oficijais, pradedant Kristaus Kūno šventės rytmetine (*Incipiunt Laudes Pro Festo Sacratissimi Corporis Christi*) ir baigiant vienos iš pranciškonų ordino šventųjų, šv. Margaritos iš Kortonos (*De S. Margarita Cortonensi*) antifona *ad Benedictus*. Be to, šiame giesmyne kai kurių oficijų antifonų melodijoms akivaizdžiai vėlesniu laikotarpiu buvo perrašyti kitų giesmių tekstai¹⁷⁹.

Kiti mūsų sąrašo liturginėms valandoms skirti giesmynai yra gerokai vėlesni. Keli jų yra iš XVII a., tačiau didesnė dalis — iš XVIII a. Be to, tarp pastarųjų jau nemažai ir spausdintų antifonalų bei du spausdintiniai liturginiai Romos psalmynai (LNMMB/05/982_PsR1732 ir VUB/N7_PsR1783). Dar viena svarbi ypatybė yra ta, kad visi turimi rankraštiniai liturginių valandų giesmynai priklauso įvairiems vienuolių ordinams, daugiausia pranciškonams ir dominikonams. Du antifonalai, greičiausiai surašyti XVII a. pab. ar XVIII a. pr., šiuo metu saugomi LNMMB, priklausė karmelitams. Nors nė viename nėra kokių nors aiškesnių įrašų, tačiau sprendžiant pagal notacijos ir teksto manierą, vienas iš jų surašytas greičiausiai Krokuvoje, o kitas galėjo būti surašytas ir Lietuvoje.

Dar vienas jau tikrai XVIII a. II p. įdomus antifonarijus iš VUB rankraštyno (VUB/F45-19) yra be kokių nors aiškesnių nuorodų. Jo tituliniam puslapyje ranka užrašyta neaiški dedikacija „Wielmoznemu Panu Dobrodziejowi“ („kilmingajam ponui Geradariui“), o antrajame puslapyje (t.y. titulinio lapo kitoje pusėje) — nupieštas herbas su kardinoliška kepure ir karūna, o vidinėje dalyje išpieštas tarsi avies kailis. Centre pavaizduota monstracija su Jėzaus raidžių santrumpa (IHS) ir dar virš herbo užrašyta „Baran Woł“. Pačioje pabaigoje, ant vidinės antrojo viršelio pusės yra įrašas „Comparatt. A.D. 1770 d. 29 Febr[uari]i“, rodantis, kad knyga pabaigta surašyti būtent 1770 metų vasario 29-ąją. Daugiau jokių įrašų nėra. Tačiau kad šis vėlyvąja gotikine notacija surašytas antifonarijus priklausė ne kokiam nors

¹⁷⁹ Detaliau apie tai žr. III dalyje.

didesnei parapijai, o šv. Augustino regulos besilaikiusių kanauninkų (t.y. kunigų–vienuolių) ordinui¹⁸⁰, rodo jame esanti medžiaga. Dauguma čia surašytų oficijų yra daliniai, dažniausiai surašytos tik rytmetinei (*ad Laudes*) skirtos antifonos su kai kuriomis tik per mišparus giedamomis *ad Magnificat* antifonomis. Tačiau 139-160 psl. surašytas pilnas šv. Augustino oficijus, t.y. senoji, kaip pavadintume, „*historia sancti Augustini*“, o ne pagal Romos brevijoriaus rubrikas numatytas bendrasis šventiesiems vyskupams išpažinėjams skirtas oficijus. Suprantama, kad nei eiliniai parapijų ar net ir katedrų dvasininkai, nei kitų ordinų vienuoliai to neapraktikavo, o turint omeny, kad knygos surašymo metu Romos lotynų rito liturgija jau virš 200 metų laikėsi vieningos formos, su minėtomis nedidelėmis išlygomis, tokią privilegiją naudoti ikitridentinį šio šventojo oficijų galėjo turėti tik atitinkamo ordino vienuoliai.

Dar du liturginių valandų giesmynai neturi tokio konkretaus pavadinimo, aiškiai nurodančio jų liturginę paskirtį. Tiesą vienas iš jų, surašytas irgi 1770 metais ir priklausęs Slomino pranciškonų observantų vienuolynui (VUB/F45-57), turi titulinį puslapį, iš kurio galima numanyti, kad čia surašytos būtent liturginėms valandoms skirtos giesmės — *Antiphonae festorum ordinis S. P. N. Francisci minorum de observatia. Pro choro conventus Slonimensis colectae et elaboratae per Patrem Fratrem Paternum Borowski studentem philosophiae*¹⁸¹. Be to, pačioje pabaigoje, vidinėje antrojo viršelio pusėje yra surašytas ir visų čia sudėtų ypatingųjų bernardinų ordino šventiesiems skirtų švenčių turinys, knyga pavadinta Psalmynu — *Index Antiphonarum in hoc Psalterio Contentarum*¹⁸². Kitas nedidelis, pagal bibliografinį aprašą XVII a. giesmynėlis (VUB/F45-26), nei titulinio puslapio, nei turinio neturi. VUB rankraštyno kataloge jis nurodomas tiesiog kaip giesmynas *In Nativitate Domini*. Kitaip tariant, pagal pirmajame lape esančią šventės (šiuo atveju Kalėdų) nuorodą. Taip pat, kažkodėl spėjama, kad leidinys galimai surašytas Romoje. Tai tikrai nėra

¹⁸⁰ Pagal šią regulą Lietuvoje gyveno nuo 1410 m. iki 1864 m. veikę augustinai arba augustinijonai bei XVII a. įsikūrę reguliarięji Laterano kanauninkai, kuriems Vilniuje priklausė visas Šv. Petro ir Šv. Povilo bažnyčios kompleksas.

¹⁸¹ „Mūsų šv. tėvo Pranciškaus mažųjų [brolių] obesrvantų ordino švenčių Antifonos. Slonimo konvento chorui surinktos ir peržiūrėtos t. br. Borovskio, filosofijos studento.“

¹⁸² Žr. Priedą 5.

tikslu. Jog tai nors ir nedidelis ir nevisišškai pilnas antifonalias, o ne kito tipo giesmynas, rodo jame surašytų giesmių tipai. Tai išties daugiau ar mažiau pilnos įvairių švenčių liturginės valandos, pradedant, kaip minėjome, nuo Kalėdų. Jo vienuoliškąją priklausomybę rodo konkrečioms šventiesiems skirti oficijai, pavyzdžiui, šv. Vincentas Fereras, šv. Kotryna Sienietė, šv. Dominykas. Visi jie nurodomi ne tik kaip šiaip šventieji, nes visi įeina ir į visuotinių Romos kalendoriaus švenčių sąrašą. Prie kiekvieno iš jų yra prierašas *ordinis nostri*, t.y. „mūsų ordino“¹⁸³. Tad akivaizdu, kad šis manuskriptas priklausė dominikonams. Pagaliau tai, kad jis kilęs ne iš Romos, rodo nedidelis įrašas ant vidinės pirmojo viršelio pusės — *Ex Libris Bibliothecae Novitiatus Poporcensis*. Tai yra, Paparčių noviciato bibliotekos knyga. Paparčiuose, kaip žinoma, nuo 1649 m. veikė dominikonų vienuolynas¹⁸⁴. Ar jis ten ir buvo surašytas, ar kuriame kitame LDK dominikonų konvente, tiksliai pasakyti negalime, tačiau tinkama prielaida būtų manyti, kad jį persirašęs pats iš jo giedojęs kantorius.

Galiausiai, keletą žodžių būtina pasakyti apie spausdintus liturginių valandų giesmynus. Mūsų šaltinių sąrašė jų ne taip jau mažai, ir jie yra gana reikšmingi. Du seniausi, dar XVI a. II pusės antifonalai — tai *Antiphonarium Dominicanarum* („Sekmadienių antifonarijus“) ir *Antiphonarium Romanum* („Romos antifonarijus“)¹⁸⁵ — abu išleisti Venecijoje, skirtingais metais ir skirtingų leidėjų, tačiau abu išleisti jau po Tridento susirinkimo liturginių reformų. Tik senesnis iš jų, sekmadieninis antifonalias, išleistas 1572 m. (VUB/II/1608_AnDR1572), turi neišplėštą ir nesunaikintą titulinį puslapį, iš kurio matyti, kad čia išlaikyti kai kurie archainiai bruožai ir pačiame pavadinime, kuris dar nevadinamas grynai *Antiphonarium Romanum*, kaip tai tampa visiškai įprasta, ir ką rodo ir kiti šaltiniai, bet *Antiphonarium Dominicanarum Secundum consuetudinem sanctę Romanę Eccesię*, t.y. „Sekmadienių antifonalias, pagal Šventosios Romos bažnyčios paprotį“. Archaiškesnių bruožų

¹⁸³ Pvz., *S. Cathari[nae] Sen[enesis] V[irginis] ord[inis] nostri*.

¹⁸⁴ Žr., pvz., Dominikonai, Brolių pamokslininkų ordinas // Visuotinė lietuvių enciklopedija. T. 5. Vilnius, 2004, p. 71.

¹⁸⁵ Tai VUB/II/1608_AnDR1572 ir VUB/II/1609_AnR1586 bei LNMMB/04/27676_AnR1586. Toliau naudosime VUB esantį egzempliorių. Pilnesnį aprašą žr. Bibliografijoje.

jis turi ir daugiau, jie matyti knygos lapų numeracijoje (numeruojami būtent lapai — *folio*, o ne puslapiai), turinyje, kai kuriuose oficijuose bei rubrikose¹⁸⁶. Tuo tarpu kiek vėlesnis, 1586 metais išleistas minėtasis „Romos antifonarijus“ (VUB/II/1609_AnR1586) jau surašytas visiškai pagal popiežiaus Pijaus V promulguoto Romos brevijoriaus normas ir rubrikas. Be to, VUB/II/1608_AnDR1572 surašyta tik *Proprium de Tempore*, t.y. visų sekmadienių ir visų pagrindinių švenčių oficijai, tuo tarpu VUB/II/1609_AnR1586 apima visą metų ciklą, tai yra, turi ir *Temporale*, ir *Sanctorale*, kur surašyti įvairiems šventiesiems skirti oficijai, dalis. Tačiau abi šios knygos buvo susijusios su pranciškonais. Sekmadienių antifonarijaus pačioje pabaigoje (fol. 302v-303v) surašytos kelios antifonos šv. Pranciškaus garbei, įvardijant tai grynai pranciškoniška nuoroda — kaip *Commemoratio Beati Patris Nostri Francisci* (t.y. „Palaimintojo mūsų tėvo Pranciškaus minėjimas“). O 1586 m. Romos antifonale po jo pagrindinės dalies, kuri užbaigiama fol. 179r¹⁸⁷, randame papildomą priedą (fol. 180r–196v su keliomis lakūnomis), kuriame surašyti tik pranciškonų ordino giedami oficijai, įskaitant ir visų trijų svarbiausių jų šventųjų. Tad tikėtina, kad ir LDK jie buvo naudojami būtent pranciškonų, nesvarbu, ar konventualų, ar observantų.

Kitas svarbus pilnas antifonalias yra jau XVII a. Krokuvoje išleistas Romos antifonarijus visai Gniezno bažnytinei provincijai. Jo Lietuvos bibliotekose turime dviejų leidimų devynis egzempliorius. Pats ankstyviausias yra Antifonarijus išleistas 1614 metais ir saugomas Lietuvos nacionalinėje M. Mažvydo bibliotekoje¹⁸⁸. Likę aštuoni yra jau antrojo, papildyto ir pataisyto

¹⁸⁶ P vz., psl. 267, po Kristaus Kūno šventės oktavos sekmadienio (*Dominica infra Octavam Corporis Christi*) antifonos *ad Magnificat* „Exicio in plateas & vicos ciuitatis“, seka tokia rubrika: *Incipit rubrica parisiensis de com[memoration]e d[omi]nicarum quę veniunt inter pente[costes] & adventum...* (pabraukta mano – JV). Tokių „paryžietišku“ rubrikų tikrai neberasime vėlesniuose Romos antifonarijaus leidimuose.

¹⁸⁷ Tai rodo ir ši rubrika: *Antiphonarium Romanum, Juxta ordinem noui Breuiarij intebrum & completum: continens omnia quę communiter cantantur in ecclesia: Feliciter explicit.*

¹⁸⁸ *Antiphonarium Iuxta ritum Breuiarij Romani, ex decreto Sacrosancti Concilij Tridentini restituti, et Pij V. Pont: Max: iussu editi. Ad vniformem Ecclesiarum per vniuersas Regni Poloniae peouincias vsus congestum. Cracoviae, Anno Dñi , M.DC.XIII. (LNMMB/M125671_AnRGn1614)*

leidimo, kuris buvo išleistas 1645 metais¹⁸⁹. Iš jų du saugomi VUB retų spaudinų skyriuje, o kiti šeši — LNMMB. Iš esmės, tarp abiejų leidimų didelių skirtumų nėra, ir už pagrindą imsime būtent antrąjį, konkrečiai VUB/III/13268_AnRGn1645 egzempliorių, kuris yra gerai išsilaikęs. A. Petrikovijaus (A. Piotrkowczyko) liturginiai giesmynai suvaidino svarbų vaidmenį potridentinėje Lenkijos choralo tradicijoje. Tai buvo ir gana svarbus unifikuojantis, o kartu ir konsoliduojantis veiksnys. Lenkų muzikologinėje literatūroje nekartą pastebėta ir nagrintėta, kad po šių leidinių pasirodymo, įvairių vietinių variantų žymiai sumažėjo, iš esmės įsigalėjo vad. „Pettrakavo choralas“ (*choral piotrkowski*)¹⁹⁰. Tas faktas, kad turime išlikusius devynis tokius antifonalus Lietuvoje (tai yra, daugiausia iš esmės vienos redakcijos knygų, lyginant su kilusiomis iš kitur) jau savaime yra reikšmingas, rodantis jo paplitimo ir svarbos mastą. Kitas svarbus niuansas yra tas, jog bent dviejuose iš jų išlikę ranka daryti įrašai, leidžiantys daryti prielaidas, kad jie buvo ne tik gana plačiai paplitę, bet ir ilgą laiką naudojami. Pavyzdžiui, LNMMB/M125671_AnRGn1614 randame dovanojimo įrašą, teigiantį, kad šį antifonarijų Žemaičių vyskupas Stanislovas Kiška 1715 m. rugpjūčio 22 d. padovanojo Adučiškio bažnyčiai¹⁹¹. Kur jis buvo naudojamas iki tol — nėra aišku. Kitame, jau 1645 m. Gniezno antifonarijuje, irgi iš LNMMB, vidinėje viršelio pusėje esantis įrašas nurodo, kas jis buvo įsigytas 1726 m. Vilniaus kustodo (*custos Vilnensis* — tai viena iš Vilniaus kapitulos prelatūrų) tėvo Mariono Papkevičiaus pastangomis ir priskirtas chorui¹⁹². Dar vienas LNMMB saugomas antifonarijus turi kiek ilgesnę istoriją. Čia išlikę du įrašai, iš kurių

¹⁸⁹ Antiphonarium Iuxta ritum Breuiarij Romani, ex decreto Sacrosancti Concilij Tridentini restituti, et Pij V. Pont. Max: iussu editi. Ad vniformem Ecclesiarum per vniuersas Regni Poloniae peouincias vsum congestum. ... Secunda Editio, correctio & auctior. Cracoviae, Anno D. M.DC.XLV (VUB/III/13268_AnRGn1645)

¹⁹⁰ Źr. pvz.: *Izbicki B.* Przejawy dekadencji, curiosa, czy świadectwa zapomnianej praktyki wykonawczej? – o niezwykajnych polskich źródłach chorałowych z pierwszej połowy XIX wieku = “Symptoms of Decadence, Curiosa, or Witnesses of a Forgotten Performance Practice? An Unusual Transmission of Plainchant in Polish Sources from the First Half of the 19th Century” // *Additamenta Musicologica Lublinsensia*. 2010, Nr. 1 (6), p. 102 / 128.

¹⁹¹ *Illustrisimus et Reuerendissimus Dominus Stanislaus Kiszka, Episcopus Samogitensis Liberalissimus fundator pro Ecclesia Hoduiscana donauit deditque. Anno Dñi 1715, Die 22 Mensi Augusti* (dėkoju dr. Liudui Jovaišai už pavadinimo “ecclesia Hoduiscana” patikslinimą).

¹⁹² *Hic liber comparatus est 1726 per (?) Patre Mariano Papkiewicz, custodis Vilnensis tunc et ab eudem applicatus est choro.*

galima spręsti, kad nuo XVIII a. vid. jį naudojo Polocko kolegijos jėzuitai, o XIX a. jis pateko į Vilniaus kunigų seminarijos biblioteką, tačiau tikėtina, kad buvo naudojamas pagal tiesioginę paskirtį¹⁹³. Likusiuose 1645 m. antifonaluose tokių įrašų neaptikome. Tačiau jau ir minėtieji leidžia daryti prielaidas, kad šie giesmynai buvo naudojami ne tik vienuolių, bet po truputį skverbėsi ir į parapijas. Tad tikėtina, kad ir pats grigališkasis choralas buvo praktikuojamas plačiau, nei tik vienuolynuose.

Paskutinis spausdintas liturginių valandų giesmynas, kurį dera trumpai pristatyti, yra vienintelis tikrai Lietuvoje paruoštas ir čia kelis kartus leistas bei, matyt, gana plačiai naudotas giesmynėlis — tai Žygimanto Liauksmino paruoštas nedidelis antifonalias, kurio pirmasis leidimas buvo išleistas dar 1667 m., na o mūsų darbe už pagrindą imsime 1694 m. išspausdintą giesmyną¹⁹⁴. Išties, kaip rodo ir XVIII a. leidimai (VUB retų spaudinių skyriuje dar saugomas ir 1742 m. leidimo antifonalias), nei turiniu, nei giesmių melodika šie leidiniai nesiskyrė. Vienintelis skirtumas būtų tas, kad leidžiant iš naujo jie būdavo naujai perrankami, bent jau teksto šifras. Tas matyti palyginus, pavyzdžiui, 1694 ir 1742 m. leidimus. Ž. Liauksmino parengtas giesmynas nėra didelis ir neapima visų liturginių metų. Tačiau jis yra sudarytas iš dviejų dalių. Pirmoje dalyje surašytos giesmės iš bendrosios įvairiems šventiesiems skirtos dalies (*Commune Sanctorum*), o antroje — įvairių pagrindinių Jėzaus (Kalėdos, Velykos, Devintinės etc.) ir Marijos (Nekaltojo prasidejimo, Gimimo, Grabnyčios, Žolinė) bei kai kurių kitų švenčių, paimtų tiek iš *Temporale*, tiek ir iš *Sanctorale* ciklų, giesmės¹⁹⁵. Kitas svarbus šio giesmyno bruožas yra tas, kad čia surašytos tik mišparų antifonos, himnai bei versikulai (kapitulių arba trumpųjų skaitinių nurodyti tik incipitai, greičiausiai dėl to, kad juos rečituoti ar skaityti privalėjo celebruojantis kunigas). Kitaip tariant, čia surašytas tik pats minimumas, reikalingas pagrindinių švenčių tik vienai liturginei valandai, o būtent mišparams. Tačiau šio minimumo nepakanka,

¹⁹³ Pirmasis įrašas: *Templi Collegij Polocensis Societatis JESU. Anno 1742*. Antrasis įrašas: *Anno 1846. Januarii 9. A Judgis redemptum et usui alumnorum Seminarii Diocessani Vilnensis destinatum. A. Vutkieuij Seminariis Rector*.

¹⁹⁴ Antiphonale ad psalmos, ivxta ritvm S. Romanae Ecclesiae, decantandos, necessarivm. Vilnae, 1694 (VUB/III/10709_AnLaux1694)

¹⁹⁵ Pilną antrojo ciklo švenčių ir giesmių sąrašą žr. Priede 5.

norint mišparus giedoti, pavyzdžiui, kiekvieną sekmadienį. Taigi, iš vienos pusės, reikšmingas pats parengimo ir išleidimo Lietuvoje faktas, o keli knygos leidimai rodo ją buvus paklausia ir reikalingą bei naudotą ne tik jėzuitų¹⁹⁶. Iš kitos pusės, tai išties tegalėjo būti kaip pagalbinė, puikiai edukacijai tinkanti, tačiau tikrai nepakankama pilnutiniam liturginių valandų praktikavimui knygelė. Vis dėlto, neabejotina, kad ji suvaidino išties svarbų vaidmenį grigališkojo choralo mokymui bei jo praktikavimo lauko išplėtimui.

2.3.4.2. Mišių liturginiai giesmynai ir jų fragmentai. Pagrindiniai giesmynai mišioms yra gradualai, kuriuose kaip taisyklė surašomos visos ir kintamosios (*proprium Missae*), ir nekintamosios (*ordinarium Missae*) Mišių dalys. Tuo tarpu kyrialuose surašomos tik nekintamosios mišių dalys. Kaip jau minėjome ankstesnio skyriaus pradžioje, mišioms skirtų giesmynų turime šiek tiek mažiau, negu liturginėms valandoms skirtųjų. Ypač tai pasakytina apie gradualus. Tiesa, kaip jau minėjome, tarp seniausiųjų pergamentinių pilnų giesmynų jų yra daugiau, negu antifonalų (keturi iš šešių), tačiau vėlesniais amžiais jų žymiai sumažėja. Kokios priežastys tai lėmė, nėra visiškai aišku, tačiau jau ir pats šaltinių sąrašas leidžia išskirti kai kurias tai paaiškinančias prielaidas. Prie šio klausimo dar sugrįšime kiek vėliau.

Panašiai kaip ir minėtieji antifonalai, visi keturi, kaip manoma, iš Vilniaus bernardinų kilę gradualai¹⁹⁷, yra pristatyti ir iš dalies aprašyti jau minėtoje literatūroje. Tad čia apsiribosime tik kai kuriais svarbiausiais bruožais. Pirmiausia, verta išskirti klausimą, ar jie visi buvo naudojami tame pačiame vienuolyne. Pagrindo tuo abejoti suteikia LMAVB/F22-103 gradualas. Šio giesmyno fol. 106v, maždaug lapo viduryje jo paraštėje yra toks įrašas: „In festo Transfigurationis Domini 1602 ad laudem Dei omnipotentis et in honorem sanctissimæ Crucis ac S. ANNÆ primum lapidem fundamentalem posuit Grodne Reverendissimus ac Illustrissimus Dns Dns [Dominus Dominus] Benedictus Wojna episcopus Wilnensis. Presentibus Illustribus Majestibus

¹⁹⁶ Pvz., mūsų naudojamame egzemplioriuje VUB/III/10709_AnLaux1694 pačioje antifonalo pabaigoje yra toks įrašas: *Fuit Illustrissimus Dni Capitaneus Caunensis Presbiterus Trocensis*. Tai leidžia manyti, kad jis buvo naudojamas Trakuose, galbūt parapijoje.

¹⁹⁷ Tiesa, mūsų tyrimui buvo prieinami tik trys LMAVB gradualai, nes LMAVB/F22-105, kuris ir buvo blogiausios būklės, jau daugiau kaip dešimtmetį yra restauruojamas.

Grodnensis ac Nobilibus multibus etc. etc.¹⁹⁸. Beja, šis įrašas darytas šalia, vietoj senesnės toje vietoje užrašytos ir išskustos aleliujos (jos versikulas nėra aiškus), naujai užrašyto būtent Kristaus Atsinaujinimo šventės introito *Illuxerunt corruscationes tuæ*. Išties, klausimas paprastas — dėl ko Vilniaus bernardinų vienuolyne kažkam galėjo rūpėti pirmiausia Gardinui svarbus įvykis? Tai, kad ten dalyvavo Vilniaus vyskupas, Vilniaus vienuoliams itin didelės reikšmės negalėjo turėti. Viena vertus, tiesiogiai vyskupui jie ir nebuvo pavaldūs, o kita vertus, jeigu tai ir tiesiogiai su bernardiniais LDK susijęs įvykis (kas neabejotinai ir buvo), jis pirmiausia atgultų į vienuolijos metraštį, o ne į visiškai kitame vienuolyne naudojamą giesmyną. Tad logiška išvada būtų, kad šis LMAVB/F22-103 gradualas, nors gal ir galėjo būti surašytas Vilniaus bernardinų vienuolyne, tačiau greičiausiai jis buvo naudojamas (bent jau nuo XVII a.) būtent Gardino bernardinų, o pats įrašas liudija apie Gardino bernardinų Šv. Kryžiaus atradimo bažnyčios (kuri, kaip liudija įrašas, kartu buvo dedikuota ir šv. Onai) statybos pradžia. Panašių įrašų kituose dviejuose gradualuose — LMAVB/F22-104 ir LMAVB/F22-106 — nėra, išskyrus jau cituotąjį, kuriuo remiantis bent jau paskutinio gradualo skriptoriumi laikomas Ambraziejus iš Klodavos. Tad dėl jų galimo buvimo ir naudojimo ir kituose vienuolynuose klausimas lieka atviras ir šiuo metu neišspręstas, pasiliekant prie pagrindinės nuostatos, išplaukiančios iš jų pripažįstamos kilmės.

Struktūros prasme visi trys gradualai taip pat nėra visiškai vienodi. Tiksliau, LMAVB/F22-103 šiek tiek skiriasi nuo LMAVB/F22-104 ir LMAVB/F22-106. Pastarasis sudarytas iš dviejų pagrindinių dalių — *Temporale* ir *Sanctorale*¹⁹⁹. Jo pradžioje eina visas metinių švenčių ciklas su visais laiko po Epifanijos ir laiko po Sekminių sekmadieniais, ir tik po to surašytas šventiesiems skirtas ciklas. Tai yra, šiame graduale laikomasi nusistovėjusios ir klasikine tapusios gradualų formos. LMAVB/F22-104 yra grynai *Proprium de Tempore* gradualas. Iki fol 169 čia surašytos visos temporalo ciklo mišių

---

¹⁹⁸ „1602 m. per Viešpaties Atsimainymo šventę Visagalio Dievo šlovei ir Švenčiausiojo Kryžiaus bei šv. ONOS garbei pirmąjį kartinį akmenį Gardine padėjo didžiai gerbiamas, jo šviesybė viešpats Benediktas Vaina, Vilniaus vyskupas. Dalyvaujant Gardino didikams bei daugybei bajorų ir t.t., ir t.t.“

¹⁹⁹ LMAVB/F22-106 *Temporale* dalis užsibaigia fol. 168v.

kintamosios giesmės²⁰⁰, o po jų seka tvarkinga kyrialo padala, po kurios dar surašytos kai kurios sekvencijos svarbiausioms šventėms. Tuo tarpu LMAVB/F22-103 struktūrą galima pavadinti mišria. Nors čia iš esmės vyrauja sanktoralo šventės, ir tikėtina, kad originaliai šio giesmyno pradžioje buvo surašytos kintamosios Mišių giesmės apaštalo Andrejaus šventei, kuri laikoma pirmąja liturginių metų švente²⁰¹, tačiau sykiu čia randame ir pagrindines temporalo šventes. Pavyzdžiui, čia yra Kalėdų ciklas (būtent nuo Kalėdų rytinių mišių gradulo versikulo dalies su žodžiais „est : et est mirabile in oculis nostris“ ir prasideda išlikusi giesmyno dalis), baigiant su Trijų karalių švente, Šeštinės, Sekminės ir Devintinės, tačiau visiškai nėra viso D. Savaitės ir Velykų ciklą. Taip pat trūksta kai kurių Marijos švenčių, pavyzdžiui, Grabnyčių ir Angelo apreiškimo ar Marijos gimimo švenčių nors Žolinės giesmės užrašytos. Visos šios šventės iš *proprium de tempore* yra įterptos į *proprium de sanctis*. Po kalendorinės dalies jau seka *Commune Sanctorum* dalis, kurioje giesmės suskirstytos pagal tai, kokiai šventųjų grupei jos skirtos. Tačiau nekintamosios mišių dalys arba kyrialo ciklo giesmės, visos surašytos giesmynų pabaigoje.

Dar trys pergamentinių gradualų fragmentai saugomi VUB rankraščių skyriuje. Tai VUB/F45-11, VUB/F45-13 ir VUB/F45-177. Pirmajame iš jų, susidedančiame iš dviejų vieno lanko išorinių lapų su originalia notacija (fol. LIX ir fol. LXII), surašytos priešgavėninio arba Septuagesimos laikos kai kurios giesmės²⁰², o paskutiniuose dviejuose, kurių kiekvieno tėra išlikę po vieną lapą, surašytos su Šeštinėmis susijusios giesmės²⁰³. VUB/F45-11 neabejotinai yra Centrinės Europos produktas, ką rodo čia naudojama gotikinė

---

²⁰⁰ kadangi pirmas lapas išpjautas ir likęs tik jo pėdsakas, tai iš Advento I sekmadienio likusi tik jo komunijos dalis, tačiau toliau viskas eina nuosekliai.

²⁰¹ Čia galime pateikti tik logines prielaidas, kadangi trūksta pirmų 17 gradualo lapų.

²⁰² Seksagesimos sekmadienio traktas „Commovisti Domine“ be pradžios ir to paties sekmadienio ofertorijaus „Perfice gressus“ pradžia, be to, Kvinkvagesimos sekmadienio gradualo „Tu es Deus“ versikulo baigiamoji dalis ir traktas „Jubilate Domino“ be pabaigos.

²⁰³ VUB/F45-13 surašytos prieš Šeštines einančių Maldavimo dienų (*Dies Rogationum*) ofertorijaus „Confitebor Domino“ fragmentas, komunija „Petite et accipietis“ bei pirmoji dalis Šeštinių introito „Viri Galylei“. O VUB/F45-177 fragmente surašytas minėtų Maldavimo dienų komunijos „Petite et accipietis“ pabaiga nuo žodžių „... uenit pulsanti aperietur alleluya“ bei visos Šeštinių introitas „Viri Galylei“ kartu su psalme.

notacija, kuri yra tos pačios stilistikos, kaip ir prieš tai nagrinėtų antifonalo fragmentų VUB/F45-9, F45-10 ir F45-16, nors ir kito skriptoriaus atlikta. Kiti du fragmentai, kaip manoma, yra kilę iš Italijos ir abu papuošti gražiais incialais-miniatiūromis, kuriais pradedami Šeštinių introitai. Tikėtina, kad šie du „itališki“ fragmentai buvo naudojami pranciškonų, o gotikinis fragmentas neabejotinai likęs iš gradualo, kuris galėjo būti naudojamas Vilniaus katedroje, ar kurios kitos vienuolijos, išskyrus pranciškonus ir domininkonus, pavyzdžiui, Senųjų Trakų benediktinų, bažnyčioje. Suprantama, kad tai tik spėjimai, nes jokių papildomų įrašų išlikusiuose manuskriptuose nėra.

Vis dėlto, daugiausia yra išlikę spausdintų gradualų. Ypač tai pasakytina apie vėlesnio laikotarpio giesmynus, tarp kurių rankraštinį gradualą turime bene tik vieną, skirtą karmelitams, surašytą ar baigtą surašyti 1718 metais, tačiau tai buvo padaryta ne kuriame nors LDK veikusiame karmelitų vienuolyne, o Krokuvos karmelitų konvente²⁰⁴. Visi kiti išlikę gradualai yra spausdinti ir paprastai yra įvardijami kaip *Graduale Romanum*, išskyrus pačius seniausius. Pats seniausias egzempliorius, priskirtinas inkunabulams, saugomas LNMMB retų knygų skyriuje. Tai puikiai išsilaikęs, dar 1499 ar 1500 metais Venecijoje išleistas „Gradualas, pagal Romos bažnyčios paprotį“²⁰⁵, kuriame liturginių metų tvarka išdėliotos visos kintamos, o pabaigoje ir nekintamos mišių giesmės. Beje, pradžioje čia įklijuota keliolika lapų, kuriuose maždaug XVII a. surašytos įvairios kintamos giesmės. Šis gradualas veikiausiai buvo susijęs su LDK pranciškonais. Be to, iš XVI a. turime irgi Venecijoje leistą „Sekmadieninį gradualą“²⁰⁶. Pagal papildomus ranka darytus įrašus matyti, kad ši knyga buvo „išgelbėta“ (*Graduale hoc a suibus consanguinibus erepiti Jewyziowicz*) 1619 m. spalio 6 d., ir palikta Smolensko pranciškonomams

²⁰⁴ *Graduale istud sumptibus ejusdem disposuit, scripsit, enuxit P. E. Bonaventura Kielkowicz S.T.B. Pro tunc professor notas vero imposuit P. Thelespor Wilkensi, organarius Aren[ensis] Anno Domini 1718 In conventu Cracoviensi.* (LNMMB/04/28043_GrCar1718)

²⁰⁵ *Graduale s[ecunda]m morem sancte Romane ecclesie, integrum [et] completum videlicet dominicale, sanctuarium, comune, [et] cantorium, sive kyriale... / correctum per fratrem Franciscum de Brugis ordinis minorum de observantia. Venetijs, 1499-1500. [3]* (LNMMB/R.XV.I.1//1012883)

²⁰⁶ *Graduale Dominicale, ad consuetudinem Sacrosanctę Romanę Ecclesię, nunc denuo cum missali Romano, ex decreto sacrosancti Concilij Tridentini restituto : et Pii V. Pont. Max. iussu edito, diligenter collatum. Venetiis, MDLXXXIII.* (Šiuo metu jis yra restauruojamas.)

observantams (*Pro Ecclesie Smolencensi. S. Francisci or[dinis] observ[antium] reliq[uit]*). Dar du skirtingų leidimų gradualai yra ir iš XVIII a. Abu jie saugomi LNMMB. Vienas iš jų išleistas 1755 m. Prancūzijoje, Castres mieste, ir skirtas kartūzų vienuoliams, kuris yra 1674 m. kartūzų gradualo kiek pataisytas variantas²⁰⁷, o kitas — pilnas Romos gradualas, išleistas 1779 m. Venecijoje²⁰⁸. Vis dėlto daugiausia yra išlikusių XVII a. pradžioje ir viduryje Krokuvoje to paties A. Petrikovijaus spaustuvėje išleistų Romos gradualų skirtų visai Gniezno arkivyskupijai. Vienas iš tokių pirmojo leidimo gradualų yra saugomas LNMMB retų knygų fonde²⁰⁹. Tikėtina, kad daugiausia yra 1651 m. leidimo gradualų. Vienas iš jų saugomas VUB Retų spaudinių skyriuje²¹⁰, ir net šeši — LNMMB muzikos skyriuje (taip bent nurodoma šio skyriaus senųjų giesmynų sąrašė). Vėlgi, kaip ir antifonalų atveju, tai iškalbingas faktas, rodantis ne tik pačių knygų paplitimą, bet ir leidžiantis daryti logišką prielaidą, grigališkasis choralas LDK XVII-XVIII a. išties praktikuotas gana plačiai, o šie gradualai neabejotinai intensyviai naudoti ir tikėtina, kad gana ilgą laikotarpį²¹¹, bent jau įvairiuose vienuolynuose. Šią mintį sustiprina ir kai kuriuose kituose šaltiniuose randami įrašai. Pavyzdžiui, Lietuvos muzikos ir teatro akademijos bibliotekoje saugomame XVII a. kancionale *Liber continens...* (LMTAB/LC), dviejose rubrikose duodamos nuorodos į *Graduale*

²⁰⁷ *Graduale ad usum sacri ordinis Cartusiensis*. Castres, 1755. (LNMMB/05/998).

²⁰⁸ *Graduale Romanum de Tempore et Sanctis, ad normam Missalis ex ecreto Sacrosancti Concilij Tridentini restituti*. Venetiis, 1779. (LNMMB/05/978)

²⁰⁹ *Graduale Romanum de tempore et sanctis ...* [8], LII, 388, 100, [4] p. : nat., inic., vinj. ; 2° (37 cm). Cracoviae, [inter 1600 et 1603]. (LNMMB/R.XVII:F.297_GrRGn1600)

²¹⁰ *Graduale Romanum de tempore et sanctis olim iussu sacrae recordationis Pii V. Pinif. Max. ex decreto sacrosancti Concilii Tridentini ad ritum missalis editum...* Cracoviae, 1651. [8] 64, 408, 130 p. (VUB/III/6623_GrRGn1651)

²¹¹ Pvz., vienas iš LNMMB muzikos skyriuje saugomų Gniezno provincijai skirtų Romos gradualų (LNMMB/04/28036) išsiskiria dar ir tuo, kad pirmieji 26 lapai yra kruopščiai ranka perrašyti, o ne spausdinti. Tikėtina, kad tai padaryta ne anksčiau, kaip XVIII a. II pusėje ar pabaigoje. Be to, šis darbas akivaizdžiai darytas, siekiant, kad gradualas vėl būtų funkcionalus, t.y. užpildant trūkstamą dalį. Ir nors tituliniam lape, imituojuant 1651 m. leidimo gradualą, užrašyta šio leidimo data, tačiau pats gradualas LNMMB/04/28036 yra akivaizdžiai I leidimo, t.y. išspausdintas apie 1600 metus. Ką rodo ir identiška su LNMMB/R.XVII:F.297_GrRGn1600 spausdintų lapų numeracija, ir turinys, ir visa struktūra.

Romanum ir nurodant lapų numerius²¹². Nors ten konkrečiai nėra nurodyta, bet visiškai įmanoma, kad tai galėjęs būti ir vienas iš šių Krokuvoje leistų gradualų visai Gniezno metropolijai. Tokią nuostatą sustiprina ir tas paprastas faktas, kad gradualas „Dilexisti iustitiam“, kurio incipitas įrašytas minėtoje rubrikoje iš LMTAB/LC yra užrašyta VUB/III/6623_GrRGn1651 atskiroje *Commune Sanctorum* dalyje, kuri sunumeruota atskirai nuo pirmojo puslapio, ir ji yra būtent 40 puslapyje, kaip ir nurodyta rubrikoje. Tačiau gali būti, kad tai yra kitas arba kitos laidos Romos gradualas, nes visos kintamosios šv. mergelių mišioms skirtos giesmės, pradedant introitu „Dilexisti iustitiam“²¹³ ir baigiant kitoje rubrikoje nurodoma komunijos giesme „Quinque prudentes virgines“, užrašyta psl. 46-50, o pati komunija psl. 49-50²¹⁴. Bet kuriuo atveju, šios rubrikos rodo, kad net ir nepagrindiniuose vienuolynuose galėjo būti naudojami ne vienas, o keli giesmynai.

Atskirą mišių giedojimams skirtą grupę sudaro nekintamųjų mišių giesmių (*ordinarium Missae*) giesmynai. Mūsų turimame sąrašė šie giesmynai paprastai įvardijami kaip įvairios mišių giesmės, pavyzdžiui, VUB/F45-53 vadinamas *Missa Afflictorum*, o VUB/F45-71 — tiesiog *Missae in hoc codice contentae...* (t.y. „Mišios, šiame kodekse turimos...“). Taip pat esama ir išmoningesnių pavadinimų, pavyzdžiui, VUB/F45-61 rankraštis vadinamas „Hanaticum“, o LNMMB/M125686_ClaCe rankraštis giesmynas pavadintas vaizdingu „Dangaus rakto“ — *Clavis coeli* — pavadinimu. Nepaisant visų šių vaizdingesnių ar paprastesnių pavadinimų, ar apskritai be jų²¹⁵, visuose šiuose giesmynuose surašomos nekintamosios, tačiau nebūtinai įprastinės choralinės

²¹² LMTAB/LC, fol. 75v po introito „Surge propera amica mea“, skirto šv. Scholastikai, seka tokia rubrika: *Graduale Versus Alleluia & post Septuagesima Tractus In Missa De Virginibus Dilexisti iustitiam quaerans. Fol. 40 Commune pro Virgine*. Kad tai nuoroda ne į tą patį *Liber continens* giesmyną rodo ne tik jo turinys (40 lape užrašyta antifona „In regeneratione cum sederit“ iš benediktinų šventiesiems skirtų Aušrinės antifonų bei responsorijaus „Tamquam aurum infornace“ pirmoji pusė), bet ir kita rubrika, užrašyta po ofertorijaus „In caelo consistens Beatus Vir Benedictus“ tame pačiame lape, jau aiškiai nurodo: *Post[ea] Communio. Quinque prudentes Virgines. in Graduale Romano. fol. 30*.

²¹³ minėtą rubriką galima suprasti ir taip, kad čia tiesiog nurodomas Mišių pavadinimas, kaip tai buvo įprasta lotyniškajame rite vadinti kokiais nors šventei ar šventajam skirtas Mišias ar net ir visą šventę pavadinti pagal introito incipitą, plg. *Laetare* Sekmadienis (IV Gavėnios sekmadienis, nuo introito „Laetare Ierusalem.“)

²¹⁴ Žr. VUB/III/6623_GrRGn1651, *Commune Sanctorum*, p. 46-50.

²¹⁵ Pvz., VUB/F45-58 pavadintas kodiniu pavadinimu [*Missae Chorales*].

Mišių giesmės, nors gali būti užrašytos ir kai kurios kitos giesmės²¹⁶. Kitas įdomus jų bruožas, kad čia *ordinarium Missae* dažniausiai yra sugrupuotos ciklais po keturias giesmes, t.y. *Kyrie–Gloria–Sanctus–Agnus Dei*, atskirai surašant *Credo*, kurie dažniausiai vadinami pagal pirmąją eilutę, kurią gieda choras, *Patrem* (nuo „Patrem Omnipotentem, factorem coeli et terrae“). Trečias išskirtinis tokių netradicinių „kyrialų“ bruožas yra tas, kad čia nemažai anonimiškai sukurtų ciklų, turinčių savo, dažnai geografinius pavadinimus. Kaip taisyklė, šios giesmės yra jau menzūruotos, jų notacija arba su menzūralizmais, arba grynai menzūrinė. Antai minėtame „Hanaticum“ rinkinyje yra ciklų pavadintų Varšuvos (*Varsaviense*), Venecijos (*Venetiis*), Romos (*Romanum*), Konstantinopolio (*Constantinopolitanum*) ar Kristoforo (*Christophorianum*) bei atitinkamų *Credo* giesmių, kurios visos užrašytos su menzūralizmais. Tačiau *Kyrie*, skirta giedoti per *duplex* klasės šventes, įvardinta kaip „*Kyrie Totum duplex*“ (kuri artima *Kyrie IV*, pagal EV), jau užrašyta gana tvarkinga kvadratine choraline notacija. Be to šiuose giesmynuose pasitaiko ir dvibalsių ar tribalsių giesmių. Viena iš tokių yra ir „Hanaticum“ rinkinyje (VUB/F45-61), kur dviem balsais užrašytos ciklo *Beate Kyrie*, tačiau vienoje eilutėje. Kartais akivaizdžiai paeiliui (*Bas* ir *Omnes*), o kartais ir atliktina kartu. Visa tai užrašyta kvadratine notacija. Ar ji traktuotina menzūralizuotai, ar ne, nėra visiškai aišku.

Bene geriausiai išsilaikęs ir daugiausia įvairių ciklų savyje turi minėtas giesmynas 1760 m. *Clavis coeli*. Sprendžiant pagal titulinio puslapio informaciją, pati knyga, tikėtina, buvo surašyta (pažodžiui suprantant, ją „suliniavo“ (*delincavit*) vienuolis t. Petras Surgutavičius) Gardine, tačiau oficialiai ji pristatyta Vilniuje, arba kaip rašoma tituliniame puslapyje, „skardžiu balsu ... nuo katedros ji paskelbta Vilniaus tėvų bernardinų Šv.

---

²¹⁶ Pvz., VUB/F45-61 psl. 126-129 užrašyta *Sequentia de Nativitate Christi* (t.y. Kalėdų sekvencija) „laetabundus exultet fidelis chorus, Alleluia“, psl. 130-135 – *Prosa de Corpore Christi* (t.y. Devintinių proza) „Lauda Syon Salvatorem“.

Pranciškaus ir Šv. Bernardino bazilikoje²¹⁷. Tad galimas daiktas, kad arba giesmynas kaip tuščia knyga su natoms rašyti paruoštais lapais buvo surišta ir paruošta Gardino bernardinų vienuolyne, arba jis visas buvo surašytas būtent Gardine ir tik vėliau atvežtas į Vilnių ir čia viešai pristatytas. Dar viena galima versija būtų ta, kad Vilniaus bernardinų vienuolyno bazilikoje giesmynas tiesiog buvo viešai promulguotas, o surašytas ir vėliau naudotas būtent Gardine. Čia įvairių mišių yra surašyta bene daugiausia. Dalis jų vadinamos tiesiog pagal dermes (pavyzdžiui, *Missa prima toni octavi*, *Missa toni Quinti*, *Missa primi toni*, etc.), kitos — geografiniais pavadinimais, iš kurių paminėtinos Vilniaus mišios (*Missa Vilnensis*²¹⁸), Gardino (*Missa Grodnensis*), Krokuvos mišios (*Missa Cracoviensis*), vienerios mišios pavadintos tiesiog pagal giedojimo tipą, t.y. *Missa in Cantu Fracto*. Pagal balsų skaičių didesnė jų dalis yra vienbalsės, nemaža dalis dvibalsių bei dalis tribalsių (Vilniaus mišių viena iš *Credo* padalų, konkrečiai „Et incarnatus est“²¹⁹ bei psl. 251-291 visas *Requiem* bei Marijos antifona „Salve Regina“ yra užrašyta tribalse faktūra). Tačiau apskritai visą *Clavis coeli* giesmyną prie grigališkojo choralo kancionalų priskirti jau vargiai galima. Ir ne vien dėl to, kad visos giesmės čia jau užrašytos menzūrine notacija, panašia į tą, kuria būdavo užrašomos, pavyzdžiui, *Credo* giesmės XVI-XVII a. giesmynuose (analogiška notacija vartojama ir LMTAB/LC kancionale), o kai kur notacija jau visiškai artima

²¹⁷ Titulinio puslapio įrašas yra toks: *Clavis coeli. Vox clamantium in toto Corde, psallentium in Ecclesia Sanctorum, exaltantium Deum in guttore suo, laudantium in Psalterio, choro et Organo, an potius Oratio humilantium se, cantus geminata valore nubes aeraque Transcendens, Aureas Empiricae Syon portas aperiens, nec non ad aures pietatis Dei Uni Trini Pertingens, in Basilica Vilnensi PP:BB ad S. Franc. & Bern: pro spe ineffabili aperiendae januae salutis, anno ex quo Crux S. Clavis coeli fieri caepit 1760 Ima Aug: in voce tubae ex pulpito proclamata. Anno 1760, Delincavit Grodnae Fr. pater Petrus Surguttowicz G. Pr., Lector Phil, Generalis. [„Dangaus raktas. Balsas šaukiančiųjų iš visos širdies, psalmes giedančiųjų Šventųjų Bažnyčioje, liaupsinančių Dievą savo gerkle, šlovinančių psalterijumi, choru ir vargonais, ar veikiau malda nusizeminančių; giesmė dvigubos vertės, ir debesų miglas perskordžianti, auksinius patirtojo Siono vartus atverianti, bei Dievo Vieno [ir] Trejybės pamaldumo ausų besitęsianti; Vilniaus tėvų bernardinų Š. Pranciškaus ir Šv. Bernardino bazilikoje, dėl neapsakomos vilties atverinčios išganymo vartus, metais, nuo kurių Šv. Kryžius pasidarė Dangaus Raktu, 1760-aisiais 1-ąją rugpjūčio, skardžiu balsu iš katedros paskelbta. Metai 1760. Suliniavo Gardine br. tėvas Petras Surgutavičius G.Pr., generalinis filosofijos lektorius.“]*

²¹⁸ Pilna užrašas atrodo taip: *Missa sequitur Vilnensis solemnitas ex G minori* („[Toliau] seka iškilmingos Vilniaus mišios sol minore“)

²¹⁹ Originali nuoroda informuoja: *Quae sequitur cantantur Adagio a Tribus Vocibus, Tenoribus, Secundibus & Basso*. [„Tai, kas eina toliau, giedama Adagio trimis balsais — tenorais, antraisiais [tenorais] ir bosu.“]

moderniajai. Matyt, dėl to vartojamos ir dinamikos, tempo bei metro nuorodos. Esminis dalykas šiuo atveju būtų tai, kad akivaizdu, jog dauguma šių mišių ciklą ar pavienių giesmių tikrai yra vėlyvi kūriniai, dalis jų galbūt perrašytos iš kažkokių kitų šaltinių (pavyzdžiui, *Missa Hanatica* arba *Anatica*, kaip dvibalsių giesmių ciklas dar užrašyta ir F45-49), o dalis galbūt ir specialiai šiam rinkiniui sukurtos. Kitas svarbus aspektas yra tas, kad jos jau kurtos ne pagal grigališkojo choralo modelius, o veikia tiesiogiai ar netiesiogiai žiūrint į savo meto sakralinės muzikos pavyzdžius.

2.3.4.3. Daugiafunkciniai giesmynai ir rinkiniai. Paskutinę pirminių tiesioginių šaltinių grupę sudaro įvairūs giesmynai, skirti tiek individualiai kantoriams, tiek ir chorui, kurių liturginė paskirtis nėra aiškiai apibrėžta. Tai yra, juose gali būti surašytos giesmės, skirtos tiek Eucharistijos liturgijai, tiek liturginėms valandoms, tiek procesijoms. Prie šios grupės priskirsime ir tuos giesmynus, kurie originaliai yra įvardinti kaip procesionalai arba juose surašyta nemažai būtent procesijoms skirtų giesmių (tai įvardinant rubrikomis). Juose, kaip taisyklė, daugiausia surašomos kai kurios litanijos, įvairios antifonos ir responsorijai, kurie paprastai ir būdavo giedami procesijų metu. Rečiau juose pasitaiko himnų, nors kai kuriuose iš jų surašyti daugiausia būtent himnai (pavyzdžiui, VUB/F45-45, kurios vienas iš vėlyvesnių įrašų, datuodų 1788 metais, ir nurodo, kad tai yra himnų ir responsorijų kartu su geduliniu oficijumi, giedojimai²²⁰).

Dauguma šių giesmynėlių yra nedidelės apimties ir formato. Kas rodo, kad jie buvo skirti individualiam naudojimui, o ne kantorių grupės ar choro giedojimui. Akivaizdžiai toks yra VUB/F45-38 giesmynėlis, surašytas 1700 m., nors tituliniam lape ir nurodoma, kad jis skirtas naudoti broliams pranciškonamas observantams (*Cantionale ad Vsum Fr[atrum] Minor[um] Sancti Francisci [de] Obser[vantia]*)²²¹. Tiesa, kiti įrašai byloja, kad jis buvo atsidūręs pas Gardino dominikonus, pavyzdžiui, titulinio lapo kitoje pusėje yra ekslibrinis antspaudas, ant kurio yra toks užrašas: *O.P. Prov Litv FR. Dominicus Sawicki* (kas galėtų reikšti *Ordo Praedicatorum Provincia*

²²⁰ Cantus Hymnorum et Responsoriorum, ac non integre Officium cum Missa Defunctorum, ...

²²¹ Cationale ad usum Fr[atrum]. Gardinas, 1700. 84 lapai, 10,5x14,5 cm. (VUB/F45-38).

Lituaniae Frater Dominicus Sawicki, t.y. „Lietuvos dominikonų provincija, brolis Dominykas Savickis“). Be to, ant vidinės pirmojo viršelio pusės yra Gardino dominikonų vienuolyno bibliotekos libdas: „Bibliothecae Conventus Grodnensis Ordinis Praedicatorum“. Kaip jis ten pateko ir tai, ar broliai dominikonai naudojosi brolių pranciškonų giesmynu nėra visiškai aišku, nes dominikonų ritas yra savitas. Kaip bebūtų, šis giesmynėlis akivaizdžiai yra kantoriaus kancionalas. Jame surašyti daugiausia įvairūs liturginių valandų ilgieji responsorijai, kuriuos tikrai giedodavo būtent kantoriai, o ne visas vienuolių choras. Galimas daiktas, kad jis naudotas ir procesijų metu, nors kokias nors procesijas įvardijančių rubrikų, kancionale ir nėra. Tačiau tokią mintį perša jame įrašyta antifona „Gloria tibi Trinitas“, kuri buvo giedama ne tik Švč. Trejybės oficijuje (kaip pirmoji mišparų, o po Tridento susirinkimo jau visuotinai ir kaip pirmoji rytmetinės, antifona), bet ir Velykinėje procesijoje, kas labiausiai tikėtina ir šiuo atveju, kadangi kancionale ji užrašyta viena be kitų oficijaus antifonų.

Ši giesmė jau su patį ritualą aprašančia rubrika²²² užrašyta ir viename iš oficialiai procesionalu įvardintame giesmynėlyje (VUB/F45-27), surašytame 1798 m. Bychovo reguliariųjų Laterano kanauninkų konvente²²³, kuris saugomas VUB rankraštyne. Jis laikytinas pirmuoju didesnio procesionalo tomu, kurio antrasis yra irgi tame pačiame vienuolyne surašytas ir taipogi procesionalu pavadintas giesmynas VUB/F45-28²²⁴. Pastarajame, kaip matyti ir iš titulinio lapo įrašo, surašytos visų gedulinių valandų bei laidotuvėms

²²² *Dominica Resurrectionis Domini Nostri Jesu Christi. Apertio Sepulchri et Processio. In nocte Resurrectionis Dominicae ante Matutinum et pulsum Campanarum, Celebrans cum Sacris Ministris et Choro Candelas accensas manu tenente, procedunt ac Sepulchrum, ibique, flexis genibus sequentem Antiphonam cum Psalmis occinunt.* „Gloria tibi Trinitas...“ [„Mūsų Viešpaties Jėzaus Kristaus Prisikėlimo sekmadienis. Kapo atidarymas ir procesija. Prisikėlimo sekmadienio naktį prieš Aušrinę ir varpų skambinimą, celebrantas su patarnautojais ir choru, rankoje nešdami uždegtas žvakes, eina procesijoje prie Kapo ir ten atsiklaupę užgieda toliau einančia antifoną su psalmėmis. *Gloria...*]

²²³ Processionale. Responsoria Antiphonas aliaque in processionibus decantari solita complectens ad usum Ecclesiarum parochialium Canonicorum Regularium Lateranensium per Minorem Poloniam et Magnum Ducatum Lithvanie Congregationis Cracoviensis. Bychovas, 1798. (VUB/F45-27).

²²⁴ Processionale. Excequiis Responsoria Antiphonas Complectens ad usum Ecclesiarum parochialium Canonicorum Regularium Lateranensium per Minorem Congregationis Rossiaco Lithuane sub Regimine Perillustris Reverendissimi Dni Felicis Sliwinski Presidis Congregationis nostrae per fratrem Joannem Melanium Janowski Can. Latt. Professum Canonie Bychowiensis. Bychovas, 1798. (VUB/F45-28).

skirtos giesmės kartu su dvibalsėmis gedulinėmis mišiomis. Tuo tarpu VUB/F45-27 — įvairioms kitoms procesijoms skirtos antifonos, responsorijai bei litanijos. Beje, procesionalo 107 psl. užrašyta ir specialiai šv. Jurgiui kankiniui skirta antifona su priedu „De S. Georgio in Lithuania“ („Apie šv. Jurgį Lietuvoje“), tuo susišaukdama bei netiesiogiai patvirtindama anksčiau minėtą Vilniuje išleisto brigitetėms skirto brevijoriaus (VUB/III/17348_BrMon1684) kalendorinį įrašą apie tai, kad balandžio 23, kuomet Lenkijos karalystėje minimas šv. Adalbertas–Vaitiekus, Lietuvoje švenčiama šv. Jurgio šventė. Abu giesmynus vienija ne tik ta ypatybė, kad jie abu kilę iš to paties konvento, ne tik jų vienas kitą papildantis turinys, bet ir beveik vienodi jų formatai, popierius, teksto šriftas ir, kas itin svarbu, notacija. Čia vėl naudojama vėlyvoji gotikinės notacijos atmaina, panaši į tą, kuri naudojama mūsų jau pristatytame antifonale VUB/F45-19, kuris, kaip minėjome, greičiausiai kilęs iš pagal šv. Augustino regulą gyvenančių kanauninkų terpės. Pastarieji du procesionalai perša mintį, kad jis galėjo būti susijęs kaip tik su Laterano reguliariais kanauninkais, nors galbūt ir nebūtinai Bychovo konvento tėvais. Šiedu procesionalai susišaukia ir su dar vienu individualioms reikmėms skirtu giesmynėliu VUB/F45-30, veikiausiai irgi surašytu XVIII a. (nors pagal bibliografinį aprašą, spėjamas laikotarpis yra XVII–XVIII a.a.²²⁵) bei taip pat pirmiausia naudotu procesijose, tačiau jo proveniencija, skirtingai nuo šių, nėra aiški. Šiuo atveju irgi naudojama ta pati vėlyvoji gotikinė notacija, nors akivaizdžiai rašyta kita ranka, o tekstas — kitokiu šriftu. Ar visiems trims giesmynėliams surašyti buvo naudojami tie patys šaltiniai, sunku pasakyti, bet minėtoji Velykų procesijai skirta antifonos „Gloria tibi Trinitas“ melodija VUB/F45-27 ir VUB/F45-30 yra identiška²²⁶.

Visiškai kitos paskirties ir galbūt kiek kitokiam naudojimui buvo skirtas kitas daugiafunkcinis giesmynas, irgi saugomas VUB rankraštyne. Jis įvardintas kaip invitorijų (t.y. įžanginių Aušrinės antifonų, giedamų tik su pradine 94 psalme) giesmynas *Invitoria pro diversis Solemnitatibus* (VUB/

²²⁵ In Processionibus Dominicis cantantur Sequentia ante Summam. B.v. [XVII-XVIII?], Rankr. lot. k., 43 lap., 11,5x18 cm. (VUB/F45-30)

²²⁶ Tiesa, VUB/F45-27 ši antifona yra užrašyta dviejose vietose psl. 81 ir psl. 102. Pirmuoju atveju, lyginant su psl. 102 ir VUB/F45-30 versija, kurios yra identiškos, nežymiai skiriasi neumuotė viename žodyje. Apie tai detaliau žr. III dalyje.

F45-24)²²⁷. Sprendžiant pagal įrašą pirmojo viršelio vidinėje pusėje „[Conve]ntus Nesvisiensis. Ord:[inis] Praed[icatoru]m“, jis priklausė Nesvyžiaus dominikonų konventui. Jau pats formatas (20x31,5 cm) perša mintį, kad tai nebuvo grynai individualioms reimėms skirtas giesmynas. Kita vertus, jis yra ženkliai mažesnis už didžiuosius, paprastai ant pulsto statomus didžiuosius giesmynus, skirtus visam chorui ar didesnei kantorių grupei. Tikėtina, kad iš jo galėjo giedoti, pavyzdžiui, du ar keli kantoriai, bet vargubau daugiau kaip keturi. Tai suponuoja ir kancionalo turinys. Invitatorijai čia surašyti tik pirmuosiuose 19 lapų. Po to, seka atskira didelė dalis su originalia numeracija. Joje surašytos įvairių šventųjų garbei (t.y. tikrai *Sanctorale*) kai kurios *proprium missae* giesmės. Čia vyrauja išskirtinai introitai ir aleliujos, taip pat yra keli traktai, kas yra visiškai suprantama, kadangi nuo Septuagezimos sekmadienio iki pat Velykų vietoj aleliujos mišiose giedami traktai²²⁸. Pastebėtina, kad aleliujos (jų versikulai) ir ypač traktai yra pirmiausia solistų giesmės. Sprendžiant pagal turinį, prie pastarųjų XVIII a. Nesvyžiaus dominikonai jau buvo priskybę ir introitus. Tad darytina išvada, kad tai buvęs kantorių giesmynas. Vėlgi, tai nestebina, kadangi lyginant su liturginių valandų antifonomis visos jos yra daug labiau išplėtos giesmės. Kita vertus, kyla klausimas, kodėl iš visų kintamųjų mišių giesmių čia pasirinktos tik šios ir kodėl nėra kitų, t.y. gradualų, ofertorijų ir komunijos giesmių. Beje, šiuo aspektu kažkuo į pastarąjį giesmyną yra panašus ir minėtas karmelitų gradualas, surašytas Krokuvoje (LNMMB/04/28043 _GrCar1718). Iš kintamųjų Mišių giesmių (taip pat išskirtinai *Proprium* ir *Commune Sanctorum* dalies) čia irgi daugiausia yra introitų bei aleliujų, keletas traktų ir gradualų, tačiau nė vieno ofertorijaus ar komunijos. Jeigu Nesvyžiaus giesmyno atveju galima kelti prielaidą, kad galbūt buvo tik vienas iš kelių panašaus formato giesmynų, arba tai tik konkretaus to vienuolyno kantoriaus ar kantorių specialiai sau persirašytas giemynas; galbūt kitkas giedota iš kurių nors kitų gradualų. Tačiau imant domėn abu giesmynus, matyt, būtų pagrįsta ir tokia

²²⁷ *Invitatoria pro diversis Solemnitatibus. In festo Nativitatis Bmę Virginis.* [Nesvydius], [XVIII a.], rankr. lot k. 104 lap., 20x31,5 (VUB/F45-24).

²²⁸ Šiame giesmyne tai papildomai nurodo ir kai kurios rubrikos, pvz., p. 45, prieš traktą „Desiderium animae“ įrašyta ši rubrika: *Infra Septuages[ima] in varijs Festis cantatur sequens Tractus* [„Septuagezimos laikotarpiu įvairiose šventėse giedamas sekantis traktas“].

prielaida, kad jie abu gali liudyti jau kiek pakitusią ar net ir nusistovėjusią liturginę praktiką XVIII a. Pilnai įmanoma, kad kitos kintamosios mišių giesmės, jeigu tik jos neimamos iš kitų gradualų, paliekamos tik kunigo skaitymui²²⁹, o vietoj daugumos gradualų, ofertorijų ar komunijų galbūt jau buvo giedami, pavyzdžiui, motetų tipo kūriniai ar atliekami instrumentiniai opusai (tarkime, tai galėjo būti ir baroko epochoje susiformavusios bei išplitusios bažnytinės sonatos, kurios paprastai būdavo atliekamos vietoj ofertorijaus). Labai galimas daiktas, kad kokie nors specialūs opusai šioje mišių vietoje buvo griežiami vargonais. Antai dar 1611 m. Venecijoje buvo išleistas lenkų kompozitoriaus Mikalojaus Zieleńskio visų metų ofertorijų rinkinys vargonams, įvardintas tiesiog kaip partitūra²³⁰. Galbūt panašus rinkinys buvo naudojamas ir Nesvyžiuje ar kuriame nors karmelitų vienuolyne, ar tiesiog XVIII a. jau ir LDK tapo įprasta dalį kintamųjų Mišių giesmių pakeisti kitais kūriniais. Suprantama, kad tai tik spėlionės, kurias patvirtinti ar paneigti galėtų tik specialus papildomas tyrimas, kuris toli pranoksta šio darbo ribas.

Labiausiai iš visų šios grupės kancionalų išsiskiria Lietuvos muzikos ir teatro akademijos bibliotekoje saugomas XVII-XVIII a. giesmynas, pavadintas tiesiog „Knyga, apimančia gradualus su antifonomis ir kai kuriuos responsorius bei prozas“ (LMTAB/LC)²³¹. Tai vienintelė tokio tipo knyga šioje bibliotekoje ir bene vienintelis iš šios grupės kancionalų, skirtų tikrai chorui, o ne pavieniems kantoriams. Kadangi šis giesmynas taip pat buvo gana detalai aprašytas šio darbo autoriaus minėtame diplominiame darbe, čia apsiribosime keliomis pastabomis. Nors tituliniam lape ir įrašyta konkreti vieta ir data (*Pro coenobio Olicensi ad S. Mariam, 1623*), nurodanti kuriais metais atsirado ir kam buvo skirtas pats kancionalas (t.y. Šv. Marijai pašvęstam Olykos vienuolynui), tačiau vargubau jis buvo surašytas per tuos vienerius

²²⁹ Pagal tradicinę arba ekstraordinarinę tiek Romos, tiek ir Dominikonų rito (kuris yra Romos rito atmaina) formą, kunigas privalo skaityti visus Mišių tekstus, t.y. jis realiai dubliuoja ir visas giesmes.

²³⁰ Partitura pro organo Offertoria totius anni. / Auctore Nicolao Zielenski Polono, organario et capellae Magistro. Venetiis, MDCXI. Cit. pagal: *Morawska K. Renesans / Historia Muzyki Polskiej*, tom II. Warszawa, 1996, p. 136. Plačiau apie šį ir kitus Zieleńskio rinkinius žr. ten pat, p. 318-336.

²³¹ Liber continens gradualia cum antiphonis et quibusdam responsoriis ac prosis. Pro coenobio Olicensi. Olyka (Nesvyžius?), 1623. lot., lenkų k. (LMTAB/LC)

metus bei sunkiai tikėtina, kad tai buvo padaryta būtent Olykoje. Kiek žinoma, Olykoje tikrai buvo bažnyčia (didelė barokinė bažnyčia pastatyta 1635-1645 m.), dar minima špitolė ir ligoninė, tačiau neminimas vienuolynas. Giesmynas neabejotinai susijęs su Nesvyžiaus benediktinėmis, kurias fundavo Radvilos, ir kuriems priklausė taip pat ir Olyka. Tai rodo kai kurių lapų taisymams panaudotų laiškų liekanos, kuriose įrašytas Nesvyžiaus benediktinių pavadinimas. Tad didžiausia tikimybė, kad giesmynas buvo surašytas Nesvyžiuje, kurį laiką naudotas Olykoje, kur, matyt, tuo metu gyveno ir darbavosi iš Nesvyžiaus atvykusios seserys²³². Kita svarbi detalė yra ta, kad giesmynas tikrai nesurašytas per vienerius metus. Jį sudaro kelios sekcijos. Labiausiai tikėtina, kad XVII a. I pusėje ir galbūt tais pačiais 1623 metais surašytos giesmės iki 28 lapo (po kurio originali notacija nutrūksta) ir dar keliolikoje lapų po jo. Tokią prielaidą kelti leidžia ne tik akivaizdžiai vienodas lapų amžius (visi stipriai parudavę), bet ir iš esmės vienodas tuose lapuose užrašytų giesmių notacijos ir tekstinio šrifto braižas. Tolimesniuose lapuose, kurie greičiausiai buvo įrišti jau pradiniame variante, nemažai giesmių, tikėtina, buvo užrašyta vėlesniu laikotarpiu, greičiausiai XVII a. II p. Taip spėti leidžia ne tik kitas šriftas, bet ir toks kiek stebinantis faktas, kad dalis giesmių, lyginant su seniausia padala, užrašytos iš naujo, tačiau jau kitomis melodijomis, o kai kurios ir analogiškomis. Pavyzdžiui, fol. 85r–86r užrašytos tos pačios šv. Benedikto oficijaus antifonos, kaip ir giesmyno 27–30 lapuose, tačiau dalis jų jau skirtingomis melodijomis. Be to, pats teksto ir kvadratinės notacijos braižas skiriasi (kvadratinė notacija čia yra vyraujanti, tačiau kai kurios giesmės užrašytos ir vėlyvąja gotikine bei „liauksminiškąja“ jos atmaina, be to, ir menzūrine ar menzūralizuota notacija). Tarytum norėta iš naujo perrašyti galbūt „pataisytas“ kai kurias giesmes. Galiausiai, trečioji padala tikrai rašyta jau XVIII a., ką rodo ir kitoks, gerokai šviesesnis popierius, ir vėlgi kitoks perrašinėtojo braižas bei stilius.

Apskritai, šis LMTAB/LC giesmynas yra labai eklektiškas, nors turinio atžvilgiu, pats turiningiausias iš visų šios grupės kancionalų. Jame būtų galima

---

²³² Brandžiais ir vėlyvaisiais viduramžiais prie bažnyčių ir vienuolynų įsteigtose ligoninėse neretai veikė ir koplyčios, kuriose buvo praktikuojama ir giedama liturgija. Apie tai išsamiau žr.: *Page C. The Christian West and its Singers. The First Thousand Years. New Haven and London, 2010, p. 505-509.*

išskirti ir kyrialo padalą, kuria pradedama visa knyga, ir kuri pasižymi aiškiais archaizmais — čia surašytos septynios nekintamosios mišių giesmės su tropais, 4 *Kyrie* ir 3 *Sanctus*. Be to, jame surašyti keli pilni oficijai (pvz., šv. Benedikto, šv. Scholastikos, Lenkijos karalystėje ir LDK nuo XVII a. pr. įvestas Padėkos oficijus – *Officium Gratiarum Actionis*, ir kt.), nemažai įvairių antifonų, iš kurių išskirtinos Lenkijos ir Švedijos karalysčių šventųjų globėjų garbei skirtos senųjų oficijų dažniausia rimuotos antifonos. Taip pat čia gausu himnų, surašytų irgi atskiromis sekcijomis, esama ir kelių ciklų bei kelių pavienių kintamųjų mišių giesmių su jau minėtomis rubrikomis, nurodančiomis naudoti *Graduale Romanum*²³³, Didžiosios Savaitės Tridienio pagrindinės giesmės etc. Kitaip tariant, tai gana plačios paskirties giesmynas, įgalinantis giedoti ir per liturgines valandas, ir per mišias, tačiau sykiu nepakankamas pilnutiniam liturgijos išpildymui. Kitaip tariant, — tai kancionalas, pritaikytas savotiškoms „lauko“ sąlygoms, kokias galime įsivaizduoti buvus Olykoje, lyginant su pagrindiniu Nesvyžiaus vienuolynu, tačiau naudotinas tik kaip tam tikras priedas tuo atveju, jeigu yra pagrindinės liturginės knygos, kurios, neabejotinai, buvo Nesvyžiuje.

*

Trumpai apibendrinami šią šaltinių ažuvalgą, galime daryti ir kai kurias pradines išvadas. Kaip matyti iš atskirų diplomatinių šaltinių, jau pačioje lotyniškosios krikščionybės Lietuvoje pradžioje, t.y. po 1387 m. Krikšto, LDK tikrai buvo naudojamos liturginės knygos su giedojimui skirtomis dalimis, kaip antai, notuotas mišiolas²³⁴. Taip pat šaltiniai byloja, kad nepaisant to, kad liturginės knygos galėjo būti kilusios iš įvairių Europos vietų, vis dėlto ir iki Tridento susirinkimo, ir po jo didesnę svorį turi iš Lenkijos, t.y. Gniezno ir Krokuvos, kilę liturginiai šaltiniai. Po Tridento susirinkimo įvykdytos reformos, LDK, sprendžiant pagal išlikusius šaltinius, realiai įsikorporuoja į visos unijinės Respublikos, Petrakavo sinodų nutarimais reguliuojamą bažnytinę liturginę erdvę. Vis dėlto LDK teritorijoje gyvuoja, matyt, dar iki tol susiformavusios kai kurios savitos tradicijos (pavyzdžiui, šv. Jurgio minėjimas

---

²³³ Žr. 212 išnašą.

²³⁴ Žr. išnašą 98.

balandžio 23-ąją, vietoj šv. Adalberto–Vaitiekaus, kaip kitur Lenkijoje), o kai kurios iš jų patvirtinamos ir Šventojo Sosto, kaip pavyzdžiui, šv. Kazimiero ypatingas šventimas (*duplex cum octava*), skirtingai nei Lenkijos karalystėje (tik *duplex*) ir dvigubas minėjimas (šalia pagrindinės šventės kovo 4, pirmąjį sekmadienį po Žolinės oktavos dar minėta ir „Šv. Kazimiero Perkėlimo diena“ — *In Translatione S. Casimiri*). Turimų tiesioginių pirminių šaltinių pradinė analizė taip pat rodo, kad grigališkasis choralas pagrindine bažnyčiose skambančia muzika yra ne tik XV-XVI a., kuomet lotyniškoji krikščionybė Lietuvoje realiai dar tik stengiasi įsitvirtinti, bet ir per visą XVII a. ir iš esmės kone per visą XVIII a., nors šiame šimtmetyje įsigali ir kai kurios dvibalsio giedojimo tradicijos, kas matyti iš įvairių tik *Ordinarium Missae* giedojimams skirtų kancionalų bei kai kurių daugiafunkcinių giesmynų. Kita vertus, turimi rankraštiniai ir rašytiniai giesmynai akivaizdžiai paneigia ir mokslinėje literatūroje vis pasikartojančią tezę apie grigališkojo choralo sumenkėjimą, kaip po Tridento susirinkimo įvykdytos reformos pasekmę bei neva *Editio Medicaea* gradualo stilistikos kone visuotinį įsigalėjimą ar ypatingą jos įtaką²³⁵. Ryškus Krokuvoje leistų ir pagal Petrakavo sinodų nutarimus parengtų antifonalų ir gradualų vyravimas rodo, kad grigališkasis choralas buvo praktikuojamas remiantis greičiau šia, o ne Medičių ar panašia tradicija. Net ir iš Italijos kilę ir naudoti giesmynai nebuvo parengti pagal *Medicaea* redakcijos principus. Galiausiai, turimų šaltinių analizė atskleidžia ir dar vieną svarbų niuansą. Nepaisant kai kurių nedidelių išimčių (ką liudytų minėtas įrašas LNMMB/M125671_AnRGn1614, apie jo dovanojimą Adučiškio bažnyčiai), grigališkąjį choralą daugiausia praktikavo įvairių ordinų vienuoliai. Sprendžiant pagal turimus šaltinius, tai buvo pirmiausia pranciškonai ir domininkonai. Be to, jų rankraštinų šaltinių, tiek ankstyviausių, tiek ir vėlesniųjų turime daugiausia. Neabejotinai šį giedojimą rimtai praktikavo karmelitai ir tikėtina, reguliarieji Laterano kanauninkai. Kitų vienuolių įnašas regimai mažesnis, nors būtent jėzuitai išleidžia pirmuosius Lietuvoje parengtus nedidelius liturginius giesmynėlius, skirtus ne tik LDK, bet ir visai

²³⁵ Panašias įžvalgas, kaip minėjome, pateikia hab. dr. Jūratė Trilupaitienė; žr., pvz.: *Trilupaitienė J. Grigališkojo choralo raida Lietuvoje XVI-XVII a. ir bažnytinės muzikos reformos // Kultūros istorijos tyrinėjimai. T. 4. Vilnius, 1998, p. 262-288.*

Respublikai, ir kurie, kaip leidžia manyti, keli jų leidimai, buvo gana paklausūs. Tolimesnė ir detalesnė čia pristatytų šaltinių bei pasirinktų juose užrašytų giesmių analizė padės susidaryti gilesnį viso fenomeno anuometinėje Lietuvoje vaizdą bei išryškinti svarbiausius jo tradicijos bruožus.

III DALIS

GRIGALIŠKOJO CHORALO TRADICIJOS LIETUVOS DIDŽIOJOJE KUNIGAİKŠTYSTĖJE METMENYS

Antroje dalyje pristatyta įvairių šaltinių, kurių Lietuvoje ir už jos ribų yra ir daugiau, panorama, vaizdžiai tariant, praskleidžia pirmąjį šydą. Pradiniame etape, kaip ir buvo galima tikėtis, matyti grigališkojo choralo ir su juo susijusių liturginių bei kitų šaltinių trūkumas. Tačiau tolydžio jis mažėja ir šaltinių, kas svarbiausia, pirminių tiesioginių šaltinių gausėja ir jie įvairėja. Vieni jų yra išsilaikę labai gerai ir apima kone visą reikalingą liturginį repertuarą, o kiti tėra tik fragmentai. Pagal šaltinių chronologinę koncentraciją galima jau spręsti ir apie grigališkojo choralo paplitimo bei praktikavimo mastą, paties reiškinių plėtrą Lietuvoje ir vietinės tradicijos ar tradicijų formavimosi aplinkybes. Tačiau to nepakanka, norint nustatyti paties giedojimo ir giesmių savybes, spėjamus ar tikėtinus interpretacijos bruožus, bei kitus šio fenomeno komponentus, kurie sykiu yra ir jo tradicijos sudėtinės dalys. Tad čia pravartu prisiminti darbo įvade cituotą prof. L. Dobszay įžvalgą, kad atskiri šaltiniai, net ir geriausiai išsilaikę, pateikiantis gausiausią repertuarą, dar nėra tradicija¹. Ją atskleisti ar, tiksliau, nustatyti pagrindinius jos bruožus bei dėsningumus galima tik analizuojant šaltinių visumą. Tad šioje dalyje, pasitelkę studijos įvade išdėstytus metodologijos principus bei schemas, atidžiau ir detaliau panagrinėsime turimus šaltinius bei analizuosime pasirinktus choralinių giesmių pavyzdžius. Visa tai padės atsakyti bent į dalį darbo pradžioje iškeltų klausimų ir sudėlioti grigališkojo choralo LDK tradicijos metmenis.

3.1. Priešistorės etiudas. Pradžioje, manytume, yra prasminga ir net pravartu padaryti trumpą ekskursą į laikotarpį, kurį mūsų tiriamojo objekto Lietuvoje atžvilgiu, galima laikyti priešistoriniu. Ši priešistorė susijusi su kiek daugiau kaip prieš tūkstantį metų įvykusia šv. Brunono Kverfurtiečio misija.

---

¹ *Dobszay L. and Prószyński G. CAO-ECE: A Preliminary Report...*, p. 22.

Tai svarbu dėl kelių priežasčių. Pirmiausia, šis laikotarpis bei pats įvykis yra tiesiogiai susijęs su Lietuvos istorija. Antra, tai dokumentais patvirtintas būtent Lietuvos, o ne kitų baltų genčių, pirmasis oficialus kontaktas su Vakarų lotyniškąja krikščionyste, kurį galima kvalifikuoti ir pirmuoju bandymu priimti Krikštą². Trečia, šis kontaktas ir Netimero krikštas bei su juo susiję įvykiai nebuvo koks nors grynai politinis–religinis aktas³. Kad šv. Brunono misija turėjo ir tam tikros politinės misijos bruožų yra beveik neabejotina, žinant jo sąsajas su Otono III dvaru bei šio imperatoriaus tam tikras politines misijines užmačias sukurti vientisą rytus ir vakarus apjungiančią imperiją⁴. Tačiau tuo pačiu tai buvo ir tikėjimo aktas. O šiuo atveju, kaip rodo naratyvinius šaltinius papildantys hagiografiniai šaltiniai, šią misiją neabejotinai lydėjo ir tam tikri religiniai ritualai, kuriuose tikrai skambėjo muzika. Ir kas labiausiai tikėtina, skambėjo būtent grigališkojo choralo pavyzdžiai. Taigi, ši priešistorė sykiu yra ir pirmasis Lietuvos sąlytis su būdinguoju Romos rito lituginiu giedojimu. Kas dar itin svarbu, kad tai buvo sąlytis su, tikėtina, archaiška ar gana autentiška šio giedojimo forma, nes tai laikotarpis, kuomet vyravo adiestematinė notacija, ir choralo perdavimas dar rėmėsi žodine ar žodine–rašytine tradicija, o nuo baigiamosios grigališkojo (arba frankų–romanų) choralo formavimosi fazės Karolingų renesanso epochoje tebuvo praėję kiek daugiau kaip šimtas metų. Tad šis mažas ekskursas į praeitį iki valstybės susidarymo ir galutinio Krikšto padės geriau susivokti bendrame istoriniame, kultūriniame ir geografiniame kontekste, pasitikrinti metodologines gaires, bei sykiu išvelgti kai kurias tolimesnes grigališkojo choralo akceptacijos ir vėlyvesnės praktikos tendencijas.

3.1.1. Šv. Brunono misija. Svarbiausi su Šv. Brunonu susiję naratyviniai ir hagiografiniai šaltiniai⁵ apie grigališkąjį choralą tiesiogiai nekalba.

---

² Panašią prielaidą dėsto prof. Edvardas Gudavičius, žr.: *Gudavičius E. Brunonas Kverfurtietis ir Lietuva // 1009 metai: Šv. Brunono Kverfurtiečio misija / sudarytoja I. Leonavičiūtė. Vilnius, 2006, p. 49-51.*

³ Būtent politinius ir net galimus asmeniškai merkantilinius šio įvykio aspektus akcentuoja prof. E. Gudavičius. Žr.: *Ibidem*, p. 52.

⁴ *Davies N. Dievo žaislas: Lenkijos istorija. 1 tomas. Vilnius, 1998. p. 104.*

⁵ Čia ir toliau pirmiausia remsimės pirmiausia I. Leonavičiūtės sudarytoje knygoje publikuojamais šaltiniais. Žr.: *Leonavičiūtė I., sud. 1009 metai: Šv. Brunono Kverfurtiečio misija. Vilnius, 2006.*

Tačiau atskiri išlikę fragmentai bei juose užfiksuota istorinė tradicija⁶ leidžia praskleisti nežinios skraistę ir bent jau bandyti spėti, kas ir kaip galėjo būti tais tolimais 1009 metais kažkur, pasak Kvedlinburgo analų autoriaus, „Rusijos ir Lietuvos pasienyje“⁷. Kai kuriuos šios istorijos aspektus dviejuose straipsniuose nagrinėjo ir hab. dr. Jūratė Trilupaitienė⁸. Tiesa, vienu iš centrinių šaltinių, ji laiko šv. Brunono laišką imperatoriui Henrikui II, kurį šis parašė apie 1008 m., tai yra, dar iki savo misijos į anuometinę Lietuvą⁹. Jis įdomus kaip istorinis dokumentas bei šaltinis, padedantis susidaryti aiškesnį vaizdą apie jo misijos akstinius bei aplinką, o taip pat ir įgalinantis geriau įsivaizduoti, kaip tokios misijos tuo metu vykdavo. Tačiau kalbant konkrečiai apie Lietuvą, šis dokumentas nėra su ja tiesiogiai susijęs. Pastebėtina, kad I. Leonavičiūtės parengtoje su šv. Brunono 1009 m. misija susijusių šaltinių publikacijoje šis laiškas apskritai neminimas ir nėra įtrauktas į šaltinius. Tad toliau svarstydami šv. Brunono klausimą, mes šiuo laišku taip pat nesiremsime, o laikysimės tų šaltinių, kurie sudėti minėtame rinkinyje.

Ne tik leidinyje išvardinti analai, bet ir kiti to meto rankraščiai¹⁰ mini Brunono–Bonifaco misiją į baltų kraštus, misiją kuri išties puikiai įsipaišo į to meto kontekstą ir krikščioniškų Europos tautų veiklą savo pagoniškų bendražemyniečių atžvilgiu. Tuo laikotarpiu vyko intensyvi, bet iš esmės taiki Centrinės Rytų Europos evangelizacija — X a. II pusėje buvo pakrikštyta Lenkija, Vengrija, Čekija, iš Bizantijos krikštą priėmė ir Rusija¹¹. Neilgai tru-

⁶ Pasak prof. E. Gudavičiaus, praktiškai visi šaltiniai apie Šv. Brunoną patenka į istorinės tradicijos grupę (*Gudavičius E. Brunonas Kverfurtietis ir Lietuva*, p. 30).

⁷ „...in confinio Rusciae et Lituae...“ (cit. iš: 1009 metai: Šv. Brunono Kverfurtiečio misija, p. 72)

⁸ Žr.: *Trilupaitienė J. Kultūriniai Šv. Brunono misijos aspektai // Kultūrologija. 2007, t.15, p. 10-26; Trilupaitienė J. Šv. Brunonas ir krikščioniška giesmė pagoniškoje Lietuvoje // Soter. 2009, Nr. 29 (57), p. 157-167.*

⁹ Žr. *Monumenta Poloniae Historica = Pominiki dziejewe Polski. T. 1. Lwów, 1874, p. 223.*

¹⁰ Šiuo atveju kalbama apie tris pagrindines šaltinių versijas – saksų, bavarų ir italų, bei I. Leonavičiūtės išskirtą akvitanų (prancūzų) versiją. Plačiau žr. *Gudavičius E. Brunonas Kverfurtietis ir Lietuva*, p. 30.

¹¹ Anksčiausiai kristianizacijos procesas prasidėjo dabartinės Čekijos žemėse – dar IX a.; prisimintina, kad ten darbavosi ir slavų apaštalai graikai broliai Konstantinas–Kirilas ir Metodijus (pastarasis 874 m. pakrikštijo pirmąjį Pšemislidų dinastijos Bohemijos kunigaikštį); Lenkijos krikštas įvyko 966 m., Rusijos – 980 m., Vengrijos – 985 m. (beje, pirmąjį Vengrijos karalių šv. Steponą pakrikštijo būsimasis prūsų apaštalas šv. Adalbertas; plačiau žr.: Hungary // *Catholic Encyclopedia* – priega per internetą: <http://www.newadvent.org/cathen/07547a.htm>)

kus beginkliai vienuoliai ima skverbtis ir į pastarųjų kraštų kaimynų — baltų žemes. Šv. Brunono misija ir buvo vienas iš tokių žygių¹². Ingos Leonavičiūtės knygoje surinktuose metraščių tekstuose šis žygis nušviečiamas itin šykščiai — dažniausiai tiesiog minimas jo mirties faktas¹³. Išsamesnės informacijos tenka ieškoti kituose šaltiniuose, kurie priskirtini minėtai istorinei tradicijai. Didžiąją šios tradicijos dalį sudaro hagiografiniai šaltiniai, kurie daugumoje atvejų surašyti praėjus nemažai laiko po pačių įvykių. Be to, juose pagrindinis dėmesys kreipiamas į šv. Brunono–Bonifaco kankinystę bei ją lydėjusius stebuklus ar stebuklingus ženklus, o ne į istoriškai tikslų įvykių atvaizdavimą (kita vertus, vargubau anų laikų autoriams galima taikyti tuos pačius istoriškumo kriterijus kaip mūsų laikų ar bent jau XVIII-XIX a. istorijos metraštininkams). Vis dėlto, net ir laike nutolusiuose hagiografiniuose šaltiniuose (pavyzdžiui, nuo Viperto „Istorijos apie vyskupo Brunono ... kankinystę“ iki Petro Damiano „Šv. Romualdo gyvenimo“ ir dar vėlesnės „Šv. vyskupo ir kankinio Brunono gyvenimo ir kankinystės“¹⁴), kai kurie pagrindiniai motyvai kartojasi, nors atskiri pasakojimo elementai (pavyzdžiui, geografija) palyginti stipriai įvairuoja¹⁵.

¹² Prisimintina, dvylika metų prieš jį, šv. Adalbertas–Vaitiekus žuvo per panašią misiją Prūsijoje (997 m.)

¹³ iš metraščių bene informatyviausias sakinytis įrašytas minėtuose Kvedlinburgo analuose (visos citatos paimtos iš leidinio *Leonavičiūtė I, sud. 1009 metai...*): *Sanctus Bruno, qui cognominatur Bonifacius, archiepiscopus et monarchus, XI suae conversionis anno in confinio Rusciae et Lituae a paganis capite plexus, cum suis XVIII, VII Id. Martii petiit coelos.* (p. 72) [Šventasis Brunonas, dar vadinamas Bonifacu, arkivyskupas ir vienuolis, vienuoliktaisiais savo atsivertimo metais Rusijos ir Lietuvos pasienyje pagonių užmuštas su aštuoniolika saviškių kovo 9 dieną nukeliavo į dangų. (p. 73)]. Tuo tarpu keliuose kituose tiesiog fiksuojamas mirties faktas, pvz., Magdeburgo nekrologe užrašyta: *VII Idus Mart. Bruno archiepiscopus obbit* (p. 76) [Kovo... arkivyskupas Brunonas mirė (p. 77)]. Weisenburgo analuose įrašyta, kad *MVIII Bruno episcopus martyrio coronatus* (p. 88) [1009 m. vyskupas Brunas buvo karūnuotas kankinyste (p. 89)], etc. Pagonių evangelizavimas ir kankinystė minimas dar keliuose metraščiuose (pvz., Sigeberto Žamblicio kronikoje (p. 96-97) ar Frutolfo - Ekehardo kronikoje (p. 104-105), etc.

¹⁴ Viperti „Hystoria De Praedicatione Episcopi Brunonis Cum Suis Capellanis In Pruscia, Et Martirio Eorum“; Petri Damiani „Vita Beati Romualdi“; „Vita et passio S. Brunonis episcopi et martyris“.

¹⁵ Tarkime, Viperto „Istorijoje...“ veiksmas rutuliojasi Prūsijoje, Petras Damianas (ar Damianis) kankinystės įvykius perkelia į Rusiją, o „Vita et passio...“ autorius — šv. Brunoną jau pasiunčia į Vengriją, iš kur šis atkeliauja į Prahą, o čia susiduria su Lenkijos kunigaikščiu Boleslovu Narsiuoju (plačiau žr. *Leonavičiūtė I, sud. 1009 metai...*, p. 185-189, p. 192-201 ir p. 162-179). Tiesa, pats šv. Brunonas savo aukščiau minėtame laiške taip pat kalba apie savo buvimą „in terra Ungorum“ (t.y. „vengrų žemėje“; žr. *Monumenta Poloniae Historica*, T. 1, p. 224).

Visuose šiuose šaltiniuose svarbiausias yra pats evangelizavimo faktas (su kai kuriomis variacijomis) ir išbandymas ugnimi. Pastarasis motyvas pasikartoja neviename šaltinyje (jo nėra tik pačiuose Kvedliburgo analuose). Pavyzdžiui, „Magdeburgo arkivyskupo darbuose“ rašoma, kad „šventasis Brunonas, ... skelbė Kristaus Evangeliją ir tikrojo tikėjimo vardan įžengęs į ugnį, ten išstovėjo visą dieną ir naktį; kitos dienos ankstyvą rytą nepažeistu kūnu ir apdaru išėjo...“¹⁶; panašiai ir „Šv. vyskupo ir kankinio Brunono gyvenime bei kankinystėje“ kalbama apie tai, kad „šventas Dievo vyras Bonifacas, ... , ramiai žengė į ugnies liepsnas, atsistojo ir nejudėdamas praleido ištįsą dieną ir visą naktį, tarytum būdamas vėsioje vietoje, kad nė viena jo rūbų siūlelė nuo karščio nesunyko“¹⁷; analogiškai ir šv. Petro Damiano „Šventojo Romualdo gyvenime“ rašoma, kad „Bonifacas, apsivilkęs tarsi ketintų švęsti iškilmingas mišias, pirmiausia su pašventintu vandeniu ir degančiais smilkalais iš visų pusių apėjo ugnį ir, po to įžengęs į šnypščiančius liepsnos kamuolius, išėjo nė kiek nepaliestas“¹⁸. Galiausiai mūsų nagrinėjamai temai įdomiausias su šiuo išbandymu susijęs aprašymas pateikiamas Viperto „Istorijoje apie vyskupo Brunono ir jo kapelionų skelbimą Prūsijoje ir jų kankinystę“, kur šis išbandymas jau susietas su tam tikromis apeigomis — „karalius įsakė kaitriausią ugnį užkurti ir į ją įmesti vyskupą. O vyskupas, apsitaisęs vyskupo rūbais, liepė savo sostą įnešti į ugnį, ir ant jo ugnyje taip ilgai sėdėjo, kol kapelionai sugiedojo septynias psalmes“¹⁹. Tiesa, psalmių ar psalmės giedojimo motyvas dar sutinkamas ir jau minėtoje „Brunono gyvenime bei kankinystėje“, kur šventasis išėjęs iš ugnies gieda 16 (17) psalmės žodžius „Probasti cor meum, Domine, et visitasti nocte, igne me examinasti et non est

¹⁶ Leonavičiūtė I., *sud.* 1009 metai..., p. 109-111.

¹⁷ Ibidem, p. 175 (*sanctus vir Dei Bonifatius ... intrepidus ignem flammam intravit, stetit ac immobilis permansit diem integrum et noctem totam, quasi in loco frigido. At vero cum secunda die primo mane de flamma quasi de rore flante illesus progredertur.* Ibidem, p. 174).

¹⁸ Ibidem, p. 199 (*Bonifatius ita vestitus velut missarum sollemnia celebraturus, prius cum sanctificata aqua et inceso ture undique perlustrans ignem, deinde stridentes flammarum globos ingressus, ita exivit illesus ut nec minimus capitis eius capillus videretur exustus.* Ibidem p. 198).

¹⁹ *Episcopus autem indutus vestimento episcopali* (ibidem, p. 188:) *suam sedem in ignem fecit portare et in igne supra eandem tam diu sedit, quousque a capellanis septem psalmi fuerunt decantati.* Ibidem, p. 186-189.

inventa in me iniquitas“²⁰. Tačiau būtent Viperto pasakojime matome ir apeiginį–liturginį momentą.

Kad toks išbandymas ugnimi iš tiesų galėjo būti, netiesiogiai paliudija ir kiti ano laikmečio faktai. Antai prof. E. Gudavičius pastebi, kad „tokį pat išbandymą ugnimi mes sutinkame I Kryžiaus žygyje, Arkos apgulties metu“²¹. Kitą panašumą, ypač su Viperto pateiktu aprašymu, profesorius nurodo buvus lenkų paprotinėje teisėje, tik pastaruoju atveju tai jau susiję su išbandymu geležimi²². Čia irgi minimas septynių psalmių, kurios giedamos išbandymo metu, motyvas. Remiantis šiais šaltiniais ir netiesioginiais to meto praktikų aprašymais, galima daryti išvadą, kad šv. Brunono misijos metu tikrai buvo atliekami tam tikri apeiginiai veiksmai, kuriuos išpildant buvo pasitelkiamas giedojimas, kuris šiuo atveju tegali būti traktuojamas kaip grigališkasis choralas. Kodėl galime taip teigti, jei kalba eina tik apie psalmes? Be to, kalba eina apie XI a. pr., kuomet jau egzistavo ir teoriniuose traktatuose buvo aprašinėjamas daugiabalsumo bažnytinėje muzikoje reiškiny, kuomet Vakaruose buvo praktikuojamas organumas.

Pirmiausia, organumai tuo metu dar nebuvo tiek plačiai paplitę, kad būtų tapę visuotine praktika, juolab jie dar nebuvo užrašinėjami liturginiuose ar kituose giesmynuose²³. Be to, juos galėdavo atlikti tik labiausiai pasiruošę kantoriai²⁴. Antra, psalmės yra neatsiejama pagrindinio vienuoliškojo „Dievo darbo“ (*Opus Dei*) — „dieviškosios tarnystės“ arba oficijaus (*Officium Divinum*) kitaip liturginių valandų — giedojimų dalis. Visos šios valandos būdavo giedamos (ypač tuo metu, kuomet dar nebuvo įprasta „skaityti brevijorių“, nes pastarasis, kaip atskira liturginė knyga, tuo periodu dar

---

²⁰ „Išmėginai mano širdį, Viešpatie, ir aplankei mane naktį. Ištyrei mane ugnimi, ir štai, nerasta manyje nedorybės“.

²¹ *Gudavičius E.* Brunonas Kverfurtietis ir Lietuva, p. 34.

²² *Ibidem.*

²³ Vienas ankstyviausių daugiabalsių bažnytinių giesmių rinkinys – vad. Vinčesterio troparijus – sudarytas tik XI a. pab.

²⁴ Daugiabalses giesmes iki pat Renesanso atlikdavo kantoriai-solistai, o ne chorai.

neegzistavo²⁵) ir visos jų giesmės sudaro nepaprastai svarbią grigališkojo choralo repertuaro dalį. Kitas klausimas, kokias psalmes jie galėjo giedoti. Šiuo atveju galime tik spėlioti. Tiesa, J. Trilupaitienė, remdamasi straipsniu iš *New Catholic Encyclopedia*, kalba apie tai, kad tokių misijų metu kiekvieną dieną aukotos Mišios, tačiau nurodo pagrindinių liturginių valandų pavadinimus (*Matutinum*, *Vesper*), juos klaidingai įvardindama kaip rytines ir vakarines Mišias, nors teisingai išversdama rytmetinės (tegu to liturgiškai ir neapibrėždama) lotynišką pavadinimą *Laudes* kaip šlovinimus²⁶. Be to, kad netiksliai šiame straipsnyje verčiami terminai, istoriškai klaidinga yra pati rytinių ir vakarinių Mišių formuluotė. Kad XI a. pr. Mišios jau galėjo ir greičiausiai turėjo būti aukojamos kasdien, net ir misijų metu, yra visiškai tikėtina. Tačiau jos niekaip negalėjo būti laikomos vakare. Vakarinių Mišių praktika apskritai yra XX a. II p. reiškinys, ypač išplitęs po II Vatikano Bažnytinio susirinkimo įvykdytos Katalikų liturgijos reformos, tačiau tikrai nepraktikuotas šv. Brunono misijos laikais, kaip beje ir per visą šiame darbe analizuojamą istorinį laikotarpį.

Tad visiškai įmanoma, kad misijos metu šv. Brunonas kartu su savo palydovais giedojo ir liturgines valandas, ir Mišių giesmes. Tačiau vargiai tikėtina, kad ugnies išbandymo metu jie būtų giedoję kurią nors vieną iš liturginių valandų. Taip manyti leidžia jau vien tik tas faktas, kad nė viena iš septynių dieninių valandų neturi septynių psalmių — daugiausia jų giedama per rytmetinius šlovinimus arba tiesiog rytmetinę (*Laudes*) ir mišparus (*Vesperes*) — pagal katedrų tradiciją abiejose valandose po penkias, o vienuolišką — per laudes penkias, o per mišparus — keturias psalmes. Mažosiosiose valandose buvo giedama po tris psalmes. Nakties metu, po vidurnakčio, bet iki išsautant giedotoje Aušrinėje (*Matutinum*), pagal

---

²⁵ Brevijorius, kaip visas liturginių valandų giesmes, skaitinius ir maldas talpinanti liturginė knyga, atsiranda tik XI a. pab.–XII pr. Seniausias žinomas rankraštis, kur vienoje knygoje surašytos visi minėti dalykai, yra iš 1099. (Breviary // The Catholic Encyclopedia. Prieiga per internetą: <http://www.newadvent.org/cathen/02768b.htm>)

²⁶ *Trilupaitienė J.* Šv. Brunonas ir krikščioniška giesmė..., p. 161. Tas pats klaidingas teiginys pakartojamas ir kitame minėtame jos straipsnyje. Žr.: *J. Trilupaitienė J.* Kultūriniai Šv. Brunono misijos aspektai, p. 18.

vienuoliškąją tradiciją galėjo būti giedama iki 12 psalmių, tačiau iš šaltinių žinome, kad bandymas ugnimi tikrai vyko dieną, o ne naktį²⁷.

Tad neatmestina prielaida, kad šv. Brunono vienuoliai atliko tam tikrus „paraliturginius“ veiksmus (savotišką maldingumo praktiką) ir giedojo atskiras psalmes. Nemaža tikimybė, kad čia kalba eina apie vadinamąsias septynias atgailos psalmes²⁸. Taip spėti leidžia, viena vertus, tas faktas, kad tai bene vienintelis nuo vėlyvosios antikos laikų žinomas toks iš septynių psalmių susidedantis ciklas, o kita vertus, pasak Kvedlinburgo analų, šv. Brunonas žuvo Gavėnios laikotarpiu²⁹, kuomet tradiciškai šios psalmės ir būdavo giedamos ar kalbamos (nors tuo metu, ypač vienuolių jos turėjo būti tik giedamos). Taigi, labai tikėna, kad su Brunonu–Bonifacu vykę vienuoliai giedojo būtent jas. Dar vienas klausimas būtų, kaip šios psalmės buvo atliktos. Sprendžiant iš Petro Damiano versijos, jie turėję giedoti vienuoliams įprastu būdu, o būtent antifoniškai — pasidaliję į dvi grupes ir giedodami vieni prieš kitus psalmės eilutes paeiliui. Taip pat veikiausiai šias psalmes jie atliko vadinamuoju *in directo* tonu, kadangi čia neminimos jokios antifonos, kurios paprastai per liturgines valandas giedamos su psalmėmis, ir pagal kurių dermę derinami atitinkami psalmių tonai. Tuo tarpu be antifonos (pagal tiesioginės psalmodijos būdą) psalmės giedamos būtent *in directo*. Bet kuriuo atveju minėti šv. Brunono bendražygiai tegalėjo giedoti psalmes taip, kaip mokėjo visi to meto vienuoliai.

Suprantama, čia išdėstytos prielaidos negali būti pilnutinai įrodomos dėl šaltinių stokos. Vis dėlto, net ir turimi skūpūs netiesioginiai naratyviniai ir hagiografiniai šaltiniai leidžia susidaryti bent jau apytikrą vaizdą ir sykiu leidžia spėti, kad grigališkojo choralo pradžia Lietuvoje galėjo būti susijusi būtent su pirmąja katalikiška misija. Kita vertus, kadangi tolimesnės nuoseklios tąšos ji neturėjo, tai negalėjo turėti ir kokios nors apčiuopiamos tiesioginės ar

---

²⁷ Išsamiau apie liturginių valandų struktūrą žr.: Vilimas J. Liturginės valandos // *Bažnytinė muzika: Enciklopedinis žinynas*. Vilnius, 2011, p.260-265. Plačiau apie liturginių valandų istorinę raidą žr.: Taft R. *The Liturgy of the Hours in East and West...* ir Fassler M. E. & Baltzer R. A., eds. *The Divine Office in the Latin Middle Ages. Methodology and Source Studies, Regional Developments, Hagiography*. Oxford–New York, 2000.

²⁸ tai 6, 31(32), 37(38), 50(51), 101(102), 129(130) ir 141(142) psalmės.

²⁹ žr. 13 išnašą.

netiesioginės įtakos grigališkojo choralo įsitvirtinimui ir plėtotei Lietuvoje praėjus keleriems amžiams. Tačiau šiuo atveju svarbus jau pats pirmasis labai tikėtinas šio giedojimo praktikos mūsų krašte faktas.

3.2. Diplomatinų šaltinių atodangos. Diplomatiniai šaltiniai nėra itin plačiai naudojami muzikos istoriografijoje. Kita vertus, trūkstant pagrindinių tiesioginių šaltinių ar siekiant patikslinti kai kuriuos faktus ir/ar argumentus kituose šaltiniuose, nevengiama pasitelkti ir jų. Neretai jie padeda suprasti ir tiesioginiuose pirminiuose šaltiniuose užfiksuotų duomenų nuotrupas. Tokiais atvejais diplomatiniai šaltiniai neretai priskiriami prie pirminių³⁰. Mūsų atveju, šie šaltiniai, kaip jau minėjome antroje dalyje, yra svarbūs pagalbiniai šaltiniai. Iš vienos pusės, jie padeda nušviesti bendrąją Bažnyčios situaciją LDK, kulto ir kai kurių liturginių apeigų apraiškas, etc. Kitaip tariant, visa tai, kas sudaro būtiną tradicijos elementų suvokimui istorinį kultūrinį kontekstą. Iš kitos pusės, jie suteikia ir gana konkrečios informacijos, susijusios su įvairiomis liturginėmis apeigomis bei jų atlikimu, o taip pat ir žinių apie tai (kas šiuo atveju mums yra itin svarbu), kokios liturginės knygos bei giesmynai buvo naudojami bei kiek plačiai jie buvo paplitę.

3.2.1. Vilniaus vyskupystės diplomatika. Vilniaus vyskupystės diplomatiniai šaltiniai yra seniausi. Jano Fijałeko ir Władysława Semkowicziaus sudarytame Vilniaus diecezijos diplomatiniam kodekse³¹, seniausi įrašai siekia 1387-uosius, t.y. oficialaus Lietuvos Krikšto metus, pradedant Jogailos 1387 m. vasario 17 d. fundaciniu raštu dėl Vilniaus vyskupystės įsteigimo. Temų ratas gana platus, tačiau daugiausia, be įvairių laiškų, čia sudėti raštai, susiję su fundacijomis, turbiniais dalykais, o taip pat testamentai. Mus labiausiai domino su liturgija, o per tai ir su choralu susiję įrašai. Papildomos informacijos suteikia ir įvairių šventųjų minėjimas, neretai

---

³⁰ Antai, Christopheris Page'as savo fundamentaliojoje studijoje, skirtoje pirmojo tūkstantmečio po Kr. Vakarų krikščionių giesmininkams, kaip tik tarp pirminių šaltinių mini keletą diplomatinų šaltinių rinkinių, pvz., *Codex Carolinus*, *Codex diplomaticus Brandenburgensis*, *Codex diplomaticus Lubecensis*, etc. (žr. Page C. *The Christian West and Its Singers...*, p. 589).

³¹ *Fijałek J. i Semkowicz W.*, red. *Codex diplomaticus ecclesiae cathedralis necnon dioeceseos Vilmensis. Volumen I (1387-1597)* Kraków, 1938-1948. (toliau CDV)

parodantis, kurio iš jų kultas yra svarbesnis, o kartais ir kai kurias kitas realijas³².

Antrojoje darbo dalyje jau buvo užsiminta apie svarbius įrašus pirmojo Vilniaus vyskupo Andriaus testamente, kuriuose minimos liturginės ir kitos knygos³³, įskaitant ir notuotą mišiola, kuris buvo laikomas Nemenčinėje³⁴. Neabejotinai jos buvo naudojamos apeigoms ir greičiausiai iš jų buvo giedama, juolab kad toks įpareigojimas ateičiai nurodomas ir pačiame testamente³⁵. Įpareigojimų atlikti įvairias liturgines apeigas ir ypač aukoti Mišias fundaciniuose raštuose ir testamentuose įrašyta nemažai. Ankstyvuojau laikotarpiu tai daugiausia susiję su didžiojo kunigaikščio³⁶ ar vyskupo fundaciniais raštais. Pavyzdžiui, pirmojo Vilniaus vyskupo Andrejaus 1397 m. gegužės 9 d. fundaciniame rašte dėl naujos Šv. apaštalo Andrejaus ir šv. Pranciškaus koplyčios pastatymo bei altoriaus joje, pašvento Švč. M. Marijai bei Kristaus

³² Šiuo atveju gana iškalbingi kai kurie Jogailos ir Vytauto fundaciniai raštai. Pvz., Jogailos minėtame fundaciniame rašte dėl Vilniaus vyskupystės įkūrimo ir katedros pašventinimo, minimi du šventieji, kuriems dedikuokata katedra, o būtent šv. Stanislovas ir šv. Vladislovas (*ecclesiam in castro nostro Vilnensi constructam et locutam ac ad laudem et honorem Omnipotentis Dei, Glorioso Virignis Marie, omnium Sanctorum et specialiter beatorum Stanislai pontificis et Ladislai confessoris consecratam, in qua sedem episcopatus Vilnensis, <...>, decrevimus collocandam, dotamus bonis et possessionibus infrascriptis*. CDV, p. 4). Abu patronai minimi ir kituose jo bei Poznanės ir Vilniaus vyskupų raštuose (1390.05.15 Jogailos fundacinis raštas: *ecclesiae nostrae cathedralis Vilnensi in honorem beatorum Stanislai pontificis et Vladislai regis martyrum nuper erectae*, CDV, p. 31). Tuo tarpu 1395 m. vasario 2 d. Vytauto fundaciniame rašte iš patronų minimas tik šv. Stanislovas (*cathedrali ecclesie Vilnensi fundate in honorem sancti Stanislai martyris gloriosi...*, CDV, p. 41), Vladislova, kuris buvo ir Jogailos šventasis globėjas, praleidžiant.

³³ Tarp šių knygų, kodekso sudarytojų manymu, turėjusi būti ir „Legenda aurea“ („Aukso legenda“) viena populiariausių viduramžiais šventųjų gyvenimų aprašymų knyga, kurią Jogaila, pasak Lenkijos karalystės metrikų 1459/60 metų įrašų (juose ji įvardinijama kaip *liber passionalis*), dovanojęs Vytautui ir pirmajam Vilniaus vyskupui Andriui. Žr. CDV, p. 57.

³⁴ CDV, p. 58.

³⁵ *missale nostrum melius rubrice fratrum minorum seu Romane Curie ad modum viatici seu breviarium, et secundum missale magnum, notatum, quod habetur in Nyemenczany; duos calices argenteos deauratos, minor ex eis ab extra sculptus, in quibus his omnibus iam dictis continue legere et celebrare missas solebamus...* (CDV, p. 58; pabraukta mano – JV)

³⁶ Pvz., jau minėtame Vytauto fundaciniame rašte katedros kaunauninkai mainais į dovaną įpareigojami laikyti mišias už valdovo mirusius brolius Karigailą–Kazimierą ir Vygantą–Aleksandrą kasdien, išskyrus šventines, ketvirčio, bei IX skaitinių švenčių dienas — *nos eas tenuimus cum omni iure, dominio pro donacione perpetua et irrevocabili perpetuis temporibus duraturis, ita tamen quod iidem prelati et canonici qui pro tempore fuerint extunc pro animabus prefatorum fratrum nostrorum missam quolibet die, exceptis tamen diebus festivis, et vigiliis quibuslibet quatuor temporibus novem lectionum legere debent perpetuis temporibus*. (CDV, p. 41; pabraukta mano – JV)

Kūno garbei, įrengimo Vilniaus katedroje³⁷, abiejų koplyčių altaristos ar kiti ten mišias laikantys kunigai įpareigojami savaitę aukoti ketverias mišias, po jo mirties kas septyneris metus aukoti Kristaus Kūno votyvines mišias, o per jo mirties metines duodamas aiškus nurodymas laikyti giedotines gedulines mišias³⁸. Vėliau, XV a. viduryje pagausėja testamentų bei fundacinių raštų, kuriuose bajorai, kaip fundatoriai, dovanodami ką nors vienuolynams, Vilniaus katedrai ar parapijų bažnyčioms taip pat mainais prašo ir įpareigoja už juos melstis, dažniausiai nurodant laikyti mišias. Čia susiduriame su terminijos ir jos adekvataus supratimo bei vertimo problema. Minėtuose raštuose už fundatoriaus ir jo artimųjų sielas prašoma „skaityti“ (*legere*), „kalbėti“ (*dicere*) ar „švęsti; laikyti, celebruoti“ (*celebrare*), o vienoje vietoje pavartotas ir terminas „išpildyti“ (*complere*) mišias. Veiksmožodis „legere“ greičiausiai reiškė „skaityti“, „skaityti balsu“ mišias, t.y. nurodė, kad vienos ar kitos funduojamos parapijos kunigas turįs laikyti kalbamąsias mišias (*Missa lecta*). Bet tai galėjo būti suprantama ir kaip įpareigojimas laikyti vadinamąsias privačias mišias, kurias laiko tik kunigas su celebrantu nedalyvaujant bendruomenei. Pagrindinė veiksmožodžio „dicere“ reikšmė yra „kalbėti, sakyti“. Tačiau jis galėjo turėti ir kitą konotaciją, būtent — „dainuoti, giedoti“³⁹. Be to, kai kuriuose LDK viduramžių liturginiuose šaltiniuose pagrindinis dainavimą arba giedojimą nusakantis žodis „cantare“ sinonimiškai vartojamas kartu su „dicere“. Pavyzdžiui, LMAVB/F22-101 antifonale vienoje

³⁷ CDV, p. 48-49.

³⁸ *Predictae itaque donacionis intuitu, quam ob spem eterne retribuicionis fecimus et facimus, altarista, (qui) pro tempore deputatus fuerit, quatuor missas pro salute nostra et nostrorum successorum septimanatim per se vel alium presbiterum legere teneatur; ut videlicet primam de Corpore Christi, secundam de sancto Andrea apostolo glorioso, terciam de sancto Francisco confessore, quartam vero pro defunctis; dum autem et quando nos mori contingerit ut tenemur, tunc similiter singulis septimanis annis perpetuis missam de Corpore Christi, tres quoque missas defunctorum in remedium nostre anime legere tenebitur et devocius celebrare; in quatuor temporibus vero singulis perpetue vigiliis novem leccionum cum missa pro defunctis legendo, in aniversariis quoque nostris similiter vigiliis novem leccionum cum missa defunctorum voce choralis tenebitur accomodare easque devocius decantando celebrare.* (CDV, p. 50; pabraukta mano – JV).

³⁹ *Servatius V.* Cantus sororum. Musik- und liturgiegeschichtliche Studien zu den Antiphonen des birgittinischen Eigenrepertoires. Nebst 91 Transkriptionen. Uppsala, 1990, p. 29.

rubrikose vartojamas veiksmožodis „dicere“, kitose — „cantare“⁴⁰, tačiau abiem atvejais jis reiškia „giedoti, dainuoti“, kai kur vartojami abu terminai ir aiškiai sinonimiškai⁴¹. Taigi kuomet rašte nurodoma „missam dicere“ arba „missam celebrare“, šis pasakymas galėjo reikšti ne tik kalbėti arba švęsti, bet ir giedoti mišias. Suprantama, diplomatinių raštų terminija nebūtinai ir ne visur turėjo atitikti liturginių manuskriptų rubrikose vartotą terminiją, tad iš pirmo žvilgsnio būtų pagrindo abejoti ką tik išsakyta prielaida. Vis dėlto vyskupo Andrejaus testamente išsakytos aiškios nuorodos leidžia beveik neabejoti, kad per jo metines gedulinės mišios buvo būtent giedamos.

Tam tikrą aiškumą čia įneša pats rašto adresatas. Tarkime, jeigu funduojama ar dovanojama kokia nors auka parapijinei bažnyčiai, tuomet paprastai apsiribojama prašymu–įpareigojimu skaityti Mišias; kaip pavyzdžiui, Andriaus Petkaičio (Andreas Pieckowicz), kuris save įvardija Svyrių kunigaikščiu (*dux Swirenensis*) ir Vilniaus kanauninku (*canonicus Vilnensis*), 1463 m. birželio 22 d. rašte dėl Šv. Andrejaus bažnyčios Medile (*in oppido nostro Minori Medalo*) fundacijos⁴². Nors gali būti išminčių. Antai, Ukmergės kilmingo bajoro (*nobilis regius Wilkomiriensis*) Mykolo Rakavičiaus, koplyčios prie Ukmergės bažnyčios fundatoriaus (*fundo sacellum ac cappellam penes ecclesiam Wilkomiriensem parochialem dioecesis Vilnensis per me et meos antecessore aedificatum,...*) 1425 m. gegužės 22 d. rašte tos koplyčios altaristai kunigui Mikalojui Sosnovskiui bei jį vėliau pakeisiantiems kunigams nurodoma būtent švęsti arba celebruoti (*celebrare*) dvejas Mišias⁴³. Iš kitos pusės, vargubau šiuo atveju omeny turėtos giedotinės Mišias.

⁴⁰ Pavyzdžiui., fol. 93r: *Nota quod per octauam antiphona “Gloriosi principes” cum suo versu dicitur ad magnificat antiphona “Petrus apostolus” cum suo versu dicitur*; fol. 3v: *Hec antiphona si festum sancti Thome non venit in dominica semper cantatur eodem die* (pabraukta mano — J.V.). Čia visais atvejais turimas omeny giedojimas, o ne sakymas ar kalbėjimas.

⁴¹ Pavyzdžiui., fol. 3v: *Predicta antiphona cantatur in dominica ad benedictus loco alcius an[tiphone] scilicet “Ave Maria” que dicitur ad magnificat eiusdem dominice* (pabraukta mano — J.V.).

⁴² *De quo quidem plebanus vicarium servare tenebitur pro sanitate nostra et animarum suprascriptarum salute, et de qualibet septimana idem plebanus pro tempore existens per se vel per suum vicarium legere tenebitur et debebit quatuor missas.* (CDV, p. 279)

⁴³ *Qui quidem altarista et alii post eum sequentes tenebuntur et erit astrictus duas missas, unam pro peccatis vivorum et aliam pro defunctis animabus praedecessorum nostrorum qualibet septimana celebrare et adimplere.* (CDV, p. 119)

Tuo tarpu fundaciniuose ir dovanojimų raštuose bei testamentų įrašuose skirtuose vienuoliams (ir daugumoje atvejų Vilniaus pranciškonams, ypač iki XV a. vid.), dažnai prašoma ir įpareigojama būtent giedoti mišias. Pavyzdžiui, dar palyginti ankstyvos datos, 1410 m. gruodžio 6 d. LDK maršalkos Stanislovo Čupurnos fundaciniame rašte apie koplyčios, pašvęstos Dievo Motinai pranciškonų vienuolyne įsteigimą⁴⁴, vienuoliai už fundatoriaus ir jo palikuonių išganyką nedviprasmiškai įpareigojami votyvines Mergelės Marijos ir vienerias gedulines Mišias „balsu giedoti“ (*voce cantare*) nustatytomis dienomis⁴⁵. Kituose raštuose dažniausiai naudojamas terminas tiesiog *decantare*, t.y. „pagiedoti“, kaip pavyzdžiui, Lauryno Sabalo 1450 m. spalio 16 d. fundaciniame rašte tiems patiems Vilniaus pranciškonams⁴⁶. O kai kuriais atvejais nurodoma vienerias mišias giedoti (*decantare*), o kitas skaityti (*legere*). Toks aiškus parėdymas Vilniaus pranciškonams pirmadieniais giedoti gedulines Mišias už giminės mirusiųosius, o ketvirtadieniais skaityti Mišias už gyvuosius duodamas Jurgio ir Stanislovo Radvilų 1439 m. rugpjūčio 1 d. fundaciniame rašte⁴⁷. Žinoma, tokie aiškūs nurodymai ir apibrėžimai teikiami nevisur. Kai kuriuose raštuose, matyt, priklausomai nuo dovanos dydžio

⁴⁴ *nos Stanislaus dictus Czupurna marsalchus supremus serenissimi Allexandri allias Vitoldi magni ducis Lithuaniae ... ereximus, fundavimus et fundamus capellam in Vilno ad Beatam Virginem in monasterio Fratrum Minorum ordinis Sancti Francisci.* (CDV, p. 83)

⁴⁵ *Praedicti vero fratres pro salute nostra nostrorumque successorum obligati sint propter Deum ac anniversarium sabbato unam missam voce cantare de Beata Virgine et aliam missam defunctorum pro anniversario nostro feria quarta; si non poterint, alia die persolvant luminibus accensis in eadem capella et quatuor vigiliis Quatuortemporibus in anno in eodem loco persolvantur.* (CDV, p. 83-84; pabraukta mano – JV)

⁴⁶ *ita tamen, quod predicti fratres tam presentes (quam) futuri tenentur singulis Quatuor temporibus vigiliis decantare sub una missa pro defunctis predecessoribus meis caris, sequentemque missam sanitate pro mea et eciam contoralis mee necnon et filiis meis precaris quo supra.* CDV, p. 225; pabraukta mano – JV)

⁴⁷ *... nos dominus Georgius et Stanislaus filii domini Radwylonis felicis recordacionis ... cupientes, quod fratres predicti conventus teneantur feria secunda missam pro defunctis decantare et feria quinta missam pro salute vivorum legere singulis septimanis eciam temporibus eviternis et nos in suis oracionibus recommendatos habeant ...* (CDV, p. 171-172; pabraukta mano – JV).

apsiribojama įpareigojimais tiesiog skaityti (*legere*)⁴⁸, celebruoti (*celebrare*)⁴⁹ ar laikyti (*complere*)⁵⁰ Mišias nustatytu laiku. Šiuo atveju krenta į akis ir tam tikras formuluočių panašumas, kuriose iš esmės skiriasi tik Mišias atitinkamu būdu aukoti nurodantys veiksmažodžiai. Vis dėlto, remiantis šiais ir panašiais raštais galima neabejoti, kad giedotinės liturgijos praktikavimas buvo savaime suprantamas. Be to, labiausiai tikėtina, kad visais šiais ir panašiais atvejais buvo giedamos būtent grigališkojo choralo gedulinės Mišios. Dar vienas svarbus dalykas yra tas, kad čia matome ir toliau plačiai praktikuotos tradicijos pradžią ir susiformavimą. Kaip rodo ir įvairūs gerokai vėlyvesni tiesioginiai pirminiai mūsų turimi grigališkojo choralo LDK šaltiniai, gedulinės valandos ir gedulinės Mišios pilnai buvo giedamos ir XVII, ir XVIII amžiais. Tad ši praktika ir tradicija buvo tęsiama nepertraukiamai keletą šimtmečių.

Diplomatiniai šaltiniai svarbūs dar ir tuo, kad juose, nors ir ne itin gausiai, tačiau esama ir konkretesnių nuorodų apie liturgiją ir net konkrečias giesmes. Antai, vienas toks įrašas yra 1398 metų Vilniaus kapitulos rašte popiežiui su prašymu patvirtinti, po pirmojo Vilniaus vyskupo Andrejaus mirties, naująjį vyskupą Jokūbą Plichtą. Čia po gana detalaus Vilniaus kapitulos susirinkimo, uždarei vykusio katedros Kristaus Kūno koplyčioje (kur po ilgų diskusijų buvo išrinktas pranciškonas Jokūbas Plichta būti Vilniaus

⁴⁸ Pvz., Bazilio Sakavičiaus 1444 m. fundaciniame rašte nurodoma – *cupientes quod fratres predicti conventus teneantur missas legere, unam pro defunctis et aliam pro sanitate vivorum singulis septimanis eciam temporibus eviternis et nos in suis oracionibus recommendatos habeant ...* (CDV, p. 203; pabraukta mano – JV)

⁴⁹ Taip nurodoma Martyno Motiejaičio 1441 m. fundaciniame rašte: *cupientes, quod fratres predicti conventus teneantur qualibet abdomada duas missas celebrare, unam pro salute nostra, aliam pro defunctis singulis septimanis temporibus eviternis et nos in suis oracionibus recommendatos habeant, ...* (CDV, p. 192; pabraukta mano – JV)

⁵⁰ Kaip, pvz., Magdalenos Jagintienės Trakeliuose (Lydos pavietas) 1452 m. išduotame fundaciniame rašte vėlgi Vilniaus pranciškonams: *Ego igitur honesta ac nobilis Magdalena relicta strenui domini Jagint una cum pueris meis, videlicet strenuo milite domino Rimouid et strenuo domino Saczkone et domino Michaelae ... predium ac agrum aliaeas pasznia nomine vocata Nespyecisky, ... propter Deum altissimum pro ellemosina sancta prefatum predium ascribimus, damus et incorporamus vigore presencium temporibus perpetuis et in evum, ... viris religiosus Fratribus Minoribus ordinis Sancti Francisci in conventu Vilnensi apud Sanctam Mariam in Arena commorantibus, tam presentibus quam futuris; ita tamen cupientes, quod fratres predicti conventus tenentur singulis annis in qualibet septimana duas missas complere: unam secunda feria pro defunctis, et aliam tertia feria por peccatis et in eis sanitatem nostram memorantes, ... (CDV, p. 240; pabraukta mano – JV).*

vyskupu⁵¹), minima, kad šis išrinkimas buvo lydimas iškilmingos ceremonijos, kurios pabaigoje visi susirinkę kapitulos kanauninkai prie didžiojo altoriaus, veikiausiai iškilmingu tonu (*solemniter*) sugiedojo himną *Te Deum laudamus*, po kurio išrinktasis vyskupas buvęs intronizuotas⁵². Antrasis įrašas, kuriame minima ta pati giesmė, yra jau iš 1495 m. Gniezno arkivyskupo ir Krokuvos vyskupo kardinolo Frydricho rašto vienai iš brolijų (*confraternitas*) apie specialų atleidų suteikimą bei jos tam tikro ceremonialo patvirtinimą. Pagal jį, specialios brolijos ceremonijos turėjo trukti ne vieną dieną, pradedant veikiausiai šeštadienio vakare po liturginių metų ketvirčio dienų (*Dominico die Quatuor post temporum*) giedamais mišparai už mirusiuosius su procesija, kitą dieną leidžiama brolijos kunigams aukoti trejas Mišias — pirmiausia, brolijos narių pageidavimu votyvines M. Marijos, po to, už mirusiuosius ir galiausiai sumą (beje visas jas nurodoma giedoti — „decantare“) ir visas šias mišias leidžiama aukoti brolijos narių intencijomis. Visas šis ceremonialas summos pabaigoje turėjo būti užbaigiamas iškilmingu giesmės *Te Deum* giedojimu⁵³.

Kai kuriuose Vilniaus vyskupijos diplomatinuose dokumentuose smulkiai surašoma, kokia liturgija ir kaip turi būti švenčiama. Vienas iš tokių

⁵¹ *Defuncto igitur reverendo patre fratre Andrea ordinis Minorum, predictae ecclesie nostre episcopo et pastore, nuper de anno Domini millesimo tricentesimo nonagesimo octavo quattuordecima die mensis novembris, et ipsius corpore cum debita reverencia tradito ecclesiastice sepulture, ... , fuit a nobis tunc circa ecclesiam eandem presentibus die dominico post festum sancti Andree apostoli concorditer ad eleccionem futuri pontificis celebrandam, ... , extunc convenientibus nobis in unum ac ecclesiam Vlnensem predictam in capella Corporis Christi et conclavi eiusdem Vlnensis ecclesie, ... , post discussiones multiples placuit nobis per viam scrutinii de pastore ydoneo et negocio eleccionis procedere, et tandem omnes unanimiter hora terciarum bel quasi, ... , in devotum virum fratrem Jacobum ordinis Minorum, natum quondam Joannis dicti Plychta quondam lectorem Cracoviensem, nunc vero vicarium Lythuanie, eiusdemque nacionis et lingue, ... ipsum postulavimus et presentibus postulamus in episcopum ecclesie nostre supradicte et pastorem. (CDV, p. 60-61)*

⁵² *Eademque postulacionem sic solemniter celebratam approbamus, ... , ipsum prefatum fratrem Jacobum nostrum postulatum ad altare maius hypnum gloriosum “Te Deum laudamus etc” solemniter decantantes conduximus et ad stallum pastorale intronizavimus iuxta morem solitum et consuetum, postulacionemque eandem clero et populo intimavimus et fecimus publicari. (ibid.; pabraukta mano –JV)*

⁵³ *Quod videlicet omnes et singuli presbiteri ac alii christifideles eiusdem fraternitatis confratres, ... ad quelibet Quatuortempora de anno in annum in aliqua parrochia seu ecclesia sub eadem fraternitate degentes, secundum ordinem debent personaliter convenire; ac tandem per presbiteros confratres Dominico die Quatuor post temporum vespas mortuorum cum processione circuitum faciendo dictis vespas immediate peractis, in crastinum quoque priorem Deigenitricis Marie pro ipsorum fratrum voluntate, demum defunctorum sequentem, terciamque de die summam missas decantare et in eisdem missis pro ipsorum confratrum posse offerre. Et his taliter finitis missis ultimo “Te Deum laudamus” canticum iubilare cum conclusione oracionis solemniter et reverenter ipsa fraternitas perpetuo, ... , tociens quociens huiusmodi convencio per eos fuerit celebrata. (CDV, p. 496-497)*

svarbių dokumentų yra Vilniaus vyskupo Alberto Taboro 1495 m. liepos 21 d. fundacinis raštas, kuriuo vyskupas, siekdamas labiau skleisti Marijos kultą, ypač įtvirtinant tikėjimo tiesą apie jos paėmimą į dangų (*cupientes igitur sue Sanctissime Assumpcionis quamquam minus meriti memoriam continuare et eam in terris*), įsteigia mansionarijas prie vyskupo koplyčioje (kuri yra piečiau Goštauto koplyčios) esančio altoriaus, pašvęsto Švč. M. Marijos Ėmimui į dangų, o taip pat šventiesiems Albertui, Mikalojui, Kotrynai ir Onai, šiai tarnystei paskirdamas aštuonis kunigus ir vieną klieriką (vietoj jo galėjo būti ir kitas kunigas) bei suteikdamas reikalingą išlaikymą⁵⁴. Šie dvasininkai, savo ruožtu, įpareigojami giedoti (*decantare*) visus nakties ir dienos oficijus, nurodant ir konkrečiai jų žanrus bei tvarką, kokia turi būti giedama. Taip pat nustatoma, kad Mišias keisdami kas savaitę turi aukoti vieną savaitę pirmieji keturi kunigai, kitą — likę keturi; dar paminimi ir kai kurių giesmių bei maldų incipitai, vėlgi, greičiausiai dėl konkretumo⁵⁵. Įdomu ir tai, kad minėtiems kunigams mansionarijams privaloma tvarka nurodoma giedoti būtent Marijos Ėmimo į Dangų mišparus ir naktinę (*completorium*), pagal paprotį nusistovėjusiomis valandomis, griežtai prisakant giedoti tik tos dienos giesmes (*in proprio cantu*), nieko papildomai nepridedant ar kitaip varijuojant, arba paimant giesmes iš kitų Marijos garbei skirtų liturginių valandų ar bendrųjų sanktoralo giesmių ciklo; dar minėtieji kunigai mansionarijai įpareigojami per fundatoriaus mirties metines giedoti gedulinius mišparus bei vienos iš ketvirčio

⁵⁴ *Nos Albertus Dei et apostolice Sedis gracia episcopus Vilnensis ad universorum noticiam deducimus per presentes: ... , cupientes igitur sue Sanctissime Assumpcionis quamquam minus meriti memoriam continuare et eam in terris, prout possumus, congruis laudibus frequentare, ... dignum ea propter duximus mansionaria in capella episcopali ad altare tituli sue Beatissime Assumpcionis ac sanctorum et sanctarum Alberti, Nicolai confessoris episcoporum, Katherine virginis martirisque et Annae matris Marie, electe Domini, versus meridiem inter capellam domini Gastoldi et turrim alciolem in medio sita, in ecclesia cathedrali nostra beati Stanislai ... fundandam atque dotandam de nostro dominio proprio infrascripto, ac in eadem presbiteros octo et unum clericum eciam presbiterum ad divina superpilicium ministrantem constituendos constituimusque.* (CDV, Nr. 432, p. 502)

⁵⁵ *Qui quidem presbiteri quolibet dierum integrum officium nocturnum atque diurnum, videlicet matutinum ab Invitatorio et "Venite" inchoando et ad psalmos continuando, postque psalmos consuetos prima die incipiant primum nocturnum, secunda secundum, tertiaque tertium, lectiones, responsoria et antiphonas ordinatim quolibet dierum ad eosdem nocturnos mutando, incipiendo et finiendo; laudes, primam, tertiam, sextam et nonam horas eciam cum antiphonis et ymnpnis Assumpcionis propriis, ac in instanti officium misse defunctorum, quod incipit ab introitu suo "Requiem eternam etc." cum collectis, prima "Inclina Domine aurem tuam ad preces nostras, ut animam famuli tui et famule tue etc.", secunda pro episcopis et tertia "Fidelium Deus omnium etc."; quatuor una ebdomada, alia vero reliqui quatuor presbiteri mansionarii predicti, quos ordo tanget usque ad eius conclusionem, ...* (CDV, Nr. 432, p. 502-503).

dienų aušrinę (*vesperas mortuorum cum vigiliis singulis Quatuortemporibus*), ir to nurodymo turi laikytis kasmet⁵⁶.

Šis tekstas svarbus ir iškalbingas keletu aspektų. Pirmiausia, atkreiptinas dėmesys, kad jis rašytas prabėgus kiek daugiau kaip 100 metų po Lietuvos Krikšto, kas nėra itin didelis laikas. Tačiau iš jo jau matyti, kad mažų mažiausiai Vilniaus katedroje jau yra pakankamai pajėgų, kad būtų galima skirti visą grupę kunigų specialiai liturginei misijai atlikti. Kitas svarbus aspektas yra tas, kad šis raštas liudija, jog liturgija buvo švenčiama pilnai, t.y. visas pilnas dienos ir savaitės oficijus bei Mišios, kurių vienas galima traktuoti kaip privačias, kitas neabejotinai iškilmingas. Pagaliau, kas mums yra itin svarbu, iš šio epizodo galima drasiai kelti prielaidą, kad tikrai giedotos atitinkamos choralinės giesmės, ką nurodo žodžiai „in cantu proprio“, o dar aiškiau kiek žemiau parašyta frazė „neque dictum cantum seu officium Assumpcionis in aliquo variando“, kur giedojimas ar choralas (*cantum*) čia jau aiškiai įvardijamas Dangun ėmimo oficijumi arba liturginėmis valandomis, kurios tuo metu (ypač Lietuvoje) tegalėjo būti giedamas choraliskai.

Kitas panašaus konkretumo tekstas, susišaukiantis ir savotiškai papildantis ką tik nagrinėtąjį, yra 1499 m. gegužės 12 d. Lietuvos didžiojo kunigaikščio maršalkos Jono Petraičio Mangirdaičio (*Joannes Pyotrowycz marchalcus serenissimi principis et domini domini Allexandri magni duxi Lythuanie, Russie, etc.*) fundacinis raštas, kuriuo jis, vykdydamas paskutinę savo tėvo Petro Jonaičio, Trakų vaivados ir LDK maršalkos (*dominus Petrus Janowycz palatinus Troczensis et marchalcus terrestris magni ducatus Lythuanie, genitor noster charissimus*) valią, įsteigia keturias mansionarias (*mansionarios quattuor*) prie Yvijos (arba Vijos, dabartinėje Baltarusijoje, netoli Lydos) Šv. Petro bažnyčios⁵⁷. Šie keturi kunigai įpareigojami kasdien

⁵⁶ *post hec vesperas et completorium in proprio cantu, qui specialis de ipso festo et die Assumpcionis habetur nichil de Domina aut de communi addendo, neque dictum cantum seu officium Assumpcionis in aliquo variando, tempore et hora ad hoc consuetis; necnon anniversarium anno quolibet et vesperas mortuorum cum vigiliis singulis Quatuortemporibus pro fundatoribus et parentibus eorundem antedicti mansionarii de anno in annum perpetuo decantare sint astricti et tenebuntur.* (CDV, Nr. 432, p. 503)

⁵⁷ *... hanc erectionem et fundacionem mansionariorum eorundem in ecclesia sancti Petri apostoli bonorum nostrorum in Gywye erigere presentibus voluimus, erigimusque et in perpetuum instituimus in laudem Omnipotentis Deo et sue Matri Sanctissime Virgini Marie, ...* (CDV, Nr. 462, p. 540)

(*singulis diebus*) giedoti visą Švč. Mergelės Marijos oficijų (*cursum Beatissime Virginis Marie*; veikiausiai čia turimas omeny vadinamasis mažasis Marijos oficijus — *Officium parvum Beatae Virginis Mariae*), pradedant nuo aušrinės ir baigiant mišparais bei naktine, sykiu dainingai giedant (*cantabili voce*) ir dvejas Mišias, iš kurių vienos, aukotinos prieš oficijų, yra gedulinės (čia vėl nurodoma *Requiem*), o kitos, greičiausiai atitinkamos dienos, nes konkrečiai jos nėra įvardintos⁵⁸. Dar svarbesnė nuoroda duodama toliau, kalbant apie liturginius įpareigojimus, kuriuos šie ir kiti po jų būsiantys kunigai turėsiantys atlikti jau po fundatoriaus mirties. Nors iš formulotės galima suprasti, kad jie turėsiantys tęsti anksčiau nusakytą praktiką, tik pridedant, kad kasmet ketvirčio dienomis, skambinant varpams už visus fundatoriaus giminės mirusiųosius (*pro defunctis omnibus predecessoribus nostris*), jie dar turintys giedoti keturias vigilijas arba aušrinės liturgines valandas (*quattuor vigiliis quolibet anno decantare*). Abejonėms, kad čia turimas omeny koks nors kitas, nei grigališkasis giedojimas, pagrindo nėra. Tačiau itin reikšminga yra frazė, einanti po įpareigojimo giedoti Marijos oficijų ir skelbianti, kad tai turi būti daroma pagal Vilniaus katedros didžiojo kunigaikščio koplyčios ritą bei konstituciją⁵⁹. Taigi, šis fundacinis raštas liudija, kad praėjus šimtmečiui po Krikšto tinkamai liturgines apeigas celebruoti jau galėta ne tik pagrindiniame diecezijos centre, t.y. Vilniaus katedroje, bet ir tolimesnėse parapijose. Be to, tai įmanoma daryti ne tik vienuolių, bet ir parapijų klero pajėgomis. Kitas reikšmingas faktas yra minėta frazė, iš kurios galima spręsti, kad Vilniaus

---

⁵⁸ ... *presbyteri ad eandem mansionariam ordinati debent et nebuntur cantare cursum Beatissime Virginis Marie, incipiendo a matutino usque ad nonam cum duabus missis, prima "Requiem" ante cursum, secunda cantabili voce, tandem vespas cum completorio singulis diebus ex nunc ac in perpetuum* (CDV, *ibid.*). Pagal Du Cange'o viduramžių lotynų kalbos žodyną (*Du Cange et al. Glossarium mediae et infimae latinitatis*. Niort, 1883-1887), *cursum* šiuo atveju reiškia būtent liturginį oficijų, t.y. visą liturginių valandų ciklą (*Cursus. Officium Ecclesiasticum, seu series Orationum, Psalmorum, Hymnorum, et caeterarum precepcionum, quae quotidie in Ecclesia decantantur*). Cit. pagal: <http://ducange.enc.sorbonne.fr/CURSUS02>.

⁵⁹ *Post decessum vero nostrum ex hac vita misse eedem pro anima nostra et predecessorum nostrorum ac successorum legitimorum legi et haberi tenebuntur: quarum missarum prima ante, secunda post cursum eundem Gloriosissime Virginis Marie celebrabuntur, iuxta ritum et constitutionem capelle serenissimi principis magni ducis Lythuanie, Russie etc. ecclesie cathedralis Vlnensis sancti Stanislai; obligamus insuper eosdem dominos mansionarios nostros et eorum successores eviterne, quod ipsi tenebuntur quattuor vigiliis quolibet anno decantare, pro singulis Quattuor temporibus anni cum pulsu campanarum pro defunctis omnibus predecessoribus nostris.* (CDM, Nr. 462, p. 541 – pabraukta mano JV)

vyskupystėje, jau buvo susiformavęs, matyt, kai kurių savitumų turintis diecezinis ritas, kas buvo įprasta vėlyvųjų viduramžių Bažnyčiai. Kunigaikščio koplyčios ritas (kuris konkrečiai įvardijamas rašte) turėjo būti pagrįstas pagrindiniu katedros, o tai reikštų ir visos vyskupystės ritu.

3.2.2. Žemaičių vyskupystės diplomatika. Nors Žemaičių vyskupystė buvo įkurta keturiasdešimt metų vėliau, negu Vilniaus, kai kurie procesai, sprendžiant pagal Medininkų arba Žemaičių vyskupystės diplomatinis šaltinius vėlavo dar labiau, negu seniausioje Lietuvos vyskupijoje. Pirmuosiuose dar Jogailos ir Vytauto pačios vyskupystės fundaciniuose raštuose kalbama tik apie pačias fundacijas bei kas tam skirta⁶⁰. Tuo tarpu panašios dotacijos ir fundacijos manais į liturgines paslaugas, kurios Vilniaus vyskupijoje ėmė plisti dar XIV a. pab., pradedant nuo didžiojo kunigaikščio, ir kurių nuo XV a. pr. šią praktiką perėmė jau ir stambesni bajorai, Žemaičiuose, remiantis kodeksu, tokia veikla intensyviau praktikuoti pradedama tik XV a. pabaigoje. Pavyzdžiui, vienas iš ankstyvesniųjų raštų, pagal kuriuos fundaciją skiria jau nebe kunigaikštis ar kuris kilmingas Vilniaus vyskupijos kanauninkas, o vietos bajoras, yra 1484 m. spalio 28 d. raštas. Juo Stanislovas ir Aleksas Vizgirdaičiai (Wysygirdowicz) patvirtina, kad funduos ir statys Krekenavos bažnyčią. Čia bažnyčios klebonai įpareigojami už juos bei jų protėvių sielas kiekvienomis ketvirčio dienomis atlaikyti (*compleat*) vigilijas bei vienerias mišias ir dar kas šeštadienį skaityti (bet ne giedoti) Švč. Mergelės Marijos mišias (*missam ... legendam*)⁶¹.

Kitas įdomus dalykas, kad ir tuo laikotarpiu vis dar neapseinama be Vilniaus. Antai, 1493 m. lapkričio 10 d. Vilniaus vyskupo Alberto Taboro ir Žemaičių vyskupo Martyno indulgencijų rašte, suteikiami keturiasdešimties dienų atlydai tiems, kurie nuvyks į Vilniaus pranciškonų vienuolyno Švč. Mergelės Marijos bažnyčią ir ten prie kurio nors šios bažnyčios altoriaus sukalbės po vieną „Tėve mūsų“, „Sveika, Marija“ kartu su Tikėjimo išpažinimu

⁶⁰ Žr. *Jatulis P., ed. Codex Mednicensis seu Samogitiae Dioecesis.* Roma, 1984. Psl. 43-45 ir kt. (toliau CMSD)

⁶¹ *Volumus tamen et decernimus ... utinam pro tali nostra expeditione fori quilibet plebanus, ..., compleat omni quartali vigilias et unam pro animabus nostrorum praedecessorum missam, et diebus sabbativis missam semper de beata ac gloriosa Virgine Maria legendam.* (CMSD, Nr. 72, p. 121-122).

(*cum Symbolo*)⁶². Beje, šis pamaldumo bei piligrimystės į Vilniaus pranciškonų vienuolyną skatinimas įdomiai susiškaukia su dar 1474 m. popiežiaus nuncijaus ir Antiochijos patriarcho Liudviko indulgenciniu raštu, išduotu Martynui Goštautui⁶³, kuriuo lygiai taip pat skatinama dažniau lankytis toje pačioje Vilniaus pranciškonų konvento Švč. Mergelės Marijos bažnyčioje⁶⁴. Tik skirtingai nuo labai kuklaus Žemaičių vyskupo reikalavimo, čia jau abiejų lyčių tikintieji (*Christi fideles utriusque sexus*) raginami dalyvauti visose Marijos, šv. Pranciškaus, šv. Mikalojaus, šv. Antano (Paduviečio), šv. Liudviko ir šv. Klaros šventėse bei dalyvauti iškilmingose procesijose su Švenčiausiuoju (*cum sacratissimo Corpore Cristi*) ir degančiomis žvakėmis (*candelam illuminatam portantes*), o sykiu sukalbėti įvairiomis intencijomis po penkis, septynis ir tris „Tėve mūsų“ bei „Sveika, Marija“⁶⁵. Tai rodytų, kad minėtas vienuolynas XV a. pabaigoje jau buvo susiformavęs kaip itin svarbi kulto vieta, kurią maldingomis intencijomis dera lankyti ir kitos vyskupystės tikintiesiems.

Įvairių dotacinių ir fundacinių raštų pagausėja XVI a. I pusėje. Pastebėtina, kad daugeliu atveju juose apsiribojama įpareigojamais vienerias ar

⁶² ... *Cupientes igitur, ut altare in ecclesia Beate Marie Virginis ordinis Fratrum Minorum in Vilna, in honorem Assumptionis eiusdem Virginis intemerate Marie, beatorumque Andree apostoli, Michaelis archangeli, Stanislai et Georgii martirum, Martini confessoris, Johannis evangeliste ac Barbare virginis dedicatum et consecratum a christifidelibus congruis laudibus et honoribus frequentetur, et ut ipsi christifideles eo libencius devocionis causa confluant ad hoc ipsum, quo ibidem uberius dono celestis gratie conspexerint se reffectos, omnibus christifidelibus contritis et confessis, quicumque dictum altare visitaverint et unum "Pater noster" ac "Ave Maria" cum Simbolo coram imaginibus ipsius altaris devote decantaverint ... contritis et confessis quadraginta dies indulgenciarum de iniunctis eis penitentiis in Domino misericorditer relaxamus atque impartimur presentibus perpetuis temporibus duraturis ...* (CMSD, Nr. 83, p. 136). Šiuo atveju taip pat atkreiptinas dėmesys į tai, kad mūsų anksčiau aptartas terminas *decantare* čia greičiausiai vartojamas „kalbėjimo“, o ne tiesiogine „giedojimo prasme“, nors giedojimo galimybė nėra atmestina.

⁶³ *Ludovicus Dei et apostolice Sedis gracia patriarcha Anthiocenus ac sanctissimi domini nostri pape eiusdem sancte sedis nuncius et orator cum potestate speciali, pro una bulla nobis a sanctissimo domino nostro papa data pro magnifico domino Martino Gastoldo, ...* (CDV, Nr. 288, p. 337)

⁶⁴ *Cupientes igitur, ut ecclesia Beate Marie Virginis conventus Fratrum Minorum in Vilna dignis honoribus frequentetur, fidelesque ipsi eo libencius devocionis causa confluant ad eandem, ...* (ibid.).

⁶⁵ *Et quia manus Domini nunquam fuit abbreviata et eiusdem misericordie non est numerus, de Omnipotentis Dei misericordia omnibus Cristi fidelibus utriusque sexus vere penitentibus et confessis, qui in omnibus festivitatis Beate Marie Virginis, Francisci confessoris, sancti Nicolai, sancti Anthonii, sancti Lodouici sancteque Clare, dum processio cum sacratissimo Corpore Cristi sancte celebratur, dictam processionem candelam illuminatam portantes sequantur, et ob reverenciam et memoriam passionis Cristi quinquies "Pater noster" et totidem "Ave Maria", et pro conservacione cristiane fidei et status sancte Romane Ecclesie ter "Pater noster et totidem "Ave Maria" devote dixit, ...* (ibid., p. 337-338).

daugiau (paprastai iki trejų mišių) kalbėti (*legere*) ar laikyti (*complere* ar *facere*), kartkartėmis celebruoti (*celebrare*). Raštų, kuriuose būtų vartojamas terminas *decantare*, kuris pirmiausia suprastinas kaip „giedoti“, pasitaiko rečiau. Tiesa, bene ankstyviausias Žemaičių kodekso raštas su nurodymu giedoti konkrečias liturgines apeigas yra dar iš 1490 m., tačiau tai ne kokio nors bajoro fundacinis raštas, o Medininkų katedros kanaunininko Mato (*domini Mathiae canonici ecclesiae cathedralis Mednicensis*) testamentas, kuriuo jis po savo mirties įpareigojo kitus konfratrus kanauninkus kasmet už jo sielą per jo mirties metines giedoti mišias už mirusiuosius kartu su vigilijomis⁶⁶. Iš fundacinių raštų, kuriuose duodami įpareigojimai būtent giedoti mišias, bene ankstyviausias yra Vilniaus vaivados ir Tauragės pono Bartozijaus (*Bartosius palatinatus Vilnensis in terra Samogitarum super Taurogi haeres*) 1507 m. kovo 21 d. fundacinis ir dotacinis raštas Tauragės parapijos bažnyčiai. Čia bažnyčios kunigas (pagal raštą, tai turėtų būti lietuvių kalbą arba, kaip rašte pažymėta žemaitiškai — *vernaculae samogitarum linguae* — mokantis dvasininkas) įpareigojamas kiekvieną sekmadienį ir švenčių dienomis giedoti Mišias (*missam cantare*) ir aiškiai (*clara voce*) žmonėms tikėjimo tiesas žemaitiškai aiškinti, o kai kuriomis kitomis savaitės dienomis celebruoti Mišias jau už fundatorių⁶⁷. Tuo tarpu Žemaičių vaivados (*Capitanoides Schamoythensis*) Mikalojaus Kęsgailos fundaciniame ir dotaciniame rašte Švėkšnos bažnyčiai jos rektorius kas savaitę už fundatoriaus išganyką bei jo protėvių sielas įpareigojamas trejas Mišias būtent giedoti (*decantare*)⁶⁸. Dar vienas, sakytume, išskirtinis įpareigojimas įrašytas 1537 metų dotacijų rašte, surašytame Raseiniuose, kuriuo Dorotėja Daugirdavičienė (*Dorothea Jundzilowna Wenclawowna Daugierdowicza*) skiria dotaciją

⁶⁶ *Quos quidem dominos canonicos summe petiit et propter Deum rogat, ut anniversarie missam pro defunctis cum vigiliis pro anima ipsius decantent perpetue et in aevum.* (CMSD, Nr. 73, p. 124)

⁶⁷ *Porro curatus noster et successores illius legitimi ad dictam in Thaurogi ecclesiam investiti tenebuntur singulis diebus dominicis et festis missam cantare et populum clara voce praecepta consequendae salutis samogitarum lingua docere. Feriis autem secunda pro defunctis, tertia pro vivis, quarta et sabbatho de B. Virgine, sexta pro remissione peccaminum nostrorum missas celebrare temporibus perpetuis.* (CMSD, Nr. 106, p. 166).

⁶⁸ *... rector ecclesiae pro tempore existens pro huiusmodi donatione et largitione in consecutionem nostrae salutis atque sanitatis, nec non omnium nostrorum progenitorum tenebitur tres missas decantare: primam de sancta Trinitate, secundam de beata Virgine, tertiam de sancto Iacobo eiusdem ecclesiae patrono ad singul(as) hebdomad(as) minime praetermittendas.* (CMSD, Nr. 111, p. 173).

Raseinių bažnyčios koplyčiai. Jos rektoriai įpareigojami ne tik Mišias giedoti (*missam cantare*), bet ir dvejais iškilmingas Mišias aukoti (*duarum missarum agant solemnia*). Visais šiais atvejais neabejotinai turėjo būti giedamos Mišios, o per iškilmingąsias jas giedoti turėjo kunigas kartu su diakonu ir subdiakonu⁶⁹. Visi šie giedojimai ypač tuo metu tegalėjo būti grigališkojo choralo mišioms ir liturginėms valandoms skirtos giesmės ir liturginiai rečitatyvai.

Čia galbūt derėtų iškelti klausimą, ar šiuose raštuose įrašyti įpareigojimai atspindėjo realią situaciją, ar tam tikrą norimą / būsimą padėtį. Tai visiškai tinkamas klausimas, turint omeny, kad nemaža dalis čia cituojamų raštų kalba apie būsimą bažnyčios fundavimą ir statymą. Kitaip tariant, juose nusakoma kas turės būti daroma fundatoriaus reikalu, pagal jo įpareigojimą, jau pastatytoje ir veikiančioje bažnyčioje. Iš jų sužinoti, ar taip iš tiesų ir buvo vėliau, nėra galimybių, tam reikalingi jau kiti šaltiniai. Vis dėlto, visiškai teisėta prielaida būtų ir tokia, kad tokie reikalavimai buvo pagrįsti ir realistiški. Tai yra, jie galėjo atsirasti tik tokiu atveju, kai šitokį įpareigojimą buvo išties galima atlikti, juk kitu atveju pakaktų ir nurodymo tiesiog laikyti ar skaityti Mišias, kaip daroma daugelyje kitų raštų. Be to, kantorius prelatūra tikrai egzistavo, ką rodo ir , pavyzdžiui, Žygymento Senojo 1528 m. raštas popiežiui Klemensui VII, kuriuo prašoma patvirtinti dvejais preltūras kanauninkui Jurgiui Talatui — Medininkų (arba Žemaičių) vyskupijoje kantoratą, o Vilniaus vyskupijoje archidiakonatą⁷⁰. Kitas svarbus pagrindas kelti prielaidą, kad raštuose minimi įpareigojimai išties galėjo būti realūs, yra vėlgi diplomatinuose šaltiniuose nors ir negausiai, tačiau minimos liturginės knygos,

---

⁶⁹ *De quibus donatis et donandis rectores dictae capellae obligamus et oneramus, ut in qualibet hebdomada duarum missarum agant solemnia: unam pro animabus praedecessorum nostrorum et aliam pro peccatis. Idem dicti rectores capellae nostrae quatuor temporibus anni cuiuslibet tenebuntur missam unam cantare pro animabus praedecessorum nostrorum. ... (CMSD, Nr. 181, p. 279; pabraukta mano – JV).*

⁷⁰ *Et nuper siquidem me consulente et patrocinate in dominio meo hoc hereditario magno ducatu Lythuanie reverendi in Christo patres domini Ioannes Vilnensis et Nicolaus Mednicensis, episcopi, uterque in suis cathedralibus ecclesiis prelaturas, is archidiaconatum, que prima est ibi dignitas post pontificalem, ille vero cantoratum in proventibus collationem et provisionum suarum instituerunt et errexerunt, ellegeruntque ad ipsas dignitates venerabilem Georgium Thaliati, virum doctrina et moribus probatum, in sacerdotio constitutum et nobili precreatum genere. (CMSD, Nr. 139, p. 217; pabraukta mano – JV). Pagal Du Cange'o žodyną, žr.: „516. **Cantoratus**, Dignitas Cantoris in Ecclesia, apud Guibertum lib. 1. de Vita sua cap.“ Prieiga per internetą: <http://ducange.enc.sorbonne.fr/?suggest=&q=cantoratus&f=text>.*

kaip, pavyzdžiui, minėtame Mikalojaus Kęsgailos rašte dėl Švėkšnos bažnyčios fundavimo ir aprūpinimo, kur teigiama, kad šią bažnyčią jis aprūpins visais reikalingais liturginiais rūbais, rakandais (šiuo atveju minimos tik taurės — *calices*) ir jo turimomis knygomis, reikalingomis liturginėms apeigoms tinkamai atlikti (*libris nostris per divinis officiis decenter peragendis* — šiuo atveju tai greičiausiai suprastina ne kaip liturginėms valandoms, įprastai ir vadintomis *Officium Divinum*, bet būtent visoms liturginėms apeigoms, kurios turi būti celebruojamos bažnyčioje)⁷¹.

3.2.3. Vyskupų pranešimų informacija. Daugiau informacijos apie liturgines knygas bei giesmynus, o taip pat ir apie kunigus bei kitus dvasininkus randama įvairių vizitacijų, kurios buvo atliekamos tiek vyskupijų, tiek ir dekanatų ar parapijų lygmeniu ataskaitose bei specialiuose pranešimuose (*relationes*). Visa tai padeda susidaryti pilnesnę realios padėties vaizdą. Tiesa, šie dokumentai, palyginti su mūsų aptartais abiejų vyskupijų diplomatiniais kodeksais yra žymiai vėlesni. Antai minėti seniausi pranešimai arba reliacijos (trumpai pristatytos antrojoje darbo dalyje) siekia tik 1605 metus⁷². O seniausia mūsų šaltinių sąrašė turima visos vyskupystės vizitacijos ataskaita yra parašyta 1579 metais. Tai popiežiaus pasiuntinio Tarkvinijaus Pekulo vizitacijos, kurią šis atliko Žemaičių vyskupo Merkelio Giedraičio kvietimu bei aplankė visą Medininkų arba Žemaitijos vyskupystę, pabuvojo kiekvienoje parapijoje, ataskaita⁷³. Dar smulkesnių bažnytinių administracinių vienetų, tokių kaip dekanatai, mums prieinamos vizitacijų ataskaitos siekia tik XVIII a. pab. Vis dėlto, mūsų nagrinėjama tema šiuose dokumentuose esama išties svarbios ir naudingos medžiagos, pateikiančios žinių ir apie liturgiją bei grigališkąjį choralą.

---

⁷¹ *Proinde ecclesiam sub titulo sancti Iacobi in Swiekszny in dominio et patrimonio nostrae potestatis et iuris existente in dioecesi Mednicensi duximus fundandam, dotandam et ornandam ornatibus, calicibus et libris nostris pro divinis officiis decenter peragendis et aliis necessariis ad id legitime spectantibus operose providendam.* (CMSD, Nr. 111, p. 172; pabraukta mano –JV)

⁷² Žr. *Rabikauskas P., ed. Relationes Status Dioecesium in Magno Ducatu Lituaniae. Vol. 1...*, p. 18-31. (toliau –Relationes I.)

⁷³ *Jovaiša L., sud. Žemaičių vyskupijos vizitacija (1579), p. xv-xvi.* Kaip jau minėjome II dalyje, 2011 m. išleista M. Paknio parengta XVII a. II p. Žemaičių vyskupystės vizitacijų knyga rašant šį darbą buvo neprieinama, todėl joje pateikiama faktinė medžiaga neimama domėn.

Bene geriausiai atrodo situacija Vilniaus vyskupijoje ir ypač Vilniaus katedroje, kokia buvo susiklosčiusi XVII a. pr., t.y. prabėgus kiek daugiau kaip 200 metų po Lietuvos Krikšto. Antai, pasak 1605 metų reliacijos, Vilniaus katedros kapitula turėjo šešis prelatatus — vyresnįjį prelatą (*Praepositum*), dekaną (*Decanum*), archidiaconą (*Archidiaconum*), kustodą (*Custodem*), mokytoją (*Scholasticum*) ir kantorių (*Cantorem*)⁷⁴. Katedros kapitulą dar sudarė dvylika kanauninkų, kurių kiekvienas turėjo ir po vikarą; be to, egzistavo nemaža įvairių mansionarijų, altaristų ir psalmininkų kolegija⁷⁵. Šių kunigų pirmutinė priedermė, pasak to paties pranešimo, ir buvo kasdien giedoti liturgines (arba kanonines, kaip čia įvardijama) valandas bei keletą mišių⁷⁶. Nors tikėtina, kad šiuo atveju kalbama pirmiausia apie kunigus vikarus. Viena vertus, minėtas sakinytis prirašytas būtent prie vikarų padėties bei jų išlaikymo aprašymo. Kita vertus, jau amžiaus pabaigoje (1697 m.) rašytoje Vilniaus vyskupo Konstantino Kazimiero Bžostovskio reliacijoje užsimenama, jog pagal seną visoje Lenkijos karalystėje gyvavusį paprotį, prelatams ir kanauninkams nebuvo privaloma dalyvauti chore ir giedoti minėtas valandas, šią priedermę už juos atlikdavo vikarai⁷⁷. Kaip bebūtų, pasak 1605 m. vyskupo Benedikto Voinos reliacijos, liturgija XVII a. pr. Vilniaus katedroje buvo švenčiama išties ypatingai.

Po vidurnakčio, pagal paprotį (*ex pia consuetudine*), čia prasidėdavo aušrinės giedojimai (šiuo atveju tai įvardinta tiesiog dieviškoji tarnystė su savo naktinėmis valandomis — *divinum officium cum suis nocturnis*), kurie baigdavosi su rytmetine (*laudes*) prieš pat išauštant. Visa tai, kaip rašoma,

---

⁷⁴ Paskutinės trys prelatūros buvo įkurtos vėliausiai – kustodo (*Custos*), 1444 metais, o mokytojo ir kantoriaus jau XVI a., 1532 arba 1537 m. (žr. *Relationes I*, p. 23).

⁷⁵ *Ecclesia cathedralis Vlnensis præter sex prælatos, utpote Præpositum, Decanum, Archidiaconum Custodem, Scholasticum, Cantorem, et duodecim canonicos, totidemque vicarios sacerdotes, habet peculiaris mansionariorum, altaristarum ac psalteristarum collegia.* (*Relationes I*, p. 22-23). Pastebėtina, kad visos šios prelatūros minimos ir kitose reliacijose iki pat XVIII a. Nors, pvz., sprendžiant pagal 1733 m. vyskupo Mykolo Jono Zenkavičiaus pranešimą, ne visos šios prelatūros išsaugojo savo pirminę funkciją, tačiau tai tebebuvo svarbūs titulai (žr. *Relationes I*, p. 117-118).

⁷⁶ *Horum sacerdotum ordinarium officium est matutinas preces et horas canonicas cum aliquot missis quotidie cantare, ut infra dicitur.* (*Relationes I*, p. 23)

⁷⁷ ... *antiqua per totum regnum Poloniae consuetudo, concurrente quod dignitates et canonicatus ab ipsis obtenti ad chorum non obligant et quod curata beneficia non per se ipsos, sed per vicarios deputatos administrant, ...* (*Relationes I*, p. 97-98)

giedama grigališkuoju giedojimu (*in cantu gregoriano*). Po to, giedamos votyvinės Švč. Trejybės mišios, po kurių seka Marijos oficijus bei jos votyvinės mišios, o po šių — gedulinis oficijus bei mišios už mirusiuosius. Marijos ir geduliniai ciklai jau atliekami įvairiose katedros koplyčiose (*in diversis sacellis*). Po to, veikiausiai vėl pagrindiniame katedros chore giedamos kanoninės valandos, o būtent pirmoji (*Prima*) ir trečioji (*Tertia*), po šių valandų seka dar vienos gedulinės mišios už mirusius katedros fundatorius, o po šeštosios liturginės valandos (*Sexta*), aukojamos tos dienos mišios. Liturginė diena užbaigiama devintąja valanda (*Nona*)⁷⁸. Vis dėlto, giedamoji malda čia nesibaigė. Pasak to paties teksto, po nonos toliau būdavo giedamos psalmės (*psalterii cantus*). Tai trukdavę iki dviejose koplyčiose giedotų Mergelės Marijos mišparų, po kurių iškart sekė pagrindiniai tos dienos mišparai ir baigiamoji valanda (*Completorium*), giedami pagal Romos brevijorių (išties, kaip rašoma reliacijoje, jau XVII a. pradžioje visa liturgija Vilniaus katedroje vyko, pagal potridentinį Romos mišiola ir brevijorių, o ne Gniezno ar galbūt ir senesnįjį Vilniaus brevijorių bei mišiola, jei tokie išties buvo — *secundum præscripta breviarii et missalis Romani peragitur*). Po naktinės vėl giedamos psalmės iki pat aušrinės (*ad matutinum*), kuri, kaip jau minėjome, prasidėdavo po vidurnakčio⁷⁹.

Taigi, čia matome ne tik pilnutinį visos dienos ir nakties liturginių ciklų išpildymą, bet ir realų nepertraukiamos maldos principo įgyvendinimą. Pirmiausia, jau ir Švč. Mergelės Marijos bei gedulinis oficijus buvo kaip papildoma viešoji, tačiau ne liturginė griežtąja prasme malda. Kiekvienas iš šitų ciklų kartu su mišiomis turėjo trukti ne trumpiau kaip po valandą. Sykiu, jie užpildydavo ir tarpus tarp dienos liturginių arba kanoninių valandų. Be to, be visų išvardintų mišių pirmoje dienos pusėje dar buvo laikomos ir įvairios

⁷⁸ *Ex pia consuetudine singulis diebus statim post mediam noctem divinum officium cum suis nocturnis et laudibus inchoari et ante lucem in cantu gregoriano cantatum finiri solet. Oriente postea die cantatur missa de Sanctissima Trinitate votiva, postea officium Beatæ Mariæ Virginis cum suis missis votivis in diversis sacellis, post hæc officia defunctorum et missæ pro iisdem. Tandem horæ canonicæ, videlicet prima et tertia, his succedit missa pro fundatoribus defunctis, post hanc sexta, post sextam canonicam summum Sacrum de die occurrente; ultimo loco nona cantatur.* (Relationes I, p. 24)

⁷⁹ *Hora nona canonica finita succedit psalterii cantus, hunc circa horam vesperarum subsequuntur vesperæ de B. Virgine Maria in duobus sacellis; post has vesperæ ex præscripto breviarii Romani et completorium, post completorium iterum cantus psalterii durans ad matutinum.* (Ibidem)

skaitytinės mišios, o dar devynerias mišias, kaip nurodoma, įvairiose koplyčiose giedodavo (*decantantur*) vikarai, mansionarijai ar altaristos⁸⁰. Apie vidudienį būdavo giedama seksta ir iškilminga suma. Nona turėjo būti giedama neilgai trukus po sumos. Pagaliau, tarpuose tarp kai kurių liturginių valandų dar giedamos psalmės (nuo nonos iki mišparų ir nuo baigiamosios valandos iki aušrinės). Tad katedroje ištisą parą turėjo būti praktiškai be perstojo meldžiamasi ir giedama. Sakytume, kone idealus apaštalo Pauliaus raginimo „be paliovos melskitės!“ (1 Tes 5, 17) įgyvendinimas⁸¹. Kitas svarbus niuansas yra tas, kad didžiąją šios nepertraukiamos giedamosios maldos dalį sudarė grigališkasis choralas. Tokią prielaidą kelti pagrindą sudaro ne tik minėtoji frazė, pasak kurios aušrinė su savo naktinėmis valandomis bei rytmetinė arba šlovinimų valanda (jos paprastai ir sekdavo viena po kitos) giedamos *in cantu gregoriano*, bet ir realios galimybės. Kiek tai susiję su liturginėmis valandomis, tokių pilnutinių daugiabalsių ciklų visiems metams apskritai nebuvo sukurta. Atskiri motetai ar visas Magnificat tikrai neapimdavo net pilnai kurios nors valandos, nebent būtų specialiai tokia parašyta, kaip pavyzdžiui, C. Monteverdi *Vespro della Beata Vergine*. Tačiau paprastai tokie kūriniai būdavo kuriami ir atliekami tik išskirtinėmis progomis. Kita vertus, tuometiniame Vilniuje bei Lietuvoje apskritai daugiabalsė bažnytinė katalikiška muzika veikia galėjo skambėti epizodiškai, greičiausiai kokių švenčių progomis, nei kasdienėje liturginėje praktikoje⁸². Psalmių giedojimas kitaip, nei pagal grigališkojo choralo tonus, matyt, apskritai nevykdavo. Kas dėl mišių giesmių, tai kaip rodo mūsų trumpai aptartų kyrialo tipo giesmynų medžiaga, įvairios daugiabalsės (dažniausiai dvibalsės, rečiau tribalsės) mišių giesmės ar jų ciklai LDK teritorijoje išplinta ir įsitvirtina aštuonioliktajame šimtmetyje, o ne XVI a. pabaigoje ar XVII a. pradžioje. Žinoma, tikimybė yra, kad bent jau svarbiausių švenčių dienomis galėjo būti giedamos daugiabalsės bent jau nekintamosios

⁸⁰ *Præter missas lectas, quæ multæ fieri solent per diversas capellas, quæ adhaerent ecclesie cathedrali, aliæ novem decantantur: quædam a vicariis, quædam a mansionariis, quædam ab aliis beneficiatis, de quibus iam dictum est.* (Ibidem)

⁸¹ Panaši beveik nepertraukiamos liturginės maldos, pakaičiui su kita viešąja malda, praktika brandžiaisiais viduramžiais buvo susiklosčiusi ir didžiuosiuose Vakarų Europos vienuolynuose.

⁸² Pvz., Jono Branto ar kitų XVI a. pab.–XVII a. pr. jėzuitų (ir ne tik jų) muzikų palikimas paprastai apsiriboja atskiromis giesmėmis. Plačiau žr.: *Trilupaitienė J. Jėzuitų muzikinė veikla Lietuvoje*, p. 134-139.

mišių giesmės. Tačiau vėlgi, tik detalesnis specialus tyrimas, kuris išeina už šio darbo ribų, galėtų tiksliau nušviesti padėtį.

Tokia turininga ir turtinga liturginės bei kitos viešosios maldos praktika Vilniaus katedroje tikrai nebuvo vien tik vyskupo Benedikto Voinos nuopelnas. Tai atspindi per tuos kelis šimtus metų susiklosčiusias tradicijas ir papročius (kas, tiesą sakant, paminima ir pačioje reliacijoje). Tad tikėtina, kad bent jau XV a. pab., o gal labiau ir XVI a. (kuomet ir buvo įsteigtos scholastiko ir kantoriaus prelatūros), tokia praktika jau gyvavo. Kitas svarbus klausimas būtų kiek ilgai dar ši praktika tęsėsi pačioje katedroje ir kiek ji galėjo įtakoti kitose bažnyčiose gyvavusias liturgines praktikas. Turimi vyskupų pranešimai tokios detalios informacijos nepateikia. Tarkime vėlesnės Vilniaus vyskupijos reliacijos taip smulkiai apie katedroje celebruojamą liturgiją nekalba. Ar tai reiškia, kad visa tai buvo praktikuojama ir toliau? Tikėtina, tačiau greičiausiai ne visą šimtmetį. Kažkuriuo metu ši praktika pradėjo byrėti, kol galiausiai visai ar beveik visai nutrūko. Neabejotinai tam turėjo įtakos LDK karai su Rusija ir Švedija. Apie karų ir po jų sekusių suiručių sukeltą destruktiją, apimančią ir Bažnyčios vidinį gyvenimą duomenų esama ir šiose reliacijose. Antai, 1697 m. vyskupo Konstantino Kazimiero Bžostovskio rašytame pranešime Romai pastebima, kad katedroje nuo seno egzistuoja, dar didžiųjų Lietuvos kunigaikščių funduotos įvairios dvaisininkų pareigybės, kurių pareiga dieną ir naktį giedoti per liturgines apeigas, tačiau aptariamuoju momentu, dėl prieš tai vykusių karinių įsiveržimų ir bažnytinio turto nuniokojimo, visa tai buvo sunaikinta ir minėta pamaldumo praktika nutrūko, kaip teigiama, greičiausiai be vilties sugrąžinti viską į ankstesnę padėtį⁸³. Vis dėlto per keletą dešimtmečių situacija tikrai pagerėjo, tačiau senoji praktika jau nebuvo atstatyta. Kaip teigiama 1733 m. vyskupo Mykolo Jono Zenkavičiaus reliacijoje, katedroje yra choras su vargonais, reikiamomis natomis ir įvairiais muzikos instrumentais,

⁸³ *Aderant etiam in eadem cathedrali Vilnensis duodecim vicarii canonicorum vices obeuntes in divinis officiis decantandis ex fundatione ducum Lithuaniae, magistri ceremoniarum, concionatores, mansionarii aliique beneficiati capellani, psalteristae et musici, qui dui noctuque divina canentes Dei cultum et Ecclesiae decorem summopere augebant, sed hodie omnes reperiuntur dispersi sine spe probabili eorum regressu, propter spoliata bona Ecclesiae eiusque beneficiorum sublatosque redditus ex dispersione colonorum eorundem bonorum in exteris regiones, sine quibus bona in Poloniae regno fructificare non solent, causa praedictorum militum incursionum et succitatorum motuum contra immunitatem bonorum ecclesiasticorum, unde ipsa Ecclesia ministri destituta, divinis consuetis officiis privata, in squallore iacet, gemit in desolatione, ... (Relationes I, p. 98-99)*

tačiau liturgijoje jau giedama nebe grigališkasis choralas, bet daugiabalsė, veikiausiai to meto muzika (*non modo pro cantu choralis, sed figuralis*), kuri atliekama, kaip teigiama, gerai pasiruošusių giesmininkų ir muzikantų⁸⁴.

Ypač bloga padėtis buvo susiklosčiusi Žemaičių vyskupystėje, kur ir XVII a. pradžioje padėtis buvo visiškai skirtinga, nei Vilniaus diecezijoje. P. Rabikausko sudarytame rinkinyje seniausias turimas vyskupo Stanislovo Kiškos 1625 m. rašytas pranešimas informuoja, kad dėl daugiau kaip 30 metų trunkančio karo Žemaitijoje susiklosčiusi nepavydėtina situacija. Karo padėtis praktiškai buvo persmelkusi visą gyvenimą⁸⁵, dėl karo negandų visoje Žemaitijos nepaprastai trūksta kunigų⁸⁶. Pačios Žemaičių katedros padėtis apverktina — trūksta net būtiniausių liturginių rūbų, rankandų bei kitų apyvokos daiktų⁸⁷. Katedra teturi vieną prelatūrą⁸⁸, o jos kapituloje – tik šeši kanauninkai (dvigubai mažiau, nei Vilniuje), tačiau nė vienas iš jų dėl itin menkų pajamų savo katedroje nereziduoja⁸⁹. Suprantama, tokiomis sąlygomis apie bent kažkuriais aspektais Vilniaus katedros lygį primenančią liturgiją Žemaičiuose kalbėti apskritai netenka. Čia jau greičiau reikia spręsti išgyvenimo klausimus. Išties pataisyti padėtį reikėjo daug lėšų ir pastangų. Neatsitiktinai pačiam vyskupui iš savo palikimo teko skirti papildomas lėšas Bažnyčios išlaikymui ir kasdienėms reikmėms⁹⁰. Be to, buvo būtina ugdyti ir pamaldumą bei atkurti liturginę tvarką. Vienas iš tokių įrankių — visuotiniai atlydai per titulinę Varnių–Medininkų katedros šv. Petro ir šv. Pauliaus šventę,

⁸⁴ *Habetur etiam chorus cum organis, libris ad eum pertinentibus ac aliis musices instrumentis, non modo pro cantu choralis, sed etiam figuralis, ad quae conservantur et manutinentur a me et Capitulo cantores, musici, personae bene instructae et idoneae.* (Relationes I, p. 120; pabraukta mano –JV)

⁸⁵ *Addo praeterea, quod sede belli in Samogitia plusquam 30 annos existente, omnes videntur transfusi in vitam militarem* (Relationes I, p. 239).

⁸⁶ *Ob eandem sedem belli in Samogitia tantis annis continuo durantem, maxima est penuria sacerdotum.* (Ibidem)

⁸⁷ *Deinde in ecclesiae ipsius apparatus erant omnia hispida et ruinam militantia. Vestes sacrae, supellex, utensilia quasi nulla.* (Relationes I, p. 235)

⁸⁸ Šią archidiakonato prelatūrą dar 1527 įsteigė Mikalojus Radvila, o ją 1529 m. patvirtino popiežius Klemensas VII. (Ibidem)

⁸⁹ *Canonici tantum sex, unus praelatus, nullus residens ob exiles fructus.* (Ibidem)

⁹⁰ *Itaque eo resolutionis veniendum fuit, ut me mesque bonis meis haereditariis, quae in annuo reddito valorem trium millium florenorum excedunt, abdicans ea inscripserim in perpetuum servitiis ecclesiae meae sponsae.* (Ibidem)

kuriuos suteikti vyskupas Kiška prašė popiežių⁹¹. Šios ir kitos priemonės per keliolika metų turėjo duoti neblogų rezultatų, nes 1639 m. vyskupo Jurgio Tiškevičiaus pranešime Romai jau kalbama ne tik apie pagausėjusią kapitulą, kurią sudaro ir vyskupas sufraganas (pirmasis — būtent nuo vyskupo Stanislovo Kiškos laikų), ir trys prelatūros, ir šeši kanauninkai. Kapitula reziduoja katedroje. Be to, pagal Romos katalikų bažnyčios ritą tvarkingai atliekamos liturginės valandos⁹². Jas kasdien giedoti yra pagrindinė visų pirma kunigų vikarų, kurie yra priskirti minėtiems kanauninkams, pareiga⁹³. O katedroje jau yra ir ceremonmeisterio (*magister caeremoniarum*) pareigybė, kuriam tenka priedermė ne tik rūpintis vyskupo celebruojama liturgija, bet ir prižiūrėti, kad tvarkingai būtų atliekamos ir visos liturginės valandos⁹⁴. Kiek vėlesniame 1646 m. pranešime, dar kartą patvirtinama, kad kiekvienas iš šešių kaunininkų turi po vikarą, kurių išlaikymui skirtos pajamos, gaunamos iš Luokės, bei kurių pagrindinė pareiga ir yra atlikti visas priklausančias liturgines apeigas⁹⁵, ir papildoma, kad šalia pagrindinių kanoninių valandų kasdien dar giedamos gedulinės valandos bei mišios ir mažasis Marijos oficijus kartu su Marijos votyvinėmis mišiomis⁹⁶. Kitaip tariant, čia jau kažkiek priartėjama prie Vilniaus katedros tradicijų. Visais šiais atvejais irgi labiausiai

---

⁹¹ *Itaque ab eodem per interventum Ill.marum et R.marum Dominationum Vestrarum supplico de indulgentia perpetua in festivitate beatissimorum Petri et Pauli apostolorum.* (Relationes I, p. 237)

⁹² *In ea Capitulum constituitur in persona Suffraganei, episcopi Christinopolitani, Archidiaconi, Praepositi et Decani praelatorum, et canonicorum sex, actu presbyterorum, e quibus suffraganeatus non ita pridem a praedecessore meo R.mo olim Stanislo Kiska de nova radice fundatus est. praepositus vero et Decanus recens liberalitate Sacrae Regiae Maiestatis ad instiam meam sunt instituti, reliqui vero antiquitus erecti, qui ad ecclesiam resident et divina officia ritu communi Sanctae Ecclesiae persolvunt.* (Relationes I, p. 247; pabraukta mano – JV)

⁹³ *Vicarios pro decantandis horis canonicis singuli canonici habere tenentur; qui de facto existunt, et singulis diebus praescriptum sibi munus accurate et debito modo exequentur.* (Relationes I, p. 248)

⁹⁴ *Adest in eadem ecclesia magister caeremoniarum bene provusus, cuius officium est non tantum caeremoniis ecclesiasticis attendere, dum episcopus pontificaliter celebrat, sed etiam invigilare, ut divina officia tam per canonicos quam per vicarios celebrari solita ordinate peragantur.* (Ibidem)

⁹⁵ *Hi vero canonici mei cathedrales, licet pro horis canonicis et aliis divini officii in ecclesia cathedrali obeundis habeant sex alios presbyteros vicarios, quorum et illi omnes habent singuli competentem provisionem ex certis bonis Lukniki nuncupatis, ...* (Relationes I, p. 279)

⁹⁶ *Vicarii sex cathedrales habent proventus sufficientes ex certis bonis ipsis pertinentibus, ratione quorum horas canonicas, tum officium cum missa defunctorum, praeterea officium parvum Beatae Mariae Virginis cum missa de eadem Virgine gloriosa quotidie decantant et certum salarium ratione istorum officiorum percipiunt.* (Relationes I, p. 281)

tikėtina, kad visų šių giedojimų pagrindą turėjo sudaryti būtent grigališkasis choralas. Kitas klausimas, iš kokių giesmynų ir liturginių knygų buvo giedama. Neabejotina tik viena, kad viskas tikrai buvo daroma pagal potridentinio Romos mišiolio ir brevijoriaus rubrikas ir tekstus⁹⁷. Tačiau konkretūs giesmynai šiose vyskupų ataskaitose nenurodomi.

3.2.4. Vizitatorių pastebėjimai. Iš dalies šią spragą užpildo vizitatorių ataskaitose pateikiama informacija. Viena seniausių apaštaliųjų vizitacijų vyko dar XVI a. I pusėje, kuomet 1520 m. į Lietuvą atvyko popiežiaus legatas Zacharijas Ferreri. Tačiau pagrindinis jo vizitacijos tikslas buvo rinkti medžiagą karaliai Kazimiero kanonizacijos bylai⁹⁸. Jo darbo rezultatas buvo ankstyviausias šv. Kazimiero hagiografinis gyvenimo aprašymas bei specialiai jo garbei sukurtas pilnas liturginis oficijus kartu su specialiomis mišių *proprium* dalimis⁹⁹. Be abejo, šie tekstai teoriškai buvo numatyti ir giedojimui, tačiau kokiam nors giesmyne jų aptikti nepavyko. Kas visiškai suprantama, turinti omeny, kad oficialiame Romos martyrologo šventųjų sąrašė, kaip jau minėta, šv. Kazimieras atsiranda tik XVI a. pab., jau po Tridento susirinkimo įvykusios reformos¹⁰⁰, o specialus jam skirtas ir Apaštališkojo sosto patvirtintas oficijus išleidžiamas tik XVII a. I p.¹⁰¹. Jo pagrindas yra paimtas iš Romos brevijoriaus bendrosios šventųjų išpažinėjų dalies, o specialūs tekstai — tik visi aušrinės skaitiniai ir kolektos¹⁰².

Realiai, ankstyviausias mūsų turimas vizitacijų ataskaitų šaltinis yra jau mūsų minėta Tarkvinijaus Pekulo 1579 metais atlikta visos Žemaičių vyskupijos vizitacija bei ataskaita apie šią svarbią misiją. Sprendžiant pagal šią vizitatoriaus liudijimą, padėtis vyskupijoje buvo gana sudėtinga. Menkas kunigų, ypač vikarų teologinio ir pastoracinio pasiruošimo lygis, gyvenimas

⁹⁷ Ka, pvz., liudija ir ši frazė iš 1646 m. relacijos: ... *praelati et canonici praeter consueta ad rubricas breviarii et missalis Romani divina officia persolventes*, ... (Relationes I, p. 279)

⁹⁸ *Ališauskas V., sud.* Krikščionybės Lietuvoje istorija, p. 104.

⁹⁹ Liturginius tekstus žr.: *Čiurinskas M.* Ansktyvieji šv. Kazimiero Gyvenimai. Vilnius, 2004, p.86-117.

¹⁰⁰ *Rabikauskas P.* Lietuvos globėjas šv. Kazimieras. Vilnius-Kaunas, 1993, p. 84.

¹⁰¹ *Officium s. Casimiri confessoris M.D.Lithuaniae patroni ab Urbano VIII Pontifice Maximo ad instantiam...* . Vilnae, 1638. (VUB/III-14585).

¹⁰² Žr. Priedą 2.

konkubinate, savo tiesioginių pareigų atmetinis vykdymas, nereguliarus apeigų šventimas, sakramentų administravimo tvarkos ir nustatytų Bažnyčios švenčių nesilaikymas, atrodo, nebuvo toks jau retas reiškinys. Antai, kaip aiškėja iš T. Pekulo apklausos, kurią jis atliko Vilkijos parapijoje, Vilkijos miestelio bažnyčia pati apleista, altorius visas nešvarus, pilnas voratinklių ir dulkių¹⁰³, o ją prižiūri abejotinos reputacijos vikaras, kuris įvardijamas kaip „viešai gyvenantis susidėjęs“¹⁰⁴, labai prastai mokantis lotyniškai, nes bendraujantis tik per vertėją¹⁰⁵, ir turintis daugiau nei nepakankamą teologinių žinių minimumą¹⁰⁶. Kita vertus, ir to vikaro klebonas, taip pat viešai gyvenęs konkubinate, dėl ko vėliau ir nubaudžiamas pagal Bažnyčios kanonus¹⁰⁷. Tad nenuostabu, kad į klausimą, ar laikomasi Bažnyčios švenčių, šis vikaras atsako, kad „nesilaikoma; kai kada švenčiami sekmadieniai ir Švenčiausios Mergelės Marijos Dangun Ėmimo diena“¹⁰⁸.

Panašių problemų dėl aplaidumo, kunigų (ir klebonų, ir jų vikarų) palaido gyvenimo konkubinate, nereguliaraus Sakramentų teikimo, savo pareigų nesilaikymo (pavyzdžiui, nereguliariai kalbamos arba apskritai nekalbamos liturginės kanoninės valandos), sprendžiant pagal T. Pekulo vizitacijos ataskaitą, buvo ir kitose parapijose. Galima daryti išvadą, kad tai gana paplitęs reiškinys. Be to, didžioji dauguma kunigų, ypač vikarų, tuo metu buvo ne iš Žemaičių ar Vilniaus vyskupijų¹⁰⁹, bet iš Lenkijos, ypač nemažai iš Plocko vyskupijos. Todėl neatsitiktinai, beveik visose lankytose bažnyčiose naudotos iš Lenkijos vyskupysčių (daugiausia iš Krokuvos) kilusios liturginės knygos, t.y. mišiolai, brevijoriai, o taip pat ir liturginiai giesmynai — gradualai

---

¹⁰³ *Jovaiša L., sud.* Žemaičių vyskupijos vizitacija (1579), p. 8-9.

¹⁰⁴ *Ibidem*, p. 26-27

¹⁰⁵ *Ibidem*, p. 16-17.

¹⁰⁶ Pvz., klausiamas nesugebėjo atsakyti netgi, kiek yra Dievo įsakymų, negalėjo išvardinti visų Septynių sakramentų, nemokėjo atskirti lengvos ir sunkios nuodėmės ir t. t. (*Ibidem*, p. 18-19).

¹⁰⁷ *Ibidem*, p. 54-55.

¹⁰⁸ *Ibidem*, p. 20-21.

¹⁰⁹ Pvz., Veliuonos bažnyčios klebonas buvo Steponas Bienkovskis iš Vilniaus vyskupijos (*ibidem*, p. 34-35), Kražių klebonu vizitacijos metu buvęs Vilniaus kanauninkas Mikalojus Korizna (*ibidem*, p. 166-167), o Krakų klebonas buvo Medininkų kanauninkas Mikalojus Daukša (*ibidem*, p. 94-95), etc.

ir antifonalai. Pavyzdžiui, Veliuonoje turėta Korkuvos mišiolas, Gniezno agenda bei nenurodytos kilmės antifonalias, gradualas ir psalmynas¹¹⁰, Krakų bažnyčioje, kur klebonavo Mikalojus Daukša, taip pat buvo du Krokuvos mišiolai, Krokuvos agenda bei seni gradualas ir antifonalias¹¹¹. Krokuvos mišiolas, gradualas ir antifonalias naudotas ir Betygalos bažnyčioje¹¹², ir Viduklėje, kurioje naudota ir sena Plocko agenda¹¹³, ir Kaltinėnuose¹¹⁴, ir pagrindinėje vyskupijos bažnyčioje — Varnių-Medininkų katedroje, kur turėta keletas Krokuvos mišiolų, įskaitant du su specialiais sidabriniais ir paausiuotais papuošimais vyskupui, keli nežinomos kilmės gradualai ir antifonalai, iš kurių du dar ir pergamentiniai, keli Krokuvos brevijoriai ir kitos knygos¹¹⁵. Beje, šiuo atveju, tas faktas, kad beveik niekur dar nėra Romos mišiolų ar brevijorių¹¹⁶ neturėtų stebinti ir jis tikrai nėra laikytinas kažkokiu didžiuliu atsilikimu, kadangi popiežiaus šv. Pijaus V promulguoti brevijorius ir mišiolas tebuvo išleisti tik 1570 m. Tai yra, tie keleri metai, nuo liturgijos reformos ir T. Pekulo vizitacijos buvo gana trumpas laikotarpis, ypač turint omeny, kad dar 1577 Gniezno provincijos sinode buvo svarstoma, ar reikia prisilaikyti senųjų mišiolų ir brevijorių, ar būtina pereiti prie naujųjų¹¹⁷ (tokie svarstymai buvo visai natūralus dalykas, turint omeny Tridento susirinkime priimtą nuostatą, kad galioja visi Katalikų bažnyčios dviejų šimtų ir daugiau metų tradiciją turintys ritai). Taigi, akivaizdu, kad daugumoje bažnyčių buvo iš esmės visos pagrindinės knygos, būtinos tinkamai celebruoti visą liturgiją (t.y. ir Eucharistiją, ir visas liturgines valandas) ir net švęsti ją iškilminga, giedotine jos forma, Mišioms naudojant mišiolą ir gradualą, o liturginėms valandoms —

¹¹⁰ Ibidem, p. 34-35.

¹¹¹ Ibidem, p. 98-99.

¹¹² Ibidem, 120-121

¹¹³ Ibidem, p. 150-151.

¹¹⁴ Ibidem, p. 212-213.

¹¹⁵ Ibidem, p. 294-295.

¹¹⁶ TikVeliuonos klebonas Steponas Bienkovskis turėjo ir vizitatoriui galėjo parodyti Romos brevijorių (ibidem, p. 40-41), o Ariogalos klebonas Jurgis Jurgevičius vizitatoriui atsakęs, kad turįs Romos brevijorių, nors ir tą patį paskolinęs kitam kunigui (Ibidem, p. 66-67).

¹¹⁷ *Trilupaitienė J.* Lietuvos bažnytinės muzikos pokyčiai Tridento visuotinio Bažnyčios susirinkimo šviesoje, p. 245.

brevijorių ir antifonala. Kitas klausimas, ar tai buvo daroma ir kaip. Kitaip tariant, ar buvo giedama, ir ar tas giedojimas buvo būtent grigališkasis choralas?

Tokių tiesioginių įvardijimų, kad tai būtų *cantus choralis* ar *cantus gregorianus*, šiose ataskaitose nerandame. Iš kitos pusės, tai ir nėra labai nuostabu, nes viena vertus, jeigu kalbama apie giedojimą ir būtent iš minėtų liturginių giesmynų, tai šis giedojimas tegalėjęs būti tik grigališkasis choralas. Šiuo atveju, svarbesnis klausimas būtų, ar buvo apskritai giedama liturgijoje. Atsakymas, remiantis Tarkvinijaus Pekulo tyrimu, nėra toks paprastas ir vienareikšmis. Pirmiausia, nepanašu, kad ir pats vizitatorius, lankydamas vyskupijos bažnyčias tikisi, kad čia būtų nuolat giedamos liturginės valandos bei aukojamos giedotinės mišios. Jam pirmiausia rūpi kaip dažnai ir koku reguliarumu apskritai laikomos mišios. Atskirais atvejais dar kunigų teiraujamas, ar šie kalbą kanonines liturgines valandas¹¹⁸. Ir tik Varnių katedroje iškyla klausimas, ar giedamos kanoninės liturginės valandos. Iš kurio paaiškėjo, kad giedamos tik Švč. Mergelės Marijos valandos, o liturginės valandos negiedamos ir vargubau apskritai kada giedotos¹¹⁹. Kitaip tariant, giedamas vadinamasis Marijos mažasis oficijus, kuris beveik nesikeičia (kinta tik Aušrinės psalmės ir antifonos, nors ir čia tos pačios trys psalmės pasikartoja dukart į savaitę, o visų kitų valandų psalmės su antifonomis bei himnai — visuomet giedami tie patys; be to, kai kurios antifonos giedamos tik Advento ir Kalėdų laikotarpiu), ir ką per tam tikrą nuolatinio praktikavimo laiką katedros kanauninkai bei vikarai neabejotinai išmokdavo ir giedodavo mintinai. Iš esmės, šis oficijus tegalėjo būti kaip papildoma pamaldumo praktika (panašiai, kaip kad buvo Vilniaus katedroje), tuo tarpu Žemaičių vyskupystės centrinėje šventovėje ji buvo tapusi pagrindine, kanoninių valandų pakaitalu. Tai rodo irgi gana prastą pačios katedros ir visos kapitulos padėtį. Galbūt tebevyskupaujant Merkeliui Giedraičiui ji kiek ir pasitaisė, tačiau kaip matėme iš vyskupo Stanislovo Kiškos pranešimo Romai, dėl karų ir suiručių XVII a. pr. padėtis buvo bene dar blogesnė.

---

¹¹⁸ Ibidem, p. 41, 119, 127, 155, etc.

¹¹⁹ Ibidem, p. 276-277.

Apskritai, tik dar dviejose Tarkvinijaus Pekulo ataskaitos vietose užsimenama apie giedojimą. Antai, minėtas Ariogalos klebonas Jurgis Jurgevičius į klausimą apie tai, kaip jis neštų Kristaus Kūno sakramentą ligoniams, atsako, kad „su kieliku, su degančiomis žvakėmis, giedodamas responsoriumą *Homo quidam fecit* ir t. t.“¹²⁰ (pabraukta mano – JV). Veikiausiai šis kunigas nusakė šį ritualą pagal tai, kaip jis aprašytas Gniezno agendoje, kurią šis naudojęs¹²¹. Tačiau šiuo atveju įdomus pats faktas, kad pats kunigas kalba apie responsorijaus giedojimą (lotyniškajame originale taip ir parašyta — „responsorium cantando: *Homo quidam fecit etc*“; pabraukta mano – JV), kas leistų daryti prielaidą, kad jis galbūt ir kai ką kitką liturgijoje giedodavęs. Kitas įdomus įrašas yra iš ataskaitos apie susitikimą su rinktiniais Vilkijos miestelėnais, kurių dalis mokėjo ir lotyniškai¹²². Pokalbio metu šie miestelėnai išsakė pastabą, kad jie patys „dažnai giedotų mišparus ..., jei vikaras juos pašauktų ir pakviestų“¹²³. Išties, tai unikali citata, rodanti, kad ir Lietuvos provincijoje jau būta pajėgių ne tik dvasininkų, bet ir pasauliečių, kurie ir buvo neblogai išsilavinę (pagal to meto standartus), ir galintys giedoti bent jau vieną liturginę valandą. Šiuo atveju, suprantama, kad tai būtų kanoniniai mišparai ir veik be abejonės būtų giedami grigališkuoju giedojimu. Vargubau, šie vizitatoriaus pokalbiai su pasauliečiais laikytini tik šių noru pasirodyti. Jau pats faktas, kad bent kai kurie iš jų mokėjo lotyniškai, rodo, kad jie neabejotinai buvo baigę tikrai neblogo lygio mokyklas. Jose išties turėjo būti mokoma ir liturginio giedojimo pagrindų bei praktikuojamas mažų mažiausiai mišparų giedojimas bent jau sekmadieniais ir šventadieniais. Tad visai natūralu, kad šie pasauliečiai galėjo išsakyti ir savo norą bei pasiryžimą dalyvauti liturgijoje. Vis dėlto kitose, net ir arčiau vyskupijos centro esančiose ir/ar geriau besitvarkančiose parapijose (kaip pavyzdžiui, Kražių ar Ariogalos), tokių pokalbių nebuvo užfiksuotą. Taigi, tenka pripažinti ir tai, jog tokia galimybė, kad pasauliečiai (bent jau vienus ar kitus mokslus baigę bajorai) būtų

---

¹²⁰ Ibidem, p. 64-65. Šis responsorijus priklauso Devintinių (Kristaus Kūno) šventės oficijui.

¹²¹ Ibidem, p. 70-71.

¹²² Ibidem, p. 20-21.

¹²³ Ibidem, p. 22-23.

plačiai pajėgūs taip palyginti pilnai dalyvauti to meto Bažnyčios liturginiame gyvenime (sprendžiant pagal Žemaičių vyskupystės situaciją) ir ypač giedodami liturginį grigališkąjį choralą, nebuvo itin plačiai paplitusi.

*

Sunku pasakyti, kiek ir koku mastu padėtis kito per XVII ir XVIII a. parapijose visoje LDK, o ne tik vienoje vyskupystėje. Mūsų darbui kita prieinama medžiaga jau yra iš XVIII a. pab. kelių Vilniaus vyskupystės dekanatų — Kauno, Breslaujos, Ukmergės ir Pabaisko — vizitacijų, kurios buvo atliktos vyskupo I. J. Masalkio parėdymu¹²⁴. Daugeliu atveju, tai kone buhalteriški surašymai, kuriuose suregistruotas visas vienos ar kitos bažnyčios turtas bei trumpai apibūdinamos ir pačios bažnyčios, ir su ja susijusių parapijos veiklų bei įstaigų, pavyzdžiui, špitolės, mokyklos, brolių, ūkių ir panašiai aprašas. Vienas iš svarbiausių informacijos šaltinių yra tiesiog turimų liturginių knygų sąrašas, pagal kurį jau galima nemažai spręsti, kaip galėjo būti celebruojama liturgija. Daugeliu atveju tarp turimų knygų minimi tik mišiolai bei agendas¹²⁵. Tik vienur kitur pasitaiko liturginių giesmynų, dažniausiai nedidelių¹²⁶. Be to, daugeliu atveju, jie apibūdinami kaip seni ir sutriušę. Taigi, darytina išvada, kad jie kažkada turėjo būti naudojami pagal pirminę paskirtį. Tačiau ar buvo naudojami ir XVIII a. pab. pasakyti sunku. Be to, pagal šiuos aprašus nėra aišku, ar tai rankraštiniai giesmynai, ar spausdintiniai. Pavyzdžiui, tikėtina, kad Deltuvos bažnyčios didelis psalmynas ir antifonalias galėjo būti

¹²⁴ Žr. Bibliografiją.

¹²⁵ Pvz., Ukmergės dekanato Siesikų parapijos bažnyčioje minimi du gero stovio dideli mišiolai, trys seni bei dar du geduliniai mišiolai (žr.: *Jegelevičius S., sud.* Ukmergės dekanato vizitacija 1784 m., p. 88), o pačios Ukmergės bažnyčioje vienas didelis mišiolas su dekoratyviniais apkaustais bei keletas mažesnių (ibidem, p. 6). Toje pačioje Ukmergėje dar turėtos dvi agendas (ten pat), o Siesikuose – viena sena įvairių ceremonijų knyga.

¹²⁶ Pvz., tame pačiame Ukmergės dekanate nedidelis gradualas (*Gradualik chórowy 1*) užfiksuotas Kavarsko parapijoje (ibidem, p. 27), o Apytalaukio parapijos bažnyčioje tiesiog minimas mažas giesmynėlis (*Choralik mały stary*; ibidem, p. 113). Tuo tarpu Deltuvos parapijoje minimas ir didelio formato psalmynas su antifonala (*Psalterz i antyfonarz in folio majori*), ir seni gradualas bei breviorius (*Gradualik i brewiarz stare*; ibidem, p. 128). Kauno dekanate tokių bažnyčių, kuriose turėti įvairūs giesmynėliai, pagal ataskaitas, būta kiek daugiau. Pagrindinėje to meto Kauno parapijos Mergelės Marijos Gimimo ir Šv. Petro ir Pauliaus bažnyčioje be 15 įvairių mišiolų dar būta vieno naujo gradualo, vieno seno, restauruotino literatų draugijos (?) gradualo (*gradual stary literacki potrzebny reparacji 1*) ir vieno seno procesionalo (žr. *Jogėla V., sud.* Vyskupo Ignoto Jokūbo Masalskio Kauno dekanato vizitacija 1782 m., p. 32-33). Tai vėlgi reikšmingas faktas, rodantis, kad gradualas buvo naudojama knyga, kadangi šalia sudėvėto senojo buvo ir naujas.

spausdintiniai, tačiau nedideli gradualai greičiausiai buvo rašytiniai. Kita vertus, tai galėjo būti ir Ž. Liauksmo parengtų gradualų kurio nors leidimo egzemplioriai. Bet kuriuo atveju, tokių knygų buvimas bažnyčiose leidžia bent jau kelti prielaidą, kad ir parapijinėse bažnyčiose kažkiek giedotas ir grigališkasis choralas. Kiek plačiai tai galėjo būti paplitę, kas galėjo tai daryti, kiek laiko tokia praktika galėjo formuotis bei laikytis — visa tai klausimai, reikalingi atskiro detalaus tyrimo, kuris žymiai pranoksta šio darbo rėmus. Todėl toliau šių problemų rato nebeplėtosime ir apsiribosim tik šių dalykų trumpu konstatavimu bei pačios galimo tyrimo temos pristatymu.

3.3. Normatyvinės gairės. Kaip ir diplomatinės grupės šaltiniai, normatyviniai suteikia įdomios papildomos informacijos apie pačią liturgiją, o per tai ir apie giedojimą bei muziką Bažnyčioje apskritai. Vis dėlto, skirtingai nei įvairių vizitacijų ataskaitos, šie šaltiniai, kurių pagrindą, kaip jau minėjome sudaro įvairių provincinių ir diecezinių sinodų nutarimai, statutai, konstitucijos, įvairios regulos ir kitos taisyklės, pirmiausia yra juridiniai dokumentai, kuriais remiantis buvo tvarkomas ir reguliuojamas visas Bažnyčios gyvenimas. Tad čia paprastai nerasime tokių įdomių detalių, kokias aptarėme nagrinėdami ankstesnės grupės šaltinius. Kita vertus, šios normatyvinės gairės irgi leidžia kelti prielaidas bei hipotezes retrospektyviai, t.y. laikantis principo, kad vienas ar kitas straipsnis galėjo atsirasti, reaguojant į susiklosčiusią praktiką ir pan. Kita svarbi informacija, kurią pateikia šie šaltiniai, yra susijusi su liturginiu kalendoriumi. Ypač sinodų nutarimuose bei statutuose laikas nuo laiko surašomos tos išskirtinės šventės, kurios laikomos itin svarbiomis konkrečioje bažnytinėje provincijoje ar vyskupystėje. Kitaip tariant, net nesant konkrečios vyskupystės pagrindinių liturginių knygų (t.y. mišiolų ir brevijoriaus, ko Lietuvoje nesame aptikę; kita vertus, kaip jau matėme, bent jau Žemaičių vyskupystėje akivaizdžiai vyravo Krokuvos bei Gniezno liturginės knygos), šie normatyviniai šaltiniai padeda išskirti svarbesnes šventes bei toje vyskupystėje ypatingai gerbiamus šventuosius, kurie nebūtinai visi galėjo būti vienodai gerbiami gretimoje diecezijoje ar ir visoje provincijoje. Paprastai tokie savitumai atspindėdavo susiklosčiusias liturgines tradicijas, kas savo ruožtu įtakodavo ir liturginio šventimo, įskaitant ir giedojimą, ypatybes. Mūsų atveju,

tai suteikia papildomų argumentų dėl to, koks liturginio savarankiškumo lygmuo buvo pasiektas abiejose lietuviškose LDK vyskupystėse šiuo požiūriu.

3.3.1. Šventieji ir šventės. Bene seniausias svarbiausių Vilniaus vyskupijoje minimų švenčių sąrašas mus pasiekė iš 1528 m. Vilniaus diecezinio sinodo statutų¹²⁷. Čia, savaimė suprantama, pirmiausia nurodoma švęsti visus sekmadienius bei pagrindines krikščioniškas šventes — Kalėdas kartu su visu jų ciklu, Velykas, Šeštines ir Sekmines kartu su dviem dienomis po kiekvienos iš jų (*cum duobus diebus immediate sequentibus*), Devintines, Mergelės Marijos bei apaštalų šventes¹²⁸. Šalia to išvardinimi tik keli kiti šventieji, kurių šventės iškilmingai minėtinos Vilniaus vyskupijoje — tai šv. Jonas Krikštytojas (t.y. Joninės), šv. Laurynas, Bažnyčios pašventinimo (*Dedicationis*), šv. Mykolo Arcaangelo, Visų šventųjų, abi šv. Stanislovo šventės, šv. Martyno ir šv. Mikalojaus bei kiekvienos bažnyčios šv. patrono šventės¹²⁹. Būtent šios dienos turi būti itin iškilmingai švenčiamos, o visas kitas, suprastina, bendros visai Bažnyčiai šventės dvasininkai turi minėti kaip tai nustatyta liturginėse apeigose, t.y. per liturgines valandas bei mišias, etc¹³⁰. Pastebėtina, kad šiame šventųjų sąrašė didžioji dauguma šventųjų yra tie, kurie ir tuo metu, ir vėliau buvo iškilmingai minimi visame katalikiškajame pasaulyje. Vienintelis šv. Stanislovas yra pirmiausia visos Gniezno provincijos šventasis. Pastebėtina, kad čia neminimas nei šv. Adalbertas, nei šv. Vaclovas (Venceslaus) ar šv. Jadvyga, t.y. visų tų šventųjų, kurie buvo laikomi Lenkijos karalystės patronais, kaip nėra ir lenkiškose vyskupystėse iki ir po Tridento

¹²⁷ Žr.: Sawicki J. Consilia Poloniae. Źródła i studia krytyczne. T. II: Synody diecezji Wileńskieji i ich statuty. Warszawa, 1948.

¹²⁸ ..., *adducti festorum multitudinem constringendam esse duximus, statuentes et ordinantes, et de cetero dominica dies, quae in gloriam dominicae Resurrectionis ad nos usque a primitiva Ecclesia maxime celebriter semper habita est, dies quoque Nativitatis Christi, sancti Stephani, Joannis, Circumcisionis et Epiphaniarum, Pasche cum feria secunda et tertia, Ascensionis et Pentecostes cum duobus diebus immediate sequentibus, Corporis Christi, festa Mariæ Virginis, Purificationis, Annuntiationis, Visitationis, Assumptionis et Nativitatis, Apostolorum, ...* (ibidem, p. 118).

¹²⁹ *Joannis Baptistæ, Laurentii, Dedicationis, Michaelis, Omnium Sanctorum, Stanislai utrumque festum, Martini, Nicolai et per diocesim patroni uniuscuiusque ecclesiae.* (Ibidem)

¹³⁰ *Hæc omnia cum summa et consueta solennitate celebrare et observare mandamus, Alia autem festa duplicia et celebria in suis solennitatibus, quae annuatim occurrunt, tantum per clerum in divinis officiis observari volumus et mandamus.* (Ibidem)

švęstos Apaštalų išsiskyrimo šventės (*Divisio Apostolorum*)¹³¹. Tad šis faktas yra gana reikšmingas liudijimas, kad nepaisant to fakto, jog Vilniaus vyskupija priklausė Gniezno bažnytinei provincijai, čia vis dėlto nebuvo laikomasi kai kurių grynai lenkiškų švenčių. Kitaip tariant, greičiausiai veikė tam tikras politinis aspektas, rodantis, kad LDK nėra tapati Lenkijos karalystei net ir Bažnyčios liturginėje erdvėje.

Įdomu, kad 1528 m. sinodo nutarimuose išdėstytų švenčių, kaip svarbiausiųjų, laikomasi ir vėliau. Antai, iš esmės tos pačios šventės, tik jau suskirstytos mėnesiais, išvardintos ir 1582 m. sinodo statutuose, kuriuos patvirtino ir skelbė tuometinis Vilniaus vyskupas Jurgis Radvila. Bene vienintelis skirtumas yra tas, kad čia kažkodėl praleistas šv. Mikalojaus minėjimas gruodžio mėnesį, tačiau iš tipiškai Gniezno arkivyskupijos šventųjų ypatingai švęstinomis ir toliau nurodomos tik abi šv. Stanislovo šventės — gegužės 5 (kitur paprastai ji švęsta gegužės 8 arba 9 d.) kaip jo diena (*in natale*) ir rugsėjo 26 (kitur Gniezno arkivyskupijoje rugsėjo 27 d.) jo „perkėlimo“ šventę (*in translatione*)¹³². Kita vertus pastebėtina, kad tų pačių metų sinodo statutuose prie būtinų liturginių knygų, tokių kaip Romos mišiolas, brevijorius, antifonalias ir gradualas, sykiu minimas visos Gniezno provincijos sinodo konstitucijų rinkinys¹³³. Kitaip tariant, tuo būdu nusakoma savotiška provincijos sinodų viršenybė.

Vis dėlto ir XVII a. I p. Vilniaus vyskupijos sinodų konstitucijose svarbiausių šventųjų sąrašas išlaiko iš esmės tas pačias šventes, tik čia dar pridedama šv. Kazimiero šventė kovo mėnesį, balandžio mėnesį kaip ypatinga pradedama išskirti šv. Jurgio kankinio, kuris sykiu jau įvardijamas ir LDK šventuoju globėju, šventė, o šv. Stanislovui paliekama tiek viena — jo pagrindinė šventė gegužės mėnesį. Beje, į naują rangą pakeliama ir šv. Mikalojaus šventė — jis irgi įvardijamas kaip LDK patronas¹³⁴. Be to, netgi atskiru statuto straipsniu išskiriamas šv. Ignacas Lojola, jėzuitų ordino įkūrėjas,

¹³¹ Ji būdavo švenčiama liepos 15 d. Žr. Priedą 1.

¹³² *Sawicki J. Consilia Poloniae...*, p. 139.

¹³³ *Ibidem*, p. 135.

¹³⁴ Žr.: *Constitutiones synodorum diocesis Vlnensis diversis temporibus celebratarum. Vilnae, 1633; § „De Celebratione Festorum“.*

dėl jėzuitų ordino ypatingų nuopelnų katalikybės atkūrimui ir sutvirtinimui visoje Lietuvoje bei dėl išskirtinės Vilniaus akademijos svarbos¹³⁵. Atsižvelgiant į visa tai, nustatoma, kad visose Vilniaus vyskupystės bažnyčiose šis šventasis būtų pagerbiamas *duplex* šventės rangų bei atitinkama celebracija¹³⁶. Beje, lygiai tas pačias šventes savo konstitucijose numatė bei nustatė ir Žemaičių vyskupystės 1636 m. sinodas¹³⁷. Taip pat atskiru paragrafu pakartojama ir nuostata dėl šv. Ignaco šventės *duplex* rango¹³⁸. Taigi Žemaičių vyskupystė šiuo atveju seka ir vadovojasi pirmosios Lietuvos vyskupijos nuostatomis, o ne visos Gniezno metropolijos liturginių švenčių kalendorinėmis normomis. Politinis ar LDK valstybingumo primatas šiuo atveju laikomas svarbesniu. Ir šis principas, kuris bent Vilniaus diecezijoje veikiausiai susiformavo per XV–XVI a., LDK mąstu išlaikytas ir po Tridento susirinkimo, per visą XVII–XVIII a. Kaip jau minėjome, šis tegul ir neišskirtinis bei neabsoliutus savarankiškumas atsispindi ir kai kuriuose tiesioginiuose liturginiuose (*Breviarium moniale*) bei choraliniuose (*Processionale ... Canonorum Regularium Lateranensium*) šaltiniuose.

3.3.2. Muzikinės nuorodos. Pastarųjų mūsų turimoje medžiagoje nėra itin gausu. Viena iš gana svarbių sričių, kur užsimenama apie muziką, yra mokyklos. Kaip taisyklė, omeny čia turimos parapijinės mokyklos. Pastebėtina, kad abiejų lietuviškųjų vyskupijų sinodų konstitucijos šioje vietoje gana nuosekliai seka visos Gniezno metropolijos sinodų nutarimais, o 1636 m.

¹³⁵ *Cum hæc Dioecesis magna perceperit, et adhuc percipiat beneficia ex innumerabilium Hæreticorum conuersione ad fidem Catholicam, et profectu et pietate, literis ac bonis moribus Catholicarum per Collegia Societis JESV præsertim per almam Acad. Vilnen. ex cuius praeclarissima institutione, tot prodierunt, et prodeunt insignes Episcopi, Prælati et Sacerdotes, et magni nominis Regni Senatores ac Officiales, et Exercituum Duces, et alii qui quam plurimi, ex equestri et ciuili statu ciues Ecclesiæ Dei et Reipublicæ utilissimi, ...* (Ibidem, § „De festo S. Ignatii fundatoris societatis Iesu celebrando“).

¹³⁶ ..., *ideo præsens Sancta Synodus, tantorum bonorum post Deum præcipuum autorem S. Ignatium huius S. Societatis fundatorem, et Clericalis status insigne ornamentum, ac subsidium, grati animi ergo, perpetuis temporibus ultima Julij duplici Ecclesiastico officio in omnibus huius Dioecesis Ecclesiis honorandum decreuit.* (Ibid.; pabraukta mano –JV.)

¹³⁷ Žr. *Collectanea constitutionum synodaliū dioecesis Samogitiensis. Vilnae, 1690, p. 57-59; § „De Festorum celebratione et ieiuniorum observatione“* (toliau *Collectanea*)

¹³⁸ *Prout Divus Igantius ardentis Diuinam Maiestatem amore incitatus, Diuinæ laudis promotores Catholicæ fidei et salutis animarum zelosos cultores, ac hæreticæ prauitatis extirpatores, Societati Iesu adscriptos, toti, totius Orbis Ecclesiæ perutiles reliquit; ita æquum esse decernimus, ut ad eandem, quam ille semper quærebat Dei maiorem gloriam, officium de S. Ignatio, sub ritu duplici, per totam Samogitiæ Diæcesim celebretur, die Julij vltimâ, perpetuis temporibus.* (*Collectanea...*, p. 103.)

Žemaičių sinodo konstitucijose tiesiog įtrauktas visas Gnienzo primo arkivyskupo Bernardo Maciejowskio 1620 m. pastoracinis laiškas Gniezno provincijos klebonams (*Epistola Pastoralis ad Parochos Provinciae Gneznensis*)¹³⁹, kuriame yra ir paragrafas, skirtas mokytojams ir mokykloms¹⁴⁰. Remiantis šiais statutais, parapijų mokyklos turėjo būti kuriamos visose diecezijose ir veikti. Kas ir ko turėjo mokytį vaikus? Minėtame arkivyskupo Maciejowskio laiško skyriuje apie mokytojus ir mokyklų vadovus išvardijami tokie pagrindiniai dalykai: pačius mažiausius mokytį sekmadienių maldų ir Angelo pasveikinimo, Dekalogo ir Bažnyčios įsakymų. Kiek didesnius – visą likusį katekizmą mokytį mintinai. Be to, jį mokiniai privalą bažnyčioje viešai recituoti. Taip pat mokiniai turi išmokyti patarnauti kunigui per mišias ir kitas apeigas; ir privalu juos mokytį gramatikos ir kitų trikelio (*trivium*) mokslų¹⁴¹. Šiame skyriuje nekalbama tiesiogiai apie tai ar mokoma muzikos (ar bent jau giedojimo) pagrindų. Vis dėlto, ir čia šalia mokyklos vadovo (*rector scholæ*) paminimas ir kantorius, tačiau neišdėstant, ko jis turi mokytį, bet kad jis ir kiti suaugusieji privalą gyventi santūrų ir ramų gyvenimą¹⁴². Įdomu, kad toks raginimas susišaukia su 1593 m. Krokuvos sinodo nutarimais, kur taip pat išdėstyti labai panašūs reikalavimai dėl mokomųjų dalykų ir mokytojų

¹³⁹ Žr. Collectanea, p. 8-53.

¹⁴⁰ Collectanea, p. 18-19.

¹⁴¹ ... *pueros Parochianorum, pietate et doctrina excolat; ac imprimis curet, vt iuniores quidem, Orationem Dominicam, Salutationem Angelicam, Articulos fidei, Decalogi et Ecclesie præcepta; proveciores autem, reliquum etiam Catechismum memoriter teneant, et quandoque publice in Ecclesia recitent; modum item ministrandi operanti divina Presbytero, calleant, subindeque Grammaticam, et alias triviales artes, cum humanioribus literis, pro ætate et caput discentium, docere eos non negligat.* (Collectanea, p. 18)

¹⁴² <...> *Provient autem Parochus, ut tam dictus Rector Scholæ, quam Cantor, et alij adolescentes, qui in Schola degunt, sobrie, honeste, et quiete vivant <...> Atque Rector quidem et Cantor, repugnante nec monito tempestive Parocho, locum non inmutent <...>.* (Collectanea, p. 18-19.)

elgesio¹⁴³ bei dar ankstesniais (1530 m.) jau visos arkivyskupijos sinodo nutarimais¹⁴⁴.

Netiesiogiai apie muziką užsiminama ir 1633 m. išleistame Vilniaus diecezinių sinodų nutarimų rinkinyje, kur remiantis popiežiaus Pijaus IV bule, nurodoma, kad gramatikos, aritmetikos, muzikos ir kitų mokslų mokytojai, prieš imdamiesi savo pareigų privalo pagal nustatytą formą atlikti Tikėjimo išpažinimą¹⁴⁵. Dar vienas paragrafas, kuriame aiškiai kalbama apie muzikos mokymą, mūsų turimoje medžiagoje yra iš visos Gniezno provincijos 1643 m. Varšuvoje vykusio sinodų priimtose konstitucijose. Čia nurodoma visų miestų, miestelių ir kaimų klebonams bei mokyklų vadovams ypatingai rūpintis, kad būtų kompetentingi muzikos mokytojai, kurie kasdien užsiimtų jaunuomenės muzikiniu lavinimu¹⁴⁶. Neabejotinai, kad šis lavinimas susijęs pirmiausia su bažnytine muzika ir greičiausiai giedojimu. Tai liudija ir vienas straipsnis iš Žemaičių vyskupijos sinodo, kuriame irgi nurodoma būtinybė steigti mokyklas, kuriose šeštadieniais mokiniai būtų mokomi muzikos ir aritmetikos, o kiek toliau jau minimi mokyklų rektorių pagalbininkai bažnytinio giedojimo

¹⁴³ *Item, circa quamlibet Ecclesiam, habeatur schola, et Clericus seu Minister, qui pueros Parochianorum doceat in moribus, virtutibus, et scientia, in Grammatica, tum in doctrina Christiana: (...). Inprimis autem praedicti ministri scholae curent, vt pueri sciant memoriter Orationem Dominicam Salutationem Angelicam, Arcitulos fidei, et Decem praeepta. Item, admonentur Parochi, vt Cantores adolescentes, et alij qui Ecclesiis et scholis seruiunt, sobrie, quiete, et honeste viuant. Solent enim esse malae tet dissolutae vitae, qua plurimos perturbant et scandalizant.* (Constitutiones Synodi Dioecesanæ Cracoviensis, ... Cracoviae, 1593, p. 259.)

¹⁴⁴ *Žr.: Constitutiones Synodarum Metropolitanæ Ecclesiæ Gnesnensis Provincialium autoritate Synodi Provincialis Gembicianæ. Cracoviæ, 1761, p. 259.*

¹⁴⁵ *Congregatio Sacrorum Interpretum, censuit Bullam Pij IV. de emittendâ fidei professione, editam locum etiam habere, in docentibus prima principia Grammaticæ, Arithmeticæ, Musicæ et aliarum artium, licet publicam Scholam non facerent. Idcirco hac nostrâ in omnibus valiturâ constitutione sancimus, ne ullus ex Magistris, Baccalaureis, vel aliis ad manus docendi assumptis personis alio quin idoneis, audeat prius scientias pro captu discentium, docere, qui in manibus parochi, vel Decani ruralis, secundum infra positam formam fidei professionem non fecerit.* (Constitutiones synodorum diocesis Vilmensis, § *De Scholis / Ex novis.*)

¹⁴⁶ *Cum ob imperitiam cantus magna sit tam in Cathedralibus et collegiatis Ecclesiis Vicariorum, quam in Parochialibus Cantorum penuria, intermissam Musicæ studium omnino revocandum censuit Synodus, atque ut in omnibus Civitatibus, Oppidis, et Pagis, ubi major est Scholarium frequentia, parochi et ij ad quos scholarum gubernatio, et admittendorum et dimittendorum cantorum cura spectat, Cantores habeant artis canendi peritos, qui singulis diebus horam integram continuam, vel interpellatam, prout illis commodius videbitur, impendant imbuendæ Musicæ præceptis juventuti; ...* (Synodus Provincialis Gnesnensis Provinciae, ..., Varsaviae, [1643], ..., Celebrata. Varsavia, 1646, p. 710.)

mokyme¹⁴⁷. Vis dėlto, visais šiais atvejais nėra aišku, ar kalbant apie muzikos mokytojus, kantorius ir patį muzikos mokymą, turimas omeny grigališkasis choralas, ar įvairių religinių giesmių giedojimas apskritai, ar pagaliau mokymasis groti įvairiais muzikos instrumentais, nors ši galimybė yra bene mažiausiai tikėtina. Dar vienas klausimas būtų, ar išties giedojimui ir muzikai mokymo dalykuose buvo skiriamas didelis dėmesys? Kaip minėjome, įvairių sinodų nutarimuose pirmiausia kalbama apie būtinybę išmokyti vaikus tikėjimo tiesų, o muzika ir giedojimas minimas ne visur. Vis dėlto, tikėtina, kad XVII a. tas dėmesys turėjo būti nemažas. Antai, vienoje Žemaičių vyskupijos sinodo konstitucijoje yra pateikiamas klausimynas, pagal kurį turėjo būti atliekama parapijų vizitacija. Tarp klausimų yra ir toks: „ar be katekizmo, gramatikos ir kitų mokslų nevengiama mokyti ir muzikos“¹⁴⁸. Tai rodytų, kad giedojimo ir muzikinio lavinimo svarba buvo suvokiama kaip viena iš kertinių problemų.

Kita svarbi sritis, kurioje sutinkamos muzikinės nuorodos, yra susijusi su liturgija ir liturginėmis knygomis. Čia taip pat minimas bažnytinis giedojimas, ką iš esmės daugeliu atveju galima tapatinti su grigališkuoju choralu, nors ir su tam tikromis išlygomis. Ypač XVI a. pab. pabrėžiama būtinybė, kad bažnyčiose būtų reikalingos liturginės knygos bei giesmynai. Be minėto 1582 m. Vilniaus sinodo nutarimo¹⁴⁹, panašus reikalavimas išdėstytas ir 1593 m. Krokuvos sinode, kuriam irgi vadovavo tas pats Jurgis Radvila, anksčiau buvęs Vilniaus vyskupu, o tais metais jau kardinolas ir Krokuvos vyskupas¹⁵⁰. Vėliau tokios nuorodos sutinkamos rečiau, o tarkime, Vilniaus vyskupijos sinodinių konstitucijų 1633 m. rinkinyje, kalbama apie būtinybę

¹⁴⁷ ... *idcirco statuimus, ut omnes Parochi penes Ecclesias suas, scholas habere teneantur, atque ut scholarum præfecti, diebus Sabbathi, Musicam et Arithmetice more institutoque Maiorum doceant pueros, sedulo provideant. Et quia scholarum Rectores, et eorum in cantu Ecclesiastico coadiutores, qui vulgo adolescentes nuncupatur, a Parochis etiam leuiter offendi, Ecclesias et scholas pro Festis Solemnioribus, quibus maxime eorum opera desideratur, quando eis non satis fit, relinquere solent,* (Collectanea, p. 64-65)

¹⁴⁸ *An præter Catechismum, grammaticam et alias artes, Musicam quoque eos docere non negligat?* (Collectanea, p. 96)

¹⁴⁹ *Sawicki J. Concilia Poloniae...*, p. 135.

¹⁵⁰ *Item, quælibet Ecclesia habeat, Missale Romanum, Breuiarium, Antiphonarium, Agenda, Graduale, Constitutiones Synodi Prouincialis Gnesnensi, Catechismum Latine et Polonice, et Postillam Polonica lingua editam, Jacobi Wuiek, Societatis IESV Theologi, et alios libros necessarios.* (Constitutiones Synodi Dioecesanæ Cracoviensis, ... Cracoviae, 1593, p. 11)

klebonams turėti mišiolus, postilę, ritualą, suderintą su Provincijos sinodų dekretais ir įvairius katekizmus, įskaitant ir į lietuvių kalbą išverstą Ledesmos katekizmą; tačiau jokie liturginiai ar kitokie giesmynai neminimi¹⁵¹.

Vis dėlto, mums svarbesni tie statutų straipsniai bei paragrafai, kuriuose tiesiogiai kalbama apie liturgiją ir su ja susijusį giedojimą. Iš tiesų tepraėjus keleriems metams po naujojo, potridentino Romos mišiolio ir brevioriaus išleidimo (1570), Gniezno provincijos sinodas svarstė klausimą dėl potridentinės reformos¹⁵², kuri siejama ne tik su liturgija, bet ir su bažnytiniu giedojimu (*cantus Ecclesiasticus*) ir be jokių išlygų primėmė sprendimą dėl visų bažnyčiose turimų liturginių knygų ir giesmynų suderinimo su atnaujintomis liturginėmis knygomis. Taip pat nurodoma, jog maldų ir giedojimo tradicijų įvairovė, kokia atsispindi senuosiuose gradualuose ir antifonarijuose, turi būti suderinta su visuotiniu bažnytiniu giedojimu¹⁵³. Čia irgi galima beveik neabejoti, jog bažnytinis giedojimas reiškia grigališkąjį choralą, ir turima omeny būtent Gniezno metropolijos vyskupijose bei vienuolijose praktikuota choralo tradicijų įvairovė, kurią šiuo sinodo nutarimu siekiama suvienodinti, atsižvelgiant į vieningas potridentinės Romos liturgijos normas. Tačiau panašu, kad šio vieno sprendimo nepakako. Antai, labai panašus susirūpinimas ir būtinybė kuo greičiau paruošti atnaujintas liturgines knygas, idant būtų pasiektas vieningumas giedant liturgines apeigas, išsakomas

¹⁵¹ ..., volumus, vt quilibet Parochorum habeat Postillam super Euangelia Dominicarum et Festorum per Annum currentium, alicuius autorum probatorum: vt sunt Stapletoni, Granatensis, Osorij, vel in vulgari conciones Patris Iacobi Wuieci, vel Patris Petri Skargæ, Societatis IESV Theologorum. Rituale Sacramentorum ac aliarum Ecclesiæ Ceremoniarum ex Decreto Synodi Prouincialis Petricouiensis ad vniformem Ecclesiarum Regni Poloniae vsu recens editum. Compendium Nauari, ..., Missale Romanum, Catechismum Canisii, vel Ledesmae Lituane translatum, Catechismum Concilij Tridentini, Catechismum Belarmini Polonicum. (Constitutiones Synodorum Dioecesis Vilmensis, § „Officium Parochorum in praedicatione Verbi Dei“.)

¹⁵² Apie tai savo straipsnyje „Lietuvos bažnytinės muzikos pokyčiai Tridento visuotinio Bažnyčios susirinkimo šviesoje“ kalba ir J. Trilupaitienė, keldama prielaidą, esą 1577 m. Petrikavo sinodas svarstė, ar privalu Gniezno arkivyskupijai priimti atnaujintą ir visuotiną Romos liturgiją, ar ne (žr. *Trilupaitienė J. Lietuvos bažnytinės muzikos pokyčiai...*, p. 245).

¹⁵³ *Eadem sacra Synodus, ad tollendam varietatem in orationibus et cantu Ecclesiastico, Missalia et breuiaria romana ex auctoritate sacrosancti Concilii Tridentini conscripta atque edita, in vsu Prouincię istius recepit, ad eaque vniversum cantum Ecclesiasticum conformari præcipit: ac vt in singulis Diæcesibus tam in Cathedralibus quam in Collegiatis atque Paræcialibus deputentur homines eius rei periti, qui Iudices librorum, quibus cantus Ecclesiasticus continetur, debito ordine conficiant, et ad instar Missalium atque Breuiariorum Romanorum conscribant. Quod si quid in antiquis Gradualibus et Antiphonariis ad præsens institutum desideratum fuerit, id sumptu Episcoporum et Capitulorum conscribatur et suppleatur.* (Constitutiones Synodorum ... Gnesnensis, 1578, fol. 172r-v.)

ir minėtame 1593 m. Krokuvos vyskupystės sinode¹⁵⁴). O 1621 m. Giezno provincijos sinode dar kartą išsakoma problema, kad dėl bažnytinių giedojimo knygų, tokių kaip psalmynai, antifonalai ir gradualai, stokos (*propter inopiam Librorum Ecclesiasticorum*), bažnytinis giedojimas arkivyskupijos bažnyčiose nėra vieningai išpildomas (*non uniformiter ... absolvitur*), dėl ko ir liturginės apeigos (*Divina Officia*) nėra tinkamai atliekamos. Dėl to sinode dalyvaujantys vyskupai patys įsipareigoja pasirūpinti įsigyti knygas iš spaustuvininko (čia veikiausiai turimas omeny A. Petricovius–Piotrkowczyk) ir jas vėliau išdalinti klebonams¹⁵⁵. Šiuo atveju, be jokios abejonės, bažnytinis ir grigališkasis giedojimas suprastini kaip vienas ir tas pats, kadangi minėtose spausdintose knygose, kaip buvo aptarta antrojoje darbo dalyje, buvo surašomos tik grigališkojo choralo giesmės liturginėms valandoms ir mišioms. Kita vertus, kai kurie statutų straipsniai liudija, kad jau ir XVII a. I pusėje turėjo būti paplitęs ir kitoks giedojimas, bent jau, tikėtina, svarbesniuose bažnytinės provincijos centruose.

Minėtame Gniezno arkivyskupo Bernardo Maciejovskio pastoraciniame laiške, skyriuje apie Mišių auką (*De Sacrificio Missae*), kalbant apie giedotines Mišias, pirmiausia išsakoma pastaba, kad kantoriai privalą rūpintis, kad viskas būtų giedama griežtai laikantis katedrų ir Romos mišiolio rubrikų. Votyvinėse mišiose nurodoma giedoti tik tas sekvencijas, kurios surašytos Krokuvoje išleisto gradualo pabaigoje. O kalbant apie *Ordinarium Missae* dalis, išsakomas pageidavimas, kad šios giesmės verčiau tebūna išpildomos choraliniu, nei

¹⁵⁴ *Item, decernit eadem Synodus, vt in decantandis officiis diuinis, vniformitas iuxta ritum S.R. Ecclesiae, vbique per vniuersam hanc Diocesim seruetur. Ac ideo postulat, vt libri Ecclesiastici, ad conformitatem huiusmodi necessarij, primo quoque tempore imprimantur.* (Constitutiones synodi dioecesanæ Cracoviensi. Cracoviae, 1593, p. 3.)

¹⁵⁵ *Propter inopiam Librorum Ecclesiasticorum, utpote Psalteriorum, Antiphonariorum, et Gradualium non uniformiter Cantus in Ecclesiis absolvitur, neque Divina Officia decenter peraguntur. Promiserunt itaque Reuerendissimi DD. Episcopi, se suppeditaturos pro Typographo sumptum, ut impensa communium Illustrissimo Domino Archiepiscopo, et auctoritate Suæ Celsitudinis, prædicti libri recogniti et emendati, demo in usum Provinciæ recundantur; et Parochis gratis ab ordinariis locorum distribuantur; celiis vero justiori pretio vendantur.* (Synodus Provincialis, Gnesnensis Provinciæ, ... Petricoviae, ..., Millesimo Sexcerntesimo Vigesimo Primo. Cracoviae, 1624)

„simfoniniu“ (*symphonicus*) giedojimu¹⁵⁶. Pastarasis vei-kiausiai suprastinas kaip daugiabalsis giedojimas, galbūt palydimas ir instrumentiniu pritarimu. Kitaip tariant, tai gali būti ir nuoroda to, kad bent jau kai kuriose vietose buvo pradėti praktikuoti tokie naujieji ankstyvojo baroko žanrai, kaip sakralinės simfonijos ar bažnytiniai koncertai. Norint tiksliau nustatyti šio termino ir jo vartosenos reikšmę būtinas papildomas tyrimas, kuris išeina už šio darbo ribų.

Galiausiai pravartu paminėti, kad šiuose normatyviniuose šaltiniuose esama ir gana detalių nurodymų, susijusių su konkrečiomis giesmėmis. Viename iš XVII a. pr. Vilniaus vyskupystės sinodų buvo atkreiptas dėmesys, kad laidovių procesijų pabaigoje Marijos antifona *Salve Regina* giedama labai skirtingai. Nevienodai gieda ne tik parapijų ir katedrų kleras, bet ir įvairios vienuoliškos šeimos. Toliau išsakoma nuomonė, kad tie skirtumai trikdo ir pamaldumui. Todėl sinodas paskelbė dekretą, kad šio netinkamo papročio būtų atsisakyta, o pati antifona būtų giedama pagal vieningą melodiją¹⁵⁷. Suprantama, šis straipsnis neapibūdina konkrečiai, kokios melodijos vartotos, kokie ir dėl ko susidarė skirtumai. Tačiau jis leidžia geriau suvokti tuometinę situaciją ir terpę, kurioje gyvavo ir buvo praktikuojamas grigališkasis choralas, bei tai, kaip galėjo vystytis viena ar kita šio giedojimo ir konkrečių giesmių tradicija LDK ne tik XVII a., bet ir ankstesniu laikotarpiu. Sykiu kai kurių kitų straipsnių tematikos atsikartojimas skirtingų metų provincinių ir diecezinių sinodų konstitucijose leidžia manyti, kad tokie sprendimai vargubau galėjo būti lengvai įvykdomi. Kitaip tariant, galime daryti prielaidą, kad šio giedojimo tradicija ir tradicijos LDK ir toliau plėtojosi gana įvairiai, nors tikėtina, kad vieningumo siekis ir jo išraiška ilgainiui tapo ryškesnė. Kai kuriuos iš šių bei

¹⁵⁶ *Dum cantata Missa habetur, videant Cantores vt concinne, distincte, ac nonnisi propria temporis suisque, iuxta Rubricæ Cathedralis et Missalis Romani præscriptum, canant. In Votuis autem, prosas cani antiquitus solitas, præter eas, quæ ad calcem Gradualis, Cracoviæ recens impressi habentur; non decantent. Kyrie, eleison, Et in terra, Sanctus, aliaque his similia alieno a Missali tecto ne infarciant, Choralique potius quam symphonico cantu, si huic vel numero vel arte sunt impares psallant.* (Collectanea, p. 34; pabraukta mano – JV.)

¹⁵⁷ *Observatum est in conclusione funebrium Processionum: Canticum videlicet, Salve Regina, non vniformiter, neque simul a secularibus et Religiosis familijs, sed ab vnaquaque separatim, et diuersim magna cum vocum discrepantia et deuotionis perturbatione cani. Volumus itaque ut statim a præsentis Synodi decretorum publicatione, praua hæc et indecens consuetudo penitus aboleatur; vtque omnes simul tam Religiosi, quam seculares, canticum illud plenum deuotionis et dulcedinis Beatissimæ Virginis Dei Paræ, cum vniformi vocum modulatione concinant.* (Constitutiones Synodorum Dioecesis Vilmensis, § „De funeribus et exequiis“.)

kitų aspektų atskleisti padės pasirinktų giesmių bei jų ciklų analizė, kurią pateikiame tolimesniuose trečiosios dalies skyriuose.

3.4. Muzikinės grigališkojo choralo LDK ypatybės. Ankstesniuose skyriuose aptarta įvairių šaltinių medžiaga parodė, kad grigališkasis choralas Lietuvos didžiojoje kunigaikštystėje buvo praktikuojamas palyginti plačiai. Tiesa, jis neapėmė kiekvienos parapijos, tačiau pirmiausia Vilniaus katedroje XV-XVII a. I p., o iš dalies ir Žemaičių vyskupystės katedroje Varniuose, liturgija pilna (Vilniuje), ar daline (Žemaičiuose) apimtimi buvo giedama, ir šis giedojimas dauguma atveju buvo grigališkasis choralas. Taip pat, kaip parodė pirminių šaltinių apžvalga bei ankstyvųjų diplomatinių šaltinių analizė, šį giedojimą neabejotinai praktikavo vienuoliai. Be to, ši jų praktika tam tikra prasme pasitarnavo ir krikščioniškojo pamaldumo ugdymui bei sklaidai, ką rodo diplomatiniuose šaltiniuose gana dažni fundatorių ir dovanotojų parėdymai giedoti mišias ar XV a. pab. suteikiami atlydai ir Vilniaus, ir Žemaičių vyskupijų tikintiesiems, apsilankiusiems Vilniaus pranciškonų vienuolyne. Taigi, prielaidos formuotis vietinei grigališkojo giedojimo tradicijai ar tradicijoms neabejotinai buvo.

Čia vėlgi pravartu prisiminti pagrindinį mūsų metodologinį principą, kad šaltinių visumos analizė padeda atskleisti tradiciją, ir atsiremiant į auksčiau nagrinėtus antrinius šaltinius, pereiti prie konkrečių muzikinių pavyzdžių analizavimo. Suprantama, absoliučiai visų arba bent jau pilno visų metų liturginio ciklo giesmių viename darbe išanalizuoti neįmanoma. Iš kitos pusės, to ir nereikia, kadangi mūsų tikslas yra atskleisti esminius šio giedojimo tradicijos bruožus. Tuo tikslu pasirinksime tik kai kurias sritis bei žanrus ir jų analizės pagrindu išryškinsime svarbesnes ypatybes. Vienas iš atrankos kriterijų išplaukia iš pačios liturgijos, t.y. dalis pasirinktų giesmių ir jų ciklų paimta iš liturginių valandų, o kita dalis — iš mišių giesmių. Kiekybiniu požiūriu didesnę dalį sudarys būtent liturginių valandų giesmės bei ciklai. Viena vertus, tokį pasirinkimą lemia mūsų jau nekartą išsakytas prof. L. Dobszay pastebėjimas, kad tradicijai nustatyti daug labiau tinka būtent liturginių valandų šaltiniai, o ne mišių giesmės, kurios išlaikiusios daug didesnę

vieningumo laipsnį¹⁵⁸. Kita vertus, šį pasirinkimą lemia ir antrasis giesmių atrankos kriterijus, kylantis iš pačių šaltinių. Tai yra, už pagrindą imsime tas giesmes, kurios užrašytos seniausiuose mūsų turimuose rankraštiniuose pergamentiniuose šaltiniuose. Šiuo atveju išeities taškas bus ne pilni giesmynai, bet būtent fragmentai, saugomi VUB rankraštyne. Nes kaip tik jie priklauso pačių seniausiųjų mūsų turimų šaltinių grupei. Kaip minėjome, kai kurie iš jų yra kilę dar iš XIV a., ir nors greičiausiai jie buvo surašyti ne anuometinės LDK teritorijoje, tačiau turime pagrindo manyti, kad jie buvo naudojami tų laikų ir vėlesnių amžių Lietuvos bažnyčiose ir vienuolynuose. Todėl tam tikra prasme juos galima laikyti grigališkojo choralo pradžios Lietuvoje liudytojais. Kadangi pagrindinis mūsų analizės metodologinis principas yra istorinis lyginamasis, transkribuotas giesmes lyginsime su kituose panašaus ir vėlyvesnio laikotarpio giesmynuose užrašytomis tų pačių giesmių versijomis. Ši analizė ir padės atskleisti kaip gyvavo ir kito, ar atvirkščiai tvirtai laikėsi be žymesnių pokyčių giesmių melodika bei kai kurie kiti bruožai, kas sykiu sudaro kertinius grigališkojo choralo tradicijos elementus.

3.4.1. Liturginių valandų giesmės. Kaip jau minėjome, vienas iš konkrečių giesmių pasirinkimo kriterijų yra tai, kokios giesmės užfiksuotos seniausiuose šaltiniuose, iš kurių kaip pagrindą imame būtent fragmentus. Tad pilniausi oficijai, kuriuos toliau ir analizuosime yra užrašyti trijuose iš vieno antifonarijaus kilusiuose fragmentuose — VUB/F45-9, VUB/F45-10 ir VUB/F45-16. Tai Švč. Trejybės ir Kristaus Kūno švenčių oficijai. Trečiojo, labiausiai fragmentiško oficijaus *De Regum* neanalizuosime. Pagrindinė priežastis būtų ta, kad kituose mūsų turimuose šaltiniuose šio oficijaus giesmių tiesiog neaptikome. Tad iš vienos pusės pagrindinis mūsų metodologinis principas, analizuojant pastarojo oficijaus giesmes, šiuo atveju nėra visai tinkamas, o iš kitos pusės jų nagrinėjimui būtų reikalingas specialus tyrimas, kuris išeitų už šios studijos rėmų. Iš likusių pavienių giesmių atskirai aptarsime šv. Andrejaus oficijaus antifoną *Unus ex duobus*, kuri užfiksuota bene seniausiame antifonalo fragmente VUB/F45-14.

---

¹⁵⁸ L. Dobszay & G. Proszeky. *CAO-ECE: A Preliminary Report*. Budapest, 1988, p. 17.

Kiti mūsų pasirinkti ciklai yra susiję su Marijos šventėmis bei šv. Pranciškumi. Tai lėmė šios priežastys: pirma, Marijos gerbimas apskritai buvo ir tebėra vienas svarbiausių katalikiškojo pamaldumo išraiškų, Lietuvoje jos kultas veikiausiai plito kartu su krikštu. Kaip matėme iš diplomatinių šaltinių, Vilniaus pranciškonų vienuolyno Švč. Mergelės Marijos bažnyčia tapo vienu ankstyviausių piligrimystės centrų¹⁵⁹. Pagaliau, vienas iš seniausių žinomų Europoje Marijos asmeninių apsireiškimų, kuris, pasak tradicijos, įvyko 1608 m. Šiluvoje, irgi sustiprino Marijos reikšmę Lietuvos katalikų Bažnyčioje. Iš visų ciklų pasirinkome tik Marijos gimimo ir nekaltojo prasidėjimo švenčių giesmes, kurios sykiu buvo ir vienos svarbiausių, o kartu, kaip matysime, bent iš dalies įvairiuose šaltiniuose jos yra liturgiškai susijusios, taip pat naudojamos kai kurios tos pačios arba tų pačių bei artimų melodijų giesmės. Pranciškoniškoji linija, neimant domėn priešistorinio benediktiniškojo elemento susijusio su šv. Brunonu, yra pati seniausia ir sykiu, kaip rodo šaltiniai, bene ilgiausiai gyvavusi srovė LDK grigališkojo giedojimo tradicijoje¹⁶⁰. Šių šaltinių medžiaga taip pat pasitelkiama analizuojant aukščiau išvardintus ciklus bei giesmes. Tačiau manome esant prasminga panagrinėti bent vieną iš kelių vadinamųjų rimuotų oficijų, kuriuos pranciškonai naudojo mažiausiai iki XVIII a. pab. Tuo tikslu pasirinkome vieną organiškiausių iš pranciškoniškų oficijų, o būtent šv. Pranciškaus stigmatizacijos šventės oficijų. Jis užrašytas ir seniausiuose mūsų turimuose šaltiniuose, ir vėlyvuosiuose su vienos ar kitos atšakos pranciškonais susijusiuose giesmynuose.

3.4.1.1. Švč. Trejybės oficijus. Švč. Trejybės šventė į visuotinį Katalikų bažnyčios kalendorių buvo įtraukta palyginti vėlai. Tikrai XIV a. pradžioje popiežius Jonas XXII (1316-1334) nustatė šios šventės datą pirmąjį sekmadienį po Sekminių ir įvedė kaip privalomą visai Bažnyčiai¹⁶¹. Kita vertus, įvairūs šaltiniai rodo, kad pati šventė įvairiose regionuose imta švęsti dar brandžiaisiais viduramžiais¹⁶², o seniausias žinomas oficijus, kurio autorystė priskiriama

¹⁵⁹ Žr. 3.2.2 skyrių.

¹⁶⁰ Tai liudija ir mūsų atlikta pradinė įvairių šaltinių bei konkrečiai diplomatinių šaltinių analizė.

¹⁶¹ Žr.: Trinity Sunday // The Catholic Encyclopedia. Prieiga per internetą: <http://www.newadvent.org/cathen/15058a.htm>, žiūrėta 2011.05.04.

¹⁶² Ibidem.

Steponui iš Lježo (m. 920), šaltiniuose aptinkamas nuo X a.¹⁶³. Kitas oficijus buvo sukurtas XIII a. II p. ir jo autorystė priskiriama pranciškonui Jonui Peckhamui, vėliau tapusiam Kenterberio arkivyskupu (m. 1292)¹⁶⁴. Sprendžiant pagal mūsų turimus šaltinius, po Tridento susirinkimo įvykdytos reformos, Švč. Trejybės šventės oficijus buvo unifikuotas, už pagrindą imant Stepono iš Lježo sukurtą oficiją. Kokia situacija buvo susiklosčiusi ir kaip ji kito LDK?

Pirmiausia, verta panagrinti, kuris iš oficijų užrašytas VUB/F45-9 ir VUB/F45-10. Pilnas giesmių sąrašas pirmajame fragmente yra toks:

- fol. [1r]: *[Adesto unus Deus omnipotens] pater et filius et spiritus sanctus. Ps. Dne dns nr*
- fol. [1r]: *Ant. Te unum in substancia. Ps. Celi enarant*
- fol. [1r]: *Ant. Te semper idem esse uiuere. Ps. Domini est terra*
- fol. [1r]: *Rubrica: V. Quis deus magnus / Sicut deus noster.*
- fol. [1r-v]: *[Responsorium:] Benedicat nos Deus*
- fol. [1v-2r]: *Responsorium: Benedictus dominus deus israhel*
- fol. [2r-v]: *Responsorium Quis deus magnus*
- fol. [2v]: *Rubrica: In II° n° [In secundo nocturno]*
- fol. [2v]: *Ant. Te inuocamus. Ps. Eructauit*
- fol. [2v-3r]: *Ant. Spes nostra salus nostra. Ps. Deus noster*
- fol. [3r]: *Ant. Libera nos salua nos. Ps. Magnus dominus*
- fol. [3r]: *V. Benedicamus patrem et filium cum S.*
- fol. [3r-v]: *Responsorium: Magnus Dominus et magna virtus eius.*
- fol. [3v-4r]: *Responsorium: Gloria patri geniteque proli*
- fol. [4r-v]: *Responsorium: Honor virtus et potestas*
- fol. [4v]: *Rubrica: In III° n° [In tertio nocturno]*
- fol. [4v-5r]: *Ant. Karitas pater est gracia xpūs. Ps. Cantate*
- fol. [5r]: *Ant. Verax est pater veritas filius. Ps. Dominus regit ex*
- fol. [5r]: *Ant. Una igitur patyr logos. Ps. Cantate*
- fol. [5r]: *V. Benedictus es dne in firmamento celi. Lauda*
- fol. [5r-6r]: *Responsorium: Summe trinitati simplici deo*
- fol. [6r-v]: *Responsorium: Benedicamus patrem et filium*
- fol. [6v-7v]: *Responsorium: Te deum patrem ingenitum*
- fol. [7v]: *Versiculus. Verbo domini celi firmati [sunt]*
- fol. [7v]: *[Ad Laudes] Ant. O beata et benedicta. Ps. Dominus regnavit.*
- fol. [7v-8r]: *[Ad Laudes] Ant. O beata et benedicta. Ps. Jubilate.*

¹⁶³ Björkvall G. & Haug A. Performing Latin Verse: Text and Music in Early Medieval Versified Offices // The Divine Office in the Latin Middle Ages. Oxford, 2000, p. 278-279.

¹⁶⁴ Trinity Sunday. Prieiga per internetą: <http://www.newadvent.org/cathen/15058a.htm>, žiūrėta 2011.05.04.

- fol. [8r]: [Ad Laudes] Ant. *O vera summa*. Ps. *Deus deus [meus]*.
 fol. [8r-v]: [Ad Laudes] Ant. *O vera summa*. Ps. *Benedicite*.
 fol. [8v]: [Ad Laudes] Ant. *Te iure laudant*. Ps. *Laudate*.
 fol. [8v]: Versiculus. *Verbo domini celi firmati sunt*. Et
 fol. [8v]: [Ad Laudes. Ant. ad Benedictus] *Benedicta sit creatrix*.

Paskutiniosios antifonos *Ad Benedictus* pabaiga su žodžiais „infinita seculorum secula“ yra užrašyta VUB/F45-10 fragmente. Taigi, turime beveik pilną Aušrinės (*Matutinum*) versiją su visomis trimis naktinėmis (*nocturnus*), trūksta tik jos invitorijaus ir pilną rytmetinės (*Laudes*) versiją su visomis penkiomis psalmių antifonomis bei antifona *Ad Benedictus*. Kokios giesmės turėjo būti giedamos per pirmuosius ir antruosius mišparus? Nors kitų lapų iš šio antifonarijaus neišliko, laimei VUB/F45-10 fragmente po antifonos *Benedicta sit creatrix* pabaigos užrašyta ilga rubrika, kurioje išvardinta, kokios giesmės turėjo būti giedamos per mažąsias valandas ir sykiu antruosius mišparus. Pastariesiems nurodoma giedoti šias giesmes:

In ii vespere a[ntiphona] *Gloria tibi trinitas* **Ps.** *Dicit dominus*, cum aliis sequentibus. **R[esponsorium]** *Summe trinitati*. **y[mnus]** *O lux beata*. **V.** *Quis deus magnus sicut deus*.

[„Antruosiuose mišparuose antifona *Gloria tibi trinitas*, psalmė *Dicit dominus* su kitomis po to sekančiomis /antifonomis ir psalmėmis/. Responsorijus *Summe trinitati*, himnas *O lux beata*. Versikulas *Quis deus magnus sicut deus*.“]

Taigi, sprendžiant pagal šią rubriką, ir per pirmuosius, ir per antruosius mišparus buvo giedamos tos pačios antifonos, kadangi paminima tik pirmoji — *Gloria tibi trinitas*, o kitos įvardijamos nuoroda „su likusiomis“. Kokios tai antifonos, atskleidžia kiti šaltiniai. Po ką tik įvardintosios seka *Laus et perennis gloria*, *Gloria laudis*, *Laus Deo Patri* ir *Ex quo omnia*. Pirmųjų mišparų *ad Magnificat* antifona, remiantis šiais šaltiniais, turėjo būti *Gratias tibi Deus*. Kita vertus, galima prielaida, kad galėjo būti ir kokia nors kita antifona, kadangi antrųjų mišparų antifona, kuri užrašyta VUB/F45-10 po minėtos rubrikos, yra *Te gloriosus apostolorum chorus*. Tuo tarpu daugelyje kitų šaltinių šioje vietoje naudojama antifona *Te Deum Patrem ingenitum*, tapusi pagrindine antrųjų mišparų antifona potridentinėje liturgijoje. Taigi, galime konstatuoti, kad VUB/F45-9 ir VUB/F45-10 užrašyta viena seniausių Švč. Trejybės oficijaus versijų, kuri, kaip minėjome priskiriama Steponui iš Lježo.

Sykiu tai laikytina ir viena archaiškiausių tradicijų, kurios, kaip rodo šie šaltiniai, buvo laikomasi bent jau XV-XVI a. I p. ir LDK. Kitas klausimas, kiek ilgai ir kiek plačiai ši tradicija buvo paplitusi. Bent jau dalinį atsakymą duoda kitų šaltinių analizė.

Pirmiausia, trumpai pristatysime, kokiais kitais šaltiniais pagrįstas mūsų tyrimas. Iš rankraštinių antifonalų pasirinkome abu seniausius pergamentinius giesmynus LMAVB/F2-101 ir LMAVB/F22-102. Po to, pasitelkiami rankraštiniai XVII ir XVIII a. pranciškonų, dominikonų, Laterano kanauninkų ir karmelitų antifonarijai (VUB/F45-1_AnOFM1700, VUB/F45-7_AnOPrViln 1752, VUB/F45-19_An1770, VUB/F45-26, LNMMB/04/27892_AnCar_sXVIII) bei keli spausdinti giesmynai — du XVI a. pab. Romos antifonalai, kurie abu susiję su pranciškonais (VUB/II/1608_AnR1572 ir VUB/II/1609_AnR1586), ir Ž. Liauksmo parengtas bei išleistas antifonolas (VUB/II/10709_AnLaux1694). Be to, kaip papildoma konsultacinė priemonė pasitelktas vėlyvas 1771 m. Venecijoje išleistas antifonolas (VUB/IV/23807_AaR1771) ir vienas iš oficialiųjų XX a. išleistų grigališkojo choralo giesmynų *Antiphonale Monasticum* (AnM1934). Muzikinei kai kurių giesmių analizei taip pat buvo panaudoti ir papildomi rankraštiniai šaltiniai iš mūsų turimo šaltinių sąrašo.

Kokios giesmės surašytos šiuose šaltiniuose? Iš tiesų, atsakymas nėra toks vienareikšmis, kokio būtų galima tikėtis. Pirma, vyrauja seniausioji Švč. Trejybės oficijaus versija, tačiau lyginant su VUB/F45-9–VUB/F45-10 beveik visur naudojama trumpesnė versija, t.y. pirmiesiems ir antriesiems mišparams bei rytmetiniams šlovinimams naudojamos tos pačios penkios psalmių antifonos (tai jau minėtos *Gloria tibi trinitas*, *Laus et perennis gloria*, *Gloria laudis*, *Laus Deo Patri* ir *Ex quo omnia*), skiriasi tik pirmųjų ir antrųjų mišparų ad Magnificat bei rytmetinės ad Benedictus antifonos (daugeliu atveju, atitinkamai — tai antifonos *Gratias tibi Deus*, jau minėta *Te Deum Patrem ingenitum* ir *Benedicta sit sancta creatrix*). Bene pilniausiai šis oficijus pateiktas spausdintame antifonarijuje VUB/II/1609_AnR1586, kurio versiją su giesmių incipitais¹⁶⁵ čia ir pateikiame:

---

¹⁶⁵ Pilną oficijaus teksto versiją žr. Priede 6.

[fol. 85r-102v:]

Rubrica **Ad Vesperas Antiphona. Gloria tibi Trinitas. cum reliquis de Lau[dibus] Psal. Dixit Dominus cum reliquis de Dominica, et loco ultimo, Psalm. Laudate Dominum omnes gentes. V. Benedicamus Patrem, et Filium cum sancto Spiritu. R. Laudemus et superexaltemus eum in saecula.**

Ant. **Gratias tibi Deus. Psal. Magnif.**

<...>

Rubrica **V. Vespertina oratio ascendat ad te Domine. R. Et descendat super nos misericordia tua.**

Ad Matutinum, Invit.

Invit. **Deum verum, unum in Trinitate. Psal. Venite.**

In primo Nocturno Antipho[na]

Ant. **Adesto unus Deus. Psalm. Domine Dominus noster.**

Ant. **Te unum in substantia. Psal. Coeli enarrant.**

Ant. **Te semper idem esse. Psal. Domini est terra.**

Rubr. **V. Benedicamus Patrem et Filium cum sancto Spiritu. R. Laudemus et superexaltemus eum in saecula.**

Responso[orium] primum. *Vidi Dominum sedentem.*

Resp. ii. *Benedictus Dominus Deus Israel.*

Resp. iii. *Benedicat nos Deus.*

In ii. Noct. Antiphona

Ant. **Te invocamus. Psal. Omnes Gentes.**

Ant. **Spes nostra. Psal. Magnus Dns.**

Ant. **Libera nos, salva nos.**

Rubr. **V. Verbo domini celi firmati sunt. R. Et spiritu oris eius omnis virtus eorum.**

Resp. iv. *Quis Deus magnus.*

Resp. v. *Tibi laus, tibi gloria.*

Reps. vi. *Magnus Dominus.*

In iii. Noct. Antiphona

Ant. **Charitas Pater est. Psalmus. Cantate Domino. i.**

Ant. **Verax est Pater. Psalmus. Dominus regnavit, exultet.**

Ant. **Pater et Filius. Psal. Cantate Domino. ii.**

Rubr. **V. Benedictus es domine, in firmamento celi. R. Et laudabilis et gloriosus et superexaltatu in secula.**

Resp. vii. *Benedicamus Patrem.*

Rubr. **Respo[nsorium]. viii. Duo Seraphim. fol. 41.**

Ad Laudes, et per Horas antiphonae.

Ant. **Gloria tibi Trinitas. Psal. Dns regn.**

Ant. **Laus et perennis gloria. Psal. Jubilate Deo.**

Ant. **Gloria laudis. Psal. Deus Deus meus.**

Ant. **Laus Deo Patri. Psal. Benedicite.**

Ant. **Ex quo omnia. Psal. Laudate Dnm de celis.**

Rubr. **V. Benedicamus Patrem et Filium cum sancto Spiritu. R. Laudemus et superexaltemus eum in secula. Ad Benedictus, Antiphona.**

Ant. **Benedicta sit sancta. Psal. Benedictus.**

- Rubr. **Deinde pro comm. Dominicae. Antiphona.**
 Ant. *Estote ergo misericordes.*
 Rubr. **V. Dominus regravit. R. Induit Dominus. Ad Tertiam, R. br.**
 <...>
 Rubr. **V. Sit nomen Domini benedictum. R. Ex hoc nunc, et usque in saeculum. Ad Vesperas, Antiphona.** Gloria tibi. **Cum reliquis de laudibus. psalmus.** Dixit Dominus. **cum reliquis loco ultimo.** In exitu. **V. Benedictus es Domine in firmamento coeli. R. Et laudabilis et gloriosus in saecula. Ad Magnificat, Antiphona.**
 Ant. *Te Deum Patrem ingenitum. Ps. Magnif.*

Iš tiesų, šis variantas yra jau potridentinė, reformuota Švč. Trejybės oficijaus versija, kurios Romos rito ekstraordinarinėje formoje laikomasi iki šiol. Neatsitiktinai ar savo pilna išraiška, ar versija tik su mišparų–rytmetinės antifonomis yra surašyta daugumoje mūsų sąrašo giesmynų¹⁶⁶. Didesnė jų dalis buvo surašyta ar išspausdinta jau po Tridento susirinkimo įvykdytos liturginės reformos. Tačiau mūsų šaltiniuose yra ir dar viena šios šventės liturginių valandų versija. Pilniausiu pavidalu ji yra pateikta netrukus po Tridento reformos išleistame Romos sekmadienių antifonarijuje VUB/II/1608_AnR1572. Tiesa, čia šis oficijus išspausdintas labai įdomiai. Pirma, jis pradedamas ne nuo pirmųjų mišparų, kaip turėtų būti, bet iškart nuo aušrinės. Antra, iš visos aušrinės, tik trečiosios naktinės antifonos ir responsorijai užrašyti pilnai, t.y. tekstai su melodijomis, tuo tarpu pirmosios ir antrosios naktinės giesmių užrašyti tik tekstai be jokių melodijų. Trečia, nors šio antifonarijaus tituliniam lape įrašyta, kad giesmynas surašytas pagal naujojo Romos brevioriaus tvarką („iuxta ordinem Novi Breviarii Romani accommodatum...“), tačiau Švč. Trejybei čia naudojamas rimuotas oficijus, t.y. vienas iš tų, kurių po popiežiaus šv. Pijaus V liturginės reformos Romos rite bent jau teoriškai buvo atsisakyta. Nors šiame leidinyje nėra nurodyta, bet tai greičiausiai minėtas pranciškono Jono Peckhamo oficijus. Visa ši versija su giesmių incipitais¹⁶⁷ atrodo taip:

[fol. 245v – 253v:]

IN VIG[ILIA] S. TRINITATIS [= In I vesperis]
Antiphona. Sedenti super solium. Ps. Dixit dominus.

¹⁶⁶ Pilną palyginamąją lentelę žr. Priede 7.

¹⁶⁷ Pilną teksto versiją žr. Priede 6.

- Antiphona.** *Sequamur per suspirium.* **Ps.** *Confitebor.*
- Antiphona.** *Si noster vis hęc germina.* **Ps.** *Beatus vir.*
- Antiphona.** *Lux non decisa radium.* **Ps.** *Laudate pueri dominum.*
- Antiphona.** *Eterno patri gloria.* **Ps.** *Lau.[date] do.[minum] omnes ge.
[ntes]*
- Rubrica** **Hy[mnus]** *In maiestatis.* **in psal[terio]. V.** *Benedicamus patrem
et filium cum sancto spiritu. R.* *Laudemus et superexaltemus
eum in secula.. Ad Mag[nificat] An[tiphon]a.*
- Antiphona.** *O Seraphim iocunditas. Evovae*
<...>
- Ad matutinum. Inuitatorium**
- Invit.** *Regem trinum ac simplicem venite adoremus.* **Ps.** *Venite.* fo. 2.
- Rubrica** **Hym.** *O lux beata.* fo. 103.
- In primo nocturno.**
- Antiphona.** *Celum terramque.* **Ps.** *Dne dns noster.*
- Antiphona.** *De deo deus prodiens.* **Ps.** *Celi enarrant.*
- Antiphona.** *Leuentur cordis ostiam.* **Ps.** *Domini est terra.*
- Rubrica** **V.** *Benedicamus patrem et filium cum sancto spiritu. R.*
Laudemus et superexaltemus eum in secula.
- R[esponsor]ium. i.** *Confirmata hoc mysterium.*
- R. ii.** *Qui cęli fecit ambitum.*
- R. iii.** *Archani dat indaginem.*
- In secundo nocturno.**
- Antiphona.** *Excelso regi glorię.* **Ps.** *Omnes gentes. *
- Antiphona.** *O paucis quondam trinitas.* **Ps.** *Magnus dominus.*
- Antiphona.** *Descendit dei filius.* **Ps.** *Deus iudicium.*
- Rubrica** **V.** *Benedictus es domine, in firmamento cęli. R.* *Et laudabilis
et gloriosus et superexaltatu in secula.*
- R. iiij.** *Quid Abraham ad ostium.*
- R. v.** *Eterna mundi ferie.*
- R. vj.** *Qui aqui vestem tribuit.*
- In tertio nocturno. Antiphona.**
- Antiphona.** *A cęli terre termino.* **Ps.** *Cantate. i.*
- Antiphona.** *Superne lucis radius.* **Ps.** *Dominus regnavit exul.*
- Antiphona.** *Cor cantet vox et opera.* **Ps.** *Cantate. ii.*
- Rubrica** **V.** *Verbo domini cęli firmati sunt. R.* *Et spirat oris eius omnis
virtus eorum.*
- Resp. vii** *Candor lucis per purum speculum.*
- Resp. viij** *Sequamur testimonium.*
- Ad laud[es] et per horas. Antiphona.**
- Antiphona.** *Quam clara testimonia.* **Ps.** *Evovae.*
- Antiphona.** *Cum laudibus et iubilis.* **Ps.** *Evovae.*
- Antiphona.** *In te fons vite sitiunt.* **Ps.** *Evovae.*
- Antiphona.** *Tres in fornacis medio.* **Ps.** *Evovae.*
- Antiphona.** *Laudet factura dominum.* **Ps.** *Evovae.*

Rubrica **Hy[mnus] Festi lau. in psal[terio]. V. Sit nomen domini benedictum. R. Ex hoc nunc et vsque in seculum. Ad B[enedictus] An[tiphona].**

Antiphona. *Quam felix celi ciuitas. Ps. Evovae.*

<...>

Rubrica **Ad vespervas antiphona Quam clara. cum rel[iquis] de laudibus. psal[mi], cap[itulum], hym[nus] vt in primis vespervis. V. Sit nomen. R. Ex hoc nunc. Ad Mag[nificat] An[tiphon]a.**

Antiphona. *Eterna mens dum flectitur. Ps. Evovae.*

Taigi, akivaizdžiai turime tris versijas, iš kurių dvi yra palyginti artimos, o trečioji visiškai savita. Patogumo dėlei šias tris versijas pavadinsime *Versija A*, *Versija B* ir *Versija C*. Pirmosios dvi versijos pirmiausia skiriasi savo giesmėmis rytmetinėje bei kai kuriomis Aušrinės giesmėmis. Antai *Versijoje B*, kuri kaip minėjome įsitvirtino potridentinėje liturgijoje, rytmetinėje kartojamos tos pačios giesmės kaip ir abiejų *A* ir *B Versijų* mišparuose, išskyrus antifonas, skirtas giedoti su evangelinėmis giesmėmis (žr. Lentelę 1), tuo tarpu senesnioje *Versijoje A* rytmetiniams šlovinimams yra skirtos kitos antifonos. Panašus principas, kuomet per mišparus (tik šiuokart antruosius mišparus) ir rytmetinę (bei atitinkamai mažąsias liturgines valandas) giedamos tos pačios antifonos, naudojamas ir *Versijoje C*¹⁶⁸. Apskritai, tai yra gana universalus principas, naudojamas daugelyje (nors ir ne visuose) oficijų. Pavyzdžiui, kaip matysime, tarp šiame darbe analizuojamų oficijų, šiuo principu iš dalies pagrįstas Švč. M. Marijos Nekaltojo prasidėjimo ir Gimimo oficijai, šv. Pranciškaus stigmatizacijos oficijus, etc.

Pažvelgus atidžiau, skirtumų tarp *Versijų A* ir *B* matyti daugiau. Jie atsiskleidžia Aušrinėje. Tiesa, tarp jos antifonų didelių išsiskyrimų nėra. Aštuonios iš devynių antifonų abiejose versijose yra tos pačios, skiriasi tik trečiosios naktinės paskutinė antifona — versijoje *A* čia naudojama *Una igitur patyr* (arba *pater*–?) *logos*, o versijoje *B* giedama antifona *Pater et Filius*. Gerokai didesnis skirtumas matyti tarp responsorijų. Pavyzdžiui, pirmojoje abiejų versijų naktinėje du iš trijų responsorijų yra tie patys, tačiau tas pat

¹⁶⁸ Rubrikos informacija „In Vigilia S. Trinitatis“ šiuo atveju reiškia, kad tai Švč. Trejybės šventės vigilijos (išvakarių) mišparai, kurie kartu yra ir pirmieji jau šventės dienos mišparai. Bet kurios šventės pirmieji mišparai visuomet švenčiami šventės išvakarėse, tačiau paprastai jie ir įvardijami, kaip I mišparai, o ne vigilija. Tik kai kurios šventės (pvz., Kalėdos, šv. Laurynas etc.) turėjo/turi savo vigilijas, t.y. švenčiamas išvakarių dienas.

responsorijus *Benedicat nos Deus* versijoje *A* naudojamas kaip pirmasis responsorijus, o versijoje *B* — kaip trečiasis. Lygiai tas pats kartojasi ir antrojoje naktinėje su responsorijumi *Magnus Dominus*, o trečiojoje naktinėje *A* versijos aštuntasis responsorijus *Benedicamus Patrem*, versijoje *B* giedamas po septintojo skaitinio. Tuo tarpu responsorijus *Quis Deus magnus*, kuris versijoje *A* giedamas pirmojoje naktinėje po trečiojo skaitinio, versijoje *B* jau atsiduria antrojoje naktinėje ir čia tampa ketvirtuoju responsorijumi. Dar keletas responsorijų naudojami tik vienoje versijoje. Pavyzdžiui, *A* versijoje tokie unikalūs responsorijai yra *Gloria Patri geniteque proli* (V), *Honor, virtus et potestas* (VI), *Summe Trinitati* (VII) ir *Te Deum Patrem* (IX); o versijoje *B* — *Vidi Dominum sedentem* (I), *Quis Deus magnus* (IV), *Tibi laus, tibi gloria* (V) ir *Duo Seraphim* (VIII). Pastebėtina, kad versijoje *A* yra užrašytas devintasis responsorijus, kokio nėra kitose dviejose versijose. Tai kiek stebina, nes kaip taisyklė, vietoje devintojo responsorijaus sekmadeniais ir per šventes aušrinėje visuomet giedamas padėkos himnas *Te Deum*, kas neabejotinai ir buvo naudojama kaip savaime suprantamas dalykas, o todėl ir neužrašytas, versijose *B* ir *C*. Devintojo responsorijaus *A* versijoje naudojimą galbūt paaiškina jo tekstas, kurio pirmieji žodžiai sutampa su minėtu himnu ir kuri būtų galima apibūdinti kaip tiesiog apibendrinančią doksologiją (žr. Pvz. 1). Tiesa, kai kuriuose šaltiniuose šis responsorijus buvo giedamas per mišparus¹⁶⁹, tačiau šiuo atveju tokia rubrika nenurodyta ir šis responsorijus laikytinas būtent trečiosios naktinės trečiuoju responsorijumi¹⁷⁰.

Lentelė 1

GIESMĖ	VERSIJA A	VERSIJA B	VERSIJA C
	Vesperae / Mišparai (<i>Versijoje C</i> – I mišparai)		
Antiph.	<i>Gloria tibi Trinitas</i>	<i>Gloria tibi Trinitas</i>	<i>Sedenti super solium</i>
Antiph.	<i>Laus et perennis gloria</i>	<i>Laus et perennis gloria</i>	<i>Sequamur per suspirium</i>
Antiph.	<i>Gloria laudis</i>	<i>Gloria laudis</i>	<i>Si nocte vis hec germina</i>

¹⁶⁹ Pvz., tokia šio responsorijaus vieta nurodyta 1495 m. išspausdintame Augsburgio antifonarijuje; žr.: CANTUS duomenų bazę, prieiga per internetą: <http://publish.uwo.ca/~cantus/mssindex.html>; žiūrėta 2011.05.08.

¹⁷⁰ Taip jis naudojamas, pvz., XIV a. Sankt Lambrechto antifonarijuje ar XII a. Klosterneuburgo antifonarijuje (Ibidem).

GIESMĖ	VERSIJA A	VERSIJA B	VERSIJA C
Antiph.	<i>Laus Deo Patri</i>	<i>Laus Deo Patri</i>	<i>Lux non decisa radium</i>
Antiph.	<i>Ex quo omnia</i>	<i>Ex quo omnia</i>	<i>Eterno patri gloria</i>
AdMag. I	<i>Gratias tibi Deus (?)</i>	<i>Gratias tibi Deus</i>	<i>O Serphim iocunditas</i>
AdMag. II	<i>Te gloriosus apostolorum</i>	<i>Te Deum Patrem</i>	<i>Eterna mens dum flectitur</i>
Matutinum / Aušrinė			
Antiph. i	<i>Adesto unus Deus</i>	<i>Adesto unus Deus</i>	<i>Celum terramque</i>
Antiph. ii	<i>Te unum in substancia</i>	<i>Te unum in substancia</i>	<i>De Deo Deus prodiens</i>
Antiph. iii	<i>Te semper idem esse</i>	<i>Te semper idem esse</i>	<i>Leventur cordis ostiam</i>
Resp. i	<i>Benedicat nos Deus</i>	<i>Vidi Dominum sedentem</i>	<i>Confirmata hoc mysterium</i>
Resp. ii	<i>Benedictus Dominus</i>	<i>Benedictus Dominus</i>	<i>Qui caeli fecit ambitum</i>
Resp. iii	<i>Quis Deus magnus</i>	<i>Benedicat nos Deus</i>	<i>Archani dat indaginem</i>
Antiph. iv	<i>Te invocamus</i>	<i>Te invocamus</i>	<i>Excelso regi gloriae</i>
Antiph. v	<i>Spes nostra</i>	<i>Spes nostra</i>	<i>O paucis quondam</i>
Antiph. vi	<i>Liber nos salva nos</i>	<i>Liber nos salva nos</i>	<i>Descendit Dei Filius</i>
Resp. iv	<i>Magnus Dominus</i>	<i>Quis Deus magnus</i>	<i>Quid Abraham ad ostium</i>
Resp. v	<i>Gloria Patri geniteque</i>	<i>Tibi laus, tibi gloria</i>	<i>Eterna mundi ferie</i>
Resp. vi	<i>Honor virtus et potestas</i>	<i>Magnus Dominus</i>	<i>Qui qui vestem tribuit</i>
Antiph. vii	<i>Caritas Pater</i>	<i>Caritas Pater</i>	<i>A caeli terrae termino</i>
Antiph. viii	<i>Verax est Pater</i>	<i>Verax est Pater</i>	<i>Supernae lucis radius</i>
Antiph. ix	<i>Una igitur Patyr Logos</i>	<i>Pater et Filius</i>	<i>Cor cantet vox et opera</i>
Resp. vii	<i>Summe Trinitati</i>	<i>Benedicamus Patrem</i>	<i>Candor lucis per purum</i>
Resp. viii	<i>Benedicamus Patrem</i>	<i>Duo Seraphim</i>	<i>Sequamur testimonium</i>
Resp. ix	<i>Te Deum Patrem</i>	—	—
Laudes / Rytmetinė (Versijoje C ir II mišparai)			
Antiph.	<i>O beata et benedicta</i>	<i>Gloria tibi Trinitas</i>	<i>Quam clara testimonia.</i>
Antiph.	<i>O beata et benedicta</i>	<i>Laus et perennis gloria</i>	<i>Cum laudibus et iubilis</i>
Antiph.	<i>O vera summa</i>	<i>Gloria laudis</i>	<i>In te fons vitae sitiunt</i>
Antiph.	<i>O vera summa</i>	<i>Laus Deo Patri</i>	<i>Tres in fornacis medio</i>
Antiph.	<i>Te iure laudant</i>	<i>Ex quo omnia</i>	<i>Laudet factura dominum</i>
AdBnd.	<i>Benedicta sit creatrix</i>	<i>Benedicta sit sancta creatrix</i>	<i>Quam felix caeli civitas</i>

Pvz. 1.

Te de – um pat–rem inge — ni–tum te fi – li–um u–ni–ge — ni–tum te

spiri-tum sanc — tum pa-ra — cli — tum san — ctam et in-di-ui-duam tri-
 ni — ta — tem to — to corde et o — re con-fi-te — mur lau-da — mus atque
 be-ne — di-ci-mus Ti-bi glo — ri — a in se —
 cu-la. V. Quo-ni-am magnus es tu et fa-ci-ens mi-ra-bi-li — a tu
 es de-us so-lus. Ti-bi. Glo-ri-a pa-tri et fi-li-o et
 spi-ri — tu-i san-cto. In se[cula].

Kitas klausimas, susijęs su šių versijų paplitimu bei pasiskirstymu mūsų turimuose šaltiniuose. Pradėsime nuo versijos *C*, kuri mūsų šaltiniuose atsispindi menkiausiai. Kaip jau minėjome, pilną jos variantą mes turime užrašytą spausdintame antifonarijuje VUB/II/1608_AnR1572. Ar tai vienetinis egzempliorius, ar ši versija dar kur nors kitur užrašyta, ar apskritai ji buvo žinoma ir giedama LDK? Atsakymai į šiuos klausimus nėra tokie paprasti. Paties šio antifonalo egzempliorius, mūsų žiniomis, Lietuvoje yra vienintelis. Bent kol kas kito analogiško neteko aptikti. Peržvelgus kitus rašytinius mūsų šaltinius, šio oficijaus taip pat nematome. Tačiau gilesnis tyrimas parodė, kad jis vis dėlto žinotas ir neabejotinai praktikuotas, bent jau pranciškonų vienuolių.

Iš dviejų seniausiųjų su pranciškonais (šiuo atveju Vilniaus bernardiniais arba pranciškonais observantais) siejamų antifonų — LMAVB/F22-101 ir LMAVB/F22-102 — tik pirmajame yra užrašytas *B* versijos Švč. Trejybės oficijus. Tiesa, ši versija yra užrašyta gerokai vėliau, nei visas giesmynas, ant išskustų kitų giesmių. Tuo tarpu LMAVB/F22-102 toje vietoje, kur turėtų pagal

nuoseklią tvarką eiti ši šventė užrašytas kitas oficijus. Tai yra, po neužbaigto Sekminių liturgijos ciklo (fol. 47r–50v) seka lakūna, nes fol. 51 yra stipriai apipjaustytas. Nuo fol 52, kur jau turėtų būti užrašytas Švč. Trejybės oficijus, eina giesmės, kurių notacija yra tokio paties amžiaus ir stiliaus, kaip ir pagrindinio giesmyno (t.y. ji išlikusi originali), o tekstas užrašytas naujai ant senesniojo išskusto. Šiuo atveju — tai šv. Klaros rimuoto oficijaus tekstai. Kodėl buvo išskustas ankstesnis tekstas ir kada buvo užrašytas naujasis? Šio oficijaus vietoje jokių rubrikų ar kitų įrašų paaiškinančių šiuos veiksmus nerasime. Laimei, ant vidinės antrojo viršelio pusės yra priklijuotas lapas, kuriame surašyti *Versijos C* mišparų ir rytmetinės antifonų tekstai su šia preambule:

Sequentes Antiphonae sunt vetus Officium Ordinis De Ssma Trinitate: Quod sapientissime composuit Fr. Joannes Pecchanus Doctor insignis Ordinis Min: Archiepiscopus Cantuariensis invite creatus, ut videre est in Chronicis 2da par: lib: 4to: art: 12. Fuit autem sub notis hoc officium in Antiphonario statim post Festum Pentecostes, ad eadem notam omnium antiphonam S. P. N. Francisci, ac Sanctae Clarae.

[*Žemiau einančios antifonos yra senasis ordino Švč. Trejybės oficijus: kurį išmintingiausiai sukūrė br. Jonas Peckhamas, garsus mažųjų brolių ordino Doktoras: jam nenorint paskirtas Kenterberio arkivyskupu, kaip matyti iš Kronikų 2 d., 4 kn, 12 sk. Be to, šis oficijus buvo užrašytas natomis antfonarijuje iškart po Sekminių šventės, tomis pačiomis gaidomis, kaip ir šv. m. t. Pranciškaus ir šv. Klaros antifonos*]

Taigi, šis užrašas tiesiogiai patvirtina, kad šv. Klaros oficijaus tekstas yra užrašytas ant senojo Švč. Trejybės oficijaus. Į klausimą kada tai padaryta, atsakyti kiek sudėtingiau. Viena data yra tame pačiame lape su preambule. Jo pabaigoje yra dar vienas sunkiai įskaitomas prierasas ranka, kuris paaiškina, kad pačių antifonų jau nebelabai išeitų giedoti, kadangi melodijos jau pritaikytas šv. Klaros antifonomis, kai kurias natas perrašant, pertvarktant jų išdėstymą bei suskirstymą¹⁷¹. Šio prieraso pabaigoje užrašyta 1695 m. data. Tad nelieka abejonių, kad pats lapas surašytas ir užklijuotas būtent tais metais, tačiau tai dar nereiškia, kad būtent tais metais buvo padaryti minėti redakciniai

¹⁷¹ *Qua vero praedictae Antiphonae de Sanctissima Trinitate non solent modo cani, descripte sunt nunc de S. Clara antiphonae, quarum aliae syllabae qua(?) sunt(?) clitiores(?) litens, aliae pauperiores, ideo sub antiqua desperatione(?) illarum notarum, posteriores nouae non admodum apte concordant. Melius proinde Sanctae Clarae antiphonae, optima (erassiori tamen) agglutinata(?) tegantur papiro, et hoc officium suo loco suisque notis retitui faciat, quisquis diligens religiosa Panter(?) consimilem valueris adaptare manum; nisi jam siue descriptae(?).*

pakeitimai pačiame antifonarijuje. Tai galėjo ir greičiausiai buvo padaryta gerokai anksčiau. Labiausiai tikėtinas laikotarpis — XVI a. pab.–XVII a. pr. Viena vertus, taip verčia manyti ir šv. Klaros oficijaus teksto šrifto stilistika, kuri yra artima kitiems iš Vilniaus bernardinų vienuolyno kilusių rankraščių XVII a. pr. ranka darytiems įrašams, kaip pavyzdžiui, minėtasis gradualo LMAVB/F22-103 įrašas apie Šv. Kryžiaus ir šv. Onos bažnyčios Gardine kertinio akmens padėjimą, dalyvaujant Vilniaus vyskupui¹⁷².

Panaši perrašymo stilistika naudojama ir LMAVB/F22-101 (fol. 51-54), kur greičiausiai irgi maždaug tuo laikotarpiu buvo iš naujo, vietoj išskustų giesmių, užrašytos Švč. Trejybės oficijaus *B* versijos giesmės. Šįkart, šios antifonos bei keli responsorijai užrašyti būtent ant ankstesniosios to paties oficijaus versijos. Tai rodo ne tik išlikęs originalus pavadinimas „*De secta trinitate ad vs an ad mag*“ (fol. 51v), bet ir kai kurios išlikusios rubrikos. Pavyzdžiui, pačiame fol. 52v viršuje matyti ši rubrika: „*[h]y[mnus]* In mare status *V*. Benedicamus p[at]rem & filium cum s[piritu] s[ancto]. Laudemus & s[upe]r [exaltemus eum]. *ad mgt*“. Kiek žemiau ant penklinių: „*et fiet 2° [secundus?] dede?*“ [čia uždėtas inicialo “T” brūkšnys ir žodis yra nebeįskaitomas]; toliau: *Invitorium*. Šioje vietoje ant penklinių naujai užrašytas responsorijus *Duo seraphim clamabant alter ad alterum*. O virš pastarojo doksologijos (*Gloria patri et filio*) dar išlikusi senoji rubrika *Ad laudes*. Kokia versija šiame antifonale buvo užrašyta iš pradžių? Tose vietose, kur ant išskustų senųjų giesmių yra užrašytos naujosios, ankstesnių tekstų ir melodijų perskaityti plika akimi neįmanoma. Laimei, ant dviejų išskustų eilučių, einančių po minėto responsorijaus, niekas neužrašyta. Su lupa galima įžvelgti kai kuriuos žodžius, kurie leidžia visiškai tvirtai pasakyti, kad tai antifona *Quam clara testimonia minusque credibilia, Precelsae Trinitatis oracula, miracula, Imagines & specula, que lucent in creatis* bei antifonos *Cum laudibus et jubilis, colatur incredibilis Patronus populorum, quo generata Veritas, dominataque Suavitas, sunt pascua coelorum* pradžia (tik *Cum laudibus*). Kitaip tariant, tai būtent *Versijos C* pirmosios ir antrosios mišparų ir rytmetinės antifonų fragmentai. O fol. 54r dar galima įžiūrėti ir *ad Magnificat*

¹⁷² Žr. šio darbo 2.3.4.2. skyrių., p. 116.

antifonos *Eterna mens dum flectitur* pabaigą su žodžiais „celitus cum nato principalis“.

Taigi čia turime dar vieną neginčytiną įrodymą, kad LDK pranciškonai bent jau iki XVII a. pr. Švč. Trejybės šventei naudojo versijos *C* oficiją. Po Tridento susirinkimo įgyvendintos reformos, suvienodinus ir visuotinai priėmus už pagrindą Stepono iš Lježo oficiją (tiksliau jo versiją *B*), vietiniai pranciškonai atitinkamai pakoregavo savo liturginius giesmynus bei pradėjo naudoti minėtą pagrindinę versiją *B*. Vis dėlto tikėtina, kad buvo ir savotiškų nostalgiskų sentimentų ankstesnei tradicijai, ką rodo ir įrašai aptartoje įklijoje iš LMAVB/F22-102. Kitas klausimas, kiek ši tradicija iš muzikinės pusės buvo vieninga ir stipri. Šiuo atveju galime palyginti tik išlikusius įskaitomus fragmentus su VUB/II/1608_AnR1572 užrašytomis antifonomis.

Pirmoji antifona *Quam clara testimonia*, spausdintame antifonarijuje užrašyta taip:

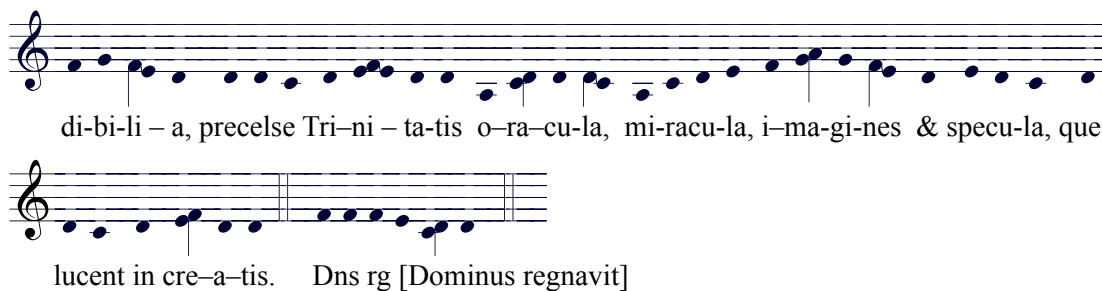
Pvz. 2

Quam cla – ra testimo-ni-a nimisque cre-di-bi-li – a precelse tri-ni – ta-tis: o-ra-cu-la
miracu-la¹⁷³: i-ma-gi-nes et specu-la: que lucent in cre – a-tis. Ps. Evovae.

Išlikęs LMAVB/F22-101 fragmentas yra beveik identiškas spausdintajai versijai:

Pvz. 3

di-bi-li – a, precelse Tri-ni – ta-tis o-ra-cu-la, mi-racu-la, i-ma-gi-nes & specu-la, que
lucent in cre-a-tis. Dns rg [Dominus regnavit]

¹⁷³ pirmoji neuma čia yra ne vienanarė “a”, bet *clivis* “a-g”.

Kaip matyti, nežymiai skiriasi tik kelios vietos. Antai žodžio „miracula“ pirmasis skiemuo VUB/II/1608_AnR1572 yra užrašytas su dvinare neuma *clivis* g-a, o LMAVB/F22-101 čia naudojama viena *la* nata. Taip pat paties paskutinio žodžio „creatis“ spausdintoje versijoje naudojama trinarė neuma *torculus* e-f-e, tuo tarpu rankraštiniame variante čia apsiribojama dvinare neuma *pes* e-f. Tačiau apskritai nei melodinė linija, nei pati neumuotė nesiskiria. Kas dėl frazuotės, kurią spausdintame antifonale nurodo takto brūkšniai, šiuo atveju sunku pasakyti, kadangi rankraštiniame antifonale brūkšnių pėdsakai jau nebeįžvelgiami.

Antrosios antifonos *Cum laudibus et iubilis* LMAVB/F22-101 yra išlikęs tik incipitas. Jis visiškai identiškas su VUB/II/1608_AnR1572 variantu (Pvz. 4). Tikėtina, kad ir toliau giesmėje jokių ryškesnių skirtumų būti neturėjo.

Pvz. 4

LMAVB/F22-101

Cum laudibus

VUB/II/1608_AnR1572

Cum laudibus et iu-bi-lis

Esminių skirtumų nematyti ir išlikusiame *ad Magnificat* antifonos fragmente. Čia nežymiai skiriasi baigiamosios melizmos neumuotė bei tai, kad VUB/II/1608_AnR1572 versijoje užrašytas si-bemolis, kurio nėra LMAVB/F22-101 versijoje:

Pvz. 5

LMAVB/F22-101

ce-li-tus cum na-to princi-pa — lis. Magt (octauus)

VUB/II/1608_AnR1572

ce-li-tus cum na-to princi-pa — lis. Magnificat

Neumuotės skirtumai nekeičia melodinės linijos, tačiau jie gali rodyti buvus tam tikrus skirtingus interpretacinius niuansus. Šiuo atveju dėl kiek kitokio neumų sugrupavimo trečiasis žodžio „principalis“ skiemuo LMAVB/F22-101 pradedamas nuo *g*, tuo tarpu VUB/II/1608 _AnR1572 variante ši nata dar priklauso antrojo skiemens *climacus* neumai. O nežymiai besiskiriantis likusios melizmos grupavimas gali žymėti tik kiek kitokį melodinių akcentų sudėjimą. Kaip bebūtų, tai tikrai nėra esmingi skirtumai. Nors tai tik keli pavyzdžiai, o ne visas oficijus, vis dėlto darytinos prielaidos, kad arba abu variantai imti iš to paties šaltinio, arba (kas labiau tikėtina) ši analizė rodo, kad *Versijos C* tradicija tarp pranciškonų (ar bent jau pranciškonų observantų) buvo gana tvirta ir jos buvo gana griežtai laikomasi, nepriklausomai nuo geografinio paplitimo.

Tačiau grįžkime prie versijų *A* ir *B*. Šių versijų giesmės sutinkamos didžiojoje dalyje šaltinių. Pilniausia *A* versija, kaip minėjome, užrašyta senuosiuose pergamentiniuose fragmentuose VUB/F45-9 ir VBU/F45-10 (toliau žymėsime VUB/F45-9/10). Pilniausiu pavidalu, t.y. su visų valandų giesmėmis, versija *B* yra užrašyta spausdintuose Romos antifonarijuose VUB/II/1609 _AnR1586 ir VUB/IV/23807 _AnR1771, kur trūksta tik himnų, tačiau yra užrašytos visos kitos giesmės, reikalingos giedoti per visas Švč. Trejybės šventės liturgines valandas. Kituose šaltiniuose šis oficijus užrašytas tik dalinai. Beveik visur trūksta aušrinės giesmių, tiktai senojo oficijaus vietoje užrašytose valandose LMAVB/F22-101 ir spausdintame XVII a. Gniezno antifonarijuje (VUB/III13268 _AnRGn1645) yra užrašytos *Matutinum* pirmosios naktinės trys antifonos, pirmasis responsorius *Vidi Dominum sedentem* ir trečiosios naktinės paskutinis, aštuntasis responsorius *Duo seraphim*. Visur kitur apsiribojama tik mišparų ir rytmetinės arba tik mišparų (kaip VUB/III/10709 _AnLaux1694), arba tik rytmetinės (VUB/F45-19 _An1770) giesmės¹⁷⁴. Beveik visur iš esmės apsiribojama tik *B* versijos bendromis mišparų ir rytmetinės antifonomis. Yra tik kelios įdomios išimtys.

Antai, abiejuose domininkoniškuose mūsų sąrašo antifonaluose — VUB/F45-26 ir VUB/F45-7 _AnOP1752 kaip pirmoji pirmųjų mišparų antifona nurodoma giesmė *O Beata et benedicta*, kuri *Versijoje A* naudojama kaip

¹⁷⁴ Žr. pilną palyginimo lentelę Priede 7.

pirmoji rytmetinės antifona. Tiesa, visa giesmė užrašyta tik Paparčių noviciato giesmynėlyje (VUB/F45-26), o Vilniaus dominikonų antfonarijuje apsiribojama išplėtotu incipitu bei psalmės melodine schema (incipitas ir terminacija). Tačiau po to, jokių kitų antfonų antfonų nėra, išskyrus pirmųjų mišparų ad Magnificat antifoną *Gratias tibi Deus* (o VUB/F45-26 prieš tai dar užrašytas ir sponsorius *Honor virtus et potestas*). Kokia to priežastis — nėra visiškai aišku. Ar čia turėta omeny, kad kitos antfonos automatiškai pridedamos, imant jas iš kažkokio kito šaltinio (ką suponuotų Vilniaus dominikonų giesmės incipitas), ar šiuo atveju numatoma visas penkias psalmes giedoti su šia viena antifona (kaip pavyzdžiu, Velykų laikotarpiu, kuomet per mišparus visos psalmės giedamos su viena antifona *Alleluia, alleluia, alleluia*), pasakyti tiksliai negalime. Akivaizdu, kad dominikonai turėjo savitą, kiek besiskiriančią nuo kitų praktiką¹⁷⁵. Be to, sprendžiant iš kitų kraštų šaltinių, ji nebuvo itin paplitusi¹⁷⁶.

Kita išimtis užfiksuota XVIII a. karmelitų antfonarijuje, šiuo metu saugomame Lietuvos nacionalinėje M. Mažvydo bibliotekoje (LNMMB/04/27892 _AnCar_sXVIII). Čia užrašytos tik mišparų ir rytmetinės antfonos, panašiai kaip ir abiejuose dominikonų giesmynuose. Tačiau šį kartą viskas padaryta pagal versiją *A*. T.y. mišparams naudojamos antfonos, pradedant *Gloria tibi Trinitas*, o rytmetinei — *O beata et benedicta* ciklas. Vis dėlto, lyginant abu *A* versijos šaltinius į akis krenta vienas skirtumas. VUB/F45-9/10 variante visos penkios rytmetinės valandos antfonos turi versikulus. Pavyzdžiui, pirmoji, trečioji ir penktoji giesmė turi doksologinį (šlovinimo pobūdžio) versikulą su žodžiais „Tibi laus, tibi gloria, tibi gratiarum actio“, o antroji ir ketvirtoji — atgailos aklamaciją su žodžiais „Miserere, miserere, miserere nobis“¹⁷⁷. Tokių versikulų nėra nė prie vienos karmelitų giesmynų antfonų, kaip, beje nėra ir abiejuose dominikonų antfonarijuose. Apskritai, šie

¹⁷⁵ Tai vėlgi nestebina, kadangi, kaip minėjome, dominikonai turėjo savitą Romos rito atmainą.

¹⁷⁶ Sprendžiant pagal CAO-ECE internetinę duomenų bazę, tik keliuose itališkuose šaltiniuose iš Cividales ir 1484 m. išspausdintame Zagrebo brevijoriuje ši antifona užrašyta prie mišparų giesmių. be to, tik Zagrebo brevijoriuje ir XII a. Cividales notuotame brevijoriuje ši giesmė nurodyta kaip pirmoji ar apskritai tiesiog pirmųjų Švč. Trejybės mišparų giesmė. Prieiga per internetą: <http://www.zti.hu/earlymusic/cao-ece/cao-ece.html>, žiūrėta 2011.05.10.

¹⁷⁷ Pilną versiją žr. Priede 8.

versikulai laikytini gana archaišku bruožu, liudijančiu ir VUB/F45-9/10 fragmentų senumą bei atspindinčiu senesniąją Vakarų ir Vidurio Europos tradiciją¹⁷⁸. O tai, kad jų nėra vėlyvesniuose šaltiniuose greičiausiai aiškintina tuo, kad pastarieji rašyti jau po potridentinės reformos, po kurios liturgijoje ir atitinkamai grigališkajame chorale buvo atsisakyta nemažai brandžiaisiais ir vėlyvaisiais viduramžiais atsiradusių ir susiformavusių reiškinių, žanrų bei formų, įskaitant, ir minėtus versikulus. Kaip matyti, reformos normų paisė net ir tam tikru savarankiškumu pasižymintys dominikonų ir karmelitų ritai.

Muzikinei analizei pasirinksiame tik mišparų ir ką tik aptarto rytmetinės ciklo antifonas, kadangi aušrinės ciklai daugumoje atveju yra arba fragmentiški, arba jų apskritai nėra. Pačią analizę pradėsime nuo *O beata et benedicta Trinitas* ciklo antifonų. Pati pirmoji antifona pilnu ar daliniu pavidalu, kaip minėjome, yra užrašyta keturiuose mūsų šaltiniuose. Visų variantų melodinė schema panaši. Pradžioje skamba ilgesnė melizma su pirmuoju vienaskiemenių žodžiu „O“ ir toliau su žodžiu „Beata“ išaugama iki dermės dominuojančio tono *la* (pvz. 6). Šio principo laikomasi visur, tačiau ir pradinė melizma, ir vėlesnis išaugimas nežymiai varijuoja. Antai VUB/F45-9/10 įžanginis motyvas pagrįstas laipsnišku pakilimu nuo dermės finalio iki trečiojo laipsnio ir tokiu pačiu laipsnišku nusileidimu. Tuo tarpu visuose kituose variantuose kylama su tercijos žingsniu iki ketvirtojo dermės laipsnio (*sol*) ir po to laipsniškai leidžiamasi, tik dominikonų versijoje dar panaudojama įžanginė nata dermės finaliumi (*do*).

Pvz. 6

VUB/F45-9/10

LNMMB/04/27892_AnCar_sXVIII

¹⁷⁸ Pvz., CANTUS bazėje, kurioje sudėti duomenys iš įvairių X-XVI a. antifonarijų, kurių geografija apima krikščioniškosios Europos teritoriją nuo Ispanijos iki Lenkijos (rankraščių indeksą žr.: <http://publish.uwo.ca/~cantus/mssindex.html>; žr. 2011.05.09.), tokių versikulų priskaičiuojama virš 500; ir visi jie susiję su Švč. Trejybės oficijaus rytmetinės antifonomis. Prieiga per internetą: <http://bach.music.uwo.ca/cantus/search.asp>, žr. 2011.05.09.

VUB/F45-26

VUB/F45-7_AnOPrViln1752

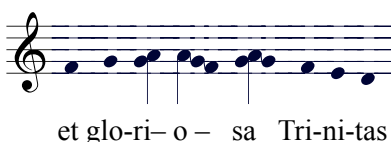

Kaip matome, taip pat varijuoja ir kylančioji melizma į derminės dominantės *la*. Šiuo atveju mes turime visus keturis skirtingus variantus — nuo trinarės neumos VUB/F45-9/10 iki penkianarės VUB/F45-7_AnOPrViln1752. O karmelitų ir Paparčių noviciato variantai šioje vietoje tesiskiria tik vienu *si-bemoliu*. Sunku pasakyti, ar du mūsų naudojami domininkonų šaltiniai rodo dvi skirtingas vartosenas, kadangi vieno varianto turime tik giesmės incipitą. Vis dėlto, šis trumpas motyvas yra gana svarbus. Tai, kad jis šiuo atveju yra identiškas (ir skirtingas nuo kitų dviejų), skatintų manyti, kad papildoma nata *mi* aukštyt laipsniškai kylančioje melizmoje (su skiemeniu „-a-“) greičiau yra skriptoriaus prierasas, negu kitokios giedojimo tradicijos buvimo įrodymas.

Apskritai imant domėn giesmės visumą, visos trys versijos (šiuo atveju VUB/F45-7 negalime laikyti dar viena versija) demonstruoja gana vieningą melodinės linijos tradiciją. Intervaliniai skirtumai nėra esmingi. Antai, VUB/F45-9/10 bei VUB/F45-26 variantų frazėje „et gloriosa Trinitas“ pradinis motyvas yra identiškas, prasidedantis nuo *fa*, o karmelitų antifonarijaus versijoje jis prasideda nuo natos *la* ir tik po tercijos žingsnio žemyn į tą pačią *fa* sugrįžtama į vieningą melodinę liniją (Pvz. 7). Tuo tarpu šios frazės pabaigos visiškai tapačios VUB/F45-9/10 ir LNMMB/04/27892, kur žodis „Trinitas“ giedamas tiesiog laipsniška slinktimi žemyn, o VUB/F45-26 variante ši slinktis dar kiek papuošiama pradine dvinare *clivis* neuma.

Pvz. 7

VUB/F45-9/10

LNMMB/04/27892_AnCar_sXVIII

VUB/F45-26

Kai kuriose giesmės vietose pati melodinė linija visose trijose versijose yra identiška, tačiau skiriasi tik neumuotė, kaip pavyzdžiui „Filius“ motyve. Jeigu išrašytume jo natas, neatsižvelgdami į skiemenavimą ir neumų grupavimą, visos trys melodijos niekuo nesiskirstų (Pvz. 8a), tačiau pasirinkta skirtinga neumuotė lemia ir nežymų variantiškumą bei skirtumą tarp VUB/F45-9/10 bei LNMMB/04/27892 iš vienos pusės ir VUB/F45-26 (Pvz. 8b). Pirmuoju atveju trys žodžio skiemenys išpildomi dvinare (*pes*), trinare (*climacus*) ir vienanare (*punctum*) neumomis, o antruoju — pirmosios dvi neumos sutraukiamos į vieną keturnarę (*pes subbipunctis*) ir po to jau natūraliai seka du pavieniai *punctum*.

Pvz. 8a

Pvz. 8b

VUB/F45-9/10 ir LNMMB/04/27892

Fi-li - us

VUB/F45-26

Fi - li-us

Panašiai, skirtinga neumuotė bei nedideli intervaliniai skirtumai pasireiškia ir antifonos pabaigoje su žodžiais „et Spiritus Sanctus.“ (Pvz. 9). Tačiau net ir šiuo atveju tie skirtumai nėra tokie dideli ir tokie esminiai, kad būtų galima kalbėti apie tris skirtingas tradicijas. Tai veikia natūraliai susiklosčiusio variantiškumo, būdingo ir folklorui, pasireiškimas.

Pvz. 9

VUB/F45-9/10

et spi – ri – tus sanctus

LNMMB/04/27892_AnCar_sXVIII

et Spi – ri – tus Sanctus.

VUB/F45-26

et Spi – ri – tus sanctus.

Taigi, nors turime chronologiškai ir notaciškai skirtingus šaltinius, be to kilusius ir naudotus skirtingų dvasinių tradicijų (kaip minėjome VUB/F45-9/10, kur naudojama gotikinė notacija, veikiausiai priklausė su katedra susijusiam klerui, kiti du šaltiniai, užrašyti kvadratine notacija — visiškai negiminingoms vienuolijoms), tačiau giesmės melodinė tradicija iš esmės išlaikoma mažai pakitusi. Aptarti nežymūs giesmės skirtumai rodo variantiškumo bruožus, tačiau akivaizdžiai išlaikyta ne tik struktūra, bet ir visas melodinis karkasas bei visi kertiniai motyvai ir melodiniai vingiai. Nors veikiausiai visi trys manuskriptai buvo perrašinėjami iš skirtingų šaltinių, tačiau šiuo atveju turime aiškią bendrą tradiciją, kurios palyginti tvirtai laikomasi.

Panašius savo esme skirtumus galima įžvelgti ir kituose *O beata et benedicta* ciklo antifonose, kurios, kaip minėta, užrašytos jau tik dviejuose šaltiniuose (VUB/F45-9/10 ir LNMMB/04/27892). Ryškiau skiriasi antrosios antifonos pradžia, kuri senesniajame pergamentiniame fragmente pradedama ilgesne melizma, o karmelitų antifonarijuje čia apsiribojama tik paprasta dvinare *clivis* neuma (Pvz. 10). Matyt, dėl to toliau kiek skiriasi ir žodžio „beata“ pirmojo skiemens motyvas. Taip pat ir žodžio „benedicta“ melizmatika VUB/F45-9/10 yra kiek labiau išplėta.

Pvz. 10

VUB/F45-9/10

LNMMB/04/27892_AnCar_sXVIII

Ryškesni melizmatikos skirtumai matyti ir paskutinėje iš penkių antifonoje *Te iure laudant*, kur žodis „adorant“ VUB/F45-9/10 išreikštas palyginti gerokai labiau ornamentuota melodija, nei LNMMB/04/27892 variante, kur apsiribojama tik pradine kvartos šuolio *clivis* neuma. Įdomu, kad pati šio motyvo karmelitų šaltinyje melodijos struktūra yra artimesnė vienam XVI a. pr. vokiškam šaltiniui iš Augsburgio benediktinų vienuolyno (D-Mbs Clme 4306)¹⁷⁹, nei VUB/F45-9/10 (Pvz. 11a). Be to, pastarajame, lyginant su senesniąja versija, praleistas vienas žodis „tuae“, dėl ko pati melodija yra kiek trumpesnė, nors melodinė linija ir intervalika išlaikoma lygiai ta pati (Pvz. 11b). Kitaip tariant, čia variantiškumas yra gerokai ryškesnis, nei kitose antifonose.

Pvz. 11a

VUB/F45-9/10

LNMMB/04/27892_AnCar_sXVIII

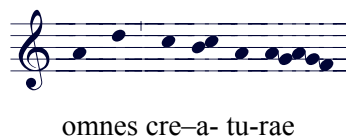

Pvz. 11b

VUB/F45-9/10

LNMMB/04/27892_AnCar_sXVIII

¹⁷⁹ CANTUS d. bazė: <http://bach.music.uwo.ca/cantus/search.asp>, žiūrėta 2011.05.10.

CANTUS/D-Mbs Clm 4306

te a – dorant

Dar vienas įdomus niuansas atsiskleidžia ketvirtojoje ciklo antifonoje *O vera summa sempiterna*. Be jau ir kitose antifonose matytų nedidelių intervalikos skirtumų pačioje pradžioje bei tekstinių skirtumų (VUB/F45-9/10 naudojamas žodis „trinitas“, o LNMMB/04/27892 — „Unitas“), kai kurie motyvai nurodo čia jau esant ir choralo dialektų skirtumus. Sprendžiant pagal žodžio „Pater“ motyvą (bei psalmės terminaciją), VUB/F45-9/10 giesmė priskirtina vadinamajam rytų frankų dialektui (jis iš esmės būdingas Centrinės Europos regionui), o karmelitų antifonarijaus variantas — vakarų frankų dialektui, kuris laikomas labiau Vakarų Europos grigališkojo choralo bruožu (Pvz. 12). Kita vertus abiejų versijų baigiamosios padalos (nuo žodžio „Filius“) melodiškai yra identiškos.

Pvz. 12

VUB/F45-9/10

O ve-ra summa sempi-ter-na tri-ni-tas pa-ter et fi-li-us

et spi-ri-tus sanctus.

LNMMB/04/27892_AnCar_sXVIII

O ve-ra sum-ma sempi-ter-na V-ni-tas Pa-ter et Fi-li-us

et Spi-ri-tus Sanctus.

Taigi, kitos šio Švč. Trejybės rytmetinės ciklo antifonos jau demonstruoja kiek didesnę įvairovę, skatinančią išvelgti gana įvairias įtakas. Toks skirtumas, lyginant su pirmosios antifonos perteikimo vieningumu trijuose visiškai skirtinguose ir tarpusavy kokiais nors tampresniais ryšiais nesusietuose

šaltiniuose, bei didesnių skirtumų išryškėjimas kitose giesmėse galbūt aiškintinas ir tuo, kad pirmoji antifona *O beata et benedicta*, kaip minėjome, galėjo būti apskritai viena antifona, su kuria giedamos visos penkios psalmės. Kitaip tariant, struktūriškai ji svarbesnė už kitas keturias, todėl tikėtina, kad ir jos perdavimo tradicija buvo kiek tvirtesnė.

Pats laikas pažvelgti į pagrindinio ciklo, kurį patogumo dėlei vadinsime *Gloria tibi Trinitas* ciklu, antifonas. Kaip jau ne kartą pastebėjome, šis ciklas labiausiai yra paplitęs tarp visų mūsų turimų šaltinių. Be to, būtent jis sudaro Stepono iš Lježo sukurto Švč. Trejybės oficijaus pagrindą. Priminsime, kad jį sudaro penkios psalmių antifonos (*antiphonae super psalmos*): *Gloria tibi trinitas*, *Laus et perennis gloria*, *Gloria laudis*, *Laus Deo Patri* ir *Ex quo omnia*. Be to, ir su šiuo, ir su ankstesniuoju ciklu siejamos rytmetinės *ad Benedictus* antifona *Benedicta sit (sancta) creatrix* bei pirmųjų ir antrųjų mišparų *ad Magnificat* antifonos, atitinkamai *Gratias tibi Deus* ir *Te Deum Patrem*.

Iš visų šio ciklo antfonų bene labiausiai išsiskiria pati pirmoji¹⁸⁰. Ji randama daugelyje šaltinių ir yra nebūtinai susieta su Švč. Trejybės švente. Keliuose giesmynuose ji netgi užraryta ne pagrindiniame knygos korpuse, o ant viršelių ar pridėtinių lapų, arba ji iškrenta iš giesmyno bendro liturginio–muzikinio konteksto (pavyzdžiui, kaip VUB/F45-6). To priežastį paaiškina tas faktas, kad ši antifona buvo giedama ne tik per minėtą šventę, bet ir per procesijas, visų pirma per Velyknakčio procesiją. Ji gana detalai apibūdinta XVIII a. pab. procesionale, kilusiame iš Bychovo reguliariųjų Laterano kanauninkų vienuolyno VUB/F45-27. Pasak procesionalo rubrikos, Prisikėlimo naktį, prieš išaušant rytui ir varpų skambinimą, celebrantas kartu su patarnautojais ir choru, visi nešini degančiomis žvakėmis eina prie bažnyčioje įrengto Kristaus kapo. Ten visi suklaupę gieda antifoną *Gloria tibi Trinitas*, kartu su psalmėmis¹⁸¹. Panašios nuorodos dėl procesijų bei sąsajos su šia

¹⁸⁰ Šiuo atveju mūsų analizėje neimsime domėn įvairių teorinių pastebėjimų apie tai, kad šios antifonos tekstas yra sykiu ir baigiamoji įvairių liturginių himnų doksologija, naudojama nuo maždaug IX a. Plačiau žr.: Björkvall G. & Haug G. *Performing Latin Verse ...*, p. 280

¹⁸¹ *Dominica Resurrectionis Domini Nostri Jesu Christi. Apertio Sepulchri et Processio. In nocte Resurrectionis Dominicae ante Matutinum et pulsum Campanarum, Celebrans cum Sacris Ministris et Choro Candelas accensas manu tenente, procedunt ad Sepulchrum, ibique, flexis genibus sequentem Antiphonam [Gloria tibi Trinitas] cum Psalmis occinunt.*

antifona nurodomos dar keliuose multifunkciniuose giesmynėliuose, kaip antai, LNMMB/F105-73, greičiausiai surašytame ir naudotame Žemaitijos pranciškonų, vėliau atsidūrusiame Žemaičių seminarijoje. Todėl nenuostabu, kad šios giesmės pavyzdžių turime bene daugiausia¹⁸². Sykiu, galima kalbėti ir apie bene didžiausią variantiškumą.

Visiškai identiški yra dviejų domininkoniškųjų antifonų, surašytų tais pačiais 1752 m. Vilniaus Šv. Dvasios dominikonų vienuolyne (VUB/F45-6 ir VUB/F45-7), kuriuose surašytas tik temporalo (t.y. *Proprium de Tempore*) liturginių valandų giesmės, tik pirmajame žiemos (*Pars hyaemalis*, nors jis apima ir pavasario šventes iki D. Šeštadienio imtinai), o antrajame vasaros (*Pars aestiva*, sykiu apimantis ir rudeniui tenkančius sekmadienius iki Advento pradžios) laikotarpio giesmės. Tik VUB/F45-6 ši antifona užrašyta pačioje pabaigoje be jokių papildomų priedašų ar rubrikų, o VUB/F45-7 — prie Švč. Trejybės oficijaus. Tad pirmuoju atveju ji laikytina procesijos giesme, o antroji — jau liturginių valandų giesme. Kadangi, abu giesmynai yra ne tik iš to paties vienuolyno, bet ir to paties laikotarpio, būtų keistoka juose surasti kokių nors skirtumų. Kita vertus, kad tokie dalykai buvo įmanomi, rodo minėto Laterano reguliariųjų kanauninkų procesionalo (VUB/F45-27) pavyzdys. Čia ši antifona užrašyta dviejose vietose — viena 81-ajame, o kia 102-ajame puslapyje. Veikiausiai dėl perrašinėtojo neapsižiūrėjimo ar klaidos skiriasi neumuotė žodžio „ante“ melizmoje (Pvz. 13), nors pati melodinė linija yra visiškai identiška.

Pvz. 13

VUB/F45-27 (p. 81)

et an – te

VUB/F45-27 (p. 102)

et an – te

¹⁸² Žr. Priedą 8.

Vis dėlto, nuodugnesnė analizė leidžia išskirti kelis bazinius modelius, bei iš jų išplaukiančius variantus. Pastebėtina, kad visos antifonos pradedamos tuo pačiu mažosios tercijos žingsniu aukštyn ir sugrįžimu atgal į dermės finalį *re* (Pvz. 14a). Niekur nenaudojama trinarė *scandicus* neuma su vidurine kvilizma, kaip pavyzdžiui, LU ar AM1934 versijose (Pvz. 14c), kurios savo ruožtu atitinka vieno iš seniausių notuotų antifonalų, kilusių iš Sankt Galeno vienuolyno¹⁸³, adiaSTEMatinę versijos pradžią. Kitas dalykas, kad visas pirmojo žodžio „Gloria“ motyvo paskutinis skiemuo užrašomas dvejopai. Vienu atveju čia tiesiog pakartojama *re nata* (Pvz. 14a), kitu — panaudojama dvinarė *clivis* neuma *re-do* (Pvz. 14b).

Pvz. 14a

Pvz. 14b

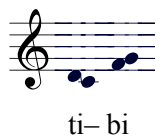

Pvz. 14c

Pagrindiniai antrojo žodžio „tibi“ motyviniai variantai irgi yra du. Pirmasis seka Sankt Galeno versija su dviem dvinarėmis neumomis — *clivis d-c* ir *pes f-g* (Pvz. 15a). Antrasis apsiriboja paprastu silabiniu motyvu *f-g* (Pvz. 15b). Dviejuose pavyzdžiuose užfiksuoti savotiški pirmojo varianto vediniai, pavyzdžiui, VUB/F45-19 versijoje tik pirmasis skiemuo užrašytas su dvinare neuma, o antrasis paliktas tiesiog viena nata *fa* (Pvz. 15c), o Paparčių dominikonų noviciato versijoje, pradinis *clivis* užrašytas tercija aukščiau, nei pagrindiniame variante (Pvz. 15d).

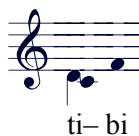
Pvz. 15a

Pvz. 15b

Pvz. 15c

Pvz. 15d

Kiek didesnę variantiškumą demonstruoja trečiasis pirmosios frazės motyvas su žodžiu „Trinitas“. Šiuo atveju nė viena versija neseka sankt-galeniškuoju variantu (Pvz. 16a), o vyrauja kylantis motyvas *f-g-a*. Pagrindinė jo išraiška yra pirmoji trinarė *scandicus* neuma ir dvi vienanarės neumos *a*

¹⁸³ Pagal CANTUS duomenų bazės įrašus, tai antifonarijus CH-SGs 390, dar žinomas kaip Hartkerio kodeksas.

(Pvz. 16b) tačiau esama kiek supaprastintų šio motyvo vedinių — *f-gg-a* (Pvz. 16c) bei *f-ga-a* (Pvz. 16d).

Pvz. 16a

Tri-ni-tas

Pvz. 16b

Tri-ni-tas

Pvz. 16c

Tri-ni-tas

Pvz. 16d

Tri-ni-tas

Likusiose antifonos frazėse taip pat galima rasti panašaus pobūdžio skirtumų. Tiesa, antroji frazė („aequalis una Deitas“) yra gana vieninga. Kiek daugiau variantiškumo matyti ilgesnėse likusių frazių melizmosė (pavyzdžiui, su žodžiu „ante“, trečioje frazėje, ar paskutiniaisiais giesmės žodžiais „in perpetuum“), nors visur išlaikomas nepakitęs ambitus ir melodinės slinkties kryptis. Tarkim, „ante“ motyvas neišeina iš tetrachordo *a-d-a* ribų ir varijuojama įvairiai dėlįojant natas jo rėmuose (Pvz. 17a-d); o baigiamasis „in perpetuum“ motyvas įvairuoja *g-c* slinkties žemyn rėmuose (Pvz. 18a-c).

Pvz. 17a

an — te

Pvz. 17b

an — te

Pvz. 17c

an — te

Pvz. 17d

an — te

Pvz. 18a

in per — pe — tu — um

Pvz. 18b

in per — pe — tu — um

Pvz. 18c

in per — pe — tu — um

Taigi, trumpai apžvelgus visus šiuos skirtumus, kurių nė vieno neišeitų įvardinti kaip esminio struktūrinio skirtumo, galima būtų konstatuoti, kad čia mes matome vienybės įvairovėje veikimo principą. Sykiu sąlyginai galime išskirti dvi pagrindines melodinės tradicijos atmainas, kurias atspindi pirmosios frazės išraiška (čia centrinės svarbos yra antrasis žodis — vienu atveju paprastas silabinis motyvas *f-g*, kitu — kiek labiau ornamentuotas neminis motyvas *d-c-f-g*). Kiek labiau schematiškai, šias dvi atmainas, kurias patogumo dėlei pavadinkime *A* (Pvz. 19a) ir *B* (Pvz. 19b) galėtume išreikšti taip:

Pvz. 19a

Glo-ri-a ti-bi Tri-ni-tas

Pvz. 19b

Glo-ri-a ti-bi Tri-ni-tas

Pažvelkime kaip šios dvi atmainos pasiskirsčiusios mūsų šaltiniuose. Įskaitant vieną nepilną variantą (*d-c-f*), užrašytą VUB/F45-19, devyniuose iš 14 mūsų tirtų šaltinių naudojama būtent atmaina *A*. Čia svarbi ir dar viena detalė. Visi atmainos *B* variantai užrašyti daugiafunkciniuose giesmynuose arba procesionaluose (konkrečiai tokiu įvardintas VUB/F45-27, tačiau prie pastarųjų priskirtinas ir VUB/F45-30, o iš dalies ir LNMMB/F105-73). Taigi, darytina išvada, kad antifona, skirta procesijoms galėjo nežymiai skirtis, nuo tos, kuri buvo giedama pačiame oficijuje. Žinoma, tai negalėjo būti absoliuti taisyklė. Kaip minėjome, antfonarijuose VUB/F45-6 ir VUB/45-7 užrašytos dvi identiškos versijos, nors pirmajame giesmyne ji veikiausiai buvo numatyta būtent procesijai.

Kitas svarbus klausimas, būtų, koks mūsų šaltiniuose užrašytų giesmių santykis su vadinamuoju „Petrakavo choralu“, galutinai susiformavusiu ir Gniezno bažnytinėje provincijoje sinodų nutarimais įtvirtintu būtent per XVII a. Kitaip tariant, tai klausimas apie tai, ar galima išskirti atskirą ar atskiras tradicijas, ar vis tik vyravo visai provincijai būdingas giedojimas. Tai aktualus klausimas, kadangi didžioji šio oficijaus mūsų turimų giesmių dalis, yra užrašyta būtent per XVII-XVIII a. Kartu bandysime pasiaiškinti, ar įmanoma atkurti kokią nors senesnę, ikipetrakavinę tradiciją ar jos atspindžius; o taip pat ir galimas kitas įtakas. Šiuo atveju remsimės ne tik šia viena giesme, bet ir likusiomis Švč. Trejybės oficijaus *B* versijos antfonomis (*Laus et perennis gloria, Gloria laudis, Laus Deo Patri, Ex quo omnia, Benedicta sit /sancta/ creatrix, Gratias tibi Deus* ir *Te Deum Patrem*).

Pirmiausia, verta prisiminti, kurie šaltiniai yra vienuoliški ar bent jau susiję su kuriuo nors vienuolių ordinu, kurie iš jų dieceziniai ar provinciniai. Akivaizdu, kad visai Gniezno provincijai skirtas Romos antfonarijus (VUB/III/13268_AnRGn1645) yra provincinis šaltinis, o sykiu ir pagrindinė petrakavinio choralo išraiška. Tarp šaltinių esantys spausdinti XVI a. pabaigos

Romos antifonarijai (šiuo atveju remsimės tik VUB/II/1609_AnR1586) tarsi atspindėtų ir visos tuometinės Katalikų bažnyčios liturginių valandų choralinio giedojimo tradiciją, tačiau, kaip minėjome II dalyje, jie abu yra susiję pirmiausia su pranciškonais. Tad juos abu būtų galima laikyti kodifikuotu pranciškoniškosios tradicijos, kokia užfiksuota XVI a. ir VUB/II/1609_AnR1586 atveju jau pilnai suderinta su potridentinės liturginės reformos principais, rubrikomis bei tekstais, šaltiniu. Taip pat dar turime kelis dominikonų ir karmelitų šaltinius, kuriuos galėtume laikyti atitinkamų vienuolių giedojimo tradicijų atspindžiais. Grynai pranciškoniški rankraštiniai šaltiniai, kaip minėjome, yra ir LMAVB/F22-101, VUB/F45-1, VUB/F45-38 ir veikiausiai su pranciškainais buvo susijęs multifunkcinis giesmynėlis LNMMB/F105-73 bei pirmiausia mišių giesmynėlis VUB/F45-53. Dominikonams priklausė VUB/F45-6 ir F45-7 bei VUB/F45-26; karmelitus atstovauja tik vienas antifonaras LNMMB/04/27892. Dar du giesmynai yra susiję su Laterano reguliariaisiais kanauninkais (VUB/F45-19 ir VUB/F45-27). Galiausiai du giesmynai neturi aiškios priklausomybės — tai procesionalo tipo giesmynėlis VUB/F45-30 ir Ž. Liauksmino parengtas antifonaras (VUB/III/10709_AnLaux1694). Pastaruosius ir ypač Liauksmino giesmyną patogumo dėlei laikysime dieceziniais. Kita vertus, bent jau Ž. Liauksmino antifonaras tikrai buvo naudojamas abiejose etnografinėse Lietuvos vyskupijose, o galimas daiktas ir kitose LDK diecezijose.

Vėlgi, atsispiriant nuo pirmosios antifonos *Gloria tibi Trinitas* ir imant domėn, pavyzdžiui, tik pranciškoniškuosius šaltinius, teigti, kad visi jie atspindi tą pačią vieną giedojimo tradiciją, neišeitų. Artimiausios yra LMAVB/F22-101 ir VUB/II/1609_AnR1586 versijos, tačiau jų visiškai identiškomis laikyti negalime, nors skirtumų tik pora ir jie tikrai nėra esminiai, be to, jie išplaukia iš skirtingos neumuotės bei melodinių akcentų traktuotės žodžiuose „Trinitas“ (Pvz. 20a) ir „perpetuum“ (Pvz. 20b).

Pvz. 20a

LMAVB/F22-101:

Tri-ni-tas

Pvz. 20b

LMAVB/F22-101:

per-pe-tu-um.

VUB/II/1609_AnR1586

Tri-ni-tas

VUB/II/1609_AnR1586

per- pe-tu-um.

Tuo tarpu Gardino pranciškonų observantų antifonarijaus VUB/F45-1 variantas yra kiek labiau nutolęs nuo šių dviejų pranciškoniškųjų šaltinių ir yra daug artimesnis petrakavinio choralo versijai. Tiesa, nuo jos irgi nežymiai skiriasi dviejose vietose ir šie skirtumai lygiai taip pat susidarę dėl kiek skirtingų melodinių akcentų bei iš to išplaukiančių neumuotės skirtumų, nekeičiant pačios melodinės linijos (Pvz. 21).

Pvz. 21:

VUB/III/13268

Tri-ni-tas

De-i-tas

VUB/F45-1

Tri-ni-tas

De-i- tas

Visiškai identiška petrakavinei yra Liauksmo antifonale užrašyta antifonos versija, išskyrus frazuotę, kurią čia ir kitose antifonose gana aiškiai nurodo brūkšniai¹⁸⁴. Taip pat beveik pilnai ją atitinka ir Laterano reguliariųjų kanauninkų antifonalo (VUB/F45-19) giesmės išraiška, išskyrus vienintelę vietą su žodžiu „tibi“ (žr. Pvz. 15c). Likę pranciškoniški pavyzdžiai yra *B* atmainos versijos, kaip ir iš kitų dviejų procesionalų paimtos giesmės. Tarpusavyje jos nėra visiškai identiškos, tačiau visos išsaugo keletą esmingų melodinių motyvų, skiriančių jas tiek nuo petrakavinės, tiek ir nuo pranciškoniškosios atmainos. Be jau minėto pirmosios frazės žodžio „tibi“ motyvo (žr. Pvz. 15b), išsiskiria žodžio „saecula“ motyvas bei pati antifonos kadencija (Pvz. 22a ir 22b). Tiesa, šis baigiamasis motyvas tarpusavy kiek

¹⁸⁴ AnRGn1645 ilgi brūkšniai apskritai nenaudojami. Čia tik mažais apostrofais arba choralinės notacijos *divisio minor* primenančiais brūkšneliais atskiriamas kiekvienas žodis. Kitaip tariant, ji naudojami orientacijai palengvinti. Tokia trumpų ar net ir ilgesnių brūkšnių naudojimo praktika gana dažnai sutinkama mūsų turimuose rankraštiniuose giesmynuose.

varijuoja (skirtingai grupuojamos neumos), tačiau melodinė linija visur išlaikoma beveik nepakitusi (Pvz. 23), kas leistų teigti, kad melodinė tradicija buvo išlaikoma.

Pvz. 22a

VUB/III/13268

sae-cu-la

VUB/F45-27/30

sae-cu-la

VUB/F45-53

sae-cu-la

Pvz. 23:

Melodinė linija:

LNMMB/F105-73

in perpe – tu-um.

VUB/F45-53

in per – pe-tu-um.

VUB/F45-38

in per – pe-tu-um.

VUB/F45-27/30

in per – pe-tu-um.

Detaliau pažvelgus į domininkoniškųjų šaltinių antifonos *Gloria tibi Trinitas* variantus, matyti, kad tiek VUB/F45-6/7, tiek ir VUB/F45-26 beveik pilnai atitinka Petrakavo choralinę versiją. Nežymus melodinis skirtumas yra tik žodžio „ante“ motyve (plg. Pvz. 17a ir 17c). Visi kiti tiek tarpusavio išsiskyrimai, tiek tam tikri nesutapimai su petrakvine versija atsiranda tik dėl skirtingos neumuotės, bet ne dėl skirtingų melodinių variantų (išskyrus minėtą

motyvą, iliustruojamą Pvz. 15a ir 15d). Kitos antifonos demonstruoja panašų santykį tarp tapatumų ir skirtingumų, tačiau esama ir kai kurių naujų niuansų. Antai, antroji antifona *Laus et perennis gloria* sekant Petrakavo choralo versija beveik identišškai užrašyta keturiuose šaltiniuose — tai VUB/III/13268_AnRGn1645, VUB/III10709_AnLaux1694, VUB/F45-1 ir VUB/F45-19. Tik pastarajame, lyginant su kitais dėl neumuotės pokyčio kiek skirtingai užrašytas žodžio „Paracrito“¹⁸⁵, nors melodinė linija ir garsų skaičius motyve lieka tas pats (Pvz. 24 a ir b).

Pvz. 24a

Pa-racli-to

24b

Pa-racle-to

Tuo tarpu kitas pranciškoniškas antifonalias LMAVB/F22-101 pateikia versiją, artimesnę pranciškoniškajam Romos antifonarijui (AnR1586), tačiau sykiu ir kiek labiau besiskiriančią, ypač pradiniame motyve, nei pirmojoje antifonoje¹⁸⁶. Abu domininkoniški šaltiniai (VUB/F45-7 ir VUB/F45-26) uniformiško vienodumo nedemonstruoja, Paparčių noviciato giesmynėlio versijoje žodžio „perennis“ paskutiniame skiemenyje netgi pasitelktas melizminis ketunarės neumos motyvas (*pes subbipunctis*) iš petrakavinės versijos, tačiau didesnė giesmės dalis seka iš esmės tą patį modelį kaip ir VUB/F45-7.

Kiek glaudesnės viena kitai yra trečiosios antifonos *Gloria laudis* dominin-koniškosios versijos, nors VUB/F45-26 variante vietomis čia galima įžvelgti ir netikėtų panašumų su pranciškoniškąja versija (žodžio „resultet“ motyvas yra beveik toks pats, kaip ir LMAVB/F22-101 ar VUB/AnR1586; tuo tarpu VUB/F45-7 sutampa su petrakaviniu variantu). Tačiau iš Vilniaus bernardinų kilęs antifonalias kiek labiau nutolęs nuo pranciškoniško Romos antifonarijaus. LMAVB/F22-101 variante nuo žodžio „patri“ iki „sancto“ viskas užrašyta sekunda aukščiau, nei VUB/II/1609_AnR1586 (Pvz. 25a ir b).

¹⁸⁵ VUB/F45-19 šiuo atveju vartojama artimesnė graikiškajai šio žodžio forma — „Paracleto“

¹⁸⁶ Žr. pilną giesmių palyginimo lentelę Priede 8.

Pvz. 25a

Pvz. 25b

Galimas daiktas, kad tai tik perrašinėtojo klaida, bet neatmestina ir prielaida, kad tai yra tam tikra redaguota versija, nes kai kurie motyvai (pavyzdžiui, „omnium“ ir „pariter“) yra artimesni petrakaviniam variantui, nei AnR1586 (Pvz. 26a, b, c). Šiuo atveju galima išvelgti ir tam tikrus dialektinius skirtumus, ir F22-101 variantas šiuo atveju priartėja prie Centrinės Europos choralinio dialekto, ką rodytų tercijos žingsnis *a-c*, vietoj sekundinės *a-h* slinkties.

Pvz. 26a

VUB/II/1609_AnR1586

Pvz. 26b

LMAVB/F22-101

Pvz. 26c

VUB/III/13268_AnRGn1645

Tokią gravitacinę trauką link petrakavinio choralo kalbos galima išvelgti ir bernardiniškoje antifonos *Laus Deo Patri* versijoje, nors ji ir išlaiko nemažai sąlyčio taškų su VUB/AnR1586 giesmės variantu. Šįkart su šiuo variantu gana glaudžiai susietos ir abi domininkoniškos versijos (F45-7 ir F45-26), nors jose, lyginant su visomis kitomis, nežymiai skiriasi tekstas — frazėje „et tibi sancte studio perenni“ vietoj žodžio „sancte“ („šventasai“) čia naudojamas žodis „semper“ („visada“), tuo įnešant kiek kitokį prasminį niuansą. Kiti skirtumai kyla daugiausia dėl kiek kitokios neumuotės. Apskritai, šiuo atveju visus

variantus galima būtų suskirstyti į dvi grupes — petrakavo versiją ir, ką sąlygiškai pavadintume, Romos versija¹⁸⁷.

Panašiai būtų galima sugrupuoti ir penktosios psalmių antifonos *Ex quo omnia* variantus, nors apskritai melodinė linija visuose pasižymi principiniu vieningumu. Tačiau gal kiek ir netikėtai, čia nežymių „nukrypimų“ matyti ir petrakavinės versijos pavyzdžiuose, ypač liauksminiškajame (VUB/III/10709_AnLaux1694) bei su Laterano reguliariaisiais kanauninkais susijusiame antifonale (VUB/F45-19). Pavyzdžiui, antrosios frazės „per quem omnia“ paskutinio žodžio pirmoji neuma *pes* žengia tercijos žingsniu (*d-f*), kuomet visuose kituose variantuose čia naudojama sekunda (*d-e*). Tokie iš pažiūros nežymūs intervaliniai skirtumai, kaip matėme, kartais žymi ir dialekto skirtumus. Kita vertus, šiuo atveju kelti tokią prielaidą gal kiek per drąsu. Tačiau labiausiai visose versijose skiriasi trečiosios frazės „in quo omnia“ paskutiniojo žodžio traktuotė. Iš kitos pusės, tai pernelyg ir nestebina, kadanti tai pati melizmatiškiausia giesmės vieta, o melizmą traktuotė itin palanki iš improvizaciš-kumo kylančiam variantiškumui. Galime išskirti šešis variantus (Pvz. 27a-f), iš kurių vienas, o būtent VUB/II/1609_AnR1586 yra pagrįstas visiškai kitu principu, nei likę penki. Melizma čia panaudojama ne ant paskutiniojo, kaip kitur, bet ant pirmojo skiemens (Pvz. 27a). Tarp petrakvinių pavyzdžių vėlgi kiek stebina liauksminiškoji traktuotė su kvartos intervalu, nors ji galėjo atsirasti ir dėl spaudos klaidos (Pvz. 27f).

Pvz. 27a. VUB/II/1609

Pvz. 27b. LMAVB/F22-101

Pvz. 27c. VUB/F45-26

Pvz. 27d. VUB/F45-7

¹⁸⁷ Tai tegali būti tik sąlyginis pavadinimas, nes melodinio vieningumo, kurį galėtume drąsiai priskirti Romos ar visuotinei potridentinei tradicijai skirtingų metų net ir toje pačioje Venecijoje leisti giesmynai toli gražu nedemonstruoja. Tai rodo ir keli antifonalo VUB/IV/23807_AnR1771 giesmių pavyzdžiai (žr. Priedą 8).

Pvz. 27e. VUB/III/13268

in quo om-ni-a

Pvz. 27f

in quo om-ni-a

Taigi, čia galėtume kalbėti ir apie petrakavinės versijos įtaką pranciškoniškiems bei domininkoniškiems šaltiniams, kadangi ir pagal neumuotės principą, ir netgi pagrindinėmis melizminėmis slinktimis jie akivaizdžiai seka Petrakavo choralo pavyzdžiu.

Galiausiai pravartu nuodugniau apžvelgti evangelinių giesmių antifonas, kurios tradiciškai yra ir ilgesnės, ir labiau melodiškai išplėtos bei ornamentuotos. Prisiminsime, kad tokių Švč. Trejybės oficjuje (*B* ir iš dalies *A* versijoje) iš viso turime tris — pirmųjų mišparų *ad Magnificat* antifona *Gratias tibi Deus*, rytmetinės *ad Benedictus* antifona *Benedicta sit* ir antrųjų mišparų *ad Magnificat* antifona *Te Deum Patrem*¹⁸⁸. Iš visų šių trijų giesmių, tik *Benedicta sit* turime ir VUB/F45-9/10 fragmente. Tad savo analizę ir pradėsime būtent nuo šios giesmės.

Pirmiausia, atkreiptinas dėmesys, kad ši antifona turi du nežymiai besiskiriančius teksto variantus. Pirmasis, kuris užrašytas ir senajame fragmente, yra toks:

Benedicta sit creatrix et gubernatrix omnium, sancta et individua Trinitas, et nunc et semper et per infinita saeculorum saecula.

[„Palaiminta tebūnie visų kūrėja ir valdovė, šventa ir nedaloma Trejybė, ir dabar, ir visados, ir per begalę amžių amžius.“]

Antrasis variantas nuo šio skiriasi tik vienu papildomu epitetu ir skirtinga paskutiniųjų žodžių tvarka¹⁸⁹:

Benedicta sit sancta creatrix et gubernatrix omnium, sancta et individua Trinitas, nunc et semper et per infinita saecula saeculorum.

[„Palaiminta tebūnie šventoji visų kūrėja ir valdovė, šventa ir nedaloma Trejybė, dabar ir visados, ir per begalę amžių amžius.“]

Iš dešimties mūsų atrinktų šaltinių, pirmasis variantas naudojamas keturiuose, įskaitant jau minėtą seniausiąjį. Be jo, jis užrašytas abiejuose domininkoniškuose šaltiniuose (VUB/F45-7 ir VUB/F45-26) bei XVIII a. karmelitu

¹⁸⁸ Seniausiame fragmente VUB/F45-9/10 užrašytos antrųjų mišparų *ad Magnificat* antifonos čia nealizuosime, kadangi tai vienintelė tokia versija ir jos galimos sklaidos bei tradicijos LDK su turimais šaltiniais išnagrinėti negalime.

¹⁸⁹ lietuviškame vertime ši tvarka dėl gramatikos normų negali būti keičiama.

antifonarijuje, kuriame, kaip minėjome, užrašytos ir *A* versijos šlovinimų (*Laudes*) valandos penkios psalmių antifonos. Nors trys iš keturių šaltinių, kur ši antifona užrašyta pirmosios versijos tekstu, priklauso XVIII a., tačiau senesnis ir standartiniu laikomas būtent šis tekstas¹⁹⁰. Tačiau iš mūsų šaltinių akivaizdu ir tai, kad XVI a. pab.–XVII a. būtent antroji versija buvo tapusi pagrindine. Vis dėlto, kaip matysime toliau, šie žodiniai skirtumai esminės įtakos melodikai nedaro. Pavyzdžiui, žodis „sancta“ tiesiog traktuojamas kaip papildomas intarpas, pratęsiant tą pačią melodinę liniją (petrakavinė versija, Pvz. 28b) arba nežymiai ją paryškinant *pes* neuma ant pirmojo žodžio skiemens (pranciškoniškas variantas, Pvz. 28c).

Pvz. 28a. VUB/F45-9/10

Be-ne– dic–ta sit cre–a–trix

Pvz. 28b. VUB/III/13268_AnRGn1645

Be-ne–dic-ta sit sancta cre–a–trix

Pvz. 28c. LMAVB/F22-101

Be-ne–dic – ta sit sancta cre–a–trix

Tuo tarpu kadencijose skirtinga žodžių tvarka sąlygoja tiesiog kiek skirtingą įvairiose versijose neumų grupavimą arba neumuotę, išlaikant panašią ar tą pačią melodinę liniją bei intervalinius santykius (Pvz. 29a-f).

Pvz. 29a. Melodinė linija

Pvz. 29b. VUB/F45-26

sae-cu–lo– rum sae-cu–la.

¹⁹⁰ Iš 43 šaltinių CANTUS duomenų bazėje, tik dviejuose naudojama antroji versija (tai Dubrovniko pranciškonų antifonale HR-Hf Cod. F ir XIV-XV a. antifonarijaus fragmente, kilusiame iš Ispanijos E-SA 6). Žr. <http://bach.music.uwo.ca/cantus/search.asp>; žiūrėta 2011.05.16. Pastaroji versija naudojama ir AnM1934 bei LU.

Pvz. 29c. VUB/F45-9/10

se-cu-lo – rum se-cu-la.

Pvz. 29d. LNMMB/04/27892

saecu-lo-rum sae-cu-la.

Pvz. 29e. LMAVB/F22-101

se – cu- la se- cu- lo-rum.

Pvz. 29f. VUB/III/13268

sae-cu-la sae-cu-lo-rum.

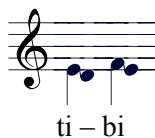
Kalbant apie melodinę antifonos visumą, tenka pastebėti, kad daugumoje šaltinių ji perteikiama gana vieningai. Esama skirtumų, kuriuos galima būtų traktuoti, kaip skirtingo dialekto požymius, ką matome ir aukščiau pateiktame pavyzdyje, kur Pvz. 29c paskutinis dermės finalinį toną įtvirtinantis motyvas ornamentuojamas tercijos žingsnio *pes* neuma, tuo tarpu kitur (aiškiausiai Pvz. 29f) šis santykis yra sekundinis. Analogiškai traktuojamas žodis „omnium“. Tačiau atkreiptinas dėmesys į dar kai kurias detales. Viena vertus, ne visuose rankraščiuose išlaikomas užrašymo tikslumas. Tarkime, VUB/F45-7 sprendžiant pagal rakto C vietą, visa antifona užrašyta tercija aukščiau. Iš tiesų, tokia rakto vieta koreguoja ne tik intervalinius santykius, bet ir keičia dermę — vietoj VI dermės, kuri naudojama absoliučioje daugumoje šaltinių, čia turime II. Kita vertus, antifonos pabaigoje užrašytas psalmės tonas pagal savo įžangėlę bei kadencijas yra tipiškas šeštasis tonas, nors transkribuojant pagal raktą vėlgi tektų rašyti viską nuo natos *la* ir intervaliniai santykiai neatitiktų šeštojo tono. Tad šį atvejį greičiausiai reikėtų laikyti tam tikra perrašinėtojo klaida, o ne kitoniška versija.

Visiškai kitokią situaciją turime karmelitų antifonarijaus variante. Čia akivaizdžiai visa giesmė traktuojama ne kaip šeštosios, bet kaip aštuntosios dermės antifona. Tai rodo ne tik jos finalis ar tai, kad visa giesmė užrašyta tonu aukščiau, bet ir psalmės terminacija bei šalia skaičiumi užrašytas jos tonas — būtent skaičius 8. Tad šiuo atveju mes akivaizdžiai turime kitą giesmės tradiciją arba bent jau jos traktuotę. Kita vertus, tokia derminė traktuotė visiškai įmanoma ir logiška, nes ji išplaukia iš pačios melodikos su jai būdinga teatrachordine slinktimi aukštyn (*f-g-b* arba *g-a-c*) bei intervaliniais santykiais. Pastebėtina, kad nepaisant skirtingų pagrindinių giesmių tonų, bazinio ir

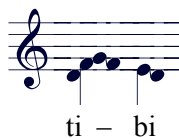
karmelitinio antifonos *Benedicta sit* variantų intervaliniai santykiai iš esmės visur yra tokie patys. Tarp grigališkojo choralo giesmių yra palyginti daug tokių, kurias dermiškai galima traktuoti ambivalentiškai. Neretai jų derminė priklausomybė būdavo nusistovėdavo tik per ilgą laiką ir variantų galėjo būti ne vienas. O šiuo atveju, kad bazinis variantas traktuojamas kaip VI dermės melodija rodo ne tik dauguma mūsų turimų, bet ir bendrai kitų Europos šaltinių duomenys¹⁹¹.

Tokių skirtingų derminių traktuočių likusiose dviejose evangelinėse antifonose nėra. Be to, skirtingi variantai tarpusavy demonstruoja gal net ir kiek aukštesnį vieningumo laipsnį, ypač tarp petrakavinės ir pranciškoniškosios versijų. Pavyzdžiui, pirmųjų mišparų Magnificat antifona *Gratias tibi Deus* visur pradeda tuo pačiu motyvu *c-d-d-d-c*, po to išsiskiria žodžio „tibi“ motyvas, kurio iš esmės turime du pagrindinius variantus (bei vieną išvestinį, koks naudojamas dominikonų giesmynuose; žr. Pvz. 30a-c), o toliau melodika iš esmės esmingai nesiskiria, tam tikras variantiškumas vėl pasireiškia tik kadencijose. Tačiau didelio intervalinių ar formulinių skirtumų čia taip pat nerasime. Kiek labiau (nors irgi neradikaliai) nuo pagrindinės versijos vietomis nutolsta karmelitų variantas, kurio ir tekste nėra vieno jungtuko „et“, tačiau iš esmės, nepaisant vietomis besiskiriančios neumuotės, pagrindinė melodinė linija išlaikoma esmingai jos neiškraipant. Iš esmės irgi daugiausia kiek kitokiu neumų grupavimų nuo kitų variantų skiriasi ir abiejų dominikonų antifonarijų versijos.

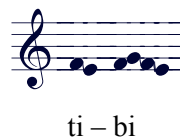
Pvz. 30a. LMAVB/F22-101

Pvz. 30b. VUB/III/13268

Pvz. 30c. VUB/F45-7

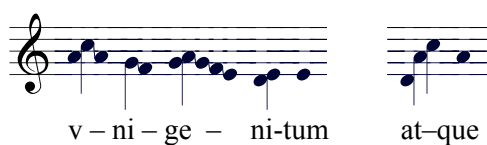

Panašius neumuotės skirtumus regime ir paskutinės antifonos *Te Deum Patrem* variantuose. Nors čia dar pasireiškia ir dialekto skirtingumai. Įdomu, kad šįkart šie skirtingų dialektų bruožai matyti ne tarp petrakavinės ir pranciškoniškosios versijų, bet tarp bernardiniškojo rankraščinio (LMAVB/

¹⁹¹ Antai, tarp minėtų CANTUS duomenų bazės 43 šaltinių, 11 giesmių yra nurodomos kaip VIII dermės, vienanarė — III, o didžioji dauguma — būtent VI dermės. Žr. <http://bach.music.uwo.ca/cantus/search.asp>; žiūrėta 2011.05.16.

F22-101) ir pranciškoniškojo spausdintinio šaltinio (VUB/II/1609_AnR1586). Pirmajame, lygiai kaip ir petrakavinės versijos šaltiniuose ryškesni Centrinės Europos dialektiniai bruožai (kas ypač aiškiai matyti žodžių „unigenitum“ ir „atque“ motyvuose (Pvz. 31a ir b), o antrajame — prisilaikoma Vakarų Europos dialekto, kaip ir domininkonų bei karmelitų antifonaluose (Pvz. 31c ir d). Vėlgi, imant domėn visą melodiką, matyti, kad karmelitų versija yra kiek labiau nutolusi likusiųjų, kurios apskritai išlaiko gana vieningą melodinę tradiciją.

Pvz. 31a. LMAVB/F2-101

Pvz. 31b. VUB/III/13268_AnRGn1645

Pvz. 31c. VUB/II/1609_AnR1586

Pvz. 31d. VUB/F45-7

Dar viena, visiškai kitokia šios antifonos versija buvo užrašyta jau nebe antifonale, bet su Vilniaus bernardinų vienuolynu siejamame graduale LMAVB/F22-104. Ji užrašyta ant dviejų lapų (fol 145v-146r) apačioje ant pridėtinių linijų ir veikiausiai tai padaryta XVII a., t.y. gerokai vėliau nei visas giesmynas. Skirtingai nuo pagrindinės versijos, kurios prie melizminės ritmikos priartėjanti melodija yra IV dermės, šis graduale užrašytas variantas yra aiškiai silabinės neuminės ritmikos ir jo melodija yra I dermės. Dėl kokių priežasčių ir kokių tikslu mišių giedojimams skirtame giesmyne užrašyta liturginių valandų antifona ir dar netipine melodija, nėra aišku.

3.4.1.2. Corpus Christi oficijus. Kitas svarbus oficijus užrašytas vieno iš seniausių mūsų nagrinėjamo pergamentinio antifonalo fragmentuose VUB/F45-9/10/16 yra Kristaus Kūno šventės liturginių valandų giesmių ciklas. Ši šventė, Lietuvoje žinoma ir Devintinių pavadinimu, tradiciškai švenčiama ketvirtadienį po Švč. Trejybės sekmadienio. Tai taip pat vėlyva šventė. Kaip visuotinę visai Katalikų Bažnyčiai šią šventę įvedė popiežius Urbonas IV savo

1264 metų rugsėjo 8 d. paskelbta bule „Transiturus“¹⁹². Tiesa, papildomus dekretus dėl Corpus Christi šventimo XIV a. pr. dar išleido ir vėlesni popiežiai — Klemensas V ir Jonas XXII¹⁹³. Vis dėl liturgijos ir grigališkojo choralo istorijai svarbiausias buvo būtent Urbono IV sprendimas, nes būtent jis pavedė šv. Tomui Akviniečiui sukurti visą pilną ofcijų, apimančių ir liturgines valandas, ir Mišių tekstus. Nors yra išlikusių kiek senesnės Lježo vyskupystės vienuoliui Jonui priskiriamo liturginių valandų ofcijaus fragmentų¹⁹⁴, visuotinai prigijo ir išplito šv. Tomo Akviniečio ofcijus¹⁹⁵. Todėl nenuostabu, kad skirtingai nuo ką tik aptartų skirtingų Švč. Trejybės liturginių valandų versijų, visuose mūsų šaltiniuose laikomasi to paties Kristaus Kūnos šventės ofcijaus.

Kaip jau buvo minėta antroje šio darbo dalyje, šis ofcijus minėtuose VUB pergamentiniuose fragmentuose užrašytas beveik visas — jo pradžia užrašyta VUB/F45-10, iškart po Švč. Trejybės ofcijaus, o didžiausia jo dalis — VUB/F45-16. Tad kalbėdami apie *Corpus Christi* ofcijų toliau šį šaltinį žymėsime kaip VUB/F45-10/16. Realiai šiame fragmente trūksta tik paskutinės, t.y. antrųjų mišparų *ad Magnificat* antifonos *O sacrum convivium*, kurios išlikęs tik incipitas, o likusi dalis — neišsaugotame lape. Taip pat VUB/F45-10/16 nėra užrašyta himnų, pateikiamos tik jų nuorodos rubrikose. Visos fragmente esančios antifonos ir responsorijai surašyti žemiau pateikiamoje lentelėje.

Lentelė 2

TIPAS	INCIPITAS
	Vesperae / Mišparai
Antiph.	<i>Sacerdos in aeternum</i>
Antiph.	<i>Miserator Dominus escam dedit</i>
Antiph.	<i>Calicem salutaris accipiam</i>

¹⁹² Feast of Corpus Christi // The Catholic Encyclopedia. Prieiga per internetą: <http://www.newadvent.org/cathen/04390b.htm>, žr. 2011.05.18.

¹⁹³ Ibidem.

¹⁹⁴ Ibidem.

¹⁹⁵ Pilną šių liturginių valandų ir mišių tekstų variantą žr.: <http://www.corpusthomicum.org/dcx.html>, žr. 2011.05.18. Tekstai čia perspaudinami iš 1942 m. tęstinio leidinio *Revue Benedictine*, su nuoroda dėl abejotino autentiškumo (*autheticate dubium*).

TIPAS	INCIPITAS
Antiph.	<i>Sicut novellae olivarum</i>
Antiph.	<i>Qui pacem ponit</i>
Resp.	<i>Homo quidam fecit cenam magnam</i>
AdMag. I	<i>O quam suavis est Domine</i>
	Matutinum / Aušrinė
Invit.	<i>Christum regem adoremus</i>
Antiph. i	<i>Fructum salutiferum gustandum dedit</i>
Antiph. ii	<i>A fructu frumenti</i>
Antiph. iii	<i>Communione calicis quo Deus</i>
Resp. i	<i>Immolabit haedum multitudo</i>
Resp. ii	<i>Comeditis carnes et saturabimini panibus</i>
Resp. iii	<i>Res exit Helias ad caput suum</i>
Antiph. iv	<i>Memor sit Dominus sacrificii nostri</i>
Antiph. v	<i>Paratur nobis mensa Domini</i>
Antiph. vi	<i>In voce exultationis</i>
Resp. iv	<i>Panis quem ego dabo</i>
Resp. v	<i>Cenantibus illis accepit Iesus panem</i>
Resp. vi	<i>Accepit Iesus calicem</i>
Antiph. vii	<i>Introibo ad altare Dei sumam Christum</i>
Antiph. viii	<i>Cibavit nos Dominus ex adipe</i>
Antiph. ix	<i>Ex altari tuo Domine, Christum sumimus</i>
Resp. vii	<i>Qui manducat meam carnem</i>
Resp. viii	<i>Misit me Pater vivens</i>
Resp. ix	<i>Unus panis et unum corporis</i>
	Laudes / Rytmetinė (Šlovinimai)
Antiph.	<i>Sapientia aedificavit sibi domum</i>
Antiph.	<i>Angelorum esca nutrivisti</i>
Antiph.	<i>Pinguis est panis Christi</i>
Antiph.	<i>Sacerdotes sancti incensum</i>
Antiph.	<i>Vincenti dabo manna</i>
AdBnd.	<i>Ego sum panis vivus</i>
AdMag. II	<i>O sacrum Convivium</i>

Kiti rankraštiniai šaltiniai, kuriuose surašytas pilnas ar beveik pilnas Kristaus kūno šventės liturginių valandų variantas, yra bernardiniškasis

antifonarijus LMAVB/F22-101 ir abu domininkoniškieji antifonalai — VUB/F45-7 ir VUB/F45-26. Tiesa, iš mišparų antifonų juose užrašytos tik pirmoji antifona *Sacerdos in aeternum* (Vilniaus dominikonų giesmyne VUB/F45-7 tik jos incipitas) ir abiejų mišparų *ad Magnificat* antifonos *O quam suavis* ir *O sacrum Convivium*. Kiti pilni variantai jau pateikiami tik spausdintuose antifonaluose (VUB/II/1608_AnR1572, VUB/II/1609_AnR1586, VUB/IV/23807_AnR1771). Keliuose kituose rankraštiniuose giesmynuose (bei spausdintiniame Ž. Liauksmo antifonale) užrašyti nepilni variantai, apsiribojant arba dviejų didžiųjų kanoninių dienos valandų (mišparų ir rytmetinės) antifonomis (VUB/F45-1 ir LNMMB/04/27892, kur dar užrašytas Aušrinės invitorijus ir trys pirmosios naktinės antifonos), arba tik kurios nors vienos iš jų (kaip pavyzdžiui, tik *Laudes* giesmėmis apsiribojama VUB/F45-19 ar tik mišparais — Liauksmo antifonale)¹⁹⁶.

Atkreiptinas dėmesys ir į dar kelias detales. Minėtas himnų trūkumas, kurį matėme VUB/F45-10/16 pasireiškia ir daugumoje kitų šaltinių, išskyrus du. Antai VUB/II/1608_AnR1572 užrašytas Aušrinės himnas *Sacris soleniis* ir rytmetinės himnas *Verbum supernum*, o VUB/III/10709_AnLaux1694 užrašytas mišparų himnas *Pange lingua*. Visuose kituose mūsų šaltiniuose duodamos nuorodos rubrikose arba apskritai jokie himnai neminimi. Kitas svarbus niuansas yra susijęs su responsorijais. Tiktai VUB/F45-10/16, LMAVB/F22-101 ir abiejuose dominikonų antifonarijuose pirmieji mišparai turi responsorijų *Homo quidam fecit*. Atskirai šis responsorijus, su tekstualiai išplėtotu versikulu dar yra užrašytas iš Gardino kilusiame pranciškonų observantų giesmynėlyje VUB/F45-38. Kita vertus, šio responsorijaus nebuvimas kituose šaltiniuose nestebina, nes po Tridento susirinkimo liturginės reformos, ilgieji responsorijai toliau giedami tik vienuoliškosios (pirmiausia benediktiniškosios) tradicijos mišparuose¹⁹⁷. Taip pat tik seniausiame fragmente ir abiejuose dominikonų šaltiniuose užrašytas ir devintasis (t.y. Aušrinės trečiosios naktinės trečiasis) responsorijus *Unus panis et unum corporis*. Visur kitur apsiribojama aštuntuoju responsorijumi, o vietoj devintojo

¹⁹⁶ Išsamiau žr. Priede 7.

¹⁹⁷ Pastebėtina, kad šis responsorijus *Homo quidam fecit* šiai šventei nurodomas bei yra įrašytas ir AM1934, p. 1189.

pagal po Tridento susirinkimo reformos galutinai įtvirtintą tradiciją turėjo būti giedamas himnas *Te Deum*. Tai yra, kartojasi situacija, kurią matėme ir nagrinėdami Švč. Trejybės oficijų. Dar vienas struktūrinis skirtumas išryškėja palyginus rubrikas. Pagal VUB/F45-10/16, per antruosius mišparus turėjo būti giedamos Rytmetinės antifonos¹⁹⁸, tuo tarpu kitur rubrikos nurodo, kad viskas turi būti giedama kaip per pirmuosius mišparus (visuose mūsų spausdintuose anti-fonaluose) arba apskritai nėra jokių rubrikų ir kitų nuorodų. Tačiau veikiausiai šiuo atveju bendra praktika ir tradicija (ypač po Tridento) numatė, kad giedamos būtent pirmųjų mišparų giesmės, todėl papildomas priminimas nelaikytas būtinu. Taigi, trumpai reziumuojant, galima teigti, kad skirtingai nuo Švč. Trejybės atvejo, LDK per visą mūsų nagrinėjamą periodą buvo laikomasi gana vieningo Kristaus Kūno šventės oficijaus. O čia aptarti kai kurie struktūriniai skirtumai veikiau rodo, kad pati tradicija, neturėjusi itin daug variantų ir Vakarų Europoje, čia buvo išlaikoma gana vieninga. Kiek šis liturginis bei struktūrinis vieningumas atsispindi muzikinėje tradicijoje, parodys tolimesnė analizė.

Lyginant su Švč. Trejybės oficijumi, kurios pirmoji mišparų antifona *Gloria tibi Trinitas*, kaip matėme, sutinkama daugelyje šaltinių, čia atskirai nuo Corpus Christi oficijaus giesmių užrašyta palyginti nedaug. Be jau minėto VUB/F45-38, kaip pavienė giesmė užrašyta antrųjų mišparų *ad Magnificat* antifona *O sacrum Convivium*. Greičiausiai šiais atvejais abi giesmės buvo traktuojamos kaip procesijų giesmės. Antai, mūsų turimame XV a. pab.–XVI a. pr. Krokuvos mišiolo egzemplioriuje (VUB/II/1635_MCr-ssXV-XVI) apie šio responsorijaus giedojimą rubrikose nurodoma keliose vietose. Pirmą kartą kalbant apie Kristaus Kūno šventės išvakarės, kuomet vakare po varpų skambinimo prieš pat mišparus vyksta procesija per visą bažnyčią ir kunigas iš zakristijos paėmęs Švč. Sakramentą užgieda šį responsorijų, o jį tęsia choras¹⁹⁹. Taip pat procesija, giedant šį responsorijų, pradedama ir šventės dieną. Tik

¹⁹⁸ *In secundis vespere an. Sapiencia et Ps. Dixit dominus cum alijs ut heri. R. Respexit helyas. [H]y[mnus]. Pange li[n]gua. V. Panem.* [Per antruosius mišparus antifona *Sapiencia* ir psalmė *Dixit dominus* su kitomis kaip vakar. Responsorijus *Respexit helyas*. Himnas *Pange lingua*. Versikulas *Panem*.]

¹⁹⁹ *In vigilia corporis christi post pulsum statim per ecclesiam ante vespere processio agatur. Prelatus itaque sacramentum de sacristia accipiens incipit R[esponso]rium Homo quidam fecit choro cum versu simile prosequente ad finem.* (VUB/II/1635_MCr-ssXV-XVI, fol.123r)

Krokuvoje, remiantis mišiolo rubrikomis, ši procesija vykdavo jau išeinant ne tik iš katedros bei Vavelio pilies teritorijos (kaip rubrikose nurodoma, „extra castrum“), bet ir būdavo einama iki Šv. Pranciškaus bažnyčios, kur turėdavo būti giedama antifona *O sacrum Convivium*²⁰⁰. Taip pat minėtas responsorius, pasak mišiolo rubrikų, giedotas jau bažnyčioje vykdavusiose procesijose per visą Kristaus kūno šventės oktavą²⁰¹. Kiek Gardine, Vilniuje ar kituose LDK miestuose ir svarbesniuose religiniuose centruose vykusios procesijos galėjo būti panašios į šią Krokuvos tradiciją, sunku pasakyti. Atkriepinas dėmesys į multifunkcinio iš Gardino kilusio giesmynėlio VUB/F45-38 šio responsoriaus versiją, kurioje versikulo tekstas yra pralėstas, naudojant tą pačią melizminę melodiją. Kitaip tariant, čia įrašyta trumpa prozulė. Apskritai, norint tiksliau išsiaiškinti, kokios ir kaip vyko Devintinių procesijos LDK, būtinas papildomas tyrimas, kuris peržengtų šio darbo ribas. Tačiau be jokios abejonės, jos tikrai vykdavo ir labai tikėtina, kad bent dalis senajame Krokuvos mišiole nurodytų giesmių tikrai būdavo giedamos ir čia.

Kitas įdomus niuansas būtų tas, kad šaltinių su Rytmetinės antifonomis turime kiek daugiau, nei su mišparų giesmėmis. Be to, bent dviejuose iš jų, kaip minėjome, apsiribojama tik pirmąją psalmių antifona *Sacerdos in aeternum* ir abiejomis *ad Magnificat* antifonomis (pastarosios užrašytos visuose mūsų analizuojamuose šaltiniuose). Vis dėlto, ir turimų šaltinių analizė atskleidžia kai kuriuos dėsningumus, leidžiančius susidaryti pilnesnį vaizdą. Žvelgiant į mišparų antifonas matyti, kad daugumoje šaltinių išlaikoma gana vieninga melodinė tradicija. Tai yra, daugumos jų variantai beveik ar labai mažai kuo skiriasi nuo seniausios mūsų turimos versijos, kokia užfiksuota VUB/F45-10/16. Be to, skirtingai nuo Švč. Trejybės oficijaus giesmių, čia nevisur išeitų išskirti petrakavinę ir pranciškoniškąją ar dar kurią kitą tradiciją,

²⁰⁰ *Nota quod ipso die corporis christi missa finita si aptum tempus fuerit processio extra castrum ordinatur: et a sacerdotibus in suo apparatu proceditur. Itaque processione ordinata prelatu sacramentum eleuando: & ad populum se vertendo incipit R[esponso]rium Homo quidam fecit. Et chorus hoc vno R[esponso]rio cum versu prosequatur. & peruenitur ad ecclesiam sancti francisci: & ibidem stationem per sacerdotes in choro facta canitur an[tiphon]a O sacrum conuiuium. (VUB/II/1635_MCr-ssXV-XVI, fol. 124r-v)*

²⁰¹ *In octaua autem corporis christi omnia vt in die sancto fiant. Processio eodem die peracta missa fit ad ecclesiam corporis christi in kazimiriam processione itaque extra castrum ordinata: prelatu sacramentum eleuando incipit R[esponsoriu]m Homo quidam fecit choro ad finem prosequente. (VUB/II/1635_MCr-ssXV-XVI, fol. 124v-125r)*

nes daugumos antifonų melodika iš esmės išlaikoma jei ir ne uniformiškai vienodai, tai bent jau ganėtinai vieningai. Tiesa, kai kuriose melizmosose esama skirtingų intervalinių slinkčių ar savotiškų sukeitimų vietomis. Antai pirmosios mišparų antifonoje melizma naudojama giesmės viduryje su žodžiu „secundum“. Visuose variantuose ją sudaro šešianarė neuma (ar sudaryta principu 5+1, kaip pavyzdžiui, VUB/II/1608_AnR1572, kur šeštoji nata užrašyta atskirai dėl prirašyto *si-bemolio*). Visur ji pradedama ta pačia tetrachordine slinktimi *a-c-d* ir tik grįžimas atgal į *a* varijuoja — vienu atveju naudojama laipsniška slinktis žemyn (Pvz. 32a), o kitur šis nuoseklumas pajvairinamas ekspresyvesniu tercijos žingsniu žemyn, grįžimu į sekundą aukštyr ir *a* natos įtvirtinimu (Pvz. 32b).

Pvz. 32a. VUB/45-10/16

Pvz. 32b. LMAVB/F22-101.

Taip pat variantiškumas pasireiškia ir vietomis skirtinga neumuote (panašius bruožus matėme ir Švč. Trejybės oficijaus giesmėse). Pavyzdžiui, trečiosios mišparų antifonos *Calicem salutaris accipiam* įžanginis motyvas visuose variantuose pagrįstas tuo pačiu nuo dermės pagrindinio tono „atsispiriančiu“ ir aukštyr iki dominuojančio jo tono kylančiu motyvu (*e-d-g-a-c*). Šios natos ir jų skaičius yra tas pats visuose šaltiniuose, tačiau jų sugrupavimas neumomis seniausiam (kartu su visais trimis pranciškoniškais šaltiniais) kiek skiriasi. Pirmuoju atveju turime *clivis-punctum-pes* seką (Pvz. 33a), o antruoju — *punctum-punctum-scandicus* motyvą (Pvz. 33b). Savotiškas „sumuojantis“ yra karmelitų antifonarijaus (LNMMB/04/27892) variantas, susidedantis iš jau matytų dvinarės (*clivis*), trinarės (*scandicus*) ir vieninarės (*punctum*) neumos (Pvz. 33c). Panašus skirtingumas matyti ir penktosios antifonos *Qui pacem ponit* kadenciniame motyve su žodžiu „Dominus“, etc.

Pvz. 33a. VUB/F45-10/16

Pvz. 33b. VUB/F45-1

Pvz. 33c. LNB/04/27892

Dar vienas bruožas, kurį matėme ir analizuodami Švč. Trejybės oficijaus giesmes, yra skirtingų dialektų apraiškos. Kaip ir anksčiau aptartose giesmėse, Kristaus Kūno antifonose galima atsekti Centrinei ir Vakarų Europai (arba rytų ir vakarų frankų) būdingas choralo dialektų ypatybes. Bene ryškiausiai tai matyti ketvirtojoje antifonoje *Sicut novellae olivarum*. Viena iš dialekto charakteristikų šioje ketvirtosios dermės giesmėje išryškėja žodžio „Ecclesiae“ motyve, kuris pagrįstas pagrindinio (*mi*) bei dominantinio (*la*) tonų sąveika bei pastarojo apdainavimu (t.y. *scandicus* neuma ant antrojo skiemens). Vienu atveju šis trumpas motyvas yra tiesiog laipsniškas tercijos apimties kilimas aukštyn (*g-a-h*, Pvz. 34a), o antru — jau naudojama trichordinė slinktis (*g-a-c*, Pvz. 34b). Laipsniškasis motyvas, kurį matome pranciškonų ir išdalies karmelitų šaltinių pavyzdžiuose (žr. Priedą 7), būdingas Vakarų Europos dialektui, tuo tarpu trichordinis — Centrinės Europos dialektui. Šią ypatybę dar labiau išryškina psalmių terminacijos, kurios pirmuoju atveju nuo tenorinės natos *la* tepakyla iki *si* natos, o antruoju — daro tercijos žingsnį aukštyn iki *do* ir, kaip būdinga IV tonui nusileidžia į dermės finalinį toną *mi* (Pvz. 34a ir 34b).

Pvz. 34a. LMAVB/F22-101.

Pvz. 34b. VUB/F45-10/16.

Didesnių intervalinių išsikyrimų antifonose, lyginant tiek su senuoju VUB/F45-10/16, tiek su kitais šaltiniais, esama dviejuose giesmynuose. Pirmiausia, artimą, bet sykiu ir kiek kitokią, melodinę tradiciją demonstruoja karmelitų antifonolas (LNMMB/04/27892), tai yra, kartojasi jau Švč. Trejybės oficijuje matyta situacija. Kitas, kiek netikėtai, tam tikrais savitumais pasižymintis giesmynas yra Ž. Liauksmino parengtas mažasis antifonolas (VUB/III/10709_AnLaux1694). Jeigu Švč. Trejybės mišparų antifonose čia buvo akivaizdžiai kopijuojama petrakavinio choralo versija (tik lyginant su A.

Petrikovijaus parengtu antifonarijumi, čia brūkšniais jau greičiausiai stengiamasi išskirti svarbesnes frazes ar motyvus, o ne mechaniškai pažymėti kiekvieną žodį), tai Kristaus Kūno šventės kai kuriose antifonose nueinama gerokai toliau, savaip perrašant kai kuriuos motyvus. Netikėtas šuolis panaudotas jau pačioje pirmoje antifonoje, užbaigiant pirmąją frazę „Sacerdos in aeternum“. Būtent paskutiniajame žodyje visiškai nukrypta nuo akivaizdžiai tradiciškos ir visuose kituose šaltiniuose parašytos nuoseklios *scandicus* neumos slinkties (Pvz. 35a) į netikėtą plačių šuolių *torculus* (Pvz. 35b).

Pvz. 35a. VUB/F45-10/16

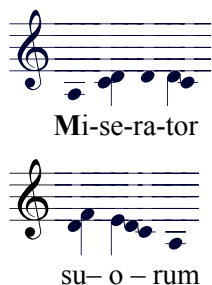

Pvz. 35b VUB/III/10709_AnLaux1694

Antrojoje antifonoje *Miserator Dominus* kiek kitaip formuojamas ir pats pirmasis motyvas. Nors visuose šaltiniuose kaip inciptas naudojamas tetrachordinė slinktis aukštyn (*a-c-d*, tik daugeliu atveju, pradedant VUB/F45-10/16 iki pagrindinio dermės tono pakylama jau antrajame skiemenyje sykiu su *pes* neuma, Pvz. 36a, o petrakavinio choralo versijoje vienanarėmis neumomis užlipama trečiajame skiemenyje, Pvz. 36b), tačiau liauksmi-niškajame variante apsiribojama paprastu sekundiniu motyvu iš apačios įvedančiu į pagrindinį toną (Pvz. 36c). Lygiai taip apatinės *la* natos vengiama, iki kurios nusileidžiama visose versijose, ir apsiribojama sekundiniu žingsniu žemyn į tą pačią *do* natą su sugrįžimu į pagrindinį toną.

Pvz. 36a. VUB/F45-10/16

Pvz. 36b. VUB/F45-1

Pvz. 36c. AnLaux1694

Dar vieną tokią korekciją matome ir ketvirtosios antifonos *Sicut novellae olivarum* pradžioje. Beveik visuose turimuose variantuose giesmė pradedama dvinare *clivis* neuma nuo antrojojo ketvirtosios dermės laipsnio,

žengiant sekunda žemyn (*f-e*, Pvz. 37a), išskyrus karmelitų variantą, kuriame antifona pradeda pirmuoju laipsniu ir po jo eina trinarė *climacus* neuma, pagal tą pačią, kaip ir kitose versijose melodinį motyvą (Pvz. 37b). O liauksminiškasis antifonolas pateikia incipito variantą su pradine *pes* neuma bei sekunda iš apačios į pagrindinį toną įeinančia slinktimi (*d-e*, Pvz. 37c). Likusioje giesmės dalyje kitų intervalinių ar neuminių skirtumų nėra.

Pvz. 37a. VUB/F45-10/16

Si-cut no-uel-le

Pvz. 37b. LNB/04/27892

Si-cut no-uellae

Pvz. 37c. AnLaux1694

Si-cut no-uellæ

Kokios priežastys galėjo lemti šiuos skirtumus? Juk kaip iliustruoja ankstesnio oficijaus bei kitų šio oficijaus antfonų analizė, Ž. Liauksminas akivaizdžiai sekė Petrakavo choraline tradicija, nors visko akiai ir nekopijavo, ką rodo individualus frazuotės traktavimas. Antrosios antfonos neatitikimus galbūt galima paaiškinti notacijos ypatumais. Tai yra, gali būti, kad dvi pridėtinės linijos (nes pagal rakto vietą, norint užrašyti *la* natą, reikėtų kaip ir VUB/III/13268_AnRGn1645 naudoti dar dvi pridėtines linijas) buvo neįmanomos pagal šrifto rinkimo techniką arba teorinę koncepciją. Pavyzdžiui, Ž. Liauksimino teoriniame veikalėlyje *Ars et praxis musica* nei teorijos apie heksakordus išdėstyme, nei kituose muzikiniuose pavyzdžiuose apskritai nenaudojamos jokios pridėtinės linijos prie penklinės. Antifonalo ir gradualo giesmėse reikalui esant vartojama viena pridėtinė linija virš ar po penkline, tačiau nematyti natų pavyzdžių su dviem pridėtinėmis linijom. Tad pilnai tikėtina, kad šiuo atveju tai buvo sąmoningi redakciniai pakeitimai, padaryti remiantis teorine koncepcija. Tačiau daug sunkiau paaiškinti, kuo remiantis nuosekli slinktis pirmojoje antifonoje pakeista intervaliniais šuoliais, kaip ir tai, kodėl paprasta sekundinė *pes* neuma žodyje „Dominus“ staiga tampa kvartos šuoliu. Arba kodėl ketvirtosios antfonos įžanginis motyvas būtent taip modifikuotas, kaip parodyta Pvz. 37c. Ar tai buvo spausdinimo klaidos, ar sekimas dar kažkokia kita tradicija, ar savotiški kūrybiniai pataisymai? Spausdinimo klaidas veikiausiai reikėtų atmesti, nes du platūs šuoliai vienoje antifonoje ir būtent tose vietose, kuriose visi kiti šaltiniai demonstruoja tikrai

išskirtinę vienybę veikiau leistų spėti arba sudarytoją sekus nežinoma tradicija, arba tai laikyti jo kūrybiniais pagerinimais. Netiesiogiai tokias prielaidas paremia ir LMTAB/LC multifunkciniame giesmyne pagal to laikmečio įprastą praktiką menzūrine (ar menzūralizuota) notacija užrašyta atskira „Credo“ giesmė, pavadinta *Patrem Zmoudskie*, t.y. „Žemaitiškasis Patrem“ (pagal antrosios frazės „Patrem Omni-potentem“ pirmąjį žodį²⁰²). Jos melodikai taip pat būdingi platūs šuoliai. Galbūt Ž. Liauksminas šiuo atveju tiesiog laikėsi panašios estetikos principų.

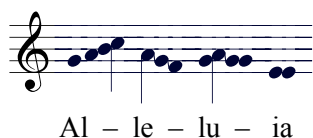
Nors, kaip minėjome, šaltinių su rytmetinių šlovinimų (*Laudes*) antifonomis esama kiek daugiau, negu mišparų variantų, esmingai naujų dalykų čia nerastume. Kalbant apie įvairius variantiškumo pasireiškimus, matome tuos pačius skirtingų dialektų bruožus pirmojoje (*Sapientia aedificant sibi domum*) ir ketvirtojoje (*Sacerdotes sancti*) antifonoje²⁰³. Kaip ir mišparų giesmėse, seniausioji VUB/F45-10/16 versija su pirmajai dermei būdinga kvintos šuolio su papildomu tercijos žingsniu aukštyn motyvine formule (*d-a-c*) patvirtina savo aiškią priklausomybę Centrinės Europos regionui. Lygiai kaip ir petrakavinės versijos šaltiniai, kurie beveik visose giesmėse melodiškai yra labai artimi VUB/F45-10/16. Tiesa, *ad Benedictus* antifonoje *Ego sum panis vivus* čia ir keliuose kituose šaltiniuose naudojama kita, Vakarų Europos regiono dialektui būdinga kvintos šuolio su sekundos žingsniu aukštyn formulė (*d-a-b*). Tokią kiek netikėtą versiją iš dalies paaiškintų spausdintų pranciškoniškųjų Romos antifonarijų melodiniai variantai, kur ankstesniais atvejais buvo naudojama pilna minėta formulė, o čia apsiribojama tik kvintos šuoliu aukštyn. Tad galima prielaida, kad šiuo atveju dialekto dėsnigumai reikalavo dar papildomo žingsnio aukštyn, tačiau be įprastinės formulės. Be šių esama ir kitų intervalinių variantiškumų, tačiau jie tikrai nėra kažkuo stipriai išsiskiriantys, lyginant su kitais mūsų pateiktais pavyzdžiais. Pastebėtina ir tai, kad ne visur tos pačios tradicijos (pavyzdžiui, petrakavinės ar pranciškoniškosios) šaltiniai išlaiko uniforminį vieningumą, esama neumuotės išsiskyrimų —

²⁰² Mūsų turimuose vėlyvesniuose šaltiniuose, t.y. XVII-XVIII a. mišių giesmėms skirtuose bei multifunkciniuose giesmynuose trečioji nekantamoji Mišių giesmė beveik be išimties vadinama „Patrem“.

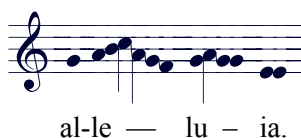
²⁰³ Žr. Priedą 8.

pavyzdžiui, trečiosios antiphonos *Pingis est* kadencinė frazė su žodžiu „alleluia“ trijuose petrakavinės tradicijos šaltiniuose sugrupuota skirtingai, nors melodinė linija išlaikoma beveik nepakitusi (Pvz. 38a-c), t.y. Gardino pranciškonų observantų antifonale VUB/F45-1 nežinia ar dėl šios, ar dėl kitos priežasties visa giesmė užbaigiama pustomiu aukščiau, tuo pakeičiant ir jos dermę (Pvz. 38c).

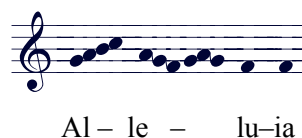
Pvz. 38a. AnRGn1645

Pvz. 38b. VUB/F45-1

Pvz. 38c. VUB/F45-19

Kai kur galima išvelgti ir tradicijos migravimo ar skirtingų tradicijų adaptavimo požymių. Antai, Kristaus Kūno šventės Rytmetinės antifonos yra surašytos abiejuose su Vilniaus Bernardinų vienuolynu siejamuose šaltiniuose LMAVB/F22-101 ir LMAVB/F22-102. Tik prisimintina, kad pirmuoju atveju išlikusi visa originali versija (skirtingai nuo Švč. Trejybės oficijaus), o antruoju, šios antifonos surašytos ant popierinių lapų įklijos, įrištos greičiausiai XVII a. pab.–XVIII a. pr. Senesnysis variantas akivaizdžiai surašytas pagal tą pačią versiją, kokia naudojama abiejuose Venecijoje spausdintuose pranciškoniškuose Romos antifonarijuose (VUB/II1608_AnR1572 ir VUB/II/1609_AnR1586), nors esama nedidelių nesutapimų. Tuo tarpu vėlyvesnė versija veikiausiai buvo paimta iš petrakavinio choralo šaltinio, tačiau vietomis ir kai kuriuose kertiniuose taškuose melodija adaptuojama pagal, matyt, pranciškonams apskritai būdingesnio Vakarų Europos choralinio dialekto dėsningumus (pavyzdžiui, jau minėta pirmosios antifonos įžanginio motyvo formulė čia naudojama ne *d-a-c*, bet *d-a-h*, kaip ir LMAVB/F22-101).

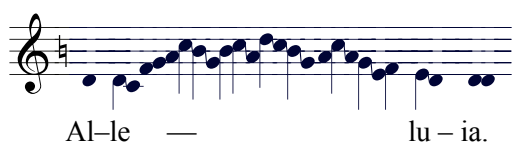
Vis dėlto, didžiausi skirtumai pasireiškia trijuose evangelinių giesmių antifonose, kurios, kaip priklauso, sykiu yra ir labiausiai išplėtotos, tai yra, pasižymi palyginti stipriai melizmuota melodika. Pavyzdžiui, jau minėta rytmetinės *ad Benedictus* antifona *Ego sum panis* užrašyta bent trimis visiškai skirtingais melodiniais variantais. Daugumoje mūsų giesmynų, įskaitant ir seniausius fragmentus VUB/F45-10/16 naudojama plataus ambito gausiai melizmomis ornamentuota pirmosios dermės melodika. Abiejuose dominin-

konų antifonaluose ši antifona užrašyta visiškai kita, nors irgi melizmomis praturtinta (tik kiek saikingiau), septintosios dermės melodija. Tiesa, idealaus atitikimo tarp jų irgi nėra, nors daugiausia skirtumai yra susidarę dėl kiek besiskiriančios neumuotės, o ne dėl skirtingos melodinės linijos ar intervalikos pokyčių. Galiausiai karmelitų antifonarijuje naudojama dar trečia, vėlgi pirmosios dermės, tačiau visiškai skirtinga nuo pagrindinės versijos, melodija. Savo derminėmis formulėmis bei motyvais ji artima Švč. Trejybės oficijaus (versijų *A* ir *B*) pirmosios mišparų antifonos *Gloria tibi Trinitas* melodijai. Galimas daiktas, kad šiuo atveju buvo tiesiog pritaikyta pastorosios giesmės melodika kitam tekstui.

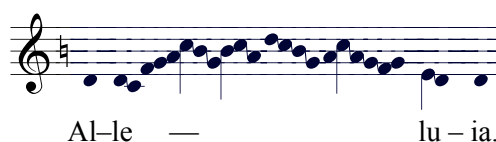
Kalbant apie pagrindinę antifonos *Ego sum panis* versiją atkreiptinas dėmesys į melizmatiką. Iš esmės, beveik visuose variantuose išlaikoma ta pati, tik vietomis nežymiai ir neesmingai pavarijuojama (pridedamos kelios natos ar pakartojamas tas pats dviejų ar trijų natelių motyvas) melizmatika. Taip pat pastebėtina, kad bernardiniškasis LMAVB/F22-101 variantas yra artimesnis VUB/F45-10/16 ir petrakavinės versijos variantams (nors jie irgi šiuo atveju nėra uniformiškai vienodi), negu spausdintų pranciškoniškųjų Romos antifonarijų versijoms. Kita vertus, pastarosios ir petrakavinė tradicijos čia tik nežymiai skiriasi, iš esmės jos traktuotinos kaip tos pačios melodinės tradicijos pasireiškimai. Didžiausi skirtumai išryškėja kadencinėje antifonos melizmoje su žodžiu „alleluia“. Tarkime LMAVB/F22-102 jos apskritai nėra, nes ir visa kadencija (nuo žodžių „in eternum“) yra gerokai sutrumpinta, joje atsisakyta centrinės melizmos, kuri naudojama kituose šaltiniuose. Pastaroji melizma pasižymi variantiškumu, atsirandančiu daugiausia dėl kiek besiskiriančio neumų grupavimo (beveik visi šaltiniai šiuo atveju turi nedidelius individualius štrichus), ilgio (nors čia skirtumas tikrai nėra didelis) bei nežymių intervalinių svyravimų, kurie esmingai viso motyvo nepakeičia. Tuo tarpu pačios paskutinės „alleluia“ melizmos turime tris versijas. Trumpiausia yra petrakavinė versija, susidedanti iš 21 natos (visuose trijuose šios tradicijos giesmynuose ji yra praktiškai identiška, tik Gardino pranciškonų giesmyne VUB/F45-1 lyginant su VUB/III/13268_AnRGn1645 pačioje pabaigoje skiriasi vienas intervalas — sekunda vietoj mažosios tercijos, kas galėjo susidaryti ir dėl perrašinėjimo klaidos; Pvz. 39a ir b). Kita, jau gerokai ilgesnė (iš viso 33

atos) versija naudojama abiejuose spausdintuose Romos antifonarijuose (ir VUB/II/1608_AnR1572, ir VUB/II/1609_AnR1586 — identiška; Pvz. 39c). Tačiau ilgiausia, net 38 natų versija yra panaudota iš Vilniaus Bernardinų vienuolyno kilusiame antifonale LMAVB/F22-101 (Pvz. 39d). Išties ji gana artima tik keliomis natomis trumpesnei (35 natos) VUB/F45-10/16 versijai (Pvz. 39e).

Pvz. 39a. VUB/III/13268_AnRGn1645

Pvz. 39b.

Pvz. 39c. VUB/II/1609_AnR1586

Pvz. 39d. LMAVB/F22-101

Pvz. 39e. VUB/F45-10/16

Vis dėlto, kaip matyti iš pateiktų pavyzdžių, nepaisant trukmės ir tam tikrų neumuotės skirtingumų (o abiejų spausdintų Romos antifonų atveju ir individualizuotos brūkšniais išskirtos frazuotės), visos šios versijos yra pagrįstos tais pačiais motyvais, bent jau pirmoji melizmos pusė. Taigi, galima būtų konstatuoti, kad nepaisant perrašinėjimo ir redakcinių taisymų, melodinė tradicija išlaikoma nedaug pakitusi.

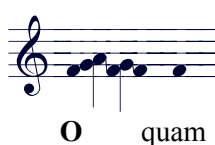
Abi mišparų *ad Magnificat* antifonos, lyginant su ką tik aptartąja, savo užrašymais mūsų šaltiniuose yra vieningesnės. Visuose šaltiniuose naudojama viena, o ne dvi ar trys, melodijos versija, nors variantiškumo, kaip ir kitais atvejais, neišvengiama. Pirmųjų mišparų *ad Magnificat* antifonoje *O quam*

suavis šis variantiškumas pasireiškia jau incipito motyve. Vieno varianto pradinis akcentas yra ryškus aukštyn einantis trichordinis motyvas (*f-g-b*; Pvz. 40a), o kitame apsiribojama paprasta tercijos slinktimi aukštyn (Pvz. 40b). Pirmojo varianto laikomasi VUB/F45-10/16 fragmente, petrakavo choralo šaltinių versijose (kiek išsiskiria Liauksmino antifonalo variantas, Pvz. 40c) ir karmelitų antifonarijuje, tuo tarpu antrojo tipo variantas naudojamas su pranciškonais susijusiuose (išskyrus LMAVB/F22-102) ir dominikonų giesmynuose.

Pvz. 40a. VUB/F45-10/16

Pvz. 40b. LMAVB/F22-101

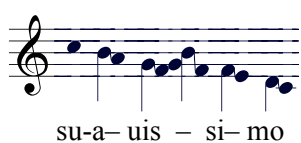

Pvz. 40c. AnLaux1694

Vis dėlto nepaisant šių įžanginių išsiskyrimų, tolimesnė melodika tarp skirtingų šaltinių mažai kuo skiriasi. Dažniausiai gali nežymiai skirtis neumų grupavimas ilgesnėse melizmosė, paprastai dėl dalies jų priskyrimo kitam skiemeniui ar dėl skirtingo skiemenų fonetinio traktavimo. Pavyzdžiui, toks yra motyvas su žodžiu „suavissimo“. Vienuose šaltiniuose šis žodis skaitomas „su-a-vi-ssi-mo“ (įskaitant ir VUB/F45-10/16, Pvz. 41a), o kituose „sva-vi-ssi-mo“ (visuose petrakavinės tradicijos antifonaluose, prie jos priskiriant ir LMAVB/F22-102 variantą, bei Vilniaus Šv. Dvasios dominikonų antifonarijuje²⁰⁴; Pvz. 41b ir c). Jau vien tai sąlygoja neumuotės skirtumus. Tai gali lemti galbūt ir redaktorinis sprendimas didesnę viso besileidžiančio motyvo melodinės atkarpos dalį sutelkti į vieną ilgą melizmą (Pvz. 41c) ar ją daugiaž tolygiai paskirstyti keliems skiemenims, kaip tai padaryta Paparčių dominikonų noviciato giesmynelyje (Pvz. 41d).

Pvz. 41a. VUB/F45-10/16

Pvz. 41b. VUB/III/10709_AnLaux1694

²⁰⁴ Įdomu ir tai, kad žodis „suavis“ kaip dviskiemenis skaitomas tik AnLaux1694 ir AnOPrViln1752.

Pvz. 41c. VUB/F45-7_AnOPrViln1752 Pvz. 41d. VUB/F45-26

sva-uis — si- mo   su-a — vis-si-mo

Antrųjų mišparų *ad Magnificat* (o sykiu ir paskutinė Kristaus Kūno oficijaus) antifona *O sacrum convivium*, kaip jau minėjome, yra užrašyta ir kaip pavienė giesmė. Didžiojoje dalyje pavyzdžių išlaikoma ta pati melodinė linija su nežymiais intervaliniais svyravimais. Kitaip tariant, išskirtini tie patys bruožai (įskaitant ir skirtingą kai kurių žodžių fonetinį traktavimą), kaip ir kitų giesmių analizėje. Kiek daugiau vidurinėje antifonos padaloje su žodžiais „recolitur memoria passionis ejus“ nuo pagrindinės melodinės tradicijos nutolstama procesionalo VUB/F45-30 versijoje. Čia skiemniui „-co-“ panaudojama ilgesnė melizma ir nusileidžiama tercija žemiau, negu visuose kituose variantuose (Pvz. 42a-c) ir į vėžes sugrįžtama tik su paskutiniu žodžiu (Pvz. 42d). Ar tai padaryta sekant kita melodine tradicija, ar tiesiog netiksliai perrašant giesmę iš kito šaltinio, tiksliau pasakyti negalime.

Pvz. 42a. VUB/II/1608_AnR1572

re-co — li-tur me — mo — ri-a passi — o — nis e — jus

Pvz. 42b. VUB/III/10709_AnLaux1694

re-co — li-tur me-mo — ri-a pas-sio — nis e — jus

Pvz.42c. LMAVB/F22-101

re-co — li — tur me-mo — ri- a pas-si — o — nis e — jus

Pvz. 42d. VUB/F45-30

re-co — li-tur me-mo — ri-a pas-sio — nis e — jus

Didžiausi išsiskyrimai tarp įvairių šaltinių, panašiai kaip ir *ad Benedictus* antifonos *Egu sum panis* atveju, matyti kadencinėje melizmoje su tuo pačiu jubilaciniu žodiu „alleluia“. Variantų skalė čia irgi panaši į ankstesnę atvejį — nuo visiškai trumpo motyvo su keliomis paprastosiomis neumomis (abu dominikoniški antifonalai) iki itin išplėtos melizmatikos antrajame žodžio skiemenyje, ypač bernardiniškajame (LMAVB/F22-101) ir karmeli-tiškajame (LNMMB/0427892 _AnCar_sXVIII) antifonaluose.

3.4.1.3. Kai kurie Švč. Mergelės Marijos oficijų bruožai. Mariologinė tematika liturgijoje užima labai svarbią vietą. Visuotinių marijinių iškilnių yra net keletas per metus, dar kelios žemesnio rango šventės. Be to, netgi viena iš dviejų pagrindinių krikščioniškųjų švenčių — Kalėdos — irgi yra susijusios su Marija. Kitas dalykas, kad Marijos kultas Lietuvoje turi senas ir galias tradicijas. Kaip matėme iš diplomatinių šaltinių analizės, būtent su Marijai pašvęstos Vilniaus pranciškonų bažnyčios aplankymu siejami vieni iš pirmųjų LDK dokumentiškai užfiksuotų atlaidų²⁰⁵. Taip pat kaip matėme iš minėtų šaltinių, Švč. M. Marijos mažasis oficijus bei votyvinės Marijos mišios buvo įprastinė praktika tiek Vilniaus, tiek ir Žemaičių katedrose, bei imtas praktikuoti ir parapijos dvasininkų. Marijos kultas dar labiau sustiprėjo per XVII a. Viena vertus, tam turėjo neabejotinai turėjo įtakos ir 1608 m. įvykęs Marijos apsireiškimas Šiluvoje. Kita vertus, šį kultą dar labiau sutvirtinti turėjo ir Lenkijos–Lietuvos karaliaus Jono Kazimiero 1656 m. balandžio 1 d. atliktas jungtinės Lenkijos ir Lietuvos valstybės paaukojimo Švč. Mergelei Marijai aktas²⁰⁶. Tad nenuostabu, kad ir mūsų turimuose liturginiuose normatyviniuose šaltiniuose (pavyzdžiui, *Agenda parva* ar *Rituale Sacramentorum*) tarp įvairių aprašomų ritualų, atskirai aprašomas būtent per Marijos Dangun ėmimo šventę atliekamas žolynų palaiminimo ritualas bei procesija²⁰⁷.

Suprantama, visapusiškai nei šio kulto, nei jo išraiškos liturgijoje bei grigališkojo choralo šaltiniuose šiame darbe mes neišnagrinėsime, kaip ir viso sanktoralo, kuriam Marijos šventės ir priklauso, kadangi tai pareikalautų

²⁰⁵ CDV, Nr. 288, p. 337; CSMD, Nr. 83, p. 136.

²⁰⁶ Motuzas A. Katalikiškų pridedamųjų pamaldų muzika Lietuvoje pagal Bažnyčios dokumentus: *sacrum* ir *profanum* // Soter. 2007, Nr. 24 (52), p. 173.

²⁰⁷ Žr. LMAVB/LK-17/1_RitS1675, p. 78-82.

išsamios atskiros ar net kelių studijų. Tačiau kaip tik dėl mariologinės temos svarbos manome esant prasminga trumpai aptarti bent kai kuriuos Marijos švenčių oficijus. Iš keletos marijinių švenčių pasirinkome Švč. Mergelės Marijos gimimo (*Nativitas Beatae Virginis Mariae*, švenčiama rugsėjo 8 d.; su ja susijusi ir Šilinių atleidų tradicija) ir jos Nekaltojo prasidėjimo (*Conceptio Immaculata Beatae Virginis Mariae*, švenčiama gruodžio 8 d.) švenčių oficijus. Kaip matysime, jos abi tarpusavy susiję ne tik liturgiškai, bet ir žvelgiant iš grigališkojo choralo tradicijos taško.

Marijos gimimo oficijus daugumoje mūsų turimų šaltinių²⁰⁸ yra sudarytas iš tų pačių antifonų. Šiuo atveju, visos psalmių antifonos yra tos pačios tiek mišparams, tiek ir rytmetinei bei mažosioms valandoms. Taip pat per abiejus mišparus bei rytmetinius šlovinimus giedamas tas pats himnas *Ave maris stella*. Nesikartoja tik didžiųjų liturginių valandų antifonos evangelinėms giesmėms (žr. Lentelę 3).

Lentelė 3

TIPAS	INCIPITAS
	Ad Vesperas & Laudes / Mišparai (Vakarinė) ir Rytmetinė
Antiphona	<i>Nativitas gloriosae Virginis Mariae</i>
Antiphona	<i>Nativitas est hodie sanctae Mariae</i>
Antiphona	<i>Regali ex progenie Maria</i>
Antiphona	<i>Corde et animo Christo canamus gloriam</i>
Antiphona	<i>Cum jucunditate Nativitatem celebremus</i>
Hymnus	<i>Ave maris stella</i>
Ad Mag. I	<i>Gloriosae Virginis Mariae ortum dignissimum</i>
Ad Bnd	<i>Nativitatem hodiernam perpetuae Virginis</i>
Ad Mag. II	<i>Nativitas tua Dei genitrix Virgo</i>

²⁰⁸ Bendras šaltinių skaičius su šiuo oficijumi yra mažesnis, palyginti su anksčiau analizuotais oficijais, kadangi jis, kaip ir kita Marijos šventė priklauso *Proprium de Sanctis* ciklui. Pastarojo giesmynų ar antifonų, kuriuose būtų ši dalis, yra kiek mažiau, negu giesmynų, kuriuose būtų surašytos temporalo (arba *Proprium de Tempore*) giesmės ir oficijai.

Vis dėlto, esama ir išimčių. Savitą tradiciją demonstruoja karmelitų giesmynai (LNMMB/04/27892_AnCar_sXVIII ir LNMMB/04/28044_AnCar 1726). Pirmiausia, juose netgi nėra atskirai išskirtas Švč. M. Marijos Gimimo oficijus. Antai, LNMMB/04/27892_AnCar_sXVIII sanktoralo dalies psl. 74 tiesiog duodama rubrika, kad per šią šventę viskas giedama kaip ir per Marijos Nekalto Prasidėjimo šventę²⁰⁹. Toks užrašymas per daug nestebina. Mat keliuose kituose XVII a. ar XVIII a. pr. giesmynuose esama ir kitų papildomų įrašų, rodančių, jog tas pats oficijus su nežymiomis korekcijomis galėjo būti naudojamas skirtingose Marijos šventėse. Tarkime, senesnėje Gniezno arkivyskupijai skirtame Romos antifonarijaus kopijoje (LNMMB/M125671_AnRGn1614) virš žodžio „Nativitas“ (visose antifonose, kurių tekste jis naudojamas) yra ranka užrašytas žodis „Desponsatio“²¹⁰, o Lauksmino antifonale (VUB/III/10709_AnLaux1694) tose pačiose vietose užrašytas kitas žodis „Concepcio“. Panašiai VUB/II/1609_AnR1586 virš „Nativitas“ ranka prirašytas žodis „Visitatio“. Tai akivaizdus faktas, kad pakeitus raktinius žodžius tos pačios antifonos buvo giedamos skirtingose liturginėse šventėse.

Tačiau šiuo atveju atkreiptinas dėmesys į dar vieną reikšmingą aspektą. Tai, kad LNMMB/04/27892_AnCar_sXVIII giesmyne atskirai užrašytas būtent Nekaltojo prasidėjimo, o ne Marijos Gimimo oficijus bent jau netiesiogiai rodo, kurio iš jų svarba laikyta didesne. Apskritai žvelgiant į mūsų turimus pranciškonų ir karmelitų giesmynus, keltina prielaida, kad bent jau šiose vienuolijose kiek svarbesne laikyta būtent Marijos Nekaltojo Prasidėjimo šventė. Taip manyti leidžia ir tas faktas, kad visuose juose yra surašytas specialus, veikiausiai tik pranciškonų ir naudotas šios šventės oficijus, kurį pagal pirmąją jo antifoną vadinsime *Sicut lilium* oficijumi, pradedant spausdintu VUB/II/1609_AnR1586 antifonarijumi ir baigiant 1770 Slanimo pranciškononų observantų konvente surašytu daliniu antifonalu VUB/F45-57, kuriame surašytos svarbiausių pranciškoniškųjų bei kai kurių LDK ir Lenkijos karalystės būdingųjų švenčių liturginių valandų giesmės. Tuo tarpu, Marijos

²⁰⁹ *In Festo Natiuitatis B:[eatae] M:[ariae] V:[irginis] Omnis ut in festo Conceptionis, fol. 5.*

²¹⁰ VUB/F45-4 Gardino pranciškonų antifonale su sanktoralo giesmėmis pastarosios šventės (*In Festo Desponsationis Beattissimae Virginis Mariae*) antifonos surašytos atskirai, tačiau visų jų tekstai, išskyrus pirmąjį trijų antifonų žodį, yra identiški. Beveik nesiskiria ir giesmių melodika.

Gimimo šventės oficijai užrašyti ne visur. Tai, kad jo nėra ir Slanimo bernardinų antifonale per daug nestebina, nes tai specialus rinkinys, bet jis nesurašytas (ir apskritai tokia šventė neminama) ir viename iš didžiųjų, su Vilniaus bernardinais siejamų antifonų LMAVB/F22-102. Galbūt tai galima būtų paaiškinti tuo, kad šis giesmynas defektuotas, trūksta nemažai originalių pergamentinių lapų, o sanktoralo dalis apskritai yra skurdoka, ypač lyginant su LMAVB/F22-101. Bet iš kitos pusės, vėlesnėse popierinėse įklijose šis oficijus taip pat nėra užrašytas (skirtingai nuo, tarkime, analizuoto *Corpus Christi* oficijaus), o tuo tarpu giesmyno pabaigoje atskirai užrašytas Marijos Nekaltojo Prasidėjimo oficijus *Sicut lilium* (tiksliau jo dalis — beveik pilnas pirmųjų mišparų ir dalis rytmetinės ciklo, nes ir čia trūksta lapų). Žinoma, tai galima aiškinti ir tiesiog pastarojo oficijaus (o ne šventės) išskirtinumu įvairių pakraipų pranciškonams, nes kaip minėjome, jis užrašytas tik pranciškonų šaltiniuose. Tuo tarpu Marijos Gimimo oficijų buvo galima giedoti ir iš kitų giesmynų, pavyzdžiui, iš A. Petrikovijaus parengto Romos antifonarijų, kurie, kaip pastebėjome II dalyje, buvo palyginti plačiai paplitę LDK.

Grįžtant prie Marijos Gimimo oficijaus ir jo karmelitinės versijos su jos nuorodomis tenka pastebėti, kad skirtingai nuo pagrindio varianto, čia skirtingos antifonos naudojamos mišparams ir rytmetinei. Pastarajai skirtas tas pats aukščiau išdėstytas ciklas *Nativitas gloriosae* (t.y. suprastina, kad tos pačios antifonos, prasidedančios žodžiu „Conceptio“, šiuo atveju turėjo jau turėjo būti giedamos su žodžiu „Nativitas“), o mišparams numatytos antifonos, kurių dalis įeina ir į vad. Mažąjį Marijos oficijų, pavyzdžiui, antifona *Beata Dei Genitrix Maria* (žr. Lentelę 4)

Lentelė 4

TIPAS	INCIPITAS
	Ad Vesperas / Mišparai (Vakarinė)
Antiphona	<i>Haec est Regina Virginum</i>
Antiphona	<i>Te decet Virgineum</i>
Antiphona	<i>Sub tuum praesidium confugimus</i>
Antiphona	<i>Sancta Maria, succurre miseris</i>

TIPAS	INCIPITAS
Antiphona	<i>Beata Dei Genitrix Maria</i>
AdMag. I	<i>Gloriosae Virginis Mariae</i>
AdMag. II	<i>Nativitas tua Dei Genitrix Virgo</i>

Taigi, Marijos Gimimo liturginių oficijų turime du variantas. Pagrindinis yra *Nativitas gloriosae* oficijus, naudojamas beveik visuose šaltiniuose, ir jo praplėsta atmaina, kuri užrašyta abiejuose mūsų dispozicijoje esančiuose karmelitų antifonarijuose.

Su Marijos Nekaltojo Prasidėjimo šventės oficijais situacija, kaip jau buvo galima suprasti, susiklostė kiek kitokia²¹¹. Kaip matėme Ž. Liauksmino parengtame antifonale šis klausimas išsprendžiamas labai paprastai — ant to paties Marijos Gimimo oficijaus antifonų prirašant papildomą vieną žodį. Gniezno provincijai skirtame antifonale (šiuo atveju remsimės VUB/III/13268_AnRGn1645) šiai šventei surašytas visas atskiras ciklas oficijaus *Nativitas gloriosae* pagrindu (psl. 300), kur tekstualiai keliose antifonose skiriasi tik vienas žodis, tačiau melodiškai, kaip matysime, nevengiama ir didesnių nutolimų nuo pagrindinės versijos. Taip pat *Nativitas–Conceptio gloriosae* oficijus naudojamas ir su Laterano reguliariais kanauninkais sietiname antifonale VUB/F45-19. Tuo tarpu visuose mūsų turimuose pranciškoniškuose antifonaluose²¹² surašytas jau minėtas *Sicut lilium* oficijus. Jo pilna versija (be Aušrinės giesmių, kurių apskritai nėra užrašyta) yra tokia:

Lentelė 5

TIPAS	INCIPITAS
	Ad I Vesperas / I Mišparai (Vakarinė)
Antiphona	<i>Sicut lilium inter spinas</i>
Antiphona	<i>Tota pulchra es Maria</i>

²¹¹ Šiuo atveju neimsime domėn XX a. išleistų oficialių choralinių giesmynų AM1934 ir LU1959, kur pateikiamas dar vienas Marijos Nekaltojo Prasidėjimo variantas su dviem tekstualiai tomis pačiomis antifonomis, kaip ir oficijuje *Sicut lilium* (žr. AM1934, p. 763-765 ar LU1959, p. 1320-1321).

²¹² išskyrus VUB/II/1608_AnR1572, kadangi pastarajame surašytos tik temporalo švenčių ir sekmadienių liturginės valandos bei pačioje pabaigoje keletas šv. Pranciškaus garbei skirtos antifonų.

TIPAS	INCIPITAS
Antiphona	<i>Tu gloria Ierusalem</i>
Antiphona	<i>Vox enim tua dulcis</i>
Antiphona	<i>Quae est ista quae ascendit</i>
AdMag. I	<i>Quam pulchri sunt gressus tui</i>
	Ad Laudes / Rytmetinė
Antiphona	<i>Domum tuam decet sanctitudo</i>
Antiphona	<i>Haec est domus Domini</i>
Antiphona	<i>Fundavit eam Altissimus</i>
Antiphona	<i>Dominus custodit te ab omni malo</i>
Antiphona	<i>Fluminis impetus laetificat civitatem Dei</i>
Ad Bnd	<i>Quam pulchra es Amica mea</i>
	Ad II Vesperas / II Mišparai (Vakarinė)
Antiphona	<i>Nihil est candoris</i>
Antiphona	<i>Quae neque serpentis persuasione decepta</i>
Antiphona	<i>Hanc quam tu despicias Manichaeae</i>
Antiphona	<i>Decuit virginem ea puritate</i>
Antiphona	<i>Haec est virga in qua</i>
AdMag. II	<i>Unica est columba mea</i>

Pabrėžtinai dar vienas svarbus šio oficijaus aspektas — tai turėjo būti gana vėlyvas ciklas. Pavyzdžiui, abiejuose bernardiniškuose antifonaluose (LMAVB/F522-101 ir LMAVB/F22-102) oficijus *Sicut lilium* užrašytas tikrai vėliau negu visas giesmynas. Tai rodo ne tik abiejų šių ciklų užrašymo vieta — giesmynų pabaigoje, o ne *Proprium de sanctis* padalos pradžioje, iškart ar netoli nuo Apaštalo Šv. Andrejaus oficijaus²¹³ — bet ir truputį besiskiriantis (LMAVB/F22-102 atveju) ar visiškai skirtingas (kaip LMAVB/F22-101) notacijos ir skriptoriaus braižas. Nekyla abejonių, kad šie oficijai surašyti XVII a. pr. Jeigu LMAVB/F22-102 tai rodo pati rašysena bei notacija, savo stilistika ir braižu primenanti kai kuriuos to paties laikotarpio įrašus LMAVB/F22-103 *graduale*²¹⁴, tai LMAVB/F522-101 antifonale, kaip jau minėta šio darbo II

²¹³ Abiejuose antifonaluose po šv. Andrejaus (lapkričio 30) iš karto eina šv. Liucijos oficijus (minima gruodžio 13 d.)

²¹⁴ Žr. 2.3.4.2. skyrių.

dalyje, oficijaus pabaigoje yra skriptoriaus parašas ir data — 1607 m. rugpjūčio 20 d²¹⁵. Kiti du mūsų turimi rankraštiniai pranciškonų antifonalai apskritai daug vėlesni, todėl juose tiesiog tęsiama ir perduodama jau egzistuojanti tradicija.

Kad tai palyginti vėlyvas ciklas leidžia spėti ir kiti šaltiniai. Antai, CANTUS internetinėje duomenų bazėje pateikiami 95 antifonos *Sicut lilium* įrašai²¹⁶. Tačiau tik penki iš jų susiję su Marijos Nekaltojo Prasidėjimo švente, o dauguma likusiųjų yra paimtos arba iš Marijos Dangun ėmimo (Žolinės), arba Marijos Gimimo oficijų. Be to, iš minėtų penkių atvejų, nė vienas nėra susijęs su mišparų arba rytmetinės ciklais. Visais atvejais ši giesmė nurodyta kaip dvyliktoji Aušrinės liturgijos antifona. Kitą šio oficijaus vėlyvos kilmės prielaidą sutvirtinančią nuorodą randame spausdintame pranciškoniškajame Romos antifonarijuje VUB/II/1609_AnR1586. Prie paties šio liturginių valandų ciklo pavadinimo (*Officium immaculatę Conceptionis beatę Virginis Marię*) pridėta ir papildoma informacija, teigianti kad tai oficijus, kurį redagavo Apaštališkasis protonotaras ir teologijos daktaras Leonardas Nogarola (Leonardus Nogarolus arba Leonardus de Nogarolis)²¹⁷. Šis asmuo buvo vienas iš XV a. II p. ryškesnių italų humanistų bei popiežiškosios kurijos atstovų, kilęs iš Veronos didikų giminės. Būtent jam įvairiuose leidiniuose priskiriamas popiežiaus Siksto IV (1471-1484) bulės apie Nekaltąjį Prasidėjimą „Cum praeclsa“ (paskelbta 1476 vasario 28 d.) ir kartu su ja naujojo Marijos Nekaltojo Prasidėjimo oficijaus redagavimas²¹⁸. Kita vertus, pasak straipsnio „Immaculate Conception“ leidinyje *The Catholic Encyclopedia*, oficijaus *Sicut lilium* autorius buvęs Bernardinas dei Busti; ir kaip tik pranciškonai nuo 1480-

---

²¹⁵ *fr Stephanus Suidnicz (arba Suidnir ?) pro tunc Guardianus. / A D scripsit 1607 20 Aug[usti].* LMAVB/F22-101, fol. 139v.

²¹⁶ CANTUS: <http://bach.music.uwo.ca/cantus/search.asp>; žiūrėta 2011.05.25.

²¹⁷ ... *editum per Reuerendum Patrem Dominum Leonardum Nogarolum Protonotarium Apostolicum: Arctium ac sacre Theologie Doctorem famosissimum.* VUB/II/1609_AnR1586, fol. 183r.

²¹⁸ Antai, jo kaip šio oficijaus redaktoriaus ar sudarytojo vardas minimas ir 1478 m., ir 1496 m. Romos brevijorių leidimuose (žr., pvz.: http://inkunabeln.digitale-sammlungen.de/Exemplar_B-900,1.pdf, žr. 2011.05.25.; http://www.digital-collections.de/index.html?c=autoren_index&l=en&ab=Leonardus+%26lt%3BNogarolus%26gt%3B arba <http://daten.digitale-sammlungen.de/~db/0004/bsb00048870/images/>, žr. 2011.05.25.).

ujų iki XIX a. vidurio naudojo būtent šį oficijų²¹⁹. Kaip bebūtų, mūsų turimuose šaltiniuose arba nurodytas tik vienas vardas ir *Sicut lilium* oficijus čia siejamas būtent su Leonardo Nogarolos vardu. Vis dėlto šiuo atveju svarbiausia yra tai, kad ir LDK pranciškonai perėmė bei tęsė šią tradiciją. Tik nėra visiškai aišku, ar tai buvo padaryta jau XV a. pab.–XVI a. pr., ar vis tiktai nuo XVII a. pradžios kaip rodo rankraštiniai giesmynai.

Taigi, mūsų šaltiniai akivaizdžiai liudija, kad bent jau XVI–XVIII a. LDK vienu metu gyvavo dvi Marijos Gimimo liturginės ir choralinės tradicijos, kurių abi (viena visiškai, kita iš dalies) pagrįstos *Nativitas Precelsae* oficijumi, ir trys Marijos Nekaltojo Prasidėjimo tradicijos. Kitas nemažiau aktualus klausimas yra, kiek tarpusavy muzikiniu požiūriu jos siejosi, ir kokį vieningumo laipsnį kiekviena atskirai iš jų išlaikė. Savo analizę pradėsime nuo *Sicut lilium* oficijaus.

Teksto požiūriu visuose penkiuose mūsų šaltiniuose skirtumų beveik nėra išskyrus tai, kad VUB/II/1609_AnR1586 kiekvienos antifonos pabaigoje pridėdamas žodis „alleluia“. Galbūt ši priežastis, o galbūt ir visiškai kita lėmė, kad melodiniu požiūriu turime dvi visiškai skirtingas antifonų muzikines versijas. Viena jų surašyta spausdintame antifonarijuje, o kita — keturiuose rankraštiniuose giesmynuose. Įdomu tai, kad dalies antifonų dermės yra tos pačios ar giminingos (pavyzdžiui, pirmoji antifona *Sicut lilium* visur yra pirmosios dermės, ketvirtosios *Quae est ista* — atitinkamai ketvirtosios dermės, o štai Rytmetinės pirmosios antifonos *Domum tuam* dermė rankraštiniuose šaltiniuose yra pirmoji, o AnR1586 — antroji). Bet nepaisant to, visos abiejų versijų antifonų melodijos yra absoliučiai skirtingos, be kokių nors aiškesnių (išskyrus minėta derminį niuansą) sąlyčio taškų. Tad viena išvada peršasi jau pačioje analizės pradžioje — kad LDK pranciškonai (ar bent jau bernardinai) šiuo atveju turėjo savitą tradiciją ir neseikė tuo Vakarų Europos modeliu, kuris surašytas VUB/II/1609_AnR1586. Tai gana reikšminga, nes kaip matėme iš Švč. Trejybės bei Kristaus Kūno oficijų analizės, bent jau LMAVB/F22-101 antifonų melodiniai variantai daugeliu atveju buvo glaudžiai susiję arba identiškai VUB/II/1609_AnR1586 ir/ar VUB/II/1608_AnR1572

²¹⁹ Immaculate Conception // The Catholic Encyclopedia. Prieiga per internetą: <http://www.newadvent.org/cathen/07674d.htm>, žr. 2011.05.25.

giesmėms. Taigi, čia nueita kitu, ne kopijavimo ir glaudaus sekimo bendrąja (?) pranciškoniskąja tradicija, o tam tikro autonomiškumo keliu. Toliau analizuosime jau tik rankraštiniuose šaltiniuose užrašytas antifonas.

Kyla klausimas, ar tai galėjo būti visiškai originali tradicija, ar vėlgi iš kažkieno perimta. Žinoma, didesnė yra antroji tikimybė. Tačiau turimi šaltiniai vienareikšmio atsakymo neduoda. Minėtas LMAVB/F22-101 įrašas yra vienintelis, kituose mūsų šaltiniuose joks vardas nenurodomas. Tiesa, Slanimo pranciškonų observantų giesmyno VUB/F45-57 tituliniam puslapyje nurodomas leidinio sudarytojas greičiausiai to konvento vienuolis Borowski, bet tai nereiškia jokios autorystės. Ar LMAVB/F22-101 antifonale minimas brolis Steponas galėjo būti ciklo melodijų autorius, ar tik skriptorius? Žinoma, labiau tikėtina, kad jis visa tai perrašė iš dar kažkurio kito šaltinio, tačiau neturime atsakymo iš kokio. Kitas dalykas, kad vargubau jis laikytas itin autoritetingu. Tokią abejonę kelti leidžia tas faktas, kad visuose keturiuose geismynuose užrašytos versijos toli gražu nėra identiškios, kai kur matyti net ir nemaži skirtumai.

Patys artimiausi variantai yra užrašyti LMAVB/F22-101 ir LMAVB/F22-102 antifonaluose. Tiesa, antrajame giesmyne užrašytos ne visos giesmės, nes trūksta ir vieno lapo, kuriame surašyta ir pirmoji *Ad Magnificat* antifona *Quam pulchri sunt*, ir kelios Rytmetinės antfinos, ir visos antrųjų mišparų giesmės. Tačiau ir esančių pakanka matyti akivaizdžius panašumus. Vis dėlto, jos nėra visiškai identiškios, išskyrus nebent pačią pirmąją antifoną *Sicut lilium* ir Rytmetinės *ad Benedictus* antifoną *Quam pulchra es*. Skirtumai kitose dažniausiai neišeina už skirtingos neumuotės (Pvz. 43a ir b) ar vos sutrumpinto motyvo (Pvz. 44a ir b) ribų. Ir melodinė linija, ir intervalika abiejuose variantuose išlaikomos gana vieningos, ir tik vietomis nežymiai dėl ornamentikos (Pvz. 45a ir b) ar dėl kitokios kadencijos traktuotės jos kiek nutolsta viena nuo kitos (Pvz. 46a ir b).

Pvz. 43a. LMAVB/F22-101

Pvz. 43b. LMAVB/F22-102

Pvz. 44a. LMAVB/F22-101

non est in te.

Pvz. 44b. LMAVB/F22-102

non est in te.

Pvz. 45a. LMAVB/F22-101

de-co-ra ni-mis.

Pvz. 45b. LMAVB/F22-102

de-co-ra ni-mis.

Pvz. 46a. LMAVB/F22-101

tu - um in sae - culum.

Pvz. 46b. LMAVB/F22-102

tu - um in sae-cu-lum.

Tik antifonos *Fluminis impetus* antroje pusėje išsiskiriama gerokai stipriau. Įžanginis motyvas yra beveik identiškas, skiriasi tik trečiosios *porrectus* neumos intervalika (F22-101 naudojamas tercijos žingsnis aukštyn, o F22-102 čia kylama kvartos šuoliu). Tačiau toliau nuo žodžiu *impetus* visa melodika, galbūt ir dėl skirtingos trečiosios neumos, išsiskiria visu tonu. Tai yra, pati melodinė linija iš esmės yra tokia pati, bet dėl pasirinkto pradinio taško aukščio beveik visos giesmės eigoje ji, sugretinus abi melodijas, juda paralelinėmis sekundomis, tik vietomis sueinant į vieną tašką (Pvz. 47a ir b), o galutinai ji išsiskiria paskutiniame kadencijos taške — LMAVB/F22-101 nusileidžiama į pagrindinį penktosios dermės, kuria užrašyta antifona, toną *f* (Pvz. 47c) o LMAVB/F22-102 variante giesmė užbaigiama dominantiniu dermės tonu *c* (Pvz. 47d)

Pvz. 47a. LMAVB/F22-101

Flu-mi-nis im-petus lae-ti-fi-cat ci-ui-ta-tem De-i sancti-fi-cavit tabernaculum

Pvz. 47b. LMAVB/F22-102

Flu-mi-nis impetus lae-ti-fi-cat ci-ui-ta-tem De-i sanc-ti-fi-ca-vit tabernaculum

Pvz. 47c. LMAVB/F22-101

su-um al-tis- si-mus.

Pvz. 47d. LMAVB/F22-102

su-um al-tis- si-mus.

Ar šie skirtumai sąlygoti nevysiškai tikslaus perrašymo, ar tai galėjo reikšti kiek kitonišką melodinę traktuotę? Arčiau tiesos, veikiausiai, būtų antroji prielaida. Mat kitos dvi versijos (VUB/F45-4 ir VUB/F45-57), nors irgi nėra visiškai identiškos, bet iš tiesų seka LMAVB/F22-102 variantu. Čia irgi abi antifonos užbaigiamos dominantiniu dermės tonu. Labiau išsiskiria VUB/F45-4 variantas, kadangi lyginant ir su visais likusiais trimis, jis parašytas kvarta žemiau (įskaitant ir LMAVB/F22-101 versiją jos prasideda nuo *f*, o VUB/F45-4 — nuo *c*; žemiau pateikiamuose pavyzdžiuose dėl aiškumo tranponuosime), tačiau melodinė linija ir intervalika esmingai nesiskiria nuo LMAVB/F22-102 ir VUB/F45-57. Sekundinių kryptelėjimų tarp visų trijų versijų yra žodžių „laetificat civitatem“ frazėje (Pvz. 48a-c), taip pat nežymiai varijuoja kadencinis paskutinio žodžio „altissimus“ motyvas (Pvz. 47c, 48d ir 48e), tačiau visur išlaikoma jam būdinga mažosios tercijos aukštyrų į dominantinį toną slinktis.

Pvz. 48a. LMAVB/F22-102

lae-ti-fi-cat ci-ui- ta- tem

Pvz. 48b. VUB/F45-4

lae-ti-fi-cat Ci-ui- ta- tem

Pvz. 48c. VUB/F45-57

lae-ti-ficat ci-ui- ta-tem

Pvz. 48d. VUB/F45-4

su-um al-tissimus

Pvz. 48e. VUB/F45-57

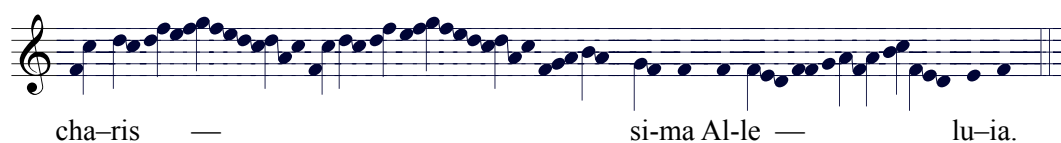

su-um al-tis- si-mus.

Apskritai didesnių ar mažesnių melodinių išsiskyrimų tarp visų keturių variantų esama ir daugiau. Tarkime jie yra minimalūs tokiose antifonose, kaip *Sicut lilium*, *Vox enim tua dulcis* ar *Nihil est candoris*. Netgi ilgesnio teksto bei labiau išplėtos melodikos abiejų mišparų ir rytmetinės antifonose evangelinėms giesmėms, visuose keturiuose ar trijuose (abiejų mišparų *ad Magnificat* antifonų atveju) variantuose išlaikomas gana aukšto vieningumo lygis, ypač giesmėse *Unica est columba mea* (II mišparų *ad Magnificat*

antifona) ir *Quam pulchra es amica mea* (rytmetinės *ad Benedictus* antifona). Ir tik pirmųjų mišparų *ad Magnificat* antifonos melizminėje kadencijoje su žodžiais „charissima, alleluia“ trys turimi variantai (LMAVB/F22-102 čia išplėstas visas lapas) labiausiai išsiskiria (Pvz. 49a-c). Kita vertus, struktūriškai kertinių šiose melizmos vietų intonacinis vieningumas išlaikomas, kiek labiau nutolstama paskutinėje melizmoje, bet ši nutolinimą galima traktuoti ir kaip tam tikrą rankraščiuose užfiksuotą improvizaciškumo pasireiškimą.

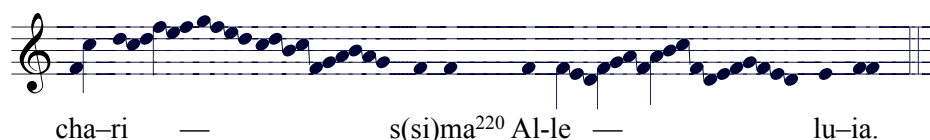
Pvz. 49a. LMAVB/F22-101

Pvz. 49b. VUB/F45-4

Pvz. 49c. VUB/F45-57

Vis dėlto, kai kuriose giesmėse esama ir didesnių skirtumų. Pavyzdžiui, antroje pirmųjų mišparų antifonoje *Tota pulchra* nevisur išlaikomas vienodas tekstas — VUB/F45-57 praleistas vienas žodis, dėl ko nežymiai kinta ir prasmė²²¹, o sykiu ir melodika, nes pradingsta ištisas motyvas²²². Esama ir jau ankstesnėse analizėse pastebėtų žodžio fonetikos skirtingo traktavimo apraiškų, kaip antai, antifonoje *Tu gloria Ierusalem*, kur žodis „laetitia“ Gardino bernardinų antfonarijuje VUB/F45-4 aiškiai skaitomas daugiau lenkiška maniera kaip „leticja“, o kituose — jau pagal lotyniškosios fonetikos reikalavimus kaip „leticija“. Galbūt ir dėl šios, o gal ir dėl kitos priežasties

²²⁰ Žodis užrašytas ne kaip „charissima“, bet kaip „charisma“, tačiau natos „fa“ yra dvi. Tad galima traktuoti dvejopai, ir kad abu skiemenys giedami, ir kad vienas.

²²¹ Pagrindinė teksto variantas yra toks: „Tota pulchra es Maria et macula originalis non est in te“ [*Visa graži esi, Marija, ir prigimtinės dėmės nėra tavyje*]. Tuo tarpu VUB/F45-57 variantas skamba taip: „Tota pulchra es Maria et macula non est in te“ [*Visa graži esi, Marija, ir dėmės nėra tavyje*].

²²² Žr. Priedą 8.

melodinė visos frazės „tu laetitia Israel“ versija VUB/F45-4 yra kiek labiau nutolusi nuo kituose šaltiniuose užfiksuotos (Pvz. 50a-c).

Pvz. 50a. LMVAB/F22-101   Pvz. 50b. VUB/F45-57   Pvz. 50c. VUB/F45-4

tu le-ti-ti-a   Is-ra-el   tu lae-ti-ti-a   Is-ra-el   tu lae-ti-tia   Is-ra-el

Vis dėlto daugiausia neaiškumų kyla dėl pačių melodijų užrašymo problematikos. Ypač tokių abejotinių vietų gausu šiaip jau kitais atžvilgiais tikrai kruopščiai ir gana tvarkingai surašytame Gardino pranciškonų observantų antifonale VUB/F45-4. Jau minėjome vieną atvejį su antifona *Fluminis impetus*, kuri šiame rankraštiniame giesmyne užrašyta kvarta žemiau, nei kitur. Kita panaši situacija yra su dar viena rytmetinės antifona *Haec est domus Domini*. Tik šįkart melodija yra užrašyta kvarta aukščiau (remiantis prielaida, kad skriptorius savo paties užrašytą „C“ raktą tikrai tokiu ir laikė), negu LMVABF22-101 versijoje (beje, VUB/F45-57 ši antifona, nors yra tos pačios antrosios dermės, tačiau turi visiškai skirtingą melodiją²²³). Dėl tokio „transponavimo“, giesmės dermė tarsi pasikeičia iš antrosios į aštuntąją, nors melodinė linija išlieka labai panaši į LMAVB/F22-101 variantą. Vis dėlto, antifonos pabaigoje prirašyta psalmės terminacija yra akivaizdžiai antrojo, o ne aštuntojo tono, kaip turėtų logiškai būti²²⁴.

Labai panašios problemos matyti ir rytmetinės ketvirtojoje antifonoje *Dominus custodit te* (beje, kaip tik ši giesmė dėl neaiškių priežasčių nėra užrašyta Slanimo bernardinų kancionale VUB/F45-57). Šiuo atveju VUB/F45-4 versija (vėlgi remiantis prielaida, kad čia tikrai naudojamas „F“ raktas) užrašyta sekunda žemiau, negu VUB/F22-101/102 variantai²²⁵. Čia taip pat dėl tokio užrašymo tarsi keičiasi dermė (iš ketvirtosios tarsi pereinama į pirmąją arba antrąją), nors melodinė linija vėlgi išlaikoma iš esmės analogiška. Sumaišties elementą tik dar labiau sustiprina psalmės terminacija. Pagal ją rečituojamasis tonas yra *f*, kas leistų jį identifikuoti kaip antrąjį psalmės toną, o

²²³ Žr. ten pat.

²²⁴ Žr. ten pat.

²²⁵ Žr. ten pat.

tai savo ruožtu, kaip ir sustiprintų versiją dėl melodijos dermės Gardino variante tapimo antrąja. Tačiau pati baigiamoji formulė tikrai nėra tipiška antrojo psalmės tono formulė. Tai veikiau tipiška ketvirtojo tono terminacija, tik šiuo atveju užrašyta tercija žemiau, nei priklausytų (Pvz. 51a ir b):

Pvz. 51a. LMAVB/F22-101

Ps. Benedicite.

Pvz. 51b. VUB/F45-4

Ps. Evovae.

Čia visiškai dera kelti klausimą, ar šios antifonos užrašymas VUB/F45-4 giesmyne buvo pakankamai tikslus. Galbūt, jis traktuotas kaip savotiška atmintinė, o gal raktas „F“ čia reiškė, tarkime, raktą „G“ (tokiu atveju melodija pakiltų tonu aukščiau ir viskas tarytum sustotų į savo vietas), nors tai mažai tikėtina. Pagaliau, visiškai įmanoma ir tokia prielaida, jog perrašant buvo padaryta klaida ir išeinant iš padėties (kad nereikėtų išskutinėti ir gadinti popieriaus ar uždažyti jau užrašytą giesmę ir ant jos rašyti kitą, teisingą variantą ir pan.) dėl to, kad tokios hipotetinės klaidos pasekmėje pasikeitė ir pati giesmės dermė, atitinkamai buvo adaptuotas psalmės tonas, jį maksimaliai priartinant prie antrojo tono ypatybių ir sykiu išlaikant ketvirtojo tono kadencinius bruožus.

Dar daugiau keblumų kyla su kitomis dviem giesmėmis — rytmetinės pirmąja antifona *Domum tuam* ir antrųjų mišparų antrąja antifona *Quae neque serpentis.*, kurios taipogi VUB/F45-4 versijoje yra užrašytos (bent jau pradžioje) atitinkamai tercija aukščiau ir žemiau, nei kituose dviejuose rankraštiniuose variantuose²²⁶. Abiem atvejais egzistuoja raktų ir jų traktuotės problema. Pirmuoju atveju melodinė linija tęsiama analogiškai, kaip ir kituose dviejuose (taip pat kiek besiskiriančiuose) variantuose, tačiau užbaigiama netikėtai aukštai. Vis dėlto psalmės terminacijos melodinė linija atitinka pirmojo tono terminaciją su *f*, t.y. būtų analogiška LMAVB/F22-101 versijai, tik transponuota kvinta aukštyn.

Antifonos *Quae nequae serpentis* atveju galimas ir dar vienas paaiškinimas. Giesmės melodinė linija, kaip ir kitais jau nagrinėtais atvejais,

²²⁶ Žr. Priedą 8.

yra iš esmės ta pati, bet startinės pozicijos ir kai kur intervalika skiriasi, kas vėlgi eilinį kartą atveda į kitą dermę. Čia ji trauktuojama tarytum būtų II dermė, kadangi psalmės tonas, pagal savo terminaciją yra tipiškas antrasis tonas. Kita vertus, melodija užbaigiama *do* nata. Kitaip traktuoti neišeina, nes rakto grafinė išraiška čia tikrai atitinka „F“ raktą, kaip jis traktuojamas VUB/F45-4 giesmyne, kuriame, be kita to, raktai „C“ ir „F“ tikrai skiriami²²⁷. Tad dar viena galimybė yra tokia, jog raktas „F“ tiesiog buvo užrašytas kartu su penklinėmis, o perrašant giesmę į tai nebuvo itin kreipiamas dėmesys; ir čia viskas jau traktuojama taip, tarsi raktas „C“ būtų savo vietoje, t.y. ant antrosios linijos nuo viršaus. Tuo būdu viskas būtų giedama nuo *e* ir pabaigiama taip pat *e*, kaip ir priklausytų, pagal kitų dviejų rankraščių variantus, kur giesmės dermė yra aiškiai trečia, kaip ir atitinkamai pabaigoje užrašyta trečiajam psalmės tonui tipiška terminacija. Bet kuriuo atveju, aktualiu lieka klausimas, kodėl VUB/F45-4 variante psalmės terminacija nurodyta kaip antrojo, o ne trečiojo tono. Ypač turint omeny visiškai antrajai dermei nebūdingą antifonos finalinį toną.

Taigi, oficijaus *Sicut lilium*, esančio penkiuose mūsų sąrašo šaltiniuose, analizė turbūt užmina daugiau mįslių, nei pateikia atsakymų. Vis dėlto, viena logiška išvada būtų tokia. Nepaisant to, kad pranciškonai visoje Europoje, kaip minėjome, šį oficijų pradėjo naudoti nuo XV a. pab., LDK pranciškonams (ar bent jau pranciškonams observantams) jis buvo pakankamai naujas, bent jau savo muzikine išraiška. Tokia plati variantiškumo skalė verčia manyti, kad pati melodinė šio oficijaus tradicija LDK XVII a. dar tik pradėjo formuotis ir iki pat XVIII a. II pusės dar nebuvo galutinai nusistovėjusi.

Kitas mūsų minėtas oficijus, kurį pavadinome *Nativitas–Conceptio gloriosae*, demonstruoja nepalyginamai didesnę vieningumą tarp skirtingų variantų. Tokių sunkiai paaiškinamų nukrypimų, kokius aptarėme aukščiau, čia apskritai nepasitaiko. Tas pats „problemiškasis“ Gardino pranciškonų observantų antifonolas VUB/F45-4 beveik visur gana tvarkingai atkartoja A. Petrikovijaus parengto Romos antifonarijaus Gniezno metropolijai VUB/III/13268_AnRGn1645 (o pagal jį ir Ž. Liauksmino antifonalo VUB/III/

²²⁷ Raktų ar jų reikšmės maišymas – ne toks jau retas reiškinys tarp vėlyvesnių rankraštinų giesmynų. Ypač nemažai šiomis „nuodėmėmis“ pasižymi multifunkcinis giesmynas LMTAB/LC

10709_1694) versijos antifonas be jokių „nesusipratimų“ su raktais. Visos penkios psalmių antifonos čia glaudžiai ir praktiškai be nukrypimų seka petrakavinio choralo variantą. Tik antrųjų mišparų *ad Magnificat* antifona *Nativitas tua* yra artimesnė versijai, užrašytai LMAVB/F22-101²²⁸. Apskritai pastarajame giesmyne surašytos antifonos savo išraiška yra artimos spausdintiniame pranciškonų Romos antifonarijuje VUB/II/1609_AnR1586 esančiai versijai, tačiau rankraštinio giesmyno variantas nėra visiškai identiškas pastarajai. Apskritai, petrakavinė ir pranciškoniškoji–Romos versijos yra gana artimos, intervaliniai išsiskyrimai yra palyginti negausūs ir nėra ryškūs. Pastebėtina, kad daug didesnis skirtumas matyti tarp dviejų skirtingais amžiais toje pačioje Venecijoje išleistuose Romos antifonarijuose (VUB/II/1609_AnR1586 ir LNMMB/05/976_AnR1766) spausdintų oficijaus *Nativitas gloriosae* versijų, nei tarp XVI a. pranciškoniškojo ir XVII a. petrakavinio variantų²²⁹.

Kitas įdomus niuansas susijęs su oficijaus *Nativitas gloriosae* virtimu į oficijų *Conceptio gloriosae*²³⁰. Jeigu Ž. Liauksmo antifonale šis klausimas, kaip minėjome, išspręstas pačiu paprasčiausiu būdu, virš pagrindinio teksto užrašant vieną žodį, tai A. Petrikovijaus antifonarijuje buvo pasirinktas kitas kelias. Čia ne tik visas *Conceptio gloriosae* oficijus yra surašytas atskirai, ne tik reikalingose vietose pakeistas tekstas (žodis „Nativitas“ į „Conceptio“), bet ir beveik visais atvejais kiek individualizuotos antifonų melodijos, nors visur išsaugant tas pačias jų dermes ir sykiu pagrindinę motyvinę–intonacinę medžiagą. Tarkime, pirmojoje antifonoje incipitas nepakeistas, tačiau antrasis motyvas jau kiek modifikuojamas, pakeičiant neumuotę bei kiek perstumdant kai kuriuos intervalus (Pvz. 52a ir b). Kita modifikacija padaryta žodžio „Abrahae“ motyve. *Nativitas gloriosae* variante čia naudojama nedidelė penkianarės neumos melizma, o Nekaltojo Prasadėjimo šventės versijoje apsiribojama paprasta dvinare *clivis* neuma (Pvz. 52c ir d)

---

²²⁸ Žr. Priedą 8.

²²⁹ Žr. ten pat.

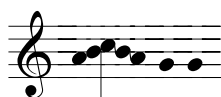
²³⁰ Kitų šio oficijaus variacijų, tokių kaip minėtų *Desponsatio gloriosae* ar *Visitatio gloriosae* atskirai nenagrinėsime.

Pvz. 52a. *Nativitas*

Nativi- tas glori- o-sae

Pvz. 52b. *Conceptio*

Concepti-o glo-ri- o-sae

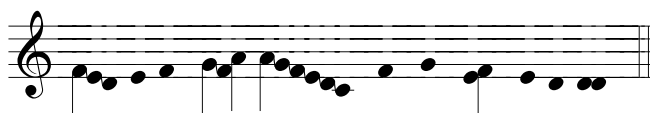
Pvz. 52c. *Nativitas*

A - brahae

Pvz. 52d. *Conceptio*

A-brahae

Panašios variacijos, dar pajvairinamos neumuotės keitimais (pavyzdžiui, antifonoje *Regali ex progenie* žodžio „mente“ motyve) matyti ir kitose antifonose. Kiek ryškiau tai matyti paskutinėje, *ad Magnificat* antifonoje *Nativitas tua*, kur Marijos Nekaltojo Prasidėjimo oficijaus versijoje, palyginti su Marijos gimimo variantu, vietomis atsisakoma ilgesnių melizmų (kaip žodžio „justitiae“ motyve) ar jos kiek pergrupuojamos ir modifikuojamas (kaip giesmės išplėtotoje kadencijoje, Pvz. 53a ir b).

Pvz. 53a. *Nativitas*

do- navit no - bis vi-tam sempiternam.

Pvz. 53b. *Conceptio*

do-navit no - bis vi-tam sem - pi-ternam.

Iš kitų trijų mūsų šaltinių, kuriuose surašytas būtent *Conceptio gloriosae* oficijus, su Laterano reguliariais kanauninkais sietino antifonalo VUB/F45-19 variantas beveik identišškai seka A. Petrikovijaus antifonarijaus versiją, o abiejuose karmelitų antifonaluose (LNMMB/04/27892 ir LNMMB/04/28044) šio oficijaus giesmių melodiniai variantai yra labai artimi VUB/III/13268_AnRGn1645 variantui, tik su kai kuriais savitais elementais, o evangelinės giesmės antifona *Nativitas tua* yra artimesnė AnRGn1645 Marijos Gimimo, negu Nekaltojo Prasidėjimo versijai. Apskritai galima konstatuoti, kad oficijaus

Nativitas–Conceptio gloriosae melodinė tradicija buvo neabejotinai seniai nusistovėjusi ir dėl jos nei XV-XVI a. skriptoriams, nei XVI-XVII a. leidinių redaktoriams abejonių nekilo.

3.4.1.4. Sancti cantant. Skyrių apie liturginių valandų giesmes užbaigsime keliomis pastabomis apie su dviem šventaisiais susijusias giesmes. Pirmiausia, tai apaštalo šv. Andrejaus oficijaus pirmųjų mišparų *ad Magnificat* antifona *Unus ex duobus*, kuri, kaip minėjome yra užrašyta ir viename, bene pačiame seniausiame Lietuvoje saugojamame grigališkojo choralo giesmyno fragmente VUB/F45-14. Antra, tai vienas nedidelis su šv. Pranciškaus kultu susijęs oficijus *Crucis vox*, skirtas giedoti per jo stigmatizacijos šventę (minima rugsėjo 17 d.), apie kurią buvo užsiminta antroje šio darbo dalyje. Sykiu tai padės mums sudėti paskutinius svarbius taškus, nagrinėjant šią temą.

Nors minėtame fragmente antifona *Unus ex duobus* nėra vienintelė — jame dar surašytas invitorijus *Regem apostolorum Dominum*, bei aušrinės pirmosios naktinės dvi antifonos *Vidit Dominus Petrum* ir *Venite post me* — savo trumpą apžvalgą grindžiame tik pirmąja antifona. Tai darome dėl mūsų pasirinktos metodologijos galimybių. Tiesiog šaltinių mūsų sąrašė, kuriuose būtų surašytos visos šios giesmės yra gerokai mažiau, nei tokių, kur buvo užrašyta tik pirmoji antifona. Tad ir pagrindinis mūsų istorinis komparatyvistinis metodas čia daug nepadėtų. Kita vertus, nepadėtų ir susidaryti pilnesnio vaizdo. Tad natūraliai apsistojame tik ties *Unus ex duobus* giesme. Sykiu tai padės patikrinti savotiška aksioma grigalistikoje laikomą tezę, kad ne tik svarbiausių krikščioniškųjų švenčių, bet ir pagrindinių šventųjų garbei skirtos giesmės paprastai išlaiko labai tvirtą tradiciją ir mažai kuo skiriasi jų užrašymai skirtingų regionų rankraščiuose.

Šaltinių, kuriuose užrašyta ši antifona, iš viso turime aštuonis²³¹. Didžiajame su Vilniaus bernardinai siejamame antifonarijuje LMAVB/F22-102 šios antifonos nėra dėl tos paprastos priežasties, kad šis giesmynas, kaip jau nekartą minėjome, yra postipriai defektuotas ir šioje vietoje taip pat trūksta lapų. Iš apaštalo šv. Andrejaus oficijaus čia likusi tik antrųjų mišparų *ad Magnificat* antifona *Cum pervenisset beatus Andreas*. Be seniausiojo VUB/

²³¹ Žr. Priedą 8.

F45-14 varianto, *Unus ex duobus* antifoną dar turime dviejuose pranciškonų observantų antifonaluose (LMAVB/F22-101 ir VUB/F45-4), greičiausiai Laterano reguliariesiems kanauninkams priklausiusiame VUB/F45-19 giesmyne, abiejuose karmelitų antifonarijuose (LNMMB/04/28044 ir LNMMB/04/27892) bei dviejuose iš mūsų pagrindinių spausdintinių antifonų²³² (VUB/II/1609_AnR1586 ir VUB/III/13268_AnRGn1645). Nors iš pirmo žvilgsnio ši giesmė visuose šaltiniuose skiriasi palyginti nedaug, vis dėlto visus juos galima suskirstyti į tris grupes. Pirmąją iš jų sudarytų seniausias fragmentas ir visi trys su pranciškonais susiję šaltiniai (spausdintas ir abu rankraštiniai antifonalai). Antrajai grupei priklausytų du petrakavinio choralo tradicijos giesmynai — VUB/III/13268 ir VUB/F45-19, o trečiojoje liktų abu karmelitų antifonarijai.

Pirmosios, pačios didžiausios grupės visi keturi variantai yra absoliučiai identiški²³³. Taigi darytinai išvada, kad visi jie seka ir išlaiko tą pačią, greičiausiai pranciškoniškąją (ar Romos kurijos, kas būtų beveik tas pats) tradiciją. Kita logiška prielaida būtų manyti kad ir VUB/F45-14 fragmentas yra išlikęs iš kažkokio pranciškoniško giesmyno, kuris nors ir nesurašytas Lietuvoje, bet neabejotinai čia naudotas, galbūt ir tų pačių Vilniaus pranciškonų, kurių bažnyčią aplankiusiems tikintiesiems Vilniaus ir Žemaičių vyskupai XV a. pabaigoje, kaip minėjome, suteikdavo atlaidus. Kitas svarbus pastebėjimas būtų tas, kad šįkart būtent šios tradicijos laikomasi ir Gardino pranciškonams observantams priklausiusiame didžiojo antifonalo antrajame tome VUB/F45-4. Kaip parodė kitų oficijų analizė, šiame (o ir pirmajame tome VUB/F45-1) daugiausia buvo sekama ir laikomasi petrakavinio choralo tradicijos, tačiau šiuo atveju (jį būtų galima laikyti ir vienu iš pamatinių, nes nuo šv. Andrejaus apskritai prasideda liturginis kalendorius) pirmenybė teikta būtent archajiškesnei viso ordino tradicijai.

²³² XVIII a. II pusėje išleistų Romos antifonarijų šiuo atveju neėmėme domėn dėl šių priežasčių: pirma, jie yra labai vėlyvi ir esmingos įtakos šio oficijaus muzikinio praktikavimo tradicijai LDK jau negalėjo turėti; antra, kaip buvo matyti iš ankstesnės analizės, neretai juose užrašytos giesmių versijos skiriasi net ir nuo ankstesnių amžių spausdintų Romos antifonarijų. Kitaip tariant, čia reikėtų dar papildomai tirti, kokiais šaltiniais rėmėsi XVIII a. šių liturginių giesmynų leidėjai, kas stipriai pranoktų šio tyrimo ribas.

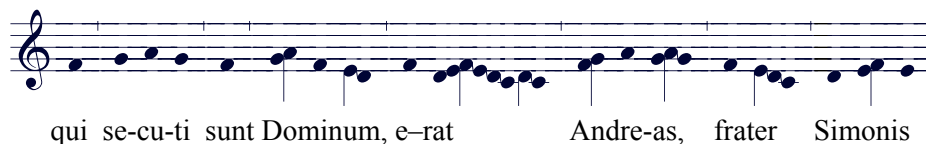
²³³ išskyrus notacijos grafinės išraiškos formą, kuri nors ir yra kvadratinė, tačiau VUB/F45-4, kaip ir VUB/F45-1 bei kai kuriuose kituose XVII-XVIII a. rankraštiniuose giesmynuose naudojama jau labai vėlyva jos atmaina, kur visos neumos sudaromos iš kvadratėlių arba stačiakampių natų, nenaudojant jokių kitų tradicinės kvadratinės notacijos grafinių formų.

Petrakavinio choralo abiejų šaltinių variantai tarpusavy melodiškai taip pat yra visiškai tapatūs. O lyginant juos su pranciškoniškosios tradicijos variantu, nuo žodžio „Dominum“ iki „Petri“ dviejų versijų melodika kiek skiriasi. Pastebėtina, kad petrakavinis variantas yra kiek melizmatiškesnis už pranciškoniškąjį (Pvz. 54a ir b). Tuo tarpu karmelitų versija melodiška yra artimesnė pranciškoniškajai, tačiau nuo abiejų aptartųjų kiek skiriasi savo tekstu, ypač pirmojoje frazėje (taip antifona pabaigiama be jubilacinio žodžio „alleluia“). Standartinis kanoninis giesmės tekstas skamba taip: „Unus ex duobus, qui secuti sunt Dominum“ [*Vienas iš dviejų, kurie sekė Viešpačiu*]. Tuo tarpu karmelitų variante frazės žodžiai yra kiek tiesmukiškesni: „Unus ex duobus, qui secuti fuerant Jesum“ [*Vienas iš dviejų, kurie sekė Jėzumi*]. Atitinkamai šioje vietoje koreguojama ir melodika, lyginant su kitomis dviem versijomis (Pvz. 54c).

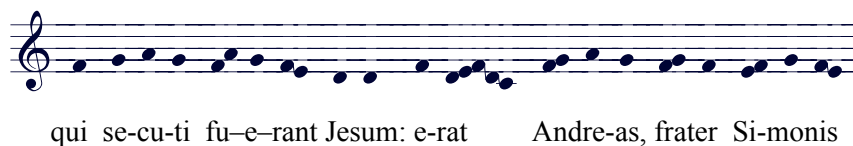
Pvz. 54a. VUB/F45-14

Pvz. 54b. VUB/III/13268_AnRGn1645

Pvz. 54c. LNMMB/04/28044_AnCar1726

Taigi šiuo atveju galime tik dalinai patvirtinti šio skirsnio pradžioje išsakytą aksiomine laikomą tezę dėl svarbiausiems Bažnyčios šventiesiems skirtų giesmių tradicijos vieningumo. Kaip matyti, LDK buvo naudojamos bent jau du tekstiniai ir trys melodiniai variantai, nors visi tarpusavy organiška, bet ne detalai, vieningi. Pati seniausia laikytina būtent pranciškoniškosios linijos versija, kuri buvo tvirtai išlaikoma per visą mūsų nagrinėjamą laikotarpį. Mažų

mažiausiai nuo XVII a. I pusės ar vidurio greta šios naudojama ir kita, petrakavinė versija, o karmelitai (galimas daiktas ir kai kurių kitų ordinų vienuoliai) naudojo dar vieną savitą variantą. Tačiau savo ribose šių variantų melodinė tradicija, tikėtina, buvo visuomet gana kruopščiai išlaikoma jos stipriai nekeičiant.

Tuo tarpu šv. Pranciškaus Stigmatizacijos šventės rimuotas oficijus *Crucis vox*²³⁴, surašytas išskirtinai pranciškoniškuose šaltiniuose, kas nestebina. Šiuo atveju seniausios versijos yra abiejose su Vilniaus bernardiniais siejamuose antifonaluose LMAVB/F22-101 ir LMAVB/F22-102, tik pastarajame dėl išpjautų pergamentinių lapų, šis oficijus nėra pilnas. Galima būtų kelti klausimą, kodėl šis oficijus yra išspausdintas ir jau po Tridento susirinkimo reformos išleistame antifonarijuje VUB/II/1609_AnR1586, turint omeny, kad ši reforma atsisakė daugelio vėlyvaisiais viduramžiais susiformavusių formų ir žanrų, įskaitant ir rimuotų oficijų. Tačiau tai nestebina, turint omeny, kad kai kuriems vienuoliškiems ordinams dėl svarbiausių jų šventųjų buvo padarytos įvairios išmintys, įskaitant ir svarbiausias pranciškoniškąsias šventes, kas paaiškėjo, nagrinėjant mūsų turimus šaltinius. Be to, visos pagrindinės (tokių yra šešios, neskaitant kelių kitų antifonų, paimtų iš pačios šv. Pranciškaus šventės) šį ciklą sudarančios antifonos surašytas ir vėlyvesniuose antifonaluose — XVII a. pab.–XVIII a. pradžios VUB/F45-4 iš Gardino ir XVIII a. pab. giesmyne iš Slanimo bernardinų konvento VUB/F45-57. Visas šis rimuotas oficijus pasižymi ypatingu organiškumu ir teksto nuoseklumu. Kiekviena antifona sudaro ketureilį (tik paskutinioji, *ad Magnificat* antifona susideda iš dviejų ketureilių), kurių kiekvienas prasideda žodžiu „Crucis“. Pačių antifonų melodika formuojama pagal tokiems rimuotiems oficijams būdingus principus, t.y. kiekviena parašyta vis kita iš eilės einančia derme — šiuo atveju nuo pirmos iki šeštos imtinai.

Tikėtina, kad šis ciklo organiškumas ir palyginta sena tradicija lėmė ir tą faktą, kad beveik visuose šaltiniuose išlaikoma itin vieninga linija. Taip pat svarbus dalykas yra tas, kad šis vieningumas matyti pirmiausia rankraštiniuose

---

²³⁴ Galimas daiktas, kad jį parašė garsus tokių rimuotų oficijų XIII a. kūrėjas Julianas iš Špejerio, kuriam priskiriama dviejų didžiųjų pranciškoniškųjų oficijų, skirtų šv. Pranciškui ir šv. Antanui Paduviečiui, autorystė.

giesmynuose. Tarkime, pirmoji antifona *Crucis vox* visiškai sutampa visuose trijuose rankraštiniuose šaltiniuose (ši antifona neišlikusi LMAVB/F22-102 giesmyne). Spausdintame antfonarijuje nežymiai skiriasi frazė „vade Francisce repara“, kur šis skirtumas sąlygotas jau nekart pastebėtu skirtingu neumų grupavimu bei kiek sutrumpintu motyvu žodyje „repara“ (Pvz. 55a ir b)

Pvz. 55a. LMAVB/F22-101

vade Francis-ce re-pa – ra

Pvz. 55b. VUB/II/1609_AnR1586

va-de Franci – sce re-pa-ra

Rankraštiniuose antfonaluose beveik pilnai sutampa ir likusios keturios psalmių antfonos. Daugumoje atveju pasitaikantys skirtumai — vos viena kita kokios nors neumos nata, paprastai nekeičianti melodinės linijos, arba nežymiai kitokia, pasislinkusi neumuotė²³⁵. Kiek daugiau, tačiau to paties pobūdžio išsiskyrimų matyti ilgiausioje paskutinėje antfonoje *Crucis apparet hostia*. Kita vertus paskutinė ilgiausioji melizma su žodžiu „protrahit“ trijuose iš keturių antfonų (LMAVB/F22-101 ir 102 bei VUB/F45-4) praktiškai idealiai sutampa, o VUB/F45-57 iš esmės sutampa joje išlikę motyvai (nors kitaip paskirstyti tarp skiemenų), kadangi šioje versijoje melizma yra maždaug ketvirtadaliu trumpesnė — tiesiog nėra vidurinės grandies, tačiau likę motyvai (išskyrus paskutinę melizmos grandį) naudojami nepakeisti (Pvz. 56a ir b.)

Pvz. 56a. LMAVB/F22-101

pro-tra — hit.

Pvz. 56b. VUB/F45-57

pro — tra — hit.

Visiškai kitokią situaciją matome lygindami rankraštinius ir spausdintinių giesmynus. Panašią į Pvz. 55 nurodytus skirtumų esama praktiškai kiekvienoje psalmių antfonoje, ketvirtojoje *Crucis signum* ateinama jau ir prie gana

²³⁵ Žr. Priedą 8.

reikšmingo intervalikos bei melodijos aukščio išsiskyrimo (Pvz. 57 a ir b). Tačiau ryškiausias ir šiuo atveju svarbiausias skirtumas atsiskleidžia paskutinėje antifonoje. Čia spausdintiniame pranciškonų antifonarijuje šiai giesmei naudojama visiškai kita melodija. Dar daugiau, skiriasi ir jos dermė — jeigu rankraštiniuose giesmynuose, išlaikant rimuotų oficijų komponavimo principus ir tradicijas, melodija (bent jau pagal finalinį toną ir psalmės terminaciją, nes jos ambitus realiai labiau tinka giminigai penktajai dermei) yra oficialiai šeštosios dermės (kaip nuosekliai einant ir turi būti), tai AnR1586 naudojama aštuntosios dermės melodija, su rankraštine teturinti nebent tik tą bendrumą, kad ir vienu, ir kitu atveju gana ilgos melodinės atkarpos sukasi aplink *c* natą, kuri ir aštuntojoje, ir penktojoje (kuri, kaip minėjome yra gimininga šeštajai) dermėse yra dominuojantis arba tenorinis tonas.

Pvz. 57a. LMAVB/F22-101

que va-ri-a dis-tin-guitur miranda

Pvz. 55b. VUB/II/1609_AnR1586

que va-ri-a dis-tingui-tur mi-ran-da

Taigi su *Crucis vox* oficijumi turime ir panašią, ir skirtingą situaciją, kurią matėme analizuodami pranciškoniškąjį Marijos Nekaltojo Prasidejimo oficijų *Sicut lilium*. Situacija panaši tuo, kad čia, kaip ir ten, skiriasi rankraštinė ir spausdintinė versijos (tik šiuo atveju išsiskyrimas yra mažesnio laipsnio). Bet kartu situacija labai skirtinga nuo *Sicut lilium* oficijaus. Jeigu pastarajame daugybė neatitikimų rodė ne tik gana stipriai vietomis besiskiriančiu variantus, bet ir aiškiai dar tebesiformuojančią tradiciją, tai *Crucis vox* oficijaus atveju mes matome visiškai priešingą paveikslą. Akivaizdu, kad šio oficijaus melodinė tradicija ne tik susiformavusi, bet ir tikrai gerai žinoma bei palyginti tvirtai išlaikoma. Taip pat galima numanyti, kad ji skyrėsi nuo, tarkime, Vakarų Europoje gyvavusios tradicijos, ką liudytų šie neatitikimai su Venecijoje išleistu antifonalu. Tačiau LDK pranciškonams observantams abejonių dėl jiems žinomos melodikos nekilo, ir jie tvirtai laikėsi, matyt, visoje Gniezno metropolijoje, o galbūt ir apskritai Centrinėje Europoje gerai žinomo ir šiam regionui būdingo varianto bei tradicijos.

3.4.2. Kai kurios Mišių giedojimų ypatybės. Prieš baigiant trečiąją šio darbo dalį, būtina bent trumpai mesti žvilgsnį ir į grigališkąsias mišių giesmes bei aptarti vieną ar kitą jų vartosenos bei tradicijos aspektą. Tai padės ne tiek susidaryti pilnesnį vaizdą, kiek užbaigti šio darbo pagrindinį tyrimo etapą ir nubrėžti pagrindines gaires tolimesnėms studijoms. Tad šiame skyriuje apžvelgiamos keletas giesmių geriausiu atveju tik padės atskleisti kai kurias naujas ar patvirtinti ankstesniame skyriuje išryškėjusias tendencijas. Kita vertus, nagrinėjant grigališkojo choralo bendrosios tradicijos LDK bruožus, mišių giedojimų visiškai apeiti ar nutylėti irgi negalime, nors jau nekartą cituota prof. L. Dobszay mintis apie šias giesmes, kaip mažiau reikšmingus šaltinius tradicijai nustatyti, tarsi bylotų ir kitaip. Kaip ir analizuojant liturginių valandų giesmes, pagrindinis atrankos kriterijus ir išėties taškas yra giesmės, užrašytos seniausiuose pergamentiniuose fragmentuose. Vis dėlto net ir jų visų dėl vietos stokos bei klausimo sudėtingumo nenagrinėsime. Tarkime, visiškai neanalizuosime nekintamų mišių giesmių (*Ordinarium Missae*), o apsiribosime tik keliais kintamųjų (*Proprium Missae*) pavyzdžiais. Be jau išsakytosios, kita tokio apsisprendimo priežastis kyla ir iš atliktos pirminės šaltinių analizės, kuri parodė, kad apskritai giesmynų, kuriuose surašomos visos mišių giesmės, žinomų kaip gradualai, yra kiek mažiau, ypač rankraštinių ir ypač vėlyvuosiu periodu. Be to, jie, išskyrus keletą seniausiųjų, siejamų su Vilniaus bernardiniais, dažnai yra nepilni. Kita priežastis būtų ta, kad sprendžiant pagal šaltinius, Mišių nekintamųjų dalių giesmynų ir ypač XVII-XVIII a. pagausėja. Be to, net ir pirminė apžvalga duoda pagrindo teigti, kad šiuo laikotarpiu LDK klestėjo ne tik vienbalsė, bet ir dvibalsė bei tribalsė tokių kyrialo giesmių (per)rašymo (o gal ir kūrimo) bei giedojimo kultūra. Ją apžvelgti ne tik kad neužtektų vieno ar kelių skyrių, bet apskritai būtinos atskiros ir šių giesmių, ir šios kultūros bei tradicijos tyrimo studijos. Tačiau tai jau būtų kito darbo tema.

3.4.2.1. Kelios pastabos apie Šeštinių introitą. Tarp mūsų turimų seniausiųjų fragmentų, du iš jų yra išlikę su išties kruopščiai ir išmoningai bei prabangiai išpieštomis miniatiūromis–inicialais. Tai VUB/F45-13²³⁶ ir

²³⁶ Pastebėtina, kad VUB internetiniame tinklapyje esančioje Elektroninėje pergamentų kolekcijoje yra sumaišytos kelių rankraščių signatūros ir F45-13 čia nurodytas, kaip F45-14, o tikrieji F45-10 ir F45-14 yra sumaišyti vietomis. Plg.: <http://gluosnis.vu.lt/biblio/dpperziura.sarasas1?nr=18>; žr. 2011.05.28.

VUBF45-177. Juose abiejuose, kaip trumpai nurodyta II dalyje, užrašytos su Šeštinių arba Viešpaties Dangun Žengimo (*Ascensio Domini*) šventės liturgija susijusių, t.y. dviejų (VUB/F45-13) ar vienos (VUB/F45-177) giesmių fragmentai iš prieš pat Šeštines pagal tradicinį Romos ritą einančių Maldavimo dienų (*Dies Rogationum*) liturgijos, bei visas (VUB/F45-177) ar fragmentiškai išlikęs (VUB/F45-13) pačios Viešpaties Dangun Žengimo šventės introitas *Viri Galilaei*. Pagal bibliografinius pačios bibliotekos įrašus, VUB/F45-13 yra XIV a. nežinomo gradualo, kilusios iš Italijos, fragmentas. Tuo tarpu labai panašios stilistikos bei išpildymo manieros VUB/F45-177 laikomas XVI a. rankraščio fragmentu. Tokia prielaida galima, tačiau kai kurie šio fragmento akivaizdžiai vėliau, nei pagrindinė giesmė, daryti įrašai leidžia manyti, kad pats šis vieno lapo fragmentas yra daug senesnis.

Antai, lapo *recto* pusėje užrašyta komunijos *Petite et accipietis* baigiamoji padala (su žodžiais „[in]uenit pulsanti aperietur alleluya.“) ir introito *Viri Galilaei* pirmoji dalis. O lapo *verso* pusėje užrašyta likusi introito dalis kartu su psalmės eilute „Omnes gentes plaudite manibus“. Labai panašu, kad ši eilutė yra perrašyta, ištrynus ankstesnės psalmės tekstą ir netgi melodiją, o ant viršaus užrašius naują versiją. Pagal rašto stilistiką matyti, kad tai jau daryta kita ranka ir visiškai kitu laiku, nors ir stengiantis imituoti originalą. Tikėtina, kad tai daryta XVI a. pab. ar XVII a. pr., tai yra, jau po Tridento susirinkimo. Tai spėti leidžia ir teksto rašyba, ir kai kurių neumų užrašymas. Pavyzdžiui, originalo pavienės neumos fiksuojamos kaip *virgos*, o psalmėje naujai užrašytos pavienės neumos jau akivaizdžiai yra *punctum* tipo, ar tiksliau — tai tipiškai kvadratėliai, būdingi XVI a. pab.–XVII a. I p. t.p. ir Lietuvoje rašytiems giesmynams. Panašiai ir neuma *scandicus flexus*, užrašyta žodyje „exultationis“ yra sudėliota grynai iš kvadratinių *punktų*, pats *scandicus* jau visiškai praradęs formą, nors originaliame giesmės užrašė matyti dar senoji, klasikinė *scandicus* forma, pavyzdžiui, komunijos fragmente su žodžio “aperietur” antruoju skiemeniu „-pe-“. Taigi, prielaida, kad bent jau ši eilutė perrašyta XVI a. nėra atmestina. Kita vertus, mums aktualu, kad pagrindinė giesmė greičiausiai nebuvo paliesta ir išliko tokia, kokia buvo originaliai užrašyta.

Kiti mūsų žiūrėti šaltiniai nėra gausūs. Ši įžanginė Mišių antifona užrašyta visuose trijuose LMAVB saugomuose gradualuose — LMAVB/F22-103, F22-104 ir F22-106²³⁷. Be to, pasitelkėme kol kas vienintelį Lietuvoje žinomą inkunabulinį Romos gradualą LNMMB/R.XV.1:I/1/1012883_GrR1499, kuris buvo išleistas Venecijoje 1499/1500 metais ir kuri, pasak titulinio lapo informacijos, parengė ir redagavo pranciškonas observantas br. Pranciškus iš Briugės (Franciscus de Brugis). Taigi, ir šis šaltinis yra susijęs su pranciškonais. Suprantama, kad dar vienas šaltinis yra A. Petrikovijaus spaustuvėje parengtas ir išleistas Romos gradualas (su petrakavinio choralo versija), skirtas visai Gniezno bažnytinei provincijai, kurio egzempliorių, kaip minėjome, yra Lietuvoje yra išlikę palyginti nemažai. Šiuo atveju rėmėsis vienu iš pirmojo leidimo egzempliorių LNMMB/04/28036_GrRGn1600²³⁸. Pagaliau, informacijos dėlei, šiuos šaltinius palyginsime ir su 2011 m. išleisto *Graduale Novum* šios giesmės versija, kuri yra pagrįsta seniausių rankraštinųjų gradualų, kilusių iš Sankt Galeno ir Laono vienuolynų, variantų mokslinė rekonstrukcija.

Sugretinus visus variantus krenta į akis, panašiai kaip ir apaštalo šv. Andrejaus oficijaus antifonos *Unus ex duobus* atveju, stebėtinai vieningumas tarp visų keturių pranciškoniškųjų šaltinių, įskaitant spausdintinį, ir abiejų senųjų fragmentų (VUB/F45-13 atveju ta apimtimi, kiek yra pačios giesmės). Išlaikoma ne tik visa ta pati intervalika — vienintelis mažas papildomas niuansas yra LMAVB/F22-104 variante, kur žodžio „quemadmodum“ pirmasis skiemuo kiek pagražinamas dvinare neuma *pes* su natomis *f-g*, vietoj visur kitur naudojamos paprasčiausios vienanarės virgos *g* (Pvz. 58a ir b; beje pastebėtina, kad šis skiemuo taip pat traktuojamas ir Gniezno metropolijos graduale). Beveik nepakeista visuose šaltiniuose išlaikoma ir neumuotė, įskaitant ir tokias neumas, kaip *bivirga* arba *bipunctum* neumos, kurios išreiškia daugiau interpretacines subtilybes (pavyzdžiui, jas galima atlikti su

---

²³⁷ Kaip jau ne kartą buvo minėta, ketvirtasis, LMAVB/F22-105 kol kas vis dar yra nepasiekiamas tyrimui, kadangi jau daugiau kaip dešimtmetį vyksta šio manuskripto restauravimas.

²³⁸ Vėlesniame leidime (pvz., VUB/III/6623_AnRGn1651) šios ir kai kurių kitų giesmių, kurias analizuosime, variantai yra identiški pirmojo leidimo versijoms.

vadinamąja reperkusa arba tiesiog laikyti kaip natos prailginimą²³⁹). Vėlgi nedidelį ir neesminį pajvairinimą čia įneša LMAVB/F22-104 variantas pirmosios kadencinės „alleluia“ motyve, kuris tiesiog nežymiai prailginamas su tuo pačia *bipunctum* neuma (Pvz. 58c ir d).

Pvz. 58a. VUB/F45-13

quemadmodum

Pvz. 58b. LMAVB/F22-104

quemadmodum

Pvz. 58c. VUB/F45-177

al-le- lu - ia

Pvz. 58d. LMAVB/F22-104

al-le- lu - ia

Taigi ir šiuo atveju peršasi mintis, kad abu seniausieji fragmentai buvo surašyti pranciškonų (greičiausiai šiaurės Italijoje, ką rodytų ornamentikos ypatybės) ir skirti būtent pranciškonams LDK. Taip pat panašų abiejų fragmentų amžių netiesiogiai liudytų dar vienas šioje analizėje išryškėjantis faktas. Antai, visuose trijuose LMAVB rankraščiuose ir inkunabuliniame graduale, originali šio introito psalmės eilutė yra tokia: „Cumque intuerentur in coelum euntem illum : ecce duo viri astiterunt juxta illos in vestibus albis qui et dixerunt“. Tačiau visuose šiuose šaltiniuose, vėlgi išskyrus LMAVB/F22-104, virš šios eilutės aiškiai vėlyvesniu laikotarpiu ranka prirašytas kitas tekstas: „Omnes gentes plaudite manibus. Jubilate Deo in voce exultationis“. Beje, būtent ši psalmės eilutė naudojama ir potridentiniame Gniezno–Romos gradualo variante, ir *Graduale Novum* versijoje. Tad šie faktai neakivaizdžiai patvirtina, kad VUB/F45-177 fragmente išties senesnis variantas (jau greičiausiai po Tridento susirinkimo reformos) buvo išskustas, o jo vietoje užrašytas naujas.

Kad iki šiol nagrinėti pavyzdžiai tikrai atspindi pranciškoniškąją, o ne kurią nors kitą tradiciją, rodo ir kitos dvi versijos, atitinkamai iš GrRGn_1600/1651 bei *Graduale Novum*. Nors visi trys variantai yra labai artimi ir

²³⁹ Tikėtina, kad vėlyvuuju laikotarpiu – XVII-XVIII a. – tokios sudvigubintos neumos reišė būtent prailginimą, kas matyti, pvz., Vilniaus dominikonų antifonale VUB/F45-7.

atspindi tam tikrą organišką šios giesmės tradicijos vienovę tam tikroje įvairovėje, vis dėlto įvairūs niuansai rodo egzistavus ir nedidelius (tegal ir neesminius) skirtumus. Net ir detaliau jų nenarstant, galime konstatuoti jau anksčiau išsakytą panašią mintį, išplaukiančią ir iš šio atvejo, kad senos, įsišaknijusios choralinių giesmių tradicijos LDK buvo pakankamai kruopščiai ir tvarkingai laikomasi bent jau XV–XVI a. Tikėtina, kad tas pats principas tebegaliojo ir vėlesniu laikotarpiu. Nors, kaip minėjome, rankraštinų gradualų iš vėlyvojo periodo yra beveik neišlikę, tačiau ir įvairūs papildomi įrašai (kaip ir ką tik aptartasis psalmės eilutės pakeitimas), ir kai kurios įklijos rodo, kad ir šie senieji ar seniausieji giesmynai buvo naudojami keletą šimtmečių, galbūt ir iki pat LDK gyvavimo pabaigos.

3.4.2.2. Septuagezimos laikotarpio melizmatika. Kiek kitokia padėtis dėliojasi analizuojant kito fragmento iš VUB mišių giesmės. Tai dviejų pilnų lapų (vientisas lankstas) fragmentas VUB/F45-11 iš nežinomo XV a. pab. arba XVI a. I pusės gradualo. Jo gotikinės notacijos grafinė išraiška bei šrifto stilistika leidžia jį kildinti iš Centrinės Europos regiono, o ne iš Italijos, kaip aptarti keli ankstesnieji fragmentai. Šie bruožai taip pat įgalina iškart atmesti prielaidą, kad šį gradualą galėjo naudoti pranciškonai, nes kaip jau buvo minėta, Lenkijos karalystėje, o sykiu ir per ją galutinį krikštą priėmusioje LDK pranciškonai kartu su domininkonais bent jau vėlyvaisiais viduramžiais kaip taisyklė naudojo kvadratinę notaciją. Tiesą pasakius, mūsų turimi iš įvairių LDK vietovių kilę gerokai vėlesnio laikotarpio giesmynai šią taisyklę tik dar kartą patvirtina. Tad kam visas pilnas gradualas, iš kurio kažkada buvo išimti šie fragmentiški du lapai, priklausė, kur jis buvo naudojamas, jau nekalbant apie tai, kokiam skriptoriume jis buvo perrašytas, tegalime tik spėlioti. Bent jau naudotojais galėjo būti ir Vilniaus katedros, ir Vilniaus Šv. Jonų bažnyčios scholos, ir Senujų Trakų benediktinai, ir kai kurios kitos vienuolijos. Bet kuriuo atveju, priimsime kaip duotybę, kad šis šaltinis, jei ir nebuvo čia surašytas, tai neabejotinai buvo mūsų kraštuose naudojamas. O kaip toks, jis irgi atspindi tam tikrus grigališkojo choralo LDK tradicijos bruožus.

Šiame fragmente surašytos giesmės yra iš priešgavėninio Septuagesimos laikotarpio²⁴⁰. Tai — Seksagezimos sekmadienio traktas „Commovisti Domine“ (be pradžios) ir to paties sekmadienio ofertorijaus „Perfice gressus“ pradžia; be to, Kvinkvagezimos sekmadienio gradualo „Tu es Deus“ versikulo baigiamoji dalis ir traktas „Jubilate Domino“ be pabaigos. Kitaip tariant, čia turime surašytas muzikiniu požiūriu itin išplėtotas melizmines giesmes, kurias paprastai giedodavo vienas ar keli pajėgiausi kantorai. Kitas dalykas, kad dėl savo melodinio charakterio, šios giesmės, lyginant su kitomis *proprium Missae* giesmėmis, išsiskiria ir tam tikru improvizaciškumu, kuris neabejotinai buvo vienas iš jų būdingųjų bruožų žodinės transmisijos periodu. Sykiu tai neišvengiamai turėjo atsispindėti ir ankstyvojoje rankraštinėje, dar adiate-matine notacija pagrįstoje šių giesmių transmisijoje. Kitaip tariant, tam tikras, tikėtinai didesnis tokių giesmių variantiškumas yra tarsi iš anksto užprogramuotas.

Iš LDK kilusių ar čia naudotų šaltinių, kuriuose būtų surašytos visos čia išvardytos giesmės, nėra gausu. Iš tiesų, tegalime remtis dviem iš trijų mums prieinamų gradualų iš LMAVB (F22-104 ir F22-106), kadangi tai yra *Temporale* ciklo giesmės, o LMAVB/F22-103, kaip minėjome, su nedidele Kalėdų, Šeštinių ir Sekminių bei Kristaus Kūno šventės išimtimi, surašytos *Sanctorale* ciklo kintamosios Mišių dalys. Dėl šios priežasties negalime naudoti ir vienintelio XVIII a. rankraštinio gradualo, surašyto Krokuvoje ir priklausiusio karmelitams (LNMMB/04/28043_ GrCar1718). Dar du šaltiniai yra tie patys spausdintiniai gradualai — inkunabulinis pranciškonų gradualas pagal Romos kurijos vartoseną (LNMMB/R.XV.1:I/1/1012883 _GrR1499) ir potridentinis petrakavinio choralo Romos gradualas (LNMMB/04/28036_ GrRGn1600). Visų išvardintų giesmynų atitinkami giesmių variantai pateikiami šio darbo Priede 8. O detalesnei analizei, dėl vietos stokos, pasirinkome tik pačios pirmosios giesmės, trakto *Commovisti Domine* pagrindinę dalį iki

---

²⁴⁰ Po II Vatikano susirinkimo įvykdytos Romos katalikų liturgijos ir kalendoriaus reformos, šio trijų savaitinių pasiruošimo prieš Gavėnią laiko visuotiniame katalikų kalendoriuje nebeliko. Tačiau jis yra išlikęs ir jo tebesilaikoma Romos rito ekstraordinarinėje formoje arba *usus antiquior*, kur liturgija švenčiama pagal senąją tradicinę (kartais vadinamą tridentine) Romos rito išraišką, remiantis 1962 m., t.y. popiežiaus pal. Jono XXIII promulguotu Romos mišiolu ir brevijoriumi. Juose ir kitose šios formos liturginėse knygose laikomasi ir tradicinio Katalikų kalendoriaus, su tomis korekcijomis (pvz., liturginių dienų ir švenčių klasifikacija), kurios buvo padarytos 1962 m.

pirmojo versikulo. Taip pat siekiant matyti platesnį laikotarpio ir geografinį kontekstą, pasitelkėme keletą XIV-XVI a. giesmynų iš Centrinės Europos regiono — tai XV a. Krokuvos gradualas, XIV a. I p. Estergomo (Strigonium²⁴¹) mišiolas bei to paties Estergomo XV/XVI a. gradualas. Papildomai konsultacijai dar naudosime 1871 metais Regesburge išleistą *Graduale Romanum*, kuris iš esmės yra vadinamosios Medici redakcijos (arba *Editio Medicae*, išleista 1614 m.) replika, bei du povatikaninius giesmynus — *Graduale Triplex* ir *Graduale Novum*. Pirmojo pasirinkimas, kaip tikimės, padės įtikinamai parodyti teiginių apie Medici redakcijos giesmynų ypatingą įtaką potridentiniam choralui, nepagrįstumą, o kitus du galima laikyti susistemintos Vakarų Europos grigališkojo choralo tradicijos atspindžiais.

Visus variantus vienija ta pati dermė. Kitas vienijantis, o sykiu ir kiek skiriantis faktorius yra iš minėto improvizaciškumo kylantis variantiškumas, pagrįstas tam tikrų formulių apylaisviu naudojimu. Sykiu į akis krenta išsiskirianti kai kurių variantų pradžia. Absoliučiai didžiosios dalies šaltiniuose (įskaitant ir Medici redakcijos variantą) traktai *Commovisti Domine* pradedami sol nata. Tačiau *Graduale Triplex* ir *Graduale Novum* versijose giesmė pradedama nuo natos *mi*. Tokį iš pirmo žvilgsnio keistą neatitikimą, salygoja tai, kad pastarųjų melodijos rekonstruotos seniausios Sankt Galeno ir Laono notacijos pagrindu. Nors tai adiastematinė notacija ir ji intervalinių santykių nenurodo, tačiau grigališkosios semiologijos bei istorinis–lyginamasis metodai įgalina nustatyti tikėtiną to laikotarpio būtent minėtuose vienuolynuose naudotą melodiją. Tarkime, pirmosios dvi neumos žodyje „Com-movisti“ yra vienanarės *punctum* (Laono variante) arba *tractulus* (Sankt Galeno versijoje) neumos, o toliau abiejuose variantuose seka iš tų pačių traktulių sudarytos neumos, tačiau jos iš tiesų jau užrašytos kiek aukščiau, negu pirmieji *punctum* arba *tractulus* (Pvz. 59a ir b). Atitinkamai logiška išvada būtų, kad seniausia užrašyta versija turėjo prasidėti ne nuo to paties, bet nuo žemesnio garso. Aštuntosios dermės giesmių pradžios ne nuo pagrindinio tono *sol*, bet nuo tercija žemesnio *mi* garso, nėra toks jau retas ar išskirtinis reiškinys. Kita

---

²⁴¹ Estergomas arba lot. Strigonium buvo Vengrijos karalystės pagrindinės arkivyskupijos centras. Šioje arkivyskupijoje viduramžiais buvo susiformavęs savitas ritas bei grigališkojo choralo tradicija, įtakojusi šio giedojimo praktiką visoje Vengrijoje.

vertus, tokia įžanga panaši ir į tipišką trečiosios dermės melizmatinių Mišių giesmių įžangas. Kas vėlgi nestebintų, nes derminiai nukrypimai bei moduliacijos tokio tipo giesmėse pasitaiko gana dažnai²⁴².

Pvz. 59a. Graduale Novum

Pvz. 59b. Graduale Triplex

Tad šiuo atveju galime daryti išvadą, kad seniausia arba bent jau seniausia Vakarų Europos šios melodijos versijos pradžia skambėjo taip, kaip tai užrašyta minėtuose oficialiuose povatikaniniuose gradualuose. Tuo tarpu kiti mūsų variantai atspindi arba kiek vėlyvesnį, jau redaguotą, siekiant schematiškiau atitikti dermės rėmus, variantą, arba būtent Centrinei Europai būdingesnes versijas. Neabejotina, kad prie tokią pačią pradžią (nuo *sol*, o ne nuo *mi*) turėjo ir neišlikusi VUB/F45-11 šio trakto dalis. Tokią prielaidą kelti leidžia tolimesnės melodikos analizė. Tačiau prieš leidžiantis į smulkesnes detales norėtusi dar trumpam stabtelėti prie šio trakto *Editio Medicaea* varianto. Kaip matyti, be pirmųjų dviejų natų ir trichordinės slinkties iš pagrindinio į tenorinį toną toliau ši versija geriausiu atveju primena tik nuogą ir toli gražu neišbaigtą karkasą. Kita plika akimi matoma ypatybė yra ta, kad skirtumas tarp šios redakcijos varianto ir vėlesnio petrakavinio choralo varianto yra gerokai didesnis, negu tarp pastarojo ir XV a. Krokuvos gradualo versijos (Pvz. 60a-c). Kitaip tariant, tai akivaizdžiai parodo, kad minėta Medici redakcija pirmiausia tikrai nebuvo promulguota aukščiausiu bažnytiniu lygiu; antra, ji vargubau buvo žinoma (ar bent jau vargiai tikėtina, kad ja buvo naudojama ruošiant ar perrašinėjant giesmynus) Lenkijoje ar Lietuvoje, o trečia, į ją tikrai nesilygiavo nei A. Petrikovijus, kurios spaustuvėje buvo paruoštos ir išleisto visai Gniezno metropolijai skirtos liturginės giedojimo knygos, nei provincinių Gniezno sinodų, kurie jas ir patvirtino, dalyviai.

²⁴² Plačiau apie įvairias choralinių giesmių formules, jų modeliavimus, dermines moduliacijas bei kitas kompozicines bei išraiškos priemones žr.: *Ferretti P. Esthétique grégorienne ou traité des formes musicales du chant grégorien. Solesmes, 1938.*

Apibendrinant, galima drąsiai konstatuoti, kad *Editio Medicaea* jokios įtakos grigališkojo choralo raidai bei jo tradicijai LDK greičiausiai neturėjo. Tiesą pasakius, kaip rodo ir amerikiečių muzikologo Theodore'o Karpo fundamentali studija (kartu su giesmių antologija), skirta potridentinėms Mišių kintamosioms giesmėms, šios redakcijos įtaka ir Vakarų Europoje buvo gana ribota²⁴³.

Pvz. 60a. Graduale Cracoviense

Commoui — sti

Pvz. 60b. VUB/III/6623_GrRGn1651

Commo-ui — sti

Pvz. 60c. Graduale Romanum 1871

Commo-vi — sti

Grįžtant prie pagrindinių variantų analizės, vėl reikia pastebėti beveik idealų visų trijų pranciškoniškujų šaltinių atitikimą vienas kitam. Be kai kurių nedidelių ir beveik nepastebimų neumuotės išsiskyrimų (pavyzdžiui, baigiamosios ilgosios melizmos su žodžiu „eam“ viduryje, LMAVB/F22-106 variante vietoj trinarės *porrectus* neumos su po jos sekančia besileidžiančia trinare *climacus* neuma, kaip inkunabuliniame graduale, čia naudojama dvinarė *clivis*, po kurios seka sudvejinta *virga* su *climacus* neuma, nors tai visiškai nekeičia pačios melodikos ir intervalikos; tik LMAVB/F22-104 šis šešių natų motyvas sutrauktas iki penkių, atsisakant *c* garso sudvejinimo; Pvz. 61a-c) bei alteracijos ženklų buvimo arba nebuvimo (*si-bemolis* yra LMAVB/F22-104 ir GrR1499, bet jo nėra LMAVB/F22-106), visa melodija ir visos melizmos praktiškai idealiai sutampa. Kas vėlgi leidžia pakartoti jau anksčiau išsakytą

²⁴³ Žr.: Karp T. An Introduction to the Post-Tridentine Mass Proper. Part 2: Musical Examples. Middleton, 2005.

mintį apie senosios pranciškoniškosios tradicijos patvarumą ir jos išlaikymą taip pat ir LDK.

Pvz. 61a. F22-106

Pvz. 61b. GrR1499

Pvz. 61c. F22-104

Grįžtant prie seniausios versijos VUB/F45-11 bei kitų Vidurio Europos pasirinktų variantų, tenka konstatuoti akivaizdų organišką artumą, tačiau ne tapatumą tarp jų visų. Išties, tas minėtas improvizacinio pobūdžio variantiškumas būdingas praktiškai visoms Krokuvos, Estergomo ir šiai Vilniaus (taip patogumo dėlei vadinsime VUB/F45-11 fragmentą) versijai. Tarkime, žodžio „Domine“ paskutinio skiemens melizma artima XV a. Krokuvos graduale užfiksuotai versijai, tačiau išties sutampa su vengriškaisiais XIV-XVI a. variantais (Pvz. 62a-e).

Pvz. 62a. VUB/F45-11

[Do]mi-ne

Pvz. 62b Grad. Crac.

Do-mi-ne

Pvz. 62c. GrRGn1651

Do-mi-ne,

Pvz. 62d. Miss. Strigon.

Do-mi-ne

Pvz. 62e. Grad. Strigon.

Do-mi-ne

Žodžio „terram“ pirmojo skiemens melizma jau beveik sutampa su Estergomo notuoto mišiolo variantu, tačiau ji artima ir Krokuvos XV a. versijai (skiriasi tik vienas intervalas: Vilniaus ir Estergomo versijose viduryje panaudojamas tercijos žingsnis aukštyn, o Krokuvos — sekundos; Pvz. 63a-c).

Pvz. 63a. VUB/F45-11

ter — ram

Pvz. 63b. Miss. Strigon.

ter — ram

Pvz. 63c. Grad. Crac.

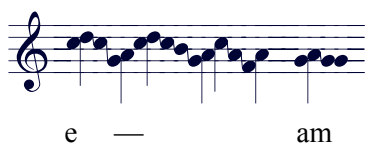

ter — ram

Galiausiai, baigiamoji melizma visur pagrįsta analogiškais formuliniiais motyvais, tačiau skiriasi jų skaičius melizmoje. Trumpiausias versija panaudota

A. Petrikovijaus parengtame graduale, o ilgiausios — Krokuvos graduale ir notuotame Estergomo mišiole. Tuo tarpu VUB/F45-11 variantas būtų daugmaž per vidurį. Beje, būtent šios melizmos motyvai rodo jį esant artimesnį Krokuvos, nei Estergomo tradicijai. Antai, pastarosios vidurinėje dalyje nevengiama kitur nenaudojamų sekundos aukštyn motyvų. Tuo tarpu Vilniaus, kaip ir Krokuvos versijose šiose vietose matyti tercijos, o ne sekundos žingsniai aukštyn (Pvz. 64a-d).

Pvz. 64a. VUB/III/6623_GrRGn1651

Pvz. 64b. VUB/F45-11

Pvz. 64c. Graduale Cracoviense

Pvz. 64d. Missale notatum Strigoniense

Panašūs bruožai, skirtumai bei variantiškumas matyti ir kituose išvardintuose pavyzdžiuose. Tad viena vertus, galima konstatuoti, kad čia mes matome veikiantį „vienybės įvairovėje“ principą. Kita vertus, šis principas, kuris, kaip matėme iš šios nedidelės kelių pavyzdžių analizės, yra gana būdingas Vidurio Europos regionui. Kas leidžia iš esmės patvirtinti pradžioje iškeltą prielaidą, kad VUB/F45-11 fragmentas iš tikrųjų priklausio šiam regionui. Kita svarbi prielaida leidžia manyti, kad jis gana artimas lenkiškiems šaltiniams. Tačiau nustatyti, kur jis galėjo būti surašytas bei tai, ar jis tikrai atstovauja lietuviškąsias ano laikmečio realijas bei tai, ar jis turėjo įtakos tolimesnei tokių giesmių tradicija LDK, deja, negalime.

3.4.2.3. *Mandatum* ciklas lietuviškuose šaltiniuose. Darbo pabaigoje aptarsime paskutinį pasirinktą muzikos pavyzdį. Jis priklauso Eucharistinei liturgijai, tačiau sykiu jį galima laikyti savotiška tarpine grandimi tarp Mišių ir liturginių valandų. Kalba eina apie vadinamąjį *Mandatum* antifonų ciklą, skirtą giedoti per D. Ketvirtadienio kojų plovimo liturgiją. Šį pasirinkimą taip pat lėmė seniausių mūsų turimų šaltinių atodangos. Viename iš didžiausių VUB rankraštyne saugomų choralinių rankraščių fragmentų, VUB/F45-17 surašyta nemažai Didžiosios savaitės giesmių, pavyzdžiui, Jeremijo raudos, dvejų choralinės Pasijos (Verbų sekmadienio ir D. Savaitės trečiadienio), o taip pat ir pilnas *Mandatum* ciklas. Iš pirmo žvilgsnio, tai nėra kažkuo išsiskiriantis dalykas. Akivaizdu, kad tai buvo multifunkcinis giesmynas, galbūt skirtas pirmiausia kunigams ar kunigams–vienuoliams (labai tikėtina, kad tai irgi buvo pranciškoniškas šaltinis, kadangi notacijos stilius ir šrifto maniera labai primena LMAVB/F22-101 skriptoriaus braižą, nors šių dviejų šaltinių dydis ir formatas tikrai yra skirtingi). O pats šis ciklas irgi nėra nežinomas. Vis dėlto, atidžiau patyrinęjus mums prieinamus XV-XVII a. pr. šaltinius, matyti, kad D. Ketvirtadienio liturgijoje kojų plovimo apeigos nebuvo taip visuotinai paplitusios, kaip atrodytų iš pirmo žvilgsnio.

Iš tiesų, toli gražu nevisuose antrojoje dalyje trumpai aptartuose senuosiuose mišioluose šios apeigos yra įtrauktos. Pavyzdžiui, kelioniniame 1545 m. Krokuvos mišiolėlyje (VUB/II/2197_MCr1545) D. Ketvirtadienio apeigų apskritai nėra. Etaloniniame 1555 m. Gniezno arkivyskupijos mišiole šios dienos rubrikos yra gana išsamios ir pateikiami visi reikalingi tekstai, numatomi variantai kas darytina ir giedotina, jeigu konsekruojama krizma, ir tais atvejais, kai ji nekonsekruojama. Tačiau nei pati kojų plovimo apeiga, nei reikalingi antifonų tekstai čia nenurodomi ir neminimi²⁴⁴. Įdomu ir tai, kad jau po Tridento susirinkimo įvykdytos reformos bei pagal jos reikalavimus bei Gniezno provincinių sinodų nutarimus parengto ir A. Petrikovijaus spaustuvėje Krokuvoje išleisto Romos gradualo pirmajame leidime (1600) šios apeigos bei antifonos taip pat neminimos, jos atsiranda tik antrajame šio giesmyno leidime (1651). Kitaip tariant, tai suponuoja mintį, kad jos viena vertus, nebuvo itin plačiai paplitusios, kita vertus, to meto Gniezno metropolijos parapijinėse

²⁴⁴ Šio ir kai kurių kitų mišiolų su D. Ketvirtadieniu susijusias rubrikas žr. Priede 9.

bažnyčiose ir katedrose (bent kai kuriose), jos nebuvo laikomos privalomomis ir tikrai nevisur praktikuotos, be to, šis supratimas buvo gyvas ir XVII a. pr. Iš mūsų turimų seniausių mišiolų D. Ketvirtadienio kojų plovimo apeigos su visomis rubrikomis bei antifonų tekstais surašytos tik dviejuose — tai 1511 m. greičiausiai Venecijoje išleistame benediktinams skirtaame mažaame mišiolėlyje *Missale monasticum secundum morem et ritum Casinensis congregationis* (VUB/II/1711_MM1511) bei minėtame bene seniausiame Krokuvos mišiole (kuris turėtas Dotnuvos bernardinų vienuolyne), kurį pristatėme antroje šio darbo dalyje (VUB/II/1635_MCr–ssXV–XVI). Tarp mūsų turimų giesmynų, visas šis ciklas taip pat nėra daug kur užrašytas. Be jau minėto VUB/F45-17, jis surašytas dviejuose rankraštiniuose su Vilniaus bernardinais siejamuose giesmynuose — antifonale (sic!) LMAVB/F22-101 ir graduale LMAVB/F22-104, kuriame trūksta keletos giesmių, kadangi vienas lapas yra tiesiog išpjautas²⁴⁵. Kiti rankraštiniai šaltiniai, kuriuose yra užrašytas šis ciklas, yra du multifunkciniai giesmynai. Tai su Gardino pranciškonais susijęs mažas, greičiausiai kaip procesionalas naudotas giesmynėlis VUB/F45-38, ir greičiausiai Nesvyžiaus benediktinių vienuolyne surašytas ir šio bei Olykoje bent jau kurį laiką buvusių benediktinių veikiausiai naudotas giesmynas *Liber continens gradualia cum antiphonis...* (LMTAB/LC). Taip pat visos priklausančios giesmės surašytos inkunabuliniame pranciškoniškajame graduale (LNMMB/R.XV:I.1/1012883) ir jau minėtame 1651 m. leidimo Gniezno graduale (VUB/III/6623_GrRGn1651).

Kita svarbi aplinkybė yra ta, kad šiuose šaltiniuose užrašyti ciklai nėra visiškai identiški. Šiuo atveju, jau akivaizdžiai matyti, kad vieni jų atitinka ikitridentinę liturgiją, o kiti atspindi jau potridintines realijas. Pagal XV–XVI a. šaltinius visą pilną *Mandatum* ciklą sudarė šios antifonos:

Lentelė 6

TIPAS	INCIPITAS
	Ad Lotionem Pedum / Kojų plovimo apeigos

²⁴⁵ Čia atkreiptinas dėmesys, kad dižiausiame ir bene geriausiai išsilaikiusiame su Vilniaus Bernardiniais siejamame graduale LMAVB/F22-106 apie šias apeigas taip pat nerasime jokios užuominos — po D. Ketvirtadienio Mišių komunijos *Dominus Ihesus postquam cenavit* iškart seka D. Penktadienio (*Feria VI in Parasceve*) liturgijos rubrikos ir giesmės.

TIPAS	INCIPITAS
Antiphona	<i>Mandatum novum do vobis</i>
Antiphona	<i>Postquam surrexit Dominus a cena</i>
Antiphona	<i>In diebus illis mulier quae erat</i>
Antiphona	<i>Maria ergo unxit pedes Jesu</i>
Antiphona	<i>Vos vocatis me magister</i>
Antiphona	<i>Diligamus nos invicem</i>
Antiphona	<i>Ubi caritas est et dilectio</i>
Antiphona	<i>Congregavit nos Christus</i>
Antiphona	<i>Mulier quae erat in civitate peccatrix</i>
Antiphona	<i>Domine tu mihi lavas pedes</i>
Antiphona	<i>Si ego Dominus et magister</i>
Antiphona	<i>In hoc cognoscent omnes</i>
Antiphona	<i>Maneat in vobis fides, spes, caritas</i>
Antiphona	<i>Benedicta sit Sancta Trinitas</i>
Antiphona	<i>Ubi caritas et amor</i>

Tuo tarpu potridentiniuose šaltiniuose šis visas ciklas jau yra gerokai trumpesnis. Standartinį potridentinį D. Ketvirtadienio Kojų plovimo apeigų ciklą sudaros tokios giesmės:

Lentelė 7

TIPAS	INCIPITAS
	Ad Lotionem Pedum / Kojų plovimo apeigos
Antiphona	<i>Mandatum novum do vobis</i>
Antiphona	<i>Postquam surrexit Dominus a cena</i>
Antiphona	<i>Dominus Jesus postquam cenavit</i>
Antiphona	<i>Domine tu mihi lavas pedes</i>
Antiphona	<i>Si ego Dominus et magister</i>
Antiphona	<i>In hoc cognoscent omnes</i>
Antiphona	<i>Maneat in vobis fides, spes, caritas</i>
Antiphona	<i>Benedicta sit Sancta Trinitas</i>

TIPAS	INCIPITAS
Antiphona	<i>Ubi caritas et amor</i>

Taigi, kaip matome, pats ciklas sutrumpėjo beveik per pusę. Be to, vienos giesmės, kuri yra potridentiniame cikle, nėra ikitridentiniame variante, o būtent pastarajame nėra antifonos *Dominus Jesus*, kuri yra tiesiog pakartota tos pačios dienos mišių liturgijos komunijos antifona²⁴⁶. Kitas jau grynai kokybinis skirtumas yra susijęs su baigiamąja antifona *Ubi caritas et amor*. Jos tekstas ikitridentiniame variante yra bemaž triskart ilgesnis negu potridentinėje, tai yra, patstarojoje likę daug mažiau versikulų, su kuriais ši antifona ir giedama²⁴⁷. Tokia potridentinė *Mandatum* ciklo versija užrašyta dviejuose mūsų šaltiniuose — VUB/F45-38 ir VUB/III/6623 _GrRGn1651. O viena įdomiausių versijų yra užfiksuota Nesvyžiaus–Olykos benediktinių kancionale LMTAB/LC. Ją galėtume pavadinti savotiška tarpine versija, nes joje už pagrindą imamas potridentinis ciklas (t.y. su antifona *Dominus Jesus postquam cenavit*), tačiau įtrauktos ir keturios antifonos iš ankstesniojo, ikitridentinio varianto. Tai kiek stebina, prisiminus, kad kancionale *Liber continens...* šis ciklas sudaryšytas ne seniausioje, o kiek vėliau, greičiausiai XVII a. II p. surašytoje padalijoje, t.y. tuo metu, kai po Tridento susirinkimo įvykdytos liturgijos reformos turėjo būti jau prabėgę arti šimto metų²⁴⁸. Tad ši versija atrodo taip:

Lentelė 8

TIPAS	INCIPITAS
	Ad Lotionem Pedum / Kojų plovimo apeigos
Antiphona	<i>Mandatum novum do vobis</i>

²⁴⁶ Pavyzdžiui, LU1959 šios abi antifonos nesiskiria ir melodiškai, tiesiog pirmuoju atveju ji turi papildomą psalmės eilutę, o antruoju — ne. Tuo tarpu VUB/III/6623_GrRG1651 abiejų antfonų melodijos nėra tapačios, tačiau labai artimos. Veikiausiai čia buvo sąmoningai redaguojama melodija, idant skirtingos liturginės paskirties giesmės skirtųsi, panašiai, kaip matėme Marijos Gimimo ir Nekaltojo prasidėjimo švenčių atvejais irgi A. Petrikovijaus išleistame VUB/III/13268_AnRGn1645.

²⁴⁷ Pilną šios giesmės su visais versikulais (su papildomai pažymėtais iš potridentinio varianto) transkribuotą variantą iš LMAVB/F22-101 žr. Priede 8.

²⁴⁸ Giesmyno surašymo ypatybės aptartos II darbo dalyje; žr. 2.3.4.3. skyrių.

TIPAS	INCIPITAS
Antiphona	<i>Postquam surrexit Dominus a cena</i>
Antiphona	<i>Dominus Jesus postquam cenavit</i>
Antiphona	<i>In diebus illis mulier quae erat</i>
Antiphona	<i>Maria ergo unxit pedes Jesu</i>
Antiphona	<i>Vos vocatis me magister</i>
Antiphona	<i>Diligamus nos invicem</i>
Antiphona	<i>Domine tu mihi lavas pedes</i>
Antiphona	<i>Si ego Dominus et magister</i>
Antiphona	<i>In hoc cognoscent omnes</i>
Antiphona	<i>Maneat in vobis fides, spes, caritas</i>
Antiphona	<i>Benedicta sit Sancta Trinitas</i>
Antiphona	<i>Ubi caritas et amor</i>

Taigi, Nesvyžiaus–Olykos benediktinės²⁴⁹ nevengė archainių elementų. Galimas daiktas, kad šias antifonas papildomai naudojo ir kiti benediktinai. Į šį klausimą galėtų atsakyti šio ordino potridentiniai šaltiniai, kurių šiuo metu neturime. Kita vertus, iš keturių senųjų antifonų dviejose ypatingai pabrėžiama moteriškoji linija (tai *Mulier quae erat* ir *Maria ergo unxit pedes*). Tematiškai abi jos yra susijusios su evangeliniu pasakojimu apie tai, kaip nusidėjėlė atėjusi į fariziejaus namus savo ašaromis ir plaukais plovė Jėzaus kojas bei tepė jas tepalu (plg. Lk 7, 36-39), o liturgiškai jos dar siejamos su Marijos Magdalietės švente, nes abi naudojamos ir pastarosios liturginiame oficijuje. Todėl tikėtina, kad šių antifonų giedojimo tradicijos Kojų mazgojimo apeigose galėjo laikytis būtent benediktinės. Iš kitos pusės, LMTAB/LC giesmyne apskritai daug archainių elementų. Pavyzdžiui, čia surašytos keturios *Kyrie*, trys *Sanctus* ir net

²⁴⁹ Beje, bet kokias abejones, kad šią apeigą atlikdavo ir šios vienuolės benediktinės (mat pagal tradiciją, kojos būdavo ir tebėra plaunamos tik 12 atrinktų vyrų) išsklaido po antifonos su versikulais *Ubi caritas et amor* užrašyta ši rubrika lenkų ir lotynų kalbomis: *Poumyciu Nog ta ktora Umywa Nogi Siostrom ma mowic.* [„Numazgojusi kojas, ta, kuri mazgojo seserims kojas, gali kalbėti:“] *Pater Noster secreto. / V. Et ne nos. R. Sed libera / V. Tu mandasti mandata tua, Domine / R. Custodiri nimis / V. Tu lauasti pedes discipulorum tuorum / R. Opera manuum tuarum ne despicias / V. Domine exaudi, R. Et clamor meus ad te veniat. / Oremus-Oratio/ Adesto, Domine quesumus officio seruitutis nostrę: & quia tu discipulis tuis pedes lauare dignatus es, ne despicias opera manuum tuarum quae nobis retinenda mandasti: vt sicut hic nobis et a nobis exteriora abluunt in quinamenta: sic a te omnium nostrum interiora lauentur peccata. Quod ipse prestare digneris qui viuis et regnas Deus per omnia secula seculorum. Amen.*

vienas liturginių valandų baigiamasis versikulas *Benedicamus Domino* su tropais. Tai yra, būtent tos grigališkojo choralo formos ir žanrai, kurių Romos liturgijoje po Tridento susirinkimo buvo visuotinai atsisakyta. Ir tarkime įvairiuose XVII-XVIII a. kyrialuose (kaip ir Gniezno arkivyskupijos Romos graduale) tokių giesmių su tropais tikrai niekur neaptiksime (kaip jų, tarp kita ko, nebėra ir trečiojoje to paties LMTAB/LC kancionalo dalyje). Tad ir šie *Mandatum* ciklo archaiškieji bruožai gali būti specifiniai Nesvyžiaus–Olykos liturginės tradicijos elementai, kurie buvo išsaugoti bent jau iki XVII a. pabaigos.

Visos antifonos (išskyrus paskutiniąją *Ubi caritas et amor*) atliekamos pagal tą patį principą, kuris nurodytas mūsų minėtų mišiolų rubrikose. Tai yra, giedama antifona, psalmės eilutė ir vėl kartojama antifona. Psalmės eilutė giedama tik vieną kartą²⁵⁰. Kitaip tariant, tai tipiška antfoninė mišių psalmodija. Tiesą pasakius, visur ir naudojamos įvairių psalmių eilutės, išskyrus vieną giesmę. Konkrečiai, antifona ir su versikulais *Domine, tu mihi lavas pedes* yra pagrįsta evangeliniu tekstu (plg. Jn 13, 5-10), kuris sudėliotas dialogine forma. Būtent ši antifona dviejuose šaltiniuose — VUB/F45-38 ir LMTAB/LC — sudėliota tokiu būdu, kuris suponuoja ir dialoginį ar net vaidybinį atlikimą. Čia pati giesmė pradedama ne nuo antifonos teksto *Domine, tu mihi*, bet iškart nuo psalminės eilutės „Venit ergo ad Simonem Petrum et dixit ei Petrus“ [„Taigi jis atėjo prie Simono Petro, ir tarė jam Petras“], ir tik po to, skamba antifona, kurios tekstą sudaro, pagal Evangeliją, to paties apaštalo Petro žodžiai. Toliau jau seka pramaišiu kitos priklausančios psalminės eilutės ir antifona. Kitaip tariant, čia padaryti struktūriniai giesmės pakeitimai, įgalinantys išties ją atlikti su vaidybiniais elementais. Kad taip galėjo būti daroma Nesvyžiuje ir Olykoje, rodo papildomi priedašai LMTAB/LC giesmyne. Čia prie kiekvienos eilutės atitinkamai prirašyti veikėjų vardai: „Petrus“ arba „Persona Petra/Piotra“, „Christus“ arba „Persona Christus“ ir „Chorus“. Vargubau šie užrašai atsitiktiniai. Labiau tikėtina, kad būtent ši antifona ir buvo atliekama pasiskirsčius „vadmenimis“. Ar tai buvo panašu į

²⁵⁰ ... *et cantores incipiunt*. Mandatum nouum do vobis: vt diligatis inuicem sicut dilexi vos. (Jo. 13c¹) Ps. Beati immaculati in via: qui ambulant in lege domini. (Ps. 18) *Et repetitur immediate antiphona Mandatum nouum. Et sic alie antiphone qui habent psalmos vel versus reptuntur. Et nota quod de quolibet psalmo non dicitur nisi vnus vsus.* (VUB/II/1711_MM1511; fol. 83)

nedidelę liturginę dramą? Šiam spėjimui patvirtinti minėtų prierašų nepakanka, tačiau tokia tikimybė galima. Įdomu, kad ir VUB/F45-17 variante būtent prie šios antifonos kai kurių žodžių ir versikulų paraštėse gotikine, o ne kvadratine, kaip visas rankraštis, notacija papildomai prirašytos papildomos melodijos su panašiais tekstais²⁵¹. Taigi, tikėtina, kad XVI-XVII a. bent jau vietomis LDK gyvavo šio ciklo ar bent jau vienos jo giesmės atlikimo tradicija, primenanti liturginės dramos atlikimą. Ar tai reikėtų traktuoti kaip savotišką barokinės pasaulėjautos („pasaulis — tai teatras“) projekciją D. Ketvirtadienio liturgijoje, ar kažkokios senesnės tradicijos recidyvą, kol kas atsakyti negalima. Tam reikalingas papildomas atskiras tyrimas.

Galiausiai, pravartu keletą pastabų pasakyti ir apie melodines šio ciklo ypatybes. Žvelgiant į visą ciklo visumą, galima konstatuoti, kad lyginant su kitomis iki šiol mūsų analizuotomis tiek liturginių valandų, tiek ir mišių giesmėmis, čia vieningumo laipsnis tarp skirtingų šaltinių yra didesnis, negu ankstesniuose pavyzdžiuose. Antai, pirmoji antifona *Mandatum novum* visuose šaltiniuose yra beveik identiška. Mažytis neatitikimas LMTAB/LC ir VUB/III/6623_GrRGn1651 versijose matyti tik priešpaskutiniame žodyje „dicit“ (Pvz. 65a-c). Kiek labiau įvairuoja tik jos psalmės eilutė (GrRGn1651 variante šioje ir prie kitų antifonų naudojama iškilmingesnės mišių psalmodijos formuluotė).

Pvz. 65a. VUB/F45-17

di-cit do-minus.

Pvz. 65b. LMTAB/LC

dicit Domi-nus.

Pvz. 65c. GrRGn1651

di-cit Domi-nus.

Panašaus pobūdžio smulkūs neatitikimai matyti ir kai kuriose kitose giesmėse. Labiau melizmomis praturtintose antifonose (kaip pavyzdžiui, antroji ciklo antifona *Postquam surrexit Dominus*) kai kuriuose motyvuose matyti ir nedidelių intervalinių išsiskyrimų, dažniausiai tercijos–sekundos svyravimų ribose. Kiek labiau trijuose šaltiniuose (VUB/F45-38, LMTAB/LC ir VUB/III/6623) įvairuoja trečioji potri-dentinio ciklo antifona „Dominus Iesus“, nors tie skirtumai nėra tokie dideli, kad būtų drąsiai galima kalbėti apie visiškai skirtingas melodines tradicijas. Veikiau tai jau ne kartą matyto

²⁵¹ Žr. Priedą 8.

variantiškumo pasireiškimas, šį kartą galbūt nulemtas tam tikro sąlygiško šios giesmės naujumo ar dėl to, kad galbūt buvo pasitelktos komunijos antifonos iš skirtingų šaltinių.

Norėjęsi atkreipti dėmesį ir į skirtingus pranciškoniškus (ar spėjamai pranciškoniškus, kaip VUB/F45-17) šaltinius. Antai minėto fragmento ir LMAVB/F22-101 versijos daugeliu atveju beveik ar visiškai sutampa. Taip pat jų variantai praktiškai sutampa ir su pranciškonų parengtame inkunabuliniame Romos *graduale* esančiomis atitinkamomis melodijomis. Tuo tarpu VUB/F45-38 vietomis labiau nutolsta nuo šių šaltinių, kas leidžia numanyti, kad jame perrašytos giesmės galėjo būti paimtos iš kitų pranciškoniškų ar dar kitų nežinomų šaltinių. Mažiau tikėtina, kad galėjo pasikeisti šių giesmių giedojimo tradicija, nes kaip matėme iš kitų giesmių analizės, kuo senesnės, labiau išsiskyrusios tradicijos giesmės skirtingo laikotarpio šaltiniuose perteikiamos mažai ar beveik visiškai nepakitusios. *Mandatum* ciklo giesmės neabejotinai priklauso prie pastarųjų.

Dar vieną baigiamąją pastabą tenka padaryti apie LMAVB/F22-104 *graduale* surašytus šio ciklo antifonų variantus. Lyginant pastarojo *gradualo* ir, pavyzdžiui, LMAVB/F22-101 versijas, tai vienur, tai kitur galima pastebėti mažyčius neatitikimus. Jie tarsi ir neišeina iš, pavadinkime, pranciškoniškosios melodinės tradicijos rėmų. Tačiau turint omeny, kad panašius netikslumus fiksavome ir kai kurių kitų giesmių analizėje, bei tai, kad abu giesmynai, kaip ir ankstesniuose pavyzdžiuose naudoti LMAVB/F22-103 bei LMAVB/F22-106, kildinami ar bent jau siejami su Vilniaus Bernardinų vienuolynu, nori nenori tenka kelti prielaidas, kad arba tikrai ne visi šie giesmynai buvo čia surašyti, arba jie į šį vienuolyną atkeliavo iš skirtingų vietų ir skirtingu laiku, arba toli gražu ne visi jie apskritai šiame vienuolyne buvo. Sunku patikėti, kad dvi, tegu ir visiškai nežymiai besiskiriančios versijos, būtų naudojamos vienu metu toje pačioje bažnyčioje. Žinoma, šie pasvarstymai nepaneigia ir muzikinės analizės patvirtinto fakto, kad visi jie neabejotinai atstovauja pranciškoniškąją tradiciją, kuri, kaip matėme iš daugelio pavyzdžių analizės, LDK buvo įrėžusi gilią vagą.

IŠVADOS

1. Grigališkasis choralas bei jo tradicijos atspindi (bent jau iš dalies) krašto ar valstybės sukrikščionėjimo lygmenį. Atliktas tyrimas leidžia kelti prielaidą, kad savita šio giedojimo tradicija gali susiformuoti tik atitinkamą lotyniškosios krikščionybės recepcijos lygį pasiekusiame bei stipresnę konversiją patyrusiame krašte. Šis lygis turėjo būti pranokęs ne tik valdovo bei jo artimiausios aplinkos ribas, bet ir gana siaurą didikų ratą bei turėjo apimti bent jau platesnį bajorijos sluoksnį. Tai iš dalies paaikškina, nevienodą laiko ir teritorijos prasme grigališkojo choralo pasiskirstymą ir sklaidą LDK. Antai pačiame Vilniuje ir Vilniaus diecezijoje, kur lotyniškoji krikščionybė gana aktyviai reikėsi kone per visą XIV a., choralas, kaip rodo įvairūs šaltiniai, neabejotinai buvo praktikuojamas dar iki oficialaus LDK lotyniškojo krikšto, o jau XV a. vid. ir II p. (kaip rodo Vilniaus vyskupijos diplomatika) aiškiai matyti giedamų pamaldų poreikis. Tuo tarpu Žemaitijoje nedrąsūs tokio poreikio daigai kalasi tik XVI a. Realiai, remiantis įvairiais šaltiniais, grigališkasis choralas čia plačiau funkcionuoti pradeda tik XVII a. Taigi, visi šie faktoriai lėmė ne visur ir ne visuomet sklandžią mūsų nagrinėto fenomeno recepciją bei gana komplikuoatą pačios choralo tradicijos LDK tapimo procesą.

2. Grigališkasis choralas LDK pradėtas praktikuoti kartu su lotyniškąja krikščionyste. Remiantis įvairiais išlikusiais tiesioginiais šaltiniais bei kai kuriuose netiesioginiuose šaltiniuose užfiksuotais duomenimis, galima daryti išvadą, kad jis žinotas ir lotyniškosios krikščionybės atstovų praktikuotas dar iki 1387 m. Lietuvos Krikšto. Tai rodo ne tik ir ne tiek trumpasis XI a. pr. epizodas su šv. Brunono misija, kiek ankstyvoji Vilniaus vyskupystės diplomatika, liudijanti ne tik stiprų misijinį pranciškonų įdirbį, bet ir mininti buvus realias liturginiam giedojimui reikalingas knygas, nors ir ne visa reikalinga apimtimi.

3. Grigališkojo choralo tradicijos LDK formavimuisi nemažai įtakos turėjo vėlyvas lotyniškosios krikščionybės priėmimo laikotarpis, nes jis

įžengė į Lietuvą tuo metu, kai visoje Europoje jau buvo gerokai įsibėgėję vėlyvieji Viduramžiai. Tai buvo metas, kai visa Romos rito liturginė ir muzikinė tradicija jau buvo ne tik susiformavusi bet ir apaugusi įvairiomis papildamomis formomis bei žanrais. Be to, bent jau didžiuosiuose Vakarų krikščionijos centruose buvo gana plačiai praktikuojama iš choralo išaugusi, bet tuo metu jau gana savarankiška daugiabalsė bažnytinė muzika. Tačiau pats choralas nebuvo praradęs savo reikšmės, o veikiau skleidėsi ir gyvavo pagal vienybės įvairovėje principą, kuris reiškėsi įvairiomis regioninėmis ir vienuoliškosiomis choralinėmis tradicijomis tame pačiame Romos rito kontekste. Tad Lietuvai galutinai priėmus lotyniškąjį krikštą kartu su visu rito, iškilo ir savotiška dilema, ir kartu pasirinkimo galimybė, kokiai liturginei bei choralinei tradicijai — vienuoliškai, katedriškai, jų sintezei ar kokios nors konkrečios vienuolijos arba diecezijos — teikti pirmenybę. Tam tikra prasme ši problema buvo sprendžiama kone per visą krikščioniškąjį LDK gyvavimo laikotarpį (iš dalies tai atspindi ir nevienoda rankraščiuose naudojama notacija, kuri iš dalies, tačiau nevysiškai atitinka A. Sutkowskio pasiūlytą klasifikaciją). Šiuo požiūriu choralo praktikavimas kiek skyrėsi nuo kaimyninių kraštų, kur stiprų pradinį impulsą davė vienuoliškoji (paprastai benediktinų) tradicija.

4. Vis dėlto, Grigališkojo choralo praktikavimui ir tradicijos formavimuisi LDK didelės reikšmės turėjo įvairių vienuolijų liturginė praktika. Pradiniu laikotarpiu išskirtiniu laikytinas pranciškonų vaidmuo, ypač XIV a. II p.–XV a., ką paliudijo ir pagrindiniai, ir pagalbinių tyrimė naudoti šaltiniai. Beveik neabejotina, kad jų misijinis įdirbis padėjo pagrindus ir savitai liturginei bei choralinei tradicijai pagrindinėje LDK Vilniaus vyskupijoje formuotis. Kadangi pranciškonai nuo pat pradžių laikėsi Romos kurijos rito, keltina prielaida, kad bent jau pirminiu krikščionėjimo laikotarpiu ir kiek vėliau (maždaug iki XVI a. vid.) Vilniaus katedros ir vyskupijos liturgija (o su ja ir choralas) veikiau sekė Romos kurijos, o ne Krokuvos ar Gniezno *usus*. Kitaip tariant, yra pagrindo manyti, kad nuo pat pradžių LDK praktikuota lotyniškoji liturgija turėjo savitą, nuo likusios Gniezno metropolijos besiskiriančių bruožų, kurie atskirais atvejais išliko ir vėliau. Kitas svarbus aspektas, kurį tyrimas parodė, yra tas, kad būtent

įvairiose LDK vienuolijose grigališkojo choralo praktikavimas nenutrūko per visą valstybės gyvavimo laikotarpį.

5. Kaip pademonstravo šaltinių analizė, per palyginti neilgą XV-XVI a. laikotarpį susiformavo gana turtinga liturginė grigališkojo choralo kultūra, ypač Vilniuje bei kiek menkesniu mastu Vilniaus diecezijoje. Tikėtina, kad susiklostė ir savita tradicija bent jau kaip tam tikras *consuetudo*. Pačioje Vilniaus katedroje nusistovėjo reguliarus liturgijos šventimo bei giedojimo ritmas bei tam tikri papročiai, kurių jau XV a. pab.–XVI a. pr. siekta laikytis ir kai kuriose stipresnėse parapijinėse fundacijose. Tuo tarpu Žemaičių vyskupystėje, kurios aukščiausi dvasininkai (Žemaičių katedros kanau-ninkai, kai kurių svarbesnių parapijų klebonai) buvo tiesiogiai susiję su Vilniaus diecezija, o neretai ir turėję joje gana svarbius postus, padėtis buvo permaininga. Viena vertus, pačioje Varnių katedroje gana ilgai nebuvo stiprios liturginės tradicijos, o kita vertus ir parapijose galėjo būti stipresnė įvairių lenkiškųjų vyskupijų įtaka (prisimintina, kad dar XVI a. pab. nemaža dalis kunigų Žemaičių vyskupystėje buvo kilę iš lenkiškos Plocko diecezijos, o tarp turėtų mišiolų ar kitų liturginių knygų daug buvo iš Krokuvos ar Gniezno). Nepaisant kai kurių įdomių nuorodų ankstyvuosiuose Žemaičių diecezijos diplomatiniuose šaltiniuose, grigališkojo giedojimo padėtis čia pagerėjo veikiausiai tik XVII a.

6. Po Tridento susirinkimo įvykdytos katalikų liturgijos reformos visoje Bažnyčioje prasidėjo ryškūs liturgijos ir jos giedojimo uniflikavimo procesai. LDK didžiausią įtaką turėjo vad. petrakavinio grigališkojo choralo tradicijos atsiradimas ir susiformavimas. Tai rodo palyginti gausus išlikusių pagal Petrakavo provincinių sinodų nutarimus parengtų ir Krokuvoje A. Petrikovijaus išleistų liturginių giesmynų skaičius. Jų įtaka atsispindi ir tyrime analizuotuose rankraštiniuose antifonaluose bei mišrios paskirties giesmynuose, ir jau Lietuvoje parengtuose spausdintiniuose nepilnuose liturginiuose giesmynuose (kaip Ž. Liauksmino *Graduale* ir *Antiphonale*). Vis dėlto tyrimo metu naudotų šaltinių detalesnė analizė atskleidė, kad buvo išlaikyta ir nemažai archaiškų bruožų, ypač vienuolijose. Tikėtina, kad jie atspindi ir senesnę, ikitridentinę LDK gyvavusią praktiką.

7. Tenka konstatuoti, kad muzikiniu požiūriu visiškai homogeniška grigališkojo choralo tradicija LDK nesusiklosto. Tai pasakytina tiek apie ikitridentinį, tiek ir potridentinį laikotarpį, kai unifikavimo trauka buvo itin stipri. Tai sąlygoti galėjo gana skirtingos čia veikusios įtakos, kurios peržengia skirtingų vienuolijų tradicijų ar Gniezno metropolijos ribas (prisimintina, kad seniausi turimi pergamentiniai giesmynų fragmentai veikiausiai yra kilę iš šiaurės Italijos; be to, jau vėlesniu laikotarpiu naudota ir Italijoje išspausdintais liturginiais giesmynais). Vis dėlto, giesmių analizė parodė, kad vyko tradicijų ir įtakų sąveikavimo procesas (pavyzdžiui, pranciškoniški giesmių bruožai domininkonams prisikiriamuose giesmynuose; petrakavinio choralo prasiskverbimas į pranciškonų šaltinius, etc.), kas leidžia kelti prielaidą ir apie natūralų ir organišką bendros LDK grigališkojo choralo tradicijos formavimąsi. Esant kitoms istorinėms aplinkybėms tai veikiausiai būtų atvedę į gerokai labiau homogenišką jos išraišką. Sykiu šie procesai rodo egzistavus gana aukštą ir tam tikra prasme savarankišką choralo kultūrą, įgalinusią atsirasti ir originalios kūrybos giesmių bei savitų mokymo priemonių. Ji reikėsi pagal viduramžių choralui ir lotyniškajai liturginei tradicijai būdingą *pluribus in unum* principą.

BIBLIOGRAFIJA

ŠALTINIAI

*Pagal Lietuvos bibliotekų katalogus
XIV-XVIII a.*

Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka (LNMMB):

Liturginiai ir liturginiai-normatyviniai šaltiniai

1. **R.XV:F.1** Missale Basilense. [Basilea]: [Nicolaus Kessler], 1485. 258 lap. ; 2° (38 cm). (LNMMB/R.XV:F.1//844938)
2. **R.XVI:A.5** Missale : hoc est præcationes catecheses contemplationes piæ, quibus catholici in Sacro Missae salutariter uti tamquam tremendi mysterij institutionem, fructum & ceremonias inde addiscere possunt / ex probatis autoribus collectum et secundo editum a Martino Eisengrein, S. Theol. doct. [2 leid.]. Ingolstadii : [ex officina Weissenhorniana, apud Wolfgang Ederum], 1578. [24], 299, [1] p. : iliustr. ; 12° (13 cm).
3. **R.XVI:B.232** Psalterium; Breviarium reformatus. [Venetiis] : [apud Iuntas], [1583] [1+?], 564 lap., iliustr.; 8° su kolof.
4. **R.XVI:A.6** Breviarium Romanum : ex decreto sacrosancti Concilij Tridentini restitutum : Pii V Pont. Max iussu editum : adiunctis aliquot SS. Offic. ex præcepto S.D.N. Sixti Papæ quinti. Antverpiæ : ex officina parva Plantiniana, apud Ægidium Beysium, 1595. P.1- : iliustr. ; Pars 1: Hyemalis [60], 786, [6], clxxxvii, [5] p. : vinj. ; 12 cm. (LNMMB/R.XVI:A.6_BrR1595).
5. **Be sign.** Pontificale Romanum. [Parisiis] : [impensis Societatis Typographicae Librorum Officij Ecclesiastici], [1664]. (LNMMB/PonR1664).
6. **R.XVII:B.469** Missale abbreviatum ad usum fratrum, ac monialium Carmelitarum discalceatorum : missas sine notis decantantium. Varsaviae : typis Scholarum Piarum, 1685. [12], [244+?] p. : iliustr. ; 8° (16 cm). (LNMMB/R.XVII:B:469)
7. **R.XVIII:E.73(1)** Missale fratrum ordinis Beatissimæ Dei Genitricis, semperque Virginis Mariæ de monte Carmeli ad præscriptum Breviarii ejusdem ordinis auctoritate Apostolica approbati, restitutum, et reverendissimi p. magistri Caroli Philiberti Barberii totius ordinis prioris generalis jussu editum : propriis locis adjunctis Missis Sanctorum de præcepto, necnon in fine Missis Sanctorum ad libitum, per Summos Pontifices, usque ad Sanctissimum D.N.D. Clementem XI. concessis. Romæ : apud Georgium Plachum, 1703. [38], 428, [cxxxvj+?] p. : iliustr., natos ; 2° (34 cm). (LNMMB/R.XVIII:E.73)
8. **R.XVIII:E.150(1)** Missale franciscanum ad usum fratrum minorum Sancti P. Francisci juxta Missale Romanum ex decreto Sacrosancti Concilii Tridentini restitutum, S. Pii V. Pontificis Maximi jussu editum, Clementis VIII. et Urbani VIII. auctoritate recognitum : in quo Missæ Sanctorum ejusdem ordinis, ad normam novi Kalendarii auctoritate

Apostolica approbati, ordinate propriis locis disponuntur. Venetiis : ex typographia Balleoniana, 1740. xxxix, [1], 496, lxxxviii p. : illustr., natos ; 4° (34 cm). (LNMMB/R.XVIII:E:150(1))

9. **R.XVII:B.1152** Missale Romanum ex decreto Sacrosancti Concilii Tridentini restitutum, Pii V. Pont. Max. jussu editum, et Clementis VIII. auctoritate recognitum. Antverpiae : ex officina Plantiniana, apud Ioanem Moretum, 1605. [92], 672, [cxiii+?] p. : illustr., natos ; 8° (18 cm).
10. **R.XVII:F.295(1)** Missale Romanum ex decreto Sacrosancti Concilii Tridentini restitutum, Pii V. Pont. Max. iussu editum et Clementis VIII. auctoritate recognitum, in quo Missae propriae de Sanctis omnes ad longum etiam, pro faciliori celebrantium commoditate, positae : additae sunt insuper Missae aliquot Sanctorum ex mandato Pauli V. Gregorii XV. et S.D.N. Urbani VIII. Coloniae Agrippinae : sumptibus Cornelii ab Egmodt et Sociorum, 1629. [48], 632, cviiij, [4], 5 p. : illustr., natos ; 2° (38 cm).
11. **R.XVIII:E.3** Missale Benedictino-monasticum : S. Pii V. Pontificis Max. jussu editum, Clementis VIII. et Urbani PP. VIII. auctoritate recognitum, in quo Missae Novissime quoque omnes tum de praecepto, tum ad libitum, tum ex indulto apostolico hactenus concessae. Promiscus et nullis appendicibus turbata serie. Tantum non omnes in extenso exhibentur. Augustae Vindelicorum : sumptibus Philippi Jacobi Veith, 1742. [48], 536, 96, [8] p. : illustr., natos ; 2° (37 cm). (LNMMB/R.XVIII:E.3)
12. **R.XVIII:F.194** Missale Sacri Ordinis Praedicatorum auct. Apost. approbatum, R.P.F. Thomae Ripoll eiusdem ordinis Generalis Magistri iussu editum. Romae : typis Hieronymi Mainardi, apud Theatrum Capranicense, 1726. [24], xliij, [1], 617, [1], cxxvij, [1], 4, 42, [1] p. : illustr., natos ; 2° (37 cm). (LNMMB/R.XVIII:F.194)

Giesmynai ir jų fragmentai rankraščių skyriuje

13. **F105-68** Officium Defunctorum. Lamentationes Hieremiae prophetae. Vilnius, 1753. 71 l. (LNMMB/F105-68)
14. **F105-69** Officium parvum B. M. Virginis. Pro usu Conventus Breslensis. Breslauja (?) 1761, 24 l. (santrumpa LNMMB/F105-69)
15. **F105-71** Amen. Sanctus. Pleni sunt... (XVIII a.) 23 l. (LNMMB_F105-71)
16. **F105-73** "Gloria tibi Trinitas...". XVIII a., 132 l., su Žemaičių seminarijos antsp. (LNMMB/F105-73)

Spausdintiniai ir rankaštiniai giesmynai retų knygų ir muzikos skyriuose

19. **04/27676** Antiphonarium Romanum, iuxta ordinem noui Breuiarij et completum. Venetijs: apud Iohannem Variscum, et Paganicum de Paganis, 1586. (LNMMB/0427676_AnR1586)
20. **M125671** Antiphonarium Iuxta ritum Breuiarij Romani, ex decreto Sacrosancti Concilij Tridentini restituti, et Pij V. Pont. Max: iussu editi. Ad vniiformem Ecclesiarum per vniuersas Regni Poloniae prouincias vsum congestum. Cracoviae, In Officina Typogr: Andreae Petricouij, S.R.M. Typographi, Anno Dñi, M.DC.XIII (LNMMB/M125671_AnRGn1614)

21. **05/1039, 05/1040, 05/1089, 05/1037, 08/2097, 02/26271** Antiphonarium iuxta ritum Breuiarij Romani, ex decreto Sacrosancti Concilij Tridentini restituti, et Pij V. Pont: Max: iussu editi. Ad vniformem Ecclesiarum per vniuersas Regni Poloniae peouincias vsum congestum. ... Secunda Editio, correctior & auctior. Cracoviae, in Officina Haeredum et Viduae, Andreae Petricouij, S.R.M. Typogr. Anno D. M.DC.XLV
22. **M125841** Antiphonarium Romanum de Tempore et Sanctis ad normam Breuiarii ex decreto Sacrosancti Concilij Tridentini restituti. Venetiis: apud Nicolaum Pezzana, 1770.
23. **R.XV:I.1//1012883** Graduale s[ecunda]m morem sancte Romane ecclesie, integrum [et] completum videlicet d[omi]nicale, sanctuariu[m], co[m]mune, [et] ca[n]torinu[m], sive kyriale... / correctum per fratrem Franciscum de Brugis ordinis minorum de observantia. Venetijs : [cura atque impecunda nobilis viri Luce Antonij de Giunta Florentini, arte aut Ioannis Emerici de Spira], 1500 [1499 rugsėjo 28, 1499 sausio 14 ir 1500 kovo 1]. [3], CCCLXXXI lap. : iliustr., natos ; 2° (55 cm). Def.: trūksta pradžios lap. [2-3] ir lap. CCXIX-CCCLXXXI. (LNMMB/R.XV:I.1//1012883)
24. **04/28041** Graduale Dominicale, ad consuetudinem Sacrosanctę Romanę Ecclesię, nunc denuo cum missali Romano, ex decreto sacrosancti Concilij Tridentini restituto : et Pii V. Pont. Max. iussu edito, diligenter collatum. Venetiis, apud Iuntas. MDLXXXIII. (LNMMB/0428041_GrR1583)
25. **R.XVII:F.297** Graduale Romanum de tempore et sanctis ... [8], LII, 388, 100, [4] p. : nat., inic., vinj. ; 2° (37 cm). Cracoviae : in officina typographica Andreae Petricovij, [inter 1600 et 1603]. (LNMMB/R.XVII:F.297_GrRGn1600).
26. **04/28036, 04/28037, 0428038, 04/28040, M125616, M125616** Graduale Romanum de tempore et sanctis olim iussu sacrae recordationis Pii V. Pontif. Max. ex decreto sacrosancti Concilii Tridentini ad ritum missalis editum... Cracoviae in officina viduae et haeredum Andreae Petricovii, 1651.
27. **05/976** Antiphonarium Romanum de Tempore et sanctis ad normam Breuiarii ex decreto Sacrosancti Concilij Tridentini restituti. Venetiis: Typographia Balofoniano, 1766. (LNMMB/05/976_AnR1766)
28. **05/983** Psalterium Romanum dispositum per hebdomadam. / Ad normam Breuiarii ex decreto Sacrosancti Concilii Tridentini restituti. / Editio omnium optima. Venetiis: ex typographia Balleoniana, 1732. 449, [1] 46, [2] p. 42 cm.
29. **04/28043** [Graduale Carmelitanum]. Moderante Provinciae Polonae Carmelum A: R: P: M: Aegidiio Palkiewicz, Graduale istud sumptibus ejusdem disposuit, scripsit, & Juxit P. E. Bonaventura Kielkowicz S.T.B., pro tunc Philosophiae Professor. Notas vero imposuit F. Thelesporus Wilkenski, Organarius Arenen[is]. Anno Domini 1718 in Conventu Majori Cracouiensi. (LNMMB/04/28043_GrCar1718)

30. **04/28044** [Antiphonale Carmelitanum]. In festo S. Andreae Apostoli. Karmelitų antifonalas, Sanctorale. Krokuva (?), 1726. (LNMMB/04/28044_AnCar1726)
31. **04/27892** [Antiphonale Carmelitanum]. In Nomine D[omi]ni Amen. Proprium de sanctis. In Festo S. Andreae Ap[osto]li. Ad Vesperas. [S.l., s.a.]. 214, [29] p., 39,5 cm. P. 87-88, [1 lap. (34 cm)], 90 ir 1 lap. (34,5 cm) tarp p. 114 ir 115 nenumeruoti. (LNMMB/04/27892_AnCar_sXVIII)
32. **M125686** Clavis coeli. [Nekintamųjų mišių dalių giesmynas]. Vilnius–Gardinas, 1760. (LNMMB/M125686_ClaCe1760)

Lietuvos muzikos ir teatro akademijos biblioteka (LMTAB):

24. **Be sign.** Liber continens gradualia cum antiphonis et quibusdam responsoriis ac prosis. Pro coenobio Olicensi. Olyka (Nesvyžius?), 1623. lot., lenkų k. (LMTAB/LC)

Vilniaus universiteto biblioteka (VUB)

Giesmynai ir jų fragmentai Rankraščių skyriuje

25. **F45-1** Antiphonarium. De Tempore per Annym, Sabbato ante Dominicam. Gardinas, [XVII a.]. 254 lapai, 31 x 49 cm. Vienbalsis choralinis giesmynas, kvadratinė notacija. (VUB/F45-1)
26. **F45-2** Missæ a variis autoribus, primo compositæ post avevo sub A.V.P. Benedicto Dyrmeytovica protune Gvardiano per Fr. Maximilianum Kniffki variis ex locis collectæ descriptæ. [Gardinas], 1781. 136 lap. 38 x 54 cm. Vienbalsis giesmynas. Choralinė kvadratinė notacija. II dalis nuo 137 psl. – naudojama menzūrinė (ar menzūruota?) notacija. Nemažai dvibalsių (ar basso continuo principu parašytų ?) giesmių tenorui ir bosui. (VUB/F45-2)
27. **F45-3** Psalterium dispositum per Hebdomadam cum Ordinario Officii de Tempore, Himnus quotidie ad Primam. B.v., b.m. 287 lapai; 35x48 cm. Trūksta pradžios ir pabaigos. Tekstai be gaidų. (VUB/F45-3)
28. **F45-4** Antiphonarium. A festis Sanctorum. Per annum. In festo S. Andreae. 2 d. Antiphonæ Patronorum regni Sveciæ propriæ. In festo S. Henrici Ep. & M. Ad Magnifi[cat]. B.v. [XVII a.]. 287 lapai; 29x47,5 cm. Vienbalsis choralinis giesmynas, kvadratinė notacija (VUB/F45-4).
29. **F45-5** Cantandarum missarum posterior Collectio. B.v. [XVIII a.]. 28 lapai, 33x46,5cm. Be titulinio lapo. Choralinė kvadratinė notacija.
30. **F45-6** Antiphonarium de tempore juxta ritum Sacri Ordinis Predicatorum. pars Hyemalis. Vilnae, 1752, rankr. lot. l. 129 l. 28x45 cm. Kvadratinė notacija, 4 linijų sistema. (VUB/F45-6)
31. **F45-7** Antiphonarium de tempore juxta Ritum sacri ordinis Praedicatorum. Sub Prioratu A.R.P.S.-ae Th. Praesentati Patris Nicolai Wodynski in Conv. Generali Vilnensi S. Spiritus conscriptum. Pars Aestiva. Vilnius, 1752. 67 lapai. 29x47 cm. Kvadratinė notacija. (VUB/F45-7)

32. **F45-8** Vokalinės ir instrumentinės muzikos nuotrupos. Menzūralinė rašyba. B.v. [XVI-XVII a.]. 11 lapų. 18x21cm ir maž. Defektuota. Dauguma išimta iš kitų knygų apdarų. (VUB/F45-8)
33. **F45-9** [Cantionale]. B.v., [XVI a.]. Rankr. lot k., 24 (8) lapai; 37x54 cm. (sudaro visumą su F45-10 ir F45-16) (VUB/F45-9).
34. **F45-10** Giesmyno /Antifonalo/ fragmentas su antifona „Sacerdos in eternum“ [XVI a.], 1 lap., 37x55 cm. (VUB/F45-10).
35. **F45-11** „...[Commovisti Do]mine terra...“ [Giesmyno /Gradualo/ fragmentas.] (VUB/F45-11)
36. **F45-12** Giesmyno /Gradualo/ lapo fragmentas su introito “Da pacem” pradžia ir keliais melodijos nuotrupomis. [XV a.?] (VUB/F45-12).
37. **F45-13** Gradualo/ fragmentas su Šeštinių introitu „Viri Galilei“ [XVI a.?] (VUB/F45-13)
38. **F45-14** „Unus ex duobus...“ [Giesmyno /Antifonalo. Proprium de Sanctis/ fragmentas]. (VUB/F45-14)
39. **F45-15** Kyrialo fragmentas. [Sanctus et Agnus per annum in Dominicis; XVIII a.]. (VUB/F45-15)
40. **F45-16** Antiphonarium nota quadrata. B.v. [XVI a.], 18 lapų, 55,8x37,6 cm. (VUB/F45-16)
41. **F45-17** [Giesmynas] B.v. [XVI-XVII?] 50 lapų, 25x32 cm. Defektuotas. Trūksta pradžios ir pabaigos. (VUB/F45-17)
42. **F45-19** Antiphonarium. Juxta ritum Breviarii conscriptum ad rite decantandum Officium Divinum. B.v., 1770. 122 lapai, 24,5x38 cm. Choralinė notacija. 4 linijų sistema. (VUB/F45-19)
43. **F45-20** Hymni in Communi unius Virginis. B.v. [XVIII a.] Spausd., lot k. 4 lapai; 27x40 cm. Spausdinto choralinio giesmyno fragmentas.
44. **F45-22** Antiphonarium Compendiosum de Tempore iuxta Ritum Fratrum Sacri Ordinis Praedicatorum, a 2vodom Fratres Ord. ejusdem, variis temporibus, Conscriptum. B.v. 1760. Rankr. lot. k. 277 lap. 21x32 cm. Vienbalsis giesmynas. Kvadratinė choralinė notacija. 4 linijų sistema.
45. **F45-23** Antiphonarium Compendiosum de Tempore iuxta Ritum Fratrum Sacri Ordinis Praedicatorum, a 2vodom Fratres Ord. ejusdem, variis temporibus, Conscriptum. B.v. 1760. Rankr. lot. k. 250 lap. 21x31 cm. Vienbalsis giesmynas. Kvadratinė choralinė notacija. 4 linijų sistema.
46. **F45-24** Invitatoria pro diversis Solemnitatibus. In festo Nativitatis Bmę Virginis. [Nesvydius], [XVIII a.], rankr. lot k. 104 lap., 20x31,5. Vienbalsis dviejų dalių giesmynas. Choralinė kvadratinė notacija. 4 linijų sistema (VUB/F45-24)
47. **F45-26** In Nativitate Domini. B.v., [Roma?], XVII a., Spaud., lot. k., 90 lap. 15x20,5 cm. Vienbalsis giesmynas. Choralinė kvadratinė notacija. 4 linijų sistema. (VUB/F45-26)
48. **F45-27** Processionale. Responsoria Antiphonas aliaque in processionibus decantari solita complectens ad usum Ecclesiarum parochialium Canonicorum Regularium Lateranensium per Minorem Poloniam et Magnum Ducatum Lithvanie Congregationis Cracoviensis. Bychovas,

1798. Rankr. lot. k., 74 lap., 17,5x22,5 cm. Giesmynas. Choralinė kvadratinė notacija. 4 linijų sistema.
49. **F45-28** Processionale. Excequius Responsoris Antiphonas Complectens ad usum Ecclesiarum parochialium Canonicorum Regularium Lateranensium per Minorem Congregationis Rossiaco Lithuane sub Regimine Perillustris Reverdissimi Dni Felicis Sliwinski Presidis Congregationis nostrae per fratrem Joannem Melanium Janowski Can. Latt. Professum Canonie Bychowiensis. Bychovas, 1798. Bychovo Laterano reguliarijų kanauninkų vienuolynas. Rankr., lot. k. 50 lap., 16x22 cm. Giesmynas. 4 linijų sistema. Vienbalsis, nuo 78 psl., dvibalsis (bosui ir tenorui – “Missa de Requiem”). Gale – giedojimo teorijos pagrindai.
50. **F45-30** In Processionibus Dominicis cantantur Sequentia ante Summam. B.v. [XVII-XVIII?], Rankr. lot. k., 43 lap., 11,5x18 cm. Vienbalsis giesmynėlis rašytas choraline notacija 4 linijų sistema.
51. **F45-38** Cationale ad usum Fr[atrum]. Gardinas, 1700. 84 lapai, 10,5x14,5 cm. (VUB/F45-38)
52. **F45-45** Cantus Hymnorum et Responsoriorum.... Vilnius, 1768-1788. Rankr., lot. k., 14 lapų, 17x20 cm. Choralinis giesmynėlis. 4 linijų sistema.
53. **F45-49** Sanctum missarum solemnium per Fratrem Delhpinum Mikołajewski Ordinis minorum observatum elaborati. B.v. 1783. 94 lapai, 19x33 cm.
54. **F45-53** Missa Afflictorum. B.v. [XVIII-XIX a.]. 86 lapai, 18x21,5 cm. Vienbalsės ir kelios dvibalsės giesmės. Choralinė ir menzūrinė notacija.
55. **F45-54** Invitorium ad Officium... Gardinas, [XVIII-XIX a.]. 52 lapai, 13,5x17 cm. Vienbalsis choralinis giesmynas.
56. **F45-55a** In Nativitate ad Vesperas. B.v. [XVIII-XIX a.?]. 27 lapai, 18x22,5 cm. Vienbalsis choralinis giesmynas [Trocensis]
57. **F45-57** Antiphonae festorum ordinis S.P.N. Francisi minorum de observatia pro choro conventus Slonimensis colectae et elaboratae per Patrem Fratrem Paternum Borowski studentem philosophiae. [Slonimas], 1770. 47 lapai, 32,5x39,5 cm. Įvairios choralinės giesmės. Kvadratinė choralinė notacija.
58. **F45-58** [Missae Chorales], B.v. [XVIII a.]. 141 lapas, 27x45 cm. (senas šifras F45-16). Vienbalsis choralinis giesmynas. 4 ir 5 linijų sistema. Kvadratinė choralinė notacija.
59. **F45-59** Antiphonarii de Tempore et de Sanctis, juxta Ritum Sacri Ordinis Praedicatorum, compendiose lucubrat. Pars aestivalis. B.v., 1709. Rankr. lot. k., 88 lap., 27x48 cm. Antifonarijus. 4 linijų sistema. Kvadratinė notacija.
60. **F45-60** Commune de Sanctis juxta Ritum sacri Ordinis Praedicatorum, sub Prioratu A. R. P. S-ae Th. Lectoris, Patris Aloysii Bukowski in Conv. Generali Vilnensi S. Spiritus Conscriptum. Vilnius, 1753. Rankr., lot. k., 64 lap., 29x47 cm. Vienbalsis giesmynas. 4 linijų sistema. Kvadratinė choralinė notacija.
61. **F45-61** Hanaticum. B.v. [XVIII] 167 lapai; 27x44 cm. Giesmynas, 5 linijų sistema. Grigališkasis choralas? (VUB/F45-61)

62. **F45-62** Antiphonarium de Sanctis juxta Ritum sacri Ordinis Praedicatorum, sub Prioratu A. R. P. S-ae Th. presentati. Patri Nicolai Wodynski in Conv. Generali Vilnensi S. Spiritus Conscriptum a 2vodam Patre. Pars Aestiva. Vilnius, 1752. Rankr., lot. k., 87 lap., 29x47 cm. Antifonarijus. 4 linijų sistema. Kvadratinė choralinė notacija.
63. **F45-63** Antiphonarium de Sanctis juxta Ritum sacri Ordinis Praedicatorum sub Prioratu A. R. P. S-ae Th. presentati. Patri Nicolai Wodynski in Conv. Generali Vilnensi S. Spiritus Conscriptum a Zvodam Patre. Pars Hiemalis. Vilnius, 1752. Rankr., lot. k., 81 lap., 29x47 cm. Antifonarijus. 4 linijų sistema. Kvadratinė choralinė notacija.
64. **F45-71** Missae in hoc codice contentae conscriptae sunt pro Choro Ecclesiae Plocensis Fratrum Minorum Regularis Observantia per Fr. Eusebium (Euselaium?) Michalewicz ejusdem Conventus Praedici (?) Extra Ord: Mag: Cant. B.v. 1779. Rankr., lot. k., 66 lapai 25x30 cm. Vienbalsės ir dvibalsės mišios. 5 linijų sistema. Šiuolaikinė notacija.
65. **F45-176** Antifonalo fragmentas su D. Penktadienio rytmetinės [Laudes] antifona “Ait latro ad latronem” [XVI a.]
66. **F45-177** Gradualo fragmentas su Šeštinių introitu “Viri Galilei” [XV-XVI a.]

Normatyviniai–liturginiai ir liturginiai šaltiniai Retų spaudinių skyriuje

72. **II/4452** Pontificale Romanum Ad Omnes Pontificias Cæremonias , quibus nunc vtitur sacrosancta R.E. accomodatam... Venetiis, Apud Iuntas, MDLXXXII (VUB/II/4452_PR1582).
73. **II/2287** Missale Ecclesie et provincie Gnesnens. Cum gratia et privilegio ad decennium. Moguntiae, 1555. 176, 260, 60; 42 l. 20 lap. su gaidomis. Knyga suirusi. (santrumpa VUB/II/2287_MGn1555)
74. **II/2464** Missale hoc est praecationes, catecheses, contemplationes piae quibus Catholici in sacro missae salutariter... Ingolstadii, ex off. Weissenhorniana, apud Wolfgangum Ederum, 1578. (santrumpa VUB/II/2464_MR1578)
75. **II/1711** Missale monasticu[m] ... [secundum] morem et ritum Casinensis congregationis /... cum multis missis de novo additis.../. s.l., s.a. [Venetii?, 1511?]. [16] lap., 304 lap. Antraštinio lapo ir teksto pakraštys iki 22 lap. restauruotas. Priklijuotame lape tekstas kai kur prirašytas juodu rašalu. Visa knyga iliustruota mažesniais ir didesniais raiziniais. Keliose vietose įdėtos gaidos. (santrumpa VUB/II/1711_MM1511)
76. **II/2197** [Missale] pro itinerantibus secundum cursum Ecclesiae cathedrali Cracoviensis. Cracoviae, 1545. 313 l. Defektuota. Estr. 22 t., 432 p. (VUB/II/2197_MCr1545)
77. **II/1635** [Missale Romanum/Cracoviense/. Euangelia Dominicalia. De Sanctis.] s.l., s.a., XV a pab. ar XVI a. pr. [36], 74-258; 64 l. Dalys knygų kartu surištos. Be leid. metų, be vietos, be antraščių. (VUB/II/1635_MCr-ssXV-XVI)
78. **II/3573** Missale Romanum, ex decreto Sacrosancti Concilij Tridentini restitutum, Pii V. Pont. Max. iussu editum. Antverpiae, ex off. Christophori Plantini, 1567. 345 lap. nenum. (VUB/II/3573_MR1567)

79. **II/3407** [Missale secundum ordinem fratrum predicatorum ordinis sancti Dominici... Missale de sanctis]. S.l., s.a. [XVI a.]. 175, 97, 56 p. (VUB/II/3407_MOP-sXVI)
80. **III/19095** [Missalia, breviaria, diurna officia B. Mariae aut reliqua officia ad usum ecclesiae catholicae Romanae edita. Antverpiae, ex off. Plantinian, 1611]. (VUB/III-19095_Ag1611)
81. **III-20041** Missale Romanum: ex decreto sacrosancti Concilij Tridentini restitutum, Pii V... iussu editum... et Clementis Octavae auctoritate recognitum : cum Mißis SS. a Paulo V., Gregorio XV, et Urbano [VIII]. Missa sacratissimi Rosarii beatissimae virginis Mariae. [Antverpiae], 1626. (VUB/III-20041)
82. **III-20042** Missa sacratissimi Rosarii beatissimae virginis Mariae : privilegata a Domino nostro Papa Paulo III. & Gregorio Decimotertio : cum Missis de S. Angelo Custode... Missale Romanum. 1619. (VUB/III-20042)
83. **III-20043** Missae propriae patronorum et festorum Regni Poloniae : ad normam Missalis Romani accomodatae. Missale Romanum. 1611. (VUB/III-20043)
84. **III-20044** Missae propriae sanctorum... : iuxta decreta summorum Pontificum recenter emanata. Missale Romanum. 1689. (VUB/III-20044)
85. **III-P-264** Missale Romanum: ex decreto sacrosancti Concilii Tridentini restitum, Pii V Pont. max. iussu editum, et Clementis VIII primum, nunc denuo Urbani papae octavi auctoritate recognitum, in quo missae propriae de sanctis omnes ad longum postae sunt ad maiorem celebrantium commditatem [Antverpiae] : [ex officina Plantinian, apud viduam & heredes Balthasaris moreti, 1680.]
86. **III-P-265** Missae propriae Patronorum et Festorum Regni Poloniae. Ad normam Missalis Romani accomodatae. Antverpiae, Ex Officina Plantinian Apud Viduam, & Heredes Balthasaris Moreti. M. Dc. LXXX [1680].
87. **III/17348** Breviarium monialium juxta S. Salvatoris regulam. A Quadam Eximia & pijssima Matrona atque Heroina, in honorem & gloriam Sluatoris, nec non ejusdem DEI Genitricis Sanctissimae; Sacro ordini Sanctae Brigittae Conuentus Grodnensis Oblatum. Vilnae, typ. Franciscanis, 1684. 742 p. (VUB/III/17348_BrMon1684)
88. **III/P/22** Breviarium Romanum ex decreto Concilii Tridentini resitutum, Pii V... jussu editum... Antverpiae, ex officina Plantiniana, 1690. [7], 492, CCXXX, [4] p.
89. **III/5151** Breviarium Sacri ordinis Praedicatorum auctoritate apostolica approbatum... sub venerabili Cloche Antonino. Parisiis, 1687.
90. **III/2432** Breviarium ecclesiae Trecensis illustrissimi ac revernd. In Christo patris Domini D. Francisci Malier Trecensis Episcopi auctoritate, ac eiusdem ecclesiae capituli consensu editum. Pars aestivalis. Trecis [va] 1652. Apud Franc Jagvard. 8° s, 69nlb, 868, CLXXXVII, nlb. 6.
91. **III-2800a** Officium Angeli Custodis de mandato S.D.N. Pauli divina providentia papae V, a Sacra Rituum Congregatione recognitum et emendatum... — Cracoviae: in officina typog. viduae et haeredis Francisci Cezary, 1663. — 132 p., vinj. 12°.

92. **III-16251** [Officium Beatae Mariae.] Venetiis, apud Cieras, 1643.
93. **III-P/60a** Officia Propria Patronorum Regni Poloniae / Per R. STANISLAUM SOCOLOVIUM, serenissimi olim Stephani Poloniae Regis Theologum, Canonicum Cracouiensem, ex mandato Synodi Petricoviensis conscripta; / Auctoritate Illustriss. Cardinalis GEORGII RADZIVILI Episc. Cracouiensis edita. Accessit huic editioni Officium Gratiarum actionis pro victoria ex Turcis obtenta anno M.DC.XXI. die X Octobris; a S. Rituum Congregatione recognitum, & approbatum. Antverpiae, ex Officina Plantiniana Balthasaris Moreti, M.DC.XLIII. (VUB/III-P/60a_OffRP1643)
94. **III-P/60a** Officia Propria SS. Patronorum Regni Sueciae, ex vetustis Breviarijs eiusdem Regni deprompta: / Ad instantiam Ser[enissimi]mi SIGISMUNDI III, Sueciae & Poloniae Regis, a Sac. Rituum Congregatione, auctoritate Apostolica, recognita & approbata, atque omnibus tam in dicto Sueciae quam etiam Poloniae Regno habitantibus concessa, vt libere & licite, translatis vel omissis alijs Officijs quae eadem die occurrunt, recitari possint & valeant. Antverpiae, ex Officina Plantiniana Balthasaris Moreti, M.DC.XXIX (VUB/III-P/60a_OffRS1639).
95. **III-P/60b** Corollarium Breviarii Romani continens Officia Propria Sanctorum ex Mandato SS. DD. N. PP. Urbani VIII, Innocentii X, Alexandri VII, Clementis IX, & X, Summorum Pontificum, Breviariis Rom. apponenda, a Sacra Rituum Congregatione recognita & approbata. / Ab omnibus, tam secularibus, quam Regularibus utriusque Sexus, qui ad Horas Canonicas tenentur recitanda. Noviter, auctius, & emandatus Collectum de licentia Superiorum. Brunsbergae, Typis & Sumptibus Henrici Schultz, Anno 1676. (VUB/III-P/60b)
96. **III-P/60c** Officium de B. Andrea apostolo, patrono ecclesiae ac episcopatus Varmiensis. Cum officio S. Brunonis Apostoli, episcopi ac martyris Prussiae. Brunsbergae, Typis Henrici Schultz, 1676. 16 p. (VUB/III-P/60c)
97. **III-4642** Officium hebdomadae Sanctae juxta rituale breviariumque Pii V jussu, Clementis VIII et Urbani VIII auctoritate recognitum. Coloniae Agrippinae, 1601.
98. **III-17250** Officium S. Bonifacii martyris. ordinis Eremitarum Camaldulensium, S. Romualdi episcopi Russiae semiduplex. Romae, ex typ. com. Apostolicae, Deinde Vilnae, typ. Acad. S.J. 1673. 60 lap. než. + 17 l. rankr. (VUB/III-17250)
99. **III-14585** Officium s. Casimiri confessoris M.D.Lithuaniae patroni ab Urbano VIII Pontifice maximo ad instantiam... D. Abrahami Woyna D.G. Episcopi Vilmensis in dioecesi Vilmensi per Octauam recitari, concessum. Vilnae, 1638. (VUB/III-14585).
100. **III-3298a** Officium S. Teresiae virginis. A. Sacra Rituum Congregatione recognitum et approbatum. — Cracoviae: in offic. Andr. Petricovij, 1630. — 8 p., 8°.
101. **III-2734** Officium Septimanae Sanctae juxta missale romanum ad mentem Pii V et Concili Tridentini. Neo-Pragae, 1680, 12°.

- 102.**III-3102** Officium Immaculatae Virginis Mariae Conceptionis, eidem assumptissimum uti famulo suo Alphonso Rodriguez revelavit. Lublini, 1696, 8°.
- 103.**IV-18341** Pontificale Romanum Clementis VIII ac Urbani VIII: Et ad Plurium usum, in commodiorem formam redactum / Auctoritate recognitum. 1740.

Giesmynai Retų spaudinių skyriuje

- 104.**II/1608** Antiphonarium Dominicarvm Secundum consuetudinem sanctę Romanę Ecclesię. Iuxta ordinem Noui Breuiarij Romani accomodatum. Venetiis, apvd Ivntas MDLXXII (VUB/II/1608_AnDR1572)
- 105.**II/1609** Antiphonarium Romanum, iuxta ordinem noui Breuiarij et completum. Venetijs: apud Iohannem Variscum, et Paganicum de Paganis, 1586 (VUB/II/1609_AnR1586).
- 106.**III/6623** Graduale Romanum de tempore et sanctis olim iussu sacrae recordationis Pii V. Pontif. Max. ex decreto sacrosancti Concilii Tridentini ad ritum missalis editum... Cracoviae in officina viduae et haeredum Andreae Petricovii, 1651. [8] 64, 408, 130 p. (VUB/III/6623_GrRGn1651)
- 107.**III/10707** *Lauxmin, Zygmunt*. Ars et praxis musica in usum studiosae juventutis in Collegiis Societatis Iesu. Vilnae, 1693. Reimpressa typis academicis.
- 108.**III/10708** Graduale pro exercitatione studentium. Vilnae in Typographio Academico Societatis IESV, 1693. 48 p. (VUB/III/10708_GrLaux1694)
- 109.**III/10709** Antiphonale ad psalmos, ivxta ritvm S. Romanae Ecclesiae, decantandos, necessarivm. Vilnae: Typis Academiae Societatis IESV. 1694 (VUB/III/10709_AnLaux1694)
- 110.**IV/44517** Antiphonale ad psalmos, ivxta ritvm S. Romanae Ecclesiae, decantandos, necessarivm. Vilnae: typ. S. R. M. Academicis Societatis Jesu, 1742. — [99] p.; 4°.
- 111.**III/13268** Antiphonarium Iuxta ritum Breuiarij Romani,... Cracoviae, in Officina Haeredum et Viduae, Andreae Petricouij, S.R.M. Typogr. Anno D. M.DC.XLV (santrumpa VUB/III/13268_AnRGn1645).
- 112.**III/16425** Antiphonarium Iuxta ritum Breuiarij Romani,... Cracoviae, In Officina Haeredum & Viduae, Andreae Petricouij, S.R.M. Typographi, Anno D. MDCXLV (Krokuva, 1645) santrumpa VUB/III/16425_AnRGn1645
- 113.**IV/23807** Antiphonarium Romanum de tempore et sanctis, Ad normam Breviarii Ex Decreto Saxrosancti Concilii Tridentini resituti, S. Pii V. Pontificis Maximi Jussu editi, Clementis VIII. ac Urbani VIII. Auctoritate recogniti <...> Editio omnium recentissima et emendatissima. Venetiis: Ex typogr. Balleoniana, 1771.— 478, CXXX VIII p.: gaid.; 2°. (santrumpa VUB/IV/23807_AnR1771)
- 114.**IV/23808** Antiphonarium de sanctis trium ordinum sancti patris Francisci ad normam Breviarii Romni ex decreto sacrosancti Coniclii Tridentini restituti, S. Pii V. Pontificis Maximi jussu editi, Clementi VIII. ac Urbani VIII auctoritate recogniti... — Ed. omnium optima... —

- Venetiis: Ex typogr. Balleoniana, 1750. (santrumpa VUB/IV/23808_AnR1750).
- 115.N7 Psalterium chorale Secundum consuetudinem sanctae Romanae Ecclesiae. Be titulinio lapo. Labiausiai tikėtina, kad tai yra šis leidinys: Psalterium romanum dispositum per hebdomadam, ad normam breviarum ex decreto sacrosancti Concilii Tridentini resituti, S. Pii Vpontificis maximi iussu editi, Clementis VIII ac Urbani VIII auctoritate recogniti. Venetiis: apud Nicolaum Pezzana, 1783. Trūksta autr. lapo, p. 403-404, dalies p. 405-418, knygos gale p. 1-40. (VUB/N7_PsR1783)

Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka (LMAVB)

Diplomatiniai ir normatyviniai šaltiniai

116. **F22-27** Vilniaus pranciškonų vienuolyno bibliotekos knygų sąrašas. 1796–1800.
117. **F43-155** Statuta Inclytae Ecclesiae Cathedralis ac sacrae Divi Stanislai sedis tam a Venerabili Capitulo quam Eius Pontificibus Edita tum & sanctissima Sede Apostolica Confirmata./ Vilniaus kapitulos statutas. Vilnius, 1515.
118. **F43-158** INSTRUCTIO Compendiaria de visitatione Ecclesiae Cathedralis et venerabilis Capituli. Vilnae, s. XVII.
119. **F43-19552** Statuta Inclytae Ecclesiae Cathedralis ac sacrae Divi Stanislai Martyris sedis tam a Venerabili Capitulo quam Eius Pontificibus Edita tum & sanctissima Sede Apostolica Confirmata. [1394]. Vilnius, XIX a. pr.
120. **XVI/68** Statuta nova inclit[a]e provinci[a]e Gnesnen[ense] tempore felicis presidentie [sic] reverendissimi in Christo patris ac domini Ioan[n]is de Lasko [...]. Cracoviae : per Mathiam Scharffenberger [...], 1527. [68] lap. : 4° (20 cm).
121. **LK-17/9** Collectanea constitutionum synodaliū dioecesis Samogitiensis. Vilnae : typis Accad. Soc. IESU, 1690.
122. **L-17/23** Constitutiones synodorum dioecesis Vlnensis, per ... d. Benedictum Woyna, ... episcopum Vlnensem, diversis temporibus in sua metropoli celebratae. Vilnae : in officina Iozepi Karcan, 1613.
123. **L-17/69** Synodus Diocesana cleri Duc[atus] Samogitiae per ill[ustrissi]mu[m] ac r[evere]ndis[s]imu[m] in Chr[isto] patrem ac d[omi]n[u]m d. Georgiu[m] Tyszkiewicz Dei et Ap[osto]licae sedis gra[tia] episcopum Mednicen[sem] seu Samogitien[sem] in eccl[esi]a cathedr. celebrata XIII Ianua[rii] MDCXXXVI. [Vilnae : typis Academicis S. I.], 1636.
124. **L-17/106** Acta synodi diaecesis Vlnensis, praesidente ... d. Alexandro in Macieiow Sapieha, Dei et Apostolicae Sedis gratia episcopo Vlnensi, Vilnae anno D[omi]ni millesimo, sexcentesimo sexagesimo nono, die 11. 12 et 13. mensis Martij celebratae. [Vilnae] : typis Academicis impressum ..., 1669.

125. **L-17/180** Constitutiones synodorum diocesis Vilnensis diversis temporibus celebratarum iussu ... d. Abrahami Woyna, ... episcopi Vilnen[sis], editae. Vilnae : [typis Acad. S.I.], 1633.
126. **L-17/349** Synodus tertia dioecesis Samogitiae sub...Georgio Tyszkiewicz... episcopo Mednicensi seu Samogitiae sanctissimi Domini nostri praelato domestico ac eiusdem pontificiae capellae assistente praeposito Trocense Olsiadis anno d[omi]ni millesimo sexcentesimo quad[ragesimo] tertio, vigesima mensis Septembris celebrata. Vilnae: typis academicis Societatis Jesu, 1643.
127. **XVII/100/2** Synodi archidioecesis Gnesnensis ordinationes quaedam omnibus curam animarum gerentibus utiles & necessariae : anni Domini 1602 in conventibus Gnesnae, Calissii & Lovicii celebratis, propositae & observari decretae / per... Stanislaum Karnkowski. Cracoviae: typis Andreae Petricovii, 1603.

Liturginiai–normatyviniai ir liturginiai šaltiniai

128. **Mf448** Agenda sive exequiale divinorum sacramentorum per venerabilem virum dominum Martinum Canonicum Vilnensis dyocesis edita. Gdano [Gdansk]: Conradum Bomgharten, 1499. (LMAVB/Mf448_Ag1499)
129. **LK-17/2-50** Agenda parva. In commodiorem vsum Sacerdotum Prouinciæ Poloniae conscripta. Superium permissu. Vilnae: Typis Academiae Societatis Iesu, Anno M. DC. XXX. (LMAVB/LK-17/2-50_Ag1630)
130. **LK-17/1** Rituale sacramentorum ac aliarum ecclesiae ceremoniarum, ex rituali iuxta decretum Synodi provinc. Petricovien. edito, depromptum ad uniformem ecclesiarum Regni Polon. et Ducatus Lith. usum aliquibus auctum. Vilnae : typis Acad. Soc. Iesu, 1675. (LMAVB/LK-17/1_RitS1675)
131. **LK-18/19** Rituale sacramentorum ac ecclesiae ceremoniarum ex rituali iuxta decretum Synodi provinc. Petricoviens. edito, depromptum ad uniformem ecclesiarum Regni Poloniae et M.D.L. usum insuper aliquibus auctum. Vilnae : typ. Acad. S.I. 1719. (LMAVB/LK-18/19_RitS1719)
132. **F22-99** Fasciculus sacrarum litaniarum et praecationum ex sanctis scripturis et patribus [Litaniją ir maldų rinkinys]. lot k. XVII a. 113 lp.
133. **L-17/2-160** Rosarium et officium B.Mariae Virginis aliaeque variae devotiones combinatae in honorem Smae Trinitatis, augustissimae reginae caelorum cultum. [Vilnae : typis Academicis S.I. ca. 1680].
134. **XVII/366** Officium na pierwszą szrodę quadragezimy y wielgo-tygodniowe... / na rozkazanie Piusa Piątego wydane ; od Clemensa VIII. y Urbana VIII. przeyrzane... W Poznaniu : w drukarni x. Woyciecha Laktanskiego, 1648.
135. **L-18/1474** Officia propria ss. patronorum Regni Poloniae / Per R. Stanislaum Socolovium , serenissimi olim Stephani Poloniae regis theologum, canonicum Cracoviensem ex mandato Synodi Petricoviensis conscripta ; Auctoritate illustrissimi cardinalis Georgii

- Radzivili episcopi Cracoviensis edita. Accessit huic editioni Officium Gratiarum actionis pro victoria ex Turcis obtenta anno MDCXXI, die X Octobris / a S.Rituum Congregatione recognitum et approbatum. Coloniae Agrippinae : Sumptibus Balthasaris ab Egmond et sociorum, 1702. (LMAVB/L-18/1474_OffRP1702)
136. **V-17/2-1** Missale Romanum: ex decreto sacrosancti concilii Tridentini restitutum, Pii V. Pont. Max. iussu editum et Clementis VIII. auctoritate recognitum ; in quo Missae propriae de Sanctis omnes ad longum etiam, pro faciliori celebrantium commoditate, positae, additae sunt insuper Missae aliquot Sanctorum ex mandato Pauli V. Gregorii XV. et S.D.N. Urbani VIII. Coloniae Agrippinae : sumptibus Cornelii ab Egmond et Sociorum, 1629. (LMAVB/V-17/2-1_MR1629)
137. **V-17/2-1** Missae propriae Patronorum et festorum Regni Poloniae : ad normam Missalis Romani accommodatae. Coloniae Agrippinae : sumptibus Cornelii ab Egmond et Sociorum, 1629. (LMAVB/V-17/2-1_MR1629)
138. **V-17/2-1** Missae propriae Festorum ordinis Fratrum minorum : ad formam Missalis Romani ex decreto sacrosancti concilii Tridentini restituti, et Clementis VIII auctoritate recogniti, redactae ; et novissime ex commissione Pauli papae V exactius examinatae ; cum Missis novis de Sanctis, a Clemente VIII, Gregorio XV, Paulo V, et S.D.N. Urbano VIII ordinatis. Coloniae Agrippinae : sumptibus Cornelii ab Egmond et Sociorum, 1640. (LMAVB/V-17/2-1_MR1629)
139. **V-17/2-288** Missale Romanum : ex decreto sacrosancti concilii Tridentini restitutum, Pii V. Pont. Max. iussu editum et Clementis VIII. primum, nunc denuo Urbani Papae octavi auctoritate recognitum; in quo Missae propriae de Sanctis omnes ad longum positae sunt ad maiorem celebrantium commoditatem. Antverpiae: ex officina Plantiniana Balthasaris Moreti, 1642.
140. **V-17/2-288** Missae propriae sanctorum Regni Sveciae patronorum: ad normam Missalis Romani accommodatae. Antverpiae: ex officina Plantiniana apud viduam et heredes Balthasaris Moreti, 1680.
141. **V-17/2-288** Missae propriae patronorum et festorum Regni Poloniae : ad normam Missalis Romani accommodatae. Antverpiae : ex officina Plantiniana Balthasaris Moreti, 1631. (LMAVB/V-17/2-288)
142. **V-17/2-288** Missae propriae festorum ordinis Fratrum Minorum : ad formam Missalis Romani, ex decreto sacrosancti Concilii Tridentini restituti, et Clementis VIII. auctoritate recogniti, redactae, et novissime ex commissione Pauli Papae V. exactius examinatae; cum Missis novis de Sanctis a Clemente VIII. Gregorio XV. Paulo V. et S.D.N. Urbano VIII. ordinatis. Antverpiae: ex officina Plantiniana Balthasaris Moreti, 1632.

Giesmynai ir jų fragmentai

145. **F4-39.** XV a. gaidų lapo fragmentas, išimtas iš XVI a. knygos apdaro. B.v., XV a., rankr. lot. 1., 6,1x5,1 cm

146. **F5-1** Perg. gabalai, panaudoti inkunabulų apdarams. B.v., XIV-XV a, rankr. lot. 1., 3 vienetai, 17,5x21,5 cm. Gotiškoji notacija, 4 ir 5 linijų sistema.
147. **F22-92** Dovydo psalmių rinkinys su gaidomis. Lot k. XIV a. 130 lp. (LMAVB/F22-92)
148. **F22-95** Bažnytinis giesmynas su gaidomis. Lot k. 1556 [Faksimilinis leidinys: Vilnius, Academy of Sciences, Dept. of Manuscripts, F22-95 / Veröffentlichungen Mittelalterlicher Musikhandschriften– Publications of Mediaeval Musical Manuscripts, vol. XXIX. Ottawa, Institute of Mediaeval Music, ISBN 1-896926-50-9.]
149. **F22-96** Dovydo psalmių rinkinys be gaidų. Lot k. XV a. 153 lp. (LMAVB/F22-96)
150. **F22-101** Bažnytinis giesmynas su gaidomis. B.v., XV a., rankr. lot. 1, perg., 148 l., 30x38 cm. Antifonalas. Kvadratinė notacija. (LMAVB/F22-101)
151. **F22-102** Bažnytinis giesmynas su gaidomis. B.v., XV a., rankr. lot. 1, perg., 105 l., 39x62 cm. Antifonalas. Kvadratinė notacija. (LMAVB/F22-102)
152. **F22-103** Bažnytinis giesmynas su gaidomis. B.v., XV a., rankr. lot. 1, perg., 223 l., 37x57,5 cm. Gradualas. Kvadratinė notacija. (LMAVB/F22-103)
153. **F22-104** Bažnytinis giesmynas su gaidomis. B.v., XV a., rankr. lot. 1, perg., 186 l., 37x52 cm. Gradualas. Kvadratinė notacija. (LMAVB/F22-104)
154. **F22-105** Bažnytinis giesmynas su gaidomis. B.v., XV a., rankr. lot. 1, perg., 138 l., 39x61 cm. Gradualas. Kvadratinė notacija. (LMAVB/F22-105)
155. **F22-106** Bažnytinis giesmynas su gaidomis. B.v., XV a., rankr. lot. 1, perg., 289 l., 41x64,5 cm. Gradualas. Kvadratinė notacija. (LMAVB/F22-106)

Centrinės Europos kraštų choraliniai ir liturginiai šaltiniai.
Grigališkojo choralo duomenų bazės.

156. Missale notatum Strigoniense ante 1341 in Posonio / edited by Janka Szendrei & Richard Rybář. [*Musicalia Danubiana I*]. Budapest: Magyar Tudományos Akademia, Zenetudományi Intézet, 1982. 692 p.
157. Graduale Strigoniense / edited by Janka Szendrei. [*Musicalia Danubiana 12/A-B*]. Budapest: Magyar Tudományos Akademia, Zenetudományi Intézet, 1990.
158. Missale Gnesnense, 1394-1399. 29,5 x 21,5 cm. k. 405. /s. 810/. Bibl. Kapit. Gniezno 150.
159. Graduale Cracoviense, 1543, w. XVI, k. nlb. 41x30 cm. Arch. Kapituły Krakowskiej 46.
160. Missale Notatum Cracoviense, XV a., Arch. Kap. Krak. 3.
161. *Obertyński, Zdzisław X.* Pontificale Arcybiskupa Lwowskiego Jana Rzeszowskiego w Bibliotece Kapitulnej w Gnieźnie. Lwów: Wydawnictwo zakładu narodowego imienia Ossolińskich, 1930.

162. CANTUS — liturginių valandų (*Officium Divinum*) giesmių internetinė duomenų bazė, pagrįsta projektu *Corpus Antiphonarium Officii*. Adresas: <http://publish.uwo.ca/~cantus/>
163. CANTUS PLANUS — Tarptautinės muzikologų draugijos *Cantus planus* grupės grigališkojo choralo giesmių paieškos tinklapis Regensburgo universiteto serveryje. Adresas: http://www.uni-regensburg.de/Fakultaeten/phil_Fak_I/Musikwissenschaft/cantus/
164. CAO-ECE — Centrinės Europos liturginių valandų giesmių internetinė duomenų bazė *Corpus Antiphonarium Officii – Ecclesiae Centralis Europae*. Adresas: <http://www.zti.hu/earlymusic/cao-ece/cao-ece.html>.

Grigališkojo choralo oficialieji giesmynai

165. Graduale de Tempore et de Sanctis juxta Ritum Sacrosanctae Romanae Ecclesiae cum cantu. / Pauli V Pont. max. jussu reformato, cui addita sunt officia postea adprobata sub auspiciis Sanctissimi Domini nostri Pii PP. IX curante sacr. rituum congregatione. Cum privilegio. Regensburg–New York–Cincinnati: Pustet, 1871. (EdMed1871)
166. Graduale sacrosanctae Romanae Ecclesiae de Tempore et de Sanctis. / SS. D. N. Pii X Pontificis Maximi jussu restitum et editum. Roma: Typis Vaticanis, 1908. (GrRom1908)
167. Antiphonale Sacrosanctae Romanae Ecclesiae pro Diurnis Horis. / SS. D. N. Pii X. Pontificis Maximi jussu restitum et editum. Roma: Typis Poliglotis Vaticanis, 1912. (AnRom1912)
168. Antiphonale Monasticum pro diurnis horis juxta vota RR. DD. Abbatum Congregationum Confoederatarum Ordinis Sancti Benedicti a Solesmensibus monachis restitum. Paris–Tournai–Roma: Desclée & Co, 1934. (AnMon1934)
169. Nocturnale Romanum: Antiphonale Sacrosanctae Romanae Ecclesiae pro Nocturnis Horis. Editio princeps. Roma–Heidelberg: Hartker Verlag, 2002.
170. The Liber Usualis. With Introduction and Rubrics in English / Edited by the Benedictines of Solesmes. Tournai–New York: Desclée & Co, 1959. (LU1959)
171. Graduale Triplex seu Graduale Romanum Pauli PP. VI cura recognitum & rhythmicis signis a Solesmensibus monachis ornatum, neumis Laudunensibus (Cod. 239) et Sangallensibus (Codicum Sangallensis 359) et Einsidlensis 121 nunc auctum. Solesmes–Paris–Tournai: Abbay Saint-Pierre de Solesmes & Desclée, 1979. (GrRomTr1979)
172. Graduale Novum – Editio Magis Critica iuxta SC 117. Tomus I: De Dominicis Et Festis. / Hrsg. von Christian Dostal, Johannes Berchmans Göschl, Cornelius Pouderoijen, Franz Karl Praßl, Heinrich Rumphorst und Stephan Zippe. Regensburg–Roma: ConBrio & Libreria Editrice Vaticana, 2011. (GrRomN2011)

STUDIJS

Tradicijos, oralinio ir raštiško perdavimo bei kanono problematika

173. *Auerbach, Erich*. Mimesis. Tikrovės vaizdavimas Vakarų pasaulio literatūroje / Iš vokiečių kalbos vertė Antanas Gailius. Vilnius: Baltos lankos, 2003.
174. *Bloom, Harold*. The Western Canon. The Books and School of the Ages. New York: Riverhead Books, 1995.
175. *Congar, O.P., Yves*. The Meaning of Tradition / Translated from the French by A. N. Woodrow. San Francisco: Ignatius Press, 2004.
176. *Curtius, Ernst Robert*. *Europäische Literatur und lateinisches Mittelalter*. Bern: A. Francke AG Verlag, 1948.
177. _____. European Literature and the Latin Middle Ages / Translated from the German by Willard R. Trask. New York: Harper & Row, 1963.
178. *Dobszay, László and Prószték, Gábor*. Corpus Antiphonarium Officii – Ecclesiarum Centralis Europae: A preliminary Report. Budapest: Institute for Musicology, 1988.
179. *Lissa, Zofia*. Prologomena zur Theorie der Tradition in der Musik // Archiv für Musikwissenschaft. 1970, 3, psl. 153-172.
180. *Pieper, Josef*. Tradition: Concept and Claim / Translated from the German by E. Christian Kopff. South Bend, Ind.: St. Augustine's Press, 2010.
181. *Jean Pépin*. Tradition // Encyclopedia Universalis [22].
182. *Reid, OSB, Alcuin*. The Organic Development of the Liturgy. The Principles of Liturgical Reform and their Relation to the Twentieth Century Liturgical Movement Prior to the Second Vatican Council. Farnborough: Saint Michael's Abbey Press, 2004.
183. *Treitler, Leo*. Homer and Gregory: The Transmission of Epic Poetry and Plainchant. // The Musical Quarterly. 1974, Nr. 3 (60), p. 333-372.

Lietuviškoji grigalistika ir bažnytinės muzikos tyrinėjimai

184. *Liauksminas, Žygimantas*. Ars et praxis musica / Parengė V. Jurkštas, vertė L. Valkūnas. Vilnius: Vaga, 1977.
185. *Naujalis, Juozas*. Choralas arba Gregorianiškasis giedojimas // Vargonininkas. 1909, Nr. 2, psl. 2-3
186. _____. Choralas arba Gregorianiškasis giedojimas. Iš choralo istorijos // Vargonininkas. 1909, Nr. 4, psl. 2-3
187. _____. Iš choralo istorijos // Vargonininkas. Nr. 5, 8-12; 1910 Nr. 1.
188. *Česnys, B.* Č. Sasnausko choralo studijų kelionė 1905 m. // Muzikos aidai. 1926, Nr. 2, p. 19-24; Nr. 3, p. 13-21.
189. *Ivinskis, Zenonas*. Liaudies ir liturginis giedojimas Lietuvoje XVI-XVII a.a. // Rinktiniai raštai. T. 4, 441-456. Roma: Lietuvių katalikų mokslų akademija, 1987.

190. *Motuzas, Alfonsas*. Katalikiškų pridedamųjų pamaldų muzika Lietuvoje pagal Bažnyčios dokumentus: *sacrum* ir *profanum* // *Soter*. 2007, Nr. 24 (52)
191. *Sasnauskas, Česlovas*. Apie bažnytinį ir liaudies giedojimą // *Muzikos menas*. 1924, Nr. 1-4.
192. *Trilupaitienė, Jūratė*. Išsaugojęs choralo gyvybingumą. Ž. Liauksmo 400-osioms gimimo metinėms // *Kultūros barai*. 1996, nr. 12.
193. _____. Grigališkojo choralo raida Lietuvoje XVI-XVII a. ir bažnytinės muzikos reformos // *Lietuvos kultūros tyrinėjimai*. T. 4, 1998.
194. _____. Muzikinė teorinė mintis Vilniuje XVI-XVII amžiais // *Menotyra*. 1994, Nr. 2.
195. _____. Jėzuitų muzikinė veikla Lietuvoje. Vilnius: Muzika, 1995.
196. _____. XVI-XVII a. Lietuvos Didžiosios kunigaikštystės muikinis palikimas ir jo interpretacijos aspektai // *Menotyra*. 1998, Nr. 4, p. 4-10;
197. _____. XVI-XVII a. Lietuvos bažnytinė muzika: Konfesinių sąjūdžių poveikis jos raidai. Habilitacinis darbas. Vilnius, 1999.
198. _____. Iš Lietuvos bernardinų muzikinio gyvenimo istorijos // *Menotyra*. 2005, Nr. 1 (38).
199. _____. Kultūriniai Šv. Brunono misijos aspektai // *Kultūrologija*. 2007, t. 15, p. 10-26.
200. _____. Lietuvos bažnytinės muzikos pokyčiai Tridento visuotinio Bažnyčios susirinkimo šviesoje // *Tridento visuotinio Bažnyčios susirinkimo (1545-1563) įtaka Lietuvos kultūrai = The Ecumenical Council of Trent (1545-1563) and the Culture of Lithuania: mosklo straipsnių ir studijų rinkinys / sudarytoja Aleksandra Aleksandravičiūtė*. Vilnius: Kultūros, filosofijos ir meno institutas, 2009. p. 238-255.
201. _____. Šv. Brunonas ir krikščioniška giesmė pagoniškoje Lietuvoje // *Soter*. 2009, Nr. 29 (57), p. 157-167.
202. *Vilimas, Jonas*. Seniausi grigališkojo choralo rankraščiai Vilniaus bibliotekose. Diplominis darbas. Vilnius, 1992.
203. _____. Grigališkas choralas Karolingų epochoje // *Krantai*. 1992.
204. _____. Gregorian Sanctore in the Archdiocese of Gniezno in the Late Middle Ages: A Case of Four Saints. M.A. Thesis in Medieval Studies. Budapest: The Central European University, 1996.
205. _____. Grigališkasis choralas: tradicija ar tradicijos. // *Lietuvos muzikologija*. 2000, p.
206. _____. *sud.* Bažnytinė muzika: enciklopedinis žinynas / sudarytojas Jonas Vilimas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras, 2011.
207. _____. Lietuviškosios grigalistikos pradžia // *Menotyra*. 2011, Nr. 3.

Lenkiškoji grigalistika ir viduramžių muzikos šaltiniai bei tyrinėjimai

Šaltiniai:

208. *Jerzy Liban*. Pisma o muzyce / Opracowanie i przekład E. Witkowska-Zaremba. Kraków: PWM, 1984.
209. *Sebastian z Felsztyna*. Pisma o muzyce / Opracowanie i przekład E. Witkowska-Zaremba. Kraków: PWM, 1991.

Studijos:

210. *Feicht, Hieronim*. Studia nad muzyką polskiego średniowiecza. Warszawa: Polskie Wydawnictwo muzyczne, 1975.
211. _____. Muzyka liturgiczna w polskim średniowieczu // *Musica Medii Aevi*. T. 1 / red. J. Morawski. Kraków: Polskie Wydawnictwo Muzyczne, 1965. p. 9-52.
212. *Izbicki, Bartosz*. Przejawy dekadencji, curiosa, czy świadectwa zapomnianej praktyki wykonawczej? — o niezwykajnych polskich źródłach chorałowych z pierwszej połowy XIX wieku = Symptoms of Decadence, *Curiosa*, or Witnesses of a Forgotten Performance Practice? An Unusual Transmission of Plaintchant in Polish Sources from the First Half of the 19th Century // *Additamenta Musicologica Lublinensia*. 2010, Nr. 1 (6), p. 101-125, 127-151.
213. *Kamolowa, Danuta and Krystyna Muszyńska, red.* Zbiory rękopisów w bibliotekach i muzeach w Polsce. Warszawa: Biblioteka Narodowa, 1988.
214. *Kubieniec, Jakub*. Krakowska tradycja czy tradycje? O krakowskim oficjum w średniowieczu = Cracow Tradition or Traditions? On the Medieval Office in Cracow // *Additamenta Musicologica Lublinensia*. 2010, Nr. 1(6), p. 153-177, 179-203.
215. *Morawska, Katarzyna*. Renesans 1500–1600. [Historia muzyki polskiej, tom II]. Warszawa: Sutkowski Edition, 1996
216. *Morawski, Jerzy, red.* *Musica Medii Aevi*. T. 1-7. Kraków: Polskie Wydawnictwo Muzyczne, 1965-1977.
217. _____. Kultura chorałowa w średniowiecznym Krakowie // *Muzyka*. 1982, Nr. 2 (27), p. 37-42.
218. _____. Recytatyw liturgiczny w średniowiecznej Polsce: wersety – lekcje – oracje. [Historia muzyki polskiej, tom XI]. Warszawa: Sutkowski Edition Warsaw, 1996.
219. _____. Muzikos pagrindų vadovėliai Vilniuje XVIII a. pabaigoje // *Menotyra*. 1995, Nr. 1, p. 11-23.
220. *Pikulik, Jerzy*. Święty Wojciech w Polskiej muzyce średniowiecznej. Warszawa: Instytut Wydawniczy Pax, 1996.
221. *Sutkowski, Adam*. Cechy paleograficzne notacje muzycznych w polskich rękopisach średniowiecznych // *Musica medii aevi*. T. 1. / redakcja:

- Jerzy Morawski. Kraków: Polskie wydawnictwo muzyczne, 1965. Psl. 53-67.
222. *Węgrzyn-Klisowska, Walentyna*. Rola Śląska w kształtowaniu Polskiej kultury muzycznej w średniowieczu // *Musica Antiqua* 7, Bydgoszcz: n.p., 1985, 393-400.
223. *Wiśniewski, Piotr*. Terminacje psalmowe w rękopiśmiennym Antifonarzu Płockim z XIV wieku // *Additamenta Musicologica Lublinensia*. 2007, p. 25-38.
224. *Witkowska-Zaremba, Elżbieta*. *Ars musica w krakowskich traktatach muzycznych XVI wieku*. Kraków: PWM, 1986.

Bendroji grigalistika, viduramžiu ir bažnytinės muzikos tyrinėjimai

225. *Agustoni, Luigi & Göschl, Johannes Berchmans*. Einführung in die Interpretation des gregorianischen Chorals. / Bnd. 1-2. Regensburg: Bosse, 1987-1991.
226. *Boyce, James John, O. Carm.* The Medieval Carmelite Office Tradition. // *Acta Musicologica*. 1990, Nr. 62, p. 119-151.
227. *Boyce, James John, O. Carm.* Rhymed Office Responsory Verses: Style Characteristics and Musical Significance. (nepublikuotas straipsnis).
228. *Cardine, Eugene*. Vue d'ensemble sur le chant gregorien. // *Etudes gregoriennes*. 1977, Nr. 16, p. 173-192.
229. *Cardine, Eugene*. *Semiologia gregoriana: Note raccolte dalle lezioni tenute*. Roma, 1968.
230. _____. *Gregorian Semiology*. Solesmes, 1982.
231. *Crocker, Richard*. Gregorian studies in the twenty-first century // *Plainsong and Medieval Music*. 1995, Nr. 4, p. 33-86.
232. *Crocker, Richard, and David Hiley, eds.* The Early Middle Ages to 1300. 2d ed. Vol. 2 of The New Oxford History of Music. Oxford and New York: Oxford University Press, 1990.
233. *Czagány, Zsuzsa, Kiss, Gábor and Papp, Ágnes*. A Catalogue of the Ordinarium-Melodies in Eastern Europe. Budapest: Privately printed, n.d.
234. *Czagány, Zsuzsa*. *Corpus Antiphonarium Officii — Ecclesiarum Centralis Europae: II/A Bamberg (Pars Temporalis)*. Budapest: Institute for Musicology, 1994.
235. _____. *Corpus Antiphonarium Officii — Ecclesiarum Centralis Europae: III/A Praha (Temporale)*. Budapest: Institute for Musicology, 1996.
236. *van Deusen, Nancy*. Institutional Context and Musical Construct: A Paradigm in Medieval France. // *Laborare fratres in unum: Festschrift László Dobszay zum 60. Geburtstag / edited by Janka Szendrei and David Hiley*, 53-61. Hildesheim–Zürich: Weidmann, 1995.
237. *Dobszay, László*. Plainchant in Medieval Hungary // *Journal of the Plainsong and Medieval Music Society*. 1990, Nr. 13, p. 49-78.

238. *Dobszay, László, ed.* Cantus Planus: Papers Read at the 6th Meeting. Vol. 1-2. Budapest: Hungarian Academy of Sciences, Institute for Musicology, 1995.
239. *Dobszay, László & Prószték, Gábor.* Corpus Antiphonarium Officii – Ecclesiarum Centralis Europae: A preliminary Report. Budapest: Institute for Musicology, 1988.
240. *Dobszay, László.* Corpus Antiphonarium Officii — Ecclesiarum Centralis Europae: I/A Salzburg (Pars Temporalis). Budapest: Institute for Musicology, 1990.
241. *Dobszay, László & Takáts, Judit.* A Sequentia=The Sequence. Budapest: Hungarian Academy of Sciences – Liszt Ferenc Music Academy, 2006.
242. *Dybdahl, Audun, Ledang, Ola Kai and Petersen, Nils Holger, eds.* Gregorian Chant and Medieval Music. Proceedings from The Nordic Festival and Conference of Gregorian Chant Trondheim, St. Olavs Wake, 1997. Trondheim: Tapir Publishers, 1998.
243. *Fassler, Margot E. & Baltzer, Rebecca A., eds.* The Divine Office in the Latin Middle Ages. Methodology and Source Studies, Regional Developments, Hagiography. Oxford–New York: Oxford University Press, 2000.
244. *Fellerer, Karl Gustav, ed.* Geschichte der Katholischen Kirchenmusik. Bnd. 1-2. Kassel: Bärenreiter, 1972-76.
245. *Ferretti, Dom Paolo, O.S.B.* Esthétique grégorienne ou traité des formes musicales du chant grégorien. Solesmes, 1938.
246. *Gonczarowa, Wiktoria.* O manuskryptach klasztoru oo. bernardynów w Wilnie // Nasza Przeszłość. 1994, tom 82, s. 299-321.
247. *Goncharova, Victoria.* Latin Chant Manuscripts in Library Collections in the Baltic Countries and the Ukraine // Cantus Planus: Papers Read at the 6th Meeting, Eger, Hungary, 1993. Vol. 1. Budapest: Hungarian Academy of Sciences, Institute for Musicology, 1995. p. 321-352.
248. *Jeffery, Peter.* Re-Envisioning Past Musical Cultures: Ethnomusicology in the Study of Gregorian Chant. Chicago and London: University of Chicago Press, 1992.
249. *Hayburn, Robert F.* Papal Legislation on Sacred Music. 95 A.D. to 1977 A.D. Harrison, NY: Roman Catholic Books, 2009.
250. *Heisler, Maria-Elisabeth.* Die Problematik des 'germanischen' oder 'deutschen' Choraldialekts. // Studia Musicologica Academiae Scientiarum Hungaricae. 1985, Nr. 27, p. 67-82.
251. *Hiley, David.* Western Plainchant: A Handbook. Oxford: Clarendon Press, 1993.
252. *Hucke, Helmut.* Towards a New Historical View of Gregorian Chant // Journal of American Musicological Society. 1980, Nr. 3 (33), p. 437-467.
253. *Hughes, Andrew.* Late Medieval Liturgical Offices: Resources for Electronic Research: Texts. Toronto: Pontifical Institute of Mediaeval Studies, 1994.

254. _____. Late Medieval Plainchant for the Divine Office // Music as Concept and Practice in the Late Middle Ages. Vol. 3.1. of The New Oxford History of Music / edited by Reinhard Strohm & Bonnie J. Blackburn. Oxford–New York: Oxford University Press, 2001, p. 31-96.
255. *Huglo, Michael, and Peres, Marcel, eds.* Aspects de la musique liturgique au Moyen Age: Actes des Colloques de Royaumont de 1986, 1987 et 1988. Paris: Editions Creaphis, 1991.
256. *Jocabsson, Ritva Maria & Haug, Andreas.* Versified Office // Grove Music Online. <http://www.oxfordmusiconline.com/subscriber/article/grove/music/43100>
257. *Karp, Theodore.* An Introduction to the Post-Tridentine Mass Proper, Part I: Text, Part II: Music Examples; CD: Selected Post-Tridentine Chants, performed by the Schola Antiqua of Chicago, directed by Calvin Bower / Musicological Studies and Documents 54. Middleton: American Institute of Musicology, 2005)
258. *Levy, Keneth.* Gregorian Chant and the Carolingians. Princeton: Princeton University Press, 1998.
201. *McKinnon, James.* The Advent Project: The Later-Seventh-Century Creation of the Roman Mass Proper. Berkeley-Los Angeles-London: University of California Press, 2000.
201. *Page, Christopher.* The Christian West and its Singers. The First Thousand Years. New Haven and London: Yale University Press, 2010.
202. *Servatius, Viveca.* Cantus sororum. Musik- und liturgiegeschichtliche Studien zu den Antiphonen des birgittinischen Eigenrepertoires. Nebst 91 Transkriptionen. Acta Universitatis Upsaliensis. Studia musicologica Upsaliensia. Nova series 12. Uppsala, 1990
203. *Stäblein, Bruno.* Schriftbild der einstimmigen Musik. Leipzig: Deutsche Verlag für Musik, 1975.
204. *Treitler, Leo.* Homer and Gregory: The Transmission of Epic Poetry and Plainchant // The Musical Quarterly. 1974, Nr. 3 (60), p. 333-372.
205. _____. 'Centonate' Chant: *Üble Flickwerk* or *E pluribus unus*? // Journal of the American Musicological Society. 1975, Nr. 1 (28), p. 1-23.
206. _____. Oral, Written, and Literate Process in the Transmission of Medieval Music // Speculum. 1981, Nr. 56, p. 471-491.
207. _____. The Early History of Music Writing in the West // Journal of American Musicological Society. 1982, Nr. 2 (35), p. 237-279.
208. _____. The Politics of the Reception: Tailoring the Present as Fulfilment of a Desired Past // Journal of Royal Musical Association. 1991, Nr. 116, p. 280-98.
209. _____. The 'Unwritten' and 'Written' Transmission of Medieval Chant and the Start-up of Musical Notation // Journal of Musicology. 1992, Nr. 2 (10), p. 131-91.

210. *Wagner, Peter*. Einführung in die gregorianischen Melodien: Ein Handbuch der Choralwissenschaft. Bnd. 1-3. Leipzig: Breitkopf & Härtel, 1911-1921.

Bažnyčios istorijos ir kultūros LDK ir Lenkijoje šaltiniai ir tyrinėjimai

Šaltiniai:

211. *Čiurinskas, Mintautas*. Šv. Kazimiero gyvenimo ir kulto istorijos šaltiniai. [Fontes ecclesiastici historiae Lithuaniae / 3] / sudarė, vertė, įvadą ir paaiškinimus parašė Mintautas Čiurinskas. Vilnius: Aidai, 2003.
212. _____. Ankstyvieji šv. Kazimiero „gyvenimai“. [Fontes ecclesiastici historiae Lithuaniae / 4] / sudarė, įvadą ir paaiškinimus parašė Mintautas Čiurinskas. Vilnius: Aidai, 2004.
213. *Fijałek, Jan i Semkowicz, Władisław, red.* Codex diplomaticus ecclesiae cathedralis necnon dioeceseos Vilmensis. Volumen I (1387-1597) = Kodeks dyplomaticzny katedry I Diecezji Wileńskiej. Tom I (1387-1597). / wydali Jan Fijałek i Władisław Semkowicz. [druk niniejszego tomu rozpoczęto 2 r. 1938 – ukończono w r. 1948]. Kraków: Nakładem Polskiej Akademji umiejętności, 1948.
214. _____. Codex diplomaticus ecclesiae cathedralis necnon dioeceseos Vilmensis. Volumen I (1387-1597) / Kodeks dyplomaticzny katedry I Diecezji Wileńskiej. Tom I (1387-1597). / wydali Jan Fijałek i Władisław Semkowicz. [Zeszyt osobny. Przedmowa i wstęp]. Kraków: Secesja, 1994.
215. _____. Codex diplomaticus ecclesiae cathedralis necnon dioeceseos Vilmensis. Volumen I (1387-1597) / Kodeks dyplomaticzny katedry I Diecezji Wileńskiej. Tom I (1387-1597). / wydali Jan Fijałek i Władisław Semkowicz. [Indeksy]. Kraków: Secesja, 1994.
216. *Jatulis, Paulius, red.* Codex Mednicensis seu Samogitiae Dioecesis. Pars I / collegit Paulus Jatulis. Roma: Academia Litwana Catholica Scientiarum, 1984
217. *Jovaiša, Liudas, sud.* Žemaičių vyskupijos vizitacija (1579). [Fontes ecclesiastici historiae Lithuaniae / 1] / Tekstą parengė, iš lot. k. vertė ir rodykles sudarė Liudas Jovaiša. Vilnius: Aidai, 1998.
218. *Leonavičiūtė, Inga*. 1009 metai: Šv. Brunono Kverfurtiečio misija. [Fontes ecclesiastici historiae Lithuaniae / 5]. Vilnius: Aidai, 2006.
219. *Mažvydas, Martynas*. Katekizmas ir kiti raštai. Vilnius: Baltos lankos, 1993.
220. *Michellini, Guido*. Martyno Mažvydo raštai ir jų šaltiniai. Vilnius: Mokslo ir Enciklopedijų leidybos institutas, 2000.
221. Monumenta Poloniae Historica = Pominki Dziejowe Polski / wydł August Bielowski. Tom 1. Lwów: Nakładem Własnym, 1864.
222. *Pakarklis, P., sud.* Popiežių bulės dėl kryptiaus žygių prieš prūsus ir lietuvius XIII a. Vilnius: Mintis, 1987.

223. *Pašuta, V. ir Štal, I. reng.* Gedimino laiškai. Vilnius: Mintis, 1966.
224. *Rabikauskas, Paulus, red.* Relationes Status Dioecesium in Magno Ducatu Lituaniae. Vol. 1. Dioeceses Vilnensis et Samogitiae. / Pluribus adlaborantibus in unum redegit Paulus Rabikauskas, S.I. Romae: Sectio Historica Academiae Lituanae Catholicae Scientiarum, 1971.
225. _____. Relationes Status Dioecesium in Magno Ducatu Lituaniae. Vol. 2. / Pluribus adlaborantibus in unum redegit Paulus Rabikauskas, S.I. Romae: Academia Lituana Catholica Scientiarum, 1978.
226. Vyskupo Ignoto Jokūbo Masalskio Kauno dekanato vizitacija 1782 m. (Serija: Fontes Historiae Lituaniae, Vol. VI) / Sudarė ir parengė Vytautas Jogėla. Vilnius, 2001.
227. Breslaujos dekanato vizitacija 1782-1783 m. (Serija: Fontes Historiae Lituaniae, Vol. VII). / Parengė Romualdas Firkovičius. Vilnius: Katalikų akademija, 2008.
228. Ukmergės dekanato vizitacija 1784 m. (Serija: Fontes Historiae Lituaniae, Vol. VIII). / Parengė Sigitas Jegelevičius. Vilnius: Katalikų akademija, 2009.
229. Pabaisko dekanato vizitacija 1782-1784 m. (Serija: Fontes Historiae Lituaniae, Vol. IX). / Parengė Algirdas Baliulis. Vilnius: Katalikų akademija, 2010.
230. Žemaičių vyskupijos vizitacija 1675–1677 m. = Acta visitationum sub domino Casimiro Pac episcopo Samogitiae anno 1675 et 1677 conscripta / Lietuvių katalikų mokslo akademija; [Parengė Mindaugas Paknys]. (Serija: Fontes historiae Lituaniae = Lietuvos istorijos šaltiniai; t. 10). Vilnius: Katalikų akademija, 2011.

Studijos:

231. *Adomonis, T.* Lietuvos XIV–XVI amžių miniatiūros // Menotyra. 1967, Nr. 1, p. 203-242.
232. *Aleksandravičiūtė, Aleksandra, sud.* Tridento visuotinio Bažnyčios susirinkimo (1545-1563) įtaka Lietuvos kultūra: Susirinkimo idėjų suvokimas ir sklaida Vidurio Europos rytuose: mokslo straipsnių ir studijų rinkinys. Vilnius: Kultūros, filosofijos ir meno institutas, 2009.
233. *Ališauskas, Vytautas, Jaszcholt, Tomasz, Jovaiša, Liudas ir Paknys, Mindaugas.* Lietuvos katalikų dvasininkai XIV–XVI a. (Serija B: Bažnyčios istorijos studijos, II). Vilnius: Aidai, 2009.
234. *Ališauskas, Vytautas, sud.* Krikščionybės Lietuvoje istorija / Sudarytojas Vytautas Ališauskas. / Autoriai: Darius Baronas, Remigijus Černius, Liudas Jovaiša, Mindaugas Paknys, Eligijus Raila, Arūnas Streikus, Paulius Subačius. Vilnius: Aidai, 2006.
235. *Baronas, Darius, sud.* Pirmieji pranciškonų žingsniai Lietuvoje. XIII-XVII a. [Studia Franciscana Lithuanica / 1]. Vilnius: Aidai, 2006.
236. _____. *Vilniaus pranciškonų kankiniai ir jų kultas XIV-XX a.* [Studia Franciscana Lithuanica / 4] / Istorinė studija ir šaltiniai. Vilnius: Aidai, 2010.

237. *Błaszczak, Grzegorz*. Diecezja Żmudzka od XV do początku XVII wieku. Poznań: Wydawnictwo naukowe uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Poznaniu, 1993.
238. *Buczek, Karol*. Pierwsze biskupstwa polskie. Kraków: Universitas, 1995.
239. *Gidžiūnas, Viktoras*. Pranciškonų observantų – bernardinų gyvenimas ir veikla Lietuvoje XV ir XVI amž. Roma: Lietuvių katlikų mokslo akademija, 1982.
240. _____. Vienuolijos Lietuvoje // Lietuvių enciklopedija. T. 15. II leidimas. Vilnius: Lietuvos enciklopedijų redakcija, 1991.
241. _____. De Fratibus Minoribus in Lituania. Usque ad definitivam introductionem observantiae (1245-1517). Pars I. Romae, 1950.
242. _____. De missionibus Fratrum Minorum in Lituania (Saec. XIII et XIV). Romae, 1950.
243. _____. Šv. Benedikto regulos vienuoliai Lietuvoje. / Atspaudas iš LKMA Metraščio VI tomo, 1-185 psl. Roma, 1985.
242. *Ivinskis, Antanas, sud.* Žemaičių istorijos virsmas: iš 750 metų perspektyvos. Vilnius: Aidai, 2004.
243. *Jakubowski, Zbigniew*. Polityczne i kulturowe aspekty kultu biskupa krakowskiego Stanisława w Polsce i Czechach w średniowieczu Częstochowa: Wydawnictwo wyższej szkoły pedagogicznej w Częstochowie, 1988.
244. *Jovaiša, Liudas, sud.* Benediktiniškoji tradicija Lietuvoje. Vilnius: Aidai, 2008.
245. *Jučas, Mečislovas*. Krikščionybės kelias į Lietuvą. Vilnius: Baltos lankos, 2000.
246. _____. Lietuvos parapijos XV-XVIII a. Vilnius: Aidai, 2007.
247. *Labuda, Gerard*. Święty Wojciech w działaniu, w tradycji i w legendzie // Święty Wojciech w tradycji i kulturze europejskiej / red. Kazimierz Śmigł, 57-98. Gniezno: Prymasowskie Wydawnictwo Gaudentinum, 1992.
248. *Łatak, Kazimierz, CRL i Makarchyk, Irena, red.* Przemijanie i trwanie: Kanonicy Regularni Laterańscy w dawney i współczesnej Polsce. Materiały z Międzynarodowej Konferencji zorganizowanej z okazji 600-lecia fundacji opactwa Bożego Ciała w Krakowie. Kraków, 2010.
249. *Ochmański, Jerzy*. Biskupstwo wileńskie w średniowieczu. Poznań, 1972.
250. *Rabikauskas, Paulius*. Krikščioniškoji Lietuva: istorija, hagiografija, šaltinio-tyra / sudarytojas Liudas Jovaiša. Vilnius: Aidai, 2002.
251. _____. Vilniaus akademija ir Lietuvos jėzuitai /sudarytojas Liudas Jovaiša. Vilnius: Aidai, 2002.
252. *Radziwiński, Andrzej*. Duchowieństwo kapituł katedralnych w Polsce XIV i XV w. na tle porównawczym: Studium nad rekrutacją i drogami awansu. Toruń: Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 1995.
253. *Sawicki, Jakub*. Concilia Poloniae. Źródła i studia krytyczne. T. 2: Synody diecezji Wileńskiej i ich statuty. Warszawa: Nak. Tow. Naukowego Warszawskiego, 1948.

254. *Slavėnas, Erikas*. Trys manuskriptai iš Lietuvos Mokslų Akademijos bibliotekos // Menotyra. 1991, Nr. 18, p. 41-56.
255. *Stopka, Krzysztof*. Szkoły katedralne metropolii gnieźnieńskiej w średnio-wieczu: Studia nad kształceniem kleru polskiego w wiekach średnich. Kraków: Polska Akademia Umiejætności, 1994.
256. *Wisłocki, Władisław*. Catalogus codicum manuseriptorum bibliothecae Universitatis Jagellonicae Cracoviensis. Kraków: Typis Universitatis Jagellonicae, 1877-1881.
257. *Włodarski, Bronisław, red.* Chronologia polska. Warszawa: Państwowa wydawnictwo naukowe, 1957.

Bažnyčios istorija ir liturgika

258. *Fortescue, Adrian*. The Mass. A Study of the Roman Liturgy. Boonville, New York: Preserving Christian Publications, 2007 (Third reprinting).
259. *Harper, John*. The forms and Orders of Western Liturgy from the Tenth to the Eighteenth Century: A Historical Introduction and Guide for Students and Musicians. Oxford: Clarendon Press, 1996.
260. *Jones, Cheslyn, Wainwright, Geoffry and Yarnold, Edward eds.* Study of Liturgy. London: SPCK, 1983.
261. *Jungmann, Josef A.* Missarum sollemnia: eine genetische Erklärung der römischen Messe. 2 vols. Vienna 1948; 5th ed. 1962; 6th ed. 1966.
262. *Kajackas, Algimantas*. Bažnyčia liturgijoje: Liturgijos raida istorijoje. Kaunas: Lietuvos katechetikos centras, 1998.
263. *Lenzenwnger, Josef ir kt.* Katalikų Bažnyčios istorija. I ir II dalys. Vilnius: Katalikų pasaulis, 1996-1997.
264. *Lillie, Eva Louise and Petersen, Nils Hoger, eds.* Liturgy and the Arts in the Middle Ages. Studies in Honour of C. Clifford Flanigan. Copenhagen: Museum Tusculanum Press, 1996.
265. *Reifenberg, G. Hermann*. Fundamental Liturgie: Grundelemente des christlichen Gottesdienstes. Klosterneuburg, 1978.
266. *Taft, Robert, S.J.* The Liturgy of the Hours in East and West: The Origins of the Divine Office and Its Meaning for Today. 2d rev. ed. Collegeville, MN: The Liturgical Press, 1993.
267. *Vogel, Cyrille*. Medieval Liturgy: An Introduction to the Sources. Washington, D.C.: The Pastoral Press, 1986.

Viduramžių ir ankstyvųjų Naujųjų amžių kultūra ir istorija

268. *Bredero, Adriaan Hendrik*. Christendom and Christianity in the Middle Ages: The Relations between Religion, Church, and Society / Translated by Reinder Bruinsma. Michigan: William B. Eerdmans Publishing Company, 1994.

269. *Davies, Norman*. God's Playground: A History of Poland. 2 vols. Oxford: Clarendon Press, 1981.
270. *Davies, Norman*. Dievo žaislas: Lenkijos istorija. I tomas. Nuo seniausių laikų iki 1795 metų. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 1998.
271. *Du Cange et al.* Glossarium mediae et infimae latinitatis. Niort: L. Favre, 1883-1887. <http://ducange.enc.sorbonne.fr>
272. *Feigelmanas, Nojus*. Lietuvos inkunabulai. Vilnius: Vaga, 1975.
273. *Fried, Johannes*. Otto III und Boleslaw Chrobry: das Widmungsbild des Aachener Evangeliars, der "Akt von Gnesen" und das frühe polnische und ungarische Königtum; eine Bildanalyse und ihre historische Folgen. Stuttgart: Steiner-Verlag Wiesbaden, 1989.
274. *Grudziński, Tadeusz*. Boleslaus, called also the Bountiful, and bishop Stanislaus: The Story of a Conflict. Warszawa: Interpress Publishers, 1985.
275. *Gülke, Peter*. Mönche, Bürger, Minnesänger: Musik in der Gesellschaft des europäischen Mittelalters. Leipzig: Koehler & Amelang, 1975.
276. *Ivinskis, Zenonas*. Lietuvos istorija. Iki Vytauto Didžiojo mirties. Roma: Lietuvių katalikų mokslų akademija, 1978.
277. *Kantor, Marvin*. The Origins of Christianity in Bohemia: Sources and Commentary. Evanston, IL.: Northwestern University Press, 1990.
278. *Knowles, David, ed.* The Monastic Constitutions of Lanfranc. Toronto and New York: Thomas Nelson and Sons Ltd., 1951.
279. *Kürbis, Brygida, ed.* Chronica Poloniae Maioris. 2d ed. Vol. 8 of the Monumenta Poloniae Historica. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Nauk, 1970.
280. *Le Goff, Jacques, ed.* The Medieval World / Translated by Lydia G. Cochrane. London: Parkgate Books, 1997 (Orig. ed.: L'Uomo Medievale. Roma-Bari: Laterza & Figli Spa, 1987).
281. *Le Goff, Jacques*. Histoire et mémoire. Paris: Gallimard, 1988.
282. *Ле Гофф, Жак*. Цивилизация средневекового Запада. Москва: Прогресс, 1992.
283. *Miodońska, Barbara*. Małopolskie malarstwo książkowe 1320-1540. Warszawa: Wydawnictwo naukowe PWN, 1993.
284. *Möller, Harmut und Stephan, Rudolf, red.* Die Musik des Mittelalters. Vol. 2, Neues Handbuch der Musikwissenschaft / red. Carl Dahlhaus. Laarber: Laarber-Verlag, 1991.
285. *Ochmanskis, Ježis*. Senoji Lietuva. Vilnius: Mintis, 1996.
286. *Pernoud, Régine*. La Vierge et les Saints au Moyen Âge. Paris: Bartillat, 1998.
287. *Vauchez, André*. La sainteté en occident aux derniers siècles du Moyen Age. Rome: Ecole Française de Rome, 1988.
288. *Vladimirovas, Levas*. Knygos istorija: Senovė. Viduramžiai. Renesansas. XVI-XVII amžius. Vilnius: Mokslo, 1979.
289. *Wandycz, Damian S., ed.* Studies in Polish Civilisation: Selected Papers Presented at the First Congress of the Polish Institute of Arts and Sciences in America, November 25, 26, 27, 1966 in New York. New

York: Institute on Eastern Central Europe, Columbia University and the Polish Institute of Arts and Sciences in America, n.d.

290. *Wandycz, Piotr S.* Laisvės kaina: Vidurio Rytų Europos istorija nuo viduramžių iki dabarties. Vilnius: Baltos lankos, 1997.

PRIEDAI

1. Kalendoriai	321
2. Agendos ir ritualai	330
3. Šv. Kazimiero oficijus	338
4. VUB/F45-9/10/16 giesmių sąrašai	345
5. Kai kurių giesmynų turiniai ir indeksai	352
6. Švč. Trejybės rimuoto oficijaus tekstai	360
7. Švč. Trejybės ir Kristaus Kūno Oficijų palyginimo lentelės	364
8. Giesmių palyginimo lentelės	376
9. D. Ketvirtadienio mišiolų rubrikos	480

PRIEDAS 1.

DIES	MENSIS & FESTUS	TYPUS FESTI	FESTUS SECUNDUM MISSALE GNESENSE 1555	TYPUS FESTI SECUNDUM MISSGNESEN_1555	FESTUS SECUNDUM MISSALE CRACOVIENSE 1545	TYPUS FESTI SECUNDUM MCR_1545
3	IANVARIIL. Erasmi Episcopi & martyris	<i>duplex, ad libitum.</i>	IANVARIIVS. Octava S. Ioannis euangeliste.	<i>iiij lectionum</i>	—	—
1	FEBRVARIIL. Brigidae Virginis,	<i>duplex.</i>	FEBRVARIIVS. Brigide virginis	<i>iiij lectionum</i>	—	—
6	Dorotheae virg. & mart.	<i>duplex</i>	Dorothee virginis & martyris	<i>duplex</i>		
9	Apolloniae Virg. & mart.	<i>duplex</i>	Apollonie virginis & martyris	<i>iiij lectionum</i>		
1	MARTII. Albini Conf. & Pontif. / In dioaeesi Gneznensi. cum comm. Feriae, si occurrat in Quadragesima.	<i>duplex</i>	MARCIVS. Albini Conf. & Pontif.	<i>duplex</i>	MARTIVS. Albini episcopi & confess.	<i>duplex</i>
4	Casimiri Confessoris.	<i>duplex</i>	Translatio sancti Venceslai	<i>ix lectionum</i>	Translatio Venceslai mart.	<i>duplex</i>
5	Translatio S. Venceslai mart.	<i>duplex, cum comm.</i>	—		—	
9	Cyrilli & Methodii Pontif. & Confess. / in dioaeesi Gneznensi: nam quadraginta Martyrum transfertur in sequentem diem.	<i>Feriae semiduplex</i>	Cirulli & Metudij	<i>ix lectionum</i>	Cirulli & Metu[dii]	<i>duplex</i>
17	Gertrudis virgini. / in dioecesi Gneznensi	<i>semiduplex</i>	Gertrudis virginis	<i>ix lectionum</i>	Gertrudis virginis	<i>duplex</i>
23	APRILIS. Adalberti Episcopi & martyris.	<i>duplex, cum Octava. semiduplex, cum</i>	APRILIS. Adalberti episcopi & martiris	<i>duplex maius duplex</i>	APRILIS. Adalberti episcopi & mar. Georgii militi martyris	<i>duplex duplex</i>
24	Georgii martyris,	<i>commemor. Octavae. duplex, cum comm.</i>	Georgii martiris			
25	Marci Euangelistae.	<i>Octav. semiduplex, cum</i>	Marci Euangelistae	<i>Letania maior duplex</i>	Marci euangeliste	<i>duplex</i>
26	Cleti & Marcellini Pontif. & mart.	<i>comm. Octav.</i>	—		—	

DIES	MENSIS & FESTUS	TYPUS FESTI	FESTUS SECUNDUM MISSALE GNESENSE 1555	TYPUS FESTI SECUNDUM MISSGNESEN_1555	FESTUS SECUNDUM MISSALE CRACOVIENSE 1545	TYPUS FESTI SECUNDUM MCR_1545
29	Petri mart.	<i>duplex, cum comm. Octav.</i>	Petri noui martyris	<i>Clavis penthecostes, comm.</i>	Petri martyris	<i>duplex</i>
30	Octava S. Adalberti.	<i>duplex</i>	Octava sancti Adalberti.	<i>iii lectionum</i>	—	
2	MAIL. Athanasij Episc. & Confess. In Plocensi autem Ecclesia, S. Sigismundi	<i>duplex, cum comm. S. Sigismundi Regis & mart. IX Lect. duplex</i>	MAIVS. Athanasij Episcopi & confessoris	<i>duplex</i>	MAIVS. Sigismundi regis & martiris	<i>duplex</i>
4	Floriani militis & mart.	<i>duplex cum Octava</i>	Floriani martiris	<i>ix lectionum</i>	Floriani militi martiris	<i>duplex</i>
5	De Octava		Gothardi pontificis	<i>commemoratio</i>	Gothardi episcopi confess.	<i>commemoratio</i>
6	Joannis ante Portam Latinam	<i>duplex, cum commem. Octavae.</i>	Joannis ante Portam Latinam	<i>ix lectionum</i>	Joannis ante Portam Latinam	<i>duplex</i>
7				<i>semiduplex</i>		
8	De Octava	<i>duplex cum Octava.</i>	—	<i>duplex</i>	—	<i>duplex</i>
9	Stanislai Episcopi & mart.	<i>duplex, cum commem. Octavae.</i>	Stanislai Episcopi & mart.	<i>iiij lectionum</i>	Stanislai Episcopi & mart.	
10	Gregorii Nazianzeni Episc. & Confess. Apparitio S. Michaelis Archangeli,	<i>duplex, cum commem. Octavarum & SS. martyrum Gordiani & Epimachi, ac nona de eisdem Lectione.</i>	Apparitio sancti Michaelis Gordiani & Epimachi martyrum	<i>commemoratio</i>	Translatio Nicolai episcopi confessoris Gordiani & Epimachi martyrum	<i>commemoratio</i>
11		<i>duplex</i>	—		Octava Floriani.	<i>ix lectionum</i>
12	Octava S. Floriani. Alibi de Octava S. Stanislai. Nerei, Achillei, & Domitillae virg. atque Pancratij mart.	<i>semiduplex, cum comm. Octavae S. Stanislai.</i>	Nerei, Achillei, & Pangratij mart.	<i>commemoratio</i>	Nerei & sociorum martyrum	<i>commemoratio</i>
13		<i>duplex. Cum commem. Octavae S. Stanislai in diaecesi</i>	Seruacij episcopi	<i>duplex</i>	—	<i>commemoratio</i>
14	De Octava S. Stanislai. Servatii Episcopi & Confess.	<i>Stanislai in diaecesi Gneznensi: cum comm. S. Bonifacii martyris.</i>	—	—	Seruacij episcopi confessoris	<i>ix lectionum</i>
15	De Octava S. Stanislai. Octava S. Stanislai	<i>duplex</i>	Octava sancti Stanislai	<i>iiij lectionum</i>	Octava Stanislai hic tenetur Sophie cum filiabus mart.	<i>duplex</i>

DIES	MENSIS & FESTUS	TYPUS FESTI	FESTUS SECUNDUM MISSALE GNESENSE 1555	TYPUS FESTI SECUNDUM MISSGNESEN_1555	FESTUS SECUNDUM MISSALE CRACOVIENSE 1545	TYPUS FESTI SECUNDUM MCR_1545
16 19	IVNII. Bennonis Episc. Confess. Bonifacii mart.	<i>duplex semiduplex</i>	— Geruasij & Prothasij martirum	<i>ix lectionum</i>	— Geruasij & Prothasij mart.	<i>duplex</i>
13	IVLII. Margaritae virginis & martyr. nam S. Anacleti, transferetur in 16. Julii.	<i>duplex semiduplex</i>	IVLIVS. Margarethe virginis	<i>duplex</i>	IVLIVS. Margarethe virginis	<i>duplex</i>
15 16	Divisionis Apostolorum Andreae & Benedicti Polonorum mart. In dioecesi Gneznenis, S. Anacleti autem die sequenti.	<i>duplex duplex</i>	Diuisio apostolorum Andree & benedicti polonorum	<i>duplex iij lectionum</i>	Diuisio apostolorum —	<i>duplex</i>
16.	AVGVSTI. Hyacinthi Confessoris vel S. Rochi Conf. Translatio S. Casimiri Dominica proxima post Oc. Assumpt. B. Mariae Virg.	<i>duplex, cum comm. Oct. Assumpt. B. Mariae Virg. duplex</i>	AVGVSTVS. Arnolphi Confessoris	<i>commemoratio</i>	AVGVSTVS. Arnolphi episcopi & confessoris	<i>commemoratio</i>
14	SEPTEMBRIS. Thyrsi, & Dalmati & sociorum martyrum, In Uladislaviensi dioecesi.	<i>duplex</i>	SEPTEMBER. Exaltatio S. Crucis Cornelij &	<i>duplex commemoratio</i>	SEPTEMBER. Exaltatio S. Crucis Cornelij & ci.	<i>duplex commemoratio</i>
27	Translatio S. Stanislai.	<i>duplex</i>	Translatio sancti Stanislai	<i>duplex duplex</i>	Translatio Stanislai episcopi & martiris	<i>duplex</i>
28	Venceslai mart. in Cathedrali praesertim Cracoviensi Ecclesia, alibi	<i>duplex cum Octava</i>	Venceslai martiris	<i>duplex duplex maius duplex</i>	Venceslai militis martiris	<i>duplex</i>
29 30	sine Octava. Michaelis Archangeli. Hieronymi Presbyteri Confess. & Doctor.	<i>[duplex] duplex duplex, cum comm. Octavae Sancti Venceslai.</i>	Michaelis Archangeli Jeronymi confessoris		Michaelis archangeli Hieronymi confessoris doctoris	<i>duplex duplex</i>

DIES	MENSIS & FESTUS	TYPUS FESTI	FESTUS SECUNDUM MISSALE GNESNENSE 1555	TYPUS FESTI SECUNDUM MISSGNESN_1555	FESTUS SECUNDUM MISSALE CRACOVIENSE 1545	TYPUS FESTI SECUNDUM MCR_1545
1	OCTOBRIS. Cosmae & Damiani mart.	<i>duplex, cum comm.</i> <i>Oct. & S. Remigii</i> <i>Episc. & Conf. cum</i> <i>ix Lect.</i>	OCTOBER. Remigij & sociorum eius	<i>iiij lectionum</i>	OCTOBER. Remigij & sociorum eius	<i>commemoratio</i>
2	De Octava S. Venceslai.		Leodegarij episcopi	<i>iiij lectionum</i>	Leodegarij episcopi & mart.	<i>commemoratio</i>
3	De Octava S. Venceslai.		—		—	
4	S. Francisci Confess.	<i>duplex, cum</i> <i>commem. Octavae.</i> <i>duplex</i>	Francisci Confessoris	<i>duplex</i>	Francisci confesoris	<i>duplex</i>
5	Octava S. Venceslai.		—	—	Octava Venceslai	<i>ix lectionum</i>
10	Officium Gratiarum actionis por victoria ex Turcis obtenta.	<i>duplex</i> <i>duplex</i>	Gereonis & sociorum eius	<i>duplex</i>	Gereonis & sociorum martirum	<i>duplex</i>
15			Heduigis electe	<i>duplex</i>	Heduigis electe	<i>duplex</i>
17			—		—	
20	Hedvigis viduae. Translatio S. Adalberti mart. Patr. Pol.		Translatio sancti Adalberti	<i>duplex</i>	Translation Adalberti episcopi & martiris	<i>duplex</i>
12	NOVEMBRIS. Benedicti, Joannis, Matthaei, Isaaci atque Christini fratrum martyrum. nam S. martini Papae & martyris transfertur in sequentem diem.	<i>duplex</i> <i>semiduplex</i>	NOVEMBER. Quinque fratrum. Joannis & sociorum	<i>ix lectionum</i>	NOVEMBER. Quinque fratrum polonorum	<i>duplex</i>
13		<i>duplex</i>	Briccij episcopi	<i>ix lectionum</i>	Briccij episcopi	<i>duplex</i>
19	Josaphat Archiepisc. Poloc. Elisabeth viduae.	<i>duplex, cum comm.</i> <i>S. Pontiani & nona</i> <i>Lectioe.</i>	Elisabeth vidue	<i>duplex</i>	Elisabeth electe	<i>duplex</i>
4.	DECEMBRIS. Barbarae virg. & mart.	<i>duplex, cum comm.</i> <i>Feriae.</i>	DECEMBER. Barbare virginis	<i>ix lectionum</i>	DECEMBER. Barbare virginis & martiris	<i>duplex</i>

DIES	MENSIS & FESTUS	TYPUS FESTI	FESTUS SECUNDUM MISSALE ROMANUM 1642	TYPUS FESTI SECUNDUM MISSALE ROMANUM 1642
3	IANVARIIL. Erasmi Episcopi & martyris	<i>duplex, ad libitum.</i>	IANVARIIVS. Octava S. Ioannis.	<i>duplex cum commemoratione Octavae SS. Innocentium</i>
1	FEBRVARIIL. Brigidae Virginis,	<i>duplex.</i>	FEBRVARIIVS. Ignatij Episcopi & martyris	<i>semiduplex</i>
6	Dorotheae virg. & mart.	<i>duplex</i>	Dorotheae virginis & martyris	—
9	Apolloniae Virg. & mart.	<i>duplex</i>	Apolloniae virginis & martyris	—
1	MARTIL. Albini Conf. & Pontif. / In dioecesi Gneznensi. cum comm. Feriae, si occurrat in	<i>duplex</i>	MARTIVS. —	
4	Quadragesima. Casimiri Confessoris.	<i>duplex duplex, cum comm. Feriae semiduplex</i>	Casimiri Confessoris —	<i>semiduplex & commemorat. S. Lucij Papae & martyris.</i>
5			—	
9	Translatio S. Venceslai mart. Cyrilli & Methodii Pontif. & Confess. / in dioecesi Gneznensi:	<i>semiduplex</i>	Quadragesima Martyrum	<i>semiduplex</i>
17	nam quadragesima Martyrum transfertur in sequentem diem. Gertrudis virgini. / in dioecesi Gneznensi		Patritij Episcopi & Confessoris	<i>Commemoratio</i>
23	APRILIS. Adalberti Episcopi & martyris.	<i>duplex, cum Octava.</i>	APRILIS. Georgij martyris	<i>semiduplex</i>
24	Georgii martyris,	<i>semiduplex, cum commemor. Octavae.</i>	—	

DIES	MENSIS & FESTUS	TYPUS FESTI	FESTUS SECUNDUM MISSALE ROMANUM 1642	TYPUS FESTI SECUNDUM MISSALE ROMANUM 1642
25	Marci Euangelistae.	<i>duplex, cum comm. Octav.</i>	Marci Euangelistae	<i>duplex</i>
26	Cleti & Marcellini Pontif. & mart.	<i>semiduplex, cum comm. Octav.</i>	Cleti * Marcellini Pontificum & martyrum	<i>semiduplex</i>
29	Petri mart.	<i>duplex, cum comm. Octav.</i>	Petri martyr	<i>semiduplex</i>
30	Octava S. Adalberti.	<i>duplex</i>	Catharinae Senensis virginis.	<i>semiduplex</i>
	MAII.		MAIUS.	
2	Athanasij Episc. & Confess.	<i>duplex, cum comm. S. Sigismundi Regis & mart. IX Lect.</i>	Athanasij Episcopi & confessoris	<i>duplex</i>
4	In Plocensi autem Ecclesia, S. Sigismundi	<i>duplex</i>	Monicae viduae	—
5	Floriani militis & mart.	<i>duplex cum Octava</i>	—	
6	De Octava Joannis ante Portam Latinam	<i>duplex, cum commem. Octavae.</i>	Joannis ante Portam Latinam	<i>duplex</i>
7			Stanislai Episcopi & martyr	<i>semiduplex</i>
8	De Octava	<i>duplex cum Octava.</i>	Apparitio S. Michaëlis Archangeli	<i>duplex</i>
9	Stanislai Episcopi & mart. Gregorii Nazianzeni Episc. & Confess.	<i>duplex, cum commem. Octavae.</i>	Gregorii Nazianzeni Episc. & Confess.	<i>duplex</i>
10	Apparitio S. Michaelis Archangeli,	<i>duplex, cum commem. Octavarum & SS. martyrum Gordiani & Epimachi, ac nona de eisdem Lectione.</i>	Gordiani & Epimachi martyrum	—
11	Octava S. Floriani. Alibi de Octava S. Stanislai.	<i>duplex</i>	—	
12	Nerei, Achillei, & Domitillae virg. atque Pancratij mart.	<i>semiduplex, cum comm. Octavae S. Stanislai.</i>	Nerei, Achillei, & Domitillae virg. atque Pancratij mart.	<i>semiduplex</i>
13	De Octava S. Stanislai.		—	

DIES	MENSIS & FESTUS	TYPUS FESTI	FESTUS SECUNDUM MISSALE ROMANUM 1642	TYPUS FESTI SECUNDUM MISSALE ROMANUM 1642
13	Servatii Episcopi & Confess.	<i>duplex. Cum commem. Octavae S. Stanislai in diaecesi Gneznensi:</i>	—	
14	De Octava S. Stanislai.	<i>cum comm. S. Bonifacii martyris.</i>	Bonifacij martyris	—
15	Octava S. Stanislai	<i>duplex</i>	—	
	IVNII.		IVNIVS.	
16	Bennonis Episc. Confess.	<i>duplex</i>	—	
19	Bonifacii mart.	<i>semiduplex</i>	Geruasij & Protasij martyrum	—
	IVLII.		IVLIVS.	
13	Margaritae virginis & martyr. nam S. Anacleti, transferetur in 16.	<i>duplex semiduplex</i>	Anacleti Papae & martyr	<i>semiduplex</i>
15	Julii.	<i>duplex</i>	—	
16	Divisionis Apostolorum Andreae & Benedicti Polonorum mart. In dioecesi Gneznensis, S. Anacleti autem die sequenti.	<i>duplex</i>	—	
	AVGVSTI.		AVGVSTVS.	
16.	Hyacinthi Confessoris vel S. Rochi Conf. Translatio S. Casimiri Dominica proxima post Oc. Assumpt. B. Mariae Virg.	<i>duplex, cum comm. Oct. Assumpt. B. Mariae Virg. duplex</i>	Hyacinthi Confessoris	<i>duplex cum commemoratione Octavarum Assumptionis & S. Laurentij.</i>

DIES	MENSIS & FESTUS	TYPUS FESTI	FESTUS SECUNDUM MISSALE ROMANUM 1642	TYPUS FESTI SECUNDUM MISSALE ROMANUM 1642
	SEPTEMBRIS.		SEPTEMBER.	
14	Thyrsi, & Oalmati & sociorum martyrum. In Uladislaviensi dioecesi.	<i>duplex</i>	Exaltatio S. Crucis	<i>duplex cum commem. Octavae Natiuitatis B. Mariae.</i>
27	Translatio S. Stanislai.	<i>duplex</i>	Cosmae & Damiani martyrum	<i>semiduplex</i>
28	Venceslai mart. in Cathedrali praesertim Cracoviensi Ecclesia, alibi sine Octava.	<i>duplex cum Octava [duplex]</i>	—	
29	Michaelis Archangeli.	<i>duplex</i>	Dedicatio S. Michaëlis Archangeli	<i>duplex</i>
30	Hieronymi Presbyteri Confess. & Doctor.	<i>duplex, cum comm. Octavae Sancti Venceslai.</i>	Hieronymi Presbyteri Conf. & Eccl. Doct.	<i>duplex</i>
	OCTOBRIS.		OCTOBER.	
1	Cosmae & Damiani mart.	<i>duplex, cum comm. Oct. & S. Remigii Episc. & Conf. cum ix Lect.</i>	Remigij Episcopi & Confessoris	—
2	De Octava S. Venceslai.		—	
3	De Octava S. Venceslai.		—	
4	S. Francisci Confess.	<i>duplex, cum commem. Octavae.</i>	Francisci Confessoris	<i>duplex</i>
5	Octava S. Venceslai.	<i>duplex</i>	Placidi & sociorum martyrum	—
10	Officium Gratiarum actionis por victoria ex Turcis obtenta.		—	
17	Hedvigis viduae.	<i>duplex</i>	—	
20	Translatio S. Adalberti mart. Patr. Pol.	<i>duplex</i>	—	

DIES	MENSIS & FESTUS	TYPUS FESTI	FESTUS SECUNDUM MISSALE ROMANUM 1642	TYPUS FESTI SECUNDUM MISSALE ROMANUM 1642
12	NOVEMBRIS. Benedicti, Joannis, Matthaei, Isaaci atque Christini fratrum martyrum. nam S. martini Papae & martyris transfertur in sequentem diem.	<i>duplex</i> <i>semiduplex</i>	NOVEMBER. Martini Papae & martyris.	<i>semiduplex</i>
13	Josaphat Archiepisc. Poloc.	<i>duplex</i>	—	
19	Elisabeth viduae.	<i>duplex, cum comm. S. Pon-</i> <i>tiani & nona Lectione.</i>	Pontiani Papae & martyris	—
4.	DECEMBRIS. Barbarae virg. & mart.	<i>duplex, cum comm. Feriae.</i>	DECEMBER. Barbarae virginis & martyris	<i>commemoratio</i>

PRIEDAS 2.
AGENDOS IR RITUALAI

Turiniai ir indeksai

**AGENDA SIVE EXEQUIALE DIVINORUM SACRAMENTORUM PER VENERABLEM
VIRUM DOMINUM MARTINUM CANONICUM VILNENSI DYOECESIS EDITA.**
(Impressum in Gdano per me: Conradum Homgharten: Anno Domini millesimo
quadringentesimo nonagesimonono: Et finitur est secunda feria ante festum Barnabe)

REGISTRUM (in fine libelli):

In hoc libello continentur ea que sequuntur secundum ordinem et primo:

- Ordo ad visitandum infirmum cum sancta unctione
- Ordo sepulture mortuorum
- Consecratio sive exorcismus salis et aque dominicis diebus.
- Collecte dominicis diebus post aspersionem aque benedictę dicende.
- Ordo ad baptisandum pueros.
- Introductio mulieris post partum.
- Introductio sponse post nuptias.
- Introductio mulieris mortue pius pertum
- Absolutio super mortuum excommunicatum
- Forma absolutionis in mortis articulo.
- Ordo ad communicandi sacerdotem infirmum.
- Benedictiones tempore paschali super commestibilia.
- Copula matrimonialis et modus copulandi cum benedictione annulorum.
- Benedictio speculi.
- Benedictio super mulierem infirmam in partu
- Benedictio mulieris post partum ut communice hominibus.
- Benedictio nove domus.
- Benedictio super peregrinos.
- Benedictio super auenam.
- Collecte in die Sancti Marci sive in Rogationibus ad processionem dicende.
- Modus introducendi Novi pastoris in suam ecclesiam.

Agenda parva. In commodiorem vsum Sacerdotum Prouinciæ Poloniæ conscripta. Superium permissu. Vilnæ: Typis Academiae Societatis Iesu, Anno M. DC. XXX.

(NB. Su Žemaičių semionarijos bibliotekos lipduku. Turinys – knygelės gale. Kai kurios klausimų-atsakymų formuluotės pateikiamos trimis kalbomis: lenkiškai, lietuviškai (rytų aukštaičių tarne) ir vokiškai.)

INDEX RERUM:

Generalis doctrina ad Sacramentorum administrationem.	fol: 3
Imploratio diuini auxilij ante administrationem Sacramentorum	fol: 4
Benedictio salis ad vsum Batismi	fol: 4
Benedictio aquæ, cum ex fonte S. haberi non potest	fol: 5
Præparatio eius qui administrat Baptismum	fol: 6*
Ritus baptizandi masculum et femellam	fol: 8
Infirmi pueri baptismus	fol: 31
Modus copulandi matrimonio	fol: 32
Forma inscribendi coniugatos in libro	fol: 43
Forma denunciationes faciendi	fol: 44
Modus introducendi mulierem in Ecclesiam post consumatum matrimonium.	fol: 45
Pro fuganda sterilitate mulieris precesiones	fol: 49
Introductio mulieris in Ecclesiam post partum	fol: 52
Modus communicandi infirmum	fol: 55
Ritus administrandi extremam vnctionem	fol: 64
In infirmi visitatione quid Sacerdotem facere oporteat	fol: 80
De benedictionibus faciendis generalis doctrina	fol: 85
Ritus consecrandi aquam benedictam	fol: 86
Benedictio fontis Baptismi extra tempora quibus consecratur	fol: 91
Reconciliatio pallarum corporalium, et linteaminum sacrorum post eorum ablutionem	fol: 96
Modus peragendi processionem in Ascensione Domini**	fol: 97
Modus peragendi processionem in Pentecostes**	fol: 98
Benedictio herbarum in festo Assumptionis B.V.	fol: 99
Benedictio panis et aquæ in festo S. Agathæ	fol: 104
Benedictio auenæ in festo S. Stephani	fol: 106
Benedictio potus in festo S. Ioannis Euangelistæ	fol: 108
Benedictio auri, thurris et myrrhæ, in festo Epiphniæ	fol: 109
Benedictio cuiuslibet incensi	fol: 111
Benedictio candelarum, extra festum purificaionis	fol: 112

* Iš tiesų žodelytis “fol:” naudojamas tik iki 5 imtinai, toliau rašomi tik skaičiai, t.y. ne “fol: 6”, bet “6”.

** Visi skyriai pažymėti dviem žvaigždutėmis yra perrašyti į atskirą bylą.

Benedictio Agni Paschalis in festo Paschæ	fol: 113
Benedictio ouorum et panis in eodem festo	fol: 114
Benedictio olei simplicis pro infirmi	fol: 115
Benedictio lacticiniorum	fol: 117
Benedictio communis ad omnia	fol: 117
Benedictio nouorum fructuum	fol: 118
Benedictio nouæ domus	fol: 118
Benedictio domorum alia.	fol: 121
Benedictio loci.	fol: 122
Benedictio thalami	fol: 123
Benedictio nouæ nauis	fol: 124
Benedictio aquarum.	fol: 125
Benedictio frugum et vinearum	fol: 126
Benedictio contra tempestates.	fol: 127
Benedictio contra vastantia fructus terram, etc.	fol: 128
Modus thurificandi in vesperis.	fol: 131
Modus depellendi maleficia.	fol: 132
Conductus minor.**	fol: 133
Conductus maior.	fol: 138
Conductus paruulorum	fol: 141
Benedictio iter ingredientium	fol: 142
Forma inscribendi baptizatos	fol: 142

FINIS

RITUALE SACRAMENTORUM
AC
ALIARUM ECCLESIAE
CEREMONIARUM,

Ex Rituali, iuxta decretum Synodi
provinc: Petricovien: edito, depromptum
ad uniformem Ecclesiarum Regni Polon:
& M. Ducatus Lith. usum: insuper
aliquibus auctum

Cum scitu et Permissu Officii.
VILNÆ. Typis Acad: Soc: IESV
AD. MDCLXXV

[NB. Ranka ant titulinio puslapio įrašyta: *Collegij Pinscensis*]

*

Turinys:

ADMONITIO BREVIS quae in Sacramentorum administratione servanda sint	[2]
DE SACRAMENTO Baptismi rite administrando	1
BENEDICTIO SALIS ad vsvm Babtismi	3
BENEDICTIO AQVAE PRO baptismo	4
ORDO BAPTISMI PARVVLRVM	5
ORDO MINISTRANDI Sacramentvm Poenitentiae	22
DE SACRAMENTO MATRIMONII	26
RITVS CELEBRANDI MATRIMONIVM	27
Forma scribendi Coniugatos in libro	37
MODVS INTRODVCENDI MVLIEREM in Ecclesiam	39
DE BENEDICTIONE mvlieris post partvm	41
ORDO MINISTRANDI SACRAM COMMVNIONEM Extra sacrum quolibet tempore	44
ORDO MINISTRANDI SACRAMENTVM EXTREMAE VNCTIONIS	52
DE VISITATIONE INFIRMORVM	59
DE BENEDICTIONIBVS Regvlae Generales	64
ORDO ad faciendam Aquam benedictam	65
BENEDICTIO FONTIS BAPTISMI, Extra Sabbathum Paschae & Pentecostes, cum aqua consecrata non habetur, ex Rituali Romano	70
Reconciliatio pallarum, corporalium, & linteaminum sacrorum post eorum ablutionem	75
MODVS PERAGENDI PROCESSIONEM In Festo Ascensionis Domini	76
MODVS PERAGENDI PROCESSIONEM in Die S. Pentecostes	77
IN FESTO ASSVMPTIONIS B. MARIAE VIRGINIS. Benedictio herbarvm et processio	78
BENEDICTIO PANIS ET AQUA, In Festo S. Agathae contra ignis pericvlvm	82
IN FESTO S. STEPHANI Benedictio Avenae	85

IN FESTO EPIPHANIAE BENEDICTIO AVRI, MYRRHAE, ET THVRIS	87
BENEDICTIO CVIVSCVNBQVE INCENSI	89
BENECITIO CANDELARVM extra diem Pvrificationis. B. M. B. Ex Rituali Romano	89
BENEDICTIONES ESCVLENTORUM, praesertim in Pascha	90
BENEDICTIO OVORVM	91
BENEDICTIO PANIS	91
BENEDICIO LACTICINIORVM	92
BENEDICTIO OLEI Simplicis ex Ritvali Romano	93
BENEDICTIO AD QVODCVNQVE Comestibile et Potabile	95
BENEDICTIO NOVORVM FRVCTVVM	95
BENEDICTIO DOMVS NOVAE	96
BENEDICTIO DOMORVM qvovis tempore facienda. Ex RITVALI	99
BENEDICTIO LOCI ex RITVALI ROMANO	100
BENEDICTIO THALAMI ex RITVALI ROMANO	100
BENEDICTIO NOVAE NAVIS ex RITVALI ROMANO	101
BENEDICTIO AQVARUM ET FLVMINUM	102
BENEDICTIO COMMVNIS SVPER FRVGES EG VINEAS	102
BENEDICTIO SEMINVM	103
BENEDICTIO HERBARVM V.G. RVTAE etc	104
BENEDICTIO ROSARIORVM vel Coronarum	105
BENEDICTIO VASORVM	106
BENEDICTIO RETIS	107
BENEDICTIO CONTRA AVES, VERMES, MVRES, VEL ALIA ANIMALIA FRVCTVS, TERRAM, AQVAS, Vastantia	108
BENEDICTIO IN PESTE ANIMALIVM	110
BENEDICTIO ITER INGREDIENTIVM	110
BENEDICTIO COMMVNIS	111
PRECES AD REPELLENDAM TEMPESTATEM	112
MALEFICIORVM ET INCANTANTIONVM DEPVLSIO	114
THURIFICATIONIS MODVS IN PRIMIS VESPERIS FESTI	117
CONDVCTVS FVNEBRIS MINOR	119
CONDVCTVS PARVVLORVM BAPTIZATORVM ANTE VSVM RATIONIS DFVNCTORVM	123
BENEDICTIO VEXILL BELLICI	125
BENEDICTIO ARMORUM	126
BENEDICTIO ENSIS	127
BENEDICTIO CRVCIS	128
BENEDICTIO IMAGINUM ISEU CHIRSTI, B.V. & aliorum Sanctorum	130
BENEDICTIO AD QVAMLIBET REM QVAM SVpra se aliquis portaverit	131
BENEDICTIO SALIS PRO OVIBVS QVANDO INFIRMANTVR	131
BENEDICTIO AQVAE SANCTI IGNATII	132
INDEX Eorum quae in hoc rituali continentur	[135-138]

III/19095 [*Missalia, breviaria, diurna officia B. Mariae aut reliqua officia ad usum ecclesiae catholicae Romanae edita. Antverpiae, ex off. Plantiniana, 1611*].

De Sacramento Baptismi	5-13	
Ordo Baptismi Parvvlorum	13-21	
De Baptismo Adultorum	22-23	
Ordo Baptismi Advltorum	24-45	
Ordo supplendi omissa super baptizatum	45-47	
Ritus seruandus, cum Episcopus baptizat	47-48	
Benedictio Fontis Baptismi extra Sabbatum Paschae et Pentecostes, cum aqua consecrata non habetur.	49-54	
De Sacramento Poenitentiae	53-57	
Absolutionis forma	57-58	
De absolutione ab Excommunicatione in foro exteriori		58-60
Ritus absoluendi excommunicatum iam mortuum		60-63
De Sanctissimo EVCHARISTIAE Sacramento	63-65	
Ordo ministrandi sacram Communionem	65-68	
De Communione Paschali	69-70	
De Communione infirmorum	70-75	
De Sacramento extremae Vnctionis.	75-78	
Ordo ministrandi Sacramentum extremae Vnxtionis		78-84
Septem Psalmi Poenitentiales, cum Litaniiis, [<i>Pro infirmis, dum sacro liniuntur Oleo, seu pro alia necessitate, dicuntur flexis genibus</i>]		84-100
Psalmus 6.	84-85	
Psalmus 31.	85-86	
Psalmus 37.	86-88	
Psalmus 50.	88-89	
Psalmus 101.	89-91	
Psalmus 129.	91-92	
Psalmus 142.	92-93	
Litaniae ¹	93-97	
Psalmus 69.	98-99	
Oratio	99-100	
De Visitatione et Cvra infirmorum	101-117	
Ordo commendationi animae.	118-141	
De Exeqviis ²	142-155	
OFFICIUM DEFVNCTORUM ³	156-216	
Ad Vesperas	156-166	
Ad Matvtinvm	167-198	
Ad Lavdes	198-207	

¹ Visų šventųjų litanija.

² Su kvadratine notacija užrašytomis giesmėmis.

³ Su kvadratine notacija užrašytomis giesmėmis i, kaip ir prieš tai einančiame skyriuje “De Exeqviis” .

De officio faciendo in exequijs, absente corpore defuncti, & in die tertio, septimo, trigesimo, & anniuersario.	207-209
De Exequijs paruulorum ⁴	209-216
De Sacramento Matrimonii	217-222
Ritus celebrandi matrimonij Sacramentum	220-222
De Benedictionibus	223-
De benedictione mulieris post partum	223-224
De benedictionibus Regulae generales	224-225
Ordo ad facientam Aquam benedictam	225-237
Benedictiones esculentorum, praesertim in Pascha	237-240
Benedictiones ab Episcopis, vel aliis facultatem habentibus, faciendae.	241-245
Benedictio imaginum Iesv Christi Domini nostri, B. Virginis mariae, & aliorum Sanctorum	245-246
Ritus benedicendi & imponendi primarium lapidem pro Ecclesia aedificanda, seruandus a Sacerdote facultatem habente ab Episcopo	246-252
Ritus benedicendi nouam Ecclesiam, seu Oratorium publicum, vt ibi sanctissimum Missae sacrificium celebrari possit	252-257
Ritus reconciliandi Ecclesiam violatam, si nondum erat ab Episcopo consecrata.	257-260
Ritus benedicendi nouum Coemeterium per Sacerdotem ab Episcopo delegatum	261-263
Ordo reconciliandi Coemeterium violatum, siue Ecclesiae contiguum sit, siue separatum, vbi Ecclesia non est polluta	263-264
De Processionibus	265-315
De Processione in die festo Purificationis beatae mariae semper Virginis ⁵ .	266-270
De Processione in die Palmarum ⁶	270-281
Ordo seruandus in Litaniarum amiorum Processione, quae die festo S. Marci celebratur.	281-283
De Processione in festo sanctissimi Corporis Christi ⁷	283-292
De Processione ad petendam pluuiam	292-294
Processio ad postulandam serenitatem	294-295
Preces ad repellendam tempestatem	296-298
Preces ad dicendae tempore penuriae & famis	298-299
Processio tempore mortalitatis et pestis	299-300
Preces dicendae in Litaniis tempore belli	300-304
Processio in quacumque tribulatione	305-306

⁴ Taip pat su antifonomis ir psalmėmis, ta pati notacija.

⁵ Su giesmėmis, užrašytomis kvadratine notacija.

⁶ Taip pat su giesmėmis.

⁷ Šiame procesijos aprašyme surašyti šie himnai): *Pange lingua gloriosi Corporis mysterium, Sacris solemnijis iuncta sint gaudia, Verbum supernum prodiens, Iesv nostra redemptio, Aeterne Rex altissime*, ir be notacijos – *Tantum ergo Sacramentum*.

Preces dicendae in Processione pro gratiarum actione	307-315	
De Processione in translatione sacrarum Reliquiarum insignium		315
DE EXORCIZANDIS OBSESSIS A DAEMONIO.	316-346	
Formulae scribendae in libris habendis apud Parochos, vt infra notatur.	347-353	
Forma describendi Baptizatos in primo libro	347-348	
Forma describendi Confirmatos in secundo libro	348-349	
Forma scribendi Coniugatos in tertio libro.	349-352	
Forma describendi statum animarum in quarto libro.	352-353	
Forma describendi defunctos in quinto libro.	353	
SVMMA PRIVILEGII PRINCIPVM BELGARVM	354.	

Privilegijos tekstas:

ALBERTUS & ISABELLA CLARA EVGENIA Archiduces Austriae, Duces Burgundiae, Brabantiae, etc. Serenissimi Belgarum Principes, Diplomatus suis sanxerunt; nequis praeter Balthasaris Moreti voluntatem, Missalia, Breuiaria, Diurna, Officia B. Mariae, aut reliqua Officia ad vsum Ecclesiae Catholicae Romanae edita, prout nunc aucta sunt & emendata, vel in posterum augenda vel emendanda, villo modo imprimat, aut alibi terrarum impressa, in has Inferiori Germaniae ditiones importet, vel aliave habeat. Qui secus faxit, confiscatione librorum, & alia graui poena mulctabitur; vti latius patet in litteris datis Bruxellae, XVII. Ianuarij, M.DC.XI.

PRIEDAS 3.
ŠV. KAZIMIERO OFICIJUS

VUB/III-14585 *Officium s. Casimiri confessoris M.D.Lithuaniae patroni ab Urbano VIII Pontifice maximo ad instantiam Illustrissimi ac Reuerendissimi Domini D. Abrahami Woyna D.G. Episcopi Vlnensis in dioecesi Vlnensi per Octauam recitari, concessum.*
Vilnae, Typis Academicis Societatis Jesv Anno Domini M.DC.XXXVIII. [1638]

Leidinyš priklausė Laterano reguliarišiams kaunauninkams, įsikyrusiems Vilniuje. [*Conuentus Vlnensis Canon[orum] Reg[ularium] Latt[eranensium] in Antocolo.*]

[3] psl.:

VRBANVS P.P VIII.
AD FVTVRVM REI MEMORIAM.

Cvm sicut Venerabilis Frater modernus Episcopus Vlnensis, Nobis nuper exponi fecit. Sanctus Casimirus Magni Ducatus Lithuaniae patronus existat, illiusque corpus multis miraculis ad hanc vsque aetatem clarus, in Ecclesia Vlnensi totius dicti Ducatus primaria religiose afferuetur, Nobis propterea dictus Episcopus, pro singulari, quem erga dictum Sanctum Casimirum gerit, deuotionis affectu, ac vt ipse Sanctus maiori in dies veneratione recolatur, humiliter supplicari fecit, vt in Dioecesi Vlnensi, & Ducatu huiusmodi, quod festum eiusdem Sancti Casimiri cum octaua ritu duplici celebretur, concedere de benignitate Apostolica dignaremur. Nos pijs dicti Episcopi votis, quantum cum Domino possumus benigne annuere, ipsumque specialibus fauoribus, & gratijs prosequi volentes, huiusmodi supplicationibus inclinati. De venerabilium Fratrum nostrorum, S. R. E. Cardinalium Sacris Ritibus praepositorum consilio, quod de coetero, si dictus Sanctus Casimirus est patronus principalis Ducatus Lithuaniae huiusmodi festum illius celebrari debeat sub ritu duplici, ac cum [psl. [4]] octaua, per totum Ducatum praefatum, iuxta Rubricas Breuiarij Romani de octauis, Apostolica auctoritate, tenore praesentium concedimus, & indulgemus. Non obstantibus Constitutionibus & Ordinationibus Apostolicis, caeterisque contrarijs quibscunque. Datum Romae apud Sanctum Petrum sub Annulo Piscatoris Die XIV. Februarij M.DC.XXXVI. Pontificatus Nostri Anno Tertiodecimo.

M. A. Maraldus.

[psl. 5]

OFFICIUM
S. CASIMIRI CONFESSORIS
M. D. LITHVANIAE PATRONI.
Duplex cum octaua.

4. Martij.

Officium totum sumitur de Communi Confessorum non Pontificum praeter propria que sequuntur.

Oratio

Deus, qui inter Regales delicias intactu a mundi illecebris spiritum sancti Casimiri Confessoris tui conseruasti, fac quaesumus, vt tui fideles ita in tuo amore firmentur: vt & terrana despiciant, & ad caelestia semper aspirent. Per Dominum ... . Amen.

[*ranka kai kurios vietos perrašytos, nubraukiant spausdintą tekstą. Su taisymais tekstas atrodo taip: Deus, qui inter Regales delicias et mundi illecebras sanctum Casimirum virtute constantiae reborasti quaesumus vt eius intercesione fideles terrena despiciant, & ad caelestia semper aspirent. Per Dominum.*]

In primo nocturno Lectiones. Iustus si morte praeoccupatus fuerit, &c. **cum reliquis de Communi Confessorum non Pontificum.**

In secundo Nocturno.

Lectio iiiij

Sanctus Casimirus patre Casimiro Tertio jageloniade Rege Poloniae, matre vero Elizabetha Austriaca, Alberti Romanorum Imperatoris filia religiosissima faemina natus, pueritiam & magnam adolescentiae partem sub optimis praeceptoribus in litterarum disciplinis, & studio virtutum exegit. Vbi autem eos adolescentiae annos attigit, quibus vt plurimum ceteri voluptati indulgere consueuerunt, mox sensibus & corpori suo frenum continentiae iniecit, iuueniles artus duro cilicio, & affiduis ieiunijs extenuando lectique Regalis abiecta mollitie, in nuda humo cubando. In more etiam positum habuit intempesta clā [clam ?; clara ?; clamorem ?] nocte sacras aedes adire, atque ante ipsarum [p. 6] vestibulum, posita in terra facie Diuinum numen exorare. In diuinae vero passionis contemplatione, vir Dei feruenti ac indefesso mentis studio verlabatur, tremendoque Missae sacrificio ita attentus, & mente in Deum erectus intererat, vt extra se plane rapi videretur.

R[esponsorium] Honestum.

Lectio v

Sermo ipsi alias difertissimo parcus & modestus, isque potissimum de virtutum excellentia, Dei laudibus, & proximorum in turpi vitiorum caeno voluntatum, ad saniolem mentem & vitae puritatem reductione. Catholicae religionis feruentissimus promotor extitit. Schisma Ruthenorum abolere studiosissime contendit, a patre quippe suo Casimiro, ferri legem fecit, ne Schismatici noua templa extruerent, neue extracta, vetustate collabentia restaurarent. Egenis, viduis, pupillis & oppressi nunquam defuit, ideoque, nomen sortitus erat patris & defensoris a fortuna humiliatorum. Virginitatem denique ab incunabilis plane vsque ad extremum vitae spiritum integram, intemertamque ewruauit: correptus enim graui aegritudine, mori potius, quam castitatis & puicitiae iacturam de medicorum consilio subire, constantissime elegit.

R[esponsorium] Amavit eum.

Lectio vj

Diem obitus sui diuinitus p̄cognouit, morboque inualescente sumpto sacro viatico perendie, prout praedixerat ipse sibi, astantibus Sacerdotibus & viris religiosis, animam purissimam carnis vinculo solutma in manus omnipotentis Dei commendans reddidit, aetatis suę anno vigesimoquinto: cuius corpus Vilnę in Ecclesia Cathedrali conditum honorifice quiescit. Post eius mortem exercitus Lithuanicus exiguus numero, ob subitanam & insperatam Mosci potentissime instructi irruptionem, voto

facto Beato Casimiro apparente ipso in aere quasi duce praeuio, de hoste ad interneccionem deleto, victoriam insignem reportauit. Puella Vriula nomine, morua Vilnae, a prentibus ad sepulchrum Sancti [p. 7] oblata, vitae superstes primae subito facta est. multi pretera caeci visum, claudi gressum, & infirmi sanitatem ad ipsius intercessionem recperutn, inque hodiernum diem recipiunt: mosntrante Deo singularem sui famuli sanctitatem. Hunc Lero Papa decimus in numerum Sanctorum retulit. Clemens vero Octauus Pont Max. eius momeria Duplicis celebirtatis officio frequentandam praecepit.

R[esponsorium] Iste homo.

In tertio nocturno Lectiones de Homil[ia] Sint lumbi vestri praecincti &c. vt in communi Confess. non Pontif. 9. lectio in Quadrag: de homil. feriae occurrentis.

V. Martij.

Secvnda die infra octavam. Translatio S. Venceslai marty. dupl.

VI. Martij.

Tertia die infra octavam.

In primo nocturno. Extra Quadreges. Lectiones de Scriptura occurrente. In Quadregesima autem.

Lectio i [De libro Sapientiae, Cap. 6]

Ad vos reges, sutn hi sermones mei: vt discatis sapientiam, & non excidatis. ...

R[esponsorium] Euge serue.

Lectio ii.

Praeoccupat qui se concupiscunt, vt illis se prior ostendat. ...

R[esponsorium] Iustus germinabit.

[psl. 8]

Lectio iij.

Cvra ergo disciplinę, dislectio est: & dilectio, custodia legum illius est: ...

R[esponsorium] Iste cognovit.

In secundo Nocturno.

De Sermone sancti Ioannis Chrysostomi.

De S. Philogono, ante medium.

Lectio iiij.

Ad hanc beatam requiem transijt Beatus Casimirus quenam igitur oratio par sit viri laudibus, quem Deus tam felici sorte dignatus est? Non est vlla. ...

R[esponsorium] Honestum fecit.

Lectio v.

Proinde quamuis nostrę facultates exiquae sint, minimique pretij, attamen, quae possumus, offerimus. ...

R[esponsorium] Amauit eum..

Lectio vj.

Vnde igitur laudationem illius auspicabimur? An a magistratu, quem spiritus illi tradidit gratia? ...

R[esponsorium] Iste homo.

In tertio Nocturno.

Lectio sancti Euangelij secundum Lucam.

Lectio vij. [*Cap. 12.*]

In illo tempore: Dixit Iesus discipulis suis: Sint lumbi vestri praecincti, & lucernae ardentes in manibus vestris. Et reliqua.

Homilia sancti Augustini Epicopi.

Serm 39 de Verbis Domini

Audstis modo Euangelium, quid monuerit nos, cautos nos faciens, & volens esse expeditos & paratos ad expectandum nouissima: vt post nouissima, quae sunt in hoc saeculo metuenda, succedat requie, quæ non habet finem. ...

R[esponsorium] Iste est qui.

Lectio viij.

Nonne spes nostra non est de hoc saeculo? Non amemus saeculum. Ab amore saeculi huius vocati sumus, vt aliud saeculum speremus, & diligamus. ...

R[esponsorium] Sint lumbi.

Lectio ix.

Et, vt osetenderet vnde dicebat, subiecit & ait: Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant bona facta vestra, & glorificent Patrem vestrum qui in coelis est. ...

Te Deum.

VII. Martij.

Qvarta die infra octavam. **S. Thomae de Aquino Confess. dupl.**

VIII. Marij.

Qvinta die infra octavam.

In primo nocturno. Extra Quadreges. Lectiones de Scriptura occurrente. In Quadragesima autem.

Lectio i [*De libro Sapientiae, Cap. 7*]

Svm quidem & ego mortalis homo similis omnibus, & ex genere terreni illius, qui prior factus est: & in ventre matris figuratus sum caro, decem mensium tempore coagulatus sum in sanguine, ex femine hominis, & delectamento somni conueniente. ...

R[esponsorium] Euge serue.

Lectio ii.

Propter hoc optaui, & datus est mihi sensus: & inuocaui, & venit in me psiritus sapientiae: & praeposuit illam regnis & sedibus, & diuitias nihil esse duxi in comparatione illius. ...

[psl. 9]

R[esponsorium] Iustus germinabit.

Lectio iij.

Venerunt autem mihi omnia bona pariter cum illa, & innumerabilis honestas per manus illius: ...

R[esponsorium] Iste cognouit.

In secundo nocturno.

Ex libro *Moralium S. Gregorij Papae* Deridetur iusti simplicitas &c. vt in *Breuiario de Communi Confess. non Pontif.*

In tertio nocturno.

Lectio sancti Euangelij secundum Lucam.

Lectio vij. [*Cap. 12.*]

In illo tempore: Dixit Iesus discipulis suis: Sint lumbi vestri praecincti, & lucernae ardentes in manibus vestris. Et reliqua.

Homilia sancti Petri Chrysologi.

Ex serm: 24 post initium.

Nous ordo vigiliarum nouus habitus imperatur, Sint lumbi vestri praecincti. Nil de vestitu, nil de calceamentis, nil de ipsius occursus apparatu serui vigiles admonentur, sed tota in praecingendis lumbis mandatur cura, tota in constringendis lumbis statuitur vis precepti, addito lucernarum solatio tantum, sine quo nec noctis aperitur obscuritas, nec venientis diei clarescit aspectus.

R[esponsorium] Iste est qui.

[p. 10.]

Lectio viij.

Cingulum quidem est proprie indicium seruituis, quod & discursus expeditos reddat, & faciat obsequentes. ...

R[esponsorium] Sint lumbi.

Lectio ix.

Hinc est ergo, quod principaliter Dominus lumbos nostros astringi iubet balteo castitatis, & totum carnis nostrae pendulum, fluidum, resolutum constringi mandat continua zona virtutis; vt carne fuccincta, ad Domini occursum liber, velox, expeditus nostrae mentis reddatur incessus. ...

Te Deum laudamus.

IX. Martij.

Sexta die infra octavam. *Quadragesima martyrum, semidupl.*

X. Martij.

Septima die infra octavam.

In primo nocturno.

De libro Sapientiae, Cap. 1

Lectio i

Corona sapientiae, timor Domini, replens pacem & salutis fructum: & vidit, & dinumeravit eam: vtraque autem sunt dona Dei. ...

[psl. 11]

R[esponsorium] Euge serue.

Lectio ii.

Timor Domini expellit peccatum: nam qui sine timore est, non poterit iustificari: iracundia enim animositatis illius, subuersio illius. est. ...

R[esponsorium] Iustus germinabit.

Lectio iij.

Sapientia enim & disciplina, timor Domini: & quod beneplacitum est illi, fies & mansuetudo, & adimplebit thesauros illius. ...

R[esponsorium] Iste cognouit.

In secundo Nocturno.

Sermo sancti Bernardi Abbatis.

Serm. 1 de sancto Victore.

Lectio iiij.

Sancti Casimiri vita, & gloria specialis, non tam ad gloriam, quam ad virtutem prouocat omnes, qui recto sunt corde. Non recti plane, sed peruersi est animi, ante quaerere gloriam, quam exercere virtutem; & velle coronari, qui legitime non certauerit. ...

R[esponsorium] Honestum fecit.

Lectio v.

Virtus gradus ad gloriam: virtus, mater gloriae est. [psl. 12] Fallax gloria, & vana est pulchritudo, quam illa non parturiuit.

R[esponsorium] Amauit eum.

Lectio vj.

Aemulemur in viro sobrium victum, deuotum affectum aemulemur mansuetudinem spiritus, castimoniam corporis, oris custodima, animi puritatem, ponere fraenum irae, & modum lingue, dormirie parcius, orare frequentius, commonere nosmetipsos psalmis, hymnis, & canticis spiritualibus, diebus iungere nocetes, & diuinis laudibus occupare aemulermus charismata meliora. Aemulemur, inquam, quod extitit liberalis in pauperes, patiesn ad peccantes, benignus ad omnes. Hoc enim melius. In his forma est, cui imprimamur: in miraculis gloria, a qua reprimamur. Illa laetificent, ist aedificent: moueant illa, ista promoueant.

R[esponsorium] Iste homo.

In tertio nocturno.

Lectio sancti Euangelij secundum Lucam.

Lectio vij. [Cap. 12.]

In illo tempore: Dixit Iesus discipulis suis: Sint lumbi vestri praecincti, & lucernae ardentes in manibus vestris. Et reliqua.

Homilia sancti Petri Chrysologi.

Vnde supra.

Discumbenti homini Deus adstat, & adstat in caelestibus: epulanti seruo feruit Dominus, & feruit accinctus: ...

R[esponsorium] Iste est qui.

Lectio viij.

Faciet & ille transitus suos, quia transiens ministrabit illis: de dominatione ad fidelium suorum pia transiet & migrabit obsequia, ad te de misericordi patre seuerissimum transibit in iudicem.

[p. 13.]

R[esponsorium] Sint lumbi.

9. lectio homiliae feriae occurrentis.

XI. Martij.

OCTAVA S. CASIMIRI

In primo nocturno.

Beatus vir qui inuentus, &c. **vt in Breuiario de communi Confess. non Pontificis.**

In secundo Nocturno.

Sermo sancti Bernardi Abbatis.

Serm. 2 de sancto Victore.

Lectio iiiij.

Gaudete in Domino, dilectissimi, qui inter continua suae pietatis beneficia indulsit hominem mundo, cuius multi saluaretur exemplo. ...

R[esponsorium] Honestum fecit.

[psl. 14]

Lectio v.

Haec dies gloriosae migrationis eius, dies laetitiae cordis eius: exultemus, & laetemur in ea. Introituit in potentias Domini, gaudeamus: quia nunc potentior est ad slauandum. ...

R[esponsorium] Amauit eum.

Lectio vj.

O miles emerite, qui Christianae militiae duris laboribus Angelicę felicitatis requiem commutasti: respice ad imbelles Ū imbecilles commilitones tuos, qui inter hostiles gladios, & spirituales nequitias tuis laudibus occupamur. ...

R[esponsorium] Iste homo.

In tertio nocturno.

Lectio sancti Euangelij secundum Lucam.

Lectio vij. [Cap. 12.]

In illo tempore: Dixit Iesus discipulis suis: Sint lumbi vestri praecincti, & lucernae ardentes in manibus vestris. Et reliqua.

[psl. 15]

Homilia sancti Fulgenij Episcopi.

Ex Serm: de Confessoribus.

Si iustum Domini sermonem secundum litteram velimus accipere, nihil in eo commodi spiritalis possumus inuenire. ...

R[esponsorium] Iste est qui.

Lectio viij.

Ista, quae de Euangelio propsumus, cum Prophetis sermonibus conferamus.

Vtrumque enim Testamenti diuersa pro temporibus sacramenta; ...

R[esponsorium] Sint lumbi.

9. lectio homiliae feriae occurrentis.

PRIEDAS 4.
VUB/F45-9/10/16 GIESMIŲ SĄRAŠAI

VUB/F45-9

[Antifonalo fragmentas. Temporale. Švč. Trejybės oficijus be pradžios. T.y., prasisdeda nuo Matutinum I noktiurno ir tęsiasi iki Laudžių *ad Benedictus* antifonos, kuri užbaigiama F45-10. XVI a. 8 lapai, 37x54 cm]. Gotikinė notacija, 5 linijų sistema.

Sudaro vienovę su VUB/F45-10 ir VUB/F45-16, t.y. visi trys fragmentai yra neabejotinai iš to paties antifonalo ir nuosekliai pereina vienas į kitą.

Giesmių sąrašas:

- f. [1r]: *[Adesto unus Deus omnipotens] pater et filius et spiritus sanctus. Ps. Dne dns nr*
- f. [1r]: *Ant. Te unum in substancia. Ps. Celi enarant*
- f. [1r]: *Ant. Te semper idem esse uiuere. Ps. Domini est terra*
- f. [1r]: *Rubrica: V. Quis deus magnus / Sicut deus noster.*
- f. [1r]: *[Responsorium:] Benedicat nos Deus*
- f. [1v]: *Responsoriaus Benedicat nos Deus tęsinys su versikulu*
- f. [1v-2r]: *Responsorium: Benedictus dominus deus israhel*
- f. [2r-v]: *Responsorium Quis deus magnus su versikulu ir maž. doksologija*
- f. [2v]: *Rubrica: In II° n^o [In secundo nocturno]*
- f. [2v]: *Ant. Te inuocamus. Ps. Eructauit*
- f. [2v-3r]: *Ant. Spes nostra salus nostra. Ps. Deus noster [ranka, kokiam XVII a. užrašyta: Magnus Dominus]*
- f. [3r]: *Ant. Libera nos salua nos. Ps. Magnus dominus [ranka, kaip ir prieš tai, kokiam XVII a. užrašyta: Deus iudicium]*
- f. [3r]: *V. Benedicamus patrem et filum cum S.*
- f. [3r-v]: *Responsorium: Magnus Dominus et magna virtus eius.*
- f. [3v-4r]: *Responsorium: Gloria patri geniteque proli*
- f. [4r-v]: *Responsorium: Honor virtus et potestas su versikulu ir maž. doksologija*
- f. [4v]: *Rubrica: In III° n^o [In tertio nocturno]*
- f. [4v-5r]: *Ant. Karitas pater est gracia xpus. Ps. Cantate*
- f. [5r]: *Ant. Verax est pater veritas filius. Ps. Dominus regit ex*
- f. [5r]: *Ant. Una igitur patyr logos. Ps. Cantate*
- f. [5r]: *V. Benedictus es dne in firmamento celi. Lauda*
- f. [5r-6r]: *Responsorium Summe trinitati simplici deo su versikulu ir maž. doksologija*
- f. [6r-v]: *Responsorium Benedicamus patrem et filium cum sancto spiritu*
- f. [6v-7v]: *Responsorium Te deum patrem ingenitum su versikulu ir maž. doksologija*
- f. [7v]: *Versiculus Verbo domini celi firmati [sunt]*
- f. [7v]: *[Ad Laudes] Ant. O beata et benedicta et gloriosa trinitas su doksologija Tibi laus tibi gloria tibi graciaram actio. Ps. Dominus regnavit.*
- f. [7v-8r]: *[Ad Laudes] Ant. O beata et benedicta et gloriosa trinitas su invokacija Miserere miserere miserere nobis. Ps. Jubilate.*

- f. [8r]: [Ad Laudes] Ant. *O vera summa sempiterna trinitas* su doksologija *Tibi laus tibi gloria tibi graciaram actio*. Ps. *Deus deus [meus]*.
- f. [8r-v]: [Ad Laudes] Ant. *O vera summa sempiterna trinitas* su invokacija *Miserere miserere miserere nobis*. Ps. *Benedicite*.
- f. [8v]: [Ad Laudes] Ant. *Te iure [uire?] laudant te adorant* su doksologija *Tibi laus tibi gloria tibi graciaram actio*. Ps. *Laudate*.
- f. [8v]: Versus [?] *Verbo domini celi firmati sunt*. Et
- f. [8v]: [Ad Laudes. Ant. ad Benedictus] *Benedicta sit creatrix et gubernatrix*

VUB/F45-10

[Antifonalo fragmentas. 1 lapas. F45-9 tęsinys.]

- f. [1r] ...infinita seculorum secula.
- Rubrica: **Ad primam y[mnus]** Iam lucis, **a[ntiphona]** Adesto deus, **p[salmus]** Deus in nomine Confitemini. **Ad iij [tertiam] y[mnus]** Nunc sancte no[bis] **a[ntiphona]** Te unum **Ps.** legem pone. **R[esponsorium]** Quis deus magnus sicut deus noster. **V.** Tu es deus qui facis mi. Sicut deus. **Ad vi [sextam] a[ntiphona]** Te semper **Ps.** Defecit in sa. **R[esponsorium]** Benedicamus patrem et filium cum sancto spiritu. **V.** Laudemus et superexaltemus eum in s[ecula]. Cum sancto s[piritu]. **Ad ix [nonam] a[ntiphona]** Libera nos. **Ps.** Mirabilia. **R[esponsorium]** Benedictus es domine in firmamento celi. **V.** Laudabilis et gloriosus et superexaltatus in secula. in fir. **V.** Verbo domini celi. **In ii vesperis a[ntiphona]** Gloria tibi trinitas **Ps.** Dicit dominus, cum aliis sequentibus. **R[esponsorium]** Summe trinitati. **y[mnus]** O lux beata. **V.** Quis deus magnus sicut deus.
- f. [1r-v] Antiphona ad Magnificat: *Te gloriosus apostolorum chorus*.
- f. [1v] Rubrica: **Per ebdomadam Invitatorium** "Deum verum unum". Deinde f[er]ia secunda prime tres antiphonae cum psalmis et r[esponsor]ijs de primo nocturno cantentur, infra iiii [tertio nocturno?] alie tres a[ntiphonae] cum r[esponsor]ijs. Et sic per ordinem fiat **Laudes** "O beata trinitas" **sub una. Sequitur hystoria de corpore x [christo]**
- f. [1v] [Ad I Vesperas]. Antiphona: *Sacerdos in eternum*
- f. [1v] Antiphona: *Miserator Dominus*.

VUB/F45-16

[Antifonalo fragmentas. Iš to paties giesmyno, kaip F45-9 ir F45-10; F45-10 tęsinys]

Giesmių sąrašas iš Corpus Christi oficijaus (Hystoria de Corpore Christi) (pirmuose laužtiniuose skliaustuose realus lapo numeris, antruose – pieštuku VUB darbuotojų užrašytas lapo numeris)

fol [1][7]r

- Ant. [ant. *Miserator dominus* iš F45-10, pabaiga nuo žodžio *suorum* antrojo skiemens] ... *orum mirabilium*. Ps. *Confitebor*.
- Ant. *Calicem salutaris accipiam et sacrificabo hostiam laudis*. Ps. *Credidi*

- Ant. *Sicut nouelle olyuarum ecclesie filii sint in circuitu mense domini. Ps. B[ea]ti omnes.*
- Ant. *Qui pacem ponit fines ecclesie frumenti adype [frumenti – išskusta] saciat nos dominus. Ps. (fol [1][7]v) Lauda Ierusalem.*
- fol [1][7]v-fol [2][8]r
- Resp. *Homo quidam fecit cenam magnam su V. Venite comedite panem meum ir doksologija*
- fol [2][8]r
- Rubrica: [H]y[mnus] *Pange lingua. V. Panem celi dedit eis dominus all'a. Pane. Šalia ranka jau tikrai vélesniame amžiuje (tikėtina, kad XVI a. pab.–XVII a.) prirašyta: Panem de cielo sti eis ~~alla~~ [ir “alleluia” išskusta] Omne sectamentu[m] [testamentum?] habent.*
- fol [2][8]r-v
- Ant.adMg *O quam suavis est domine spiritus tuus... Ps. Magnificat*
- fol [2][8]v:
- Invitatorium *Xpistum regem adoremus dominantem gentibus. Qui se manducantibus dat spiritus pinguedinem. Ps. Venite*
- Rubrica [H]ymnus *Sacris solemnus. In I° n° an:*
- Antiphona *Fructum salutiferum gustandum dedit dominus mortis sue tempore. Ps. Beatus vir.*
- fol [2][8]v-[3][9]r:
- Antiphona *A fructu frumenti et vini multiplicati fideles in pace xpisti requiescunt. Ps. Cum inuoca[rem]*
- fol [3][9]r
- Antiphona *Communione calicis quo deus ipse sumitur non vitulorum sanguine congregauit nos dominus. Ps. Conseua me.*
- Rubrica *V. Panem de celi dedit eis all[elui]a.*
- fol [3][9]r-v
- Resp. *Immolabit hedum (?) multitudo filiorum israhel ad vesperam pasche. Et edent carnes et azimos panes. V. Pascha nostrum ymmolatus est xpistus itaque epulemur in azimis sinceritatis et veritatis. Et e.*
- fol [3][9]v-[4][10]r
- Resp. *Comeditis carnes et saturabimini panibus. Iste est panis quem dedit nobis dominus ad vescendum. V. Non moyses dedit nobis panem de celo sed pater meus dat uobis panem de celo verum. Iste est.*
- fol [4][10]r-[5][11]r:
- Resp. *Respexit helias ad caput suum subcinericium panem quem surgens comedit et bibit. Et ambulauit in fortitudine cibi illius usque ad montem dei. V. Si quis manducaueri ex hox pane uiuet ineternum. Et ambu. Gloria patri et filio et spiritui sancto. Et am.*
- fol [5][11]r:
- Rubrica *In II° n°*
- Antiphona *Memor sit dominus sacrificii nostri et holocaustum nostrum pingne fiat. Ps. Exaudiat te.*
- fol [5][11]r-v:

Antiphona *Paratur nobis mensa domini adversus omne qui tribulant nos.* [fol [5]
[11]v:] Ps. *Dominus regit.*

fol [5][11]v:

Antiphona *In voce exultacionis resonent epulantes in mensa domini.* Ps.
Quemadmodum.

Rubrica *V. Cibavit illos ex adype frumenti all[elui]a. Et de petra mel.*

fol [5][11]v-[6][12]r:

Resp. *Panis quem ego dabo caro mea est pro mundi vitalitigabant ergo in dei
dicentes. Quomodo potest hic nobis dare carnem suam ad manducandum.
V. Locutus est populus contra dominum anima nostra nauseat super cibo
isto leuissimo. Quomo.*

fol [6][12]r-v:

Resp. *Cenantibus illis accepit ihesus panem et benedixit ac fregit deditque
discipulis suis (et ait¹). Accipite et domedite hoc est corpus meus. V.
Dixerunt viri tabernaculi mei quis de carnibus eius ut saturemur. Accipi.*

fol [6][12]v-[7][13]r:

Resp. *Accipit ihesus calicem postquam cenavit dicens hic calix noum
testamentum est in meo sanguine. Hoc facite in meam
commemoracionem. V. Memoria memor ero et tabesce in me anima mea.
Hoc fa. Gloria patri et filio et spiritui sancto. Hoc fa.*

fol [7][13]r:

Rubrica *In III° n^o*

fol [7][13]r-v:

Antiphona *Introibo ad altare dei sumam xp[istu]m qui renouat iuventutem meam.* Ps.
Iudica me deus.

fol [7][13]v:

Antiphona *Cibavit nos dominus ex adype frumenti et de petra melle saturavit nos.* Ps.
Exultate.

fol [7][13]v-[8][14]r:

Antiphona *Exaltari tuo domine xpistum sumimus in quem cor et caro nostra exultat.*
Ps. *Quam dilecta.*

fol [8][14]r:

Rubrica *V. Educas panem de terra al[lleuia]. Et vinum letificet cor ho[minis].*

Resp. *Qui manducat meam carnem et bibit meum sanguinem. In me manet et
ego in illo. V. Non est alia nati o tam grandis que habeat deus
appropinquant sibi sicut deus noster adest nobis. In.*

fol [8][14]v:

Resp. *Misit me pater vivens² et ego viuo propter patrem. Et qui manducat me
viuet propter me. V. Cibavit eum dominus pane vite et intellectus³. Et qui.*

fol [8][14]v-[9][15]v:

---

¹ Prirašyta vėliau ir kita ranka.

² viršum teksto, jau penklinėje šie du žodžiai užrašyti kita tvarka: “viuens pater”.

³ Vėl viršum teksto penklinėje, akivaizdžiai vėlesniu laiku (pagal šriftą tikėtina, kad XVII a.) ir kita ranka užrašyta doksologija: “Gloria patri et filio et spiritui sancto”.

Resp. *Unus panis et unum corpus multi sumus. Omnes qui de uno pane et de uno calice participamus. V. Parasti in dulcedine tua pauperi deus qui habitare facis unanimes in domo. Omnes. Gloria patri et filo et spiritui [sancto].*

fol [9][15]v:

Rubrica *V. Posuit fines tuos pa[cem?]. Laudes*

Antiphona *Sapientia edificavit sibi dominum. Ps. Dominus regnavit*

Antiphona *Angelorum esca nutriiisti. Ps. Jubilate deo.*

fol [10][16]r:

Antiphona *Pinguis est panis xpisti. Ps. Deus deus.*

Antiphona *Sacerdotes sancti incensum et panes offerunt deo. Ps. Benedicite.*

Antiphona *Vincenti dabo manna absconditum. Ps. Laudate.*

fol [10][16]v:

Antiphona *Ego sum panis vivus qui de celo descendi. Ps. Benedictus.*

Rubrica *Ad primam R. Xpe fili dei viui mi[serere] n[obis] alleluia alleluia. V. Qui natus es de maria virgine. Ad teriam R. Panem celi dedit eis dominus alleluia alleluia. V. Panem angelorum manducavit homo alleluia. V. Cibavit eos. Ad VI R. Cibavit eos ex adype frumenti alleluia alleluia. V. Et de petra melle satura[bunt] eos alleluia. V. Educas pane de t. Ad IX R. Educas panem de terra alleluia alleluia. V. Et vinum letifi. V. Posuit fines tuos pa. In secundis vesperis an. Sapientia et Ps. Dixit dominus cum alijs ut heri. R. Respexit helyas. [H]y[mnus]. Pange li[ngua]. V. Panem.*

Giesmių sąrašas iš padalos su *De Regum* oficijumi:

[fol. 5r]

Ant. *...[re]-gi isti qui oues sunt qui quid fecerunt. Ps. Magnificat*

Ant. *Obsecro domine aufer iniquitatem serui tui quia inipienter egi. Ps. Magnificat*

[fol. 5r-v]

Ant. *Doleo super te frater mi ionatha amabilis valde super amorem mulierum sicut mater univum amat filium ita te diligebam sagitta ionathe nunquam abiti retrorsum nex declinavit slipens eius de bello et hasta eius non est auersa. Ps. Magnificat*

[fol. 5v]

Ant. *Unxerunt salomonem sadoc sacerdos et nathan propheta regem in geon [ranka vėliau prirašyta, paskutus pirmąjį skiemenį “ge”: Gijgon] et ambulantes [ranka vėliau prirašyta, apskutus, bet nevisiškai išskutus, visą žodį: “ascendentes”. abu prieraišai XVI a. pab.-XVII a.] leti dixerunt viuat rex in eternum alleluia [pastarasis žodis irgi paskustas]. Ps. Magnificat*

[fol. 5v-6r]

Ant. *Iratus rex saul dixit michi dederunt mille et filio ysay dedrunt decem milia. Ps. Magnificat*

[fol. 6r]

Ant. *Rex autem dauid cooperto capite incedens lugebat filium dicens absolon filium filium absolon quis michi det ut ego moriar pro te fili mi absolon. Ps. Magnificat*

[fol. 6r-v]

Ant. *Clamabat helyseus ad helyam* [virš pastarųjų žodžių vėl gerokai vėliau prirašyta: “clamabat”] *pater mi currus israhel et auriga eius. Ps. Magnificat*

[fol. 6v]

Rubrica: *Cum festorum ix l[ectionum] occurrerit et dominica propter festum omittitur tunc statim pts? super magnificat canitur sequitur dominicalis a[ntiphona] una de istis.*

Inv. *Regem magnum adoremus dominum. Ps. Venite. H[ymnus] Nocte surgentes* (tik incipitas)

Rubrica: *In I° n[octurno]*

Ant. *Pro fidei meritis vocitatur uire beatus legem qui domini meditatur nocte dieque. Ps. Beatus vir.*

Rubrica *cum aliis temporibus [tbs?] ps a[ntiphona]*

[fol. 6v-1r]

Ant. *Iuste deus iudex fortis paciensque benigne in te sperantes munimi serando fideles. Ps. Domine deus noster*

[fol. 1r]

Rubrica: *cum aliis iiii-or [quatuor]*

Ant. *Surge et in eternum co[n]serua munimine sacro custodique tuos ac tripotens famulos. Ps. Saluum*

Rubrica: *cum aliis tbs. V. Memor fui nocte nominis tui*

[fol. 1r-v]

Resp. *Deus omnium me exauditor est ipse misit angelum suum et tulit me de ouibus patris mei Et vnxit me xnctione misericordie sue. V. Dominus qui eripuit me de ore leonis et de manu bestie liberauit me et vnxit.*

[fol. 1v-2r]

Resp. *Dominus qui eripuit me de ore leonis et de manu bestie liberauit me Ipse me eripiet de manibus inimicorum emorum. V. Misit deus misericordiam suam et veritatem suam animam meam eripuit de medio catulorum leonorum. Ipse me.* (Verso pabaigoje paraštėje įrašas: “IIII Percu Saul in Sup? VI R[esponsorium])

[fol. 2r-v]

Resp. *Ego te tuli de domo patris tui dicit dominus et posuit pascere gregem populi mei Et fui tecum in omnibus ubicumque ambulasti firmans regnum tuum in eternum V. Fecisque tibi nomen grande iuxta nomen magnorum qui [čia viskas nutrūksta, nes toliau jau eina tolimesni arba artimesni lapai. Virš versikulo tekstinės eilutės nuo žodžių “nomen”, vėl vėlyvesniu laikotarpiu prirašyta tokia frazė: “qui sunt in terra et requiem dedi tibi ab omnibus ini”].*

NB. Po to, seka lakūna, nes šio responsorijaus versikulas nėra užbaigtas, o toliau jau eina responsorijai kitame lape.

[fol. 3r-v]

Resp. *Exaudisti domine oracionem serui tui ut edificarem templum nomini tuo Benedic et sanctifica domum istam in sempiternum deus israhel. V. Domine qui custodis pactum et misericordiam cum seruis tuis qui ambulant coram te in toto corde tuo. Be.*

Priedas 4.

[fol. 3v]

Resp. *Domine si conuersus fuerit populus tuus orauerit ad sanctuarium tuum Tu exaudies in celo domine et libera eos de manibus inimicorum eorum. V. Si peccauerit in .*

NB. Po to dar viena lacuna, ir neaiški giesmė, tiksliau jos dalis.

[fol. 4r-v]

Ant.? *... panis laude nos perface O ihesu pater misericordie nos peccatis solutos gracia solatos et solidatos hereditatis paterne consortes exhibe Rex xpiste primogenite agnelle ei mystice virtutum fons vita mundi caro viua(?) Diuinitatis hostia eterni patris victima omnium plasmator mundi restaurator Tuo nos corpore refice sacroque sanguine ablue cordes nostre culpe ih[es]u xp[ist]e. Ps. Euouae.*

[fol. 4v]

Rubrica: *Dominica prima post trinitatis ad vespervas an[tiphona] Benedictus p[salmus] Ipiu? cum aliis iiii, sequentibus R[esponsorius] Dominus qui rei. In alia dominica cante[tur] aliud R[esponsorius] sequens Et iterum, in alia aliud, et sic in ordine fiat. In penultima vero dominica cantetur Planxit, et in ultima R[esponsorium] Istum? Ifciu? e[st], [H]y[mnus] O lux beata trinitas, V[ersus] Vespertina oratio as, a[n]tiphona Loquere domine, p[salmus] Magnificat, Deinde Te Deum, an[tiphona] Gloriandum [Gloriam dum?], an[tiphona] Veniat dilectus, postea de prōnis [personis?], Et h[unc] omnia dicenda sunt usque ad Vidi dominum. Ad completorium h[ymnus] Te lucis, v[ersus] Custodi nos, a[n]tiphona Te uire(?) lau, p[salmus] Nunc dimittis. Sic dicantur completorium usque cantetur hystoria Sapi[enti]a solum diebus sabbatis. Secuuntur antiphone ad Mag[nifica]t.*

Ant. *Loquere domine quia audit seruus tuus. Ps.*

PRIEDAS 5.
KAI KURIŲ GIESMYNŲ TURINIAI IR INDEKSAI

LNMMB/04/28043_GrCar1718

[Graduale Carmelitanum]. Moderante Provinciae Polonae Carmelum A: R: P: M: Aegidii Palkiewicz, Graduale istud sumptibus ejusdem disposuit, scripsit, & Juxta P. E. Bonaventura Kiełkowicz S.T.B., pro tunc Philosophiae Professor. Notas vero imposuit F. Thelesporus Wilkensi, Organarius Arenen[sis]. Anno Domini 1718 in Conventu Majori Cracoviensi.

[pačioje giesmyno pabaigoje, ant nenumuruotų lapų surašytas šis turinys:]

INDEX
Missarum, Gradualium,
Alleluia, Tratum
et Introituum

Missae

Missa Pastralis	13
Kyrie in dupl: M: O: Cl:	25
In dupl: M: 2dae Cl:	38
In festis solemnioribus	50
In dupl: M: P: et 2ae. Cl:	63
In dupl: N: P: Cl:	74
Aliud in dupl: N: P: Cl:	75
In dupl: N: 2dae Cl:	87
In Festis semidupl:	99
In Festis B: V: M:	105
Tempore Paschali	112
Missa de Requiem	169

Introitus

[visos Proprium Missae giesmės surašytos abėcėlės tvarka]

Ab exordio precum	222
Benedicite Dominum	282
Clamauerunt justi	221
Confessio et pulchritudo	271
Cum Elias et Eliseus	364
Da pacem Domine	371
Dedit Dominus Confessi[onem]	279
De ventre matris	247
Dicit Dominus sermones	293

Dilexisti justitiam	339
Dispersit dedit paup[eribus]	223
Dixit Dominus Petro	251
Dominus secus mare	188
Ecce oculi Domin	235
Ego autem sicut	296
Exclamauerunt	230
Ex ore infantium	202
Gaudeamus omnes	194
Gaudeamus omnes	291
Illuxerunt corusc[ationem]	266
In nomine Jesu omne	205
In medio Ecclesiae	326
Intrent in conspectu	314
In virtute tua	306
Iustus ut palma	330
Laudate pueri	258
Laetabitur justus	304
Laetemur omnes	211
Loquebar detestim:	334
Me expectauerunt	210
Mihi autem absit	215
Mihi autem nimis	192
Multae tribulat	318
Ne timeas Zacharia	244
Nos autem gloriari	232
Nunc scio vere	255
Os justi meditabitur	236
Os justi meditabitur	328
O vos omnes qui trans:[itis]	356
Probasti Domine cor	275
Protexisti me Deus	309
Recordare Domine	369
Requieuit Spiritus	241
Rorate Caeli desuper	359
Sacerdotes Dei	302

Sacerdotes tui	324
Salve sancta Parens	351
Salus justorum	331
Sancti tui Domine	312
Sapientiam sanctorum	323
Scio cui credidi	256
Sederunt Principes	199
Statuit ei Dominus	290
Sucepimus Deus	217

Terribilis est locus	346
Timete Dominum	269

Vox Domini superaquas	367
Cultum tuum depre:[cabuntur]	336

Zelo zelatus sum	260
------------------	-----

Gradual:[ia]

Fuit homo missus	246
Gloriosus Deus	288
In omnem terram	253
Justus ut palma	297
Nimi honorati	190
Rogate quae ad pa:[cem]	372
Vindica Domine	286

Alleluia

Accesserutn Filij	366
Adducentur Regi	335
Adorabo ad templum	218
Adorabo ad templum	348
Angelus Domini	311
Ascendens Christus	311
Assumpta est Maria	274
Assumpta est Maria	275

Beatus vir qui timet	304
Beatus vir qui suffert	328
Benedicite Domino	285

Candor est lucis	267
Christus resurgens	350
Conceptio gloriosae	196
Corpora sanctorum	240

Diffusa est gratia	343
Dilexit Andream	193
Dulce lignum	234
Egredietur Virga	360
Elegit eos Dominus	334
Elias in turbine	243
Æmulor enim vos	340
Exaltabo te Deus	206
Franciscus pauper	286
Fulgebunt justi	332
Haec est illa Maria	263
Hic est discipulus	201
Hic Martinus	290
Hodie Maria V:[irgo]	273
In conspectum Angelorum	284
In die resurrectio:[nis]	231
Inter natos mulier:[um]	249
Inueni Daud	320
Isti sunt duae oliuae	250
Iudicabunt sancti	315
Iurauit Dominus	375
Justus germinavit	238
Justus germinavit	300
Justi epulentur	319
Justus ut palma florebit	333
Lauate pueri	259
Laetabitur justus	305
Leuita laurentius	272
Magnus sanctus P:	213
Misso herodes	277
Natiuitas gloriosae	196
Nonne cor nostrum	229
Non vos me eleg:	264
Non vos me eleg:	198
Per manum autem	239
Per te Dei genitrix	352
posui adjutorium	295
Posuisti DOMine	308

Primus ad sion	281
Qui posuit fines	373
Quis potest similiter	262
Saluabo populum	370
Sancti et justī	243
Sancti tui Domine	239
Solue jubente Deo	265
Sub throno Dei	203
Te martyrum	278
Te rogamus	268
Tibi gloria hosanna	228
Tradiderunt corpo:[ra]	282
Tu es Petrus	207
Tu es vas electionis	258
Tu gloria Ierusalem	279
Veni electa mea	338
Venite ad me omnes	292
Venite ad me omnes	ibid
Viderunt te Deus	368
Video Caelos	200
Virga Iesse	355
Tract:[us]	
Aue Maria gratia	226
Audi Filia	344
Audite obsecro	356
Beatus vir qui timet	224
Beatus vir qui timet	321
Caeli enarrant	219
Desiderium animae	301
Domus mea domus	348
Gaude Maria	353
Qui seminant	316
Tu es Petrus	208
Tu es as elec:[tionis]	213
Veni sponsa	341
Antiph:[onae]	
Asperges me Domine	1
Aue stella. 2:V:	6
Sancte Deus.	2
Vidi aquam	3

Prosa

Mittit ad Virg:[inem] 361

Symbola Varij toni vide fol: 122 et sequ:

[NB. nėra 359-360 psl.]

***

VUB/F45-4 Antiphonarium. A festis Sanctorum. Per annum. In festo S. Andreae. 2 d. Antiphonae Patronorum regni Sveciae propriae. In festo S. Henrici Ep. & M. Ad Magnificat]. B.v. [XVII a.]. 287 lapai; 29x47,5 cm. Vienbalsis choralinis giesmynas, kvadratinė notacija.

Atskiro skyriaus su antifonomis Švedijos karalystės šventųjų globėjų garbei giesmių indeksas:

A.	
Ave Martyr	5
Ave Martyr pretiose Miles	20
Ades dies Laetitia	42
B	
Botvide de Tyro Nobilis	36
Brigitta Christi Famula	52
C	
Cristi Pugil	? [išplėšta vieta]
Criste Virus	3
Corona Fulgens	7
Celebremus	16
Cum Palma ad Regna	28
Conaspona	56
D E	
Aeschile Flos	22 (?)
Egregius Martyr	44
F	
Fulgebunt Justi	29
G	
Gloriosum Pontificem	1
Gaudent in Coelis	34
H I	
In Extremo terrae	14
In hymnis et Confessionibus	15
In Signis et Virtutibus	18
Isti sunt Viri sancti	27
In Coestibus Regnis	30
L	

Priedas 5.

Ludovicus Imperator	10
Langvidorum multitudo	12
M	
Milles Regis Gloria	8
N O	
O Praesul mitissime	23
O Turis Fortitudinis	37
O Beata Domina	49
R	
Recordare Domine	31
S	
Sancti perfidem	26
Salve decus Patriae	48
V	
Vale pater	25
Vale Robur	39
Vale Flos	51
Vale svavis Musica	58

***

F45-57 Antiphonae festorum ordinis S.P.N. Francisci minorum de observatia. pro choro conventus Slonimensis colectae et elaboratae per Patrem Fratrem Paternum Borowski studentem filosofiae. [Slonimas], 1770. 47 lapai, 32,5x39,5 cm. Įvairios choralinės giesmės. Kvadratinė choralinė nota

Index Antiphonarum in hoc Psalterio Contentarum

In Festo:

S. Antonij Padv[ensis] Conf[essoris]	4
S. Bernardini Sen[ensis] Conf.	43
S. Clarae Ap. (?) V.	36
S. Didaci Conf.	26
Divisionis Appostolorum	40
S. Floriani M. P. R. Pol:s	21
S. P. N. Francisci ¹	12
S. Gabrielis Arch.	18
Immacul[atae] Concept[ionis] B. V. Mariae	1
Impressionis SS. Stigmatum S.P.N.F. ²	10
S. Joan[ni] a Capistr[ano]	32

---

¹ t.p. ir su Šv. Kryžiaus antifonomis, kurios, iš pirmo žvilgsnio melodiškai nesiskiria nuo seniausių turimos versijos. LMAVB/F22-101.

² Žr. 1 išnašą.

Priedas 5.

SS. Nominis IESU ³	23
SS. Patronorum Regni Sueciae	41
S. Petri de Alcantara	9
S. Raphaelis Archan.	31
S. Stanislai Episcopi M. P. R. P.	22
In Festo SS. Petri et Pauli AA. Hymnus, Decor est	41
Nativitatis D. N. J. C. Invitorium	33
Resurrectionis D. N. J. C. Invitorium	28
Passio D. Nostri J. Christi	46
Salve Regina Mater misericordiae	44

---

³ Pradžioje užrašytas introitas.

PRIEDAS 6.
ŠVČ. TREJYBĒS RIMUOTO OFICIJAUS TEKSTAS

VUB/II/1608   *Antiphonarium Dominicarvm Secundum consuetudinem sanctę Romanę Ecclesię. Iuxta ordinem Noui Breuiarij Romani accomo-datum,...*
Venetiis, apvd Ivntas MDLXXII (Venecija 1572)

Fol. 245v:

IN VIG. S. TRINITATIS [= In I vesperis]

Ad vespervas. Antiphona.

Fol. 245v-246r:

Antiphona. *Sedenti super solium congratulans trisagium seraphici clamoris: Cum patre laudat filium indiferens principium reciproci amoris. Ps. Dixit dominus.*

Fol. 246r:

Antiphona. *Sequamur per suspirium qipd gerotir [er gaidoi, om sanctis cęli choris: leuemus cordis studium in trinum lucis radium: splendoris & amoris. Ps. Confitebor.*

Fol. 246r-v:

Antiphona. *Si noste vis hęc germina non semina: sed lumina consideret indago: Lux deus est intermina: de qua re manat gemina: tam amor quem imago. Ps. Beatus vir:*

Fol. 246v:

Antiphona. *Lux non decisa radium diffundens per hunc medium multiplicat ardorem: Sic pater gignit filium: cum ipso spirans tertium concerditer amorem. Ps. Laudate pueri dominum.*

Fol. 247r:

Antiphona. *Eterno patri gloria: ex quo subsistunt omnia per verbum in amore: Cuius signauit gratia nostra suę pęcordia imaginis splendore. Ps. Laudate dominum omnes gentes.*

Rubrica   **Hy[mnus]** *In maiestatis. in psal[terio]. V. Benedicamus patrem & ilium cum sancto spiritu. R. Laudemus & superexaltemus eum in secula. Ad Mag.[nificat] An.[tiphona]*

Fol. 247r-v:

Antiphona. *O Seraphim iocunditas, o Cherubim limpeditas: thronorum robur trinitas: fac digne te laudemus: memorię sis vnitas notitię que veritas, te vtriusque bonitas perenniter amemus. E v o v a e.*

fol. 247v:

IN FESTO S. TRINITATIS

Ad matutinum. Inuitatorium

Invit.   *Regem trinum ac simplicem venite adoremus: Trinumque mentis apicem ter vni pęcresentemus. Ps. Veni. fo. 2.*

Rubr.   **Hym.** *O lux beata. fo. 103.*

fol. 248r-v:

Rubr. **In primo nocturno. Antiphona.** *Celum terramque digitis qui tribus appendisti: preposuisti conditis humanitatem Christi. Ps. Dne dns noster. An. De deo deus prodiens se fecit viatorem scanditque cursum finiens distribuens calorem. Ps. Celi enarrant. Ana. Leuentur cordis ostiam memoria gignenti: nato intelligentiam voluntas procedenti. Ps. Domini est terra. V. Benedicamus patrem et filium cum sancto spiritu. R. Laudemus et superexaltemus eum in secula. R[esponsor]ium. i. Confirmata hoc mysterium sacrarium scripture: nam dixit auctor omnium: vt essent creature: Verbum dedit initium vertibili nature. V. Hoc filium eterne geniture. Verbum dedit. R[esponsorium]. ii. Qui celi fecit ambitum: molisque non fecunde: super tulisse spiritum informi fertur vnde: Eundem hic paraclitum in nos fudit abunde. V. Per hunc donatur charitas: per hunc mentis vacuitas impletur gemendunde. Eundem. R[esponsorium]. iii. Archani dat indaginem: in opere finali: qui plasmans ait hominem sermone numerali: Ad nostram sit imaginem in apice mentali. V. Cum simplex esset operans: se tamne ait numerans: re sola personali. Ad nostram. V. Gloria patri. Ad nostram.*

fol. 248v-249r:

Rubr. **In secundo nocturno. Antiphona.** *Excelso regi glorie psallamus sapienter: concordet vox memorie: notitie gaudenter. Ps. Omnes gentes. An. O paucis quondam trinitas Sion nota colinis: quam laudat grandis ciuitas: ad fines aquilonis. Ps. Magnus dominus. Ant. Descendit dei filius: ad pauperis honorem: manauit celi fluuius: amoris rigans florem. Ps. Deus iudicium. V. Benedictus es domine, in firmamento celi. R. Et laudabilis et gloriosus et superexaltatu in secula. R[esponsorium] iiij. Quid Abraham ad ostium: per trium contubernium virorum speculari: Dum trium differentium indifferens dominium: adorans protestatur. V. In his vidit inditium triumq uorum fastigium in nullo sepratur. Dum. R[esponsorium] v. Eterna mundi ferie: conceptum sapientie fert Salomon preisse: Paris efficientie, communisque letitie: cum domino fuisse. V. Tres sunt in throno glorie: parens proles delitie: per natum nobis misse. Paris effi. R[esponsorium] vj. Qui aqui vestem tribuit: quis spiritum continuit in manu more doni: Iudei iuris inscii: quod nomen eius filii dicantque Salomoni. V. Iesum quem qui est genuit: per donum quiuis induit subiectus lotioni. Iudei. V. Gloria. Iudei.*

fol. 249r:

Rubrica **Intertio nocturno. Antiphona.**

Antiphona *A celi terre termino laus iudici venturo: leuentur trino domino, vox manus corde puro. Ps. Cantate. i.*

fol. 249r-v

Antiphona *Superne lucis radius in nube fulgurauit: et ignis regi preuius contraria purgauit. Ps. Dominus regnauit exul.*

fol. 249v:

Antiphona *Cor cantet vox et opera: concordet psalmo lira: nam brachio cum dextera: rex celi fecit mira. Ps. Cantate. ii.*

Rubrica *V. Verbo domini cęli firmati sunt. R. Et spiritus oris eius omnis virtus eorum.*

fol. 249v-250r:

Resp. vii *Candor lucis per purum speculum patris splendor perlustrans seculum: Nubis leuis intrans vmbraculum in ęgypti venit erga stulum. V. Virgo circumdedit virum: mel mandentem et butyrum. Nucis (sic!).*

fol. 250r-v:

Resp. viij *Sequamur testimonium: quod patri super filium complacuit effari: Cui spiritus solatium, columbę per prodigium ostendit immorari: Caligat hoc scrutinium, nec sufficit ingenium: tam ardua rimari. V. Hęc probat turba testium: quem (?) signis lucent clari: nec hęresis mendacium: bis potest refragari. Cui. V. Gloria patri et filio, et spiritui sancto. Caligat hoc.*

fol. 250v-251r:

Rubrica **Ad laud[es] et per horas. Antiphona.**

Antiphona *Quam clara testimonia nimisque credibilia pęcelsę trinitatis: oracula miracula: imagines et specula: quę lucent in creatis. Ps. Evovae.*

Antiphona *Cum laudibus et iubilis colatur increabilis patronus populorum: quo generata veritas donataque suavitas sunt pascua cęlorum. Ps. Evovae.*

fol. 251r-v:

Antiphona *In te fons vite sitiunt: te trinum panem cupiunt: in inuio vexati: dum benedici supplicant: ter nomen dei replicant: intenti trinitati. Ps. Evovae.*

fol. 251v:

Antiphona *Tres in fornacis medio cum quarta quasi filio, celestis geniture: trino rerum principio, psallerunt in vestigio: totius creature. Ps. Evovae.*

fol. 251v-252r:

Antiphona *Laudet factura dominum: imponit laudi terminum inopia sermonum: in te sit finis carminum per natum pater luminum: et par vtrique donum. Ps. Evovae.*

Rubrica **Hy[mnus] Festi lau. in psal[terio]. V. Sit nomen domini benedictum. R. Ex hoc nunc et vsque in seculum. Ad B[enedictus] An[tiphona].**

fol. 252r-v:

Antiphona *Quam fęlix cęli ciuitas cui trina splendet claritas: et quem iocunda visio lustrari trino radio mulcebris ardoris: Illustra deus oriens his qui sedent in tenebris: ne tendat grexę cutiens circumdatus illecebris, in viam mox erroris. Ps. Evovae.*

fol. 252v:

Rubrica **Et fit comme[moratio] de dominica. An[tiphona]**

Antiphona *Estote ergo misericordes, sicut et pater vester misericors est, dicit dominus. Ps. Evovae.*

Rubrica **V. Dominus regnauit decorem induit. R. Indit dominus fortitudinem et pęcinxit se.**

Ad tertiam R[esponsorius] br. Benedicamus patrem et filium, cum sancto spiritu. etc.

fol. 253r:

Ad sextam R[esponsorius] br. Benedictus es domine: In firmamento cęli. etc.

Ad nonam R[esponsorius] br. Verbo domini, Cęli firmati sunt. etc.

Rubrica **Ad vespervas antiphona *Quam clara. cum rel[iquis] de laudibus. psal[mi], cap[itulum], hym[nus] vt in primis vespervis. V. Sit nomen. R. Ex hoc nunc. Ad Mag[nificat] An[tiphon]a.***

fol. 253r-v:

Antiphona *Eterna mens dum flectitur in separ proles nascitur notitię mentalis: simplicitatis ratio, concludit vt distinctio persone sit ęqualis: iocundaque gremanitas requirit vt par charitas sit duum medialis: hic sanctus extat spiritus: quem donet nobis cęlitus: cum nato principalis. Ps. Evovae.*

Rubrica **Et fit commemoratio de dominica. Antiphona.**

fol. 253v-254r:

Antiphona *Nolite iudicare: vt non iudicemini: in quo enim iudicaueritis iudicabimini: dicit dominus. Ps. Evovae.*

Rubrica **V. Dirigatur domine oratio mea. R. Sicut incensum in conspectu tuo.**

PRIEDAS 7.
OFICIJŲ PALYGINIMO LENTELĖS

Švč. Trejybės oficijus	365
Kristaus Kūnos oficijus	370

<i>IN FESTO SS TRINI- TATIS</i>	VUB/F45-9/10	LMAVB/ F22-101	LNMMB/ 04/27892_An Carm	VUB/II/ 1608_AR1572	VUB/II/ 1609_AR1586	VUB/IV/ 23807_AR177 1	VUB/III/ 13268_ ARGn1645	VUB/II/ 10709_ALaux 1694	VUB/ F45-1_AnOF M1700	VUB/ F45-19_An17 70	VUB/ F45-26_AnND sXVII	VUB/ F45-7_AnOPI 752
<i>In I Vesperis</i>												
<i>Antiph.</i>	<i>lacuna</i>	—	<i>Ad Vesp: antiphonae in alio Antiphonali</i>	Sedenti super solium ["In vig. S. Trinitatis]	<i>Gloria tibi Trinitas.</i>	<i>Gloria tibi Trinitas.</i>	<i>Gloria tibi Trinitas.</i>	Gloria tibi Trinitas	Gloria tibi Trinitas	—	O Beata et benedicta et gloriosa Trinitas	O Beata et benedicta et gloriosa Trinitas
	<i>lacuna</i>	—		Sequamur per suspirium	—	—	—	Laus et perennis gloria	Laus et perennis gloria	—	—	—
	<i>lacuna</i>	—		Si nosse vis hec germina	—	—	—	Gloria laudis resonet in ore	Gloria laudis resonet in ore	—	—	—
	<i>lacuna</i>	—		Lux non decisa radium	—	—	—	Laus Deo Patri	Laus Deo Patri	—	—	—
	<i>lacuna</i>	—		Eterno patri gloria	—	—	—	Ex quo omnia	Ex quo omnia	—	—	—
<i>Capitu- lum</i>	<i>lacuna</i>	—	—	—	<i>de laudibus</i>	<i>de laudibus</i>	<i>O Altitudo</i>	<i>O Altitudo</i>	—	—	—	—
<i>Respon- sorium</i>	<i>lacuna</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Honor virtus et potestas	—
<i>Hymnus</i>	<i>lacuna</i>	—	—	In maiestatis.	—	—	<i>Iam sol recedit igneus</i>	Iam sol recedit igneus	—	—	—	—
<i>Versic- ulus</i>	<i>lacuna</i>	—	—	Benedicamus Patrem et Filium cum Sancto Spiritu. / Laudemus et superexaltemu s eum in saecula.	Benedicamus Patrem et Filium cum Sancto Spiritu. / Laudemus et superexaltemu s eum in saecula.	Benedicamus Patrem et Filium cum Sancto Spiritu. / Laudemus et superexaltemu s eum in saecula.	Benedicamus Patrem et Filium cum Sancto Spiritu. / Laudemus et superexaltemu s eum in saecula.	Benedicamus Patrem et Filium cum Sancto Spiritu. / Laudemus et superexaltemu s eum in saecula.	—	—	—	—
<i>Ad Magn. ant.</i>	<i>lacuna</i>	Gratias tibi Deus	Gratias tibi Deus	O Seraphim iocunditas	Gratias Tibi Deus	Gratias Tibi Deus	Gratias Tibi Deus	Gratias Tibi Deus	Gratias Tibi Deus	—	Gratias Tibi Deus	Gratias Tibi Deus
<i>Ant. comm.</i>	Loquere domine	Loquere Domine	—	Loquere Domine	Loquere Domine	Loquere Domine	Loquere Domine	Loquere Domine	Loquere Domine	—	—	Loquere Domine
<i>In Matutinis</i>												
<i>Invit.</i>	<i>lacuna</i>	Deum verum, unum in Trinitate	Deum verum, unum in Trinitate	Regem trinum ac simplicem	Deum verum, unum in Trinitate	Deum verum, unum in Trinitate	Deum verum, unum in Trinitate	—	—	—	Deum verum, unum in Trinitate	Deum verum, unum in Trinitate
<i>Hymnus</i>	<i>lacuna</i>	—	—	<i>O lux beata</i>	—	—	<i>Summae Parens clementiae</i>	—	—	—	—	—
<i>In I nocturno</i>												

<i>IN FESTO SS TRINI- TATIS</i>	VUB/F45-9/10	LMAVB/ F22-101	LNMMB/ 04/27892_An Carm	VUB/II/ 1608_AR1572	VUB/II/ 1609_AR1586	VUB/IV/ 23807_AR177 I	VUB/III/ 13268_ ARGn1645	VUB/II/ 10709_ALaux 1694	VUB/ F45-1_AnOF M1700	VUB/ F45-19_An17 70	VUB/ F45-26_AnND sXVII	VUB/ F45-7_AnOP1 752
<i>Antiph.</i>	[Adesto unus Deus]	Adesto unus Deus	—	<i>Celum terramque digitis</i>	Adesto unus Deus	Adesto unus Deus	Adesto unus Deus	—	—	—	—	—
	Te unum in substantia	Te unum in substantia	—	<i>De deo deus prodiens</i>	Te unum in substantia	Te unum in substantia	Te unum in substantia	—	—	—	—	—
	Te semper idem esse	Te semper idem esse	—	<i>Leventer cordis ostiam</i>	Te semper idem esse	Te semper idem esse	Te semper idem esse	—	—	—	—	—
<i>Versicu- lus</i>	Quis Deus magnus / Sicut Deus noster.	Benedicamus Patrem et Filium cum Sancto Spiritu. / Laudemus et superexaltemu s eum in saecula.	—	Benedicamus Patrem et Filium cum Sancto Spiritu. / Laudemus et superexaltemu s eum in saecula.	Benedicamus Patrem et Filium cum Sancto Spiritu. / Laudemus et superexaltemu s eum in saecula.	Benedicamus Patrem et Filium cum Sancto Spiritu. / Laudemus et superexaltemu s eum in saecula.	Benedicamus Patrem et Filium cum Sancto Spiritu. / Laudemus et superexaltemu s eum in saecula.	—	—	—	—	—
<i>Respons.</i>	Benedicat nos Deus, Deus noster	Vidi Dominum sedentem	—	<i>Confirmata hoc mysterium</i>	Vidi Dominum sedentem	Vidi Dominum sedentem	Vidi Dominum sedentem	—	—	—	—	—
	Benedictus Dominus Deus Israel	—	—	<i>Qui celi fecit ambitum</i>	Benedictus Dominus Deus Israel	Benedictus Dominus Deus Israel	—	—	—	—	—	—
	Quis Deus magnus	—	—	<i>Archani dat indaginem</i>	Benedicat nos Deus, Deus noster	Benedicat nos Deus, Deus noster	—	—	—	—	—	—
<i>In II nocturno</i>												
<i>Antiph.</i>	Te invocamus	—	—	<i>Excelso regi gloriae psallamus sapienter</i>	Te invocamus	Te invocamus	—	—	—	—	—	—
	Spes nostra salus nostra	—	—	<i>O paucis quondam Trinitas</i>	Spes nostra salus nostra	Spes nostra salus nostra	—	—	—	—	—	—
	Libera nos, salva nos	—	—	<i>Descendit Dei Filius</i>	Libera nos, salva nos	Libera nos, salva nos	—	—	—	—	—	—

<i>IN FESTO SS TRINI- TATIS</i>	VUB/F45-9/10	LMAVB/ F22-101	LNMMB/ 04/27892_An Carm	VUB/II/ 1608_AR1572	VUB/II/ 1609_AR1586	VUB/IV/ 23807_AR177 I	VUB/III/ 13268_ ARGn1645	VUB/II/ 10709_ALaux 1694	VUB/ F45-1_AnOF M1700	VUB/ F45-19_An17 70	VUB/ F45-26_AnND sXVII	VUB/ F45-7_AnOPI 752
<i>Vers.</i>	Benedicamus Patrem et Filium cum Sancto Spiritu. [/ Laudemus et superexaltemus eum in saecula.]	—	—	<i>Benedictus es Domine in firmamento coeli. / Et laudabilis, et gloriosus in saecula.</i>	Verbo Domini coeli firmati sunt. / Et spiritu oris eius omnis virtus	Benedictus es Domine in firmamento coeli. / Et laudabilis, et gloriosus in saecula.	—	—	—	—	—	—
<i>Respon.</i>	Magnus Dominus et magna virtus eius	—	—	<i>Quid Abraham ad ostium</i>	Quis Deus magnus sicut Deus noster.	Quis Deus magnus sicut Deus noster.	—	—	—	—	—	—
	Gloria patri geniteque proli	—	—	<i>Aeterna mundi ferie</i>	Tibi laus, tibi gloria, tibi gratiarum actio	Tibi laus, tibi gloria, tibi gratiarum actio	—	—	—	—	—	—
	Honor, virtus et potestas	—	—	<i>Qui aequi vestem tribuit</i>	Magnus Dominus, et laudabilis nimis	Magnus Dominus, et laudabilis nimis	—	—	—	—	—	Honor, virtus et potestas
<i>In III nocturno</i>												
<i>Antiph.</i>	Caritas Pater est gratia Christus	—	—	A coeli terae termino	Caritas Pater est, gratia Filius	Caritas Pater est, gratia Filius	—	—	—	—	—	—
	Verax est Pater, veritas Filius	—	—	Supernae lucis radius	Verax est Pater, veritas Filius	Verax est Pater, veritas Filius	—	—	—	—	—	—
	Una igitur pater et filius	—	—	Cor cantet vox et opera	Pater et Filius, et Spiritus sanctus	Pater et Filius, et Spiritus sanctus	—	—	—	—	—	—
<i>Versiculus</i>	Benedictus es Domine in firmamento coeli. / Laudabilis et gloriosus	—	—	Verbo Domini coeli firmati sunt. / Et spiritu oris eius omnis virtus	Benedictus es Domine in firmamento coeli. / Et laudabilis, et gloriosus in saecula.	Verbo Domini coeli firmati sunt. / Et spiritu oris eius omnis virtus	—	—	—	—	—	—
<i>Responsori</i>	Summae Trinitati simplici Deo	—	—	Candor lucis per purum speculum	Benedicamus Patrem et Filium cum Sancto Spiritu.	Benedicamus Patrem et Filium cum Sancto Spiritu.	—	—	—	—	—	Summae Trinitati simplici Deo

<i>IN FESTO SS TRINI- TATIS</i>	VUB/F45-9/10	LMAVB/ F22-101	LNMMB/ 04/27892_An Carm	VUB/II/ 1608_AR1572	VUB/II/ 1609_AR1586	VUB/IV/ 23807_AR177 I	VUB/III/ 13268_ ARGn1645	VUB/II/ 10709_ALaux 1694	VUB/ F45-1_AnOF M1700	VUB/ F45-19_An17 70	VUB/ F45-26_AnND sXVII	VUB/ F45-7_AnOPI 752
	Benedicamus Patrem et Filium cum Sancto Spiritu.	Duo Seraphim clamabant	—	Sequamur testimonium: quod Patri super Filium	<i>Duo Seraphim</i>	<i>Duo Seraphim</i>	Duo Seraphim clamabant	—	—	—	—	—
	Te Deum Patrem ingenitum	<i>[Te Deum laudamus]</i>	—	<i>[Te Deum laudamus]</i>	<i>[Te Deum laudamus]</i>	<i>[Te Deum laudamus]</i>	<i>[Te Deum laudamus]</i>	—	—	—	—	—
Ad Laudes [et per horas]												
Antiph.	O beata et benedicta ... Tibi laus tibi gloria	Gloria tibi Trinitas aequalis una Deitas	O Beata et benedicta et gloriosa Trinitas	Quam clara testimonia nimisque credibilia	Gloria tibi Trinitas aequalis una Deitas	Gloria tibi Trinitas aequalis una Deitas	Gloria tibi Trinitas aequalis una Deitas	—	<i>Gloria tibi Trinitas aequalis una Deitas</i>	Gloria tibi Trinitas aequalis una Deitas	Gloria tibi Trinitas aequalis una Deitas	Gloria tibi Trinitas aequalis una Deitas
	O beata et benedicta ... Miserere miserere	Laus et perennis gloria	O Beata et benedicta et gloriosa Trinitas	Cum laudibus et iubilis colatur increabilis	Laus et perennis gloria	Laus et perennis gloria	Laus et perennis gloria	—	<i>Laus et perennis gloria</i>	Laus et perennis gloria	Laus et perennis gloria	Laus et perennis gloria
	O vera summa sempiterna ... Tibi laus	Gloria laudis resonet in ore	O vera summa sempiterna	In te fons vitae sitiunt: te trinum panem cupiunt	Gloria laudis resonet in ore	Gloria laudis resonet in ore	Gloria laudis resonet in ore	—	<i>Gloria laudis resonet in ore</i>	Gloria laudis resonet in ore	Gloria laudis resonet in ore	Gloria laudis resonet in ore
	O vera summa sempiterna ... Miserere	Laus Deo Patri, parilique Proli	O vera summa sempiterna	Tres in fornacis medio	Laus Deo Patri, parilique Proli	Laus Deo Patri, parilique Proli	Laus Deo Patri, parilique Proli	—	<i>Laus Deo Patri, parilique Proli</i>	Laus Deo Patri, parilique Proli	Laus Deo Patri, parilique Proli	Laus Deo Patri, parilique Proli
	Te iure laudant te adorant	Ex quo omnia, per quem omnia	Te iure laudant	Laudet factura Dominum	Ex quo omnia, per quem omnia	Ex quo omnia, per quem omnia	Ex quo omnia, per quem omnia	—	<i>Ex quo omnia, per quem omnia</i>	Ex quo omnia, per quem omnia	Ex quo omnia, per quem omnia	Ex quo omnia, per quem omnia
Capitulum	—	—	—	—	—	—	<i>O Altitudo</i>	—	—	—	—	—
Hymnus	—	—	—	<i>Festi laus</i>	—	—	<i>Tu Trinitatis</i>	—	—	—	—	—
Versiculus	Verbo Domini coeli firmati sunt. / Et [spiritu oris eius omnis virtus]	—	—	Sit nomen Domini benedictum. / Ex hoc nunc et usque in saeculum.	Benedicamus Patrem et Filium cum Sancto Spiritu. / Laudemus et superexaltemus eum in saecula.	Benedicamus Patrem et Filium cum Sancto Spiritu. / Laudemus et superexaltemus eum in saecula.	Benedicamus Patrem et Filium cum Sancto Spiritu. / Laudemus et superexaltemus eum in saecula.	—	—	—	—	—
Ad Bnd. am	Benedicta sit creatrix et gubernatrix	Benedicta sit sancta creatrix, et gubernatrix	Benedicta sit creatrix et gubernatrix	Quam felix coeli civitas	Benedicta sit sancta creatrix, et gubernatrix	Benedicta sit sancta creatrix, et gubernatrix	Benedicta sit sancta creatrix, et gubernatrix	—	Benedicta sit sancta creatrix, et gubernatrix	Benedicta sit sancta creatrix, et gubernatrix	Benedicta sit sancta creatrix, et gubernatrix	Benedicta sit sancta creatrix, et gubernatrix

CORPORIS CHRISTI	VUB/ F45-10/16	LMAVB/ F22-101	LMAVB/ F22-102	VUB/II/ 1608_AR1572	VUB/II/ 1609_AR1586	VUB/IV/ 23807_AR177 1	VUB/III/ 13268_ ARGn1645	VUB/II/ 10709_ALaux 1694	VUB/ F45-1_AnOF M1700	VUB/ F45-19_An17 70	VUB/ F45-26_AnN DsXVII	VUB/ F45-7_AnOP 1752	LNMMB/ 04/27892_ AnCarm_ssX VIII
In I Vesperis													
Antiph.	Sacerdos in aeternum	Sacerdos in aeternum	<i>lacuna</i>	Sacerdos in aeternum	Sacerdos in aeternum	Sacerdos in aeternum	Sacerdos in aeternum	Sacerdos in aeternum	Sacerdos in aeternum	—	Sacerdos in aeternum	Sacerdos in aeternum	Sacerdos in aeternum
	Miserator Dominus escam dedit	Miserator Dominus escam dedit	<i>lacuna</i>	Miserator Dominus escam dedit	Miserator Dominus escam dedit	Miserator Dominus escam dedit	Miserator Dominus escam dedit	Miserator Dominus escam dedit	Miserator Dominus escam dedit	—	—	—	Miserator Dominus escam dedit
	Calicem salutaris accipiam	Calicem salutaris accipiam	<i>lacuna</i>	Calicem salutaris accipiam	Calicem salutaris accipiam	Calicem salutaris accipiam	Calicem salutaris accipiam	Calicem salutaris accipiam	Calicem salutaris accipiam	—	—	—	Calicem salutaris accipiam
	Sicut novellæ olivarum	Sicut novellæ olivarum	<i>lacuna</i>	Sicut novellæ olivarum	Sicut novellæ olivarum	Sicut novellæ olivarum	Sicut novellæ olivarum	Sicut novellæ olivarum	Sicut novellæ olivarum	—	—	—	Sicut novellæ olivarum
	Qui pacem ponit fines Ecclesiæ	Qui pacem ponit fines Ecclesiæ	Qui pacem ponit fines Ecclesiæ	Qui pacem ponit fines Ecclesiæ	Qui pacem ponit fines Ecclesiæ	Qui pacem ponit fines Ecclesiæ	Qui pacem ponit fines Ecclesiæ	Qui pacem ponit fines Ecclesiæ	Qui pacem ponit fines Ecclesiæ	—	—	—	Qui pacem ponit fines Ecclesiæ
Capit.	—	—	—	—	—	—	<i>Fratres. Ego enim accepi.</i>	<i>Fratres. Ego enim accepi.</i>	—	—	—	—	—
Resp.	Homo quidam fecit cenam magnam	Homo quidam fecit cenam magnam	—	—	—	—	—	—	—	—	Homo quidam fecit cenam magnam	Homo quidam fecit cenam magnam	—
Hymn.	<i>Pange lingua</i>	<i>Pange lingua</i>	—	<i>Pange lingua</i>	—	—	<i>Pange lingua</i>	Pange lingua gloriosi Corporis mysterium	—	—	—	—	—
Vers.	<i>Panem coeli dedit eis Dominus, alleluia. / Pane.</i>	<i>Panem de coelo præstitisti eis. Alleluia. / Omne delectamentum in se habentem. Alleluia.</i>	—	<i>Panem de coelo præstitisti eis. Alleluia. / Omne delectamentum in se habentem. Alleluia.</i>	<i>Panem de coelo præstitisti eis. Alleluia. / Omne delectamentum in se habentem. Alleluia.</i>	<i>Panem de coelo præstitisti eis. Alleluia. / Omne delectamentum in se habentem. Alleluia.</i>	<i>Panem de coelo præstitisti eis. Alleluia. / Omne delectamentum in se habentem. Alleluia.</i>	<i>Panem de coelo præstitisti eis. Alleluia. / Omne delectamentum in se habentem. Alleluia.</i>	—	—	—	—	—
Ad Magn. ant.	O quam suavis est Domine spiritus tuus	O quam suavis est Domine spiritus tuus	O quam suavis est Domine spiritus tuus	O quam suavis est Domine spiritus tuus	O quam suavis est Domine spiritus tuus	O quam suavis est Domine spiritus tuus	O quam suavis est Domine spiritus tuus	O quam suavis est Domine spiritus tuus	O quam suavis est Domine spiritus tuus	—	O quam suavis est Domine spiritus tuus	O quam suavis est Domine spiritus tuus	O quam suavis est Domine spiritus tuus
In Matutinis													

CORPORIS CHRISTI	VUB/F45-10/16	LMAVB/F22-101	LMAVB/F22-102	VUB/II/1608_AR1572	VUB/II/1609_AR1586	VUB/IV/23807_AR1771	VUB/III/13268_ARGn1645	VUB/II/10709_ALaux1694	VUB/F45-1_AnOFM1700	VUB/F45-19_An1770	VUB/F45-26_AnNDsXVII	VUB/F45-7_AnOP1752	LNMMB/04/27892_AnCarm_ssXVIII
Invit.	Christum regem adoremus dominantem gentibus.	Christum regem adoremus dominantem gentibus.	—	Christum regem adoremus dominantem gentibus.	Christum regem adoremus dominantem gentibus.	Christum regem adoremus dominantem gentibus.	Christum regem adoremus dominantem gentibus.	—	—	—	Christum regem adoremus dominantem gentibus.	Christum regem adoremus dominantem gentibus.	Christum regem adoremus dominantem gentibus.
Hymn.	<i>Sacris solemnius.</i>	<i>Sacris solemniis.</i>	—	Sacris solemnijs.	—	—	<i>Sacris solemniis.</i>	—	—	—	—	—	—
In I nocturno													
Antiph	Fructum salutiferum gustandum dedit Dominus	Fructum salutiferum gustandum dedit Dominus	—	Fructum salutiferum gustandum dedit Dominus	Fructum salutiferum gustandum dedit Dominus	Fructum salutiferum gustandum dedit Dominus	Fructum salutiferum gustandum dedit Dominus	—	—	—	Fructum salutiferum gustandum dedit Dominus	Fructum salutiferum gustandum dedit Dominus	Fructum salutiferum gustandum dedit Dominus
	A fructu frumenti et vini	A fructu frumenti et vini	—	A fructu frumenti et vini	A fructu frumenti et vini	A fructu frumenti et vini	A fructu frumenti et vini	—	—	—	A fructu frumenti et vini	A fructu frumenti et vini	A fructu frumenti et vini
	Communionem calicis quo Deus ipse sumitur	Communionem calicis quo Deus ipse sumitur	—	Communionem calicis quo Deus ipse sumitur	Communionem calicis quo Deus ipse sumitur	Communionem calicis quo Deus ipse sumitur	Communionem calicis quo Deus ipse sumitur	—	—	—	Communionem calicis quo Deus ipse sumitur	Communionem calicis quo Deus ipse sumitur	Communionem calicis quo Deus ipse sumitur
Vers.	<i>Panem coeli dedit eis, alleluia.</i>	<i>Panem coeli dedit eis, alleluia.</i>	—	<i>Panem coeli dedit eis, alleluia. / Panem angelorum manducavit homo, alleluia.</i>	<i>Panem coeli dedit eis, alleluia. / Panem angelorum manducavit homo, alleluia.</i>	<i>Panem coeli dedit eis, alleluia. / Panem angelorum manducavit homo, alleluia.</i>	<i>Panem coeli dedit eis, alleluia. / Panem angelorum manducavit homo, alleluia.</i>	—	—	—	—	—	—
Resp.	Immolabit haedum multitudo filiorum Israel	Immolabit haedum multitudo filiorum Israel	—	Immolabit haedum multitudo filiorum Israel	Immolabit haedum multitudo filiorum Israel	Immolabit haedum multitudo filiorum Israel	Immolabit haedum multitudo filiorum Israel	—	—	—	Immolabit haedum multitudo filiorum Israel	Immolabit haedum multitudo filiorum Israel	—
	Comedatis carnes et saturabimini panibus	Comedatis carnes et saturabimini panibus	—	Comedatis carnes et saturabimini panibus	Comedatis carnes et saturabimini panibus	Comedatis carnes et saturabimini panibus	Comedatis carnes et saturabimini panibus	—	—	—	Comedatis carnes et saturabimini panibus	Comedatis carnes et saturabimini panibus	—
	Respexit Helias ad caput suum	Respexit Helias ad caput suum	—	Respexit Elias ad caput suum	Respexit Elias ad caput suum	Respexit Elias ad caput suum	Respexit Elias ad caput suum	—	—	—	Respexit Elias ad caput suum	Respexit Elias ad caput suum	—
In II nocturno													

CORPORIS CHRISTI	VUB/ F45-10/16	LMAVB/ F22-101	LMAVB/ F22-102	VUB/II/ 1608_AR1572	VUB/II/ 1609_AR1586	VUB/IV/ 23807_AR177 1	VUB/III/ 13268_ ARGn1645	VUB/II/ 10709_ALaux 1694	VUB/ F45-1_AnOF M1700	VUB/ F45-19_An17 70	VUB/ F45-26_AnN DsXVII	VUB/ F45-7_AnOP 1752	LNMMB/ 04/27892_ AnCarm_ssX VIII
Antiph.	Memor sit Dominus sacrificii nostri	Memor sit Dominus sacrificii nostri	—	Memor sit Dominus sacrificii nostri	Memor sit Dominus sacrificii nostri	Memor sit Dominus sacrificii nostri	Memor sit Dominus sacrificii nostri	—	—	—	Memor sit Dominus sacrificii nostri	Memor sit Dominus sacrificii nostri	—
	Paratur nobis mensa Domini	Paratur nobis mensa Domini	—	Paratur nobis mensa Domini	Paratur nobis mensa Domini	Paratur nobis mensa Domini	Paratur nobis mensa Domini	—	—	—	Paratur nobis mensa Domini	Paratur nobis mensa Domini	—
	In voce exultationis resonent epulantes	In voce exultationis resonent epulantes	—	In voce exultationis resonent epulantes	In voce exultationis resonent epulantes	In voce exultationis resonent epulantes	In voce exultationis resonent epulantes	—	—	—	In voce exultationis resonent epulantes	In voce exultationis resonent epulantes	—
Vers.	<i>Cibavit illos ex adype frumenti, alleluia. / Et de petra melle saturavit eos, alleluia.</i>	<i>Cibavit illos ex adype frumenti, alleluia. / Et de petra melle saturavit eos, alleluia.</i>	—	<i>Cibavit illos ex adipe frumenti, alleluia. / Et de petra melle saturavit eos, alleluia.</i>	<i>Cibavit illos ex adipe frumenti, alleluia. / Et de petra melle saturavit eos, alleluia.</i>	<i>Cibavit illos ex adipe frumenti, alleluia. / Et de petra melle saturavit eos, alleluia.</i>	<i>Cibavit illos ex adipe frumenti, alleluia. / Et de petra melle saturavit eos, alleluia.</i>	—	—	—	—	—	—
Resp.	Panis quem ego dabo caro mea est	Panis quem ego dabo caro mea est	—	Panis quem ego dabo caro mea est	Coenantibus illis accepit Iesus panem	Coenantibus illis accepit Iesus panem	Coenantibus illis accepit Iesus panem	—	—	—	Panis quem ego dabo caro mea est	Panis quem ego dabo caro mea est	—
	Cenantibus illis accepit Iesus panem	Cenantibus illis accepit Iesus panem	—	Cenantibus illis accepit Iesus panem	Accipit Iesus calicem postquam cenavit	Accipit Iesus calicem postquam cenavit	Accipit Iesus calicem postquam cenavit	—	—	—	Cenantibus illis accepit Iesus panem	Cenantibus illis accepit Iesus panem	—
	Accipit Iesus calicem postquam cenavit	Accipit Iesus calicem postquam cenavit	—	Accipit Iesus calicem postquam cenavit	Ego sum panis vitae: patres vestri	Ego sum panis vitae: patres vestri	Ego sum panis vitae: patres vestri	—	—	—	Accipit Iesus calicem postquam cenavit	Accipit Iesus calicem postquam cenavit	—
In III nocturno													
Antiph.	Introibo ad altare Dei sumam Christum	Introibo ad altare Dei sumam Christum	—	Introibo ad altare Dei sumam Christum	Introibo ad altare Dei sumam Christum	Introibo ad altare Dei sumam Christum	Introibo ad altare Dei sumam Christum	—	—	—	Introibo ad altare Dei sumam Christum	Introibo ad altare Dei sumam Christum	—
	Cibavit nos Dominus ex adipe frumenti	Cibavit nos Dominus ex adipe frumenti	—	Cibavit nos Dominus ex adipe frumenti	Cibavit nos Dominus ex adipe frumenti	Cibavit nos Dominus ex adipe frumenti	Cibavit nos Dominus ex adipe frumenti	—	—	—	Cibavit nos Dominus ex adipe frumenti	Cibavit nos Dominus ex adipe frumenti	—
	Ex altari tuo domine Christum sumimus	Ex altari tuo domine Christum sumimus	—	Ex altari tuo domine Christum sumimus	Ex altari tuo domine Christum sumimus	Ex altari tuo domine Christum sumimus	Ex altari tuo domine Christum sumimus	—	—	—	Ex altari tuo domine Christum sumimus	Ex altari tuo domine Christum sumimus	—

CORPORIS CHRISTI	VUB/F45-10/16	LMAVB/F22-101	LMAVB/F22-102	VUB/II/1608_AR1572	VUB/II/1609_AR1586	VUB/IV/23807_AR1771	VUB/III/13268_ARGn1645	VUB/II/10709_ALaux1694	VUB/F45-1_AnOFM1700	VUB/F45-19_An1770	VUB/F45-26_AnNDsXVII	VUB/F45-7_AnOP1752	LNMMB/04/27892_AnCarm_ssXVIII
Vers.	<i>Educas panem de terra, alleluia. / Et vinum laetificet cor hominis, alleluia.</i>	—	—	<i>Educas panem de terra, alleluia. / Et vinum laetificet cor hominis, alleluia.</i>	<i>Educas panem de terra, alleluia. / Et vinum laetificet cor hominis, alleluia.</i>	<i>Educas panem de terra, alleluia. / Et vinum laetificet cor hominis, alleluia.</i>	<i>Educas panem de terra, alleluia. / Et vinum laetificet cor hominis, alleluia.</i>	—	—	—	—	—	—
Resp.	Qui manducat meam carnem et bibit	Qui manducat meam carnem et bibit	—	Qui manducat meam carnem et bibit	Qui manducat meam carnem et bibit	Qui manducat meam carnem et bibit	Qui manducat meam carnem et bibit	—	—	—	Qui manducat meam carnem et bibit	Qui manducat meam carnem et bibit	—
	Misit me Pater vivens et ego vivo	Misit me Pater vivens et ego vivo	—	Misit me Pater vivens et ego vivo	Misit me Pater vivens et ego vivo	Misit me Pater vivens et ego vivo	Misit me Pater vivens et ego vivo	—	—	—	Misit me Pater vivens et ego vivo	Misit me Pater vivens et ego vivo	—
	Unus panis et unum corporis multi sumus	<i>[Te Deum laudamus]</i>	—	<i>[Te Deum laudamus]</i>	<i>[Te Deum laudamus]</i>	<i>[Te Deum laudamus]</i>	<i>[Te Deum laudamus]</i>	—	—	—	Unus panis et unum corporis multi sumus	Unus panis et unum corporis multi sumus	—
Ad Laudes [et per horas]													
Antiph.	Sapientia aedificavit sibi domum:	Sapientia aedificavit sibi domum:	Sapientia aedificavit sibi domum:	Sapientia aedificavit sibi domum:	Sapientia aedificavit sibi domum:	Sapientia aedificavit sibi domum:	Sapientia aedificavit sibi domum:	—	Sapientia aedificavit sibi domum:	Sapientia aedificavit sibi domum:	Sapientia aedificavit sibi domum:	Sapientia aedificavit sibi domum:	Sapientia aedificavit sibi domum:
	Angelorum esca nutritivisti populum	Angelorum esca nutritivisti populum	Angelorum esca nutritivisti populum	Angelorum esca nutritivisti populum	Angelorum esca nutritivisti populum	Angelorum esca nutritivisti populum	Angelorum esca nutritivisti populum	—	Angelorum esca nutritivisti populum	Angelorum esca nutritivisti populum	Angelorum esca nutritivisti populum	Angelorum esca nutritivisti populum	Angelorum esca nutritivisti populum
	Pinguis est panis Christi	Pinguis est panis Christi	Pinguis est panis Christi	Pinguis est panis Christi	Pinguis est panis Christi	Pinguis est panis Christi	Pinguis est panis Christi	—	Pinguis est panis Christi	Pinguis est panis Christi	Pinguis est panis Christi	Pinguis est panis Christi	Pinguis est panis Christi
	Sacerdotes sancti incensum et panes offerunt Deo	Sacerdotes sancti incensum et panes offerunt Deo	Sacerdotes sancti incensum et panes offerunt Deo	Sacerdotes sancti incensum et panes offerunt Deo	Sacerdotes sancti incensum et panes offerunt Deo	Sacerdotes sancti incensum et panes offerunt Deo	Sacerdotes sancti incensum et panes offerunt Deo	—	Sacerdotes sancti incensum et panes offerunt Deo	Sacerdotes sancti incensum et panes offerunt Deo	Sacerdotes sancti incensum et panes offerunt Deo	Sacerdotes sancti incensum et panes offerunt Deo	Sacerdotes sancti incensum et panes offerunt Deo
	Vincenti dabo manna absconditum	Vincenti dabo manna absconditum	Vincenti dabo manna absconditum	Vincenti dabo manna absconditum	Vincenti dabo manna absconditum	Vincenti dabo manna absconditum	Vincenti dabo manna absconditum	—	Vincenti dabo manna absconditum	Vincenti dabo manna absconditum	Vincenti dabo manna absconditum	Vincenti dabo manna absconditum	Vincenti dabo manna absconditum
Capit.	—	—	—	—	—	—	<i>Fratres. Ego enim accepi.</i>	—	—	—	—	—	—
Hymn.	—	—	—	Verbum supernum	—	—	<i>Verbum supernum</i>	—	—	—	—	—	—

CORPORIS CHRISTI	VUB/F45-10/16	LMAVB/F22-101	LMAVB/F22-102	VUB/II/1608_AR1572	VUB/II/1609_AR1586	VUB/IV/23807_AR1771	VUB/III/13268_ARGn1645	VUB/II/10709_ALaux1694	VUB/F45-1_AnOFM1700	VUB/F45-19_An1770	VUB/F45-26_AnNDsXVII	VUB/F45-7_AnOP1752	LNMMB/04/27892_AnCarm_ssXVIII
<i>Vers.</i>	—	<i>Posuit fines tuo pacem, alleluia. / Et adipe frumenti satiat te, alleluia.</i>	—	<i>Posuit fines tuo pacem, alleluia. / Et adipe frumenti satiat te, alleluia.</i>	<i>Posuit fines tuo pacem, alleluia. / Et adipe frumenti satiat te, alleluia.</i>	<i>Posuit fines tuo pacem, alleluia. / Et adipe frumenti satiat te, alleluia.</i>	<i>Posuit fines tuo pacem, alleluia. / Et adipe frumenti satiat te, alleluia.</i>	—	—	—	—	—	—
<i>Ad Bened. ant.</i>	Ego sum panis vivus qui de coelo descendi	Ego sum panis vivus qui de coelo descendi	Ego sum panis vivus qui de coelo descendi	Ego sum panis vivus qui de coelo descendi	Ego sum panis vivus qui de coelo descendi	Ego sum panis vivus qui de coelo descendi	Ego sum panis vivus qui de coelo descendi	—	Ego sum panis vivus qui de coelo descendi	Ego sum panis vivus qui de coelo descendi	Ego sum panis vivus qui de coelo descendi	Ego sum panis vivus qui de coelo descendi	Ego sum panis vivus qui de coelo descendi
<i>In II Vesperis</i>													
<i>Antiph.</i>	<i>Sapientia aedificavit sibi domum:</i>	—	—	<i>In secundis vesp. omnia dicuntur sicut in primis...</i>	<i>In secundis vesp. omnia dicuntur sicut in primis...</i>	<i>In secundis vesp. omnia dicuntur sicut in primis...</i>	<i>Omnia dicuntur sicut in primis Vesperis, praeter:</i>	<i>Ad secundos Vesperos omnia ut ad primas</i>	—	—	—	—	—
<i>Resp.</i>	<i>Respexit Helias ad caput</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
<i>Capit.</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
<i>Hymn.</i>	<i>Pange lingua</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
<i>Vers.</i>	<i>Panem.</i>	<i>Panem de coelo praestitisti eis. Alleluia. / Omne delectamentum in se habentem. Alleluia.</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
<i>Ad Magn. ant.</i>	O sacrum Convivium	O sacrum Convivium	—	O sacrum Convivium	O sacrum Convivium	O sacrum Convivium	O sacrum Convivium	O sacrum Convivium	O sacrum Convivium	—	O sacrum Convivium	O sacrum Convivium	O sacrum Convivium
<i>Ant. infra 8vam, ad Bnd.</i>	—	—	—	Homo quidam fecit caenam magnam	Homo quidam fecit caenam magnam	Homo quidam fecit caenam magnam	—	—	Homo quidam fecit caenam magnam	Homo quidam fecit caenam magnam	—	Homo quidam fecit caenam magnam	—

CORPORIS CHRISTI	VUB/ F45-10/16	LMAVB/ F22-101	LMAVB/ F22-102	VUB/II/ 1608_AR1572	VUB/II/ 1609_AR1586	VUB/IV/ 23807_AR177 1	VUB/III/ 13268_ ARGn1645	VUB/II/ 10709_ALaux 1694	VUB/ F45-1_AnOF M1700	VUB/ F45-19_An17 70	VUB/ F45-26_AnN DsXVII	VUB/ F45-7_AnOP 1752	LNMMB/ 04/27892_ AnCarm_ssX VIII
<i>Ant. infra Svam, ad Mgnt</i>	—	—	—	Exito in plateas & vicos ciuitatis:	Exito in plateas & vicos ciuitatis:	Exito in plateas & vicos ciuitatis:	—	—	—	—	—	—	—

PRIEDAS 8.
GIESMIŲ PALYGINIMO LENTELĖS

Švč. Trejybės oficijaus antifonos	377
Kristaus Kūno oficijaus antifonos	398
Švč. M. Marijos oficijaus antifonos	428
Šv. Andriaus oficijaus antifona <i>Unus ex duobus</i>	453
Šv. Pranciškaus Stigmatizacijos šventės antifonos	455
Trakto <i>Commovisti Domine</i> priegiesmis	462
Introitas <i>Viri Galilaei</i>	465
<i>Mandatum</i> ciklo antifonos	469

SS. TRINITATIS

VUB/II/1609_AnR1586

Glo-ri-a ti-bi Tri-ni-tas, aequa-lis v-na de-i-tas, & an - te omni-a sae-cu-la, & nunc & in per-pe-tu-um. Ps. Dominus regnauit.

LMAVB/F22-101

Glo-ri-a ti-bi Tri-ni-tas, e-qua-lis u-na de-i-tas, et an - te om-ni-a sae-cu-la, et nunc et in per-pe-tu-um. Ps. Dominus regnauit

VUB/F45-1 [Gardino pranciškoni observantai]

Glo-ri-a ti-bi Tri-ni-tas, e-qua-lis u-na De-i-tas, et an - te om-ni-a sae-cu-la, et nunc et in per-pe-tuum.

VUB/F45-38

Glo-ri-a ti-bi Tri-ni-tas, aequa-lis u-na De-i-tas, et an - te om-ni-a sae-cu-la, et nunc et in per-pe-tu-um.

VUB/F45-53¹

Glo-ri-a ti-bi Tri-ni-tas, e-qua-lis u-na De-i-tas, et an - te om-ni-a sae-cu-la, et nunc et in per-pe-tuum.

¹ Rakto nėra, bet čia jau tenka spręsti pagal analogija su visais.

VUB/F45-27²

Glo-ri-a ti-bi Tri-ni-tas, ae-qualis u-na De-i-tas, et an-te om-ni-a sae-cu-la, et nunc et in per-pe-tu-um.

VUB/F45-30

Glo-ri-a ti-bi Tri-ni-tas, ae-qualis u-na De-i-tas, et an-te om-ni-a sae-cu-la, et nunc et in per-pe-tu-um. Ps. Laudate Dominum.

LNMMB/F105-73³

Glo-ri-a ti-bi Tri-ni-tas, ae-qua-lis u-na De-i-tas, et an-te omni-a sae-cu-la, et nunc et in perpe-tu-um.

VUB/III/13268_AnRGn1645

Glo-ri-a ti-bi Tri-ni-tas, aequa-lis v-na De-i-tas, & an-te om-ni-a sae-cu-la, & nunc & in per-pe-tu-um. Ps. Dominus regnauit.

VUB/III/10709_AnLaux1694

Glo-ri-a ti-bi Tri-ni-tas, aequa-lis v-na De-i-tas, & an-te om-ni-a sae-cu-la, & nunc & in per-pe-tu-um. Ps. Dixit Dominus.

² Užrašytas dviejose vietose – psl. 81, taip, kaip šioje versijoje, o psl. 102 – kaip F45-30.

³ irgi užrašyta be jokio rakto.

VUB/F45-19

Glo-ri-a ti-bi Tri-ni-tas, e-qua-lis u-na de-i-tas, et an - te om-ni-a sae-cu-la, et nunc et in per-pe-tu-um. Ps. Dominus regnavit

VUB/F45-7_AnOPrViln1752

Glo-ri-a ti-bi Tri-ni-tas, aequa-lis u-na De-i-tas, et an - te om-ni-a sae-cu-la, et nunc et in per-pe-tu-um.

VUB/F45-6_AnOPrViln1752

Glo-ri-a ti-bi Tri-ni-tas, aequa-lis u-na De-i-tas, et an - te om-ni-a sae-cu-la, et nunc et in per-pe-tu-um.

VUB/F45-26 [Domininkonų noviciato giesmynėlis]

Glo-ri-a ti-bi Tri-ni-tas, ae-qualis u-na de-i-tas, et an - te omni-a sae-cu-la, et nunc et in per-pe-tu-um.

LMAVB/F22-101

Laus et pe-rennis glo-ri-a De-o patri et fi-li-o sancto si-mul pa-racle-to in secu-lorum secu-la. Iubilate

VUB/F45-1 [Gardino pranciškonai observantai]

Laus et pe-ren-nis glo-ri-a De-o patri et Fi-li-o Sancto si-mul Paracli-to in se-cu-lorum saecu-la.

VUB/F45-26 [Dominikonų noviciato giesmynėlis]

Laus et pe-rennis glo-ri-a De-o Patri et Fi-li-o sancto si-mul Pa-racle-to in saecu-la saeculorum.

VUB/F45-7_AnOPrViln1752

Laus et pe-rennis glo-ri-a De-o Patri et Fi-li-o sancto si-mul Pa-racli-to in saecu-la saecu-lo-rum. Iubilate. E.v.o.v. a. e.

VUB/F45-19

Laus et pe-ren-nis glo-ri-a De-o Pa-tri et Fi-li-o sancto si-mul Pa-racle-to in sae-cu-lorum saecu-la. Ps. Iubilate.

VUB/III/13268_AnRGn1645

Laus et pe-ren-nis glo-ri-a De-o Pa-tri et Fi-li-o sancto si-mul pa-racli-to in sae-cu-lorum saecu-la. Ps. Iubilate Deo.

VUB/III/10709_AnLaux1694

Laus et pe-rennis glo-ri-a De-o Patri et Fi-li-o Sancto si-mul Pa-racli-to in sae-cu-lorum saecu-la. Ps. Confitebor.

VUB/II/1609_AnR1586

Laus & perennis glo-ri-a De-o patri & fi-li-o sancto si-mul pa-racle-to in secu-lorum secu-la. Iubilate Deo.

LMAVB/F22-101

Glo-ri-a laudis re-so-net in o-re om-ni-um patri ge-ni-te-que pro-li spi-ri-tu-i sancto pa-ri-ter re-sul-tet laude pe-renni. Deus Deus meus.

VUB/II/1609_AnR1586

Glo-ri-a laudis re-so-net in o-re om-ni-um pa-tri ge-ni-te-que pro-li spi-ri-tu-i sancto pa - ri-ter re-sul-tet laude pe- renni. Deus Deus meus.

VUB/F45-26 [Dominikonų noviciato giesmynėlis]

Glo-ri- a lau-dis re-sonet in o-re om-ni-um Patri ge-ni-taeque pro-li spi-ri-tu-i sancto pa-ri-ter re- sul-tet laude pe-renni. Deus Deus meus.

VUB/F45-7_AnOPrViln1752

Glo-ri- a lau-dis re-sonet in o-re om-ni-um Pa-tri ge-ni-taeque Proli, Spi-ri-tu-i sancto pa-ri-ter re-sultet lau-de pe-ren-ni.

Deus Deus meus. E. v. o. v. a. e.

VUB/F45-19

Glori-a laudis re-sonet in o-re om-ni-um Pa-tri ge-ni-te-que proli Spi-ri-tu-i sancto pa-ri-ter re-sul-tet lau-de pe-ren-ni.

VUB/III/13268_AnRGn1645

Glori-a laudis re-sonet in o-re om-ni-um Pa-tri ge-ni-te-que proli Spi-ri-tu-i sancto pa-ri-ter re-sul-tet lau-de pe-ren-ni. Psal. Deus Deus meus.

VUB/III/10709_AnLaux1694

Glori-a laudis re-sonet in o-re om-ni-um Pa-tri Ge-nitaeque proli Spi-ri-tu-i Sancto pa-ri-ter re-sultet lau-de pe-ren-ni. Ps. Beatus vir.

VUB/F45-1 [Gardino pranciškoni observantai]

Glori-a laudis re-sonet in o-re om-ni-um pa-tri ge-ni-te-que proli spi-ri-tu-i sancto pa-ri-ter re-sul-tet lau-de pe-renni.

SS. TRINITATIS

VUB/II/1609_AnR1586

Ex quo om-ni-a per quem om-ni-a in quo om — ni-a ip-si glo-ri-a in se-cu-la. Laudate D[omi]num de ce[elis].

LMAVB/F22-101

Ex quo om-ni-a per quem om-ni-a in quo om-ni-a ip-si glo-ri-a in se-cu-la. Laudate Dominum.

VUB/F45-26 [Domininkonų noviciato giesmynėlis]

Ex quo om-ni-a per quem om-ni-a in quo om-ni-a ip-si glo-ri-a in sae-cu-la.

VUB/F45-7_AnOPrViln1752

Ex quo om-ni-a per quem omni-a in quo om-ni-a ip-si glo-ri-a in sae-cu-la. Laudate. E.v. o. v. a. e.

VUB/III/13268_AnRGn1645

Ex quo om-ni-a, per quem om-ni-a, in quo om-ni-a, ip-si glo-ri-a in sae-cu-la. Psal. Laudate Dominum (5).

VUB/F45-19

Ex quo om-ni-a per quem om-ni-a in quo om-ni-a ip-si glo-ri-a in sae-cu-la.

VUB/III/10709_AnLaux1694

Ex quo om-ni-a, per quem om-ni-a, in quo om-ni-a, ip-si glo-ri-a in sae-cu-la. Ps. Laudate Dominum .

VUB/F45-1 [Gardino pranciškoni observantai]

Ex quo om-ni-a per quem om-ni-a in quo om-ni-a ip-si glo-ri-a in sae-cu-la.

SS. TRINITATIS

*Ad Magnificat in I Vesperis***LMAVB/F22-101**

Gra-ci-as ti-bi De-us gra-ci-as ti-bi ve-ra et v — na Tri — ni-tas v — na et summa De-i-tas san-cta et v — na v-ni-tas.

VUB/II/1609_AnR1586

Gra-ci-as ti-bi De-us gra-ci-as ti-bi ve-ra & v — na Tri — ni-tas v — na & summa De-i-tas san-cta & v — na v-ni-tas.

VUB/III/13268_AnRGn1645

Gra-ci-as ti-bi De-us gra-ci-as ti-bi ve-ra & v — na Tri-nitas v — na & summa De-i-tas san-cta & v — na v-ni-tas.

VUB/III/10709_AnLaux1694

Gra-ci-as Ti-bi De-us: gra-ci-as ti-bi ve-ra et v — na Tri-nitas v — na et summa De-i-tas san-cta et v — na v-ni-tas.

VUB/F45-1 [Gardino pranciškoni observantai]

Gra-ti-as ti-bi De-us gra-ci-as ti-bi ve-ra et v — na Tri-ni-tas v — na et summa De-i-tas san-cta et v — na v-ni-tas.

LNMMB/04/27892_AnCar_sXVIII

Gra-ti-as ti-bi De-us gra-ci-as ti-bi ue-ra u — na Tri — ni-tas u — na et summa De — i-tas san-cta et v — na v-ni-tas. (1 tonus)

VUB/F45-26 [Dominikonų noviciato giesmynėlis]

Gra-ti-as ti-bi De-us gra-ci-as ti-bi ve-ra et v — na Tri — nitas v — na et summa De — i-tas san-cta et v — na v-ni-tas.

VUB/F45-7_AnOPrViln1752

Gra-ti-as ti-bi De-us gra-ci-as ti-bi ve-ra et v — na Tri — ni-tas v — na et summa De — i-tas san-cta et v — na v-ni-tas.

SS. TRINITATIS

*Ad Magnificat in II Vesperis***VUB/F45-1** [Gardino pranciškonai observantai]

Te De-um Patrem in-ge-ni-tum te Fi-li-um v-ni-ge - nitum te Spi-ri-tum sanctum Pa-ra - cli-tum sanc-tam et in-di- ui - du-am Tri-ni-ta-tem

VUB/III/13268_AnRGn1645

Te De-um patrem in-ge-ni-tum te Fi-li-um v-ni-ge - ni-tum te Spi-ri-tum sanctum pa-ra - cli-tum sanc-tam & in-di- ui- du-am Tri-ni-ta-tem

VUB/III/10709_AnLaux1694

Te De-um Patrem in-ge-ni-tum Te Fi-li-um v-ni-ge - ni-tum Te Spiritum sanctum pa-ra - cle-tum sanc-tam & in-di- ui- du-am Tri-ni-ta-tem

LMAVB/F22-101

Te De-um patrem in-ge - ni-tum te fi- li-um v - ni- ge - ni-tum te Spi-ri- tum sanctum pa-ra - cle-tum sanc-tam et in-di- ui - du-am Tri-ni-ta-tem

VUB/II/1609_AnR1586

Te De-um patrem in-ge-nitum te fi- li-um v - ni- ge - nitum te spi-ri-tum sanctum pa-ra — cli-tum sanc-tam & in-di- ui - du-am Tri-ni-ta-tem

VUB/F45-26 [Domininkonų noviciato giesmynėlis]

Te De-um Patrem in-ge - nitum te fi- li-um v - ni- ge - nitum te Spi-ri-tum sanctum Pa-ra - cle-tum sanc-tam et in-di- ui - du-am Tri-ni-ta-tem

VUB/F45-7_AnOPrViln1752

Te Deum Patrem in-ge-ni-tum te Fi-li-um u-ni-ge - nitum te Spi-ritum sanctum Pa-ra-clitum sanctam et in-di- ui-du-am Tri-ni-ta-tem

LNMMB/04/27892_AnCar_sXVIII

Te De-um Patrem in-ge - ni-tum Te Fi-li-um u-ni - ge-ni-tum Te Spi-ri-tum Sanctum Pa-ra - cli-tum Sanc-tam et in-di- ui- du-am Tri-ni- ta-tem

SS. TRINITATIS

*Ad Magnificat in II Vesperis [tęsinys]***VUB/F45-1** [Gardino pranciškonai observantai]

to-to cor-de et o-re confi-temur lauda – mus at-que be-ne-di – cimus ti-bi glo-ri-a in sae-cu-la. Magnificat.

VUB/III/13268_AnRGn1645

to-to cor-de & o-re con-fi-te-mur lauda – mus at-que be-ne-di – cimus ti-bi glo-ri-a in sae-cu-la. Magnificat. (4)

VUB/III/10709_AnLaux1694

to-to cor-de & o-re confi-temur lauda – mus at-que be-ne-di – cimus, Ti-bi glori-a in sae-cu-la. Magnificat.

LMAVB/F22-101

to-to cor-de et o-re con-fi-te-mur lau-da – mus at-que be-ne-di-ci-mus ti-bi glo-ri-a in se – cu-la. Magnificat⁴.

VUB/II/1609_AnR1586

to-to cor-de & o-re con-fi-te-mur lau-da – mus at-que be-ne-di – cimus : ti-bi glo-ri-a in se-cu-la. Magnificat.

⁴ Kadangi “fa” kiek paskusta, tai galima terminaciją traktuoti ir taip, kaip užrašyta skliaustuose.

VUB/F45-26 [Domininkonų noviciato giesmynėlis]

to-to cor-de et o-re con-fi-te-mur lau-da-mus at-que be-ne-di-cimus ti-bi glo-ri-a in sae-cu-la.

VUB/F45-7_AnOPrViln1752

to-to cor-de et o-re con-fi-te-mur lau-da-mus at-que bene-di-cimus ti-bi glo-ri-a in sae-cu-la. Magnificat. E. v. o. v. a. e⁵.

LNMMB/04/27892_AnCar_sXVIII

to-to corde et o-re confi-temur lauda-mus at-que be-ne-di-cimus, ti-bi glo-ri-a in sae-cu-la. (4 tonus)

⁵ Čia, matyt, tiesiog perrašinėtojo klaida, nes kitur IV psalmės tono terminacija užrašyta visiškai tvarkingai

SS. TRINITATIS

*Ad Laudes. [Versija A]***VUB/F45-9/10**

O be-a - ta et be-ne-dic-ta et glo-ri- o - sa trini-tas, pater et fi- li - us et spi - ri - tus sanctus. Ti-bi laus ti-bi glo-ri- a ti-bi gra-ci- a- rum ac-ti-o.

Ps. D[omi]n[u]s regna[vit]

LNMMB/04/27892_AnCar_sXVIII

O Be - a — ta et be-ne-dic-ta et glo-ri- o - sa Trini-tas, Pater et Fi-li - us et Spi-ri-tus Sanctus. [ps.] Dominus

VUB/F45-26:

O Be - a - ta et be-ne-dic-ta et glo-ri- o - sa Tri-ni-tas Pa-ter et Fi - li-us et Spi - ri-tus sanctus.

VUB/F45-7_AnOPrViln1752:

O Be - a - ta. Laudate. E.v. o. v. a. e.

SS. TRINITATIS

*Ad Laudes. Ad Benedictus antifona.***VUB/F45-9/10**

Be-ne-dic-ta sit cre-a-trix et gubernatrix om-ni-um sanc-ta et in-di- ui-du- a tri- ni-tas et nunc et semper et per in-fi- ni- ta

VUB/F45-26 [Dominikonų noviciato giesmynėlis]

Be-ne-dic-ta sit cre-a-trix et gubernatrix om-ni-um sanc-ta et in-di- ui- du- a Tri- ni-tas et nunc et semper et per in-fi- ni- ta

VUB/F45-7_AnOPrViln1752⁶

Be-ne-dic-ta sit cre-a-trix et gubernatrix omni-um sanc-ta et in-di- ui- du- a Tri- ni-tas et nunc et semper et per in-fi- ni- ta

LNMMB/04/27892_AnCar_sXVIII

Be-nedic-ta sit cre-a-trix et gubernatrix om-ni-um Sancta et in-di- ui-du- a Tri- ni-tas nunc et semper et per in-fi- ni-ta

⁶ Ši antifona, perrašyta pagal raktą, kuris yra "C", t.y. visa yra nuo "la" natos. Psalmės terminacijos melodinė linija yra tokia, kokia būdinga VI tonui.

LMAVB/F22-101⁷

Be-ne-dic – ta sit sancta cre-a-trix et gubernatrix omni-um sanc-ta et in-di-ui-du-a Tri- nitas nunc et semper et per in-fi-ni- ta

VUB/II/1609_AnRom1586⁸

Be-ne-dic – ta sit sancta cre-a-trix et gubernatrix omni-um sanc-ta et in-di-ui-du-a Tri- nitas nunc et semper et per in-fi-ni- ta

VUB/IV/23807_AnRom1771

Be-ne-dic-ta sit sancta cre-a-trix et gubernatrix omni-um sanc-ta et in-di-ui-du-a Tri- nitas nunc et semper et per in-fi-ni – ta

VUB/III/13268_AnRGn1645

Be-ne-dic-ta sit sancta cre-a-trix et gubernatrix om-ni-um sanc-ta et in-di- ui-du-a Tri – ni-tas nunc et semper et per in- fi – ni- ta

VUB/F45-19

Be-ne-dic-ta sit sancta cre-a-trix et gubernatrix om-ni-um, sanc-ta et in-di- ui-du-a Tri – ni-tas nunc et semper et per in- fi – ni- ta

⁷ Antifona transponuota, nes originaliai ji prasideda ne nuo “fa”, bet nuo “do”.

⁸ Antifona irgi transponuota, nes originaliai ji taip pat prasideda ne nuo “fa”, bet nuo “do”.

VUB/F45-1 [Gardino pranciškonai observantai]

Be-ne-dic-ta sit sancta cre-a-trix et gubernatrix om-ni-um sanc-ta et in-di- ui-du-a Tri- ni-tas nunc et semper et per in-fi- ni-ta

Priedas 8.

396

SS. TRINITATIS

Ad Laudes. Ad Benedictus antifona. [Tęsinys]

VUB/F45-9/10

se-cu-lo - rum se-cu-la. Benedictus.

VUB/F45-26 [Dominikonų noviciato giesmynėlis]

sae-cu-lo-rum sae-cu-la.

VUB/F45-7_AnOPrViln1752

saecu-lo - rum sae-cu-la. Benedictus Dominus Deus Is-ra-el. E.v. o. v. a. e.

LNMMB/04/27892_AnCar_sXVIII

saecu-lo-rum sae-cu-la. Benedictus. (8)

LMAVB/F22-101

se - cu- la se- cu- lo-rum. Benedictus.

VUB/II/1609_AnRom1586

sae - cu - la sae - cu - lo - rum. Benedictus.

VUB/IV/23807_AnRom1771

sae - cu - la sae - cu - lo - rum. Benedictus.

VUB/III/13268_AnRGn1645

sae - cu - la sae - cu - lo - rum. E u o u a e

VUB/F45-19

sae - cu - la sae - cu - lo - rum. Benedictus

VUB/F45-1 [Gardino pranciškoni observantai]

sae - cu - la sae - cu - lo - rum. E u o u a e

CORPORIS CHRISTI

[In I Vesperis]

VUB/F45-10/16

Sa-cer-dos in e-ter-num chris-tus do-mi-nus se-cun - dum ordinem mel-chi-sede-ch panem et vi-num ob-tu-lit. Ps. Dixit dominus.

VUB/III/13268_AnRGn1645

Sa-cer-dos in ae-ter-num Chris-tus Do-mi-nus se-cun - dum ordinem Mel-chi-sede-ch panem et vi-num ob-tu-lit. Ps. Dixit dominus.

VUB/III/10709_AnLaux1694

Sa-cer-dos in ae-ter-num Chris-tus Do-mi-nus se-cun - dum ordinem Mel-chi-sede-ch panem et vi-num ob-tu-lit. Ps. Dixit dominus.

VUB/F45-1 [Gardino pranciškoni observantai]

Sa-cer-dos in ae-ter-num Chris-tus Do-mi-nus se-cun - dum ordinem mel-chi-sede-ch panem et vi-num ob-tu-lit. Ps. Dixit dominus.

LMAVB/F22-101

Sa-cer-dos in e-ter-num chris-tus do-mi-nus se-cun - dum ordinem mel-chi-sede-ch panem et vi-num ob-tu-lit. Ps. Dixit dominus.

VUB/II/1609_AnR1586

Sa-cer-dos in e-ter-num chris-tus do-mi-nus se-cun - dum ordinem mel-chi-sede-ch: pa-nem et vi-num ob-tu-lit. Ps. Dixit dominus.

VUB/II/1608_AnR1572 (=VUB/II/1609_AnR1586, skirtumas tik su si-bemolio užrašymu prie žodžio "secundum")

Sa-cer-dos in e-ter-num chris-tus do-mi-nus se-cun - dum ordinem mel-chi-sede-ch: pa-nem et vi-num ob-tu-lit. Ps. Dixit dominus.

VUB/F45-26 [Dominikonų noviciato giesmynėlis]

Sa-cer-dos in ae-ter-num chris-tus do-mi-nus se-cun - dum ordinem mel-chi-sede-ch: pa-nem et vi-num ob-tu-lit, al-le - lu-ia.

VUB/F45-7_AnOPrViln1752

Sa-cer-dos.

LNMMB/04/27892_AnCar_sXVIII

Sa-cer-dos in ae-ter-num Christus Do-mi-nus se-cun - dum ordinem Mel-chi-sede-ch Panem et Vi-num ob-tu-lit. Ps. Dixit dominus.

CORPORIS CHRISTI

[In I Vesperis]

VUB/F45-10/16:

Mi-se-ra-tor do - mi-nus es-cam de-dit timen-ti-bus se in memo-ri-am su-o - rum mi-ra-bi-li-um. Ps. Confitebor.

VUB/III/13268_AnRGn1645 (kaip ir ankstesnėje antifonoje, kiekvieno žodžio neumos atskirtos kableliais)

Mi-se-ra-tor Do - minus es-cam de-dit timen-ti-bus se, in memo-ri-am su-o - rum mi-ra-bi - li-um. Ps. Confitebor.

VUB/III/10709_AnLaux1694

Mi-se-ra-tor Do - minus es-cam de-dit ti-menti-bus se, in memo-ri-am suo - rum mi-ra-bi - li-um. Confitebor.

VUB/F45-1 [Gardino pranciškonai observantai]

Mi-se-ra-tor Do - minus es-cam de-dit timen-ti-bus se, in me-mo-ri-am su-o - rum mi-ra-bi - li-um. Ps. Confitebor.

VUB/II/1609_AnR1586

Mi-se-ra-tor Do - minus es-cam de-dit timen-ti-bus se, in memo-ri-am su-o - rum mi-ra-bi - li-um. Ps. Confitebor.

VUB/II/1608_AnR1572

Mi-se-ra-tor Do - minus es-cam de-dit timen-ti-bus se, in memo-ri-am su-o-rum mi-ra-bi-li-um. Ps. Confitebor.

LMAVB/F22-101

Mi-se-ra-tor do - mi-nus es-cam de-dit timen-ti-bus se in memo-ri-am su- o - rum mi-ra-bi-li-um. Ps. Confitebor.

LNMMB/04/27892_AnCar_sXVIII

Mi-se-rator Do - mi-nus es-cam de- dit timen-ti-bus se in me-mo-ri-am su-o-rum mi-ra - bi- li-um. (2 tonus)

CORPORIS CHRISTI

[In I Vesperis]

VUB/F45-10/16:

Ca-li-cem sa - lu-ta-ris ac-ci-pi-am et sa-cri-fi-ca-bo hos - ti-am lau-dis. Ps. Credidi.

VUB/III/13268_AnRGn1645 (kaip ir ankstesnėje antifonoje, kiekvieno žodžio neumos atskirtos kableliais)

Ca-li-cem sa - lu-ta-ris ac-ci-pi-am et sa-cri-fi-ca-bo hos-ti-am lau-dis. Ps. Credidi.

VUB/III/10709_AnLaux1694

Ca-li-cem sa - lu-ta-ris ac-ci-pi-am et sa-cri-fi-ca-bo hos-ti-am lau-dis. Credidi.

VUB/F45-1 [Gardino pranciškonai observantai]

Ca-li-cem sa - lu-ta-ris ac-ci-pi-am et sa-cri-fi-ca-bo hos-ti-am lau-dis. Ps. Credidi.

VUB/II/1609_AnR1586

Ca-li-cem sa - lu-ta-ris ac-ci-pi-am et sa-cri-fi-ca-bo hos-ti-am lau-dis. Ps. Credidi propter.

VUB/II/1608_AnR1572

Ca-li-cem sa - lu-ta-ris ac-ci-pi-am et sa-cri-fi-ca-bo hos-ti-am lau-dis. Ps. Credidi propter.

LMAVB/F22-101

Ca-li-cem sa - lu-ta-ris ac-ci-pi-am et sa-cri-fi-ca-bo hos-ti-am lau-dis. Ps. Credidi.

LNMMB/04/27892_AnCar_sXVIII

Ca-li-cem sa - lu-ta-ris ac-ci-pi-am et sacri-fi-cabo hos-ti-am lau-dis. Ps. Credidi.

CORPORIS CHRISTI

[In I Vesperis]

VUB/F45-16:

Si-cut no-uel-le o-ly-ua-rum ec-le-si-e fi-li-i sint in cir-cu-i-tu mense do-mi-ni. Ps. Beati omnes.

VUB/III/13268_AnRGn1645 (kaip ir ankstesnėje antifonoje, kiekvieno žodžio neumos atskirtos kableliais)

Si-cut no-uellæ o-li-ua-rum Eccle-si-æ fi-li-j sint in cir-cu-i-tu mensæ Do-mi-ni. Ps. Beati omnes

VUB/III/10709_AnLaux1694

Si-cut no-uellæ o-li-ua-rum Eccle-si-æ Fi-li-j sint in cir-cu-i-tu mensæ Do-mi-ni. Beati omnes

VUB/F45-1 [Gardino pranciškonai observantai]

Si-cut no-uel-læ o-li-ua-rum Eccle-si-æ fi-li-j sint in cir-cu-i-tu mensæ Do-mi-ni. Ps. Beati omnes

VUB/II/1609_AnR1586

Si-cut nouel-lę o-li-ua-rum ecc-le-si-ę fi-li-i sint in cir-cu-i-tu men-sę do-mi-ni. Ps. Beati omnes.

VUB/II/1608_AnR1572

Si-cut nouel-le o-li-ua-rum ecc-le-si-e fi-li-i sint in cir-cu-i-tu men-se do-mi-ni. **Ps.** Beati omnes.

LMAVB/F22-101

Si-cut no-uel-le o-ly-ua-rum ec-le-si-e fi-li-i sint in cir-cu-i-tu men-se do-mi-ni. **Ps.** Beati omnes.

LNMMB/04/27892_AnCar_sXVIII

Si-cut no-uellae o-li-ua-rum Ec-le-si-e fi-li-i sunt in cir-cu-i-tu mensae Do-mi-ni. (4 tonus).

CORPORIS CHRISTI

[In I Vesperis]

VUB/F45-16:

Qui pa-cem po-nit fi-nes ec-le-si-e fru-menti a-dype sa-ci-at nos do-mi-nus. Ps. Lauda Ierusalem

VUB/III/13268_AnRGn1645⁹

Qui pa-cem po-nit fi-nes Eccle-si-æ fru-menti a-di-pe sa-ci-at nos Do-mi-nus. Ps. Lauda Ierusalem

VUB/III/10709_AnLaux1694

Qui pa-cem po-nit fi-nes Eccle-si-æ fru-menti a-di-pe sa-ci-at nos Do-mi-nus. Lauda Ierusalem

VUB/F45-1 [Gardino pranciškonai observantai]

Qui pa-cem po-nit fi-nes Eccle-si-æ fru-men-ti a-di-pe sa-ci-at nos Do-mi-nus. Ps. Lauda Ierusalem

VUB/II/1609_AnR1586

Qui pa-cem po-nit fi-nes ec-cle-si-ę fru-men-ti a-dipe sa-ci-at nos do-mi-nus. Ps. Lauda Ierusalem

⁹ kaip ir ankstesnėje antifonoje, kiekvieno žodžio neumos atskirtos kableliais

VUB/II/1608_AnR1572

Qui pa-cem po-nit fi-nes ec-cle-si-ę fru-men-ti a-dipe sa - ci-at nos do-mi-nus. Ps. Lauda Ierusalem

LMAVB/F22-101

Qui pa-cem po- nit fi-nes ec-le - si- e fru-menti a-dype sa - ci-at nos do - mi-nus. Ps. Lauda Ierusalem

LNMMB/04/27892_AnCar_sXVIII

Qui pa - cem po-su- it fi-nes Eccle - si-æ fru-men-ti a-di-pe sa - ti- at nos Do - mi-nus. (5 tonus

CORPORIS CHRISTI

[In I Vesperis. Ad Magnificat]

VUB/F45-16

O quam su-a-uis est do — mi-ne spi — ri-tus tu — us qui ut dul-ce-di-nem tu — am in fi — li-os demonstra — res pa-ne su-a-uis — si-mo

VUB/III/13268_AnRGn1645

O quam su-a-uis est Do — mi-ne spi — ri-tus tu — us qui ut dul-cedi-nem tu — am in fi — li-os demonstra — res pa-ne sua-uis — si-mo

VUB/III/10709_AnLaux1694

O quam sva-uis est Do — mi-ne spi — ri-tus tu — us qui ut dul-cedi-nem tu — am in fi — li-os demonstra — res Pa-ne suavis — si-mo

LMAVB/F22-102

O quam su-a-uis est Do — mi-ne spi — ri-tus tu — us qui ut dul-ce-dinem Tu — am in fi — li-os demonstra — rares Pa- ne sua-uis — si-mo

VUB/F45-1 [Gardino pranciškoni observantai]

O quam su-a-uis est Do — mi-ne spi — ri-tus tu — us qui ut dul-ce-di-nem tu — am in fi — li-os demonstra — res pa-ne sua-uis — si-mo

LMAVB/F22-101

O quam su-a - uis est do — mi-ne spi - ri- tus tu - us qui vt dul-ce-di-nem tu - am in fi-li-os demonstra - res pa-ne su-a- uis - si- mo

VUB/II/1609_AnR1586

O quam su-a - uis est do — mi-ne spi - ri- tus tu - us qui vt dul-ce-di-nem tu - am in fi-li-os demonstra - res pa-ne su-a- uis- si- mo

spi- ri - tus¹⁰

VUB/II/1608_AnR1572

O quam su-a - uis est do — mi-ne spi - ri- tus tu - us qui vt dul-ce-di-nem tu - am in fi-li-os demonstra- res pa-ne su-a- uis- si- mo

LNMMB/04/27892_AnCar_sXVIII

O quam su-a - uis es Do — mi-ne Spi - ri-tus tu — us qui ut dulce-di-nem tu - am in Fi — li-os demonstra - res Pa-ne su-a-uis - si-mo

¹⁰ Čia galima ir tokia neumuotė, o galbūt ir labiausiai tikėtina.

VUB/F45-7_AnOPrViln1752

O quam sva-uis est do — mi-ne spi-ri-tus tu-us! qui ut dul-ce-di-nem tu-am in fi-li-os demonstra-res pa-ne sva-uis — si-mo

VUB/F45-26 [Dominikonų noviciato giesmynėlis]

O quam su-a-uis est Do — mi-ne spi-ri-tus tu-us qui ut dul-ce-dinem tu-am in fi-li-os emonstra-res pa-ne su-a-vis-si-mo

CORPORIS CHRISTI

[In I Vesperis. Ad Magnificat. Tešinys]

VUB/F45-16

de ce-lo presti-to e-su-ri-en-tes rep-les bo-nis fas-ti-di-o-sos di-ui-tes di-mit-tens i — na-nes. Magnificat.

VUB/III/13268_AnRGn1645

de cae-lo presti-to e-su-ri-en-tes rep-les bo-nis fas-ti-di-o-sos di- ui-tes di-mit-tens i — na-nes. Magnificat.

VUB/III/10709_AnLaux1694

de coe-lo presti-to e-su-ri-entes rep-les bo-nis fas-ti-di-o-sos di- ui-tes dimit-tens i — na-nes. Magnificat.

LMAVB/F22-102

de ce - lo presti-to e-su-ri-en-tes rep-les bo-nis fas-ti-di-o-sos di- ui-tes di-mit-tens in - a - nes. Magnificat.

VUB/F45-1 [Gardino pranciškonai observantai]

de cae-lo presti-to e-su-ri-en-tes rep-les bo-nis fas-ti-di-o-sos di- ui-tes di-mit-tens i — na-nes. Magnificat.

LMAVB/F22-101

de ce-lo presti-to e-su-ri-en-tes rep-les bo-nis fas-ti-di-o-sos di-ui-tes di-mit-tens i — na-nes. Magnificat.

VUB/II/1609_AnR1586

de ce-lo presti-to e-su-ri-en-tes rep-les bo-nis fas-ti-di-o-sos di-ui-tes di-mit-tens i — na-nes. Ps. Magnificat.

VUB/II/1608_AnR1572

de ce-lo presti-to e-su-ri-en-tes rep-les bo-nis fas-ti-di-o-sos di-ui-tes di-mit-tens i — na-nes. Ps. Magnificat.

LNMMB/04/27892_AnCar_sXVIII

de cae-lo presti-to e-su-ri-en-tes rep-les bo-nis fas-ti-di-o-sos di-ui-tes di-mit-tens i — na-nes. (6 tonus)

VUB/F45-7_AnOPrViln1752

de cae-lo pre-sti-to e-su-ri-en-tes rep-les bo-nis fasti-di-o-sosque di-vi-tes di-mit-tis i-na-nes. Magnificat. E.v. o. v. a. e.

VUB/F45-26 [Dominikonų noviciato giesmynėlis]

de coe-lo pre-sti-to e-su-ri-en-tes rep-les bo-nis fas-ti-di-o-sosque di-vi-tes di-mit-tis i-na-nes.

CORPORIS CHRISTI

[Ad Laudes]

VUB/F45-16

Sa-pi-en- ci- a e - di-fi-ca-uit si- bi do-mum mis-cu- it vi-num et po-su-it men - sam al-le - lu-ia. Ps. Dominus r[e]g[navit]

LMAVB/F22-102

Sa-pi-en- ci- a e - di-fi-ca-uit si- bi do-mum mis-cu-it vi-num et po-su-it men - sam Al-le - lu-ia.

LMAVB/F22-101

Sa-pi-en- ci- a e - di-fi-ca-uit si- bi do-mum mis-cu- it vi- num et po-su-it men-sam al-le - lu-ia. Ps. Dominus reg[navit]

VUB/F45-7_AnOPrViln1752

Sa-pi-en - ci-a ae - di-fi-ca-uit si - bi do-mum miscu- it vi-num et po-su-it men - sam al-le - lu-ia. [D]ominus. E.v.o. v. a. e.

VUB/F45-26 [Domininkonų noviciato giesmynėlis]

Sa-pi-en - ci-a ae - di-fi-ca-uit si - bi do- mum mis - cu-it vi-num et po-su-it mensam al-le - lu-ia.

VUB/F45-1 [Gardino pranciškoni observantai]

Sa-pi-en-ci-a e-di-fi-ca-uit si-bi do-mum mis-cu-it vi-num et po-su-it men-sam Al-le-lu-ia. Ps. Dominus r[e]g[navit]

VUB/F45-19

Sa-pi-en-ci-a ae-di-fi-ca-uit si-bi do-mum mis-cu-it vi-num et po-su-it men-sam al-le-lu-ia. Ps. Dominus regna[vit]

VUB/III/13268_AnRGn1645

Sa-pi-en-ci-a ae-di-fi-ca-uit si-bi do-mum mis-cu-it vi-num et po-su-it men-sam Al-le-lu-ia. Ps. Dominus regna[vit].

VUB/II/1609_AnR1586

Sa-pi-en-ci-a e-di-fi-ca-uit si-bi do-mum miscu-it vi-num & po-su-it mensam al-le-lu-ia. Ps. Dominus reg[navi]t

VUB/II/1608_AnR1572

Sa-pi-en-ci-a e-di-fi-ca-uit si-bi do-mum miscu-it vi-num et po-su-it men-sam hal-le-lu-iah. Ps. Dominus reg. de. induit.

LNMMB/04/27892_AnCar_sXVIII

Sa-pi-en-ci-a ae-di-fi-ca-uit si-bi domum miscu-it vi-num et po-su-it men-sam al-le-lu-ia. (1 tonus)

***

CORPORIS CHRISTI
[Ad Laudes]

VUB/F45-16

Sa-cer-do-tes san-cti in-cen-sum et pa-nes of-fe-runt de-o al-le-lu-ia. Ps. Benedicite.

LMAVB/F22-101

Sa-cer-do-tes san-cti in-cen-sum et pa-nes of-fe-runt de-o al-le-lu-ia. evovae.

LMAVB/F22-102

Sa-cer-do-tes san-cti in-cen-sum et pa-nes of-fe-runt De-o al-le-lu-ia.

VUB/F45-7_AnOPrViln1752

Sa- cer- do- tes ¹¹ [*sancti incensum et panes offerunt deo alleluia.*] Ps. Benedicite omnia E. v. o. v. a. e.

VUB/F45-26 [Dominikonų noviciato giesmynėlis]

Sa- cer- do- tes san- cti in- cen- sum et pa — nes of — fe- runt De- o al- le- lu- ia.

VUB/F45-1 [Gardino pranciškonai observantai]

Sa — cer- do- tes san- cti in- cen- sum et pa — nes of — fe- runt De- o al- le — lu- ia. Euouae.

VUB/F45-19

Sa — cer- do- tes san- cti in- cen- sum et pa — nes of — fe- runt De- o al- le- lu — ia. Ca. Benedicite.

VUB/III/13268_AnRGn1645

Sa — cer- do- tes san- cti in- cen- sum & pa — nes of — fe- runt De- o Al- le — lu- ia. Cant. Benedicite.

¹¹ Užrašytas tik šis incipitas bei psalmės tonas, daugiau nieko.

VUB/II/1609_AnR1586

Sa - cer-do-tes san-cti in-cen-sum & pa - nes of - fe-runt de-o : al - le - lu-ia. ps. Benedicite omnia.

VUB/II/1608_AnR1572

Sa - cer-do-tes san-cti in-cen-sum et pa - nes of - fe-runt de-o : hal - le - lu-ia. ps. Benedicite omnia.

LNMMB/04/27892_AnCar_sXVIII

Sa - cer-do-tes San-cti in-censum & Pa - nes of-fe-runt De-o al - le - lu - ia. (4 tonus)

CORPORIS CHRISTI

[Ad Laudes. Ad Benedictus]

VUB/F45-16

E - go sum pa - nis vi - uus qui de ce-lo des - cendi si quis mandu-ca-ue-rit ex hoc pa-ne vi - uet in e-ter - num

VUB/F45-1 [Gardino pranciškoni observantai]

E - go sum pa - nis vi - uus qui de cae-lo des - cendi si quis mandu-ca-ue-rit ex hoc pa-ne vi - uet in ae-ter - num

VUB/F45-19

E - go sum pa - nis vi - vus qui de cae-lo des - cendi si quis mandu-ca-ue-rit ex hoc pa-ne vi - uet in æ-ter - num

VUB/III/13268_AnRGn1645

E - go sum pa - nis vi - vus qui de cae-lo des - cendi: Si quis mandu-ca-ue-rit ex hoc pa-ne vi - uet in æ-ter - num

LMAVB/F22-102

E - go sum pa - nis vi - uus qui de coe-lo des - cendi si quis mandu-ca-ue-rit ex hoc pa-ne vi - uet in e- ter-num

LMAVB/F22-101

E-go sum pa-nis vi-uus qui de ce-lo de — scen-di si quis mandu-ca-ue-rit ex hoc pa-ne vi — uet in e-ter — num

VUB/II/1609_AnR1586

E-go sum pa-nis vi-uus qui de ce-lo de — scendi si quis mandu-ca-ue-rit ex hoc pa-ne, vi — uet in e-ter — num

VUB/II/1608_AnR1572

E-go sum pa-nis vi-uus qui de ce-lo de — scendi si quis mandu-ca-ue-rit ex hoc pa-ne, vi — uet in e-ter — num

VUB/F45-7_AnOPrViln1752

E — go sum pa-nis vi-vus qui de coe-lo des — cendi si quis mandu-ca-ue-rit ex hoc pa-ne vi-vet in e-ter- num

VUB/F45-26 [Domininkonų noviciato giesmynėlis]

E — go sum pa-nis vi-vus qui de coe-lo des — cen-di si quis mandu-ca-ue-rit ex hoc pa-ne vi-vet in e-ter- num

LNMMB/04/27892_AnCar_sXVIII

E-go sum Panis ui-uus qui de cae-lo descendi, si quis manduca-ue-rit ex hoc Pane ui-uet in ae-ternum; al-le – lu-ia. (1. tonus)

*

CORPORIS CHRISTI

[*Ad Laudes. Ad Benedictus. Teşinys*]

VUB/F45-16

al-le — lu – ia. Ps. Benedictus.

LMAVB/F22-101

al-le — lu- ia. Ps. Benedictus.

LMAVB/F22-102

Alle-lu-ia.

VUB/F45-7_AnOPrViln1752

al-le-lu-ia. Benedictus Dominus Deus. E.v. o.v. a.e.

VUB/F45-26 [Domininkonų noviciato giesmynėlis]

al-le - lu - ia.

VUB/F45-1 [Gardino pranciškonai observantai]

Al-le — lu - ia. Ps. Benedictus.

VUB/F45-19

Al-le — lu - ia. Ps. Benedictus.

VUB/III/13268_AnRGn1645

Al-le — lu - ia. Ps. Benedictus.

VUB/II/1609_AnR1586

al-le — lu- ia. Ps. Benedictus.

The musical notation consists of a single staff with a treble clef. It features a melodic line with a series of eighth notes, starting on a low pitch and moving generally upwards, with some descending passages. The lyrics are placed below the staff, with a long horizontal line under 'al-le' and a shorter line under 'lu- ia. Ps. Benedictus.'.

VUB/II/1608_AnR1572

hal-le — lu-iah. Ps. Benedictus.

The musical notation consists of a single staff with a treble clef. It features a melodic line with a series of eighth notes, starting on a low pitch and moving generally upwards, with some descending passages. The lyrics are placed below the staff, with a long horizontal line under 'hal-le' and a shorter line under 'lu-iah. Ps. Benedictus.'.

LNMMB/04/27892_AnCar_sXVIII

—

CORPORIS CHRISTI

[Ad II Vesperas. Ad Magnificat]

VUB/F45-16

O sac-rum con-ui[-uium]

VUB/F45-7_AnOPrViln1752

O sac-rum con-vi-vi-um in quo Chris-tus su-mitur re-co-li-tur me-mo-ri-a Passi-o-nis e-jus mens im-ple-tur gra-ti-a et

VUB/F45-26 [Dominikonų noviciato giesmynėlis]

O sac-rum con-vi-vi-um in quo Chris-tus su-mi-tur re-co-li-tur me-mo-ri-a Pas-si-o-nis e-jus mens im-ple-tur gra-ti-a et

VUB/F45-38

O sac-rum con-vi-vi-um in quo Chris-tus su-mi-tur re-co-li-tur me-mo-ri-a pas-si-o-nis e-jus mens im-ple-tur gra-ti-a et

VUB/F45-1 [Gardino pranciškonai observantai]

O sac-rum con-vi-vium in quo Chris-tus su-mi-tur re-co-li-tur me-mo-ri-a pas-si-o-nis e-jus mens im-ple-tur gra-ti-a et

VUB/III/13268_AnRGn1645

O Sac-rum con-vi-vi-um in quo Chris-tus su — mi-tur re-co — li-tur me-mo — ri-a pas-si-o — nis e — jus mens im-ple-tur gra — ti-a &

VUB/III/10709_AnLaux1694

O Sac-rum con-vi-vi-um in quo Chris-tus su — mi-tur re-co — li-tur me-mo — ri-a pas-sio — nis e — jus mens im-ple-tur gra — ti-a &

VUB/II/1609_AnR1586

O sac — rum con-vi-vi-um in quo Chris-tus su — mi-tur re-co — li-tur me — mo — ri-a pas-si — o — nis e — jus mens im-ple-tur gra-ti — a : &

VUB/II/1608_AnR1572

O Sac — rum con-vi-vi-um in quo Chris-tus su — mi-tur re-co — li-tur me — mo — ri-a pas-si — o — nis e — jus mens im-ple-tur gra-ti — a : et

LMAVB/F22-101

O sac — rum con-vi-vi-um in quo Chris-tus su — mi-tur re-co — li-tur me-mo — ri-a pas-si — o — nis e — jus mens im-ple-tur gra-ti — a : et

VUB/F45-30

O sac-rum con-vi – vi-um in quo Chris-tus su — mi-tur re-co — li-tur me-mo — ri-a pas-sio — nis e-jus mens im-ple-tur gra — ti-a et

LNMMB/04/27892_AnCar_sXVIII

O Sac-rum conui – ui-um in quo Chris-tus su – mi-tur re-co – li- tur me – mo-ri- a passi – o – nis e- ius mens im- ple- tur gra – ti- a et

*

CORPORIS CHRISTI

[Ad II Vesperas. Ad Magnificat. Tęsinys]

VUB/F45-16

—

VUB/F45-7_AnOPrViln1752

fu – tu – rae glo – ri-ae no – bis pig-nus da – tur al-le-lu — ia. E.v.o.v.a.e.

VUB/F45-26 [Dominikonų noviciato giesmynėlis]

fu – tu – rae glo – ri-ae no – bis pig-nus da – tur al-le-lu — ia. Evovae

VUB/F45-38

fu - tu - rae glo - ri - ae no - bis pig - nus da - tur al - le — lu - ia.

VUB/F45-1 [Gardino pranciškonai observantai]

fu - tu - rae glo - ri - ae no - bis pig - nus da - tur Al - le — lu - ia. Magnificat.

VUB/III/13268_AnRGn1645

fu - tu - rae glo - ri - ae no - bis pig - nus da - tur Al - le — lu - ia. Magnificat.

VUB/III/10709_AnLaux1694

fu - tu - rae glo - ri - ae¹² no - bis pig - nus da - tur Al - le — lu - ia. Al - le — lu - ia. Magnificat.

LMAVB/F22-101

fu - tu - rae glo - ri - e no - bis pig - nus da - tur al - le — lu - ya. Magt (Quintus)

¹² Pagal užrašymą galėjo būti skaitomas ir kaip “glorje”, t.y. priešpaskutinė “fa” nata gali būti priskirta prie prieš tai einančios melizmos.

VUB/II/1609_AnR1586

fu - tu - re glo - ri - e no - bis pig - nus da - tur al - le — lu - ia. ps. Magnificat.

VUB/II/1608_AnR1572

fu - tu - re glo - ri - e no - bis pig - nus da - tur, hal - le — lu - ia. ps. Evovae.

VUB/F45-30

fu - tu - rae glo - ri - ae no - bis pig - nus da - tur Al - le — lu - ia.

LNMMB/04/27892_AnCar_sXVIII

fu - tu - rae glo - ri - ae no - bis pig - nus da - tur al - le — lu - ia. (5 tonus)

B. MARIAE VIRGINIS
[Nativitas/Conceptio]

LMAVB/F22-101

Nati-vi-tas glori-osae Virginis mari - e, ex semine A-brahae, orta de tribu Iuda, cla - ra ex stirpe David.

VUB/II/1609_AnR1586

Visitatio [pirrašyta ranka]

Nativi-tas glori-o-se Virgi-nis Mari - e, ex semine A - brahe, or-ta de tribu Iuda, cla - ra ex stirpe David. Ps. Dons regnauit.

VUB/III/13268_AnRGn1645 =AnRGn1614

Desponsatio (in Ant. Gn1614)

Nativi-tas glori-o-sae Virginis Mari - ae, ex semine A - brahae, orta de tribu Iuda, cla - ra ex stirpe David.

VUB/III/10709_AnLaux1694

Conceptio

Nativi-tas glori-o-sae Virginis Mari - ae, ex semine A - brahae, orta de tribu Iuda, cla - ra de stirpe David. Ps. Dixit Dominus

LNMMB/05/976_AnR1766

Nativi- tas glori- o-sae Virginis Mari - ae, ex semine A - brahae, ortae de tribu Iuda, cla - ra ex stirpe David. Ps. Dnus regnavit

VUB/F45-4

Na-tivi- tas glo-ri- o-sae Virginis Ma-ri - ae, ex se-mi-ne A - brahae, orta de tribu Iu-da, cla - ra ex stirpe David.

OFFICIUM CONCEPTIONIS BEATAE MARIAE VIRGINIS

VUB/III/13268_AnRGn1645

Concepti-o glo-ri- o-sae Virginis Mari - ae, ex semine A-brahae, orta de tri-bu Iuda, cla - ra ex stirpe David.

VUB/F45-19

Concepti-o glo-ri- o-sae Virginis Mari - ae, ex semine A-brahae, orta de tri-bu Iuda, cla - ra ex stirpe David.

LNMMB/04/27892_AnCar_sXVIII

Concepti-o glori- osae Virginis Ma-ri-ae, ex semine A - brahae, or-tae de tri-bu Iuda, clara ex stirpe David. (8 tonus)

LNMMB/04/28044_AnCar1726

Concepti-o glori- osae Virginis Ma-ri-ae, ex se-mine A- brahae, or-tae de tribu Iuda, cla-ra ex stirpe Da-vid. (8)

*

B. MARIAE VIRGINIS

[*Nativitas/Conceptio*]

LMAVB/F22-101

Nativitas est ho-di-e sanctae Ma-ri-ae Virginis, cuius vi-ta inclita cunctas illustrat Ecc-le-si-as. evovae (*Septimus*)

VUB/II/1609_AnR1586

Visitatio [prirašyta ranka]

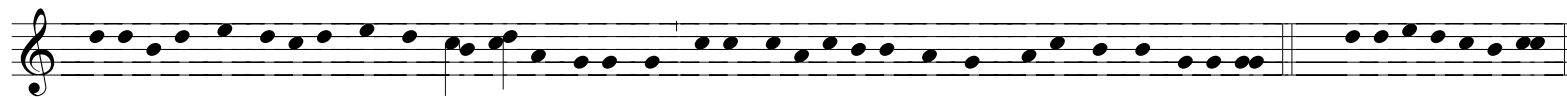
Na-tivitas est hodi-e sanctę Ma-ri-ę Vir-gi-nis, cuius vi-ta inclita cunctas illustrat Ecclesi-as. psal. Jubilate

VUB/F45-4

Nativitas est hodie sanctae Ma-ri-ae Virginis, cuius vi-ta inclita cunctas illustrat Ecclesi-as.

VUB/III/13268_AnRGn1645 =Ant.Gn1614

Desponsatio (in Ant.Gn1614)

Nativitas est hodie sanctae Ma-ri-ae Virginis, cuius vita inclita cunctas illustrat Ecclesi-as.

VUB/III/10709_AnLaux1694

Conceptio

Nativitas est hodie sanctae Ma-ri-ae Virginis, cuius vita inclita cunctas illustrat Ecclesi-as. Ps. Laudate pueri

LNMMB/05/976_AnR1766

Nativitas est ho-di-e sanctae Ma-ri-ae Virginis, cuius vita inclita cunctas illustrat Ecclesi-as. Ps. Jubilate

Ant.Mon1934:

Nativitas est hodie sanctae Ma-ri-ae Virginis, cuius vita inclita cunctas illustrat Ecclesi-as.

LU1959:

Nativitas est hodie sanctae Ma-ri-ae Virginis, cuius vita inclita cunctas illustrat Ecclesi-as.

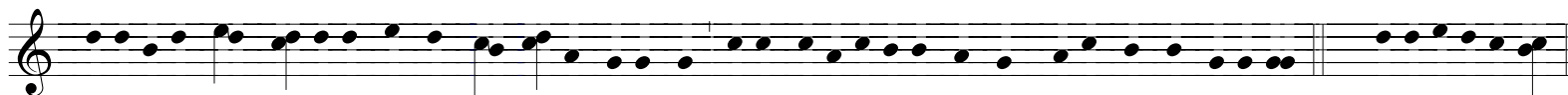
OFFICIUM CONCEPTIONIS BEATAE MARIAE VIRGINIS

VUB/III/13268_AnRGn1645

Conceptio est ho-di-e sanctae Ma-ri-ae Virginis, cuius vita inclita cunctas illustrat Ecclesi-as.

VUB/F45-19

Conceptio est ho-di-e sanctae Ma-ri-ae Virginis, cuius vita inclita cunctas illustrat Ecclesi-as.

LNMMB/04/27892_AnCar_sXVIII

Conceptio est ho-di-e sanctae Ma-ri-ae Virginis, cuius vi-ta inclita cunctas illustrat Ec-cle-si-as. *Jubilate* (7mus)

LNMMB/04/28044_AnCar1726

Conceptio est ho-di-e sanctae Ma-ri-ae Virginis, cuius vita in-cli-ta cunctas illustrat Ec-clesi-as. (7)

B. MARIAE VIRGINIS
[Nativitas/Conceptio]

LMAVB/F22-101

Re-gali ex proge-ni- e Ma-ri-a ex-or - ta re-fulgent: cuius precibus nos adiu-ua-ri mente et spi-ri-tu deuo-tissi-me poscimus. evovae

VUB/II/1609_AnR1586

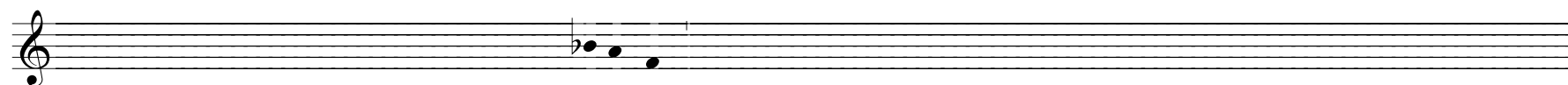
Re-ga-li ex proge-ni- e Ma-ri-a ex-or - ta re-fulgent: cuius precibus nos adiu-uari mente et spi-ri-tu deuo-tis-si-me posci-mus. psalmus Deus deus meus.

VUB/III/13268_AnRGn1645 =AnRGn1614

Re-gali ex progenie Ma-ri-a ex-or - ta refulgent: cuius precibus nos adiuuari men-te et spiri-tu deuotissime poscimus. Ps. Deus Deus meus.

VUB/III/10709_AnLaux1694

Re-gali ex progenie Ma-ri-a ex-or - ta refulgent: cuius precibus nos adiuuari men-te et spiri-tu deuotissime poscimus.

LNMMB/05/976_AnR1766

Re-gali ex progenie Ma-ri-a ex-or – ta refulgent: cuius precibus nos adiuuari men-te et spiri-tu deuotissime poscimus.

AnMon1934

Re-gali ex progenie Ma-ri-a ex-or – ta refulgent: cuius precibus nos adiuuari men-te et spiri-tu deuotissime poscimus.

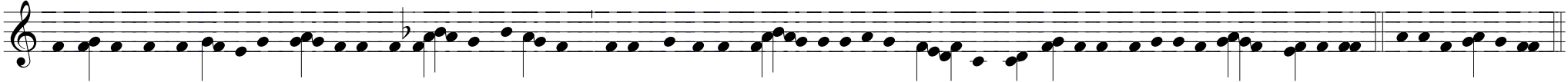
VUB/F45-4

Re-gali ex progenie Ma-ri-a ex-or – ta refulgent: cuius precibus nos adiuuari men-te et spiri-tu deuotissime poscimus.

OFFICIUM CONCEPTIONIS BEATAE MARIAE VIRGINIS

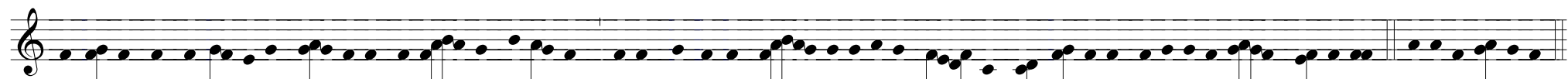
VUB/III/13268_AnRGn1645

Re-ga-li ex proge-ni-e Ma-ri-a ex¹³-or – ta refulgent: cuius precibus nos adiuuari men- te et spi-ri-tu deuotissime poscimus. Ps. Deus Deus meus.

¹³ si bemolis pažymėtas tik šioje vietoje. “Nativitas” oficijuje – visose

VUB/F45-19

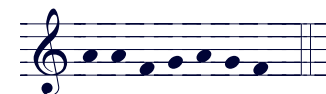

Re-ga-lis ex proge-ni-e Ma-ri-a ex-or-ta refulgent: cuius precibus nos adiuuari men-te et spi-ri-tu deuotissime poscimus. Ps. Deus Deus meus.

LNMMB/04/27892_AnCar_sXVIII

Re-gali ex proge-ni-e Ma-ri-a Concep-ta re-fulgent: cuius precibus nos adiu-ua-ri mente et Spi-ri-tu deuo-tis-si-me poscimus.

Deus Deus meus (*Sextus*)

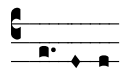
LNMMB/04/28044_AnCar1726

Re-gali ex proge-ni-e Ma-ri-a Concep-ta re-fulgent: cuius precibus nos adiu-ua-ri mente et spi-ri-tu deuo-tis-si-me pos-cimus.

6

precibus

spi-ri-tu

B. MARIAE VIRGINIS
[Nativitas/Conceptio]

LMAVB/F22-101

Cor-de et a-nimo Christo canamus glo-ri-am in hac sacra solenni-ta-te prae-cel-se geni-tri-cis de-i ma-ri-e. evovae (*Octavus*)

VUB/II/1609_AnR1586

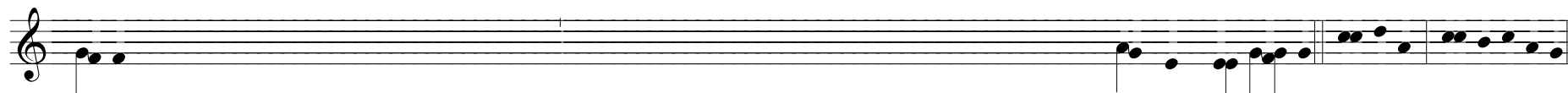
Corde et a-nimo Christo ca-namus glo-ri-am in hac sacra solenni-ta-te prae-cel-se ge-ni-tricis De-i Ma-ri-ae. Psalmus Benedicite.

VUB/III/13268_AnRGn1645 =AnRGn1614

Corde et a-nimo Christo canamus glo-ri-am in hac sacra solennita-te prae-cel-sae genitricis De-i Ma-ri-ae. Ps. Benedicite.

VUB/III/10709_AnLaux1694

Corde et a-nimo Christo canamus glo-ri-am in hac sacra solennita-te prae-cel-sae genitricis De-i Ma-ri-ae. Ps. Nisi Dominus

LNMMB/05/976_AnR1766

Corde et a-nimo Christo canamus glo-ri-am in hac sacra solennita-te prae-cel-sae geni-tricis De-i Ma-ri-ae. Ps. Benedicite.

VUB/F45-4

Corde et a-nimo Christo ca-na-mus glo-ri-am in hac sacra solennita-te praece-l-sae ge-nitri-cis De-i Ma-ri-ae.

*OFFICIUM CONCEPTIONIS BEATAE MARIAE VIRGINIS***VUB/III/13268_AnRGn1645**

Cor-de et a-nimo Christo canamus glo-ri-am in hac sacra solennita-te praece-l - sae ge-ni-tricis De-i Ma-ri-ae. Ps. Benedicite.

VUB/F45-19

Cor-de et a-nimo Christo canamus glo-ri-am in hac sacra solennita-te praece-l - sae ge-ni-tricis De-i Ma-ri-ae. Ps. Benedicite.

LNMMB/04/27892_AnCar_sXVIII

Corde et a-nimo Christo canamus glo-ri-am in hac sacra solennita-te praece-l-sae Genitricis De - i Ma-ri-ae. (8 tonus)

LNMMB/04/28044_AnCar1726

Corde et a-nimo Christo canamus glo-ri-am in hac sacra solemni-ta-te praecel-sae Genitricis De-i Ma-ri-ae. 8

*

B. MARIAE VIRGINIS
[Nativitas/Conceptio]

LMAVB/F22-101

Cum iucundi-tate na-ti-vi-tatem be-a-te Mari-e ce-lebremus, ut ipsa pro no-bis intercedat ad Dominum Iesum Christum. evovae (*Septimus*)

VUB/II/1609_AnR1586

Visitationem [prirašyta ranka]

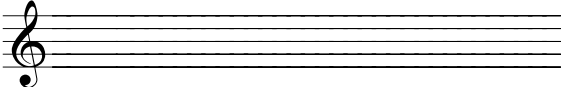

Cum iucunditate na-ti-vi-tatem be-a-tę Mari-ę ce-lebremus, ut ipsa pro no-bis intercedat ad Dominum Iesum Christum. ps. Laudate.

VUB/III/13268_AnRGn1645 =AnRGn1614

Cum iucundi-ta-te Nativi-tatem beatae Mari-ae celebremus, ut ipsa pro nobis intercedat ad Dominum Iesum Christum. Ps. Laudate.

VUB/III/10709_AnLaux1694:

 (Omnia ut in Ant.Gn1614 & Ant.Gn1645) Tonus psalmi:

Conceptionem

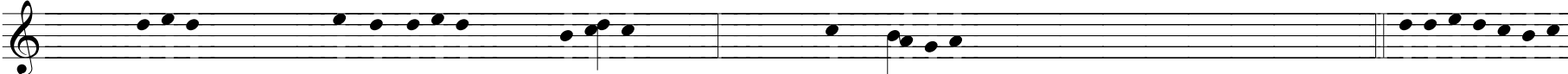
Cum iucundi-ta-te Nativi-tatem beatae Mari- ae celebremus, ut ipsa pro nobis intercedat ad Dominum Iesum Christum. Ps. Lauda Ierusalem.

VUB/F45-4

Cum iucundi-ta-te Nativi-tatem beatae Mari- ae celebremus, ut ip-sa pro nobis intercedat ad Dominum Iesum Christum.

LNMMB/05/976_AnR1766

Cum iucundi-ta-te Nativi-tatem beatae Mari- ae celebremus, ut ipsa pro nobis intercedat ad Dominum Iesum Christum. Ps. Laudate.

OFFICIUM CONCEPTIONIS BEATAE MARIAE VIRGINIS

VUB/III/13268_AnRGn1645

Cum iucundi-ta-te Conceptionem beatae Mari- ae celebremus, ut ipsa pro nobis intercedat ad Dominum Iesum Christum. Ps. Laudate.

VUB/F45-19

Cum iucundi-ta-te Conceptionem beatae Mari- ae celebremus, ut ipsa pro nobis intercedat ad Dominum Iesum Christum. Ps. Laudate.

LNMMB/04/27892_AnCar_sXVIII

Cum iucundi-tate Concepti-onem Be-a-tae Ma-ri-ae ce-lebremus, ut ipsa pro nobis interce-dat ad Dominum Iesum Christum. Laudate (*Septimus*)

LNMMB/04/28044_AnCar1726

Cum iucundi-ta-te Concepti-onem Be-a-tae Ma-ri-ae ce-lebremus, ut ipsa pro nobis interce-dat ad Do-minum Iesum Christum. 7

*

B. MARIAE VIRGINIS
[Nativitas/Conceptio]

LMAVB/F22-101

Na-ti- vitas tu - a De-i ge-ni-trix virgo gaudi-um annunci-a - uit vniuerso mundo: ex te enim ortus est sol iusti-ti - e Christus Deus noster

VUB/II/1609_AnR1586

Visitatio [pirrašyta ranka]

Na-ti- vitas tu - a De-i ge-ni-trix virgo gaudi-um annunci-a - uit in vniuerso mundo: ex te enim ortus est sol iusti-ti - e Christus Deus noster

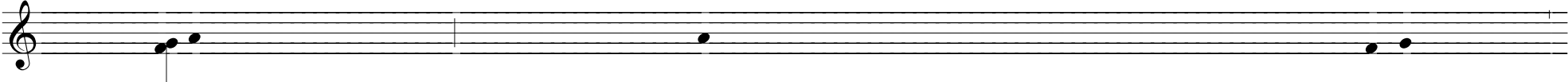

VUB/III/13268_AnRGn1645

Nati- vitas tu- a De-i ge-nitrix vir- go gaudium annunci- a- uit vniuerso mundo: ex te e-nim ortus est sol iusti-ti- ae Christus Deus noster

VUB/III/10709_AnLaux1694

Nati- vitas tu- a De-i ge-nitrix vir- go gaudium annunci- a- uit vniuerso mundo: ex te e-nim ortus est sol iusti-ti- ae Christus Deus noster

VUB/IV-_AnR1766

Nati- vitas tu- a De-i ge-nitrix vir- go gaudium annunti- a - uit vniuerso mundo: ex te e-nim ortus est sol iusti- ti- ae Christus Deus noster

VUB/F45-4

Na-ti-vitas tu- a De-i ge-nitrix Vir- go gaudi-um an-nunci- a- uit v-niuerso mundo: ex te e-nim ortus est sol iusti-ti- ae Christus Deus noster

OFFICIUM CONCEPTIONIS BEATAE MARIAE VIRGINIS

VUB/III/13268_AnRGn1645

Concepti-o tu- a De-i genitrix Virgo gaudium annunci-a - uit v-niuerso mundo: ex te e-nim ortus est sol ius - ti - ti-ae Christus De-us noster

VUB/F45-19

Concepti-o tu- a De-i genitrix Virgo gaudium annunci-a - uit v-niuerso mundo: ex te e-nim ortus est sol ius - ti - ti-ae Christus De-us noster

LNMMB/04/27892_AnCar_sXVIII¹⁴

Concepti-o tu- a De-i Ge-ni-trix Virgo gaudium annunci-a- uit u-niuerso mundo: ex te enim ortus est Sol iusti- ti - ae Christus Deus noster

LNMMB/04/28044_AnCar1726

Concepti-o tu - a De-i Ge-ni-trix Virgo gau-di-um annunci-a- uit u-niuerso mundo: ex te enim ortus est Sol ius-ti - ti - ae Christus Deus noster

---

¹⁴ Taktuojamas kiekvienas žodis.

B. MARIAE VIRGINIS
[Nativitas/Conceptio]

LMAVB/F22-101

qui solvens male-dicti-onem dedit benedicti - onem: et confundens mortem do-navit no - bis vi-tam sempiternam. Magnificat (*primus*)

VUB/II/1609_AnR1586

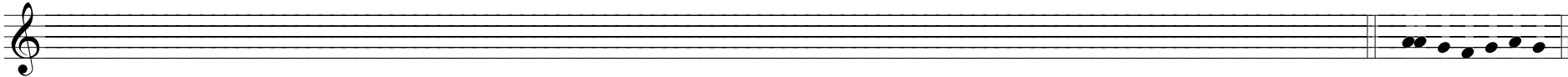
qui solvens male-dic-ti-o- nem dedit benedicti - onem: et confundens mortem do-navit no - bis vi-tam sempi-ternam. ps. Magn.

VUB/III/13268_AnRGn1645

qui solvens male- dicti - o-nem dedit benedic-ti-onem: et confundens mortem do- navit no - bis vi-tam sempiternam. Cant. Magnificat

VUB/III/10709_AnLaux1694

qui solvens male- dicti - o-nem dedit benedic-ti-onem: et confundens mortem do- navit no - bis vi-tam sempiternam. Cant. Magnificat

VUB/IV- _AnR1766

qui solvens male-dicti- o- nem dedit benedic-ti-onem: et confundens mortem do-navit no - bis vi-tam sempiternam. Cant. Magnificat

VUB/F45-4

qui solvens male- dicti - o-nem dedit benedic- ti-onem: & confundens mortem do- navit no - bis vi-tam sempiternam. Cant. Magnificat

OFFICIUM CONCEPTIONIS BEATAE MARIAE VIRGINIS

VUB/III/13268_AnRGn1645

qui solvens male- dicti-onem de-dit benedic-ti-onem: et confundens mortem do-navit no - bis vi-tam sem - pi-ternam. Cant. Magnificat

VUB/F45-19

qui solvens male- dicti-onem de-dit benedic-ti-onem: et confundens mortem do-navit no - bis vitam sem-pi - ternam. Cant. Magnificat

LNMMB/04/27892_AnCar_sXVIII

qui solvens ma-le- dicti- o-nem dedit benedic- ti- onem: & confundens mortem do - navit no - bis vi-tam sempi-ternam. Cant. Magnificat

LNMMB/04/28044_AnCar1726

qui solvens ma-le-dicti - o-nem dedit benedic- ti- onem: et confundens mortem do - navit no - bis vi-tam sem-pi-ternam.

B. MARIAE VIRGINIS

[*Conceptio*]

LMAVB/F22-101

Si-cut li-li-um in-ter spi-nas sic ami-ca me-a inter fi-li-as A — dae. Ps. Dixit Dominus.

LMAVB/F22-102

Si-cut li-li-um in-ter spi-nas sic ami-ca me-a inter fi-li-as A — dae. Ps. Dixit Dominus.

VUB/F45-57

Si-cut li-li-um in-ter spi-nas sic a-mi-ca me-a inter fi-li-as A — dae. Ps. Dixit Dominus.

VUB/F45-4

Si-cut li-li-um in-ter spi-nas sic ami-ca me-a inter fi-li-as A — dae. Dixit Dominus Domino.

VUB/II/1609_AnR1586

Si-cut li-li-um in-ter spi-nas sic a-mi-ca me-a in-ter fi-li-as A-dae al-le-lu-ia. ps. Dixit Dominus.

B. MARIAE VIRGINIS

[*Conceptio*]

LMAVB/F22-101

To-ta pulchra es Ma-ri-a & macu-la o-ri-gina-lis non est in te. Ps. Laudate pueri.

LMAVB/F22-102

To-ta pulchra es Ma-ri-a & macu-la o-ri-gina-lis non est in te. Ps. Laudate pueri.

VUB/F45-57

To-ta pulchra es Ma-ri-a & macu-la non est in te.

VUB/F45-4

To-ta pulchra es Ma-ri-a & macu-la o-ri-gina-lis non est in te. Laudate pueri.

VUB/II/1609_AnR1586

To — ta pulchra es Ma-ri — a & macu-la o — ri-gi-na-lis non est in te: al-le — lu-ia. ps. Laudate pueri.

B. MARIAE VIRGINIS

[*Conceptio*]

LMAVB/F22-101

Tu glo-ri-a Ie — ru-sa-lem tu le-ti-ti-a Is-ra-el tu hono-ri-fi-cen — ti-a popu-li no — stri. Ps. Laetatus:

LMAVB/F22-102

Tu glo-ri-a Ie-ru — sa-lem tu le-ti-ti-a Is-ra-el tu hono-ri-fi-cen-ti-a popu-li nostri. Ps. Laetatus:

VUB/F45-57

Tu glo-ri-a Ie-ru — sa-lem tu le-ti-ti-a Is-ra-el tu hono-ri-fi-cen — ti-a popu-li no — stri. *Primus*

VUB/F45-4

Tu glo-ri-a Ie-ru — sa-lem tu lae-ti-tia Is-ra-el tu hono-ri-fi-cen — ti-a popu-li no-stri. Laetatus:

VUB/II/1609_AnR1586

Tu glo-ri-a Ie-ru-sa-lem tu le-ti-ti-a Is-ra-el tu ho-nori-fi-cen — ti-a po-pu-li nostri, al-le-lu-ia. Ps. Letatus:

B. MARIAE VIRGINIS

[*Conceptio*]

LMAVB/F22-101

Vox enim tu-a dulcis et fa-ci-es il-la tu-a de-co-ra ni-mis. Ps. Nisi Dominus.

LMAVB/F22-102

Vox enim tu-a dulcis et fa-ci-es il-la tu-a de-co-ra ni-mis. Ps. Nisi Dominus.

VUB/F45-57

Vox enim tu-a dulcis et fa-ci-es il-la tu-a de-co-ra ni-mis. 4

VUB/F45-4

Vox enim tu-a dulcis et fa-ci-es il-la tu-a de-co-ra ni-mis. Ps. Nisi Dominus.

VUB/II/1609_AnR1586

Vox enim tu-a dulcis & fa-ci-es il-la tu-a de-co-ra ni-mis, al-le — lu-ia. Ps. Nisi Dominus.

B. MARIAE VIRGINIS

[Conceptio]

LMAVB/F22-101

Quae est is – ta quae ascen-dit de de-ser-to de-li-ci-js af-fluens innixa supra di- lec-tum Fi – li-um. Ps. Lauda Ierusalem.

LMAVB/F22-102

Quae est is – ta quae ascen-dit de de-ser-to de-

VUB/F45-57

Quae est is – ta quae ascen-dit de de-ser-to de-li-ci-js af-fluens innixa super di- lec-tum Fi- li – um.

VUB/F45-4

Quae est is – ta quae ascen-dit de de-ser-to de-li-ci-js af-fluens innixa super di- lec-tum Fi-li-um. Ps. Lauda Ierusalem.

VUB/II/1609_AnR1586 [galima ir visur traktuoti si-bemolius, nors iš tiesų bemolis pažymėtas tik pradžioje, vėliau prie raktų nenurodytas]

Quę est is – ta quę as-cen – dit de de-ser-to de-li-ci-js af-fluens in-ni-xa supra di-lec-tum fi-li-um: alleluia. Ps. Lauda hierusalem.

B. MARIAE VIRGINIS

[*Conceptio*]

LMAVB/F22-101

Domum tu — am de-cet sancti-tu-do Do-mi-ne in lon-gi-tu — di-ne di-e— rum. Ps. Dnus regnt.

VUB/F45-4

Domum tu — am decet sancti-tu-do Do-mi-ne in lon-gi-tu — dinem di-e— rum. Ps. Evovae.

VUB/F45-57

Domum tu — am de-cet sancti-tu-do Domine in lon-gi-tu-(di)-nem di-e — rum. 1.

VUB/II/1609_AnR1586

Do-mum tu-am de-cet sancti-tu-do do-mi — ne in longi-tu- di- ne di-e — rum: al-le — lu- ia. ps. Dns regna.

B. MARIAE VIRGINIS

[*Conceptio*]

LMAVB/F22-101

Do-mi-nus custo-dit te ab om-ni malo Ma-ri - a cus-to-di-uit a-nimam tu-am in-tro-i - tum tu-um et e-xi-tum tu - um in sae - culum. Ps. Benedici[te].

LMAVB/F22-102

Do-mi-nus custo-dit te ab om-ni malo Ma-ri - a cus-to - di-uit a-nimam tu-am in-tro-i - tum tu-um et e-xi-tum tu - um in sae-cu-lum. Ps. Benedicite.

VUB/F45-4

Do-mi-nus custo-dit te ab om-ni malo Ma-ri - a cus-to - di-uit a-nimam tu-am in-tro-i - tum tu-um et e-xi-tum tu - um in sae - culum. Ps. Evovae.

VUB/F45-57

—

VUB/II/1609_AnR1586

Domi-nus custo-dit te ab omni ma-lo Ma-ri-a custodi-uit a-nimam tu - am intro-i-tum tu - um & e-xi-tum tu - um in se-cu-lum al-le-lu-ia. Ps. Benedicite.

B. MARIAE VIRGINIS

[*Conceptio*]

LMAVB/F22-101

Quae neque serpentis persua-si- o-ne de- cep-ta nec eius veneno-sis affla-ti-bus in - fec-ta est. Ps. Laud: pueri (3)

LMAVB/F22-102

—

VUB/F45-4

Quae neque serpen-tis persuasi-o-ne de- cep-ta nec e-ius veneno-sis affla-ti-bus in - fec-ta est. Ps. Laud: pueri

VUB/F45-57

Quae neque serpentis persua-si- o-ne de- cep-ta nec eius ve-neno-sis af-fla-ti-bus in - fec-ta est.

S. ANDREAE

VUB/F45-14

Unus ex du-o - bus qui se-cu-ti sunt dominum e- rat   andre-as fra-ter sy-mo-nis pe-tri al-le-lu-ia. ps. Magnificat

LMAVB/F22-101

Unus ex du-o - bus qui se-cu-ti sunt dominum e- rat   andre-as fra-ter sy-mo-nis pe-tri al-le-lu-ya. ps. Magnificat

VUB/II/1609_AnR1586

Unus ex du-o - bus qui se-cu-ti sunt dominum e- rat   Andre-as fra-ter Si-mo-nis Pe-tri : al-le-lu-ia. ps. Magnificat

VUB/F45-4

V-nus ex du-o-bus, qui se-cu-ti sunt Dominum, e-rat   Andre-as, fra-ter Si-mo-nis Pet-ri, Al-le-lu-ia. *Cant.* Magnificat.

VUB/III/13268_AnRGn1645

V-nus ex du-o- bus, qui se-cu-ti sunt Dominum, e-rat   Andre-as, fra-ter Simonis Pet-ri, Al-le-lu-ia. *Cant.* Magnificat.

VUB/F45-19

V-nus ex du-o-bus, qui se-cu-ti sunt Dominum, e-rat Andre-as, fra-ter Simonis Pet-ri, Al-le-lu-ia. *Cant. Magnificat.*

LNMMB/04/28044_AnCar1726

V-nus ex du-o-bus, qui se-cu-ti fu-e-rant Jesum, e-rat Andreas, fra-ter Si-monis Petri. *Cant. Magnificat.*

LNMMB/04/27892_AnCar_sXVIII¹⁵

V-nus ex du-o-bus, qui se-cu-ti fu- e-rant Jesum : e-rat Andreas, fra-ter Si-monis Petri. *Cant. Magnificat.*

¹⁵ Čia, kaip ir visame rankraštyje, taktuojamas kiekvienas žodis.

STIGMATISATIO S. FRANCISCI

LMAVB/F22-101

Crucis vox hunc alloqui-tur ter dicens tu- te pre-pa-ra vade Francis-ce re-pa - ra do-mum me-am que la - bi-tur.

LMAVB/F22-102

—

VUB/F45-4

Crucis vox hunc alloqui-tur ter dicens tu- te pre-pa-ra vade Francis-ce re-pa - ra do-mum me-am que la - bi-tur.

VUB/F45-57

Crucis vox hunc alloqui-tur ter dicens tu- te pre-pa-ra vade Francis-ce re-pa - ra do-mum me-am que la - bi-tur. (1)

VUB/II/1609_Ant.Rom.1586

Crucis vox hunc al-lo-qui-tur ter dicens tu- te pre-pa-ra vade Fran-ci - sce re-pa-ra do-mum me-am que la - bi-tur. Ps. Dns reg.

STIGMATISATIO S. FRANCISCI

LMAVB/F22-101

Crucis ver-bum pro-po-ni-tur fratribus per An-tho-nium et Francis-cus ad hos-ti-um in cru-cis modum cernitur.

LMAVB/F22-102

—

VUB/F45-4

Crucis ver-bum pro-po-ni-tur fratribus per An-tho-nium et Francis-cus ad os-ti-um in cru-cis modum cernitur.

VUB/F45-57

Crucis ver-bum pro-po-ni-tur fratribus per An-tho-nium et Francis-cus ad os-ti-um in cru-cis modum cernitur. (2.)

VUB/II/1609_Ant.Rom.1586

Cru-cis ver-bum pro-po-ni-tur fratribus per An-tho-nium et Francis-cus ad hos-ti-um in cru-cis modum cernitur.

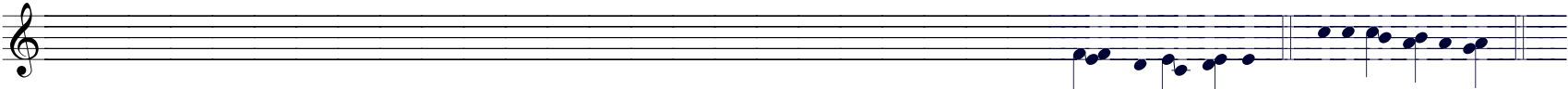
STIGMATISATIO S. FRANCISCI

LMAVB/F22-101

Crucis ar-bor e-xi-mi-a per os Fran-ci-sci surge-re ap-pa-rens co-git fuge-re draco-nem et demo-ni-a.

LMAVB/F22-102

[*Crucis ar-bor eximi-a per os Francisci surgere apparens cogit fugere draconem*] et de-mo-ni-a.

VUB/F45-4

Crucis ar-bor e-xi-mi-a per os Fran-ci-sci surge-re ap-pa-rens co-git fuge-re draco-nem et demo-ni-a.

VUB/F45-57

Crucis ar-bor e-xi-mi-a per os Fran-ci-sci surge-re ap-pa-rens co-git fuge-re draco-nem et demo-ni-a. (3)

VUB/II/1609_Ant.Rom.1586

Crucis ar-bor e-xi-mi-a per os Fran-ci-sci surge-re ap-pa-rens co-git fuge-re dra-co-nem et de-mo-ni-a. Ps. Deus deus.

STIGMATISATIO S. FRANCISCI

LMAVB/F22-101

Cru-cis signum tha-u lit-te-ra fronti Franci-sci scribitur que va-ri-a distin-gui-tur miran-da lu-cis o-pe-ra.

LMAVB/F22-102

Cru-cis signum tha-u lit-te-ra fronti Franci-sci scribitur que va-ri-a distin-gui-tur miran-da lu-cis o-pe-ra.

VUB/F45-4

Cru-cis signum tha-u lit-te-ra fronti Franci-sci scribitur que va-ri-a distin-gui-tur miran-da lu-cis o-pe-ra. (4)

VUB/F45-57

Cru-cis signum tha-u lit-te-ra fronti Franci-sci scribitur que va-ri-a distin-gui-tur miran-da lu-cis o-pe-ra. (4)

VUB/II/1609_Ant.Rom.1586

Cru-cis signum tha-u li-te-ra fronti Franci-sci scri-bi-tur que va-ri-a dis-tingui-tur mi-ran-da lu-cis o-pe-ra.

STIGMATISATIO S. FRANCISCI

LMAVB/F22-101

Crucis magnum mis-te-ri-um super Francisco cla-ru — it dum signa – tus apparu-it cru-ce du-o-rum en- si-um.

LMAVB/F22-102

Crucis magnum mis-te-ri-um super Francisco cla-ru — it dum signa – tus apparu-it cru-ce du-o-rum en- si-um.

VUB/F45-4

Crucis magnum mis-te-ri-um super Francisco cla-ru — it dum signa – tus apparu-it cru-ce du-o-rum en- si-um. (5tus)

VUB/F45-57

Crucis magnum mis-te-ri-um super Francisco cla-ru — it dum sig – na-tus apparu-it cru-ce du-o-rum en- si-um.

VUB/II/1609_Ant.Rom.1586

Cru-cis magnum myste-ri-um super Francisco cla-ru – it dum signa – tus apparu-it cru-ce du-o-rum en- si-um. Ps. Laudate dominum de cęlis.

STIGMATISATIO S. FRANCISCI

LMAVB/F22-101

Cru - cis ap-pa-ret hos-ti-a tensis in cru-ce brachiis sex a-lis tec-ta va-ri - is cum vultus e-le-ganci- a que cor Francisci at - tra — hit au- gens

LMAVB/F22-102

Cru - cis ap-pa-ret hos-ti-a tensis in cru-ce brachiis sex a-lis tec-ta va-ri - is cum vultus e-le-ganci- a que cor Francisci at - tra — hit au- gens

VUB/F45-4

Cru - cis ap-pa-ret hos-ti-a tensis in cru-ce brachiis sex a-lis tec-ta va- ri-is cum vultus e-le-ganci- a que cor Francisci at - tra — hit au- gens

VUB/F45-57

Cru - cis ap-pa-ret hos-ti-a tensis in cru-ce brachiis sex a-lij tec-ta va-ri- is cum vultus e-le-gan- tia que cor Francisci at - tra-hit au- gens

VUB/II/1609_Ant.Rom.1586

Cru - cis ap-pa-ret hos-ti-a ten-sis in cru-ce brachi-is sex a-lis tec - ta va-ri-is cum vultus e - le- gan - ci-a que Fran-ci- sci cor at -

STIGMATISATIO S. FRANCISCI

LMAVB/F22-101

e - i ca-ris-ma-ta su - a-que sa-cra stigmata in e-ius car — ne pro-tra — hit.

LMAVB/F22-102

e - i ca-ris-ma-ta su - a-que sa-cra stigmata in e-ius car — ne pro-tra — hit.

VUB/F45-4

e - i ca-ris-ma-ta su - a-que sa-cra stigmata in e-ius car — ne pro-tra — hit. Magnificat.

VUB/F45-57

e - i ca-ri- sma-ta su - (a)-que sa-cra stigmata in e-ius car — ne pro — tra — hit. Magnificat.

VUB/II/1609_Ant.Rom.1586

tra-hit au-gens e — i cha-ris-ma-ta: su - a-que sac-ra stigma-ta in e - ius car - ne pro — tra-hit. Ps. Magnificat.

TRAKTAS *COMMUVISTI DOMINE* iš Seksagezimos sekmadienio

VUB/F45-11:

[Do]mi-ne ter — ram et con — tur — ba — sti e — am.

LMAVB/F22-104:

Commo — ui — sti Do — mi — ne, ter — ram, et con — turbasti e — am.

LMAVB/F22-106:

Commo — ui — sti Do — mi — ne, ter — ram, et con — turbasti e — am.

LNMMB/R.XV:I.1/1012883_GrR1499:

Commo — ui — sti Do — mi — ne, ter — ram, et con — turbasti e — am.

VUB/III/6623_GrRGn1651:

Commo — ui — sti Do — mi — ne, ter — ram, et con — tur — ba — sti e — am.

Graduale Cracoviense (s. XV)

Commo-ui — sti Do-mi-ne, ter — ram, et con — tur-ba-sti e — am.

Missale notatum Strigoniense ante 1341 in Posonio:

Commo-ui — sti Do-mi-ne, ter — ram, et con — tur-ba-sti e — am.

Graduale Strigoniense (s. XV/XVI)

Commo-ui — sti Do-mi-ne, ter — ram, et con — tur-ba-sti e — am.

Graduale Romanum 1871 (secundum Editionem Mediceae):

Commo-vi — sti Do-mi-ne ter — ram, et con-tur-ba-sti e — am.

Graduale Triplex (1979)

Commo-vi — sti Do-mi-ne ter — ram, et con — tur-ba-sti e —

am.

Graduale Novum (2011)

Commo-vi - sti Do-mi-ne ter - ram, et con - tur-ba-sti e -

am.

INTROITUS *VIRI GALILAEI*

VUB/F45-177

Vi-ri Ga-ly-le — i quid admi-ra — mi— ni aspi-ci—entes in ce — lum al-le — lu — ia quem-admodum uidis-tis e—um ascendentem in ce — lum i-ta

VUB/F45-13

Vi-ri Ga-ly-le — i quid admi-ra — mi— ni aspi-ci—entes in ce — lum al-le — lu — ia quemadmodum uidis-tis

LMAVB/F22-103

Vi-ri Ga-ly-le — i quid admi-ra — mi— ni aspi-ci—entes in ce — lum al-le — lu — ia quemadmodum uidis-tis e—um ascendentem in ce — lum i-ta

LMAVB/F22-104

Vi-ri Ga-ly-le — i quid admi-ra — mi— ni aspi-ci—entes in ce — lum al-le — lu — ia quemadmodum uidis-tis e—um ascendentem in cel — um i-ta

LMAVB/F22-106

Vi-ri Ga-ly-le — i quid admi-ra — mi— ni aspi-ci—entes in ce — lum al-le — lu — ia quemadmodum uidis-tis e—um ascendentem in ce — lum i-ta

LNMMB/R.XV:I.1/1012883_GrR1499:

Vi-ri Ga-ly-le — i quid admi-ra — mi-ni aspi-ci-entes in ce-lum al-le — lu-ia quemadmodum uidis-tis e-um ascendentem in ce-lum i-ta

VUB/III/6623_GrRGn1651=LNMMB/04/28036_GrRGn1600:

Vi-ri Ga-ly-le — i quid ad-mi-ra-mi-ni aspi-ci-entes in coe-lum al-le — lu-ia quemadmodum uidis-tis e-um ascendentem in cel-um i-ta

Graduale Novum

Vi-ri Ga-ly-le — i quid admi-ra — mi-ni aspi-ci-entes in ce-lum al-le — lu-ia quemad-modum uidis-tis e-um ascendentem in cel-um i-ta

INTROITUS VIRI GALILAEI

[Tęsinys]

VUB/F45-177

ue-ni- et al-le- lu - ia al- le - lu- ia al-le — lu - ia. Ps. Om-nes gentes plau-di-te manibus. Ju-bi- la-te de-o in uo- ce e-xul - ta - ti- o- nis.

VUB/F45-13

LMAVB/F22-103

ue-ni- et al-le- lu - ia al- le - lu- ia al-le — lu - ia. Ps. Cumque intuerentur in celum euntem il¹⁶ - lum :
*Omnes gentes plaudite manibus. Jubilate deo in uoce exultationis.*¹⁷

LMAVB/F22-104

ue-ni- et al-le- lu - ia al- le - lu- ia al-le — lu - ia. Ps. Cumque intuerentur in celum euntem il-lum

LMAVB/F22-106

ue-ni- et al-le- lu - ia al- le - lu- ia al-le — lu - ia. Ps. Cumque intuerentur in celum euntem il- lum
*Omnes gentes plaudite manibus. Jubilate deo in uoce exultationis.*¹⁸

¹⁶ Čia irgi vėliau pirašyta neuma *clivis*, kuri šioje transkripcijoje įrašyta skliausteliuose.

¹⁷ Užrašyta vėliau ranka, ant pagrindinio teksto viršaus.

¹⁸ Užrašyta vėliau ranka, ant pagrindinio teksto viršaus.

LNMMB/R.XV:I.1/1012883_GrR1499:

ue-ni-et al-le-lu - ia al-le - lu-ia al-le — lu - ia. Ps. Cum-que intuerentur in celum e-untem il-lum
Omnes gentes plaudite manibus. Jubilate deo in uoce exultationis.¹⁹

VUB/III/6623-LNMMB/04/28036_GrRGn1651:

ve-ni-et al-le-lu - ia al-le - lu-ia al-le — lu - ia. Ps. Om-nes gentes plaudi-te ma-ni-bus : jubi-la-te De-o in uoce ex - ul-tati-o - nis.

Graduale Novum

ue - ni- et al-le-lu - ia al-le - lu-ia al-le — lu - ia. Ps. Om-nes gentes plaudi-te mani-bus : ju- bi-la-te De-o in uoce ex-ul-tati- o - nis.

¹⁹ Čia irgi užrašyta vėliau ranka, ant pagrindinio teksto viršaus.

MANDATUM CIKLO GIESMĒS

VUB/F45-17

Mandatum nouum do vo-bis ut di-liga-tis in-vi-cem sicut di-le-xi vos di-cit do-minus. Be-a- ti imma-cu-la-ti in vi – a qui ambulant in lege domini

LMAVB/F22-101

Mandatum nouum do vo-bis ut di-liga-tis in-vi-cem sicut di-le-xi vos di-cit do-minus. Be-a- ti imma-cula-ti in vi – a qui ambulant in lege domini

LMAVB/F22-104

Mandatum nouum do vo-bis ut di-liga-tis in-vicem sicut di-le-xi vos di-cit do-minus. Be-a- ti imma-cula-ti in vi – a qui ambulant in lege domini

LNMMB/R.XV:I.1//1012883)

Mandatum nouum do vo-bis ut di-liga-tis in-vicem sicut di-le-xi vos di-cit dominus. Be-a- ti immacu-la-ti in vi – a qui ambulant in lege domini

VUB/F45-38:

Mandatum novum do vo-bis ut di-liga-tis in-vi-cem sicut di-le-xi vos di-cit Dominus. Be-a- ti imma-cula-ti in vi – a qui ambulant in lege Domini

LMTA/LC:

Mandatum nouum do vo-bis ut di-liga-tis in-vicem sicut di-le-xi vos dicit Dominus. Be-a-ti imma-cula-ti in vi-a qui ambulant in lege Domni

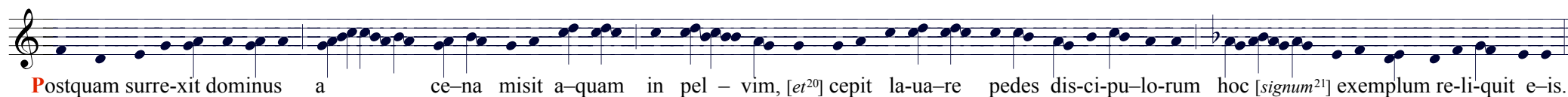
VUB/III/13268_AnRGn1645

Mandatum novum do vo-bis ut di-liga-tis in-vi-cem sicut di-le-xi vos di-cit Domi-nus. Be-a-ti imma-cula-ti in vi-a qui ambulant in lege Domini.

*

VUB/F45-17

Postquam surre-xit dominus a ce-na misit a-quam in pel - vim, [et²⁰] cepit la-ua-re pedes dis-ci-pu-lo-rum hoc [signum²¹] exemplum re-li-quit e-is.

LMAVB/F22-101

Postquam surre-xit dominus a ce-na misit a-quam in pel - vim, cepit la-ua-re pedes dis-ci-pu-lo-rum hoc exemplum re-li-quit e-is.

²⁰ įrašyta vėliau – mažytė neuma ir po ja tarp I ir II linijos žodelis “et”. Pirminiame variante to nebuvo.

²¹ čia prirašytas tik žodis skliausteliuose, be jokių papildomų natų. Pagal išvaizdą, panašiu laiku, kaip ir “et”.

LMAVB/F22-104

Postquam surre-xit dominus a ce-na misit a-quam in pel - uim, cepit la-ua-re pedes dis-ci-pu-lo-rum hoc exemplum re-li-quit e-is.

LNMMB/R.XV:I.1//1012883)

Postquam surre-xit do-minus a ce-na misit a-quam in pel - uim, cepit la-ua-re pedes dis-ci-pu-lo-rum hoc exemplum re-li-quit e- is.

VUB/F45-38:

Postquam surre-xit Do-minus a ce-na misit a-quam in pel- uim, cepit la-ua-re pedes dis-ci-pu-lo-rum su--o-rum hoc exemplum re-li-quit e-is.

LMTA/LC:

Postquam sur-re-xit dominus a ce-na misit a-quam in pel - uim, cepit la-ua-re pedes dis-cipu-lorum su-orum hoc exemplum re- li-quit e-is.

VUB/III/13268_AnRGn1645

Postquam surre-xit Dominus a Coe-na, misit a-quam in pel - uim, & cepit laua-re pedes Disci-pu-lorum su-orum hoc exemplum re-li-quit e- is.

VUB/F45-17

Ma-ri-a er-go vnxit pedes ihesum et ex-tersit ca-pil-lis suis et domus imple-ta est ex o-do-re vnguenti.

LMAVB/F22-101

Ma-ri-a er-go vnxit pedes ihesum et ex-tersit ca-pil-lis suis et domus imple-ta est ex o-do-re vnguenti.

LMAVB/F22-104

—

LNMMB/R.XV:I.1//1012883)

Ma-ri-a er-go vnxit pedes iesum et ex-tersit ca-pil-lis su-is et domus imple-ta est ex o-do-re vnguenti.

LMTA/LC:

Ma-ri-a vn-xit pedes Iesum & ex-ter-sit ca-pil-lis su-is & domus impleta est ex o-do-re vnguen-ti.

VUB/F45-17

Do-mi-ne tu mi-chi la-uas pedes respondit ihus et di-xit e-i et si non laue-ro ti- bi pedes non habebis partem mecum. Venit ergo ad symonem

LMAVB/F22-101

Do-mi-ne tu mi-chi la-uas pedes respondit ihus et di-xit e-i et si non laue-ro ti- bi pedes non habebis partem mecum. Venit ergo ad symonem

LMAVB/F22-104

Do-mi-ne tu mi-chi la-uas pedes respondit ihus et di-xit e-i et si non laue-ro ti- bi pedes non habebis partem mecum. Venit ergo ad symonem

VUB/III/13268_AnRGn1645

Domine tu mi-chi la-uas pedes Respondit Iesus & di-xit e-i: Si non laue-ro ti- bi pedes non habebis partem mecum. V. Venit ergo ad Simonem

VUB/F45-38:

Do-mi-ne tu mi-hi la-uas pedes

Venit ergo ad simonem

LMTA/LC:

Do-mi-ne tu mi-hi la-uas pedes

Chorus

Venit ergo ad Simonem

//

VUB/F45-17

petrum et dixit e-i petrus Domine. Quod ego fa-ci-o tu nescis modo sci-es autem poste-a. Domine. Quem non tantum pedes meos sed et manus et caput.

LMAVB/F22-101

petrum et dixit e-i petrus Domine. Quod ego fa-ci-o tu nescis modo sci-es autem poste-a. Domine. Domine non tantum pedes meos sed et manus et caput.

LMAVB/F22-104

petrum et dixit e-i petrus Domine. Quod ego fa-ci-o tu nescis modo sci-es autem poste-a. Domine. Domine non tantum pedes meos sed et manus et caput. Do...

VUB/III/13268_AnRGn1645

Petrum & dixit e-i Petrus²². V. Quod ego fa-ci-o tu nescis modo sci-es autem postea.

VUB/F45-38:

Petrum et dixit e-i Petrus. Domi-ne, tu mi-hi la-uas pedes. Respondit Iesus et di-xit e-i. Quod ego facio tu nescis modo scies autem postea.

Dicit e- i Petrus. Domine non lauabis mihi pedes in aeternum. Respondit e-i Iesus. Si non laue-ro ti - bi pedes non habebis partem mecum.

Dicit e- i Petrus. Domine non tantum pedes meos sed et manus et caput.

²² Po šių žodžių seka ši rubrika: *Repetitur Antiphona*, Domine, tu mihi lauas. *vsque ad finem*. Po antrojo verso, kita rubrika: *Tertio repetitur Antiphona*, Domine, tu mihi.

LMAVB/F22-101

Benedic-ta sit sancta tri-ni-tas atque indi-ui- sa v-ni-tas confi-te-bi-mur e - i qui-a fe- cit nobiscum mise-ri-cordi-am suam.

LMAVB/F22-104

Benedic-ta sit sancta tri-ni-tas atque indi-ui- sa v-ni-tas confi-te-bi-mur e - i qui-a fe- cit nobiscum mi-se-ri-cordi-am suam.

VUB/F45-38

Benedicta sit sancta Tri-ni-tas atque indi-ui- sa V - nitas confi- te-bimur e - i qui-a fe-cit nobiscum mi-se-ricordi-am suam.

VUB/III/13268_AnRGn1645

Benedicta sit sancta Tri-ni-tas atque indi-ui- sa v-nitas confi-tebimur e - i qui-a fecit nobiscum mise-ricor-di-am su-am.

LMTA/LC:

Benedic-ta sit sancta Tri-ni-tas atque in di- ui-sa v-nitas confi-te-bi-mur e - i qui-a fe-cit nobis cum mise-ricor-diam su-am.

VUB/F45-17

PRIEDAS 9.
D. KETVIRTADIENIO RUBRIKOS

II/1711 *Missale monasticu[m] s[ecundu]m morem et ritum Casinensis congregationis /... cum multis missis de novo additis.../. s.l., s.a. [Venetii?, 1511?]. [16] lap., 304 lap. Antraštinio lapo ir teksto pakraštys iki 22 lap. restauruotas. Priklijuotame lape tekstas kai kur prirašytas juodu rašalu. Visa knyga iliustruota mažesniais ir didesniais ražiniais. Keliose vietose įdėtos gaidos. (VUB/II/1711_MM1511)*

Fol. 81-84:

Feria V in cena domini.

Feria quinta in cena domini hora competenti (?) dicitur nona. Qua completa & accensis circa altare luminaribus: sacerdos vna cum ministris albis indutus idumentis procedit ex sacrario: & quum peruenerit ad latere icona altaris discooperitur & altare incensatur & cantores iterum missam incipiunt.

Statio ad Sanctum Ioannem in Laterano.

Intr. Nos autem gloriari oportet. <...> Gloria patri non dicitur. Sequitur (?) Gloria in excelsis. **Cantatur. Campanae pulsantur. Postea silent vsque ad Gloria in excelsis sabbati sancti. Finis** Gloria in excelsis **palla velatur. Oratio** Deus a quo & iudas proditor <...> **Epistola ad corinthios.** (1 cap.11 – paraštėje) **Gra[duale]** Christus factus est pro nobis. **Secundum Ioannem** (ca. 13 – suprantama, kad ta pati Evangelija). <...> **Et dicitur** Credo. **Offer[torium]** Dexteram Domini fecit virtutem. **Incensetur altare ... cum ministris. Secreta.** Ipse tibi quesumus Domine sancte pater omnipotens <...> **Infra act.[iones?]** Communicantes & diem sacratissimum celebrantes: quem dominus noster iesus xps pro nobis est traditus: sum (sicut?) & memoria. **Item infra act.** Hanc igitur oblationem ... **Item infra act.** Qui pridie quam pro nostra ovium (?) quem salute paterut: hoc est hodie: accepti panem in sanctas ac venerabiles manus suas. **&c.** Agnus dei. **Cantatur. Pax. non datur. In loco tertio** Miserere nobis. **Sumpto sanguinis sacro[sancto?] & sacra communione: missa completur. Com[munio]** Dominus iesus postquam cenauit cum discipulis suis: lauit pedes eorum <...> **Post[communio]** Refecti vitalibus alimozinijs : <...> **Et dicitur.** Ite missa est.

Hodie reseruat sacerdos hostiam vanam consecratam pro die sequenti: in quo non conficitur: vel etiam plures: si opus fit: pro infirmis: & per eum solum cum luminaribus/cantibusque consuetis, & comitantibus omnibus ad preparatum locum deportatur. Post refecionem sacerdos cum acolytos ...? denudat altaria legentio an[tiphonam]. Diviserunt sibi vestimenta mea: & super vestem meam miserunt sortem (ps. 21.) **cum toto psalmo** Deus meus respice in me. **Post denudatione altarium hora competenti facto signo cum tabula conueniunt monachi ad sacristiam: & apperato diacono cum alba stola / & manipulo tam sine dalmatica: & subdiacono cum alba & manipulo: inde bini precedentibus ceroferarijs & crucigero pergunt ad capitulum. Ibiq; statim ad abbatem pro incensi benedictione subdiaconus & acolythus accedunt: & residentibus cunctis / factoque signo ab abbate: & incensato libro / diaconus incipit euangelium** Ante diem festum pasche. **Et quum peruenerit ad locum** Surgit a cena: & et ponit vestimenta sua. Et quum accepisset lintheum proclinxit

se: **acceptam e ministrorum manibus aquam in vas preparatum effundit. Et subsequente diacono.** Cepit lauare pedes discipulorum. **Incipit seniorum et ceterorum pedes abluere: duobus vel tribus ex senioribus / vbi maior habetur monachorum nuerum (?) illum adiuantibus. Peruento demum ad** Postquam ergo lauit pedes eorum: **dimissa perticula hac diaconus sedet et cantores incipiunt.** Mandatum nouum do vobis: vt diligatis inuicem sicut dilexi vos. (Jo. 13c¹) **Ps.** Beati immaculati in via: qui ambulant in lege domini. (Ps. 18) **Et repetitur immediate antiphona** Mandatum nouum. **Et sic alie antiphone qui habent psalmos vel versus reptuntur. Et nota quod de quolibet psalmo non dicitur nisi vnus vsus. an[tiphona]** Postquam surrexit dominus a cena misit aquam in peluim: & cepit lauare pedes discipulorum suorum: hoc exemplum reliquit eis. (jo.13b) **Ps.** Magnus dominus & laudabilis nimis: in ciuitate dei nostri / in monte sancto eius. (ps. 47) **An.** Dominus iesus postquam cenauit cum discipulis suis / lauit pedes eorum: & ait illis: scitis quid fecerim vobis: ego dominus & magister exemplum dedi vobis: vt & vos ita faciatis. (jo 13b) **An.** In diebus illis mulier que erat in ciuitate peccatrix: vt cognouit quod iesus recubuit in domo simonis leprosi: attulit alabastrum vnguanti: & et stans retro secus pedes domini iesu: lacrymis cepit rigare pedes eius & capillis capitis sui tergebat / & osculabatur pedes eius; & vnguento vngebat. (lu. 7) **Ps.** Benedixisti domine terram tuam: auertisti captiuitatem iacob. (ps. 84) **An.** Maria ergo vnxit pedes iesu / & extersit capillis suis domus impleta est ex odore vnguanti. (jo.12.a) **Ps.** Domine, ne in furore tuo arguas me: neque in ira tua corripas me. (ps.6.&37.) **An.** Uos vocatis me magister et domine: & benedicitis: sum etenim. Si ego laui pedes vestro dominus et magister: & vos debetis alter alterius lauare pedes. (jo.13.b) **V.** Exemplum enim dedi vobis: vt & vos ita faciatis. **An.** Diligamus nos inuicem: quia caritas ex deo est. & qui diligit fratrem suum / ex deo natus est: & videt deum. **Ps.** Qua dilecta tabernacula tua domine virtutum: concupiscit & deficit anima mea in atria domini. (ps. 83) **An.** Ubi caritas est & dilectio: ibi sanctorum est congregatio ibi nec ira est / nec indignatio: sed firma caritas in perpetuum. xpistus descendit mundum redimere: vt liberaret a more hominem. exemplum dedit suis discipulis: vt sibi inuicem pedes abluerent. **Ps.** Deus miseratur nostris & benedicat nobis: illumint vultum suum super nos & misereatur nostri. (ps. 66) **An.** Congragauit nos xpistus ad glorificantum seipsum reple domine animas nostras sancto spiritu. **V.** A solis ortu & oiccasu: ab aquilone & mari. (ps.106) **An.** Mulier quae erat in ciuitate peccatrix attulit alabastrum vnguanti: & stans retro secus pedes domini iesu: lachrynis cepit rigare pedes eius: & capillis capitis sui tergebat. (lu.7.f.) **V.** Dum esset rex in accubitu suo: nardus mea didit odoruem suauitatis. (Cant. 1) **An.** Domine tu mihi lauas pedes: respondit ihesus & dixit ei si non lauero tibi pedes non habebis partem mecum. (jo.13.b) **V.** Venit ergo ad simonem petrum: & dixit ei petrus. **Et reptitur antiphona** Domine tu mihi. **V.** Quod ego facio tu nescis modo: scies autem postea. **Et reptitur antiphona** Domine tu mihi. **V.** Domine (?), non tantum pedes meos: sed & manus & caput. **Et reptitur antiphona** Domine tu mihi. **An.** Si ego dominus & magister vester / laui vobis pedes: quanto magis debetis alter alterius lauare pades. **Ps.** Audite hec omnes gentes: auribus percipite omnes qui habitatis orbem. (ps. 48) **Ant.** In hoc cognoscent omnes quia mei estis discipuli: si dilectionem habueritis adinuicem. (jo.13.b) **An.** Maneat in vobis fides / spes/ caritas tria hec:

¹ visos šios nuorodus surašytos, ar tiksliau išspausdintos, paraštėse.

maior autem horum est caritas. (j.ad corin.13) **V.** Nunc autem manent fides/ spes/ caritas / tria hec. **An.** Benedicta sit sancta trinitas atque indiuisa unitas: confitebimur ei: qui fecit nobiscum misericordiam suam. **V.** Benedicamus patrem & filium cum sancto spiritu. **Deinde per duos siue tres cantetur. Ubi caritas. Et quarto quoque versu repetatur ab alijs quatuor vel sex fribus (?) statibus ceteris residentibus. Ubi caritas & amor deus ibi est. Lotis postremo pedibus diaconus iterum procedit in medium: prosequitur quod reliquerat. Postquam ergo lauit pedes eorum. protrahendo & expectando: vt debite fiant ab abbate cerimonie. Et cantata particula vna ad abbatis arbitrium: diaconus in fine concludit. Surgite eamus hic. Tunc omnes pariter surgentes: eo ordine quo venerant reuertuntur ad acclesiam. Et diacono in prima secundi chori sede: ceteris in locis suis residentibus: subdiaconus incipit particulam euangelij Hec mando vobis ad abbatis arbitrium decantandam. Facto deinde signo diaconus & subdiaconus precedentibus ceroferarijs & crucigero in sacristiam redeunt: & monachi statim in choro completorium incipiunt.**